

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
2015-YL-045**

**CHP PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA
GÖRE TEK PARTİ DÖNEMİNDE AYDIN**

**HAZIRLAYAN
Hüseyin ÇETİN**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Günver GÜNEŞ**

AYDIN-2015

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Hüseyin ÇETİN tarafından hazırlanan “CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Tek Parti Döneminde Aydın” başlıklı tez, 18.06.2015 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu
Başkan: Yrd. Doç. Dr. Günver GÜNEŞ	ADÜ
Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet BAŞARAN	ADÜ
Üye : Yrd. Doç. Dr. Oktay GÖKDEMİR	DEÜ

İmzası

.....

.....

.....

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun ..... sayılı kararıyla ..... tarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ

Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2015

Hüseyin ÇETİN

ÖZET

CHP PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE TEK PARTİ DÖNEMİNDE AYDIN

Hüseyin ÇETİN
Yüksek Lisan Tezi, Tarih Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Günver GÜNEŞ
2015, 373 sayfa

Cumhuriyet Halk Partisi, 1923 yılından 1946 yılına kadar, Türkiye siyasi hayatında tek başına söz sahibi olmuş bir partidir. Kısa sürede yurt çapında yaygın bir örgüt yapısı oluşturan CHP, taşradaki mensuplarının çalışmalarını denetlemek amacıyla yılın belirli dönemlerinde teftiş uygulamaları yapmıştır. Bu çalışmada Aydın milletvekilleri ve CHP Aydın ili parti müfettişlerince 1935-1945 yılları arasında tutulan teftiş raporlarından hareketle, bu yıllara ait Aydın ilinin siyasi-idari yapısı, sosyo- ekonomik durumunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Dönemin Aydın milletvekilleri ve parti müfettişleri tarafından tutulan raporlar Aydın Cumhuriyet Halk Partisi örgütlerinin faaliyetleri başta olmak üzere Aydın'ın siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve sportif yapısına dair kayda değer bilgiler vermektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Aydın, Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye, Teftiş, Taşrada Siyaset.

ABSTRACT

AYDIN IN SINGLE-PARTY PERIOD BASED ON THE INSPECTION REPORTS OF REPUBLICAN PEOPLE'S PARTY (CHP)

Hüseyin ÇETİN

M.Sc. Thesis, Department of History
Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Günver GÜNEŞ

Republican People's Party (CHP), is a party that ruled singly from 1923-1946 i Turkish political history. CHP, having constructed a nationwide organizational structure, executed inspections to monitor the works of its members in the rural parts of the country at certain times of year. The aim of this study is to present the political/administrative and socio-economic structure of Aydın according to the inspection reports kept by the party's Aydın deputies and inspectors between 1935-1945. These reports give significant informations about political, cultural, economical, social and sportive structure of Aydın and especially the services of the Republican People's Party organizations.

KEYWORDS : Aydın, Republican People's Party, Turkey, Inspection, Politics in the Rural.

ÖNSÖZ

1923 yılından 1946 yılına kadar, Türkiye siyasi hayatında tek başına söz sahibi olmuş Cumhuriyet Halk Partisi'nin kuruluş kökleri Mustafa Kemal Atatürk'ün de ifadesiyle 4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında toplanan Sivas Kongresi'ne kadar dayanır. Cumhuriyet döneminin ilk siyasi partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi, 1923 yılından 1950'ye kadar aralıksız iktidarda kalmış ve 1946'ya değin tek parti olarak ülkeyi yönetmiştir. Türkiye'de en uzun süre iktidarda bulunmuş siyasi parti olan Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olarak da anılır. Sivas Kongresi'ne atıfla Milli Mücadele'yi örgütleyen ve yöneten kadrolar tarafından kurulan bu parti adeta savaş meydanlarında doğmuş, büyük devrimleri gerçekleştirmiş bu yönüyle ülkenin kaderini değiştirmiştir bir yapıdır. Bu sebeple Cumhuriyet Halk Partisi'nin tarihi Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihiyle özdeştir. Denilebilir ki CHP'nin tarihini araştırmak aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin de tarihi araştırmaktır. Bu çalışmamızda Türkiye Cumhuriyeti tarihinde her biri ayrı bir değere sahip olan bu iki önemli konuyu araştıracağız. Aydın özelinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin taşradaki örgütlenme yapısını araştırırken hem CHP'nin taşra yapısının özel bir fotoğrafını çekeceğiz hemde aynı zamanda araştırma yıllarımıza ait Aydın tarihini de ortaya koymuş olacağız.

Çalışmamızda temel kaynak olarak, erken Cumhuriyet tarihçiliğinde şimdiye dek fazla kullanılmamış olan ve Cumhuriyet Arşivi'nde CHF/CHP Kataloğu içinde yer alan Cumhuriyet Halk Partisi Aydın ili mebuslarının intihap dairesi raporları, yani seçim bölgesi raporları ile yine Cumhuriyet Halk Partisi Aydın bölgesi parti müfettişlerinin teftiş bölgesi raporlarını kullanacağız. Bir de bu raporlara ek olarak çalışma sahamız olan Aydın ilinin Cumhuriyet Halk Partisi Aydın İl Başkanlığı'nca hazırlanıp CHP genel merkezine gönderilen altı aylık il çalışma raporlarını da inceleyeceğiz.

Tez çalışmam sırasında verimli olabilmem için elinden gelen her türlü fedakârlığı yapan ve hiçbir zaman desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Yrd. Doç.Dr. Günver Güneş'e, yine çalışmama gerekli özeni göstermem konusunda beni fikirleriyle her zaman uyaran ve her konuda beni her zaman destekleyen Sayın Yrd. Doç.Dr. Aysun Sarıbey Haykian'a en derin saygıyı ve teşekkürü bir borç bilirim.

Hüseyin ÇETİN

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
EKLER DİZİNİ.....	xv
GİRİŞ.....	1
1. PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARININ TARİH ARAŞTIRMALARINDAKİ YERİ VE CUMHURİYET TARİHİ ARAŞTIRMALARINDA YENİ BİR ALAN OLARAK ORTAYA ÇIKIŞI--5	
1.1. Parti Müfettişlik Raporları.....	5
1.2. Raporların Önemi ve Katkısı: “Raporlar Bize Neler Söylüyor”.....	5
1.3. CHP Genel Sekreterliğince Hazırlanan Teftiş İşleri Yürütme Planı.....	6
2. AYDIN İLİ PARTİ MÜFETTİŞLERİ.....	13
2.1.Fazıl Şerafettin Bürge.....	13
2.2. Bekir Sıtkı Kaleli.....	14
2.3.Ali Rıza Levent.....	15
3. CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA AYDIN (1923-1935 YILLARI).....	17
4. PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE AYDIN.....	42
4.1. 1935 Yılı Parti Müfettişlik Raporuna Göre Aydın.....	44
4.2.1936-1938 Yılları Milletvekili Raporlarına Göre Aydın.....	61
4.3. 1939 Yılı Parti Müfettişlik Raporuna Göre Aydın.....	75
4.4. 1940 Yılı Parti Müfettişlik Raporuna Göre Aydın.....	105
4.5. 1941 Yılı Parti Müfettişlik Raporuna Göre Aydın.....	152
4.6. 1942 Yılı Parti Müfettişlik Raporuna Göre Aydın.....	211
4.7. 1943 Yılı Parti Müfettişlik Raporuna Göre Aydın.....	248
4.8. 1944 Yılı Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Aydın.....	284
4.9. 1945 Yılı Parti Müfettişlik Raporuna Göre Aydın.....	352
SONUÇ.....	360

KAYNAKLAR.....	361
EKLER.....	363
ÖZGEÇMİŞ.....	373

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Yıllara Göre Cumhuriyet Arşivi Tarama Listesi-----363

GİRİŞ

Mustafa Kemal Atatürk, Halk Fırkası'nı kurmaya karar verdiği günlerde, kurulacak olan partinin halkın partisi olacağını, Türk halkı çeşitli sınıflara ayrılmamış olduğundan halkın tüm kesimlerini kucaklayacağını belirtmiştir. O'na göre; Halk Fırkası, Türk halkına siyasi eğitim verme misyonu olan bir parti olacaktır. Bu parola ile yola çıkan Atatürk ve arkadaşları, 9 Eylül 1923 tarihinde Halk Fırkası'nı kurarak Türk siyasi hayatında yeni bir sayfa açmışlardır.

Kısa sürede yurt çapında yaygın bir örgüt yapısı oluşturan CHP, taşradaki mensuplarının çalışmalarını denetlemek amacıyla yılın belirli dönemlerinde teftiş uygulamaları yapmış, 1925 yılında il örgütlerini 14 mıntıkaya ayırmış ve her mıntikanın başına da bir müfettiş getirmiştir. Partinin 1927 Nizamnamesi uyarınca, söz konusu mıntıkların müfettişlerini Umumi İdare Heyeti belirleyecek ve bunları Riyaset Divanı'nın onayına sunacak.¹ İlerleyen yıllar içerisinde, parti taşra örgütlerinin teftişi konusu daha sistematik bir hale getirilmiştir. 1931 Nizamnamesi'nin “ *Teşkilâtın teftiş ve murakabesi*” başlıklı 42. maddesine göre: “*Fırka teşkilâtının teftiş ve murakabesine Umumi İdare Heyeti âzâları memur olabileceği gibi Fırka mebus ve mensupları da bununla tavzif edilebilir. Teftiş vazifeleri ve zamanları, lüzumuna göre kâtib-i umumilikçe tayin edilir. Bunun için bir talimatname yapılır.*”² Nizamnamede teşkilâtın teftişi konusu bu şekilde belirtildikten sonra yine 1931 yılında *Cumhuriyet Halk Fırkası Teftiş Raporu* yayınlanmıştır. Bu raporda teftişi yapacak görevlilerin hangi noktalara dikkat etmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Recep Peker hükümeti, 2 Haziran 1935 tarihinde, parti müfettişi olarak görevlendirilen milletvekilleri için “*CHP Teftiş Bölgeleri ve Teftiş İşlerini Yürütme Planı*” hazırlamıştır. Bu plana göre; Parti Umumi İdare Heyeti ülkeyi, 23 vilayeti içeren 7 teftiş bölgesine ayırmıştır. Planda müfettişlerin dikkat etmeleri gereken noktalar olarak şunlar belirtilmiştir; il örgütlerinin parti prensiplerini yayma çalışmaları, örgütlerin parti tüzüğü doğrultusunda çalışıp çalışmadıkları, parti görevlileri ile hükümet görevlileri arasındaki uyumun nasıl olduğu, vilayet

---

¹ Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Kitapları, İstanbul, 1999, s.244.

² Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1999, s.457.

halkının partiye ve parti görevlilerine bakış açıları, halkevlerinin, gençliğe yönelik faaliyetlerin ve mali işlerin işleyişinin nasıl olduğu.³

“CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Tek Parti Döneminde Aydın” adlı yüksek lisans tez çalışmamızda temel kaynak olarak, erken Cumhuriyet tarihçiliğinde şimdiye dek fazla kullanılmamış olan ve Cumhuriyet Arşivi’nde CHF/CHP Kataloğu içinde yer alan Cumhuriyet Halk Partisi Aydın ili mebuslarının intihap dairesi raporları, yani seçim bölgesi raporları ile yine Cumhuriyet Halk Partisi Aydın bölgesi parti müfettişlerinin teftiş bölgesi raporlarını kullanacağız. Bir de bu raporlara ek olarak çalışma sahamız olan Aydın ilinin Cumhuriyet Halk Partisi Aydın İl Başkanlığı’nca hazırlanıp CHP genel merkezine gönderilen altı aylık il çalışma raporlarını da inceleyeceğiz.

Şimdi araştırmamızın temel kaynaklarını oluşturan raporlar hakkında bilgi edinelim:

CHP mebuslarının intihap dairesi raporları, mebusların belirli aralıklarla kendi seçim bölgelerinde yaptıkları tetkikler sonucu gözlemlerini aktardıkları raporlardır.

Erken Cumhuriyet döneminde CHP mebusları kendi intihap daireleri ve memur edildikleri teftiş bölgeleri hakkında, periyodik olarak CHP Genel Sekreterliği’ne bir dizi rapor göndermişlerdir. Bu raporlarda kendi intihap dairelerinin ve teftiş bölgelerinin sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi ve idari durumu hakkında gözlemlerini, duyularını, istihbaratlarını ve halkın şikâyetlerini, isteklerini ve ihtiyaçlarını, partinin yerel düzeydeki yapısını, çalışmalarını, toplumla ilişkilerini ve partinin toplum tarafından nasıl algılandığını ifade etmişler, ya da bu konulara ilişkin ipuçları sunmuşlardır. Raporlar belirli bir sistematik içinde hazırlanmış, CHP Genel Sekreterliği’ne gönderilmiş ve CHP parti örgütü ve hükümeti tarafından ayrıntılı incelemelere ve işlemlere tabi tutulmuştur.

CHP mebuslarının intihap dairesi raporları gerek CHP’nin yerel örgütünün ve bürokrasinin işleyişine, gerekse toplumsal yaşama dair geniş bilgiler içerir.

---

³ Murat Metinsoy, “Erken Cumhuriyet Döneminde „Mebus“ların, İntihap Dairesi” ve „Teftiş Bölgesi“ Raporları”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, S.3, Bahar 2006, s.s.103-169.

Erken Cumhuriyet tarihçiliğinde bu tür raporlardan henüz verimli bir şekilde yararlanılmamıştır. Bunda, devletin gündelik yaşam içindeki durumuna, işleyişine, toplumla etkileşimine, sosyal hayatın çeşitli veçhelerine, sıradan insanların yaşamlarına, sorunlarına, direnişlerine ve seslerine dair yerel ve ayrıntılı bilgiler içeren söz konusu raporların araştırmacılara geç açılması kadar, erken Cumhuriyet dönemini konu alan tarih yazımındaki devlet ve elit odaklı yaklaşımların da büyük payı vardır.

CHP'nin üst düzey bürokratları, mebuslar, vekiller ve CHP Genel Sekreteri arasında dolaşan bu raporlar, gerek tek parti devletinin yönetim tarzı içindeki işleyişi, gerekse içerikleri açısından erken Cumhuriyet dönemine dair önemli şeyler söylemektedir.

Her mebus kendi seçim bölgesi üzerine belirli periyotlarla rapor yazıyordu. Bir de, birkaç seçim bölgesini birden kapsayan, yani birkaç vilayeti içeren, belirli teftiş bölgeleri ihdas edilmişti. Teftiş bölgesi ise, Genel Sekreterlik tarafından, o teftiş bölgesinin mebusu olmayan parti müfettişi olarak görevlendirilmiş mebuslarca tetkik ediliyor ve raporlanıyordu.⁴ Örneğin Gaziantep mebusu Bekir Kaleli Aydın Parti Müfettişi idi.

Bu tür bir sistemin altında yatan etmen, muhtemelen, intihap dairesi raporlarını ve teftiş raporlarını karşılıklı kontrole tabi tutmaktır. Bir vilayete ilişkin iki tür rapor hazırlanması raporların oto-kontrolünü, böylece Ankara'daki merkezi bürokrasinin yerel parti ve devlet teşkilatının işleyişi ve kamu efkarı hakkında yanlış, abartılı ve eksik bilgilendirilmesini asgari bir seviyeye indirmeyi amaçlıyordu. Mebusların kendi intihap daireleri ile olan toplumsal, kültürel ve diğer bağları ya da atanmışlık statüleri, onları daha taraflı bir rapor hazırlamaya itebilirdi. Bu sakınca ise ancak o bölgeyle herhangi bir bağları ve sorumlulukları olmayan parti müfettişi mebusların raporlarıyla giderilebilirdi.

CHP Katalogu'ndaki intihap dairesi ve teftiş raporlarının, tek parti rejiminin kurumsallaştığı ve yerleştiği 1930'ların başlarından çok partili hayata geçişe kadar olan dönemde yoğunluk kazandığını görüyoruz. Özellikle Milli Şef Dönemi olarak adlandırılan 1939-1945 yılları arasında, raporların sayısında bariz bir artış

---

⁴ Teftiş Bölgeleri ve Müfettişlerle İlgili 22.08.1940 Tarihli Genelge BCA CHPK (No:490.1/5.23.1). Burada, teftiş bölgelerini ve parti müfettişlerinin teftiş ve intihap dairelerini gösteren bir liste mevcuttur. Listeye dikkat edildiğinde, bir parti müfettişinin görevlendirildiği teftiş bölgesinin, onun intihap dairesinin uzağında olduğu görülür.

gözlemlemek mümkün. Bunda en büyük etken, 1935 yılında sadece 23 vilayeti kapsayan 7 teftiş bölgesi varken, 1 Eylül 1940'da teftiş kapsamının genişletilerek 40 vilayetten oluşan 25 teftiş bölgesi oluşturulmasıdır. Öte yandan, 1940'ların ilk yarısında rapor sayısının artışı, büyük olasılıkla tek parti rejiminin iyice oturmasının olduğu kadar, Reisi Cumhur İsmet İnönü'nün bürokratik mekanizmalara düşkünlüğünün ve idari işlerdeki titizliğinin de payı olduğu düşünülebilir. Raporların İnönü döneminde yoğunlaşmasının diğer bir nedeni olarak, eskiden Atatürk'e yakın olan birçok mebusun yerine yenilerini atması dolayısıyla oluşan yeni parlamento üzerinde gözetim ve denetim kurmak istemesinin de payı olduğu söylenebilir. Yine raporların artışı, İkinci Dünya Savaşı yıllarında toplumsal, ekonomik ve siyasi yaşamın her alanında artan devlet müdahalesine paralel bir süreç olarak görülebilir. Savaş yıllarında iyice sıkılaştıran sansür ve baskı rejimi ortamında, siyasi iktidarın ihtiyaç duyduğu topluma, kamuoyuna ve idari teşkilatın işleyişine ilişkin enformasyonu, alternatif enformasyon kanalları olarak düşünülebilecek teftişler ve raporlarla sağlamak istemiş olabileceği düşünülebilir.

1. PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARININ TARİH ARAŞTIRMALARINDAKİ YERİ VE CUMHURİYET TARİHİ ARAŞTIRMALARINDA YENİ BİR ALAN OLARAK ORTAYA ÇIKIŞI

1.1. Parti Müfettişlik Raporları

1923-1946 dönemi Türk siyasi tarihinde “Tek Parti Dönemi” olarak adlandırılır. Bu dönemde CHP kendi örgüt teftiş mekanizmasını belirlemiş, bu parti teftiş mekanizması yeni nizamname ile oluşturulmuştur. CHP’de ki Parti Müfettişliği, bir kurum olarak yeni değildi. Aksine, Parti Müfettişliği, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin nizamnamesinden alınarak, ilk kez 1923 yılında, yani daha CHP’nin kuruluşunda kabul edilmişti. Vilâyetler münakale durumlarına göre teftiş bölgelerine ayrılır. Her teftiş bölgesi de o bölgeye dâhil bir vilayetin adıyla anılır. Bu bölgelerden birine bir parti müfettişi gönderilirdi.⁵

1.2. Raporların Önemi ve Katkısı: “Raporlar Bize Neler Söylüyor”

CHP Teftiş Talimatnamesi, Umumi İdare Heyeti tarafından hazırlanarak, 21 Haziran 1939’da CHP Genel Başkanlık Divanı’nca kabul edildi. CHP Teftiş Talimatnamesi’nin giriş kısmında, "parti teşkilat merkezinin sıkı bir kontrol altında bulunması ve devamlı rehberliği ile çalıştırılması hususu" vurgulanıyordu. CHP Teftiş Talimatnamesi, parti örgütünün çalışmalarını, parti müfettişleri aracılığı ile "daimi teftiş ve murakabe altında bulundurmak" amacıyla hazırlanmıştı. 1939 yılında kabul edilen nizamname ile yeniden parti teşkilatı içine dâhil edildi. Genel Sekreterlikçe mebuslar arasından seçilen müfettişler, 1939 nizamnamesine göre, bölgelerindeki parti örgütlerini kazalara kadar yılda en az iki kez denetleyecekler, Meclisin yaz tatili müddeti hariç olmak üzere yılda en az altı ay muntakalarında bulunacaklar ve bu süre zarfındaki gözlemlerini raporlar halinde Ankara’ya sunacaklardı. Müfettişler bir yerde memleketin asayişini ve rejimin emniyetini bozacak hareketlere ve niyetlere dair bir haber aldıktan sonra bunu en çabuk bir vasıta ile derhal o mahallin en büyük Mülkî Amirlerine ve Genel Sekreterliğe bildireceklerdi. Parti örgütü bulunan iller, duruma göre 1-3 vilâyeti ihtiva eden teftiş bölgelerine ayrılacak ve bu bölgelere birer Parti Müfettişi seçilip, tayin edilecekti. Parti Müfettişleri’nin bölgelerindeki parti örgütlerini, kazanana kadar, mümkünse nahiye ve köy ocaklarını da, yılda en az iki kez denetlemeleri

⁵ CHP Teftiş Talimatnamesi, Ankara 1943, s: 3.

öngörölmüştü. Parti Müfettişleri icabında bölgelerindeki kongrelere ve İdare Heyetleri'ne başkanlıkta edebileceklerdi. Parti Müfettişleri teftiş ve tahkik sırasında, parti dışında kalan teşkilat ve müesseseleri alakalandıran yolsuzluklara tesadüf ederlerse, lüzum ve ehemmiyetine göre, yapılacak muamele hakkında Genel Sekreterlikten talimat isteyeceklerdi. Parti Müfettişleri'nin yetkileri sadece Parti içi denetimle sınırlı değildi. Parti Müfettişleri parti dışında kalan teşkilat ve müesseseler ile de ilgileneceklerdi. Görüldüğü gibi, CHP Teftiş Talimatnamesi'nde, parti örgütünün hükümeti kayıtsız şartsız destekleyen bir aygıt olarak kalması, parti dışı tüm kuruluşların CHP'nin ilkeleri doğrultusunda faaliyet göstermesi ve sınıf mücadelesini uyandırmak maksatlarını güden ya da CHP'ye karşı menfi fikir ve duygu taşıyan fert veya zümreler olup olmadığının saptanması isteniyordu. Talimatnamede yer alan muvakkat maddeye göre de, parti örgütü bulunmayan illerde parti içi denetim, Genel Sekreterlikten gönderilen Muvakkat Müfettişler tarafından yerine getirilecekti. CHP'nin bu dönemde örgütleri teftiş konusunda müfettişlerin yanı sıra, mebuslardan da istifade ettiği görölmektedir. Meclisin tatile girdiğe dönemlerde seçim bölgelerine gelen mebuslar, parti örgütünün çalışmaları ve halkın ihtiyaçları ile ilgili tanzim ettikleri raporları Genel Sekreterliğe sunmuşlardır.⁶

1.3. CHP Genel Sekreterliğince Hazırlanan Teftiş İşleri Yürütme Planı

Cumhuriyet Halk Partisi, Ankara: 12.VI.935 sayılı Genel Sekreterliği Teftiş işlerini yürütme planı aşağıdaki gibidir:

1. Parti kurumlan arasız bir surette teftiş altında bulundurulur ve bunun için bir teftiş planı yapılır.

2. İki türlü teftiş vardır:

a) Genel teftişler, planına göre yapılır.

b) Bir yerde belli bir soru üzerine yapılır.

Her iki teftiş de genel yönetim kurulunun saptamış olduğu İspekterlerle yapılır.

3. Plana göre yapılacak genel teftiş konuları şunlardır:

---

⁶Kopar, M. (2011). *CHP Teftiş Raporlarına Göre II. Dünya Savaşı Yıllarında Gaziantep Sos. Bil. D. 10(3): 1037-1055.*

- a) Parti prensiplerinin yayılmasında emekli çalışma
  - b) Örgütlerin Parti tüzüğüne göre işlemesi
  - c) Partinin illerde hükümetle devlet işlerinde uygunluk,
  - d) Partililer, örgütlerde ödevliler arasında sevgi ve bağlılık veya geçimsizlik
  - e) Parti örgütlerinin halk karşısında sevgi ve sempati derecesi
  - f) Partinin şovenindeki bütün kurumlar la spor ve gençlik işi ile ilgisi
  - g) Halkevleri çalışmasında Partinin ilgi ve gayreti.
  - h) Parti hesap işlerinin yolunda olması ve Parti mallarının bakımı
4. Genel teftiş planı aşağıdadır

Parti Yönetim Kurulları:

- a) Soysal, ideal, ahlak sıfatları ve halk nazarında özel durumları derecesi
- b) Parti otoritesini istismar hareketleri var mıdır?
- c) Yönetim kurul üyeleri arasında ve birbirine bağlı yönetim kurulları arasında sevgi ve uygunluk derecesi
- d) Tüzüğün 146'ncı maddesinin yazdığından fazla iş alanlar yar mı?

Çalışmaları:

- a) Hükümet erkani ile iş ve fikir birliği derecesi
- b) Büro çalışmalarının düzgün olup olmadığı
- c) En az haftada bir kez çoklukla toplantıların olup olmadığı kararların vaktinde defterine geçip 85'inci maddeye göre imzalanmış olması
- d) 83'üncü maddede yazılı defter ve dosyalar ve intizamları
- e) O sene kongrelerinin tüzüğe uygunluğu

f) Kongrelerin kendilerine bıraktıkları işlerden hangilerinin yapıldığı, hangilerinin neden yapılmadığı

g) Parti programını yaymak ve benimsetmek ve kütleyi ilgilendiren genelgenin hükümlerini yerine getirmek için çalışma derecesi

h) Kendilerine bağlı kademelerin ve hele o yönetim kurullarının toplantılarının teftiş edilip edilmediği

Üye Kaydı:

a) Üye kaydı işi 86'ncı maddenin (a) fıkrası ve 12'inci maddeye göre midir?

b) Partiyeye kayıtlı yurttaşların ora nüfusuna göre nispeti

c) Muhitin sevdiği ve özel değeri olanların Partiyeye alınmasına önem veriliyor mu?

Bütün Kurumlar, Gençlik, Spor:

a) Tüzüğün 6'ncı maddesine uygun bulunan kurumlarla örgütümüzün bağlılığı iyi mi? Aksaklık varsa nasıl düzelir?

b) Spor örgütlerinin ve bütün gençliğin çalışmaları iyi mi, Partimize olan sevgi ve bağlılığı derecesi Kurumlarımızın bunlarla ilgisi beğenilir yolda mı?

c) Alan vesaire gibi ihtiyaçları tamamlanmış mıdır, alakamızla tamamlanacak diğer ihtiyaçları var mı?

d) İşçi, amele, esnaf durumları, iç meyilleri nasıldır? Bu hususta Partimiz için faydalı olacak fikir ve duyular (intiba) nelerdir?

e) Çiftçi, tecimer, sanat ve serbest meslek adamlarının durum ve meyilleri

f) Programın kurumlarını yasak saydığı kurumlara belli veya gizli olarak meyil taşıyanlar var mı?

g) Partimize karşı tek, toplu, belli ve gizli cereyanlar var mı?

h) Her hangi bir şekilde irticai besleyici bir hareket ve devrim aleyhtarlığı

var mı?

Halkevleri:

- a) Parti yönetim kurulunun Halkevleri çalışması ile ilgileri ve nezaretleri iyi midir?
- b) Halkevlerinin çalışma, yaşama ve ilerlemeleri için lazım olan gelirin temininde alakaları var mı?
- c) Halkevleri ve şube yönetim kurulları işlerinin ehli midir, ödevlerini iyi yapıyorlar mı, o illere göre Evin çalışmasında dikkat nazarımızda tutacağımız noktalar var mı? Nelerdir?
- d) Halk dersaneleri ihtiyacı doyuruyor mu, çalışmaları yerinde mi değilse neden?

Neşriyat:

- a) Basım ve yayım kurumları ile ilgi ve çalışma derecesi
- b) Kurumlanınız Parti, ülkü ve maksatlarının paylısında bunlardan faydalanıyorlar mı?
- c) Hangi gazete ve mecmua çok okunuyor?

Bütçe ve Hesap İşleri:

- a) Yardım paraları iyi takip ediliyor mu ve sonuncu nasıldır?
- b) Para alırken dipli koçan kullanıyorlar mı ve imzalı mıdır?
- c) Paraların saklanması tüzüğümüze göre midir?
- d) Paraların harcanması bütçelerine göre midir, sarf vesikaları tam ve doğru mudur?
- e) Partinin özel varlığını incitecek borç var?
- f) Parti parasından her hangi bir şahsa kendi menfaati için avans veya borç

olarak para verilmiş midir?

g) Genel olarak hesap işleri tüzüğe uygun mudur?

Mallar, Mülkler:

a) Demirbaş defterleri düzgün müdür ve mevcut eşyaya uygun mudur?

b) Mülklerinin kayıtları düzgün müdür?

c) Kullanılmaları ve bakımları iyi midir?

Hükümetin Ucuzlatma İşleri:

a) Çimento, tuz, şeker ucuzlamasının halkta yaptığı iz,

b) Bunun halk için en faydalı yolda tatbikinde gerekli olan işlerin araştırılması

5- Her yerde belli bir meselenin tetkiki: her hangi bir yolsuzluğun iç yüzünü ve kabahatlilerini meydana çıkarmak için yapılır. Müfettiş tetkiki icap ettiren bu gibi belli işler hakkında merkezde bulunan bilgeleri aldıktan sonra mahallindeki vaziyeti tetkik ve neticeyi tespit, eder.

6- İspekterlerin riayet edecekleri hususlar:

a) Gerek plana göre bir ili, gerek belli bir işi teftiş eden İspekter teftişinin sonunu bir raporla Genel Sekreterliğe bildirir.

b) İspekter o teftiş hakkındaki genel duyuşunu (intiba) ve hükmünü raporunun sonuna katmaya mecburdur.

c) Her İspekter teftiş edeceği illere ait ödeneğini aldıktan sonra yollanmadan evvel teftiş bürosundan ve diğer bürolardan ayrıca bir dilek olup olmadığını öğrenir ve not alır

d) İspekter, teftiş esnasında öğrendiğinden ve buralardan aldığı notlardan başka oranın hususiyeti icabı tetkik edilecek bir işe rastlarsa onu da tetkik eder.

e) İspekterler, teftiş ve tetkik esnasında Partinin yönetim üyelerinin ve hükümet erkânının izzeti nefisini ve vazife otoritelerini kırmamağa bilhassa dikkat

edeceklerdir.

f) Her teftiş sonu, imza sahibinin vicdani mesuliyeti ile bağlıdır. Teftiş ve gerçin sonu ve raporlarının muhteviyatı İŖpektele genel sekreterlik arasında sır olarak kalır. Bundan ötürü İŖpektele raporlarını müsveddeleri ile beraber verilir.

g) Plana göre teftişte, il ve ilçelerdeki mahalle ve semt ocaklarına kadar dâhildir. Bu arada yol üstünde bulunan gidilmeleri kolay ve yakın olan, bazı nahiye ve köy ocakları da teftiş edilecektir.

h) İŖpektelelerin yapma salahiyetleri yoktur. Yalnız yönetim kurullarında ve arkadaşlarımız arasında kolayca giderilmesi mümkün anlaşmazlık varsa bunları barışla giderirler.

i) İŖpektele teftiş esnasında ehemmiyetli ve lüzumlu görülen acele vaziyetleri telgrafla bildirebilirler.

j) İŖpekteleler bütün seyahat mntıklarında her vesileden istifade ederek halka ve Partililere Parti program ve prensiplerini anlatmaya ve yaymaya çalışır.

7- Tüzüğe göre illerden altı ayda bir gelecek raporlar birinci Kanun ve Haziran sonlarında gelecektir. Gerek bu raporlar gerek plana göre ve gerekse belli bir iş için yapılan teftişlerin sonunda gelen raporlar ilgilerine göre hulasa edilerek bürolarına verilir, Bürolar İcabını yolundan kovalar ve yaparlar ve sonunu dördüncü büroya bildirirler.

Emrin Yazılacağı İller ve o illere gidecek İŖpekteleleri bildiren liste

İllerin Adı

İŖpektelelerin Adı

1 Çanakkale

2 Tekirdağ

Malatya Saylavı Vasıf Çinay

3 Kırklareli

4 Edirne

5 Aydın

Gaziantep Saylavı Bekir Kaleli

6 Muğla

7 Burdur

8 Isparta

9 Antalya

Aydın Saylavı Adnan Ertekin

10 Konya

11 İçel

12 Ordu

İçel Saylavı Hamdi Ogun

13 Giresun

14 Çoruh

15 Trabzon

Kocaeli Saylavı Ragıp Akça

16 Gümüşhane

17 Erzincan

18 Yozgat

Trabzon Saylavı Raif Karadeniz

19 Sivas

20 Tokat

21 Amasya

22 Bolu

Urfa Saylavı Muhittin Dinçsoy

23 ankırı

2. AYDIN İLİ PARTİ MÜFETTİŞLERİ

2.1.Fazıl Şerafettin Bürge

1315 (1899) yılında İstanbul'da doğdu. Babası Duyunu Umumiye Muhasebecilerinden Şerafeddin Bey, annesi Sabriye Hanım'dır.

1336 (1920) yılında İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Aynı fakültede dâhiliye asistanı oldu. Viyana'da bir yıl Profesör Ortner'in kliniğinde çalıştı. Tekrar fakülteye dönerek uzmanlığını tamamladı. Fakülte tarafından bu defa Paris'e gönderildi. Profesör Emil Sergent'in kliniğinde 1 yılı asistan unvanıyla olmak üzere toplam 2 yıl çalıştı. Türkiye'ye dönünce sırasıyla Sivas Numune Hastanesi'nde Dâhiliye Uzmanlığı, İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nde Dâhiliye bölümünde hocalık, Erenköy Sanatoryumunda Başhekimlik, Verem Mücadele Cemiyeti İdare Heyeti üyeliği görevlerinde bulundu. Ayrıca Heybeli Sanatoryumu Dâhiliye Uzmanı olarak iki ayrı dönemde üç ve sekiz buçuk yıl, Emniyet Umum Müdürlüğü Başhekimi olarak 6 ay, son olarak da Tüberküloz Cemiyeti Umumi Kâtibi olarak dört yıl görev yaptı.

VII. dönemde CHP Kocaeli Milletvekili seçildi. 1946 seçimlerinde de CHP'den milletvekili seçildi. 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM Bütçe Komisyonu üyeliğine seçildi. 11 Kasım 1946 tarihinde Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliğine seçildi. 5 Kasım 1947 ve 5 Kasım 1948 tarihlerinde tekrar Bütçe Komisyonu üyeliğine seçildi. Günaltay Hükümetinde (16 Ocak 1949-22 Mayıs 1950) Gümrük ve Tekel Bakanlığı görevinde bulundu.

1950 seçimlerinden sonra siyasete devam etti. 1957 yılında CHP İstanbul İl Başkanı oldu. Tüberkülozla ilgili Türkçe, Almanca ve Fransızca yayınlanmış birçok etüdleri olan Bürge, Yüksek Sağlık Şurası üyeliğinde de bulundu. Fransızca, Almanca ve İngilizce bilen, Seven Hanım'la (d. 1911, ö. 1996) evli olan, Mehmet Okan (d. 1942), Ali Tuğrul (d. 1949) ve Fatma Zeynep (d. 1953) adlarında üç çocuk sahibi olan Bürge, 7 Aralık 1970 tarihinde Viyana'da vefat etti. Cenazesi 18 Aralık 1970 Cuma günü Sahrayı Cedit Kabristanına defnedildi.⁷

Eserleri: 1. Muhtelif Hastalıklarda Rejim ve Tarzı Tagaddi, İstanbul, 1932.

---

⁷ Çufalı, M. Türk Parlamento Tarihi – TBMM VIII. Dönem- 1946-1950. III. Cilt, No: 166, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, s. 707-708.

2.2. Bekir Sıtkı Kaleli

1900'de Akçadağ'da, Sultansuyu Çiftliğinde doğdu. Babası Yusuf Ziya Bey, annesi Hatice Melek Hanım'dır. İlk eşi Süheyla Hanım'dır. Daha sonra Fatma Fikriye (1913-1993) Hanımla evlendi. Ali Aydın (1932), Mehmet Gürdal(1938) ve Ahmet (1945)'in babasıdır.

İlkokulu Trablusgarp'ta Mektebi İrfan'da, ortaokulu İstanbul Beyazıt Rüştiyesi ve Fatih Askeri Rüştiyesinde, liseyi kuleli Askeri Lisesinde okudu. 7 Mart 1912'de Harp Okuluna girdi. 25 Aralık 1916'da zabıt vekili, 30 Nisan 1917'de mülazımievvel, 10 Ekim 1920'de mülazımısani oldu.

İlahiyat Zabıt Namzetleri Talimğâhında öğretmenlik, İstanbul hücum taburunda bölük zabıtlığı ve yaverliği, Babiâli hücum müfreze komutanlığı görevinde bulundu. 16 Mart 1920'de İstanbul Maltepe Endaht Mektebinde görevli iken Kocaeli Kuvayı Milliyesine katıldı. Özgeçmişindeki anlatıma göre, İstanbul'dan Anadolu'ya silah sevkinin sağlanmasına yardım etti. Dönüşünde Rus Hükümetince Milli Hükümete yapılan para yardımında paranın Türkiye'ye nakline nezaret etti. Bundan sonra 3 üncü Kafkas Fırkası Emir Subaylığında bulundu. Kütahya ve Sakarya savaşlarına katılarak 1 Eylül 1921'de yaralandı. Askeri Mektepler Müfettişliği emrinde ve ne son İstanbul Merkez Komutanlığında görevli iken, yaralandı. 3 üncü dereceden harp malulü olarak bir üst derece verilerek yüzbaşılığa yükseldi ve 15 Haziran 1925'de emekliye sevk edildi. Kendisine, "İstiklal muharebatı bidayetinde ibraz eylediği yararlılığı tebcilen birinci defa olarak Müdafaayı Milliye Vekâletinin inhası üzerine 5 Nisan 1925 tarihinde toplanan Büyük Millet Meclisince 14 Mayıs 1925'te Gazi Mustafa Kemal imzalı takdirname verildi". İstanbul Liman şirketi Müfettişliği yaptı (1926). 1929-1930 ders yılı sonunda İstanbul Hukuk Fakültesini bitirdi. Emniyet Sandığı Avukatlığı görevini üstlendi.

Bu görevdeyken V. Dönem seçimlerine katıldı ve milletvekili seçildi. 8 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te Meclise katıldı. 7 Mart 1935'te tutanağı onaylandı. Dönem içinde İktisat, Milli Müdafa encümenlerinde görev yaptı. Ayrıca, Belediye Kanununa Ek Kanun, Memurin, İskân Kanununun 3'üncü maddesine bir fıkra ilavesini müzakere etmek üzere kurulan geçici encümenlere de üye seçildi.

Askeri ve Mülki Tekaüd Kanununun 18 inci maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun, Maarif Vekâleti 1937 yılı bütçesi, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanunu, Vekillerin Tekaüd maaşının yetimlerine intikal edip etmeyeceği hakkındaki mazbata dolayısıyla Genel Kurulda konuşmalar yaptı.

VI. VII. ve VIII. Dönemlerde Gaziantep Milletvekili seçilen Bekir Sıtkı Kaleli, 24 Ocak 1961'de öldü.⁸

2.3.Ali Rıza Levent

1893'te Girit'te doğdu. Babası Osman Bey, annesi Gülsüm Hanımdır. Miracei Resmîye (1907-1976) Hanımla evlidir. Girit'ten Anadolu'ya göçmüşlerdir.

Manisa ve İzmir idadilerini bitirmiş, 1910'da Askeri Tıbbiye Mektebi'ne girmiştir. Birinci Dünya Savaşı başlayınca okul kapanmış, başçavuş rütbesi ve takip muavini unvanıyla Efgan Heyeti Seferiyesi'nde görevlendirilmiştir. Teşkilatı Mahsusa'ya girmiş ve İran'a, orada bir yıl kaldıktan sonra bu kez Irak'a gönderilmiştir. Samara Hastanesi'ni kurmuş ve altı ay hizmet vermiştir. 1916'da okulların açılması üzerine İstanbul'a dönmüş ve yükseköğrenimini tamamlamıştır. Sina Cephesi'ne giderek 60 numaralı Seyyar Hastanede 22. Kolordu'da ve 8. Orduda görev yapmıştır. 1918'de Filistin Cephesi'nde esir düşmüş ve iki yıl Mısır'da kalmış, Türk esirler hastanesinde çalışmıştır. 1920'de İstanbul'a gelmiş ve Anadolu'ya geçerek Milli Mücadeleye katılmıştır. Dinar Hükümet Tabipliği, 1926'da Çölemerik Hudut Taburu tabipliği yapmış, 1928'de askerlik görevinden istifa etmiştir. İzmir Vilayeti Seyyar Tababeti'nde bulunmuştur. 1929'da Aydın Belediye Tabipliği, 1930-1934 arası Manisa Sıtma Mücadele Tabipliği yapmıştır. 1934'te Sıhhat Vekâleti adına Roma'da Milletler Cemiyeti tarafından düzenlenen Uluslararası Malariyoloji kurslarına katılmış, Sıtma Enstitüsü Laboratuvar Şefliği'ne atanmıştır.

Bu görevdeyken Mardin'den milletvekili seçilmiştir. 18 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te Meclise katılmış ve tutanağı 7 Mart 1935'te onaylanmıştır. Dönem boyunca Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni'nde görev yapmıştır. Ayrıca, vilayetlerin hususi idareleri kanun layihası ile hususi idareler,

⁸ Güneş, İ.(2000).Türk Parlamento Tarihi – TBMM V. Dönem- 1935-1939. II. Cilt, No: 26, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, s. 564-565.

belediyelerde çalışan baytarların muamelelerine dair kanun layihası, iskan layihası, memurin kanunu, İş Kanununa ek kanun layihasını müzakere için kurulan encümenlerde üye, İskan Kanunu'na ek kanun layihası muvakkat encümeninde, katip olarak görev yapmıştır.

Fransızca ve Almanca bilen Dr. Ali Rıza Levent, VI. Dönemde Mardin, VII. dönemde Aydın'dan milletvekili seçilmiştir.

Milletvekilliği sonrasında, 27 Eylül 1946'da Genel Sıtma Savaş Baş Müfettişi olarak görev almış, bu görevde emekli olduğu 31 Mayıs 1950'ye kadar çalışmıştır. 19 Kasım 1974'te ölmüştür⁹.

---

⁹ Güneş, 2000: 292-293.

3. CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA AYDIN (1923-1935 YILLARI)

Aydın Büyük Menderes Ovasıyla Aydın Dağları arasına yerleşmiş, çok eski tarihlerden itibaren bölgesinde merkez işlevi yüklenmiş bir kenttir. Asya'dan gelip Efes Limanına inen tarihi Kervan Yolu'nun üzerinde bulunuşu nedeniyle kent, her dönemde hareketli bir yaşama sahip olmuştur. Buna karşın Aydın kenti XIX yy sonlarına kadar yavaş bir gelişme göstermiş, 1895 ve 1899 depremleri ile 1919-1922 yılları arasındaki Yunan işgali ve beraberinde ki yangın sonrasında da giderek küçülmüştür. Bu nedenle kent Cumhuriyetin ilk yıllarında izlenen isabetli politikalarla plânlı olarak gelişen ender şehirlerden birisi olmuştur. Aydın kentinin özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında geçirdiği değişim dikkat çekicidir.

Aydın'ın 1923-1938 yılları arasında geçen cumhuriyetin ilk on beş yılı eski yaraların sarıldığı ve yeni heyecanlarla kalkınma atılımlarının başlatıldığı bir dönem olmuştur. Aydın'lı öncüler kentlerini kalkındırma uğraşına girdiklerinde Türkiye Cumhuriyeti de olağanüstü atılımların gerçekleşeceği yepyeni bir döneme yöneliyordu. Bu dönemin ilk çeyrek yüzyılı M. Kemal Atatürk önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı en kritik yıllardır. 1919-1922 yılları arasında üç yıl boyunca Yunan işgali etkisi altında kalan ve büyük tahribat yaşayan Aydın Kenti Kurtuluş Savaşı'nın ardından kurulan cumhuriyet idaresiyle birlikte merkezi yönetimin kentteki temsilcileri, yerel yöneticiler ve Aydın halkı el ele vererek Aydın'ı yeniden imar etmişlerdir. Kent sosyal ve ekonomik alanda gösterdiği yenileşme çabalarıyla düzensiz bir kasaba görünümünden kurtularak planlı bir gelişim sergilemiştir. Türkiye Batı Anadolu'da neredeyse tamamı yıkılmış bir kentin dirilişine modernleşmek konusunda gösterdiği gayrete Aydın'da tanık olmuştur.¹⁰

Aydın'ın Yeniden İmarı:

7 Eylül 1922 tarihinde Yunanlılar Aydın'dan ayrıldıklarında bıraktıkları manzara oldukça korkunçtu. 28 Haziran 1919 tarihinde çıkan Aydın büyük yangını sonrasında Cuma, Tabaklı, Ramazanpaşa, Dükkanönü Mahalleleriyle Yedi Türk Mahallesi, Hasanpaşa Sebze Çarşısı, Kasaplar Çarşısı, Manifatura, Kunduracılar

---

¹⁰ Günver Güneş, "Türk Devrimi ve Aydın Kenti", Atatürk ve Cumhuriyet'e Armağan, Edit: A. Adil Öztürk-Günver Güneş, ADÜ Basımevi, Aydın, 2006, 77-97.

Günver Güneş, Kurtuluş ve Kuruluş: Aydın Kentinin Yeniden Doğuşu, Tarihsel Süreçte Aydın, Edit: Günver Güneş, Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın, 2012, 277-306.

Çarşısı ile Kum Mahallesi yanmıştı.¹¹ Aydın'ın enkaza döndüğünü belgeleyen bir başka raporda ise Balcılar, Cami-i Atik, Cemaleddin, Çıksorut, Debbağlı, Karacaahmet, Kaynak, Kemer, Kozdibi, Kubbeli Mescid, Orta, Sarayıçi, Terziler, Torbacı, Yarbaşı, Meşrutiyet, ve Hamidiye Mahallelerinde gerek hane gerekse mağaza ve dükkanların yakılıp yıkıldığı rakamlarla belgelenmiştir.¹²

Türkler işgal sırasında göçle terk ettikleri topraklarına Kurtuluş Savaşının kazanılmasının ardından geri dönerlerken, 7-8 bin civarındaki gayr-i müslim nüfus da Aydın'dan ayrılmıştı. Aydın Rumları Yunan birlikleriyle beraber adalara ve Yunanistan'a doğru yola çıkarlarken, işgal sırasında Yunanlılarla ve Rumlarla işbirliği yapmış olan az sayıdaki Ermeni hanede Aydını terk ettiler. Aydın'da ki Yahudi nüfusun tamamı da şehri terk etmişti. Onların Aydın'ı terk etme nedeni mahallelerinin, dükkan ve mağazalarının yanmış olmasıydı. Yunan işgali öncesinde 3000 olan Aydın Yahudi Cemaati nüfusu, yangından sonra 0'a düşmüştü. Parasız pulsuz işsiz kalan binlerce Aydın'lı Yahudi kabileler halinde İzmir'deki Yahudi Mahallesine sığındılar.¹³ Bir çoğu için bu Güney Amerika'ya geçiş için uygun bir basamaktı.¹⁴ Yahudilerin Aydın'a bu andan itibaren yerleşmeleri pratik olarak mümkün değildi. Aydın'da ev ve dükkanlara sahip olanlarında gidip bunları satması imkansızdı. Çoğunun malları Metruk Mallar Müdürlüğüne kaldı.

Aydın'lı Türkler ise şehirlerine geri döndüklerinde yanmış yıkılmış talan edilmiş ev, dükkan, mağaza, mahalleler karşısında korkunç bir manzarayla karşılaştılar. 1922 yılı sonlarında Aydın'da yaşayanların sayısı binlerle ifade edilebiliyordu. Mübadil ve muhacirlerle artan nüfus 1927 yılı sayımında 11,978'e, sekiz yıl sonra yapılan nüfus sayımında da 15,152'ye ulaşabilmişti. Aydın kenti Yunan işgali öncesindeki 30 binlere ulaşan nüfusunun ancak yarısını büyük zaferden on üç yıl sonra yakalayabilmişti.¹⁵ Kentin eski mahalle düzeni kaybolmuş, harabeden farksız bir hale gelmişti. Bu harabeden farksız hale gelmiş olan şehri yeniden imar etmek gerekiyordu. Bunun içinde büyük ekonomik

---

¹¹ Asaf Gökbek, Milli Mücadelede Aydın, Aydın 1964, s.345

¹² Rapor sureti için bkz. Mustafa Turan, Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, s.464-465.

¹³ Henri Nahum, İzmir Yahudileri, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s.223-224.

¹⁴ Nahum Aydın'dan ayrılan yahudi cemaatinin bir bölümünün İzmir'den Arjantin'e Buenos Aires'e geçtiklerini ve burada "Aydın" isimli bir semt kurduklarını ifade etmektedir. Henri Nahum, a.g.e, s.206.

¹⁵ Süha Göney, Büyük Menderes Bölgesi, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yay. İstanbul, 1975, s.20-23.

kaynaklara ihtiyaç duyuluyordu. Bu büyük sermayede ne merkezi hükümette, ne yerel yöneticilerde, ne de uzun işgal yıllarında fakir düşmüş Aydın halkında bulunmuyordu. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Aydın halkı valisi, belediye başkanıyla Aydın'ı yeniden kurmak için sınırlı olanaklarıyla imar faaliyetlerine giriştiler.

Cumhuriyet dönemi Aydın'ın ilk Belediye Başkanı olan Fuat Şahin (Erlaçin) Bey 1923 yılında tüm olanaksızlıklara karşın kentin şehir plânını hazırlatmıştı. Aydın 1939 yılına kadar bu planla şekillenmiştir¹⁶. Türkiye de şehir haritası yaptırmak fikride ilk defa bu girişimle Aydın'da ortaya çıkmıştır.¹⁷ Şehir haritasının yapıldığı tarihlerde Aydın adeta bir baraka şehir görüntüsündeydi. Aydın'ın yeni haritasının yapılmasının ardından çap tevziatı başlamış, arsa sahipleri yeni yerlerine bir an evvel evlerini yapmak için çalışmalarına girişmişlerdi. İzmir'in Ahali gazetesi Aydın da ki gelişmeleri "Aydın'ın yeni harita ile istikbalin en güzel bir şehri olacağı" şeklinde okurlarına duyuruyordu.¹⁸ Şehirde imar çalışmaları 1924 yılı temmuz ayında yapılan belediye seçimleri nedeniyle bir süre durdu. Özellikle Fen Heyeti'nin düzenlediği Şehir haritasının tatbik edilip edilmeyeceği üzerinde siyaset yapılması nedeniyle Aydınlılar arasında büyük tartışmalar yaşandı. Seçimler sonunda Ahmet Emin (Arkayın) Bey Belediye Başkanı seçilmiş, Belediye Heyeti arsaların tekrar dağıtılmasına devam etmiştir. 1922 yılı sonlarından 1924 yılı temmuz ayı başlangıcına kadar Aydın da bin çap arsa dağıtılmış ve bunlardan beş yüz kadarı zemin üzerinde gösterilmiştir.¹⁹ Aydın Çarşısı 1924 yılı ortalarında belirgin bir şekilde ortaya çıkarken, Ramazan Paşa Mahallesiindeki Pazar Yeri de bu tarihlerde kurulmuştur.²⁰ Aydın'ın yeniden imarında bugünkü yöneticilere ders niteliğinde merkezi yönetimin kentteki temsilcisi Vali Ziya Bey ile yerel yönetimin başında bulunan Ahmet Emin Bey'in üstün çabalarıyla dikkati çekerken, Aydın da bulunan tüm kurum ve kuruluşlarında desteklerini alarak mükemmel bir diyalog içinde çalışmalarını yürütmüşlerdir. 1925 yılında inşaatına başlanan istasyon ve gazinosu bulunan belediye binası 1926 yılında tamamlanarak hizmete girmiştir.²¹ Belediye 1925 yılı kasım ayına kadar

---

¹⁶ Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, Aydın 1938, s.30

¹⁷ Fuat Şahin Beyin en büyük ideallerinden biri bir şirket eliyle Aydın'ı yeniden imar etmektir. Balova 15 Temmuz 1946

¹⁸ Ahali 11 Haziran 1340 (1924)

¹⁹ Ahali 7 Temmuz 1340 (1924)

²⁰ Hüseyin Hilmi Bayındır-H.Fehmi Poyrazoğlu, Aydın Kenti-Tarihi-Coğrafyası Bugünü, Aydın 1966, s.66.

²¹ Belediyeler Yıllığı (1949-1950), Ankara 1950, s.224

beş yüz ev ve üç yüz dükkanın inşaatını bitirmişti. Bu arada 5 Km. civarında cadde açılarak düzenlenmiş ve caddelerin kısmın kaldırım ile parke çalışmalarına başlanmıştı. İstasyon karşısındaki Cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın'ın en güzel binalarından olan Belediye Oteli de 1925 yılı sonunda tamamlanarak faaliyete geçmiştir. Tire Kapısı çevresindeki dağınık mezarlık ta kaldırılarak burada büyük bir Leyli İptidai Mektep inşasına girişilmiştir.²² 1925 yılında Aydın da incelemeler yapan ve halkın sorunlarını dinleyen İzmirli ünlü gazeteci Zeynel Besim Bey Aydın şehrinde gördüğü izlenimleri gazetesine şöyle aktarıyordu. "...Aydındayım bu güzel memlekette diğerleri gibi bitmiştir. Daha istasyona gelmeden karşımıza feci bir manzara çıkıyor. Her taraf kül, yıkıklık, harabe, Zavallı Aydın! Tam manasıyla harap olmuş bitmiş Şehir kimiler toz içindedir. Her tarafta yeni yeni binalar göze çarpıyor. İnşaat faaliyetleri herhalde İzmir'dekinden çok fazladır. Belediye halkı tozdan kurtarmak için sürekli suluyor..."²³ Halkın durumu ise incir mahsulünden beklenen üretimden %45 oranında düşük olması ve bir-iki Yahudi simsarın oyununa gelmesi nedeniyle ekonomik alanda oldukça kötüleşmişti. Aydın da 1925 yılında parasızlık en büyük sorundu ve yapılması düşünülen işlerde bu nedenle ye yavaş gidiyor ya da yapılamıyordu. Buna rağmen şehir adeta şantiye görünümündeydi.²⁴ 1926 yılında 200.000 liralık bütçesiyle olağanüstü işler başaran Aydın Belediyesi 40 bin lira masrafla Nazilli Köprüsü adı verilen yerden yirmi metre mesafede caddeye bakan kısma bir hal inşa ettirmiş, istasyon civarında inşa edilen Belediye gazinosunun yanı başına altı lokanta ve üst kısmı otel olmak üzere yeniden bir bina daha inşa edilmesi kararlaştırılmıştı. Bu arada 7 Eylül Mektebinin karşısında da büyük bir park yapımına girişildi.²⁵ Park dört kısımdan oluşuyordu. Her kısımda havuzlar bulunuyordu. İlk kısmı 1286 metre olan parkın inşasına 1926 yılı haziran ayı içerisinde başlandı. Belediye binası bitişiğine bir eczane yapılırken, Aydın'ın su ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla Top yatağından Aydın'a getirilmesi düşünülen su projeleri de hazırlanmıştır. Bu suretle hem şehrin temiz su ihtiyacı karşılanacak, hem de yangın tulumbalarına gerekli olan su tesisatı tamamlanacaktı.²⁶

1920'li yılların ortalarındaki bu hummalı inşaat faaliyetlerinde zaman zaman bilgisizlik ve disiplinsizlik sonucu Tralles kalıntıları, şehirdeki Osmanlı

²² "Aydın'da Ümran Faaliyetleri", Yanık Yurt 18 Teşrin-i San, 1925.

²³ Zeynel Besim "İmar ve İhya", Yanık Yurt 7 Teşrin-i evvel 1925.

²⁴ Yanık Yurt, 11 Teşrin-i evvel 1925.

²⁵ Eskiden mezarlık olarak kullanılan bu alan Belediyece istimlak edilmiş, mezar taşları ve mezarlıklar kaldırılmak suretiyle park yapımına başlanmıştır.

²⁶ "Aydın'ın Hummalı ve Müşmin Faaliyeti" Hizmet 6 Haziran 1926.

dönemi yapıları ve eski Hükümet Konağı'na ait taşların ve malzemelerin ev yapımında kullanıldığı görülmüştür. Aydın'ın en büyük caddesi olan 1925 yılında yapımına başlanan istasyondan Vilayet Konağına kadar uzanan Hükümet Caddesi 1926 yılı Ocak ayında kullanıma açılmıştır.²⁷ 1927 yılından itibaren Aydın Şehri belediyenin Pınarbaşı'ndaki serasında yetiştirmiş olduğu okalıptüs çiçekleriyle donatılmaya başlandı.²⁸ 1927 yılında yapılan III. Dönem TBMM seçimlerinde Aydın'dan Dr. Mazhar (Germen), Tahsin (Tan), Dr. Reşit (Galip), Mithat (Aydın) Emin Fikri Beyler seçilerek Aydın'ı temsilen parlamentoya katıldılar.²⁹ Bu milletvekillerinin de Aydın'ın imarında önemli katkılarının olduğunu biliyoruz. Çeşitli dönemlerde bizzat Aydın'a gelerek yerinde incelemelerde bulunmuşlardı. Bunlardan Dr. Reşit Galip en aktif olanıydı. 1927 yılında Aydın'ı baştan başa dolaştı. Gördüklerini rapor halinde hükümete sundu. Reşit Galip 'in hazırladığı raporda Aydın'la ilgili ilginç saptamaları yer almıştır. Savaşlarda yerle bir olmuş yanmış yıkılmış halkının fakirlikten ve parasızlıktan bitap düştüğü Aydın'da imar için her evin yapımına 3 bin lira değer biçen Reşit Galip 1923'ten 1927 yılına kadar yapılan 6 bin evin bedelinin 18 milyon lira ettiğini böyle bir hesabında ancak fedakârlıkla kapatılabileceğini ortaya koymuştur.³⁰

Aydın'ın İmarı ve Aydın Belediyesi:

Yeniden bir kent yaratmanın bir bedeli vardı. Ve Aydın'da o bedel Cumhuriyetin ilk yıllarında fedakârlıkla yeniden inşa edilirken, Aydınlılar çağın gereklerini karşılayamamanın sıkıntıları yaşıyorlardı. Arnavut kaldırımının ayaklarının altında bir dağ yolu kadar sert ve yorucu olmasından şikâyet ediyor, Arnavut kaldırımı yerine parke veya asfalt, sınırları bozan petrol lâmbası yerine elektrik, sağlığı bozan dere suyunu içmek yerine temiz kristal borular içinden gelen suyu içmek istiyordu. Bunlar içinde Belediyenin epey çalışması gerekti. Cumhuriyetin ilk yıllarında şehir dâhilinde 100 km olan yolun 10 km'si kaldırım geri kalanı topraktı. Aydın şehri içinde 2 km umumi lağım bulunurken, şehrin temizlik işi 12 ameli ile 7 temizlik arabası ile karşılanıyordu.³¹ Aydın'ın en önemli meselelerinden biride temiz su meselesiydi. Kentin su ihtiyacı dağlardan, çeşitli artezyen kuyularından ve kaynaklardan toprak oluk ile 24 saatte 13000 metre

²⁷ Yanık Yurt, 19 Kanun-ı Sani 1926.

²⁸ Anadolu 19 Nisan 1927 Okalıptüs bitkisi su kaynaklarını kuruttuğundan o dönemde Aydın'ın en önemli hastalıklarından sıtmaya karşı bir önlem olarak düşünülmüş olmalıdır.

²⁹ Yurt Ansiklopedisi, s.1007, Hizmet 3 Teşrin-i Sani 1927.

³⁰ Reşit Galip, "Aydın'da Seyahat Müşahedeleri" Hizmet 13 Teşrin-i evvel 1927.

³¹ "Aydın" Belediyeler, Dahiliye Vekaleti Mahalli Idareler Umum Müdürlüğü, İstanbul 1933, s.72.

mikâbı su temin eden tesisatla karşılanmaktaydı. Belediye eliyle 1930'lu yıllara kadar 30 km künk ve 128 çeşme ile 26 havuzu binalar dâhilinde 728 müşteriye su veriliyordu. Aydın'ın su ihtiyacı Tabakhane Deresinden toprak künklerle şehre getiriliyordu. Su açık ark vasıtasıyla geldiği için pek sağlıklı değildi. Temiz su içmek isteyenler Tabakhane Vadisindeki su membalarından teneke hesabıyla su alıyorlardı. İçme suyu bu şekilde sağlanıyordu. Bunu elde edenlerinde sayısı çok fazla değildi.³² Belediye su sorununu bilimsel metotlarla çözmek için Herman Nilveski, Şon Vetter, Mühendis Raşbihler, Mühendis Alber Kovaç gibi uzmanlardan yararlanma yoluna gitmiştir. Bu uzmanlardan bir kısmı dere suyunun ıslah edilerek kullanılmasını tavsiye ederken, bir kısmı temiz artezyen suyunun elde edilmesinin daha kolay olacağını ileri sürdüler. 1934 yılında hazırlanan bir proje ile Top Yatağından itibaren Aydın İstasyonuna kadar 7 km'lik ana boru D.D.Y. tarafından Aydın İstasyonun günlük ihtiyaçlarını karşılamak şartıyla su temin edilme yoluna gidildi. Bu projenin o tarihteki değeri 35,000 lira kadardı. Geri kalan tesisat 106,000 lira bedeli karşılığında Haktif Şirketine 1937 yılında ihale edilmiş ve şehrin esas su şebekeleri 1942 yılı sonuna kadar ikmal edilerek Eylül 1942 yılında işletilmeye açılmıştır.

Elektrik, su sorunu gibi Aydın'ın Cumhuriyet 'in ilk yıllarında önemli meselelerinden biriydi. Bu işe ancak 1929 yılında el atılabildiği. 1929 yılında Aydın Belediyesi Hükümetten 40 sene için elektrik imtiyazını aldı. Belediyenin kendi bütçesi yeterli olmadığından elektrik projesi için sermayeler aranmış ancak o da bulunamamıştı. 1930 yılında şehrin bazı önemli caddelerini Sinemacı Hakkı Dercan'ın sineması için getirdiği motordan yararlanılarak aydınlatılmaya başlandı. Macar Ganj Şirketine 170 bin liraya mal olacak bir elektrik projesi hazırlatıldı fakat belediye bütçesi bu maliyeti karşılayamadığından, daha küçük bir tesisat projesi ile işe başlanabilmiştir. 120 Beygirlik bir gazaron motoru kurularak şehrin geçici aydınlatılması bu şekilde gerçekleştirildi.³³ Bu geçici çözüm önerileri ile sonuç alamayan Aydınlılar bir araya gelerek şehri aydınlatılabilmek için Türkiye de ilk kez "Aydın Şehri Elektrik Kooperatifi" adıyla bir kooperatif kurdular.³⁴ Kooperatif eliyle şehri aydınlatma düşüncesi ilk kez Aydın'dan çıktı. Belediye bu arada 49 bin liraya bir elektrik fabrikası inşa ettirdi.³⁵ 1939 senesinde İtalya'ya sipariş edilen daha güçlü bir motor ise II. Dünya savaşının olumsuz koşulları

³² Aydın Belediyesi İkinci İntihap Devresinde Başardığı İşler (1934-1938) Aydın 1938, s.7.

³³ Aydın Belediyesi İkinci İntihap Devresinde Başardığı İşler (1934-1938) Aydın 1938, s.21-22.

³⁴ Ant 12 Nisan 1933.

³⁵ "Aydın Urayı", Belediyeler Dergisi, XII 2 Sayı 21, Ankara 1938, s.45.

nedeniyle Aydın'a getirilemedi. Ancak 1944 yılı Mayıs ayında Aydın'a ulaşan bu motor monte edilerek faaliyete geçirildi.³⁶ 1945 yılında ise Aydın kent merkezine 15 saat cereyan verilebiliyordu. 1938 yılında Aydın'da aydınlatılan cadde ve sokak lambası sayısı yalnızca 306 idi. Belediyeye elektriğin kw saati için 10 kuruş ödenirken, Belediyenin resmi müessese, mektepler, hastane ve askeri gazino dahil toplam 570 elektrik abonesi bulunuyordu.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın Belediyesinin ortaya koyduğu olumlu çalışmalar seçim zamanlarında yerini kıyasıya siyasi tartışmalara bırakmıştır. 1930 Belediye seçimleri de bunun en güzel örneklerinden birisidir. 1930 yılında S.C.F'nin kurulmasıyla başlayan süreç Aydın'da kısır siyasi tartışmaları beraberinde getirmiş, Belediye üzerinde oynanan politik oyunlar Aydın'a pahalıya mal olmuştur. Aydın'da hizmeti geçmiş tüm şahsiyetler siyaset yapıyoruz adı altında karalanmaya çalışılmıştır.³⁷ Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirilen canlı imar faaliyetleri 1929 Ekonomik buhranı ve 1930 Belediye seçimleri sonrasında durmuş, Belediyede istikrarlı bir yönetim oluşturulamamıştır. Bu geçiş döneminde Raif (Aydoğdu) Bey Belediye Başkanlığına vekâlet etmiştir. Sular ancak 1934 yılında Nafiz Karabudak'ın Belediye Başkanı olmasıyla durulmuştur. Belediye 1945'lere kadar önce Nafiz Karabudak ardından Etem Menderes'in eliyle istikrarlı, programlı bir yapıya kavuşmuş, modern bir kentin tüm gereksinimlerinin alt yapısı bu dönemde hazırlanmıştır. Aydın Belediye Teşkilatındaki belirsizlik ve değişikliklere rağmen 1930-1933 yılları arasında Aydın'da gözle görülür bir takım değişiklikler kendini gösterir. 24.308 metre genişliğinde etrafı taş duvarla çevrili, beton tribünleri olan spor sahası istasyon arkasında inşa edilirken, 33825 metre genişliğinde bayram kutlamaları ve halk toplantıları için cumhuriyet meydanı da 1933 yılı ekim ayında tamamlanmıştır. Daha önceden mezarlık olarak kullanılan şehrin merkezinde dört parçaya ayrılmış, çiçek ve çimenlerle süslü her kısmın ortasında havuzlar bulunan 12286 metre genişliğinde umumi park yaptırılarak Aydınlıların dinlenmesine ayrılmıştır. 1931 yılında bir fenni mezbaha³⁸ yine 1931 yılında bir meyve pazarı, 1932 yılında süt çocuğu muayene evi³⁹ daha önce oldukça ilkel bir itfaiye teşkilatı bulunan Aydın'da beygirlerle taşınan sular ile iki tulumba ve amelelerle yangınları söndürmeye çalışan Aydın İtfaiyesi 1932 yılında

---

³⁶ "Aydın" Belediyeler Yıllığı (1949-1950), Ankara 1950, s.228.

³⁷ Tartışmalar için bkz: Bilgin Çelik "Aydın'da Serbest Fırka ve Belediye Seçimleri", Toplumsal Tarih, sayı 84, cilt 14, Aralık 2000, s.13-23.

³⁸ Ant 14 Mayıs 1933.

³⁹ Ant 16 Mayıs 1933.

modern bir hale getirilmiş, bir yangın motopomp'u 500 metre hortumu ve daimi bir itfaiye kadrosu oluşturulmuştur.⁴⁰ Cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın'ın önemli sorunlarından biri de şehrin ortasından kontrolsüz bir şekilde akan Tabakhane deresinin yol açtığı zarardı. Uzun yıllar taşkın ve sonraları oluşan bataklıkıyla sıkıntı yaratan Tabakhane Çayının şehre verdiği zararları önlemek için bir takım çalışmalar yapıldıysa da dereyi düzene sokmak mümkün olmamıştır. Aydın Belediyesi şehirde yaşayanların korkulu rüyası haline gelen derenin önce kanallarını düzeltmeyle işe başlamış sonra da çevresine setler çekirmiştir. Geçici olarak alınan bu önlemler de fayda getirmeyince 1933 yılında Tabakhane Çayının Menderes Nehrine akıtılması için belediye ve valiliğin öncülüğünde girişimler başlamış⁴¹ kısa süre sonra çay yatağı Menderes Nehrine ulaştırılarak Aydın'ın önemli bir sorunu halledilmiştir.

Gelişen Sosyal ve Siyasal Yaşamın İzleri:

Cumhuriyet rejimi yüzyıllardır Aydın'ın en önemli sorunlarından biri olan asayiş ve güvenlik sorunlarını da çözmüştür. Saltanat zaptiyesinin baskısı, gaddar mültezimin zulmünden bıkmış olan köylü rahat etmek için geçmişte dağa çıkmayı en kolay yol olarak görürken Cumhuriyetle birlikte efe ve zeybekliği bırakarak sosyal yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir.

Dağdaki Yörük eşkiya korkusundan zaptiye baskısından kurtulurken, köylü zeybek baskımından, faizciden cumhuriyet rejiminin sağladığı düzen ile yakasını kurtarabilmiştir. Aydın'da cumhuriyet ile birlikte kanun düzeni kurulmuş cumhuriyetin kanunlarını şehirde polis, kırsalda jandarma sağlamıştır. Dağda, taştta, ovada yolda aynı emniyet ve huzur yaratılmıştır. Aydın Kenti asayiş kelimesinin manasında toplumsal huzur ve güvenliği cumhuriyet ile birlikte anlamış ve görmüştür.³³ Türk devrimi iletişim konusuna da büyük önem vermiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yalnızca Aydın Kent merkezinde bulunan posta teşkilatı,1938 yılında Aydın'ın hemen her ilçesine ulaşmış bulunuyordu. Bunlardan başka bütün demiryolu istasyonlarında posta ve telgraf işlemleri yapılmakta posta merkezlerine konulan köylere ait kutularla Aydın'ın 456

---

⁴⁰ "Uray Haberleri Aydın" Belediyeler Dergisi sayı.2, yıl.2, Ankara 1935, s.42-47.

Bilgin Çelik, Aydın Kenti (1923-1950), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1996, s.21.

⁴¹ "Tabakhane Çayı Islahı" Ant 1 Teşrin-i evvel 1933.

³³ Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, s.20.

köyünün mektup ve gazeteleri düzenli olarak dağıtım sağlanmaktaydı.³⁴ Telefon şebekesine 1940'lı yıllarda kavuşan Aydın, Radyo ile de önce vilayette, belediyede ve halkevinde ardından da köklü ailelerin salonları ile tanıştı. Bir tarım kenti olan Aydın'da ziraat işlerine de büyük değer veren Cumhuriyet idaresi yıllarca başıboş bırakılmış verimli toprakları modern yöntemlerle işletmek düşüncesini hayata geçirmiştir. Başıboş akan derelerin bataklık haline getirdiği topraklar ıslah edilmiş, müstahsilin ihtiyacı için Pınarbaşı mevkiinde bir Numune Fidanlığı oluşturulmuştur. Pamukçuluğun gelişmesi için yerli pamuk tohumu yerine Akala pamuk tohumu parasız halka dağıtılmış, 1933 yılında pamuk üreticisine katkı sağlamak amacıyla "Pamuk Islah İstasyonu " meydana getirilmiştir. İncirciliğin yükselmesi amacıyla Erbeyli'de bir istasyon kurulmuş, incirin verimi ve lezzetini arttıracak çalışmalar başlatılmıştır. Arıcılığı teşvik etmek için ve geliştirmek için 1935 yılında 25 adet fenni arı kovani halka dağıtılmış, ipek böcekçiliği yaygınlaştırmak amacıyla da Bursa ve Denizli'den her yıl 30 - 50 kutu ipek böceği tohumu getirilerek çiftçilere parasız dağıtılmıştır. İyi cins ve aşılı dut fidanları ipek böceği ile uğraşanlara paylaştırılmıştır. Aydın'ın çeşitli yerlerinde yoğun olarak bulunan çitlembik ve melengeç ağaçlarına Antep Fıstığı aşısı yapılırken, dağlık kesimlerde 12 milyon kadar olduğu tahmin edilen zeytin deliceleri Balıkesir ve Mudanya dan sağlanan Tirilye aşısı kalemleri ile aşılanmışlardır. Osmanlı İdaresinde Aydın Kentinde bankacılık faaliyeti yaygın değildi. Aydın Cumhuriyet döneminde bankacılık alanında önemli gelişmeler gösterdi. Gerçi Ziraat Bankası'nın Aydın'da ve ilçelerde şube ve sandıkları bulunuyordu; ancak bunların çalışma sahası 20 yy.. başlarında mevduatlarına göre yalnız ipotek karşılığı zirai borçlanmaya bağlıydı.³⁵

Cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın'da sosyal yaşamı destekleyen, canlı tutan kurumlar içerisinde en çok dikkati çekenler Hilâl-i Ahmer (Kızılay), Himaye-i Etfal (Çocuk Esirgeme Kurumu) ve Tayyâre Cemiyeti'dir. Bunlar arasında en örgütlü olan Osmanlı döneminden cumhuriyete intikal etmiş bulunan Kızılay'dı. 12 Mayıs 1923 tarihinde Aydın Merkezde çalışmalarına başlayan Kızılay daha sonra Germencik, Karapınar, Koçarlı, Köşk, Karahayıt Nahiyeleri ile Umurlu ve Ortaklar şubeleri vasıtasıyla sosyal yardım faaliyetlerini yürütmüştür. Aydın'daki Kızılay Şubelerinin gelir kaynakları üye aidatları, yardımlar, şefkat pulları, rozet, kurban derileri, vilayetin her yıl ayırdığı ödenek, müsamereler,

---

³⁴ Cumhuriyet'in 15. Yılında Aydın, s.134.

³⁵ "Aydın " Yurt Ansiklopedisi, c.2, s.1032.

piyango, geziler kurumun hâsılatlarını oluşturmuştur. 1933 yılı raporlarına göre kurumun geliri 7.410.217 kuruş idi. Bu paranın 3.026.135 kuruşu çeşitli tarihlerde Ankara'da merkez Kızılay Şubesine gönderilirken, 2.876.629 kuruşu merkezin mahalli ve idari giderlerine ayrılmıştır. 1.508.453 kuruş ile de Aydın, Germencik, Umurlu ve Karapınar'da yaşayan fakir ve yoksul 421 çocuğun beslenmesi, giydirilmesi, sünnet ettirilmesi, yine çevredeki fakir ve kimsesiz ilk ve ortaokul öğrencilerinden 218'ine elbise temin edilmiş kış mevsiminin soğuk günlerinde 10 bin ton kömür yoksul ailelere dağıtılmıştır. Aydın Merkez Kazası sınırlarında evi yanan, su baskınına uğrayan 789 aileye maddi yardımlarda bulunulmuş bunun dışında İzmir ve Germencik'te sel felâketine uğrayanlara Davas, Erdek ve Kırşehir depremzedelerine ayrıca Akköy, Domatça Nahiyelerine iskân edilen Yugoslav muhacirlerine geniş yardımlar ulaştırılmış, 173 fakir ailenin evlerine kadar parasız hekim gönderilerek ilaçları da bedava verilmek suretiyle tedavileri yapılmıştır. 1923-1938 yılları arasında Aydın Kızılay Merkez Şubesi eliyle Fikriye Hanım, Münir Nurettin ve arkadaşları tarafından 12 alaturka müzik konseri, Dar'ül Bedayi tarafından 8, Halk Opereti tarafından 2, Azerbaycan Milli Orkestra Heyeti tarafından 4 ve eski Muallimler Birliği ile Aydın Halkevi Temsil Kolu tarafından 9 toplam 34 temsil ve müsamere ile 12 balo 11 garden parti verilmiştir. Bu arada hem Kızılay'a gelir sağlamak, hem de turizm olgusunu canlandırmaya yönelik olarak Aydın Vilayetinde ilk kez Aydın-İzmir, Denizli-İzmir, Aydın-Dinar-Isparta-Eğridir, Aydın-Tire, Aydın-Ödemiş, Aydın-Denizli arasında tren gezileri düzenlenmiştir.⁴²

Şehirdeki diğer önemli sosyal kurum olan Himaye-i Etfal (Çocuk Esirgeme Kurumu) Cemiyeti cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın'daki yoksul çocukların gıda, elbise ve okul ihtiyaçlarını karşılamak konusunda ciddi çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Cemiyetin faaliyet raporlarına göre 1927 yılı ile 1930 yılları arasındaki dört yıllık süreçte 2296 fakir çocuğa 7108 lira 48 kuruş gıda, sağlık, elbise ve ders malzemesi temin edilerek yardımlarda bulunulmuştur.⁴³ Tayyare Cemiyeti de İstasyon karşısındaki binasında cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın'da faaliyet gösteren önemli kurumlar arasında yer alıyordu.⁴⁴

---

⁴² "Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın Kızılay Şubesi", Aydın 3 Teşrin-i sani 1938.

⁴³ "15 Yılda Aydın Himaye-i Etfal Cemiyeti", Aydın 3 Teşrin-i sani 1938.

⁴⁴ Türk Ticaret Salnamesi, Ankara 1927, s.473, T.C Devlet Salnamesi 1926-1927, Ankara 1927, s.468.

Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar ihmal ettiği halk sağlığı konusu da cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte Aydın'da ele alınan en önemli meselelerden biri oldu. Bakımsız ve başıboş bırakılan Menderes Nehri ve ovadaki çayların yarattığı bataklıklar Aydın'ı yıllar yılı sıtma yatağı haline getirmişti. Bu nedenle halk arasında söylenen bir söz de epey popüler hale gelmişti. "Burada yazın kuşları da sıtma tutar". 1925 yılında Aydın Sıtma Mücadele Mıntıkasının Aydın Merkezinde başlayan faaliyetleri sonrasında Nazilli, Köşk, Bağarası Şubeleri de oluşturularak sıtma hastalığıyla mücadele yolları araştırılmıştır. Bu girişimlerin sonucu olarak 1925 yılında 18.196 kişi laboratuarlarda muayene edilirken, 1938 yılında bu rakam 156.950'ye ulaşmıştı. Aydın'da yapılan ciddi çalışmalar sonrasında 1930 yılında 37.080 olan dalaklı sayısı 1938 yılında 28.797'ye düşürülmüştür. 1925 yılından 1938 yılına kadar sıtmalı hastalar için Aydın'da 40.469 kuvvet hapyı, 1.224.986 çukulat kinin, 7273 ampul, 281.132 okinin, 7271 kilo kinin dağıtılmıştır. Evler, damlar, okullar, ağıllar, bodrum, ahırlar, camiler, kahveler ilaçlanmış, 14.794.047 metre çapında bataklık kurutulmuştur. Bu çalışmalar sonucunda Aydın'da sıtma hastalığına dayalı ölçümlerde ve çocuk ölümlerinde önemli azalmalar görülmüştür.⁴⁵

Sıtma dışında şehirde en yaygın hastalık verem idi. Buna rağmen şehirde bir verem mücadele teşkilatı bulunmuyordu.⁴⁶ Tifo ve dizanteri gibi hastalıklarda cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın'da ara sıra kendini gösteriyordu. Sağlık kuruluşları içinde en donanımlı olan 75 yataklı modern bir tarzda düzenlenmiş bulunan Memleket Hastanesiydi. Özel Sağlık kuruluşları içinde ancak 1925-1926 yıllarında kaydına rastlayabildiğimiz 16 yataklı "Aydın Şifa Yurdu" faaliyet gösterirken, Belediyenin Kliniğine de Aydın'da hastalara sağlık hizmeti veriyordu.⁴⁷ Belediye 1932 yılında da çocukların sağlığını koruma amaçlı olarak bir "Süt Çocuğu Muayene Ve Müşavere Evini" hizmete açmıştır.⁴⁸

Şehirde en güçlü siyasi örgüt Cumhuriyet Halk Partisiydi. Parti Cumhuriyet rejiminin yerel birimlerde temsilcisi olduğu için hemen her mahalle ve köyde teşkilâtlanmıştı. Aydın halkı ve meclisteki milletvekilleri 1924 yılında kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına pek iltifat etmediler. Nitekim 1924 yılında Meclis içinde CHF'den istifa edip muhalefet eden milletvekilleri arasında

⁴⁵ "Sıtma Mücadelesi", Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, Aydın 1938, s.51-54.

⁴⁶ T.C Devlet Salnamesi (1926-1927) İstanbul 1927, s.505,

⁴⁷ Cumhuriyetin 15.Yılında Aydın, s.50 de Belediye Polikliniğinde 1938 yılı içinde 11174 kişinin müracaat ettiği kaydedilmiştir.

⁴⁸ "Aydın" Ege Tecim ve Endüstri Büyük Kılavuzu, İzmir 1937, s.691.

Aydın Milletvekili bulunmuyordu. İzmir'de teşkilâtını zorlukla oluşturan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Aydın'da örgütlenememiştir.⁴⁹ 1930 yılına doğru gerek Dünya Ekonomik Buhranının sonuçları gerekse iç politikadaki rahatsızlıklar özellikle Anadolu'da kıyı şeridinde yaşayan halkı huzursuz etmiş, geçimini topraktan sağlayanların mevcut iktidara tepkisi çığ gibi büyümüştür. Serbest Cumhuriyet Fırkası 1930 yılında Fethi Bey tarafından kurulduğunda Aydın'da da epey taraftar bulmuş⁵⁰ kısa süre sonra yapılan belediye seçimlerinde de beklentilerinin ötesinde büyük bir başarı kazanmıştır.⁵¹ Ancak Serbest Fırka yöneticileri partinin kuruluşundan yaklaşık üç ay sonra yapılan belediye seçimleri nedeniyle gerginleşen ortamda ortaya çıkan olumsuz gelişmeler sonrasında partilerini kapatmışlardır. Bu tarihlerde CHF Aydın'da yeniden yapılanma teşkilâtını yenileme ihtiyacı duymuş bu amaç doğrultusunda partinin en güçlü isimleri Celal (Bayar) Bey ve Vasıf (Çınar) Beyler Aydın'a gelmişlerdir.⁵² Aydın'a gelen CHF milletvekilleri Türk Ocağında kapanmış olan SCF üyelerinin de katıldığı bir toplantıda görüşmeler yapmışlar, ayrıca Yedi Eylül Okulunda öğretmenlerle gerçekleşen diyalog sonrasında çoğunluğu eski SCF'lı on kişi CHF'nın yeni teşkilâtını yapmakla görevlendirilmişlerdir.⁵³ Bu isimler Tüccar Raif Fevzi, SCF Aydın Ocak Reisi Adnan (Menderes), SCF Ocak Azası Etem, Raif, Selanikli Nail, Mühendis Hıfzı, Avukat Süleyman Sırrı, Fabrikatör Halim, Sanatlar Mektebi Müdürü Halil ve Başöğretmen Rafet Beyler idi.⁵⁴ Siyasi ortamın gerildiği 1930 yılı sonlarında Aydın için ilginç gelişmelerden biri de bu kentte bazı aydınların Sosyal Demokrat bir partiyi kurma girişiminde bulunmaları ve bu konuyu Gaziye açmak istediklerini basına duyurmalarıydı.⁵⁵

---

⁴⁹ Eric Jan Zürcher, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Bağlam Yay. İstanbul 1992, s.75-76.

⁵⁰ 9 Eylül 1930 tarihinde oluşan Serbest Cumhuriyet Fırkası Aydın İl Teşkilatı Adnan (Menderes) Bey başkanlığında, Osman Fuat, Doktor Mukadder, Doktor Nafiz, Manifaturacı Osman, Mühendis Hıfzı, Avukat Yusuf, Selahattin Beylerden oluşmuştur. "Aydın Vilayet Ocağı Azaları" Hizmet 11 Eylül 1930. Fethi Bey'in Aydın Mitingini kimi gazeteler 25 bin kişinin , bazıları da 30 bin kişinin izlediğini iddia etmekteydi. Hizmet 10 Eylül 1930. Oysa 1930'lu yıllarda Aydın'ın nüfusu 12 bin civarındaydı.

⁵¹ SCF en parlak seçim sonuçlarını Aydın'da almıştır. 502 seçim bölgesinden 31'ini kazanan SCF Aydın'da Bozdoğan, Çine, Germencik, Karapınar, Söke, Umurlu ve Yenipazar'da başarı elde etmişti. Çetin Yetkin, Atatürk'ün Başarısız Demokrasi Devrimi Serbest Cumhuriyet Fırkası, Toplumsal Dönüşüm Yay. İstanbul 1997, s.194.

⁵² Serbest Cumhuriyet 16 Aralık 1930.

⁵³ Bilgin Çelik, "Aydın'da Serbest Fırka ve Belediye Seçimleri", Toplumsal Tarih, sayı 84, cilt 14, Aralık 2000, s.22.

⁵⁴ Serbest Cumhuriyet 7 Kanun-u evvel 1930.

⁵⁵ Sözü edilen girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Son Posta 5 Aralık 1930.

Aydın'da 1930 yılında yapılan tartışmalı belediye seçimleri milletvekili seçimleriyle birlikte 1931 yılında yapılmış, muhalefetin bulunmadığı seçimler CHF adayları arasında geçmiş, il teşkilâtının teslim edildiği eski SCF'lılar Aydın'ı parlamentoda ve yerel yönetimde temsil hakkını etmişlerdir.⁵⁶ 1938 yılı itibarıyla CHP Aydın merkez, mevcut 6 ilçe ve 36 kanun ile bunlara bağlı 489 ocakta örgütünü tamamlamıştı. Cumhuriyetin 15. yılında yalnızca Aydın merkezinde 14.038 kişi CHP'ye üye iken bu rakam tüm Aydın genelinde 33.781'e ulaşmıştı.⁵⁷

Aydın'da Kültürel Yaşam:

Cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın'da kültürel yaşama ait canlı izler bulmak oldukça güçtür. Bu alanda İki kurum çalışmalarıyla öne çıkar. 1923-1931 yıllarında faaliyet gösteren Aydın Türkocağı ile 1932'de kurulmuş olan Aydın Halkevi. Cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın'daki kültürel aktivitelerin merkezi bu kurumlar olmuşlardır. Aydın Türk Ocağı 1914 yılında İttihat ve Terakkinin kültür şubesi olarak faaliyete geçmiş, Haziran 1919 tarihinde Yunan işgali nedeniyle faaliyetlerine ara vermiş, 1923 yılında yeniden imar edilen Aydın'da cumhuriyet ideolojisiyle oldukça canlı bir kültür kurumu olarak çalışmalarda bulunmuştur.⁵⁸ Cumhuriyetin ilk yıllarında Feyzi Beyin başkanlığında Mühendis Mustafa Bey, Ethem Bey, Belediye Reisi Ahmet Emin Bey, Başmuallim Rıdvan Bey, Dr. Ethem Bey'in İdare Heyetiyle faaliyetlerini yürüten Aydın Türk Ocağı⁵⁹ gayr-ı menkul açısından Türk Ocakları içerisinde iyi bir yere sahipti. Ocağın bir sinema binası, dükkanı, mağazası, fırını, otel, bahçe ve gazino gibi gelir getiren emlakî bulunuyordu.⁶⁰ Ocak binası içerisinde bir kütüphane, toplantı salonu, büfesi olan Aydın Türk Ocağında Ticaret ve Sanayi Odaları ile Hilâl-ı Ahmer Cemiyeti de toplantılarını gerçekleştiriyordu.⁶¹ Aydınlılar cumhuriyetle birlikte tiyatroyu, sinemayı, çağdaş müziği, modern sporları daha Halkevi açılmadan önce Türk Ocağı çatısı altında tanıdılar. Aydın Türk Ocağı köycülük faaliyetlerinde de epey mesafe kat ederek açmış olduğu dispanserle başta köylüler olmak üzere fakir kişilere de sağlık hizmeti sağlamıştır.⁶² Cumhuriyetin ilk sekiz yılında dil, okuma,

---

⁵⁶ Dr. Nafiz (Karabudak) Belediye Başkanı, SCF İl Başkanı Adnan (Menderes) milletvekili olmuşlardır.

⁵⁷ Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, Aydın 1938, s.153.

⁵⁸ "Aydın Türk Ocağı" Türk İli 3 Teşrin-i Sani 1925

⁵⁹ Türk İli 21-22 Temmuz 1341.

⁶⁰ Fethi Erden, "Türk Ocakları Merkez Binasının Tarihi Durumu ve Türk Ocağının Bugüne Kadar Geçirdiği Safhalar". Türk Yurdu, c.III, sayı.300, Temmuz 1963, s.57-63.

⁶¹ Anadolu, 9 Mart 1931.

⁶² Türk Ocakları 1928 Senesi Kurultayı Zabıtları, Ankara 1930, s.37-38.

müzik kurslarıyla bir kültür ve eğitim mabedi haline gelen Türk Ocağı Aydın Şubesi 1931 yılında CHF'na katılmış ve tüm mal varlığı ile CHF'na geçmiştir.⁶³

19 Şubat 1932 tarihinde açılan Aydın Halkevi Türkiye'de ilk açılan 14 Halkevinden birisidir. Aydın Halkevi 1930-1940'lı yıllar Aydın'ının en önemli sosyo-kültürel kurumu olmuştur. Aydın'ın münevver şahsiyetleri Halkevinin Tarih-dil-edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Yayın, Köycülük Kollarında bir araya gelerek kente canlılık kazandırmışlardır. Halkevi Aydın kültür tarihinde önemli bir kilometre taşıdır. Aydın ilinin etnografik, sosyolojik ve folklorik haritasını çıkaran Halkevi, kent tarihinin aydınlatılmasında da önemli rol oynamıştır. Güzel yazı yazma, güzel söz söyleme, Türk dilini geliştirme, ulusal dilin yerleştirilmesi, müzik kültürünün yaygınlaştırılması, genç müzisyenlerin keşfedilmesi, şehir bandosunun kurulması⁶⁴ Özyurt, Akın, Mete gibi tiyatro oyunlarının sergilenmesi, Aydınspor, Avcılar Kulübü, Atlıspor Kulüplerini himayesine alarak kır koşusu, atış, köyler arası halat çekme, güreş, futbol müsabakaları tertip edilmesi, fakirlere ilaç, para ve eşya yardımında bulunarak sosyal dayanışmayı aktif hale getirmesi, gezici doktorlar, sağlık filmleriyle halkın sağlık konusunda bilinçlendirilmesi, okuma ve yazmayı halk arasında yaymak, el sanatlarını teşvik etmek, dersler ve kurslar yoluyla bunları yaygınlaştırmak Aydın Halkevinin faaliyetleri arasındaydı. Kütüphanesiyle halkın kültür düzeyinin yükselmesi için çalışan Aydın Halkevinin yaygın organı ilk yıllarında "Ant" gazetesi, 1934 yılından itibaren de "Aydın" gazeteleri olmuştur. Dergi yayıncılığını Aydın Halkevinde göremiyoruz. Aydın Halkevi Kuruluşunu takip eden günlerde bir dizi de kitap yayınlamıştır. Umurlu, Ovaeymir, Arapkuyusu ve Tahtacı köylerinde 1932 yılında inceleme gezileri düzenleyen Halkevi üyeleri zirai, iktisadi ve içtimai konularda köylüye bilgiler aktarmıştır. 1933 yılında da Aydın Merkez Kazaya bağlı Baltaköy, İmamköy, Işıklı, Çeştepe, Tepecik, Kadıköy, Sıralar köylerine de benzer geziler düzenlenmiştir.⁶⁵

---

⁶³ M.Kemal Paşa Türk Ocaklarının CHF ile birlikte çalışmaları konusunda ilk mesajını Aydın'ı ziyaretinde Aydın Türk Ocağında 2 Şubat 1931 tarihinde dile getirmiştir. M.Kemal Şenol, Atatürk Aydın'da, Aydın 1981, s.47-51, İbrahim Karaer, Türk Ocakları ve Atatürk, Ankara 1993, s.12.

⁶⁴ Aydın Halkevi Broşürü, Aydın 1933, s.16-17.

⁶⁵ Ant 21 Haziran 1933.

Aydın Halkevi Aydın'da bir müze açmış topladığı değerli ve antika malzemelerin fotoğraflarını çekerek bunlardan albüm oluşturup sergiler açmıştır.⁶⁶ Ayrıca yöresel kıyafetler toplanarak müzede sergilenmiş, çevredeki tarihi yerlere Halkevi üyeleriyle geziler tertip edilmiştir. Aydın Halkevi gerek modern binası, gerek kollarının idealist çalışmaları, münevver üyeleri ile 1930'lu yılların başlarında Aydın'ın en önemli kültür merkezi konumundaydı.⁶⁷

Aydın'daki eğitim kurumları da Yunan işgalinin yaratmış olduğu tahribat ve Osmanlı eğitim sisteminin eskimiş yapısından kısa sürede kurtularak yeni kimlikleriyle faaliyete geçmişlerdir. İlköğretim kurumları arasında Aydın'ın en eski okullarından biri olan ve geçmişte "Teslihiye Zükur İbtidaiyye Mektebi", "Çelebi", "Ağaçarası" isimleriyle bilinen okul 1926 yılında yeniden onarılarak bulunduğu mahallenin ismini alıp "Güzelhisar Mektebi" adıyla eğitim ve öğretime başlamıştır.⁶⁸ Yine cumhuriyetin ilanından önce kurulmuş olan ve başlangıçta eski belediye meydanında bulunan musalla taşı nedeniyle "Musalla Mahalle Mektebi ya da Kenz-ül İrfan Zükur İbtidaiyye Mektebi de Aydın'ın kurtuluş tarihi olan "Yedi Eylül" ismini alarak 1925 yılında yeni umutlarla kapılarını Aydın'ın çocuklarına açmıştı.⁶⁹ Cumhuriyetin ilanının ardından Aydın'daki gayr-i müslimlerin neredeyse tamamı kentten ayrılmışlardı. Bu nedenle Rum-Ermeni ve Yahudi cemaatlerine ait okullar Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiştir. Bunlar arasında en çarpıcı olanı Hicri 1314 (1898) tarihinde Aydın Musevi Mahallesinde Gabriel Arya tarafından açılmış olan Alyans Musevi Mektebinin binasının sağlam olması nedeniyle 1932 yılına kadar Hükümet Binası olarak hizmet vermiş olmasıdır. Ardından Cumhuriyet Mektebine dönüştürülen Alyans Okulu bu isimle eğitim ve öğretime devam etmiştir.

Aydın Şehrinde cumhuriyetten önce Top Yatağı olarak bilinen alanda "İdadi" sonrada "Sultani" adlarını taşımış bir okul kurağı bulunuyordu. Burası tam teşkilatıyla (Aydın Sultanisi) adını taşıırken, Aydın'ın Yunanlılar tarafından işgali yüzünden öğretmenleri ve öğrencileri dağıtılmıştı. Yunanlıların Eylül 1922 de

---

⁶⁶ Bu değerli koleksiyonlar Halkevlerinin 1951 yılında kapatılmasının ardından adeta yağmalanmış bu önemli kültürel miras siyasi hesapların rövanş gösterileri arasında darmadağın olmuştur.

⁶⁷ Bu konuda daha geniş araştırmalar için bkz: A.Adnan Öztürk, Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayıma Girişimleri Halkevleri ve Aydın Halkevi, Tarih ve Toplum, c.31. sayı.182, Şubat 1999, s.42 Bilgin Çelik. Tek Parti Döneminde Aydın'ın Sosyo-Kültürel Yaşamda Halkevinin Yeri, Toplumsal Tarih c.11, sayı.66, Haziran 1999, s.39-48.

⁶⁸ Cumhuriyetin 50. Yılında Aydın, İzmir 1973, s.83.

⁶⁹ A.Adnan Öztürk, Cumhuriyet Mektebinden Adnan Menderes Üniversitesine Türkiye'de Modern Eğitimin Gelişimi ve Aydın İli, Aydın 1999, s.59.

şehri terk etmesinden sonra bu bina da Aydın Sanatlar İdadisi adıyla bir okul açılmıştır. Açılan bu Sanatlar İdadisinin program ve amacı itibarıyla tam bir sanat yuvası olduğundan hayata atacağı talebinin de sanat ve teknik sahibi şahsiyetler olacağını düşünen vilayet yetkilileri bir ortaöğretim kurumu ihtiyacı duyduklarında 1927-1928 ders yılı başında vilayet bütçesine de alarak "Aydın İkmal Okulu"nu açmışlardır.⁷⁰ İlk yılında 25 kız ve 35 erkek toplam 60 öğrenciyle eğitime başlayan okul, ortaokul talebesinin çoğalması göz önünde bulundurularak 29 Ocak 1928 tarihinde Cumhuriyet Meydanına bitişik geniş arsa üzerinde "Cumhuriyet Okulu" adıyla töreni yapılarak 1928-1929 ders yılı başında eğitim ve öğretime elverişli bir şekil aldığı Gazipaşa İlkokulunda kendisine ayrılan kısımdan kendi binasına geçmiştir.⁷¹ 1929 yılında 122 öğrencisi bulunan Aydın Ortaokuluna okul arsası üzerinde biri, üstü konferans ve altı jimnastik salonu ve duş yerleri bulunan, diğeri de mutfak yemekhane vesaire bulunan iki bina daha yaptırılmış olduğundan 1929-1930 ders yılı başlangıcında okul yatılı hale getirilmiş, Milli Eğitim Bakanlığının bütçesine alınmıştır. Ayrıca yıl içerisinde Vali Hüseyin Hüsnü'nün hizmetleriyle günümüzde kütüphane, resim, müzik dersleri ve buna ek olarak hizmet veren bina yapılmıştır. Okul 1930 yılından itibaren Ortaokul adını almıştır.⁷² İlk mezunlarını 1929 -1930 eğitim ve öğretim döneminde veren Aydın Ortaokulunun 1 Aralık 1932 tarihinde yatılı öğrencilerin masrafları karşılanamadığından yatılı kısmı kapatılmıştır.⁷³ Aydın da cumhuriyet döneminde ilk sanat okulu işgal yıllarında yanan ve yıkılan Aydın şehrini yeniden imar etme çalışmalarında gerekli olan teknik elemanı yetiştirmek için 1924 yılında açılan "Aydın Sanayi İdadi" sidir⁷⁴ okul açıldığında ağaç işleri, demir işleri, tenekecilik, döküm ve tesviye atölyeleriyle çalışmalara başlamış, dersler için tüm ihtiyaçlar işgalden kalan malzemelerle yapılmıştır. 1924-1925 öğretim yılında 40 öğrenciyle eğitim -öğretime başlayan okul 1927 -28 de Aydın Sanatlar Mektebi, 1931 de Aydın Mıntika Sanat Mektebi 1935 tarihinde Aydın Bölge Sanat Okulu isimlerini alarak Aydın'ın cumhuriyetin ilk yıllarındaki tek sanat okulu olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.⁷⁵

---

⁷⁰ "Aydın Orta Mektebi Tarihçesi" Ant Gazetesi, 29 T.E 1933.

⁷¹ Dönemin Aydın Valisi Kamil Bey'in girişimleri sonucu özel idarenin 128 bin liralık katkısıyla yapılmıştır. Anadolu 11 Temmuz 1933.

⁷² Anadolu Gazetesi 11 Temmuz 1933.

⁷³ Hasan Ali Yücel, Türkiye'de Ortaöğretim, Kültür Bak.Yay.Ankara 1994, s.565-566.

⁷⁴ Aydın Erkek Sanat Enstitüsü, 1952-1953 Albümü, Aydın 1953, s.8

⁷⁵ A.Adnan Öztürk, a.g.e, s.236.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın'da büyük bir kütüphanenin varlığını tespit edemedik. Bölgede kültürel faaliyetlerin ağırlıklı olarak İzmir'de gerçekleşmesi, Aydın'ı bu konuda geri bırakmıştır. Birde şehrin Yunan işgalinde yanmış ve yıkılmış olması Aydın'da mevcut küçük kütüphaneleri de işlevsiz hale getirmiştir.⁷⁶ Cumhuriyet döneminin ilk kütüphanesi Aydın Türk Ocağı bünyesinde oluşturulan küçük bir kitaplık⁷⁷ Ocağın müstakil binası yapıldıktan sonra alt katındaki kahvehaneye taşınan bu kitaplık Aydın'ın cumhuriyet dönemindeki ilk kütüphanesi olmuştur.⁷⁸ Varlığından haberdar olduğumuz diğer bir kütüphane de 1926 yılında Aydın Belediyesi tarafından alt katı gazino ve üst katı otel olarak inşa ettirilen ve resmi kayıtlara göre 14000 liraya mal olan eski Belediye Binasında faaliyet gösteriyordu. Bu eski binadaki kütüphane 40 okuyucunun yararlanabileceği bir okuma salonu, bir kitap deposu, on okuyucu alabilecek ikinci bir odası, bir vestiyer, bir memur odasından oluşuyordu.⁷⁹ Kültürel açıdan Aydın şehrinin istenilen canlılıkta olamamasının temel nedenlerinden biri olarak zengin bir kütüphanesinin bulunmaması gösterilmiştir.

1920'li yıllarda Aydın'da bir matbaa bulunmazken, buna paralel olarak ne bir gazete, ne de bir dergi şehirde yayınlanamıyordu. Halk İzmir'de basılan gazete ve dergileri takip ederek haber alabiliyordu. Aydın'da Cumhuriyet döneminde basın-yayın hayatı ancak 1930'lu yıllarda canlanmaya başlamıştır. Bu gecikmenin temel nedeni Yunan işgalinin getirdiği yıkım ve işgal sırasında Türk nüfusunun büyük çoğunluğunun iç bölgelere göç etmiş olmasıdır. Bu olumsuz gelişmeler nedeniyle Aydın uzun bir süre işgal öncesi nüfus ve kültürel hareketliliğini yakalayamamış, şehirdeki temel düşünce Aydın'ın yeniden imar edilmesi olmuştur. Bu nedenle kültürel faaliyetlere yeterince ağırlık verilememiştir.⁸⁰ Aydın'da 1931 yılında "Aydın" isminde bir matbaanın açılmasıyla birlikte basın-yayın hayatı başlamıştır.⁸¹ Ali Kemal ve Şevket Beyler tarafından açılan bu ilk matbaadan sonra CHP tarafından ikinci bir basımevi açılmıştır. Bunu takip eden dönemde Aydın Matbaası kapanmıştır. 1931'de kurulan Aydın Matbaası Aydın'da cumhuriyet döneminde ilk derginin çıkması için de uygun bir ortam hazırlamıştır. Fuat Tevfik (Berçmen) ve Hilmi Tükel'in öncülüğünde 21 Mart 1931 tarihinde

---

⁷⁶ Bu kütüphaneler cami ve okullarla sınırlıydılar.

⁷⁷ Sada-yı Hak 15 Ağustos 1340.

⁷⁸ Aydın İl Yıllığı 1967, s.118.

⁷⁹ Nuri Güngör, Aydın İl Halk Kütüphanesinin Tarihçesi (1950-1965) Aydın Tarihsiz, s.1.

⁸⁰ "Aydın'da On Yıl", Ant 29 Teşrin-i evvel 1933, Bilgin Çelik, Cumhuriyet Döneminde Aydın Basını "Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.III, sayı 8, yıl 1998, İzmir 1999, s.153.

⁸¹ Doğuşay 1, Ocak 1947, Aydın İl Yıllığı 1967, s.149, Yurt Ansiklopedisi "Aydın", s.1085.

cumhuriyet dönemi Aydın'ının ilk dergisi "Doğuş" ismiyle yayın hayatına atılmıştır.⁸² Siyasi özelliği olmayan bu dergi daha çok edebi, sosyal ve ekonomi ağırlıklı idi. 15 günde bir Cumartesileri çıkan dergi ekonomik nedenlerle uzun ömürlü olamamıştır. Doğuş altı sayı çıktıktan sonra tıkanıp kalmış, CHP İl Başkanı Etem Menderes'in şahsi çabalarıyla "Doğuş Menderes" adıyla bir kaç gün gazete kimliğiyle yayınlanmış, ancak dönemin matbuat kanununa göre imtiyaz sahibinden günlük yayınlanması konusunda izin alınamadığından kapanmıştı.⁸³ Doğuş kapanınca Aydın da Menderes, Yeni Menderes, Büyük Menderes, Ant ve Aydın isimli gazeteler yayın hayatına atıldılar⁸⁴ Bunlar arasında en uzun ömürlü olanı CHP'nin de desteğini arkasına almış olan Aydın gazetesi olmuştur. Aydın 1930 ve 1940'lı yılların ortalarına kadar Aydın İli'nin adeta resmi yayın organı olmuştur.

Aydın'da Cumhuriyetin İlk Yıllarında Spor Faaliyetleri:

Cumhuriyet kuruluncaya kadar elimizde mevcut belgelere dayanarak Aydın da bir spor kulübünün varlığına dair bir bilgiye sahip değiliz. Aydın'da spor etkinlikleri genellikle okullarda basit egzersizlerin yerine getirilmesi şeklinde yoğunlaşmıştır. Aydın'ın bilemediğimiz ilk spor kulübü de cumhuriyetin ikinci yılında 1 Ekim 1924 tarihinde kurularak faaliyete geçmiştir.⁸⁵ "Kardeşler Yurdu" adını alan bu kulüp sarı-siyah renklere sahipti ve çalışma alanı olarak Aydın İstasyonunun arkasında bulunan dar arsayı seçmişlerdi. "Kardeş Spor Yurdu" kulübünde en yaygın branş futbol oldu.⁸⁶ Aydın'lı sporcular bu kulüp çatısı altında kısa sürede o kadar ileri gittiler ki geçmişi kendilerinden çok eskilere dayanan İzmir kulüplerine kafa tutacak hale geldiler. 1930'lu yıllara kadar Aydın Türk Ocağı'nın desteğinde sportif faaliyetlerini yürüten Aydın gençliği Aydın Bölgesinin 1931 tarihinde Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakının dışında kalması hem de programsızlıktan atıl ve durgun bir hale gelmiştir. Ancak 1932 yılında Türk Ocağı'nın yerine kurulan Halkevi ve onun çatısı altında oluşturulan spor kolunun himayesinde Aydın gençliği düzenli ve programlı spor çalışmalarına başlamıştır. 1932 yılı içerisinde Aydın Vilayeti dâhilinde Aydınspor, Nazilli

---

⁸² Hilmi Tükel, İlk Sayı Gazete ve Dergiler, C.II, s.66.

⁸³ Anadolu, 17 Teşrin-i evvel 1932.

⁸⁴ Bilgin Çelik, "Cumhuriyet Döneminde Aydın Basını"... s.154

⁸⁵ "Aydın'da Spor Kulüpleri "Belediyeler Dergisi, yıl.1, sayı.3, Ankara 1935, s.55.

⁸⁶ 1927 yılında Aydın Türk Ocağındaki toplantıda Kulübün İdare Heyetinde Feyzi Bey, Cevdet Bey, Hasan Behçet, Bankacı Muzaffer, Ziraat Fen Memuru Tevfik Beyler bulunuyorlardı. Hizmet 21 Teşrin-i Sani 1927.

Gençlerbirliği, Sökespor, Koçarlıspor, Çine Madran spor kulüplerini birleştiren ve Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakına dâhil bir mıntuka teşkil edilmiştir. Bir yıl sonra düzenlenen 1933 yılı birinciliğini Sökespor kazandı. Aynı zamanda Sökespor Uşak'taki grup birinciliği müsabakalarında Altayla finale kalmış ve rakibine 2-1 yenilmişti. 1932 yılında ilk defa bölge karması oluşturulmuş ve İzmir birincisi Altınordu ile İzmir'de yapılan maçı Aydın Karması 2-1 kazanmıştır.⁸⁷ Modern sporlar Aydın'a Halkevi aracılığıyla girmiştir. Halkevi spor kolu spor sahasının yapılmasına da yardımcı olmuş, çeşitli branşlardaki sporun kentte kökleşmesinde önemli katkıları bulunmuştur.⁸⁸ Geleneksel deve güreşleri de sportif, sosyal yardım amaçlı hem de eğlence unsuru olarak dağınık bir biçimde gerçekleştiriliyordu.

Aydın'da Ekonomik Yaşam: (Ticaret-Tarım-Sanayi-Bankacılık):

Cumhuriyetin ilânından önce Aydın'da ticaret büyük ölçüde yabancı firmaların acentelerin ve azınlıkların elindeydi. Aydın-İzmir Demiryolu yabancı sermayece inşa edilmiş ve bu ulaşım ağı sayesinde Aydın Ovasında üretilen tarım ürünleri ve madenler İzmir Limanına oradan da uluslararası pazarlara aktarılmıştır.

Cumhuriyet yönetiminde Aydın'da ticaretin bu yapısal özelliği değişmemiştir. Her ne kadar üreticiler özellikle büyük toprak sahiplerinin öncülüğünde kooperatifler biçiminde örgütlenip belli pazarlık gücü kazanmışlarsa da üretim ve ticari denetleme de yabancı firmaların ve azınlıkların yerini Müslüman-Türk tüccarları almaya başlamıştır.⁸⁹ Cumhuriyetin ilk yıllarında kentin iş alanları Ramazan Paşa ve İstasyona kadar uzanan kesimde yer almaktaydı. Ticaretin yoğunlaştığı merkezler alınan satılan ürünün adıyla anılıyordu. Un pazarı, kendir pazarı, urgan pazarı, zahire pazarı, yoğurt pazarı, mısır pazarı, hasır pazarı, hayvan pazarı, yağcılar içi gibi. Belediyede ticari aktiviteyi arttırabilmek için 1924 yılında Ramazan Paşa Mahallesinde pazar yeri açarak hizmete sokmuştur.⁹⁰

Aydın'da ticari faaliyetleri yönlendiren Aydın Ticaret Odası 1924 yılında kurulmuş ilk toplantısını 20 Eylül 1924 tarihinde gerçekleştirmiştir. Ticaret Odası'nın ilk yönetim kurulu şu üyelere oluşuyordu. Başkan Rifat Bey, Mevlüt,

⁸⁷ "Aydında Spor" Aydın 3 Teşrin-i Sani 1938.

⁸⁸ A.Adnan Öztürk, a.g.m. s.46.

⁸⁹ Yurt Ansiklopedisi," Aydın", s.1031.

⁹⁰ H.Hilmi Bayındır, a.g.e, s.66.

Kırımlı Mustafa, Hacı Mustafa Ali, Talât, İbrahim Hakkı, Osman Nuri, Necati, Zeki Hayrettin, Bosnalı İbrahim Hakkı, Mehmet Hulusi, Ahmet ve Hacı Şerif Beyler.⁹¹ 20 Mart 1926 tarihine kadar Aydın şehrinde Yunan yangınından sonra fazla imar faaliyeti yaşanmaması nedeniyle ticari yaşamda da bir hareketlilik görülmemiştir. 1920'li yılların ortalarında ticaret odasının faaliyetleri tüccar sınıflarını belirlemek itibar tüccarları tayin ve kefalet tasdiklerini icra gibi işlerle uğraşmıştır. Bu dönemde karar defterleri incelendiğinde mahalli bir borsanın oluşturulma çabaları görülmüştür. 1925-1926-1927 yıllarında Odanın başkanlığı Hasan Kamil Bey, 1928-1929-1930 yıllarında da Raif Feyzi Beyin yaptığı Aydın Ticaret Odası 1926 yılında Veysi Paşa Mahallesiindeki Zahir Pazarı olan yerde yeni binasına geçmiş 207 üyesi ile Aydın'ın ticari yaşamında önemli roller üstlenmiştir.⁹²

1933 yılı itibarıyla Aydın'da Ticaret Odasına kayıtlı 170 tüccar bulunuyordu. Tüccarların bu tarihteki mesleklerine göre dağılımı da şu şekildeydi. Tuhafiyeci 35, Fabrikacı 25, Uncu ve Hancı 10, Tabak (Debbağ) 6, Demirci 22, Manifaturacı 29, Bakkal 50, Kunduracı 40, Terzi 11, Zahirceci 10, Kereste ve İmalat 5, Sabuncu 5, Müteahhit ve Mimar 8, Komisyoncu 5, Celep ve Kasap 10, Şekerci ve Helvacı 5, Eczacı 3, Sarraf 3, Müskiratçı 4, Şapkacı ve Elbiseci 5.⁹³

Cumhuriyetin ilk yıllarında Aydınla ilgili yapılan bir ticari analizde şehrin değirmencilik, dericilik, demircilik ve marangozluk alanlarında gelişmeye müsait olduğu ancak sözü edilen üretim alanlarının hiç birisinde ilerleme kaydedilemediği belirtilmektedir. Kurtuluştan sonra şehirdeki Rum ve Yahudilerin ayrılmasıyla ekonomik yaşam önemli ölçüde sekteye uğramıştır. Hemen hemen tamamı tarıma dayalı üretim, hayati değer taşıyan İzmir yoluyla limandan ihraç ediliyordu. 1920'li yıllarda Aydın'dan dışarıya sevk edilen tarımsal ürünler incir, üzüm, susam, zeytinyağı, buğday, arpa, tütün, pamuk ve meyan kökü idi.⁹⁴ Bunlar arasında başı çeken ürünler 1932 yılı itibarıyla 30 milyon kilo ile zeytin, 16 milyon kilo ile incir ve 1 milyon kilo ile pamuktu.⁹⁵ Cumhuriyetin ilk yıllarında kente ithal olarak gelen ürün ve mallarda cam eşyası, tuhafiye, manifatura, zirai aletler, inşaat malzemesi, kırtasiye, şeker, kahve, gaz, benzin ve pirinçten

⁹¹ "Aydın Ticaret Odası" "İzmir Ticaret ve Sanayi Odası Raporu. İzmir Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası", Cumhuriyetin Onuncu Yılı Fevkalade Nüshası İzmir 1933, s.295.

⁹² 1967 Aydın İl Yıllığı, s.251.

⁹³ Aydın Vilayetinin İktisadi ..... s.298-300.

⁹⁴ 1927-1928 Türkiye Salnamesi, s.469.

⁹⁵ Aydın Vilayeti İktisadi ..... s.297.

ibaretti.⁹⁶ Aydın'da sanayi işkolları da yukarıda belirttiğimiz ürünlerin işlenmesine yönelik gelişmiştir. 1927'den itibaren Aydın merkez sınırlarında Teşvik-i Sanayi Kanunundan yararlanan fabrikalar şunlardı. Ömer Muharrem Bey'e ait Çavuş Köprüsü civarındaki Sabun Fabrikası, Fikret Müştak Bey'e ait Kemer Mahallesiindeki Zeytinyağı Fabrikası, Filibeli Hacı Süleyman Mahdumlarına ait İstasyon civarında yer alan Zeytinyağı Pamuk Fabrikası, Kalfaköy yakınlarında Şahinzade Eyüb Bey'e ait Un ve Çırçır Fabrikası, Cumhuriyet Mahallesi 264 numarada Başlızade İsmail Hakkı ve kardeşlerine ait Zeytinyağı Fabrikası, Mahkeme Mahallesi Ali Fehmi ve Hacı Yusuf oğlu Molla Hüseyin ve Ortağı Durali Efendilere ait Zeytinyağı, Un, Pamuk Fabrikası ve Kulaçlızade Mehmet Bey'in Pınarbaşı civarında yer alan Un Fabrikası.⁹⁷

Aydın'da ticari zenginliğe paralel sermaye akışını gerçekleştirecek bankacılık faaliyetleri görülüyordu. Bu konuda da Aydın İzmir kentinin gölgesinde kalmıştır. XIX. yy sonlarında kapitalist şirketler bölgedeki çıkarlarını kendi kurdukları bankalar aracılığı ile koruma yoluna gitmişlerdir. Cumhuriyetin ilânından önce Aydın'da üç banka faaliyet gösteriyordu. Bunlardan Ziraat Bankası'nın Aydın ve ilçelerinde şube ve sandıkları bulunuyordu. Ancak bankanın faaliyet sahası o zamanki mevduatlarına göre yalnız ipotek karşılığı zirai borçlanmadan ibaretti. Aydın merkezinde bulunan Osmanlı Bankası ise yalnız gayr-ı müslimlerle iş yapıyordu. Türkler bu nedenle tefecilerin tuzağına düşer, yıllarca borcunu ödemek için kıvranırdı. II. Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakkinin desteği ile kurulan Milli Aydın Bankası ise yüksek sermayeli yabancı bankaların ezici rekabeti karşısında iş yapamıyordu. Cumhuriyet döneminde Milli Aydın Bankası tahta kepenkli küçük bir dükkanda bir kâtibin elinde faaliyetsiz ve sermayesiz bir konumdaydı. Banka cumhuriyet döneminde bu atıl vaziyetten kurtularak büyük bir gelişme gösterdi. 1931 yılına kadar Aydın Türk Ocağı binasında faaliyetlerini sürdürmeye çalışan banka bu tarihte İstasyon Caddesi Hasan Efendi Mahallesi kendi mülkü olan binasına kavuşmuştur. Aydın merkezinde 1929 yılında merkezi İzmir'de olan bir de Akseki Ticaret Bankası faaliyete geçmiş ve kentte böylece cumhuriyetin ilk yıllarında dört bankanın faaliyetleri kayda değer bir gelişme olarak belirtilmelidir.⁹⁸

---

⁹⁶ T.C Devlet Salnamesi 1926-1927, s.469.

⁹⁷ Aydın Vilâyeti İktisadi ..... s.302.

⁹⁸ Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, s.115, Yurt Ansiklopedisi, c.II, s.1032. Zeki Arıkan-Sabri Yetkin, "Milli Aydın Bankasındaki Yeni Gelişmeler" Tarih Tarihi, İzmir 1993. s.343-359, Osman Becerik, "Milli Aydın Bankası" Aydın, 14 Temmuz 1944.

Türk Devrimi ve Aydın Kenti

Temeli çağdaşlaşma ve aydınlanma olan Türk Devrimi, yeni Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş sürecinde devlet kurumlarıyla birlikte oluşmaya başlamıştır. Bir ideolojik hazırlık dönemi yaşamaya fırsat bulamayan Türk devrimi hızlı bir dönüşümle yapılanmaya çalışmıştır. Aydın Kenti de tüm dinamikleriyle bu hızlı yapılanmaya ayak uydurmuş çıkarılan devrim kanunlarına sahip çıkarak yeni rejimin toplumsal tabana yerleşmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Daha 1925 yılında Aydın Türk Ocağı kent de sarıkların fesin terk edilip şapkanın giyilmesi için üyeleri ile birlikte olağanüstü bir çalışmanın içerisindeydi.⁹² 1930'lu yılların başlarında ise Aydın Halkevi tarafından başlatılan bir kampanya ile peştamal ve örtünün Türk kadınına çağ dışı gösterdiği, Türk ananesinde bunların yeri olmadığı gerekçesiyle mücadele edilmesi kararı alınmıştı.⁹³ Aydın Belediyesi Türk Devriminin sosyal kalkınma mücadelesinde aktif bir rol oynamış, medeni kıyafet ile insanlık dışı şeref haysiyeti rencide eden sırt ve sırık hamallığını Aydın Belediye sınırları içinde yasak etmiştir. Belediye ayrıca 09.08.1938 tarihli meclis toplantısında belediye kanununun belediyelere verdiği yetkiden yararlanarak kadınların peçe, çarşaf, üstlük, peştamal vs. gibi çağ dışı kıyafetlerle sokağa çıkmasının da yasaklanması yoluna gittiğini görüyoruz. Aydın kadınları peştamal ve üstlüklerini çıkartarak medeni bir kıyafetle toplumsal yaşamın içine katılmışlardır.1930'lar Aydın'ın da peştamal ve üstlük ancak tarihi bir hatıra olarak dolap ve sandıklarda saklanmakta, masa ve pencere örtüsü olarak kullanılmaktaydı.⁹⁴

Cumhuriyet rejiminin Türk kadınına sağladığı olanaklar içerisinde önemli bir yer tutan seçme seçilme hakkını kazanılması nedeniyle 1934 yılında Aydın'da kadınlar coşkulu toplantılar düzenlemişler, devlet büyüklerine kendilerine verilen haklar nedeniyle teşekkür telgrafları çekmişlerdir.⁹⁵ Cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın'da dikkat çeken önemli gelişmelerden biri de Türkiye'nin ilk kadın muhtarının Aydın'dan seçilmiş olmasıdır.⁹⁶ Cumhuriyetin kurulmasından sonra kadınlara dünyanın ileri ülkelerindeki siyasi haklar verilmeye

---

⁹² Türk İli 20 Teşrin-i Evvel 1341, Anadolu 20 Teşrin-i Evvel 1341.

⁹³ Ant 1 Mayıs 1933.

⁹⁴ Aydın Belediyesi İkinci İntihap Devresinde Başardığı İşler 1934-1938, Aydın 1938, s.28.

⁹⁵ "Aydın Kadınlığı" Aydın 12 Kanun-ı Evvel 1934.

⁹⁶ Günver Güneş, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Aydın Kadınlığı Ve Türkiye'nin İlk Kadın Muhtarı Gül Hanım", Eski Avrasya Arkeoloji ve Tarih Dergisi, cilt:1, Sayı:1, Aydın 2007, s.58-62.

başlanmıştır. Kuşkusuz vatandaşlık haklarının en güzeli seçme ve seçilme hakkıdır. Ülkemizde kadınlar bu haklarına 1930'lu yılların başlarında kavuşmuşlar ve sırayla Belediye Meclisi, Muhtarlık ve Milletvekili seçme ve seçilme haklarını elde etmişlerdir.

1930 yılında 1580 sayılı yasa ile Türk kadınına ilk kez cumhuriyet rejimi belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanımıştır. 26 Ekim 1933 yılında da 2349 sayılı kanunla da kadınlar köy ihtiyar heyetlerine ve muhtarlığa seçme ve seçilme hakkı elde etmişlerdir.⁹⁷ İhtiyar heyetleri seçimlerinde kadınlara da oy hakkı verilmesinin ardından tüm Türkiye de olduğu gibi, Aydın'da da 1933 yılı sonlarında kadınlar köy ihtiyar heyetleri seçimlerine iştirak etmişlerdir. Aydın İlinde ilk defa Germencik Nahiyesine bağlı Karaağaçlı Köyünde seçme seçilme hakkına sahip kadınlar ihtiyar heyeti seçimlerinde oylarını kullanmışlardır.⁹⁸ 12 Kasım 1933 tarihli muhtarlık seçimleriyle de Türkiye de ilk kadın muhtar Aydın'dan seçilmiştir.⁹⁹ Karpuzlu Nahiye merkezi olan Demircidere Köyünde seçimler 6 Kasım 1933 günü yapılmış ve köyde seçme ve seçilme hakkına sahip bütün kadın ve erkeklerin katılımıyla köy derneği cumhuriyet meydanında toplanan 500'e yakın kişi oylarını kullanmışlardır.¹⁰⁰ Muhtarlık seçimlerine sekiz kişi katılmıştır. Sekiz kişi içerisinde tek kadın aday Gül Hanım idi. Ve seçimi o kazandı. Böylelikle Cumhuriyet tarihinin ilk kadın muhtarı Aydın'dan seçilmiş oldu.

Türk Dilinin yabancı dillerin etkisinden kurtarılması amacıyla girişilen öz Türkçe kullanılması kampanyasına Aydın'daki tüm kurumlar gibi okullarda katılmış, ilk mekteplerden Gazi Paşa Mektebi öğrencileri kendilerine öz Türkçe isimler vererek birbirlerine hitap etmeye başlamışlar, büyüklerine bu konuda öncülük etmişlerdir.¹⁰¹ Aydın'da soyadı kanunu çıktıktan sonra yoğun bir şekilde her birey soyadı alabilme çabası içine girmiş, kendilerine öz Türk adları koymuşlardı. Yerel basın halka yardımcı olarak hemen her gün öz Türkçe isimler

---

⁹⁷ 442 sayılı köy kanununun 20 ve 30. maddelerinin değiştirilmesiyle 28-10- 1933 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁹⁸ "Aydın'da Kadınlar Köy Muhtarı Oluyor", Anadolu 6 Teşrin-i Sani 1933.

⁹⁹ Ercüment Köybaşı, "12 Kasım 1933 Muhtarlık Seçimleri ve Türkiye de İlk Kadın Muhtar" Ses 9 Kasım 2005, ayrıca bkz: Ant 8 Teşrin-i Sani 1933.

¹⁰⁰ Hakimiyet-i Milliye 16 İkinci Teşrin 1933.

¹⁰¹ Ant 4 Nisan 1933.

ve bunların anlamını sütunlarından Aydınlılara aktarmıştır. Aydın'da resmi olarak soyadı alan ilk kişi Vilayet Mektupçusu Agah Bey idi ve Akkan soyadı almıştı.¹⁰²

Yeni devlet devrimlerle birlikte kurulurken, Türkiye'de münferit de olsa birkaç şehir ve kasabada tepkiler de görülmüştür. Aydın halkı Cumhuriyete bağlılıklarını her vesile ile ifade ettikleri gibi rejime karşı girişilen gerici eylemlere de tavrını açıkça ortaya koymuştur.

Doğu da Şeyh Sait ayaklanmasının rejimi tehdit edecek bir noktaya gelmesi üzerine Aydın'da Türk Ocağı eliyle isyancıları protesto eden büyük bir miting düzenlenmişti.¹⁰³ Atatürk'e İzmir'de düzenlenen suikast girişimi ise tüm ülkede olduğu gibi Aydın'da da valilik, belediye ve Türk Ocağı'nın düzenlediği ve binlerce Aydın'ın katıldığı bir toplantıyla protesto edilmişti.¹⁰⁴ 1930 yılının sonlarında Menemen'de Cumhuriyete karşı gerçekleştirilen gerici kalkışma ve hemen ardından Asteğmen Kubilay'ın şehit edilişi Aydın için ayrı bir önem ifade ediyordu. Kubilay askere gitmeden önce Aydın'da Gazi Paşa İlkokulunda öğretmendi(1926-1929). Bu nedenle olaya tepki diğer olaylardan daha büyük oldu. Aydın Türk Ocağı tarafından düzenlenen miting uzun yıllar unutulmadı.¹⁰⁵ 1933 yılında Bursa'da Türkçe ezan okunmasına karşı başkaldıran gerici eylemde kısa sürede Aydın'da tepki ile karşılanmış, öğretmenlerin ve öğrencilerin halkevi ile birlikte organize ettiği bir mitingle olay protesto edilmişti. Aydın'lılar inkılâba bağlılığını bildirmek amacıyla Gazi M. Kemal Paşaya telgraf çekmişlerdi.¹⁰⁶

Aydın'da Cumhuriyet dönemin de rejim karşıtı kitlesel eylem görülmezken, yalnızca 1931 yılı Mayıs ortalarında gizli bir komünist şebekenin varlığı tespit edilmişti. Bu komünist şebekenin içinde öğretmen ve öğrencilerin olması halkta tedirginlik yaratmıştır. Şebekenin mahkemesi İstanbul Ağır Ceza da yapılmıştı.¹⁰⁷ Bu münferit olay dışında Aydın'da Cumhuriyet dönemin de irticai bir hareketin görülmemesi Aydın halkının cumhuriyet rejimine ve Türk Devrimine samimi bağlılığıyla ifade edilebilir. Türkiye çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için bir dizi devrimlerle harekete geçerken, çıkarılan devrim kanunlarının yaşama

---

¹⁰² Aydın 29 Teşrin-i Sani 1934.

¹⁰³ Anadolu 30 Haziran 1925.

¹⁰⁴ Anadolu 20 Haziran 1926.

¹⁰⁵ "Kubilay ihtifali" Hizmet 9 Kanun-i Sani 1931. Günver Güneş, "Mustafa Fehmi Kubilay Ve Aydın Şehri" , Aydın Aydın Eski Eserleri Sevenler Derneği Aylık Tarih Ve Kültür Bülteni, Yıl:2, Sayı:21, Aydın 2005, s.5.

¹⁰⁶ "Aydın'da İrticaya Geçit Yok", Anadolu 9 Şubat 1933, Ant 27 Mart 1933.

¹⁰⁷ "Aydın Komünistleri", Hizmet 1 Haziran 1931.

geçirilmesi için toplumsal destek ihtiyacı hissedilmiş, bu destek yurdun pek çok şehrinde geldiği gibi, Aydın'da da güçlü bir çılgınlıkla yükselmişti.

Sonuç:

1919-1922 yılları arasında üç yıl boyunca Yunan işgalinin etkisinde kalan ve büyük tahribat yaşayan Aydın Kenti Kurtuluş Savaşının ardından kurulan cumhuriyet idaresiyle birlikte merkezi yönetimin kentteki temsilcileri, yerel yöneticiler ve Aydın halkı el ele vererek Aydını yeniden imar etmişlerdir. Kent sosyal- kültürel ve ekonomik alanda gösterdiği yenileşme çabalarıyla düzensiz bir kasaba görünümünden kurtularak planlı bir gelişim sergilemiştir. Türkiye Batı Anadolu'da neredeyse tamamı yakılıp yıkılmış bir kentin dirilişine modernleşmek konusunda gösterdiği gayrete Aydın'da tanık olmuştur.

4. PARTİ MÜFETTİŞLİK RAPORLARINA GÖRE AYDIN

Çalışmanın Parti müfettişlik raporlarına göre Aydın başlığı altında incelenecek milletvekili ve müfettişlerin raporlarının kronolojik sıralaması aşağıda verilmiştir:

1- 1935 Yılı- 05.09.1935-05.10.1935 Tarihli Aydın İli Parti Müfettişlik Raporu/ Bekir Kaleli

2- 1935 Yılı- 02.11.1935- 01.12.1935 Tarihli Aydın Milletvekili Raporu/ Nuri Göktepe

3- 1936 Yılı- 07.01.1936 Tarihli Aydın Milletvekili Raporu/ Hasan Tahsin San

4- 1937 Yılı- 06.06.1938 Tarihli Kastamonu Milletvekili Aydın Raporu/ A. Şükrü Şenozan

5- 1938 Yılı- 11.01.1938 Tarihli Aydın Milletvekili Raporu/ A. Nuri Göktepe

6- 1938 Yılı Aydın İl Kongresi

7- 1939 Yılı- 27.11.1939 Tarihli Aydın İli Parti Müfettişlik Raporu/ Rıza Levent

8- 1939 Yılı – 30.12. 1939 Tarihli CHP Aydın İl Örgütü II. Altı Aylık Çalışma Raporu

9- 1940 Yılı- 06.05.1940 Tarihli Aydın İli Parti Müfettişlik II. Teftiş Raporu/ Rıza Levent

10- 1940 Yılı – 22.12.1940 Tarihli CHP Aydın İl Örgütü II. Altı Aylık Çalışma Raporu

11- 1941 Yılı- 11.04.1941 Tarihli Aydın İli Parti Müfettişlik Yaz Mevsimi Raporu/ Rıza Levent

12- 1941 Yılı – 14.07.1941 Tarihli CHP Aydın İl Örgütü II. Altı Aylık Çalışma Raporu

10- 1942 Yılı- 30.12.1942 Tarihli Aydın İli 1942-1943 I. Teftiş Raporu/ Rıza Levent

11- 1942 Yılı- 31.12.1942 Tarihli Aydın İli Kış Mevsimi Umumi Teftiş Raporu/
Rıza Levent

12- 1942 Yılı- 16.12.1942 Tarihli CHP Aydın İl Kongresi Tutanağı

13- 1943 Yılı- 12.08.1943 Tarihli Aydın İli Parti Müfettişlik Raporu/ Fazıl
Şerafettin Bürge

14- 1944 Yılı- 26.08.1944 Tarihli Aydın İli Parti Müfettişlik Raporu/ Fazıl
Şerafettin Bürge

15- 1944 Yılı- 03.11.1944 Tarihli Aydın İli Parti Müfettişlik Raporu / Fazıl
Şerafettin Bürge

16- 1944 Yılı- 25.11.1944 Tarihli Aydın Milletvekili Raporu/ Refet Alpman

17- 1944 Yılı- 27.12.1944 Tarihli Aydın İli Kaza Kongreleri Raporu / Fazıl
Şerafettin Bürge

18- 1944 Yılı- 29.12.1944 Tarihli Aydın İl Kongresi

19- 1945 Yılı- 03.08.1945 Tarihli Aydın İli Parti Müfettişlik Raporu / Fazıl
Şerafettin Bürge

20- 1945 Yılı- 07.12.1945 Tarihli Aydın Milletvekilleri Ortak Raporu

21- 1946 Yılı- 17.03.1946 Tarihli DP'nin Aydın'daki Durumu ve Faaliyetleri
Hakkındaki Rapor

22- 1946 Yılı- 30.04.1946 Tarihli Aydın Milletvekili Raporu/ Refet Alpman

23- 1946 Yılı- 28.12.1946 Tarihli Aydın İl Kongresi

Yukarıda yer alan raporların ve teftişlerin açıklamalı incelemesi bundan sonraki
bölümlerde yapılacaktır.

4.1. 1935 Yılı Parti Müfettişlik Raporuna Göre Aydın

Parti Müfettişi Bekir Kaleli kaleme aldığı raporunun giriş bölümünde yaptığı genel değerlendirmede Cumhuriyet rejiminin geleceğe sağlıklı bir Şekilde taşınabilmesi için en önemli sorun olarak elemansızlık yani kadrosuzluk sorununa değinir, bu konuya genel sekreterlik bünyesinde genel merkezin özel önem vermesini ister ancak sorunlar olsa da geleceğe dönük umudu oldukça yüksektir.

Şimdi raporumuzdan hareketle Cumhuriyet Halk Partisi'nin durumundan halkevine, spor faaliyetlerinden gazetelerin durumuna kadar ve ilçelere kadar inen araŐtırmayla sosyal, siyasi ve kültürel yönüyle detaylı bir Şekilde Aydın'ı inceleyelim.

“Gezdiğim her köŐede rejimimizin yayılma ve benimsenmesinde i ferahlatan ve yüz güldüren taraf açık olarak görülmesine rağmen, Partinin zerine aldığı tarihi yurt ödevinin Őumuln bilmenin ve görmenin verdiği titizlik ve bundan sonra atacağı adamları göz önünde tutmam; raporumda bana doymuŐ bir insan ağzıyla yazı yazmama imkân vermedi. Şunu derhal ilave etmeliyim ki, bütün bu noksan ve aksaklıkları doğuran bir tek sebep vardır ve o da elemansızlıktır. Esasen raporum da, bunu sarahaten göstermektedir. Yurdun dört köŐesine dağıtılabilecek genç ve imanla bir topluluk üretmek, diğer taraftan da illerdeki teŐkiltmzın başına, yalnız bugünü kollayan değil, aynı zamanda yarının isteklerini de hazırlayabilecek vasıfta kimseleri derhal geçirmek mevkiinde olduğumuz duygunuzu burada ben de tekrarlayacağım. Çünkü teftiŐim, Genel Sekreterliğin bu duygu ve kanaatinin çok yerinde ve mübrem olduğunu bir defa daha bana anlatmıŐ oldu.”

İspekter Gaziantep Saymavı

Bekir Kaleli

AYDIN

Parti Yönetim Kurulları:

Aydın İl yönetim kurulunu teşkil eden arkadaşlar hakkında intibaım, umumiyet itibari ile müspettir. Diğer gezdiğim illerdeki yönetim kurullarına nisbetle aynı zamanda mütesanittirler, ahenklidirler. Her biri ile ayrı ayrı temasta bulundum. Ve görüştüm. Partiyi alâkadar eden her çeşit mevzuda olgundular; müspet, sarıh fikirleri gözden kaçmıyordu. Eczacı Şevket bunların içinde biraz zayıf kalıyor denilebilir, o kadar. Ruhiye Şimşek hakkında ise İstanbul'da bulunduğu ve bu sebeple temasta bulunamadığım için, bir fikir sahibi olamadım.

Üyeler içinde en mütebariz şahsiyet olarak Raif Aydoğdu'yu zikredebilirim. Kendisi Parti yönünden kıymet verilecek bir elemandır. Serbest Fırka zamanında, Serbest Fırka'ya dönen topluluk karşısında tek başına mücadele eden ve bu mücadelesinde Serbest Fırkalıları sarsan yegâne bir arkadaş bulunduğu da öğrendiklerimin içindedir. Halen ticaretle meşgul olan Raif, yönetim kurulu içinde bu gün de ayrı ve mahsus, bir varlığa sahip bulunuyor.

Başkan Etem Kadri hakkındaki intibaıma gelince:

Siyasi hayata pek erken atılmış olan bu arkadaş; bilginiz içinde olduğu üzere bir aralık serbest fırkanın kucağına atılma gafletinde bulunmuş, taşkın ruhu; onu hadiseler karşısında selâmetle düşünen, karar verebilen bir adam olmaktan uzaklaştırmıştır. Bu gün için onu daha müdebbir, daha hesaplı yürüyen ve her şey anlamış bir halde görüyoruz. Düne ait bu cephesini bir tarafa bırakırsak Etem Kadri, Parti için değerli bir arkadaşdır. Ve en büyük vasfı bu yolda mazbut çalışan ve çalıştıran, aynı zamanda çalışmasında şuurunu hâkim kılarak randuman alabilen birisidir demek doğruyu söylemek olur.

Kendisinin Aydın'da Aydınlılar arasında bırakmış olduğu tesir ve intiba nedir? Hatıra gelebilecek böyle bir sorguya kat'i bir cevap vermek zordur. Çok hassas olan Aydın muhitini, orada geçirilecek beş on günlük zamanla eyice tahlil edebilmek mümkün olamaz. Nitekim ben de bu imkâna sahip olmuş değilim. Ancak Etem Kadrinin bu dakikaya çok riayetkar olduğunu ve muhitte eyi bir intibaa sahip olmak için azami gayreti sarf etmekte olduğunu gördüm. Eski mutemet ve Başkanı bir kenara atmaması, birisine tayyare cemiyeti başkanlığı ödevini verdirmesi ve onlarla hoş geçinir olması gibi halleri bunu gösterir birer misaldir. Fakat bütün bu dikkat ve itinasına rağmen aydan topluluğunun

sempatisini tamamen kazanmış olduğu neticesine varamayacağım. Çünkü yukarıda da dediğim gibi orada geçirdiğim sayılı günler bu noktada bir intiba sahibi olmama imkan vermedi. Yalnız, söyleyebileceğim şudur ki Etem Kadri, bu çalışma kudretve bu vasıflar ile başka bir ilde de muvaffak olabilecek ve yabancı bir muhitte belki daha iyi randuman verebilecek bir arkadaştır Parti onun bu yolda çalışmalarından -hele bugünkü eleman yoksulluğu içinde- müstağni kalamaz.

Kendisinin göz önünde tutulacak bir tarafı da halen Ankara hukukuna müdavim olması ve Aydın'da devamlı olarak bulunamamasıdır. Mesele, yarın için daha kuvvetli ve daha geniş görüşlü bir eleman kazanmak cephesinden mütalea edilirse -ki çok doğrudur iş başında müstemiren bulunmamasının doğuracağı mahzurları birtarafa atabiliriz. Ancak vekil olarak şimdiye kadar çalışan arkadaşın intihabında ben isabetlilik gömüyorum. Filvaki Halkevi başkanı olan avukat Neşeti -ki daima bu arkadaş vekil kalıyor- yalnız başına tetkik edecek olursak vekâleti ifadan acizdir hükmüne varılmaz. Üyeler içinde cidden kıymetli bir gençtir. Ancak kendisini arkadaşlar ile mukayese etmemiz halinde Başkanlığın yukarıda bahsettiğim Raif Aydoğdu tarafından vekâleten idare edilmesinin daha doğru ve yerinde olur intiba ve kanaati, bende mütebarizdir. Etem Kadrinin mektep meselesi daha bir sene süreceğini düşünerek bu düşüncemi bildirmeyi faydalı buldum.

Yönetim kurulu üyeleri arasında ve birbirine bağlı yönetim kurulları arasında sevgi ve uygunluk derecesi iyidir.

Parti otoritesini istismar hareketi görmedim, yoktur.

Tüzüğün 146'ncı maddesinin yazdığından fazla iş alanları yoktur.

Çalışmalar:

Aydın'da hükümet erkânı ile iş ve fikir birliği derecesi iyidir. Bir kaç ay evvel iş başına gelen İlbay Salim Özdemir muhitte derhal müspet ve iyi bir intiba bırakmış. Parti ile olan temas ve münasebette dikkatlidir. Görünüş, başkan hakkında henüz mütebellir bir fikir sahibi olmadığı merkezindedir. Bununla beraber bu cephesini hissettirmemeğe itinalıdır.

Büro çalışmaları çok düzgündür. Diyebilirim ki civar vilâyetler bu büro çalışmalarını numune ittihaz edebilirler. Çalışma en hurda teferruatına kadar

muntazam ve mazbuttur.

Toplantılar, başından itibaren en az haftada bir ve çoklukla yapılmış ve yapılmaktadır. Kararlar vaktinde karar defterine geçirilmiş ve tüzüğün 85'inci maddesine uygun olarak imzalanmıştır.

83'üncü maddede yazılı defter ve dosyalar pürüzsüz bir intizam içindedir, Bu dosyalar, büro esasına uygun olarak çok güzel tasnif edilmiştir. Bu hususta Aydın İl yönetim kurulunu alenen takdir; gerek kendilerini daha iyi çalışmaya sevk ve gerek diğer il yönetim kurullarını teşvik edici olması itibarile çok yerinde olur.

Sene kongreleri tüzüğe uygun bir seyir takip etmiştir.

Kongrelerin kendilerine bıraktıkları işlerden hangilerinin yapıldığı hakkında aldığım not ilişik olarak sunulmuştur.

Parti programını yaymak ve benimsetmek ve kitleyi ilgilendiren genelgenin bükümlerini yerine getirmek için çalışma derecesi Aydın'da pek üstündür. Genelgelerin hepsi ocaklar da dahil olmak üzere bütün aşağı kademelerin miktarı hesap edilerek bastırılmakta ve bu suretle her tamim vaktinde ocak merkezlerine kadar gönderilmektedir. Diğer vilâyetlerde bu lüzumlu itinayı görmedim. Genel Sekreterlikten gönderilen tamimlerle birlikte ilin bildiriğlerinin de burada baş yer tuttuğunu ve her vesile ile aşağı kademelerle de yazı yolu ile de bağlılıklarını muhafaza ettiklerini bilhassa zikretmeliyim.

Aşağı kademelerle irtibatını muhafaza etme itibarile Aydın'ın mevkii iyidir. İlçelerin ve hatta kısmen kamunların demiryolu güzergâhında bulunması ve nihayet uzak ve kenarda bulunmaması bu irtibatı teminde mühim bir amil olmakla beraber başkanın teftiş fırsatını gaip etmemiş bulunduğunu gördüm. Bununla beraber bu işe daha önem verilmesi lüzumu gözüküyor.

3- Üye kaydı:

Üye kaydı işini Aydın'da 86'ıncı maddenin A fıkrası ve 12'inci maddeye göre buldum. Diğer vilâyetlerde arzettiğim üzere, pek bozuk olan bu iş Aydın'da halledilmiştir.

Partiye kayıtlı yurttaşların nüfusa göre nisbetini ilçeleri de dahil etmek üzere aşağıya yazıyorum:

	Nüfus	Parti üye adedi
Aydın	76968	11499
Bozdoğan	29648	2280
Çine	36069	4244
Karacasu	14602	2032
Nazilli	55016	4761
Söke	30022	6072

Çine partilileri arasında tüzüğe uygun olmayarak kaydedilmişler vardır ve miktarı 214 dır. 4244 den bu miktarı tenzil icap eder.

Muhitin sevdiği ve özel değeri olanların partiye alınmasında önem verilmiş gördüm. Bu vasıfta kimselerden Parti dışında kalmışına rastlamadım.

Bütün kurumlar, gençlik, spor:

Tüzüğün 8 inci maddesi ne uygun bulunan kurumlarla örgütümüzün bağlılığı eyidir. Partinin bu teşekküllerle daimi olarak irtibatını muhafaza ettiğini gördüm.

Aydında spor hareketleri inkişaf halindedir. Federe olan (Aydın spor) kulübü, bir de 75 Üyeli Halkevinin himayesinde (avcular kulübü) var. Daha evvel teşekkül eden (atlı spor) kulübü halen faal bir halde değildir. Parti bu teşekkülün de canlanması için alâkalı bir haldedir. Gençliğin partimize olan sevgi ve bağlılığı ayan bir surette gözüküyor. Partinin ve Halkevinin bunlarla ilgisi eyidir. Bundan sonrası için daha semereli neticeler alınacağını umabiliriz.

Alan ve saire gibi ihtiyaçları yerindedir. Halkevi spor şubesi bu hususta lüzumu derecesinde ilgilenmektedir. Alâkamızla tamamlanacak diğer ihtiyaçlar ile karşılaşmadım.

Aydında tebartüz etmiş bir işçi, amele ve esnaf zümresi yoktur. Bu sebeple bunlara alt mütalea yürütülmesi hak- kindaki sorguyu cevapsız bırakıyorum.

Çiftçi, Tecimer, sanat, serbest meslek adamları hakkında da bir mütalaada bulunmayacağım. Yalnız Aydında da geniş toprağa sahip bir çiftçi tabakası vardır. Ve topraklarında çalışmak için civar vilâyetlerden bile muayyen zamanlarda Aydın ve mülhakatına köylüler akın etmektedirler.

Programın kurumlarını yasak saydığı kurumlara belli veya gizli olarak meyil taşıyanlara rastlamadım.

Partimize karşı, tek, toplu, belli ve gizli bir cereyan yoktur.

Her hangi bir şekilde irticai besleyici bir hareket ve devrime aleyhtarlığı da yoktur.

Halkevleri:

Aydın Parti il yönetim kurulunun Halkevi çalışmasıyla ilgileri ve nezareti yolundadır.

Halkevinin çalışma, yaşama ve ilerlemeleri için lâzım olan gelirin temininde de alâkaları iyidir. Halkevinin bu seneki bütçesi 5.500 lira tutuyor.

Halkevi ve şube yönetim kurulları iyi çalışıyorlar. Bununla beraber, Halkevinden Aydın için daha kuvvetli bir çalışma, oranın içtimai bünyesi üzerinde daha müessir bir rol sahibi olmasını beklemeliyiz. Bir içtimalarına iştirak ettim görüşmeler beni tamamıyla tatmin etmedi. Şubeler aynı zamanda muntazam toplantı da yapmıyorlar. Meselâ:

Temsil şubesi: 1935 yılında ancak 5 içtima yapabilmiş.

Güzel sanatlar şubesi: 26.2.1925'den sonra toplanmamış.

Neşriyat şubesi: Bu yılın 5. ayından sonra hiç toplanmamıştır. Karar defterlerinde de imzalar noksandır.

Bu arada bahsetmeden geçemeyeceğim bir nokta da bando meselesidir. Aletlerin tedariki için sarfedilen yüklü parayı birtarafa bıraksak bile bandonun bir

senede yaşama masrafı 1.000 lirayı tutuyor. Bandonun oynayacağı ve nihayet Halkevinin, dar olan bütçesi ve bilhassa daha önemli masrafların mevcut bulunması gibi sebepler göz önünde tutulunca bu teşkilâtın muhafaza edilmesinde fayda tasavvur etmek yanlış olur. Kaldı ki Aydın'da bulunan piyade alayının muntazam bir bandosu vardır ve alay komutanı bu bandoyu her an Parti ve Halkevi emrine vermeye amadedir.

Aydın için de, Isparta İli için bu husus hakkında söylediğim mütalaayı tekrarlayacağım; Halk dersaneleri müstemiren faal halde bulunmalıdır. Ve okuma yazma öğretme rolünü daima kullanmalıdır. Bu husustaki hızı bir müddet daha gevşetmemeliyiz.

Neşriyat:

Aydın'da Cumartesi ve Çarşamba günleri çıkan İnci adlı bir gazete var. Partinin ve Halkevinin bu gazete ile bir ilgisi yoktur. Neşriyatı da bunu göstermiyor değil. Gazetenin orada bulunduğum zamana ait iki nüshasını leffediyorum. 37 nolu sayısının baş yazısı ile "Buna And İçiyoruz" başlıklı yazı bana pek mülayim gelmedi. Hele baş yazıda bir şey söylenmek, bir yere dokunulmak istenen, fakat açığa vurulmayan bir hava var. Buna muvazenesiz bir kalemin serpintileri demek de mümkündür. Şimdiye kadar çıkan nüshalarını tetkik ve yazımlarının üzerinde tevakkuf suret ile daha salim hüküm vermek mümkün olabileceğinden ve Genel Sekreterliğin bu husus hakkında da bilgisi ve muayyen bir fikri bulunacağına şüphe olmadığından mevzua yalnız ilişmekle iktifa ediyorum.

Kurmaylarımız parti ülkü ve maksatlarının yayımında bu gazeteden faydalanmamaktadır.

Aydın'da hemen her gazete okunmaktadır. Bunların başta gelenini tasrih edemeyeceğim.

Bütçe ve hesap işleri:

Yardım paraları Aydın'da nisbeten iyi takip edilmektedir. Fakat gene tam değildir.

Para alımlarında dipli koçan kullanılıyor ve imzalıdır.

Paraların saklanması tüzüğüme göredir. Elli liradan fazlası bankada bulunduruluyor.

Paraların harcanmasını bütçeye göre yapıyorlar. Sarf vesikalarını tam ve doğru buldum. Bu hususlarda çok dikkatli hareket edilmiş.

Partinin özel varlığını incitecek borç yoktur.

Parti parasından her hangi bir şahsa avans veya borç verilmemiştir.

Hesap işleri, genel olarak tam manası ile düzgün ve defterler muntazamdır.

Mallar, mülkler:

Demirbaş defterleri düzgün ve mevcut eşyaya uygundur.

Mülklerin kayıtlarını da tam ve düzgün buldum.

Malların ve mülklerin kullanılmaları ve bakımları iyidir.

Hükümetin ucuzlatma işleri:

Her yerde olduğu gibi Aydın'da da şeker, tuz ve çimento üzerinde hükümetin aldığı ucuzlatma tedbirleri çok müsbet bir tesir yapmıştır. Ve göze batan bir fazla istihlâk vardır.

Nazilli İlçesi

İlçe Yönetim Kurulu:

Nazilli Yönetim kurulu üyelerinin umumiyet itibarile iyi buldum. Ticaretle uğraşan başkan Tevfik Bilgen ağır başlı bir insan. Bununla beraber orada partiyi hakkı ile temsil edecek bilgi ve enerjiye sahiptir. Parti işlerine iyice hakimdir denilemez. Dikkat edilirse kendisinde bir istiğna bile gözükebilir. Diğer üyeler gençtirler, başları yerinde kimselerdir. Halkevi Başkanlığını yapan avukat Sami Kutluğ bunların içinde gürültüsüz çalışmayı seven, haluk ve temiz yürekli olması gibi vasıflarla ayrıca göze batıyor. Muhitte iyi bir tesir bıraktığı da gözükmektedir.

Daha evvelki başkan Ziya hakkında, halen Nazilli'den ayrılmış ve İzmir'e yerleşmiş bulunduğundan ve hakkında Genel Sekreterliğin kafi bilgisi olduğunu

düşünerek, ayrıca malûmat vermeyeceğim, Nazilli'de bulunduğum anlarda kendisi orada idi.

Çalışmalar:

Partinin hükümet erkânı ile münasebetleri normal gidiyor. Nazilli ağır başlı ve dürüst bir İlçe Baya sahiptir. Aynı zamanda çalışan bir insan. Büro çalışmaları tamamen düzgün değildir. Evvelki başkan zamanına ait büro işleri daha bozuk.

Kuyudat notları:

Karar defteri: 31.7.1935 tarihli içtimada 3 kişi ile karar verilmiş.

8.8.1935 tarihli İçtima da 3 kişi ile olmuş.

7.9.1935 tarihli içtimaya 5 kişi iştirak etmiş 4 imza var.

Kütük defteri: Usule uygun değildir.

- Dosya teşkilâtı da bozuk ve karışıktır.
- Sarf evrakı imzalı değildir .
- Banka hesabı cari defteri tutulmamış. 36 lira 63 kuruşları var.
- Tamimler ilçeye geldiği gibi kalmış ve ekser kısmı aşağı kademelere gönderilmemiş.
- Aidat, 8 ayda 43 lira 70 kuruş toplanabilmiş.

Üye Kaydı: Teklif varakalarından tüzüğe temin ettirilmiş bir tekine bile raslamak mümkün olmadı.

Aza adedi 5184 dür. Nüfusu ise 50.000 küsurdur.

Halkevi:

Güzel sanatlar, temsil, spor, kütüphane ve neşriyat şubeleri faaliyette.

Temsil kolu henüz çalışmıyor. Burada orta mektep bulunmasına ve

merkezde onu bayan olmak üzere otuz yedi öğretmen mevcut olmasına rağmen kendileri Halkevi ile alâkadar olmuyorlar. Temsil şubesinin çalışmamasında da en mühim saik budur.

Güzel sanatlarda faal olan yalnız musiki kısmıdır.

Neşriyat şubesi, pamukçuluk hakkında bir eser neşretmiştir.

Gençler birliği spor şubesi adında federe bir kulüp vardır. Alanlarının yeri iyidir, Soyunma ve oturma için ayrıca bir yerleri var. Alanın etrafının çevrilmesi halinde saha çalışmaya daha müsait bir hal alacaktır.

Halkevinin şubelere taksim edilmiş üye adedi şöyledir.

Temsil 8 bayan 55 bay

Güzel sanatlar 5 bayan 64 bay

Spor 75 Bay

Kütüphane ve neşriyat 7 bayan 75 Bay

Kuyucak Kamunu:

18.000 nüfuslu pamukçulukla uğraşan bir kısım. Başkan iyi bir insan. Çalışmalar muntazam ve mazbut değil. Teklif varakaları içinde ancak 41 adedi tüzüğe uygun. 1678 Partili var.

4 sene evvel lâğvedilen telgrafhanenin tekrar açılması dileğindedirler. İfadelerine göre, varidatı az olmasından dolayı kapatılan telgrafhanenin noksan varidat göstermesinde âmil posta memurunun ayyaş birisi olması ve işi ile hiç meşgul olmaması imiş. Tekrar açıldığında ve çalışan bir memurun gönderilmesi halinde bu iddialarının tahakkuk edeceğini söylüyorlar ve açılması dileğinde bulunuyorlar.

Aliğa Köyü ve Yenice Köyü:

Bunlar itibarî nahiyedirler. Bilhassa Yenice köyünde köylüyü çok uyanık buldum. Toplandılar ve bir saate yakın konuştular kendiliklerinden eski ile yeniyi,

cumhuriyetin feyizlerini o kadar canlı anlatıyorlardı ki insanın gurur ve ferahlık duymaması imkânsızdı. Bilhassa 84 yaşında ağırmış bir ihtiyarın ne için Vatanakul soyadını aldığı ele alarak rejimin feyizlerini çok canlı bir şekilde anlatması cidden görülecek bir şeydi. Okuma yazması olmamasına rağmen bu adamda bir halk hatibinden aranan bütün vasıflar vardı diyebilirim.

Aliağa çiftliği, köyündeki kuyudatı Yenice köyüne göre daha iyi buldum. Bununla beraber her ikisinde de noksan, olandan kat kat fazla idi.

Karacasu İlçesi

İlçe Yönetim Kurulu:

Yönetim kurulunu teşkil eden arkadaşlar üzerinde ayrı ayrı tevakkuf etmeyeceğim. Çünkü çok yırtık ve cerbezeli olan bir başkana mukabil, üyeler, zaif ve idare edici mevkiinde bulunan insanlarda bulunması lazım gelen vasıflardan hiç birine sahip bulunmayanlardan mürekkeptir ve binnetice Başkan Ali Rıza Fıtil, bunları tamamen avucunun içine alma imkanına olmuştur. Kısa ifade ile İlçe Yönetim Kurulu tamamen şahsileştirilmiştir ve bu şahsileştirilmek keyfiyeti şar kurulda bile kendini tamamen göstermektedir. Karacasu'da 600 el tezgahı vardır. Bu üyelerin hepsi de dokumacılık yaparlar. Kadın olan işçilerine haftada 1 lira yevmiye vermek ve bu zavallıların emeklerini istismar sureti ile oturdukları yerde şarttan geçinme yolunu tutan bu insanların kafalarında rejim ve memleket kaygusunun yer etmiş olduğuna delâlet eden bir emareye ben müsadif olmadım. Bununla beraber Karacasu'da herşeye evet diyen bir hava vardır demek istemiyorum. Başkanla, eski Başkan Ali Vehbi arasında gerginlik ve atışma devam ediyor. Bunların adamları da pek tabii olarak alttan alta uğraşıyorlar. Sonra muhit hiç işlenmemiştir diyebilirim. Zemin katında evvelce dükkân olan bir odada yerleşen parti kapısının her vakit açık tutulduğunu da zannetmiyorum. Değil Partili olmayan birisinin, bir Partilinin bile irkilmeden içeriye girmesine imkân olmayacak derecede kirlî ve bir kaç kırık iskemlenin öteye beriye atılmış olması sureti ile sefil bir halde bırakılan Parti merkezi içinde geçirdiğim an beni ifadesi zor ayrı bir azap içinde bıraktı.

Bu arada bu odaya alt kiranın ve evvelce odacı olarak çalışmış olanın maaşının verilmemiş olduğuna ve teraküm eden bu paraların tesviyesine dair müracaatlar karşısında kaldım. Odacıya ait olan muamele Genel Sekreterlikten

geçerek menfi surette netice lehmiş olduğunu öğrendiğimden üzerinde durmadım. Bina kirası üzerinde de İl Yönetim Kurul Başkanı Etem Kadri'ye ilgilenmesini bildirdim. Eski yönetim kurulundan hesap ve kuyudatın devralınmamış olmasından dolayı kira parasının tesviye edilip edilmediği kayden anlaşılamiyormuş ve bu devir muamelesi de bir türlü imkân altına alınamamış.

İntibaımı hülâsa etmek icap ederse, Karacasu'da iş başında bulunan gerek başkan ve gerek üyeler üzerinde hiçte tatminkâr bir tesir bırakmamışlardır. Muhit üzerinde işlenmemiş olması da ayrıca göze batmaktadır.

Çalışmalar:

Kasa defteri: Yeni tutulmuş. Yukarıda da bilvesile bildirdiğim üzere hesap ve kuyudat devralınmamıştır.

Teklif varakaları: Evvelce tüzüğe uygun değilmiş. Yeniden karar istihsali sureti ile sonradan düzeltilmiş.

Karar defteri: oldukça muntazamdır.

Üye adedi: 14.000 nüfusa mukabil 2046 dır.

Sarf evrakı: Usule uygundur.

Merkez ilçede iki itibarî nahiye teşkilâtı var. Fakat ayrıca içtima yerleri yoktur ve vesaik üyelerin dükkânlarında saklıdır.

Bozdoğan İlçesi

İlçe Yönetim Kurulu:

Başkan ve üyelerin hiç birinde Partiyi tam manası ile temsil kudreti göremedim. Aralarında ahenk de yok. Aynı zamanda Şarbay olan Başkan İsmail Tarhan'da nefesine itimadı olmayanlara has bir ürkeklik ve enerjiden uzak bir hal var. Henüz iş başına gelen İlçebay Kemal Edemle, Parti ve Uray arasında bir ahenksizlik manzur. Polislikten yetişmiş olduğunu öğrendiğim İlçebayın bu ahenksizlikte şahsen âmil olduğunu ve ilbayın bu iş üzerinde durduğunu öğrendim. Netice itibarile Bozdoğan'da dediğim nakiselerden doğan tatsız bir hava esmektedir. Gerek İlbaylığın ve gerek İl yönetim kurulu başkanlığının ora ile yalan

alâka göstermesi ve icap eden tedbirleri alarak, insana hiç de iyi bir tesir bırakmayan bu aksaklığı gidermeleri doğru olur.

Çalışmalar:

Büro mesaisi de umumiyet itibarı ile düzgün değildir.

Karar defteri: 1935 tarihinden başlıyor. 1926'dan 1930 tarihine kadar kullanılmış bir defter daha gösterdiler. Hiç imza edilmemiş. Tek ve iki imzalı kararlar var.

Kasa defteri: Yeni formüle uygun değildir. Defterdeki kayda göre altı lira nakitleri var.

Teklif varakaları: Baştan aşağıya tüzüğe uygun değil. Yeni heyet 1933'den itibaren yeniden yaptırmış. Fakat bunlar da Kanun yönetim kurulu tarafından tasdik edilmemiş ve doğrudan doğruya ilçe yönetim kurul başkanı tarafından tasdik edilmiş ve karara bağlanmamış.

Aidat: 1934 yılında ancak 21 lira toplanabilmiş o da merkezden değil. İlçe yönetim kurulu üyelerinden hiçbiri aidatını vermemiş. 1935 yılında ise hiçbir tahsilat yok.

Kütük defteri: Eskidir ve karışıktır. Yeni formüle uygun olarak yazacaklarını söylüyorlar.

Dosyalar: İş bölümüne göre taksim edilmemiş. Gayrı muntazam bir halde.

3 ve 6 aylık raporlar: Muhtevası hakikate mutabık değil.

Üye adedi: 3000 nüfusa mukabil 5400

Atça Kamunu:

4000 nüfuslu bir kasaba. Başkan Mustafa Aksoy genç ve kabiliyetli. Kendisi aynı zamanda Şarbay'dır. Kasabanın suyu ve elektiriği halledilmiştir. Kasabanın planı da var. 268 lira paraları var ve bu para İktisat Bankası'na yatırılmıştır.

Karar defterleri: İyidir . Vasatı ayda bir toplantı yapmışlar.

Teklif varakaları: Tüzüğe uygun değil. Kongrelerindeki dileklerinin neticesi

olarak pamuk ekilen topraklarında kanal tesisatı için bir su mühendisi gönderilmiş. Bundan pek memnundurlar. Bu suretle yapımına başlanan bu işin bir neticeye bağlanacağını umuyorlar ve bekliyorlar.

Sultan Hisar Kamunu: Başkan ve yönetim kurulu üyeleri iyi bir tesir bıraktılar.

Karar defterleri: Düzgünce ve muntazam.

Teklif varakaları: Tüzüğe uygun değil.

Sarf evrakı: Usule uygun.

Köşk Kamunu:

1600 nüfusu olan bir kasaba. Kuyudatı umumiyet itibarı ile iyi buldum. Başkan ve yönetim kurulu üyeleri de mazbut kimseler.

Söke İlçesi:

Yönetim Kurulu:

İşe yeni başlayan İlçe yönetim kurulu üyelerini çok iyi buldum. Kültür ve moral cephesinden tatminkârdırlar. Bilhassa Başkan Dr. Şakir'i ağırbaşlı, nefsine ve muhitine hakim buldum. Kendisinin aynı zamanda Söke'de iyi bir tesir bırakmış olduğu ve saygı kazandığı gözüküyor. Çalışmak isteği ve daha evvele ait aksak tarafları düzeltmek kaygusu hepsinde var. Söke'den bundan sonra için randumanlı bir mesai bekleyebiliriz. Yalnız il yönetim kurulunun sık sık kendiler ile temasta bulunması ve aşağıda görülecek büro çalışmalarının da düzgün bir hale getirilebilmesi için kendilerini tecrübe etmesi faydeli olacaktır. Çünkü tecrübesizliklerini kendileri de muteriftirler.

Çalışmalar:

Karar defteri: Yeni heyetin toplantıları iyi. Yalnız içtimada bulunmayanların imza etmeleri usulüne vakıf değiller. Eski defter de çokluksuz toplantılı yapılmış. İl yönetim kurulu da bunları tesbit etmiş.

Dosyalar: İş bölümüne göre tasnif edilmemiş.

Kasa defteri: Eskidir ve hesap talimatnamesine uygun değil. Yenisi henüz başlanmamış.

Evrakı sarfiye: Tasdikli değil. Henüz bunları elde tutuyorlar Dosyalarına koymamışlar. Muhasebe işi de eski heyetten alındığı gibi duruyor.

Üye adedi: 3022 nüfusa mukabil 6072'dir. Ancak bunların hepsi tüzüğe uygun değildir. Tüzüğe uygun olan üye sayısı 430'dur.

Teklif varakaları: Partiye girmek isteyenlerin imzasından başka hiçbir muamele sebketmemiş ve bu büyük bir yekûn tutuyor.

Kütük defteri: Yok. Küçük el defterlerinde yazılı.

Halkevi:

Mayıs 1935 de açılmıştır. Kütüphane, Temsil, Güzelsanatlar, Tarih, Dil, Edebiyat şubeleri faal halde. Maamafih henüz bariz bir canlılık gözüküyor. Çalışma mevkiinde olanları iyi sonuç alacak kabiliyette gördüm. Açılışı üzerinden henüz bir kaç ay geçtiği için beklemek mevkiindeyiz.

Germencik Kamunu:

2600 nüfusu olan bir kasaba. Federe ve Gençlik Gücü isminde bir spor teşekkülü var. Ayrıca Avcılar Kulübü de faaliyette. Yönetim kurulu teşkil eden üyeleri iyidir. Büro çalışmalarını düzgün buldum.

Kasa defteri: Çok düzgün.

Genelgeler: Mazbut ve hepsi imzalı. 1935 yılında 145 kâğıt yazmışlar.

Sarf evrakı: Heyetçe tasdikli ve fevkalade mazbut.

Karar defteri: Yeni numuneye uygun değil. Fakat düzgün.

Teklif vakaları: Tamamen tüzüğe uygun.

Kütük defteri: Yenisi de eskiside düzgün ve muntazam.

Kayapınar Kanunu:

Kuyudat muntazam. 55'i bayan olmak üzere 1548 üye var. Nüfusu 10.000 dir. 1935 yılında 150 lira aidat toplanmış. 1934 yılında hiç toplanmamış. Eleman farkını gösteren bir numune olmak itibarile dikkate şayandır.

Çine İlçesi:

Yönetim Kurulu:

Yönetim kurulunu teşkil eden üyeler Başkan da dahil olmak üzere zayıftırlar. Ve Partiyi temsil noktasından lâzım olan evsafa sahip değildirler. Başkan Atıf Çiner; kapasitesi dar üzerindeki ödevde dayanarak kendi mahdut düşüncesi içinde yürümek isteyen ve hiç otoriteye kıymet vermez gözükken bir şahsiyet. Bu yüzden muhitte mülayim bir hava yaratamamıştır. Yaşının ileri bulunmasının da bu hallerinde müessir olduğunu ve kabiliyetlerinin randumanını vaktile vermiş ve tüketmiş bulunduğunu gördüm. Askerlik şube reisi iken tekaüt olan ve orada yerleşmesi ve başkaca; bir meşgalesi olmaması ve muhitte göze batar elamanların bulunmaması sebebiyle iş başına geçmeğe muvaffak olan bu arkadaştan dediğim gibi Parti bir varlık ve faide bekleyemez. Uzun zamandır Başkanlıkta kaldığı düşünülerek kendisinin yönetim kurulu üyeliğinde bırakılması yolunu tutmak en doğru bir şey olur. Diğer üyelere Şarbaylık eden Sakip Akkaya da yaşlanmış ve bu yaşlılığı ile hemahenk olarak iş görme kabiliyetini kaybetmiş birisidir. Kendisinden ne Yarbay ne de Parti yönetim kurulu üyesi olarak bir şey beklenemez. Diğer üyeler ise bir kısmı ticaret dolayısıyla daima Çine'den uzak bulunmakta ve yalnız kunduracılık eden Tevfik Şen Çine'de daimî olarak kalmaktadır ki bu yurtdaşın da varlığı ile yokluğu arasında bir fark yoktur, Bayan üye İffet Eşref İstanbul'da bulunması dolayısıyla göremedim. Hakkında bir mütalaada bulunamayacağım.

Çine'nin İlçebayını da dar görüşlü ve zaif buldum. Kasabada tesis edilen elektrikte kendisi rol oynamamış. En basit düşünceli bir insanın bile aykırılığını ve şartlarının ağırlığını anlayabileceği bu işi, kendisi muvaffak bir eser meydana getirmiş bana da anlattı ve bittabi hiçbir şey ihsas etmedim ve teessürümü içime gömdüm, ilçe memurları arasında da bir ahenksizlik bulunduğunu ve içlerinde kaymakamın dahi şikâyet mevzuu olan hırsız kimselerin bulunduğunu öğrendim. Hatta bu husus için geçen sene şimdiki Ankara müddelimumisi olan Baha

Arıkan'ın oraya müfettiş olarak adliyeden gönderildiğini ve bir netice çıkmamış olduğunu söylediler. Hakkında tahkikat icra kılınan, İstanbul'da vaktile sivil taharri memurluğu yapmış ve halen orada müstantik olan kimsedir. Bu mütalealarını derleyip toplamak icap ederse, diyebilirim ki Çine parti elamanları üzerinde tevakkuf ve orada daha iyi çalışabilecek bir mekanizm kurmak lâzımdır. Çine şimdiki haliyle kımıldamayan, aksak işleyen bir köşedir.

Çalışmalar:

Karar defteri: İmzalar noksan içtimalara iştirak etmeyen kimselerin verilen kararları sonradan ne yolda imzalayacaklarını bilmiyorlar ve bittabi tatbik edilmemiş.

İçtimaları da çok seyrek.

1935 de ancak 8 içtima yapılmış, iki; aylık fasıla bile var. Defterden aldığım şu notlar işi daha sarıh gösterir:

26.2.935 – 24.4.935 – 15.5.935

24.7.935 – 31.7.935

Kasa defteri: Eski usule göre tutulmuş. Yeni formüle göre daha tamamlanmamış.

Sarf evrakı: İmzalıdır.

Kütük defteri: Eskidir. Yeni numuneleri alamamışlar.

Teklif varakaları: Partiye girecek yurtdaşın imzasına taşıyor o kadar. Kabullerine dair kararlar da yok.

1934 senesinde 7 , 1935 yılında 11 üye kaydedilmiş.

Genelgeler: Bunların hiç biri üyelerce imzalanmamış ve okunmamış olduğu da aşıkâr. Ayrıca katip de yok.

Aidat: Yönetim kurulu üyeleri dahi aidatlarını tesviye etmemişler. Toplanan 62 lira yalnız köylerden.

Spor: Esnaf gençlerinden mürekkep bir teşekkül var. Fakat parti yalandan alakalı

değil. Kendi hallerine bırakılmış. Buna rağmen çalışıyorlar. Baş muallim İzzet isminde birisile tanıştım. Çine'de Parti başkanı ve İlçebay da dahil olmak üzere mevcut eşhas arasında yegâne düşünen, gören ve İhatası yerinde biri olarak bu zatı gördüm. Fakat yukarıda bildirdiğim üzere muhitin bu hail onun randuman vermesin mani.

Üye adedi: 3569 nufusa mukabil 4244 üye

4.2.1936-1938 Yılları Milletvekili Raporlarına Göre Aydın

1936 yılı 02.11.1935-01.12.1935 tarihleri arası rapor özetleri şu şekildedir:

CHP Sayın Genel Sekreterliği yüksek katına

Aydın Hakkında Rapor:

İlimizin bütün ilçe ve nahiye ve birçok köylerini gezdim. Umumiyet itibarı ile halk hükümet ve partiden ve vaziyetten çok memnundur. Bilhassa tarım bankasına olan borçlarının hafif faizle ve uzun vade ile tecili, demiryolunun mübayaasile, tarifenin, şekerin, tuzun tenzilatı halk üzerinde yaptığı tesir çok büyüktür. Parti işleri Çine ilçesinden maadasında çok iyidir. Halkevlerinde bazı şubelerinde çalışmak ağırdır. Sebebi de fazla şube açmalarındandır. Söke fırkasının yeni durumu çok mükemmeldir. Halkevi faal bir hale sokulmuştur.

Çine ilçesi kurulu şahsileşmiştir. Halk gayri memnundur. Uray kurulu aynı vaziyettedir. Kurulların iki başkanı emirlerine itiraz etmiyecek halkın memnun olmadığı şahıslardan teşekkül ettiğini öğrendim. Parti başkanı Bay Atıf uzun seneler şube reisliğini yapmış bir binbaşı mütekaidi, Uray Başkanı da orada kaymakamlık etmiş müteakit Bay Saightir. Halkın bu iki şahıstan kurtarılması için Aydın Parti Başkanı ve İlbay ile vaziyeti mütelea ettik. Parti Başkanı vaziyetten malumattar olduğunu ve işin üzerinde çalıştığını anlattı. Parti kurulunun ve Uray kurulunun değiştirilmesi zaruri olduğunda her üçümüz mutabık kaldık.

Ekonomik Durum:

Umumiyet itibarı ile iyidir. Ürünler iyi fiyata satılmaktadır. Pamuk ekimi artmış yeni seneye daha artacağı muhakkaktır.

Kültür Durumu:

Bütün köy, nahiye kaza ve merkez tamamen mekteplere tehcümle koşmaktadır. Fakat köylerin çoğunda mektep yoktur. Köylü mekteplerini yapmakta ve yapmak hazırlığında olup muallim istemektedirler. Nahiyelerde ve kazalarda ilk mektep ihtiyacı nisbeten refedilmiştir. İlçelerden yalnız Nazilli'de orta mektep olup diğerlerinde yoktur. Söke'nin merkezinde on üç bine yakın nüfus olup mevcut mekteplerin kabul edebildiğı talebe miktarı bine yakındır. Her sene ilk mektebi bitiren çocuk miktarı 95-100 arasındadır. Üç nahiyesinden mezun olanlar da ilave edilirse yekün mühimdir. Bunların pek çok çoğı mali durumlarının müsait olmamasından tahsil görememekte ve istikbalin büyük adamları olmağı layık bir çok zekalar sönmektedir.

Vilayet merkezinde orta tahsilini bitiren gençler için lise bulmakta çok müşkülât vardır. İzmir, Denizli liseleri kendi talebesile doludur. **Bir çok acıacak zekalar şaşırarak baş vurdukları makam ve eşhas bırakmamaktadırlar.** Meccani Devlet imtihanına giren talebe adedi büyük bir misaldir. Şu duruma nazaran **Söke'de bir orta mektep açmak Aydın'daki orta mektebi lise yapmak acil bir zarurettir.**

İlimizde sıtma mücadelesinin hizmetleri büyüktür. Bataklıkların kurulması ameliyatına devam edilmektedir. Bu ameliyat ile kinin tevziatı günden güne sıtmanın azalmasını temin etmiştir. Doktorlar ile yaptığımız görüşmelerde firengiden başkaca sari hastalık olmadığını anladım.

Köylü Aydın merkezinde veyahut İzmir'de aldığı firengi hastalığını bilemediğinden doktora müracaat etmeyerek kocakarı ilacı ile tedavisine çalışmakta ve bilahara vaziyeti fenalaşınca doktora müracaat etmekte, doktora gelinceye kadar bütün aile efradını bulaştırmaktadır. Aydın, Nazilli ve Söke merkezlerinde hükümet doktorlarının tesbit ettiği miktar artmaktadır. Bu cihette ehimmiyet verip İlbay ile görüşerek vaziyeti beraber tetkik ettik. Vilayetin bir kenarından başlayarak bir tarama ameliyatı ile hastalara tesbit edip tedavi altına almak lazımolduğı kanaatında bulunduk. Bunun için de lazım olan fazla doktorun muvakkaten temini için bakanlık ile muhabere edeceğini söyledi. Bu durum İzmir, Manisa illerinde de aynı olduğı kanaatindeyim.

İdari Durum:

Yeni gelen İlbay Saim Özdemir çok çalışkan kıymetli bir zattır. Yaptığı uzun gezilerde halkın vaziyeti hakkındaki tetkikler ve neticede yaptığı muamelat halk üzerinde büyük teesirler bırakmıştır. Bakanlıklardan göreceği müzaheret ile bir iki sene içinde büyük eserler bırakacağı kanaatindeyim. Asayiş iyidir. Yalnız hayvan sırkatının kati olarak önü alınmak için jandarma bölükleri kadrosunun artması lüzumu anlaşılmamaktadır.

İkinci derecede yapılacak iş İran tabiiyetinde olup, Cumhuriyet devrinde tabiiyetimize geçen Kıptilerin iskan edildikleri mıntıklarda durmayıp aileleriyle beraber Aydın, İzmir, Manisa vilayetleri gibi hayvanatı iklimin müsaadesi dolayısıyla bol olan mıntika köy köy, kasaba kasaba dolaşmalarının meni ile iskan edildikleri yere gönderilmesi lazımdır. Çünkü bunlar hayvan canbazlığı namı altında mühim teşkilat kurarak başka hiçbir iş ile meşgul olmayıp hayvan sırkatını kendilerine meslek ittihaz etmişlerdir.

Tarımsal Durum:

Aydın ilinin ikliminin müsaadesi ve arazisinin vüsatı dolayısıyla her cins mahsul yetiştirmeye müsaittir. Pamuk ekimi gittikçe çoğalmakta ve tohum ıslah istasyonu muvaffakiyetle çalışmaktadır. İncir ağaçlarının köklerine arız olan ve halk arasında kök uyuzu denilen hastalık ilim adamları tarafından ehimmiyetle tetkik edilerek tecrübeler ile tadavisi çarelerini bulmak zarureti vardır. Şimdiye kadar hiçbir muvaffakiyet gösterilmemiştir. Dağlarda mevcut "delice" namı verilen yabani zeytinlerin her köy mıntakasında bulunan kısım köylüler tarafından ıslah edildiği takdirde her şahsa meccani olarak tapu verileceği izah edilerek teşvik edilmiştir. Fakat biraz tazyıka ihtiyaç vardır. Külliyeti miktarda hayvan ihraç eden ilimizde hususi muhasebenin getirdiği atlar ve boğalar hiç muvaffakiyet temin edememiştir. Bu şekilde ıslah edilemeyeceği kanaatindeyim. Söke'de bulunan buğday mübayaa merkezinin Ağustosta değıl, fakir küçük çiftçinin elinden mahsulü çıkmadan iklimi nazara alarak haziranda açılması faydalı olur.

Mali Durum:

Nahiye memurlarının içerisinde dürüst olmayanları ve iktidarsızları çoktur. Köylü ve şehirlî vergi borcunu bilememekte tahsildarın istediği parayı vermek mecburiyetindedir. Köy tahsildarlarının vaziyeti suistimal olduğu kanaatini

herkese vermektedir. Mal müdürleriyle yaptığım temasta eskiden olduğu gibi her sene iptidasında her şahsın vergi miktarını gösterir vergi pusulasının mkellere usulünün yeniden tatbiki cihetine gidilmesi zaruri olduğu anlaşılmıştır.

Arazi vergisindeki tahsilatın noksanlığı tapu teşkilatının müşevveş olmasındadır. Çünkü bir kıta toprağın alan tapusu büyük dedelerinin üzerinde olup hakiki varislerinin yani elyevm toprağın sahiplerinin kimler olduğu ve paranın kimden tahsil edileceği bilinmemesinden ileri gelmektedir. İyi bir tahrir ve tapuyu ıslah vergi nisbetinin %95e çıkaracağı muhakkaktır.

Halk köylerde tapu işlerinden şikayet etmemektedir. Küçük memurlar köylüyü muamele yapmaktan usandırmışlardır. Köylüler gayrimenkul malın alım ve satımını noter senedi ile yapmaktadırlar. Binnetice birbirleriyle mahkemelerden uğraşmakta ve vukuatlara sebebiyet vermektedir. Bu gibi işlerin de yakında ıslah edileceği ve halkın her işi kolaylıkla göreceği münasip lisanla anlatılmıştır.

Hava kuvvetlerimizin artması hakkında vaziyetin ehemmiyeti ve buna yapılacak yardımın getireceği faydaların büyüklüğünü ve neler olduğunu bütün gezilerimde izah eyledim. Her tarafta seve seve yardım yapacaklarını söylediler. Hava Kurumu da işe vaziyet eylemiş bulunduğundan muvaffakiyetle çalışmakta ve işe lazım gelen ehemmiyeti vermektedir.

İlimizde gördüklerimin yapılabilmesi mümkün olanlarını imkan arzylemiş olduğum kanaati ile iş bu raporumu derin saygılarımla sunarım sayın řefim⁹⁹.

Aydın Savlavı

Nuri Göktepe

---

⁹⁹ 490-620-36-1

1936 Yılı Milletvekili Raporuna Göre Aydın

1936 yılı 07.1936 tarihli Tahsin Sam'ın raporu aşağıda verilmiştir:

CHP Genel Sekreterliği Yüksek Makamına

İntihap dairemde parti ve Halkevleri işleri mevcut elemanların kudret ve alakaları nispetinde normal olarak devam etmektedir.

İlgimizin ihtiyaçlarından çok mühim ve müstacal olanları üçtür.

1. Aydın merkezinde bir lise açılması. Hem vilayetin mühim ihtiyaçlarını temin ve hem İzmir lisesinin yükünü tahfif edecektir.
2. Nazilli Hükümet konağının önümüzdeki mali sene içinde ikmali bu da hazineye yük olan kirayı kaldıracağı gibi pek çok parçalara ayrılması dolayısıyla halka bilhassa köylülere meşakkatli ve zaman kaybettiren külfeti kaldırarak büyük kolaylık yapacaktır.
3. Çok mühim olduğuna kannat getirdiğim bu dileğim ise: Söke kazası hududu ile Kuşadası hududunu teşkil eden Samsun dağının Sisam adasına doğru uzanan Sisam ile Anadolu arasındaki dar boğaza hakim ve nazım deniz seviyesine yakın bir halde bulunan ve Dipburnu İlyasağa Kalesi namı verilen mevki olup evkafa ait ehli ve yabani zeytinliklerin harup, ceviz ağaçlarını ve ziraate salih 1000 dönüm ve ormanları temizlenince daha fazla toprağı ve kerestelik ağaçları mevcut olduğu gibi şimal, şimalişarki ve şimaligarbi cihetleri kapalı olması ve suları bulunması dolayısıyla bir çok meyve ağaçlarını ve muhtelif hayvan yetiştirmeye çok müsait olduğunu mütemadiyen işitiyoruz. Bu maruzatımın hakiki miktarile köy tesis edilecek mahallin tesbiti için Aydın vilayetinin başkanlığında bir heyetin izamı.

Bu mevkide çok nefiz üzüm yetişecek vadiler ve sathı mailler mevcut olduğundan karşısında bulunan Sisam adası gibi bağcı ve zeytinci olmaları başta bulunduğu için buraya iskan edilecek halkın cüzet ve cesaretleri ve bağcılıkları ve taassubu milliyetlerle meşhur olan Çal kazasının fakir topraksız köylerinden alınacak 60 hane ile kerestecilik ve denizcilikte ve toprakça çok fakir olan fakat Çallıların milli vasıflarını tamamile taşıyan

Ayancık ve Bartın sahil köylerinden de 40 hane ile 100 hanelik bir köy tesisi,

Geniş, ıssız ormanlık olan bu dağ Osmanlı İmparatorluğu zamanından Cumhuriyet devrinde Yunanlılar ile itilaf yapılmaya kadar muhtelif eşya kaçakçılığı ve hayvan hırsızlığı faillerile eşhası mızırmasının tahassunkahı olmuş umumi harbin son senelerinde Sisam'dan geçen hırsızların takip ve tenkiline gönderilen asker ve jandarma top götürmek mecburiyetinde kalmıştır.

Bu mahalde köyün tesisi ise hükümetin meşgul zamanında bu gibi hallerin tekerrürüne mani olacağı gibi binnetince iki vilayetin asayişinin bozulmamasını temin edecektir.

Bu işler hakkında alaka ile yakından meşgul olabilecek gurbiyeti hesabile Aydın vilayetidir. Kuşadası kazası esasen Aydın vilayetinin tabiaten kucağında bulunması Aydın'a raptedilmek suretile meselenin süratle ve muvaffakiyetle hallini temin edeceği kanaatindeyim. Yine takdir, tensip, tasvip yüksek makamındır.

Yakından alakadar bulunduğum bu ciheti izah ve istirahatda vazifem olduğundan hatırlatma kabilinden olan noktai nazarımın arzeler ve yüksek saygılarımla sunarım¹⁰⁰.

Aydın Mebusu

---

¹⁰⁰ 490-621-37-1

1937 Yılı Milletvekili Raporuna Göre Aydın

1938 yılı 06.06.1938 tarihinde A. Şükrü Şenozan'ın raporu aşağıda verilmiştir:

CHP Genel Sekterliğine

Aydın İlbaylığı ve Söke, Çine Nazilli, Karacasu, Bozdoğan ilçebaylıkları ile Germencik ve Karapınar kanunlarının parti ve halkevi bakımından 1937 yılında yaptığım teftişleri bildirir raporu yüksek katınıza saygılarımla sunarım.

Kastamonu Saylavı

A. Şükrü Şenozan

Aydın Parti Teftişi

- A) Parti Örgütlerinin halk karşısında sevgi ve sempati derecesi çok iyidir. Düşman ateşi görmüş olan bu memleketin yerli halkı çok azalmış olmakla beraber yeniden yerleşenlerin gurbet acısını tatmış, yurt sevgisini kutsal tanımış insanlardan toplanmış olması itibariyle parti ve Cumhuriyet sevgisiyle yaşayan adamlar oldukları muhakkaktır.
- B) Parti Yönkurullarının kendi aralarında ve muhtelif Yönkurulların birbirine karşı bağlılık ve birlik durumları iyidir.
- Kızılay, Himayietfal, süt çocuğu, bakımevi, hava kurumu ile hususi temaslarım bu neticeyi teyit etmiştir.
- C) Partinin hafta toplantıları muntazam ve çalışma tüzük hükümlerine uygundur.
- Umumi bakışla ilçe ve kanunlarda kurum azası arasında iş birliği varsa da bazı köylerde şahsi ihtiraslar sebebiyle ocak kurumları ile muhtarlar arasında geçimsizlik bulunduğu anlaşılıyor.
- D) Parti prensiplerinin yayılmasında ehemmiyeti çalışma vardır.

- E) Parti, içtimai mesleki teşekküllerde ve spor ile çok alakalıdır.
- F) Parti üye sayısının artmasına şevkli olarak çalışmak arzusu kuvvetli ise de başka yerlerde olduğu gibi (Muğla, Denizli) bu çalışma yalnız umumi törenlerin yaptığı topluluklara bırakılmakta olduğundan keyfiyetçe yararlı üyeler seçilmesine müsait olmayan bu vaziyette, Muğla raporunda arzettiğim şekilde hususi seçim tarzıyla çalışması usulünün de ilavesi faydalı olur fikrindeyim. (Keyfiyet mahallinde konuşulmuş ve tespit olunmuştur).

Vilayet umumi nüfusu: 257763'tür. Üye adedi nüfusa nispetle (12) buçuk nispetindedir. Üyenin yüzde beşi bayan olarak görülmektedir. Ortamektebi ikmal ederek merkezde kalanların partiye kayıt ve intisapları ehemmiyetle takip ve tatbik edilmektedir. Keyfiyetçe muvafık üyeler seçilebilmesi ve bunların partiye sağlam bağlılıkları itibariyle çok çalışmak ve muntazam takiplerde bulunmak lazımdır. Üye seçilip alındıktan sonra da her vesile ile partiye cezbi için kurul azasından birinin hususi surette çalışması faydalı olacaktır. Serbest meslek erbabından olup da parti dışında kalan kıymetli şahıslar yoktur. Şüpheli ve kıymetsizlere gelince: Mazbatacı Ali Kemal isminde (İnci) gazetesini çıkaran ve Yunanlılar zamanında kendisini vaftiz ettirdiği teva türüyle lekeli bulunan, Türk camiasından uzaklaşmış bir adam varsa da fiilen muhalif durumda değildir. Kendi sayii ile geçinmeye çalışmaktadır. Partinin bu adam hakkındaki müsait vaziyeti de bir lütuftur ve tabiatıyla göz önünde bulundurulmaktadır. Üye verimcileri tahsilatı çok aşağı miktardadır. Köylü taahhüdünü şehirliden iyi vermektedir. Kadroda kaydı olan bir tahsildar varsa da tahsilatın düşkünlüğü meydandadır. Bunun düzelmesi için;

- (1) Muvazzıf tahsildar tayini
- (2) Aylık tahsilat için ısrar ile çalışılması
- (3) Vazife mesahilinden sene niyatinde yazı ile yıllık bakaya yekünü, haliye tahsilat yekünü aranılması
- (4) Yıllık tahsillerin Haziranda kapatılması çok faydalı olacaktır
- (5) Tahsilat defterlerinin ocak ocak takip olunması lazımdır

(6) Maliye gibi irsaliye usulü tatbik edilerek tahsilat makbuzlarının kopyalı yapılması çok iyi olacaktır yedi sekiz yüz kişinin elinde dolaşan makbuzlara dip koçanlarında neler yazıldığı, makbuza neler geçtiği bilinemez. Ve seneler sonunda bu gafletten tabiatıyla fena neticeler doğarak düzelmesine ve kapatılmasına imkan bulunmaz. Gönüllerde para yerine hesapların ızdırabı birikmiş olur.

(7) Varidatın bekçilerle cibayeti merkez için güçlü bekçiler kendi aylıklarını toplamaktan acizdirler.

(8) Kullanılacak tahsildarın parti teşkilatının ne demek olduğunu kavramış, ahlakça mazbut, tecrübeli ve yorulmaz adamlardan seçilmesini ayrıca kayda değerli bulurum. Konuşması ve muamelesi haşin, sabırsız, sinirli bir tahsildarın yapacağı hizmet yanında üyelerin partiye karşı sevgisine zarar verebilecek tesirler görülmesi hatırdan çıkarılmamalıdır.

Ocak işleri, defterler ve kayıtlar üzerindeki bozuklukları görebilecek kuvvette olmayan bir tahsildar yarım iş görmüş olur. Aydın'da olduğu gibi her yerde bu hususta yapılacak fedakarlık çok yerinde olacaktır. Bir tahsildarın partiye katip seçilmesi derecesindeki ehemmiyetle göz önünde tutulması lazımdır.

(H) Parti örgütlerinin tapu kayıtları mazbuttur. Demirbaş eşya iyi muhafaza olunmaktadır.

(A) Basın ve yayın itibariyle Aydın ilinde parti teşkilatımızın parti maksatlarına hakim vaziyeti elinde tutmak yararlılığını takdire değerli görmek lazımdır.

(B) Bilumum Türkiye'de çıkan gazete ve mecmualar Aydın muhitinde rağbet görmektedir.

(C) Gençlik ve spor faaliyeti iyi durumdadır. Gençlik zümresi ile parti ve halkevinin alakası yüksek derecededir. Halkın parti ve halkevine sempatisi vardır. Ancak umumi halkın candan alaka ve fedakarlık derecesinde seviyesinin yükselmesi için daha zaman lazımdır. Yedek bir kısım halk henüz mektep terbiyesi devresindedir. Ve şuurla yürümeye henüz alışmakta ve alıştırılmaktadır. Günü gününe gördükleri eserlerle harekete

gelebilen zümre şuur ile bağı olanlardır. Daha büyük bir kütle teşkil eder ki parti faaliyeti için üzerinde buldukça ve mektep feyzi alan gençlik zümresi yetiştikçe bu yüksek ve umumi gayeye çabuk ulaşacağımıza şüphe yoktur.

(D) Aydın'da Aydınlı halk çok yoktur ve halk arasında orta bir sınıf mevcut değildir. Çok kısmı kendi başına, kendi dileğine çalışan kimselerdir. Bunların partiye bağlılıkları biraz evvel arzylediğim gibi günü gününe gördükleri faaliyetlerle alakalıdır. Bu alakanın daimi olması ve halkın içtimai prensiplerimizin ruhuyla canlandırılması, sağlam terbiyesi zaman işidir ve daimi takayyüzü istilzam eden bir hava içinde çalışmak faydalıdır. Bu veçhile halkın her sınıfına gel dediğimiz zaman şuurulu bir hareketle, vicdani bir istekle yürüme terbiyesiyle aşılması için her yeni vesileden Fırka propaganda faaliyetlerinin başlı başına faal bir kol olarak kuvvetlendirilmesi halka ferdi faydalanmaları yollarında kendilerinin ferden düşünülmede olduklarının ihsas edilmesi, hususlarının durmadan, yorulmadan tatbiki parti ve halkevi faaliyetlerinin manevi gayelerinden biri olarak göz önünde tutulmaktadır. Gerek Aydın ve gerek civarındaki ilçe ve kanunlarda her sene öldürülen binlerce domuzun yok yere israf olunması ve bu tabii servet menbaından istifade olunmaması düşünceye değer bir keyfiyettir. Her ne kadar bir çok domuz müstahzeratı besi domuzlarından yapılırsa da yaban domuzu cinsinden de ayrıca yapılan müstahzerat neveleri vardır. Bu iş için vaktiyle müracaatlar vukubulmuş ise de hasis pazarlıklar ve sürüncemede kalmış kırtasi muamelat ile neticelenmiştir. Bu işe kendiliğinden istekli fabrikalıların gelmesini beklemek halkın, belediyenin zararına uyuşukluğu kabul etmek demektir. Mahalli hükümetin belediyenin işe atılması Macaristan, Almanya gibi memleketlerce varılması mümkündür.

Söke

- A- Parti örgütlerine karşı sevgi ve sempati merkeze nispetle daha alakalıdır.
- B- Parti Yönkurullarının kendi aralarında ve muhtelif Yönkurulların birbirine karşı bağlılık ve birlik derecesi iyidir.
- C- Toplantı muntazamdır. Kurul hükümlerine uygun çalışmaya şevk vardır.

- D- Parti prensiplerinin yayılmasında emekli çalışma mahsustur.
- E- Muhitin gençlik ve sporla alakası uyanık bir halde görünüyorsa da bütçe darlığının tatbikatı güçleştirdiği söylenmekte ve maddi sıhhat atıl görünmektedir.
- F- Parti üyelerinin artmasına çalışma meselesi gelişi güzel bir şekilde tatbik edilmektedir. Canlılık yoktur. Tahsilatın ücreti korumaması sebebiyle tahsildarla yapılmadığından bahsedilmekte ve her işte bütçe darlığı öne sürülmekte ve kongre zamanına bırakılan taleplerin ileriye ait zararlarıyla vakit geçirilmektedir. Serbest meslek eshabından parti dışında kalmış iş adamları yoktur.
- G- Hesap işleri parti hesap talimatnamesine uygun yürütülmektedir. Evrak dosyalanmıştır. Kayıt ve üye sicil muameleleri muntazamdır.
- H- Parti örgütlerinin tapu kayıtları muntazamdır. Demirbaş eşya defteri mevcuttur.

Germencik Nahiyesi

Germencik gerek, parti ve gerek terbiyesi çalışmak itibariyle şayanı takdir bir nahiyedir. 17.500 nüfuslu, 3.700 kayıtlı üyesi vardır. Gençlik Birliği tesis olunmuştur. Belediye binası yatı mektebine kalbolunacaktır. Nahiyeye merbut 28 köy yatı teşkilatını arttırmak için yardımdan çekinmemektedir. Köy salgıları seve seve kabul olunmaktadır. Bu sayede bütçelerini zenginleştirmişlerdir. İmar planına koymuş oldukları sahayı yakında hazırlayacaklardır. Spor faaliyeti futbol, voleybola çalışıyorlar. Dokuzu öğretmen olmak üzere 35 kişilik temsil heyetleri vardır. Ortaklar'da gençlik yurdunun birer şubesini açmak teşebbüsündedirler. Senede 12 temsil vermektelerdir. Parti yardımı ile verilen bu temsiller ücretsizdir. Her milli bayramda temsil verilmektedir. 60-70 azası olan Gençler Birliği senede bir seyahat tertiple Kuşadası, Bayındır, Ödemiş, Milas, Söke ziyaretleri yapıyorlar.

Gençlik Birliği'ne mevcut avcılık şubesi henüz açılmamıştır. Çocukların ilk mektepten çıktıktan sonra kahve köşelerine devam etmemelerini temin için mekteplerden çıkınca öğretmenlerin takibi altında Birlik teşkilatına alınarak temsil kolu gibi işlerde oyalamak ve içkiden men etmek yolunda ciddi hareketleri vardır.

Karapınar Köyü

Kasa defterinde 284 lira varidat masrafı yazılıdır. Sarfiyat kayda geçmemiştir. Evrakı müsbite tamam değildir. Bir kısmı adi kağıtlar üzerindedir. Sebebi sorulduğu zaman muhasibin üç aydan beri Köşk kazasında bulunduğu cevabı alınmıştır. Üye kayıt defterleri her ocak için 1931'de muntazam tutulmuş ondan sonra bazıları 34 ve bazıları 35 ve 37 de ele alınarak bırakılmıştır. Yeni üye kaydı mevcut değildir. Köyün tamamlanmamış parti binası partinin tasarrufundadır. Tren yolunda Yunanlılar tarafından yaptırılmış diğer tamamlanmamış bir bina vardır. Bu da belediyeden parti devrolunmak üzeredir. Nahiyede parti vaziyetinin tatbiki için evvelce Bay Osman'a emir verildiği anlaşılmissa da takibine müsait fırsat bulunmadığı ifade olunmaktadır.

Çine

- A) Parti örgütlerinin halk karşısında sevgi ve sempati derecesi sebebi de umumi tenevvürün mahdut derecesiyle mütenasiptir.
- B) Parti örgütlerinin kendi aralarında ve muhtelif Yönkurullarla münasebetleri iyidir.
- C) Toplantılar muntazamdır. Tüzük hükümlerine uygun çalışma hevesi vardır.
- D) Parti prensiplerinin yayılmasına emekli çalışma kabiliyeti varsa da hareket atılır.
- E) İctimai, mesleki ve spor teşekküllerine alaka itibariyle bugünden ümitli olamk üzere iyi istikbal vardır.
- F) Parti üyesinin arttırılmasına çalışma keyfiyeti çok yerlerde olduğu gibi mahdut derecededir ve umumi toplantılara bırakılmış şahsi tesir yollarıyla halkın ruhunu ele alarak birlik kudretini uyandırmak cihetine yanaşılmamıştır.
- G) Hesap işleri ve dosyalar kayıt ve üye seçimleri muamelatı muntazam görülmemiştir (yani defterlere henüz geçirilmemektedir). Köy ocakları adedi son senede 85 artmıştır.

- H) Parti örgütlerinin tapu kayıtları vardır. Demirbaş eşya defterleri mevcuttur. Gayri muntazamdır.

Genel Bakımdan

Yurdumuzun her yerinde olduğu gibi partiye karşı halkın tenviri derecesinde sempati derecesi artmakta ve halkevi teşekkülleri bu rabıtaı azami süratle ilerletmekte bulunmuştur. Bu husustaki ümit Çine için de kuvvetlidir. Denilebilir ki bir sene sonra yapılacak teftişte gönül açacak derecede eserler görülecektir. Çine zeytinyağı bir memlekettir. Çok miktarda hasıl olan zeytinin cinsi iyi ise de bilgisizlik yüzünden zarar görüyor. Bu da halkın zeytini topladıktan sonra uzun müddet bekletmesinden ileri geliyor. Böyle zeytinden çıkan yağ asitli oluyor ve kıymeti azalıyor. Bundan başka iptidai vasıtalarla çalışıldığından randıman çok az oluyor. Zeytin posasını (pirine)leri satın alanlar bundan çıkardıkları mebzul yağ sayesinde çok istifade ediyorlar. Köylünün serveti başkalarının cebine giriyor. Zeytin gayet lezzetli ve iri olabiliyor.

Ağaçların bakımı için yeni davranışlar vardır. Eğer Aydın gibi merkezi bir yerde büyük bir yağ fabrikası yapılırsa bu civarın zeytin ve pamuk yağları müstahsilin emeğini yüzde otuz arttıracaktır. İktisat ve ziraat vekaletlerinin bu teklifin tahkiki şayanı arzudur.

Nazilli Parti Teftişi

- A) Parti örgütlerinin halk karşısında sevgi ve sempatisi canlıdır.
- B) Parti Yönkurullarının kendi aralarında ve muhtelif Yönkurullarının birbirine karşı bağlılık ve birlik durumları Nazilli'de takdire değer derecededir.
- C) Toplantılar muntazamdır. Tüzüğe uygun çalışılmaktadır.
- D) Parti prensiplerinin yayılmasında emekle çalışma vardır.
- E) İçtimai, mesleki teşekküllerle spor teşekkülleri partinin samimi alakası aşıkardır.
- F) Parti üye sayısının artmasına çalışılmaktadır. Parti dışında kalmış serbet meslek eshabından işe yarar kimse yoktur.

G) Hesap işleri talimatnameye uygundur. Dosya kaydı ve üye sicilleri muntazamdır.

H) Parti örgütlerinin tapu kayıtları mazbuttur. Bu mülkler ve demirbaş eşya iyi muhafaza olunmaktadır.

Genel Bakımdan

En maruf gazetelerimiz rağbetle okunmaktadır. Gençlik ve spor faaliyeti umumiyet üzere çok iyi görünmektedir. Parti ve halkevi gençlik zümresinin baş yardımcısıdır. Parti ve halkevi umumun sevgisini tutmuştur.

Karacasu

Parti ve teşekkül hayatı sönüktür. Defterler gayri muntazamdır. Memleket işleriyle alaka yoktur.

Parti çok münasebetsiz bir kira odasıdır. Üye aıdat kayıt defteri yoktur. Gençler Birliği için teşebbüsleri vardır. Halkevi açılıncaya kadar gençliği uyandırmak, okuma odasını zenginleştirmek, yayın yapmak, gösteri ve konferanslar vermek, köylere gezinti ve temaslar, musiki ile uğraşmak üzere harekete geçilecektir. 37 senesi ilk teşrinin birinci gününden itibaren çalışmaya başlanması mutesavverdir.

Çok ratıp ve gayri müsait bir okuma odası vardır. Kitapları yoktur. 150 adet. natamam bir parti binası vardır.

Gençlik ve öğretmenlerle beraber temsil vermiştir. Gençliği okullarda haftanın birkaç gecesinde toplayarak tenvir için, irşad için kurslar vermeğe çalışılmaktadır. Spor teşkilatı henüz yapılmak üzeredir (futbol).

Avcılık birliğin spor kısmına alınacaktır.

Pehlivanlığa alınacakların şartları vilayetten gönderilecektir.

Bozdoğan

Parti Belediye binası dahilinde çalışmaktadır. Parti idaresinde olan salon halk toplantıları için kullanılıyor. 60 azalı avcılar kulübü, 175 azalı spor kulübü

vardır. Belediyeye saha yapmak için 200 lira tahsisat konmuştur. Mevcut sahada uzaklığından dolayı çalışılmamaktadır. Okuma salonu için kitap sipariş olunacaktır. Parti bakımından iptidai vaziyette bir ilçedir.

4.3. 1939 Yılı Parti Müfettişlik Raporuna Göre Aydın

Bürolara

Denizli Bölgesi Müfettişi MARDİN Mebusu Dr. Rıza Levent'in AYDIN Vilayeti ve Mülhakatı Parti Teşkilatını teftişe ait raporunun tamamı Genel Sekreterliğinin emri üzerine berayı malumat leffen takdim edilmiştir.

Mutaleası ricasile saygılarımı sunarım.

Büro IV A

Çoruh Mebusu

Büro I

Denizli Bölgesi Müfettişi Mardin Mebusu Dr. Rıza Levent'ten alınan AYDIN Vilayetine ait teftiş raporundan Büronuzu alakalandıran kısmı aynen çıkarılmış, bağlı olarak sunulmuştur. İcabi yapılmıca Büromuza da bilgi verilmesini saygı ile rica ederim.

Büro IV. A

Çoruh Mebusu

Büro I.

AYDIN:

CHP Denizli bölgesi Müfettişi

Mardin Mebusu Dr. R. Levent

Aydın vilayeti parti teşkilatı 6 kaza 35 nahiye ocağı 6 semt 50 mahalle 431 köy ocağından ibarettir. Teşkilat yapılmamış yalnız 1 köy vardır. Vilayetin umum nüfusu 259282 kişi olup Partiye yazılmış olanların adedi 34529 kişidir.

Vilayet Parti idare heyetini teşkil eden zevatın içtimai, siyasi ve ahlaki vaziyetleri bakımından halk nazarında sevgi ve sempatileri çok iyidir. Bu zevat Partinin ilk teşebbüsünden beri reis ve azalıklarında bulunmuş ve çalışmış arkadaşlardır. Halkın kendilerini sevdiğini ve saydığını ve bitin vilayet halkının tanıdığına ve hürmet ettiğine kainim.

Vilayet parti idare heyeti arasında birbirine yakın akraba olan ve parti nüfusunu istismar eden yoktur. Buldukları vazifelerde muvaffakiyet göstermişlerdir. Kabiliyet ve iktidarları ile temayüz etmişlerdir. Bu heyet arasında nizannamenin 162 maddesine mugayir olarak parti idare heyeti azalığından başka birden fazla iş alanları vardır. Bu fazla vazifeyi ya valinin ısrarı veya halkın talebile vukubulmuştur. Vilayet Parti idare heyeti resisi aynı zamanda hem belediye reisi hem de beden terbiyesi ikinci reisidir bu üç vazifeden birisi ücretli ikisi fahri ve parasızdır. Keza vilayet parti idare heyetinden Ahmet Emin Arkay hem encümeni daimi vilayet hem de teyyare cemiyeti reisidir diğer azaların fazla vazifeleri yoktur.

İdare heyeti azaları arasında karşılıklı muhabbet itimat ve samimiyet vardır birbirine bağlılıkları vardır her yaptıkları işi yekdiğerine danışarak görüşerek yaparlar. Anlaşamadıkları cihet yoktur. Evvelce bu vilayet merkezinde de eşhas arasında bir takım cereyanlar geçimsizlikler vuku bulmuş dedikodular olmuş ve genel sekreterlik işgal edilmiş ise de bugün bunlardan eser kalmamıştır. Parti işlerini bahane yaparak partide bunlardan eser kalmamıştır. Parti işlerini bahane yaparak partide çalışanlar alehinde cereyanlar yaratmak arzu eden olsa dahi halk artık bu gibilerine alet olmaktan kaçınmaktadır. Şahsi menfaatlerini gizlemek suretile faaliyet göstermek isteyen ve parti nüfusundan istifade etmek yolunu arayanlar kalmamıştır.

Parti teşkilatımız ile hükümet amir ve memurları arasında iş ve fikir birliği vardır. Teşkilatımız hükümet otoritesini takviye etmektedir. Halk ve parti teşkilatı hükümeti en üstün bir teşekkül addeder şu kadar var ki hükümet memurlarından pek cüzi bir kesme partimizin lüzum ve ehemniyetini hala takdir etmediği görülmekte ve parti ile halkevlerini sait bir teşekkül addetmektedir. Gerçi hükümet amir ve memurlarının parti işlerimize karşı müşkülât çıkardıkları yok ise de göstermekte oldukları alakasızlık parti ruhu ile meluf bulunmadıklarına delildir. Bilhassa kaymakamlar ve nahiye müdürlerinin ekserisi tamamen alakasız vaziyettedir. Bunlardan bazıları nahiye ve kazalarda inşa edilmek için belediye

bütçelerine konulan parti ve halkevleri yardım paralarını tenzil ??????? bütçeleri tasdik etmedikleri görülmüştür. Bütün belediyeler buldukları yerlerin parti ve halkevlerine kudretleri kadar yardımda buldukları görülmüştür. Merkezi vilayette dahil olduğu halde jandarma komutanları tarafından Parti ve Halkevleri telefonlarının haber vermeğe dahi lüzum hissetmeden kestirildiği görülmüştür. Diğer birçok yerlere telefon verildiği halde parti ve halkevlerinden kesilmiştir. Bu gibi haller herhangi bir jandarma kumandanının veya herhangi bir kaymakamın parti idare heyeti reisine muğber olmasından ileri gelmektedir. Bu hadiseler Aydın vilayetinde vukubulmuştur ve vilayet parti idare heyetinde tesbit edilmiş kayıtlar vardır ve vali alakalandırılmıştır fakat müsbet bir netice alınamamıştır.

(I., II., V. ve XII inci bürolara yazılmıştır)

İki ay evvel Nazilli ve Karacasu kazaların bazı köylerinde vukubulan dolu afet ve tahribatını halkın ihtiyar heyetlerinin ve köy ocak idare heyetlerinin ihbarlarına rağmen alakadar hükümet memurları hala harekete geçip kanuni vazifelerini yapmadıklarından halkın partimize vaki olan şikaye ve müracaatlarını memurlar hoş görmemişleridir. Halk duyurmak için partiye müracaat ediyor vilayet reisi valinin nazarı dikkatini celbediyor. Fakat hala bir netice yok mahalline giden de yok sonra parti bir daha söylerse vazifelerine müdahale talakki ediyor. İşte parti ile memurlar arasında ihtilaf böyle başlıyor. Bu vilayette partiyi ve partilileri alakalandıran işlerde hükümet ile teması yalnız vilayet idare heyeti reis yapar. Hükümet reisi ile temas etmektedir. Bu vazifeyi yalnız reis yapar.

(I., II. Ve X uncu bürolara yazılmıştır)

İdare heyeti tarafından parti prensiplerinin halka yayılması hususunda çalışmalar yapılmaktadır. Reis ve azalar ocaklara giderek görüşmeler temaslar yapmışlardır. Konferanslar verilmiş müsamereler tertip edilmiş ve halk hatipleri seçilmiştir. Halk hatiplerinden istifade edilmiş onlar kürsülerde ve muhtelif yerlerde ve bilhassa merasim günlerinde muhtelif mevzularda hitabelerde bulunmuşlardır. Keza halkevlerinde birçok mevzularda konferanslar verilmiş müsamereler içtimalar tertip edilmiştir. Halkevlerindeki radyo ile buna merbut hoparlörlerle halka Ankara radyosunun konferansları vesair neşriyatı dinletirmek suretile parti prensiplerinin yayılmasına çalışılmıştır. Bütün teftiş ettiğim yerlerde hatta köylerde halkın radyo başında Ankara radyo neşriyatını çok alaka ile dinlediğini gördüm. Ankara radyosunda verilecek konferansların açık ve halkın

anlayabileceği bir ifadede olmasının temin edilmesi icap ettiğini ve istifade edileceğini zannederim. Ankara radyosunda verilmekte olan konferansların bir kısmının tertibinde parti programının esas tutulması için Genel Sekreterlik yüksek makamının nazarı dikkatini celbederim.

(I ve VIII inci Bürolara yazılmıştır)

Vilayette parti kongreleri nizannamenin tayin ettiği müddet içinde yapılmıştır. Bu vilayette nizamnameye muvafık olmayan ve dört seneden beri devam eden mühim bir rakam göze çarpmış ve hemen tashihi cihetine gidilmiştir. Bu vilayette mahalle ve köy kongrelerinde bütçe tanzim edilmemektedir. Ocakların yalnız nahiyelerinde bütçe tanzim edilmiştir. Kongreler nizamname mucibinde bütçe tanzim ve tasdik ile vazifedar olduklarından hatalı görüş ve anlayış dolayısıyla dört seneden beri bütçe tanzim edilmemiştir. Halbuki ocak azalarından aza aidatı toplanmıştır. Ve bu toplanan paraların 100 de 50 si ocaklara aittir ve az çok ocaklarda da bütçe tanzimi imkanı vardır. Bütçe tanzim etmemek için nizannamenin 25 inci maddesinin son fıkrası mucibince Umumi idare heyetinden her köy için ayrı ayrı karar almak lazımdır ki Aydın vilayet idare heyeti umumi idare heyetinden bu yolda bir karar almamıştır.

(I ve XII inci Bürolara yazılmıştır)

Riyaset ettiği zamanda yarısından fazlasını inşaattan gayri yerlere sarfedilmiş olmakla bu sene inşasına devam edilmekte olan bu Halkevlerinin inşaatında bataet arız olmuştur. Yeni Vali Bay Sabri Çıtak sa parti ve halkevlerin adeta zait bir teşekkül addettiğinden partiye para verirken çok imsaklı davranmaktadır.

(I, V ve XII inci Bürolara yazılmıştır)

Vilayet parti idare heyeti katip ve musibi nizannamenin 88 inci maddesi mucibinde ifayi vazife etmişlerdir. Defterler, dosyalar, kuyudat her şey eksiksiz olarak tutulmuştur. Toplantı zamanları ve muhabereleler muntazamdır evrak kayıt defterleri eyidir. Gelen giden erak gününde deftere geçirilmiştir. Eski evrak ve defterler ve dosyalar mahfuzdur.

Aza sicil defterleri suretleri vardır. Bu vilayette köylerin ekserisinde sicil defterleri yoktur. Sicil defterlerinin asılları ekseriyetle nahiyelerde tutulduğu

görülmüştür. Vilayet idare heyetinde dosyalar 14 büro üzerinde tutulmuştur. Kazalarda ve nahiye ile köylerde muayyen miktarda dosya yoktur. Bazılarında fazla bazılarında eksiktir.

Partiye aza kayıt muameleleri nizannamenin 12 inci maddesine uygun yapılmaktadır. Nizamnameye uygun olarak kayıt yapıl ? olduğu haber alınan olursa hakkında icap eden muamele yapılmak üzere Genel Sekreterliğe malumat verilmektedir. Yeniden kabul edilen azalar için kabul töreni yapılmaktadır. Muhitin sevdiği ve içtimai ahlakı bakımından kıymetli eşhasın hemen hepsi partiye alınmıştır. Alınmamış olanlar varsa esasen bunların partiye alınması arzu edilmeyen kimselerdir.

Yoklama talimatnamesi ve Genel Başkanlık divanı kararlarına göre parti teşkilatımız tarafından yapılmakta olan yoklama ve denemeler neticelerinin isabet derecesi hakkındaki düşünceler müsbet ve eyi telakki edilmektedir. Yoklama yapılması çok iyi tesir etmiştir. Bilhassa denemeler yapılmasından herkes memnundur. Yalnız denemelerin tatbik şekilleri üzerinde münakaşa ve tenkit yapılmaktadır. Geçen dönemlerde gösterilen isimler üzerinde durulmaktadır. İsimler üzerinde eyice tetkikat yapılmadığı ve müracaatlar içinde partide senelerce çalışmış ve muhitçe tanınmış ve sevilmiş ilmi kıymetleri yüksek birçok eşhas var iken bunların gösterilmeyip ne memleketçe ne de mahallince tanılmamış ve hiçbir teşekkül veya parti işlerinde çalışmamış olan kimselerin yoklamalarda partice gösterilmesi eşhas üzerinde eyi bir tetik yapılmadığı ve partide senelerce hizmet edenlerin hizmetlerinin nazarı dikkate alınmadığı kanaati hasıl olmuştur. Denemelere gösterilecek isimler ya umum memlekette hizmet etmiş ve tanılmış eşhasdan olmalı veya mahallen tanılan ve teşekküllerde uzun seneler çalışmış olanlardan olmalıdır partiye yazılı olduğu halde parti işleriyle hiç meşgul olmamış ve hatta partinin hiç semtine uğramamış olanların isimlerinin yoklamaya parti namına konmamalıdır. Diğer hususta hakkında her şey iyi intibe bırakmıştır.

Parti namzedi olarak mahallin resmi ve hususi teşekküller seçilmiş olanların içtimai ahlakı milli ideal ve çalışma bakımından muhitlerce çok iyi sevilmiş kimselerdir bilhassa bu vilayette teşekküllerde iş almış olanlar herkesin sevdiği ve saydığı kimselerdir kendilerinin de şahsi meziyetleri vardır.

..... kurumu çok iyi faaliyet göstermiştir. Bu kurumun reis parti idare heyeti azasından Bay Ahmet Emindir. Bu zat aynı zamanda umumi vilayet

encümen azasıdır. Uhdesinde üç vazife vardır. 162 inci maddeye uymamaktadır. Parti nizamnamesine uymak için birisinden istifa etmesi lazımdır.

Aydın vilayetinde halen gizli veya aşıkâr olarak sınıfçı, zümreci, mıntıkacı veya beynelminelci cereyanlarına kapılanlar ve partimize karşı menfi fikir ve duygu taşıyan fert veya zümreler yoktur. Esasen bu fikirde olan bulunsa dahi halkın partimize ve hükümete bağlılıkları ve tam şüphesiz olduğundan bu gibi fikirlerin zemin bulmasına imkan yoktur. Bu fikirde olan kimse olursa halk bunları dinleyecek derecede kanaat sahibi olmuş olduğuna kanaatim vardır. Hususile münevver zümre ve gençlik yetişmiştir. Aydınlıların Aydınlı diye bir davalarında olmadığı kayda şayandır.

Merkez kaza: Aydın merkezi kaza teşkilatı 1 kaza, 11 nahiye, 4 semt, 8 mahalle ve 156 köy ocağından teşekkül etmiştir. Merkezi kazanın nüfusu 92288 kişi olup bunlardan partiye yazılı olanların adedi: 14584 kişidir. Merkezde belli başlı eşhasın hepsi partiye yazılıdır. Yazılmamış olan bir iki kişi avukat doktor varsa da bunların partiye yazılmış olmaları bizim için de arzu olunur kimseler değildir.

Kaza parti idare heyetini teşkil eden zevat halk nazarında sevgi ve sempaticileri vardır. Ahlaki ve içtimai vaziyetleri çok iyidir. İdare heyeti azaları arasında ihtilaf ve yakın akraba olan yoktur. Birbirine karşılıklı hürmet ve muhabbetleri vardır. Aralarında itimat vardır. Parti nüfuzunu istismar edenler ve 162 inci maddeye mugayir olarak fazla iş alanlar yoktur.

Kongreler:

Kongreler nizamnamesinin tayin ettiği müddet içinde ve vilayet idare heyetinin tebliği ve malumatı altında yapılmıştır.

Kaza idare heyeti kongrelerin kendilerine bırakmış olduğu dilekleri layıkile takip ve ihtiyacına çalışmamışlardır. Dilekleri yalnız vilayet idare heyetine yazıp vermekle iktifa etmişlerdir.

Kongrelerde dilekler serbestçe ifade edilmiştir. Seçimler serbest yapılmıştır. Kaza kongresinde idare heyeti gizli rey ile seçilmiştir ve geçen sene kaza kongresi nizamnameye uygun olarak yapılmıştır.

İdare heyetinin iç çalışmaları:

Kaza idare heyeti haftada bir içtima yapmıştır. Kararlar ittifakla verilmiştir. Devam etmeyen yoktur. Kararları karar defterine vaktinde geçirilmiştir. Kararlarda istinkâf eden ve ihtirazi kayıt dermeyen eden yoktur.

Aza kayıt muameleleri eyidir muntazamdır aza kaydında 11 ve 12 inci maddeler göz önünde tutulmuştur.

Bozdoğan kazası:

Bu kazada parti teşkilatı: 1 kaza, 5 nahiye, 7 mahalle, 49 köy ocağından teşekkül etmiştir. Yalnız Yellice köyünde teşkilat yapılmamıştır. Yapılması için vilayete bildirilmiştir. Kazanın umum nüfusu ..... bin olup bunlardan 3539 kişi partiye yazılıdır.

Parti idare heyeti:

1. Şimdiki parti idare heyeti vilayetçe tasdik edilmemiş ve keyfiyet Genel Sekreterliğe arzedilmiştir. Geçen sene yapılmış olan kaza kongresinde o zaman parti reisi olan vali huzurile yapılmış ve kongre zabıtlarında kongrenin cereyanı hakkında hiçbir itiraz eden veya itirazı olan olmadığı kongre zabıtlarında kaydedilmiştir. Bilahare vilayet idare heyetine itirazlar ve kongrenin nizamnameye uygun olarak yapılmadığı ihbar edilmiş olmakla vilayet bu kaza idare heyetini tasdik etmemiştir. Kongre zabıtlarının tetkikinden kongrenin yılında yapılmış olduğu anlaşılmakta ise de kongrede seçilenler arasında ahenk olmadığından seçilmiş olanların birkaç kişisi hemen idare heyetinden istifa suretile çekilmişlerdir. Ve idare heyeti yedeklerden tamamlanmış ise de kazada ahenk tesisi için vilayet yine bunların tasdikini yapmamıştır ve bu hal bu seneki kongrelere kadar devam etmiştir. Yeni kongrelerde vilayet tarafından nizamnamenin teminile tatbiki için bu kazanın bütün kongrelerinde vilayetten müşahit bulundurulmaktadır.

İdare heyetine muarız olan bir zümre vardır. Bunlar kısmen haklıdırlar. İdare heyeti içinde Halkevi reisliğini yapabilecek kimse yoktur. Hepsinin tahsilleri azdır. Diğer muarızları da aynı seviyededir.

Şayanı dikkattir ki bu kazada hükümet memurları da bunların dedikodularına karışmışlardır. Kaymakam hasta ve aciz memurdur. Hasta olduğundan ekseriyetle makam işlerini yine aciz bir tahrirat katibine terketmektedir. Hatta şu anda da kaymakam hasta olduğundan mezundur. Birkaç aylık raporla kazadan ayrılmıştır.

(I ve II inci bürolara yazılmıştır)

Şimdiki idare heyeti azaları arasında ihtilaf yoktur. Birbirlerine bu işte buldukları müddetçe sevişirler içlerinde fergatla çalışacak kimselerde vardır. Aralarında yakın akraba olan yoktur. Parti nüfuzundan istifade umanlar vardır.

İdare heyeti tasdik edilmemiş olduklarından hakkile parti işlerinde çalışmadıkları görülmektedir. Partiye yeniden hiçbir aza kaydedilmemiştir. Aza aidatı toplanmamıştır. Ocaklarla meşgul olunmamıştır. Kayıt defteri tutulmamıştır. Gelen giden evrak deftere geçirilmemiştir. Eşyaları olduğu halde demirbaş eşya defteri tutmamışlardır. Ücretli katip yeni alınmış ve bu işlerde acemidir. Aza sicil defterleri iyi değildir. Bu defterlerde 931 den sonra partiye hiçbir kimsenin yazılmamış olduğu görülmektedir. Sicil defterleri suretleri partide yoktur mevcut defterler köylerde bulunması icap eden asıl defterlerdir.

Bozdoğan kazası Yenipazar parti teşkilatı:

Bu nahiyenin 1 nahiyeye, 2 mahalle, 11 köy ocağı vardır. Nahiyenin umum nüfusu 7445 kişi olup bunlardan partiye yazılmış olanların adedi 820 kişidir.

Nahiyeye parti idare heyeti azaları mahallin sevilmiş sayılmış eşhasıdır. Çok iyi ahlaklı olup aralarında ihtilaf, yakın akrabalık ve fazla iş alanlar yoktur. Mahalli hükümet ile iyi geçinirler birbirlerine itimatları vardır.

Nahiyeye ..... Heyeti reisi sıhhi ahvali bozuk olduğundan parti işlerinde çalışmamışlardır. Kongreler vaktinde yapılmıştır. Dilekler serbest söylenmiş ve seçimler serbest yapılmıştır.

İdare heyeti haftada bir içtima yapmıştır. Kongrelerin kendilerine bırakmış olduğu dilekleri kazaya yapmışlar ve bu kadarla kalarak dilekleri takip etmemişlerdir. Aza adedinin arttırılmasına ve aza aidatlarının toplanmasına çalışılmamıştır. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir almamıştır.

Evrak kayıt defteri iyidir. Kayıtlara dikkat edilmiştir. Dosyalar muntazamdır. Partiye yazılı olanların sicil defterleri varsa da kayıtlar eyi değildir. Azaların partiye girmiş oldukları tarihler hiç yazılmamıştır. Demirbaş eşya defteri vardır. Eşyaya numara konmamıştır. Defterler ve kitaplara da numara konmamıştır.

İncirliova nahiyesi:

Bu nahiyede 1 mahalle, 1 nahiye ve 22 köy ocağı vardır. Nahiyenin umum nüfusu 11000 olup bunlardan 1820 kişi partiye yazılıdır.

Nahiye parti idare heyeti buranın çok sevilmiş, sayılmış, sempati kazanmış arkadaşlardır. Aralarında ihtilaf, geçimsizlik, akraba partiyi istismar eden ve fazla iş alanları yoktur. Eyi ve birbirine itimat ve emniyet eden kimselerdir. Hükümeti severler ve hükümet işlerine zahir olurlar. Yalnız buradaki nahiye müdüründen fazla ve yersiz müdahaleden dolayı haklı olarak müştekidirler. Yeni yaptıkları parti binasına biraz eşya almak için yine partili arkadaşlardan olmak üzere aralarında toplamış oldukları bir miktar paradan dolayı iane toplamış gibi bir süs vererek müdahale etmiştir. Buna mümasil birçok müdahaleleri vardır ki herkes müdürden müştekidir. Müdür hakkındaki şikayetler hakkında vilayetin nazarı dikkati celbedilmiş ise de netice alınmamıştır.

Nahiye köylerinde parti kongreleri nizamname veçhile yapılmıştır. İdare heyeti dilekleri tespit ederek kazaya göndermiş ve arkasını takip etmemiştir. Haftada bir içtima yaparak kararlar verilmiş ve defterlere geçirilmiştir. Kararın birisinde istinkaf eden vardır. Fakat istinkafın sebebi sebebini yukarı teşkilata bildirilmemiştir. Çünkü bu istinkafi esaslı bir maddeye taalluk etmiyordu. Partililer arasında geçimsizlik yoktur. Heyet geçimsizliği isaleye çalışmıştır.

Evrak kayıt defteri tutulmuş ve gelen giden evrak gününde deftere geçirilmiştir. Varide ve sadire dosyaları muntazamdır.

Germencik nahiyesi:

Bu nahiyede 1 nahiye, 2 mahalle, 16 köy ocağı vardır. Nahiyenin umum nüfusu 12000 kişi olup bunlardan 1831 kişi partiye yazılıdır.

Nahiye parti idare heyeti sevilmif ve herkesin sempatisini kazanmif eşastir. Aralarında yakın akraba olan, fazla iş alan, partiyi istismar eden sevilmemif kişiler yoktur. Aralarında itilaf, geçimsizlik, dedikodu itimatsızlık yoktur. Hükümet memurlarile çok iyidir.

Kongrelerin idare heyetine bırakmif oldukları dilekleri tesbit ve tasnif etmiş ve vilayete göndermiştir. İdare heyeti dilekler için esaslı takibat yapmamıştır. İdare heyeti haftada bir içtima yapmış ve verdiği kararları gününde deftere geçirmiştir. Kararlar ittifakla verilmiş ve kararlarda ihtirazı kayıt dermeyan eden yoktur. Mazeret devam etmeyen idare azası yoktur. Aza adedinin arttırılmasın ve aza aidatının toplanmasına az çalışılmıştır. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devralmamıştır. Seçimlerde vukubulan işar üzerine seçim yolamaları yapmışlardır. Altı aylık mesai raporunu muntazam vermişlerdir.

Ücretli katipleri çok iyi çalışmıştır. Kuyudat, defterler, dosyalar muntazam ve intizam göze çarpmaktadır. Aza sicil defterleri tashih ve ikmale ihtiyaçları vardır. Defterlerde kayıtlara nazaran 930-931 den sonra bazı köylerde partiye yazılan kimse yoktur.

Parti idare heyeti kendi malı olan bir binada çalışmaktadır. Bu bina partinin çalışması için çok elverişli ise de halen halkevi ile beraber çalıştıklarından her ikisi için dar gelmektedir. Nazilli günden güne inkişaf eden ve nüfusu artan bir yerdir. Hususile Nazilli basma fabrikasının burada kurulmuş olması ayrıca parti çalışmasının ehemniyetini arttırmaktadır.

Sümer semt ocağı Nazilli merkezi – kaza semt ocağına bağılı olmak üzere tesis edilmiştir. Bu zat aynı zamanda Sümer Halkevi reisidir. İdare heyeti birbirlerine karşı sevgi ve saygı ve itimadı vardır. Fabrika amirleri olduklarından mevcut amele ve müstahdinin kendilerine karşı çok hürmetkar bulunurlar. Aralarında yakın akraba ve fazla iş alan yoktur. Hükümet amir ve memurlarile çok iyi geçinirler fabrikanın hususiyeti dolayısıyla bu semt ocağı başlı başına parti için bir varlıktır. Parti reisi ve semt ocağının başkanı evelden beri memleket işlerinde çalışmayı seven bir arkadaştır.

Bu semt ocağı kongrelerini nizamnamenin tayin ettiği müddet içinde yapmış ve dilekleri herkes serbest olarak söylemiş ve seçimler serbest yapılmıştır. Kongre için nahiyeden müşahit bulunmuştur.

İdare heyeti aza adedini çoğaltmaya çalışmıştır. Zaten azaların hepsi fabrika müstahdimi oldukları için aza yazılmaları adeta adet olmuştur. Aza aidatı yüzde yüz toplanmıştır. Zaten maaş veya yevmiye verilirken aidat tevkif edilmektedir ve hepsine birden bir makbuz kesilmektedir. İdare heyeti dilekleri takip etmiştir. Bunların dilekleri aşağı Nazilli ile yukarı Nazilli arasında belediye tarafından bir şosa yapılmasıdır. Şayanı dikkattir ki fabrika amlesi başka hiçbir dilekte bulunmamıştır. Amele iş bulmaktan mütevellit memnuniyeti vardır başka fikirler besleyen amele yoktur. Amelemiz çok iyidir. Bu karakterde muhafazaya dikkat etmemiz gerekir. Bunun için hali hazırdaki müdür çok iyi ve partimize imanla sadıktır.

Kuyucak nahiyesi:

Bu nahiye 1 nahiye, 3 mahalle ve 27 köy ocağından ibarettir. Nahiyenin umum nüfusu 18000 olup bunlardan partiye yazılı olanların adedi 1085 kişidir.

İdare heyeti azaları buranın çok saydığı ve sevdiği eşhastır. Aralarında fazla iş alan ve yakın akraba olan yoktur. Birbirlerini severler ve sayarlar. Emniyetleri vardır. İhtilafları yoktur.

Kongreler nizamnamenin tarif ettiği şekilde yapılmış ve idare heyetleri serbest seçilmiştir. İdare heyeti dilekleri layıkile takip etmemiştir. Dilekleri yazıp kazaya göndermekle iktifa etmiştir. Aza sayısını ve aza aidatını arttırmak için çalışmamıştır. Nahiyede ve bilhassa köylerde parti teşkilatı zayıftır. Köylerde bütçe yapılmamaktadır. Ücretli katipleri yenidir ve işin acemisidir. Dilekleri yerinde ve mühimdir. En başlı dilekleri inşasına başlanmış olup birkaç seneden beri inşası natamam kalan mekteplerin ikmalî inşası için vilayetten yardım istenmektedir.

İdare heyeti haftada değil hatta birkaç ay içtima yapmamıştır. Rençber olmaları dolayısıyla tarlada çalıştıklarından içtima edemedikleri mazeret olarak ileri sürmekte iseler de bu mazeret kabule şayan değildir. Aza aidatı hiç toplanmamıştır. Toplamak için çalışmamışlardır.

Kayıt defterleri, sicil defteri, dosyalar iyi değildir. Bazı köyler sicil defterleri hiç yoktur. Partinin eşyası vardır. Fakat hiçbir deftere yazılmamıştır. Demirbaş eşya defteri tutulmamıştır.

Atça nahiyesi:

Bu nahiyede 1 nahiyeye, 2 mahalle, 6 köy ocağı vardır. Nahiyenin umum nüfusu 7300 kişi olup bunlardan partiye yazılı olanların adedi 320 kişidir ki nisbet edilirse vilayet içinde partiye en az yazılı olanlar bu nahiyededir. Bunun sebebi idare heyetinin çok az çalışmasıdır.

İdare heyeti azaları ve bilhassa reis çok sevilmiş ise de son senelerde parti küçük kademe işleri tamamen ihmal edilmiş olmakla ve soran dahi bulunmamış olmakla parti işleri yüz üstü bırakılmıştır. Bütün Aydın vilayetinde köy parti işleri ihmal edildiği burada tamaile tebarüz etmektedir.

Nahiyede ahenksizlik, ihtilaf yoktur. İdare heyeti teşvik ve takip edilirse çalışacağı muhakkak gibidir. Nahiyeye işlerinde bariz bir inkişaf ve çalışma vardır. Yalnız parti işlerine hiç bakan olmamıştır. Partinin binası da çalışacak yeri de yoktur. Belediye binası çok güzel ve müsait bir bina olduğu halde parti idare heyeti için olsun bir yer tefrik edilmemiştir.

Defterler de ihmal edilmiş, kuyut pek azdır ve muntazam değildir. Sicil defterleri, demirbaş eşya defterleri iyi değildir. Yalnız hesap defterleri iyi tutulmuştur. Parti reisi aynı zamanda belediye reisidir.

Nahiyede parti işleri ihmal edilmiş olmakla beraber buradaki parti arkadaşlarının ikinci teftişi çok güzel vereceklerine kanaatim vardır.

Sultanhisar:

Bu nahiyede 1 nahiyeye, 6 köy ocağı vardır. Nahiyenin umum nüfusu 6000 kişi olup bunlardan 642 kişi partiye yazılıdır.

İdare heyeti teşkil eden bu köy gençleri köylülerin sevdiği ve saydığı köy gençleridir. Bunların şehirli gençlerden farkı

Parti nüfusunu istismar eden yoktur. Yalnız merkezde vilayet azasından Ahmet Emin 3 vazife almıştır.

Bütün vilayette hükümet idaresi layıkile çalışmamaktadır. Bilhassa Bozdoğan, Çine Karacasu kaymakamları tekaütlüklerini beklemektedir ve halkın

ve hükümetin işlerini benimsememişlerdir. Vali Sabri Çıtak eyidir. Parti ruhu yoktur tam enerjik değildir.

Parti prensiplerini halka yaymak için yalnız merkez çalışmıştır.

Kongrelerde köylerde bütçe yapılmamaktadır. Dilekler ve seçimler serbest yapılmıştır. Bozdoğan idare heyeti vazifeleri olmadan köy kongrelerine müşahit göndermişlerdir.

İdare heyetleri haftada bir içtima yapmıştır. Aylarca yapmayanlar vardır. Söke ve Karacasu kazalarında bir senedenberi partiye yazılan yoktur.

Seçimlerde yoklama yapılmış ve partililer kazandırılmıştır. Yalnız Bozdoğan kazasında parti namzetleri dışında rey verenler olmuştur.

Aza sicil defterleri bozuktur defter yoktur.

Yoklama ve denemeler eyi tesir bırakmıştır. Denemelerin sureti tatbikinde tenkinler vardır.

Parti teşkilatımız ile hükümet amir ve memurları arasında iş ve fikir birliği vardır. Teşkilatımız hükümet otoritesini takviye etmektedir. Halk ve parti teşkilatı hükümeti en üstün ki teşekkül addeder şu kadar ki hükümet memurlarından pek cüzi bir kısmı partimizin lüzum ve ehemmiyetini hala takdir etmediği görülmekte ve parti ile halkevlerini zait bir teşekkül addetmektedir. Gerçi hükümet amir ve memurlarının parti işlerimize karşı müşkülât çıkardıkları yok ise de göstermekte oldukları alakasızlık parti ruhu ile meluf bulunmadıklarına delildir. Bilhassa kaymakamlar ve nahiye müdürlerinin ekserisi tamamile alakasız vaziyettedir. Bunlardan bazıları nahiye ve kazalarda inşa edilmek için belediye bütçelerine konulan parti ve halkevleri yardım paralarını tenzil etmeden bütçeleri tasdik etmedikleri görülmüştür. Bütün belediyeler buldukları yerlerin parti ve halkevlerine kudretleri kadar yardımda buldukları görülmüştür. Merkezi vilayet de dahil olduğu halde jandarmanın komutanları tarafından parti ve halkevleri telefonlarının haber vermeye dahi lüzum hissetmeden kestirildiği görülmüştür. Diğer bir çok yerlere telefon verildiği halde parti ve halkevlerinden kesilmiştir. Bu gibi haller herhangi bir jandarma kumandanının veya herhangi bir kaymakamın parti idare heyeti reisine muğber olmasından ileri gelmektedir. Bu hadiseler Aydın

vilayetinde vukubulmuştur. Ve vilayet parti idare heyetinde tesbit edilmiş kayıtlar vardır. Ve vaki alakalandırılmıştır. Fakat müsbet bir netice alınmamıştır.

İki ay evvel Nazilli ve Karacasu kazalarının bazı köylerinde vukubulan dolu afet ve tahribatını halkın ihtiyar heyetlerinin ve köy ocak idare heyetlerinin ihbarlarına rağmen alakadar hükümet memurları hala partimize vaki olan şikayet ve müracaatlarını memurlar hoş görmemişlerdir. Halk duyurmak için partiye müracaat ediyor. Vilayet parti reisi valinin nazarı dikkatini celbediyor. Fakat hala bir netice yok. Mahalline giden de yok. Snra parti bir daha söylerse vazifelerine müdahale telakki ediliyor. İşte parti ve memurlar arasında ihtilaf böyle başlıyor. Bu vilayette partiyi ve partilileri alakalandıran işlerde hükümet ile teması yalnız vilayet idare heyeti reisi yapar. Hükümet reisi ile temas etmektedir. Bu vazifeyi yalnız reis yapar.

Kongreler nizamnameye tevfikan yapılmış dilekler serbest söylenmiş ve seçimler serbest yapılmıştır.

Kongrelerin idare heyetlerine bırakmış oldukları dilekleri tasnif ve takip etmişlerdir. Vilayet idare heyeti umum vilayetin 51 adet dileğini Genel Sekreterliğe yazılmış ve pek çoğuna umumi memleket mevzuları olmakla menfu cevaplar gelmiş diğer bazı dileklere de müsbet cevap alınmıştır. Vilayet makamına ait olan 42 dilekten 28 adedine cevap verilmiştir. Vilayet umumi meclisini alakadar eden dilekler 93 adet olup 67 adedine cevap alınmıştır.

Aydın Belediyesini ilgilendiren dilekler 21 adet olup hepsine cevap alınmıştır.

Bozdoğan kazası:

İdare heyetine muarız olan bir zümre vardır. Bunlar kısmen haklıdır. İdare heyeti içinde Halkevi reisliğini yapabilecek kimse yoktur. Hepsinin tahsilleri azdır. Diğer muarızları da aynı seviyededir. Şayanı dikkattir ki bu kazada hükümet memurları da bunların dedikodularına karışmışlardır. Kaymakam hasta ve aciz bir memurdur. Hasta olduğundan ekseriyetle makam işlerini yine aciz bir tahrifat katibine terk etmektedir. Hatta şu anda da kaymakam hasta olduğundan mezundur. Birkaç aylık raporla kazadan ayrılmıştır.

Buraya kaymakamın tekaüt olmasını beklemeden çalışkan otoriter bir kaymakamın gönderilmesi çok lazımdır. Burada ancak iyi bir kaymakam ahenksizliğin önünü alabilir.

Bütün vilayette hükümet idaresi layıkile çalışmamaktadır. Bilhassa Bozdoğan, Çine ve Karacasu kaymakamları tekaütlüklerini beklemektedir ve halkın ve hükümetin işlerini benimsememişlerdir. Vali Sabri Çıtak eyidir. Partici ruhu yoktur. Tam enerjik değildir.

Aydın vilayetinde halen gizli veya aşikar olarak sınıfçı, mıntıkacı veya beynelmineleci cereyanlarına kapılanlar ve partimize karşı menfi fikir ve duygu taşıyan fert veya zümreler yoktur. Esasen bu fikirde olan bulunan dahi halkın partimize ve hükümete bağlılıkları tam ve şüphesiz olduğundan bu gibi fikirlerin zemin bulmasına imkan yoktur. Bu fikirde olan kimse olursa halk bunları dinlemeyecek derecede kanaat sahibi olma olduğuna kanaatim vardır. Hususile münevver zümre ve gençlik yetişmiştir. Aydınlıların Aydınlı diye bir davaları da olmadığı kayda şayandır.

Parti teşkilatımız ile hükümet amir ve memurları arasında iş ve fikir birliği vardır. Teşkilatımız hükümet otoritesini takviye etmektedir. Halk ve Parti teşkilatı hükümeti en üstün bir teşekkül addeder. Şu kadar var ki hükümet memurlarından pek cüzi bir kısmı partimizin lüzum ve ehemmiyetini hala takdir etmediği görülmekte ve parti ile Halkevlerini zait bir teşekkül addetmektedir. Gerçi hükümet amir ve memurlarının parti işlerimize karşı müşkilat çıkardıkları yoksa da göstermekte oldukları alakasızlık parti ruhu ile meluf bulunmadıklarına delildir. Bilhassa kaymakamlar ve nahiye müdürlerinin ekserisi tamamen alakasız vaziyettedir. Bunlardan bazıları nahiye ve kazalarda inşa edilmek belediye bütçelerine konulan parti ve halkevleri yardım paralarını tenzil etmeden bütçeleri tasdik etmedikleri görülmüştür. Merkezi vilayet de dahil olduğu halde jandarma komutanları tarafından parti ve halkevleri telefonlarının haber vermeye dahi lüzum hissetmeden kestirildiği görülmüştür. Diğer birçok yerlere telefon verildiği halde parti ve halkevlerinden kesilmiştir. Bu gibi haller herhangi bir jandarma komutanının veya herhangi bir kaymakamın parti idare reisine muğber olmasından ileri gelmektedir. Bu hadisener Aydın Vilayetinde vukubulmuştur. Ve vali alakalandırılmıştır. Fakat müsbet bir netice alınmamıştır.

Vilayet idare heyeti bütçelerinde yazılı olan gelirleri vakit ve zamanında tahsil edememişlerdir. Sene ortasını geçtikleri halde muhasebei hususiyetinin bütçesine parti ve halkevlerine koymuş olduğu yardım parasını Vali Bay Sabri Çıtak vermemiştir. Vilayet parti Reisimiz partiye ait olan ve bütçelere konmul olan paraları almak için hemen her gün Valiye yalvarırcasına şifahi ve tahriri müracaatlar yaptığı halde ve para mevcut olduğu bilindiği halde Bay Vali tarafından güçlkle ve pek az miktarda bir para verilmiştir. Gerek hususi muhasebe ve gerek parti bütçesinde yazılı olan paraların verilmemesi ve alınmaması yüzünden bugün be vilayet içindeki halkevleri çalışamayacak hale gelmiştir. Veli parti ve halkevlerini benimsememektedir.

1938 senesinden devreden ve nizamname mucibinde Genel Sekreterliğin izin ve müsaadesi olmadan sarfedilmesi lazım gelen Aydın Merkez Halkevinin inşasına ait bütçede yazılı olan para valinin riyaset ettiği yarısından fazlasını inşaattan gayrı yerlere sarfedilmiş olmakla bu sene inşasına devam edilmekte olan bu halkevinin inşaatına beraat arız olmuştur. Yani Vali Bay Sabri Çıtak da parti ve halkevlerini adeta bir teşekkül addettiğinden partiye para verirken çok itinalı davranmaktadır.

Aydın Halkevleri:

- A) Parti İdare Heyeti Halkevinin bütün işleriyle alakadar olmaktadır. Halkevi Reisi çalışkan çok sevilmiş birinci devre mebuslarından. Parti İdare Heyeti evin binasını ihtiyacı olan parayı temin etmektedir. Yeni bir halkevi binası yaptırmaktadır. Parti İdare Heyeti Halkevinin işlerini tahsil etmekte ve azaların her birisi filen iş almış bulunmaktadır.

İdare Heyeti Halkevinin yaşama ve gelişmesi için lazım olan geliri ve himayeyi yapmaktadır. Hükümet amir ve memurları da manevi müsaharet yapmaktadırlar. Bilhassa muallimler Aydında çok eyi çalışmaktadır. Bazı filî vazife gören memurlar vardır. Vali Sabri Çıtak da alakadar olursa da bu alakası sırf memuriyetin vermiş olduğu vazifeden ileri geçmemektedir. Muhasebei hususiye bütçesine konuşmuş olan halkevlerine yardım paralarını zoraki vermektedir. Sene ortası olduğu halde hala parti ve halkevlerinin paralarını vermemiştir. Vali vilayet merkezinde yapılmakta olan halkevi binasını yalnız bir defa gelip görmüştür. Halkevleri ve parti ile alakadar olan bir vali bu kadar bigane olur mu?

B) Parti idare heyeti halkevlerine temin edilen gelirlerin vilayet içindeki halkevlerinin ihtiyaçlarına göre iyi tevziat yapmaktadır. Gerçi merkezi vilayetteki halkevlerine biraz fazla yardım yapmış ve diğer evlere az yardım yaptığı görülmüş ise de bu geçen senelere ait bir keyfiyettir. Bu sene yardımlar müsevi surette yapılmıştır. Temin edilmiş olan gelirlerle merkez halkevinin inşaaı derdesti ikmaldır. Gene merkez evine bir radyo bir adet sinema makinası temin etmiştir. Bunlar hep merkez evine yapılmıştır. Ayrıca yalnız Söke kazasında inşa edilmekte olan Söke Halkevine de geçen sene 3500 lira yardım yapmışlardır.

Bu sene nahiyelerdeki halkevlerine 450 şer lira yardım yapılmaktadır.

C) Aydın Halkevi idare heyeti azaları işlerinin ehlidirler. Şube reisleri çok iyi çalışmışlardır. Her şubenin çalışma defterlerinin tetkikinde çokça mesaide buldukları görülmektedir. Hususile sosyal yardım şubesi takdire şayandır. Spor ve neşriyat şubeleri de iyi çalışmışlardır. Şube başkanlarının hepsi vazifelerini benimsemişlerdir. İlmi iktidarları da çok eyidir.

D) Aydın Halkevi şubeleri muhitin takat ve ihtiyacından fazla değildir. Aydında çok iyi ve çokça bir münevver zümre vardır. Her şube için çalışabilecek eleman vardır. Halkevlerinin yaşaması için gereken başlıca üç esas vardır. Eleman vardır. 8-10 bin liralık bütçe mahallen temin edilebilmektedir. Bina da derdestli ikmaldır. Her şubede de çalışabilecek kudrette tahsil görmüş eşhas vardır. Şu hale göre Aydın Halkevi muhitin takat ve ihtiyacından fazla değildir. Şubeler ihtiyaca uygundur.

E) Aydın Halkevinin muhit üzerinde yaptığı tesir çok eyidir. Şubeler faaliyete geçtikçe halkın halkevine rağbeti artmaktadır. Halkan devam edenler günden güne arttığı görülmektedir. Halkevi muhit üzerinde çok iyi intiba bırakmaktadır. Sosyal yardım şubesi tarafından açılmış olan sinema haftada bir defa köylülere parasız olarak ve halkı alakadar eden mevzular filmleri gösterilmektedir. Halkevi sineması güzel ve yeni filmler getirdiğinden ve sesli makinası yeni olduğundan sosyal yardım şubesinin idaresindeki halkevi sinemasına çok rağbet etmektedir. Halkevinin bu yeni sinemayı açmasından halk çok memnundur. Hususile halkevinin sosyal yardım şubesinin bu sinemadan temin ettiği varyat gene sosyal yardım

şubelerini ihtiyaçlarına sarfedilecektir. Veya halkevinin diğer ihtiyaçlarına karşılık alacaktır. Halkevi sinemayı açmakla muhitte yenilik yapmıştır.

Halkevinin bir de radyosu vardır. Bu radyoya bağlanmış olan birkaç hoparlör ile bütün şehir halkı istifade etmektedir. Ankara radyosunun her türlü neşriyatından halk istifade ettirilmektedir. Bu halkevi konferanslar vererek, müsamereler ve balolar tertip etmek suretiyle de muhitte çok eyi intiba ve tesir yapmaktadır.

- F) Halkevinin hesabı: Bütçesi tanzim ve tasdik edilmiştir. Bütçe halkevi şubelerinin göstermiş oldukları ihtiyaç ve mevcut paraya göre tanzim edilmiştir. Bu halkevinin bütçesi 6570,91 kuruş olarak yapılmıştır. Yeni yapılmakta olan halkevi binasının inşaat parası bu paraya dahil değildir. Paraları Ziraat Bankası'nda olup banka cüzdanı alınmıştır. Bütün masraflar halkevi idare heyeti kararı ile yapılmıştır. Her türlü muamelat reis ve muhasip imzaları ile yapılmıştır. Evin hesapları mürakip bir heyet tarafından altı ayda bir defa tetkik edildiği ve her sene sonunda parti idare heyeti tarafından kontrol edildiği görülmüştür. Halkevinin bir kasa, bir tahsilat, bir avans, bir emanet defteri vardır. Bu defterler temiz ve muntazamdır. Demirbaş eşya ve defteri muntazamdır. Eşyaya numara konulmamıştır. Eşya eyi bakılmaktadır. Mevcut bulunan kitaplara ve nizamname ve defterlere numara konulması not ettirilmiştir. Kütüphane defteri de muntazam olup kitaplar temiz ve eyi bakılmaktadır. Defterin bir sureti partiye verilmiştir.
- G) Şimdiki Halkevi binası ihtiyaca kafi değildir. Yeni bir bina edilmek üzeredir. 19.Şubat.940'da inşası ikmal edilmiş bulunacaktır. Bu yeni yapılmakta olan bina da tam olarak ihtiyacı karşılayamayacaktır. On iki sene evvel inşasına başlanılan bu bina vaktile halkevleri yok iken planları yapılmış ve o zamanki zihniyete göre tasarlanarak halkevi ve atiyen parti binası olarak kullanılması tasavvur edilmektedir. Yeni bina takriben 30 bin lira kıymetinde bir yapı olacaktır. Hususi muhasebenin yardımı ile yapılmaktadır. Bay Vali Partinin parasını verirse iki aya kadar ikmal edilecektir. Mefruşat siparişi de verilmek üzeredir.

Bozdoğan kazası halkevi:

- 1- Bu halkevi 939 Şubatında dört Şubeli olarak açılmıştır. Spor, gösterit, kitapsaray ve köycülük Şubeleridir.
- 2- Bu halkevi gerek vilayet ve gerek kaza parti idare heyetlerinden müzaharet ve nakdi yardım görmektedir. Binası ve bütçesi parti tarafından temin edilmiştir. Hükümet amir ve memurları tarafından müzaharet göstermektedirler. Son zamanlara kadar bu halkevlerinde hükümet memurlarından bir kısmı fiilen çalışmakta iken istifa suretile ve birer bahane ile çekildikleri görülmüştür.
- 3- Bugünkü halkevi başkanı vazifesinin ehli olmadığı gibi halkevi Şube reisleri de vazifelerinin ehli değildir. Bu kasabada memurlar dahil olduğu halde yüksek tahsil Şöyle dursun lise tahsilini görmüş eşhas enderdir. Şube reisliklerinde çalışan memurlar halkevi reisliğine geçirilen Macit zkan'ın kafi derecede kültür sahibi olmaması sebep olduğu ve memurların bu zat ile teŐriki edemeyecekleri söylenmektedir. Hakikate parti idare heyeti arasında halkevi reisliği yapabilecek derecede tahsilli kimse yoktur.
- 4- Burada halkevini yürütebilecek yegane ile mektep muallimleridir. Fakat bunlar da fiili olarak iŐbaŐına geçirildikleri halde gene hiçbir faaliyette bulduklarına dair çalışma defterlerinde hiçbir kayıt görülememiŐtir.
- 5- Muhit geri olduğundan burada kültürel ve sosyal sahada çalışacak bir teşekkül lazımdır. Halkevinin çalışmalarına ihtiyaç pek çoktur. Fakat burada Şimdiki gibi birkaç Şubeyi idare edecek eleman yoktur. Birkaç Şubesi ihdas ve idare etmek için lazım gelen enerjiyi taksim edecek enerjiyi taksim edecek kadar eşhasın bulunması lazımdır. EŞhasın kifayetsizliği olan yerlerde yapılacak işi teksif etmek zarureti vardır.
- 6- Her yerde olduğu gibi bu kez merkezinde de halkın halkevine rağbeti vardır. Halkevi Şubeleri çalışırlarsa halk hemen rağbet etmektedir. Halkevi salonunda yapılan bir müsamere veya temsile halk tehalkle ve bir an evvel salonda yer tutmak için koşmaktadır. Esasen burada oturacak başka müsait yer yoktur. Halkevi salonu olmasa içtima edecek, oturacak, birleşecek bir yer yoktur.

- 7- Halkevinde bu sene Cumhuriyetin 16'ncı yıldönümünde çok güzel bir kutlama merasimi yapılmış, temsil verilmiş ve aile toplantısı yapılmıştır. Halkevi salonuna bir de akümülatörlü radyo konulmuş ve halk bundan çok istifade ettirilmiştir. Mimar Sinan gecesi de yapılmış ve halk her zaman vaki olduğu gibi salonu doldurmuştur.
- 8- Halkevinin bütçesi tanzim ve tasdik edilmiştir. Bu sene 1050 liralık bütçe yapılmıştır. Vilayet parti idare heyetinden 450 lira yardım görmektedir. Paralar Ziraat Bankasında bulunmaktadır. Cüzdan vardır. Kasa defteri vardır. Sarfıyat bütçe dahilinde yapılmıştır. Sarf evrakı müsbiteleri vardır. Reis ve muhasip tarafından imza edilmişlerdir.
- 9- Halkevinin eşyası yoktur. Oturacak sandalyesi dahi parti ve belediyeye aittir. Kütüphane defteri varsa da defter boştur. Kitaplar deftere geçirilmemiş ve yazılmamıştır. Halkevinin ücretli katibi ve reisi bu işle yeni meşgul olmaya başlamışlardır.
- 10- Halkevinin binası yoktur. Belediye binasının alt katında bir oda ve büyük bir salon halkevine tahsis edilmiştir. Şubelerin ihtiyaçlarına kafi değildir.

Netice: Bu halkevlerinde eşhas az olduğundan bunların mesaileri teksif edilmelidir. Eleman yoktur. Bina yoktur. Şimdi çalıştıkları bina tam halk odası tipindedir. Mesai teksif edilmekle halk odası şeklinde çalışırlarsa halkevlerinin dokuz şube mesaisini bir idare heyetile yapmak imkanı hasıl olacaktır. Zaten küçük yerlerde halkevleri için yapılan şikayetlerin en mühimi her şube için ayrı ayrı şahıs aramak zaruretidir. Halk odası idare heyeti 9 şube işlerini bir idare heyetile yapabilir.

Yenipazar Halkevi:

Bu nahiye halkevi 939 Şubatında 4 şubeli olarak tesis edilmiştir. Bu halkevi açıldığından beri vilayet idare heyetinden yardım görmemiştir. Nahiye parti idare heyetinden 117 lira verilmiştir.

Halkevi açıldığından beri hiçbir faaliyet gösterememiştir. Esasen halkevi binası yıkılacak bir vaziyette olduğundan vazifedar olanlar dahi buraya uğramamaktadır. Kasabada halk için halkevlerinden başka toplanacak bir mahal yoktur.

Halkevinin eşyası pek azdır. Demirbaş eşya defteri tutulmamıştır. Kütüphane defteri eyidir. Bu defterin bir sureti partiye verilmiştir.

Halkevinin binası yoktur. Bütçe tanzim edilmemektedir. Yalnız bu sene vilayet idare heyetinden 450 liralık yardım yapılacaktır.

Yenipazar nahiyesindeki bu halkevi için mahallen eleman, bina ve kafi bir bütçe yoktur. Evi halk odası şekline çevirmek gerektir.

İncirliova Halkevi:

Bu ev 19.Şubat.939 da tesis edilmiştir. Üç şubelidir. Bu halkevinin binası yeni ikmal edilmiş olduğu cihette şubeler bugüne kadar bariz bir faaliyet gösterememişlerdir. Çalışma defterlerinde çalıştıklarına dair kayıt yoktur.

Vilayet ve nahiyeye parti idare heyetleri eyice yardım yapmışlardır. Bu sene vilayet idare heyetinden 450 lira yardım yapılmaktadır.

Büro V

Halkevi şube reisleri vazifelerini çalışırlarsa yapabilecek evsafi ve iktidarı haizdirler. Halkın halkevine rağbeti vardır. Bilhassa gençler halkevini benimsemişlerdir. Yalnız her şube için ayrı ayrı idare heyeti lüzumu bulunması nahiyede eleman noksanlığı yüzünden müşkilatla karşılaşmaktadır.

Karar, kayıt, dosya defterleri tutulmaktadır. Eşyaları yoktur.

Halkevi 1000 liralık bir bütçe tanzim etmiş ve tasdik edilmiştir. Bu paranın 500 lirası vilayet idare heyetinden verilmektedir. Sarf senetleri reis ve muhasip aza tarafından imza edilmiştir.

Bina parti binasının halkevine tahsis edilen üç oda bir salondan ibarettir. Halkevinin üç şubesinin ihtiyacına kafidir.

Hülasa: Bu halkevinin kendine ait binası yoktur. Parti ile beraberlerdir. Nahiyede eleman azdır. Her şube için ayrı ayrı heyet bulmak güçtür. Bir idare heyeti olursa daha kolay çalışırlar. Bütçelerinde ayırmamış olurlar. Bu halkevini de halk odası şeklinde çevirmek lazımdır.

Germencik nahiye halkevleri:

Halkevi 4 şubeli olarak Şubat 939 da açılmıştır. Spor, gösterit, köycülük ve kitapsaraydan ibarettir.

Vilayet idare heyeti ve nahiye idare heyeti tarafından yardım görmektedir. Parti bina saha temin edilmiştir. Hükümet memurları da manevi yardımda bulunmaktadır.

Şube reisleri vazifelerinin ehli değildir. Fakat çalışırlarsa iş yapabilirler. Nahiyede halkevi için ayrı ayrı komite teşkili için eleman bulmak güçtür. Fazla şubeler fazla masrafları icap ettiği ifade edilmektedir. 4 şube buranın takatinden fazladır. Bütün şubeleri bir idare heyeti ile çevirmek daha kolay olduğunu söylüyorlar.

Bu ev açıldığından beri yalnız spor şubesi faaliyet göstermiştir. Diğer şubeler çalışmamışlardır.

Halkın eve rağbeti vardır. Fakat ev faaliyet gösteremediğinden halk istifade edememiştir. Bina da müsait değildir.

Bu seneki bütçe 1000 lira olarak yapılmış ve tasdik edilmiştir. 450 lirası vilayet parti idare heyetinden yardımdır. Nahiye idare heyeti de 210 lira yardım yapmıştır. Masraflar idare heyeti kararı ile ve bütçe dahilinde yapılmış, reis ve muhasip tarafından muamele yapılmıştır.

Evin binası yoktur. Partinin binasında iki oda bir salon verilmiştir. Köhne bir binadır. Parti kira ile tutmuştur. Yeni bina yapılması için hazırlık vardır. 1100 lira para ve ayrıca inşa malzemesi için hazırlanmıştır. 4-5 bin liralık bir bina yapacaklardır. İnşaat için yardıma ihtiyaçları vardır.

Hülasa: Nahiyede eleman azdır. Bütçe için vilayetin yardımına ihtiyaçları vardır. Yaptıracakları yeni bina ufak ve halk odası tipinde olacaktır. Bir idare heyeti ile daha kolay ve az masraflar çalışabileceklerdir. Bu halkevlerini halk odasına tahsil etmek lazımdır. Kendileri de bunu talep etmektedirler.

Aydın merkez kazasına bağı Köşk nahiyesi:

Parti binası eyidir. İki oda ve bir büyük salondan ibater olup burada halk odası tesis edilebilir.

Umurlu nahiye halkevi:

Şubat 939 da üç şubeli olarak açılmıştır. Bu ev gerek vilayet ve gerek nahiye parti idare heyetlerinden maddi manevi müzaharet görmektedir. Halkevine yazılı olanların adedi 125 kişidir. Şayanı arzudur ki bu nahiye parti nahiye ocağıdır. Ve burası hükümet mülki teşkilatında nahiye değil köydür. Bu köyde beş dersaneli bir ilk mektep vardır ki halkevinin asıl elemanı bu mektep muallimleridir.

Şubelerin çalışıklarına dair çalışma defterlerinde kayıt yoktur. Hususi ve resmi günlerde halkevinin yapmış olduğu çalışmalarda halk çok alaka göstermiştir. Bilhassa gençlerin halkevine devamları görülmektedir. Ev kitapsaray, köycülük ve spor şubelerinden ibaret olduğundan bu ev buranın takatından fazla değildir.

Hesap işleri diğer muamelatta olduğu gibi çok muntazamdır. Bu sene 1181 liralık bütçe tanzim ve tasdik ettirmiştir. Bu paranın 600 lirası vilayet partisinden yapılan yardımdır. Vilayetten yardım yapılmazsa yaşayamaz.

Hülasa: evin binası tek bir salondur. Eleman azdır. Bütçe için vilayetten yardım lazımdır. Bu evi de halk odası şekline koymakla daha kolaylıkla çalışmaları imkanı verilmiş olacaktır.

Nazilli Halkevi:

Nazilli Halkevi beş şubeli olarak 1933 de açılmıştır. Halkevine karşı vilayet ve kaza parti heyetleri alakaları çok eyidir. Parti eve bina ve senede kaza partisi tarafından 700 lira yardım gördüğü gibi ayrıca vilayet parti idare heyetinden de senede 1000 liradan fazla yardım görmektedir. Hükümet amir ve memurları tarafından müzaharet görmektedir. Fakat bu müzaharet müşkilat çıkarmaktan ibarettir. Memurlar ve muallimler halkevinde fiilen gelip vazife aldıkları pek azdır. Nazillide elliye yakın orta ve ilk mektep muallimi bulunduğu halde fiilen çalışan 4-5 muallimdir. Muallimler kahvehanelerde oturmayı tercih etmektedir. Evin ve

partinin idare heyetleri muallimleri çalıştırmaya gayret etmişlerse de yanaşmamışlardır.

Halkevi şube reisleri vazifelerinin ehli olup çok çalıştıkları çalışma defterlerindeki kayıtlardan ve yapmış oldukları işlerden anlaşılmaktadır. Şubeler çok iyi çalışmış, temsiller, konferanslar müsamereler tertip etmiş ve halk çok alaka göstermiştir. Halkın alakası çoktur. Nazillide oldukça münevver bir zümre vardır. Ev muhitin takatından fazla değildir. Eleman vardır. Muallimler de alakadar olursa çok iyi bir halkevi olur. Halk evi benimsenmiştir. Bazı zamanlar oturulacak yer bulunmaz.

Evin hesapları düzgün ve talimata uygundur. 2900 liralık bütçe tanzim edebilmektedir. Kasa, demirbaş, karar, kayıt, dosyalar, kütüphane defterleri çok muntazamdır, katip takdire layıktır. Şimdiki bina kafi değildir. Yeni ve büyük bina inşası lazımdır. Herkes yardım etmelidir.

Sümer Halkevi:

Bu halkevi Sümer Semt ocağının himayesindedir. Parti idare heyeti evi layık olduğu veçhile himaye etmektedir. Evin yaşaması için lazım olan parayı temin etmektedir. Başka hiçbir taraftan yardım görmemektedir. Zaten yardıma da ihtiyacı yoktur.

Halkevi beş şubeli olarak teassüs etmiştir. Şube reisleri vazifelerinin ehlidir. Çok iyi çalışmışlardır. Ameleler halkevi mesaisi ile yakından alakadar olurlar. Halkevine rağbetleri çoktur. Zaten gidecekleri başka yer de yoktur. Alışılmış olsa şubeler muhitin takat ve ihtiyacından fazla değildir. Para ve eleman vardır. Bu halkevinin mesaisi ile fabrika haricindeki halk da alakalanmamaktadır. Ve istifade etmektedir.

Evin hesap işleri düzgün olup nizamnamenin tarif ettikleri şekilde hareket edilmiştir. Yalnız bunlardan nahiye hissesi alınmamaktadır. Halkevi hesapları henüz bir mürakip heyet tarafından tetkik edilmemiştir.

Halkevinin binası yoktur. Fabrikanın kantininde çalışanlar kendilerine bu bina kafi ise de fabrika idaresi tarafından halkevi ihtiyaçlarına kafi gelecek bir binanın yapılması şayanı arzudur.

Şikayetleri: Genel Sekreterlik tarafından bütün halkevlerine gönderilmekte olan parasız kitaplardan bu eve gönderilmemesidir.

Sümer Halkevine de müstahdemine ve amelele yarayacak ve parti prensiplerini yayacak eserlerin gönderilmesi lazımdır. Ehemniyetle nazarı dikkate alınmalıdır.

Kuyucak Halkevi:

Bu halkevi 939 Şubatında 5 şubeli olarak tesis edilmiştir. Ev gerek vilayet ve gerek nahiyede idare heyetleri bir sene içinde bariz bir yardım yapmamışlardır. Bu sene vilayetten 450 lira yardım yapılacaktır. Nahiyyede bulunmakta olan beş dersaneli mektep muallimleri evin mesaisi ile yakından alakadar olmaktadır. Ve bilfiil çalışmaktadırlar.

Şube reisleri işlerinin ehlidir. Çoğu muallimdir. Çalışmak isterler fakat bariz bir mesaisi yoktur. Paraları, sahaları yoktur. Ara sıra bazı mesailerini halk görmüş olmakla çok alaka göstermiştir. Çalışma defterlerinde hiçbir kayıt yoktur. Muallimlerden başka nahiyyede halkevini idare edecek kimse yoktur.

Halkevinin bu seneki bütçesi 650 lira olarak tasdik ve tanzim edilmiştir. 450 lirası vilayetten yapılan yardımdır. Nahiyye idare heyeti 100 liralık yardım yapabilmektedir. Eşyası azdır. Deftere yazılmamıştır.

Halkevinin binası yoktur. Parti binasında çalışılmaktadır. Bina iki oda bir salondur. İhtiyaca kafi değildir.

Hülasa: Bu halkevini yaşatmak için nahiyyede eleman, bina ve para yoktur. Binaları tam halk odası için müsaittir. Bir idare heyeti ile çalışanlar ise daha eyi çalışacaklarına kanaatim vardır.

Nazilli kazasında marbut Atça nahiyesi:

Yeni bir halkevi ve parti binası yaptırmak için 1000 liradan fazla paraları vardır. Fakat bu paraları bankaya yatırmamışlardır. Atçada banka yok ise de beş kilometre yakınlarında Nazilli Ziraat Bankası vardır. Nizamname icabı mevcut paraların bu bankaya yatırılması icap ettiği vilayet parti reisi Bay Etem Menderese tarafından söylenmiştir.

Atça Halkevi:

Bu ev de 939 da dört şubeli olarak açılmıştır. Şube reisleri çok az çalışmışlardır. Mesai defterlerinde kayıt yoktur. Vilayet parti idare heyeti bu sene 450 lira yardım parası temin etmiştir. Nahiye idare heyeti bina temin etmiş ve az nakdi yardımda bulunmuştur.

Evin binası yalnız bir odadan ibarettir. İhtiyaca tekabül etmemektedir. Evvelce bu bina kahvehane iken halkevi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu sene bu ev 925 liralık bütçe tanzim etmiştir. Mahallen tanzim edilen gelir 500 liradır. Bu parti yolu ile belediye tarafından temin edilen gelirdir.

Halkevi reisi tahsil itibariyle çok geri bir şahıstır. Şubelerin adlarını doğru olarak ifade edememektedir. Zaten nahiyede muallimlerden başka tahsilli eşhas yoktur.

Parti binası ile beraber olmak üzere yeni bir halkevi binası yapılmak için yukarıda arzedilen 1000 lira kadar paraları vardır. Arsa vardır. Plan yapılmak için hazırlıklar vardır.

Hülasa: Ev açıldığından beri faaliyet göstermemiştir. Bina, eleman, para yoktur. Yeni yapılacak bina da tam halk odası olacaktır.

Sultanhisar Halkevi:

Bu ev Şubat 939da 4 şubeli olarak açılmıştır. Halkevi bu sene parti vilayet heyeti ve nahiye müdürü ve muallimler tarafından fiilen yardım yapılmaktadır.

Halkevi şube reisleri vazifelerini çalışırlarsa yapabilirler. Fakat şubelerin çalışma defterlerinde çalıştıklarına dair kayıt tutmamışlardır. Evin açıldığından beri arasıra bazı çalışma teşebbüsleri görülüyorsa da bariz bir çalışma yapılmamıştır.

Halkevi şubeleri muhitin ihtiyacından fazla değildir. Fakat muhitin takatından fazladır. Her şube için köyde eleman bulmak imkanı yoktur. Umum şubelerin işlerini bir idare heyetile yapılmasını kendileri de arzu etmektedirler. Burası oldukça ferah ve fuhur yaşayan portakal memleketidir. Halkta kalkınma

vardır. Halk halkevi messisi ile çok alakadar olur ve evin çalışmalarına ihtiyaçları vardır.

Halkevinin bu seneki bütçesi 1050 lira olarak tanzim ve tasdik edilmiştir. Bunun 450 lirası vilayet parti idare heyeti tarafından 400-500 lira temin edilmesi imkanı vardır. Hesap işleri muntazam ve talimatnameye göre yapılmıştır. Eşyaları iyi bakılmakta ve demirbaş eşya defteri tutulmaktadır.

Halkevinin binası yoktur. Partinin oturmakta olduğu binada büyük bir salon halkevine tahsis edilmiştir. Bina kime ait olduğu belli değildir.

Hülasa: bina, eleman yoktur. Para temini de güçtür. Halk odası olmalıdır.

Karacasu Halkevi:

Şubat 939da beş şubeli olarak açılmıştır. Açıldığından beri pek az faaliyet göstermiştir. Başlıca elemanları ilk mektep muallimleridir. Vilayet idare heyeti tarafından bu sene ilk defa olarak 450 liralık bir yardım yapılmaktadır. Kaza parti heyeti bu sene yalnız 200 liralık bir yardım yapacaktır.

Kaza kaymakamı tekaütlüğünü bekleyen ve ne parti ne de halkevi işlerle alakadar olan bir zattır. Kaza jandarma komutanı ise yardım şöyle dursun bilakis gerek parti ve gerek halkevi idare heyetleriyle daima zıt giden müşkilat çıkararak bir zattır. Hatta kaymakamı dahi dinlemez bir şahıs olup halka ümit edilmeyen teklifler dahi yaptığı söylenmektedir.

Şube reisleri vazifelerinin ehlidirler, fakat çalışacak yerleri yoktur. Çalışma defterleri dahi tutulmamıştır. Halkevi reisi arzuhalcidir. İlmî meziyeti yoktur.

Halkevinin bütçesi bu sene 735 lira olarak tanzim ve tasdik edilmiş olup bunun 450 lirası vilayetten yapılan yardımdır. Bankada 1200 lira da vardır. Bu para yeni yapılacak bina içindir.

Halkın halkevine rağbeti olacaktır. Kazada oturulacak bir yer yoktur. Şimdiki evin binası yıkılmak üzeredir. Şehirde tahsil görmüş kimseler çok azdır. Yalnız muallimler vardır. Muallimler çok hevesli çalışmak arzusunda olup halkevi binası çalışmaya müsait değildir.

Parti ve halkevi için yeni bir bina yapılmaktadır. İnşaat durmuştur. 10.000 liraya ihtiyaçları vardır. Vilayetten ve Genel Sekreterlikten yardım istemektedirler.

Hülasa: Halkevinin binası, elemanı, parası yoktur. Halk odasına çevrilmelidir.

Söke Halkevi:

Bu ev gerek vilayet ve gerek kaza parti idare heyetlerinden yardım görmektedir. Vilayet her sene 1000 lira yardım yapmaktadır. Hükümet amir ve memurları da bilhassa muallimlerden çok yardım görmektedirler.

Halkevinin şube reisleri çok kıymetli arkadaşlardır. Evin çalışmalarile alakaları vardır. Çalışırlar fakat yeni bina ikmal edilinceye kadar çalışacak müsait yerleri yoktur. Şimdiki bina ihtiyaca kıyafet etmektedir.

Bu halkevi beş şubeli olarak açılmıştır. Şubeler muhitin takat ve ihtiyacından fazla değildir. Halk ve karşı çok alaka göstermektedir. Devam edenler çoktur.

Bu halkevi bu sene 1350 liralık bütçe tanzim etmiş ve tasdik edilmiş olup masraflar bunun içinde yapılmaktadır. Kasa defteri, sarf evrak muntazamdır. Eşyası vardır ve iyi bakılmaktadır. Eşyalar numara konmamış. Kütüphane defteri tanzim edilmiş ve bir sürati partiye henüz verilmemiştir.

Şimdiki halkevi binası yıkılmak üzere. Yeni bina için şimdiye kadar 6735 lira sarfedilmiştir. Evin tasdik edilmiş planına nazaran inşasının ikmal için daha 18844 lira lazımdır. Bina iki kısımdan ibaret olup bir kısmı esas binadır. Diğer kısmı sahne ve salon kısmıdır. Bina ikmalinden sonra parti ve halkevi ikisi de geçecektir. Binanın ikmal inşası için Söke belediyesinden, vilayetten ve Genel Sekreterlikten her birisinden 6000 lira muavenet rica edilmektedir.

Çine Halkevi:

Şubat 938de 4 şube olarak tesis edilmiştir. Vilayet ve kaza parti idare heyetleri maddi manevi müzaharete bulunmaktadır. Kaymakam alaka göstermemektedir. Bir defter dahi halkevine uğradığı yoktur.

Şube reisleri vazifelerinin ehlidir. Dört şube buranın takat ve ihtiyacından fazla değildir. Şube reisleri çalışma raporlarına pek az şey yazmışlardır. Çalışma varsa da pek azdır. Halkın eve karşı alakası çoktur. Kasabada oturulacak başka gençler eve devam etmektedir. Şubelerin çokluğundan şikayetleri vardır. Her şube için komitenin toplanması icap etmekle komite azalarını toplamak çok güç olmaktadır. Komiteler toplanıp da herhangi bir karar verseler dahi gene ayrıca halkevi idare heyetinin toplanması icap etmekle halkevleri idaresinin bu suretle olmasından tek bir idare heyetile iş görmeleri daha kolaydır. Kasabada eleman bulunsa dahi ayrı aydı komite idarelerini toplamak cidden güçtür.

Halkevi bu sene 800 liralık bir bütçe tanzim etmiştir. Bunun 600 lirası vilayet idare heyetinin vermiş olduğu yardım parasıdır. Mahallen ancak 200 lira yardım yapılabilmektedir. Hesaplar talimata uygundur. Halkevinin binası yoktur. Yeni bina yapmak için de hiçbir teşebbüsleri yoktur. Mevcut bina partiye kifayet etmektedir.

Hülasa: Eleman pek az, bütçe ..... ve ancak katip maaşını temin etmekte. Bina bir salon ve bir odadır ve partiye kifayet etmektedir. Bu evi de halk odasına tahvil etmek en muvafık şekildir.

Vilayette bu sene merkez halkevinin inşasının ait olan birkaç bin lira Genel Sekreterliğin izni olmadan halkevlerine tevdi edilmiştir. Bu giden vali tarafından yapılmıştır.

Aydın Vilayetindeki Halkevlerinin teftiş neticeleri:

- 1- Halkevlerine parti idare heyetleri çok eyi alaka göstermektedir. Hükümet ve memurların alakası azdır. Muallimler esas teşkil ederler.
- 2- Temin edilen gelirler bazılarının eyi ve bazılarının ancak odacı ve katibin maaşlarını temin edecek kadardır.
- 3- Vilayet İdare Heyeti temin edilen gelirleri nisbet dahilinde tavzi etmektedir.
- 4- Vilayet merkezinde Söke, Nazilli ve Sümerde Şube reisleri işlerinin ehlidir. Diğer Halkevlerinde vazife ehli olan azdır.

- 5- Aydın, Söke, Nazilli ve Sümer Halkevleri muhitin takat ve ihtiyacından fazla değildir. Diğer evlerin takatı yoktur.
- 6- Halkın evlerle alakası çoktur. Evler ve odalar ihtiyaç halindedir.
- 7- Evlerin hesap işleri umumiyetle eyidir. Bir suretini partiye vermemiş evler çoktur.
- 8- Kaza halkevlerinin hiç eşyası yoktur. Eşyalar partinindir.
- 9- Kütüphane defterleri umumiyetle eyidir. Bir suretini partiye vermemiş evler çoktur.
- 10- Aydın Merkez Halkevi binası ikmal edilmek üzere dir.
  - a) Söke kaza binası inşaatı parasızlıktan durmuştur.
  - b) Karacasu kaza binası inşaatı parasızlıktan durmuştur.
  - c) Yenipazar nahiye binası inşaatı parasızlıktan durmuştur.

Bu binaların ikmali için yardıma ihtiyaçları vardır.

- 11- Çine, Bozdoğan kazaları evleriyle Umurlu, Kuyucak, İncirliova, Sultanhisar Halkevleri binaları vardır, küçüktür.
- 12- Nazilli Halkevi binası bir salondur. Şehir çok büyümektedir. Büyük bir ev yapılmalıdır. Bunu da ancak merkez yapabilir.
- 13- Atça, Germencik bina yapmak için hazırlık yapmaktadır.
- 14- Sümer Halkevine diğerleri gibi parasız kitap ve saire gönderilmelidir.

Aydın Vilayetindeki Halkevlerinden Aydın, Söke, Nazilli Sümer evleri Halkevi olarak kalmalı ve Çine, Bozdoğan, Karacasu Kaza Halkevleriyle Umurlu, Kuyucak, Atça, Sultanhisar, Germencik, İncirliova, Yenipazar nahiye halkevleri eleman, bina, bütçe, idarede kolaylık, birlik, ahenk noktai nazarından halk odasına tahvil edilmelidir. Şunu da arz ederim ki nahiyelerdeki halkevlerinin ..... hepsini halk odasına ..... etmeli veya hiç birisini yapmamalıdır. Hepsinin varlığı birbirinden geri değildir.

Büro VI

Denizli Bölgesi Müfettişi Mardin Mebusu Dr. Rıza Levent'ten alınan Aydın Vilayetine ait teftiş raporundan Büronuzu alakalandıran kısmı aynen çıkarılmış, bağlı olarak sunulmuştur. İcabi yapılıncı büromuza da bilgi verilmesini saygı ile rica ederim.

Büro IV. A

Çoruh Mebusu

4.4. 1940 Yılı Parti Müfettişlik Raporuna Göre Aydın

Aydın Halkevi

Parti idare heyeti Halkevinin bütün işleri ile alakadar olmaktadır. Halkevi reisi parti idare heyeti azasından Avukat Bay Neşet'dir. Çalışkan ve Halkevi işleri ile çok iyi meşgul olmaktadır. Muhitini sevdirmiş, çok sevilmiş birinci devre mebuslarından. Parti idare heyetin evin binasını ihtiyacı olan parayı temin etmektedir. Yeni bir Halkevi binası yaptırmaktadır. Parti idare heyeti Halkevinin işlerinin tahsil etmekte ve azaların her birisi fiilen iş almış bulunmaktadır. İdare heyeti Halkevinin yaşama ve gelişmesi için lazım olan geliri ve himayeyi yapmaktadır. Hükümet amir ve memurları da manevi müzaheret yapmaktadırlar. Bilhassa muallimler Aydın'da çok iyi çalışmaktadırlar. Bazı fiili vazife gören memurlar da vardır. Vali Bay Sabri Çitak'da alakadar olursa da bu alakası sırf memuriyettin vermiş olduğu vazifeden ileri geçmemektedir. Muhasebeyi hususiye bütçesine konulmuş olan Halkevlerine yardım paralarını zoraki vermektedir. Sene ortası olduğu halde hala parti ve Halkevinin paralarını vermemiştir. Bay Vali vilayet merkezinde yapılmakta olan Halkevi binasını yalnız bir defa gelip görmüştür. Halkevi, parti ile alakadar olan bir Vali bu kadar bigâne olur mu?

Parti idare heyeti Halkevlerine temin edilen gelirlerin vilayet içindeki halkevlerinin ihtiyaçlarına göre iyi tevziat yapmaktadır. Gerçi merkezi vilayetteki Halkevine biraz fazla yardım yapmış ve diğer evlere az yardım yaptığı görülmüş ise de bu geçen senelere ait bir keyfiyettir. Bu sene yardımlar müsavi nispette yapılmıştır. Temin edilmiş olan gelirlerle merkez Halkevinin inşası derdesti ikmaldir. Yine merkez evine bir radyo bir adet sinema makinesi temin etmiştir.

Bunlar hep merkez evine yapılmıştır. Artınca yalnız Söke kazasında inşa edilmekte olan Söke Halkevine de geçen sene 3500 lira yardım yapmışlardır. Bu sene nahiyelerdeki Halkevlerine 450'şer lira yardım yapılmaktadır.

Aydın Halkevi idare heyeti azaları işlerinin ehli darıdır. Şube reisleri çok iyi çalışmışlardır, her şubenin çalışma defterlerinin delkinden çokça mesaide buldukları görülmektedir. Hususi ile sosyal yardım şubesi takdire layıktır. Spor ve neşriyat şubeleri de iyi çalışmışlardır. Şube başkanlarının hepsi vazifelerini benimsemişlerdir, ilmi iktidarları da çok iyidir. Aydın Halkevi şubeleri muhitin takat ve ihtiyacından fazla değildir. Aydın'da çok iyi ve çokça münevver bir zümre vardır. Her şube için çalışabilecek eleman vardır. Halkevlerinin yaşaması için gereken başlıca üç şey vardır. Eleman vardır. 8-10 bin liralık bütçe mahallen temin edebilmektedir. Bina derdesti ikmalidir. Her şubede çalışabilecek kudrette tahsil görmüş eşhas vardır. Şu hale göre Aydın halkevi muhitin takat ve ihtiyacından fazla değildir. Şubeler ihtiyaca uygundur.¹⁰¹

Aydın Halkevinin muhit üzerine yaptığı tesir çok iyidir, şubeler faaliyete geçtikçe halkın Halkevine rağbeti artmaktadır. Halktan devam edenler günden güne arttığı görülmektedir. Halkevi muhit üzerinde çok iyi intiba bırakmaktadır. Sosyal yardım şubesi tarafından açılmış olan sinema, haftada bir defa köylülere parasız olarak ve halk alakadar eden mevzular filmleri göstermektedir. Vekâletlerin halk için göndermekte oldukları propaganda ve terbiye filmleri de parasız olarak halka ve mekteplilere gösterilmektedir. Halkevi sineması güzel ve yeni fillimler getirdiğinden ve sesli makinesi yeni olduğundan Sosyal yardım şubesinin idaresindeki Halkevi sinemasına çok rağbet etmektedir. Halkevinin bu yeni sinemayı açmasından halk çok memnundur. Husus ile Halkevinin sosyal yardım şubesinin bu sinemada temin ettiği varidat yine Sosyal yardım şubesinin ihtiyaçlarına sarf edilecektir. Veya Halkevinin diğer ihtiyaçlarına karşılık olacaktır. Halkevi sinemayı açmakla muhitte yenilik yapmıştır. Halkevinin bir de radyosu vardır. Bu radyoya bağlanmış olan birkaç hoparlör ile bütün şehir halkı istifade etmektedir. Ankara radyosunu her türlü neşriyatından halk istifade ettirilmektedir. Bu Halkevi konferanslar vermek, müsamereler ve balolar tertip etmek sureti ile muhitte çok iyi intiba ve tesir yapmaktadır.

---

¹⁰¹ Aydın Bölgesi Teftişi Raporu, 30.05.1941, Tarihli Rapor, 4. Büro, BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 8.

Halkevinin hesabı, bütçesi tanzim ve tasdik edilmiştir. Bütçe Halkevi şubelerinin göstermiş oldukları ihtiyaç ve mevcut paraya göre tanzim edilmiştir. Halkevinin bu seneki bütçesi 6570,91 kuruş olarak yapılmıştır. Yeni yapılmakta olan Halkevi binasının inşaat parası bu yekûna dâhil değildir. Paraları Ziraat Bankasında olup banka cüzdanı alınmıştır. Bütün masraflar Halkevi idare heyeti kararı ile yapılmıştır. Her türlü muamelat, reis ve muhasip imzaları ile yapılmıştır. Evin hesapları murakıp bir heyet tarafından altı ayda bir defa tetkik edildiği, her sene sonunda parti idare heyeti tarafından kontrol edildiği görülmüştür. Halkevinin bir kasa, bir tahsilât, bir avans, bir emanet defteri vardır. Bu defterler temiz ve muntazamdır. Demirbaş eşya defteri muntazamdır, eşyaya numara konulmamıştır. Eşya iyi bakılmaktadır, mevcut bulunan kitaplara, nizamname ve defterlere numara konulması not ettirilmiştir. Kütüphane defteri de muntazam olup kitaplar temiz ve iyi bakılmaktadır. Defterin bir sureti partiye verilmiştir.

Şimdiki Halkevi binası ihtiyaca kâfi değildir. Yeni bir bina ikmal edilmek üzeredir. 19 Şubat 940 da inşası ikmal edilmiş bulunacaktır, bu yeni yapılmakta olan tam olarak ihtiyacı karşılamayacaktır. 12 sene evvel inşasına başlanılan bu bina vakti ile Halkevleri yok iken planları yapılmış ve o zaman ki zihniyete göre tasarlanarak inşaata başlanmıştır. Modern Halkevi binası olmayacağından şimdilik Halkevi ve atiden parti binası olarak kullanılması tasavvur edilmektedir. Yeni bina takriben 30 bin lira kıymetinde bir yapı olacaktır. Hususi muhasebenin yardımı ile yapılmaktadır. Bay Vali partini parasını verirse iki aya kadar ikmal edilecektir. Mefruşat siparişi de verilmek üzeredir.¹⁰²

Aydın'da Parti Dışındaki Muhtelif Teşekküller

Parti idare heyetinin gençlik ve spor teşekkülleri ile alaka ve münasebeti çok iyidir, her sene gençliğe parti idare heyeti tarafından nakdi yardım yapılmakta ve birçok ihtiyaçları temin edilmektedir. Aydın'da federe edilmiş Aydın Spor Kulübü nafîle bir gençlik teşekkülü vardır. Halkevi spor şubesinin Atıcılık ve Avcılık kurumlarında çalışan köylü ve şehirli gençlere barut, saçma gibi malzeme tevzi ve temin edilmiştir. Gençlere ders veren subaylara muallim ücreti verilmiştir. Aydın'da beden terbiyesi teşekküllü henüz faaliyete geçmemiştir. Elan mıntıka usulü caridir, reis Validir. İkinci reis de parti reisi Bay Ethem Menderes iken şu günlerde parti nizamnamesinin 162. maddesine uymak için tarafımdan vuku bulan

---

¹⁰²BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 9.

işaret üzerine bu işten istifade etmiştir. Spor ve gençlik teşekkülleri yegâne himayeyi şimdiye kadar partimiz tarafından yapılmış olmakla partiye olan sevgileri ve alakaları çok iyidir. Spor sahası parti tarafından temin edilmiştir. Spor sahası tamamlanmış değildir, çok noksanları vardır. Sah yalnız egzersiz yapabilecek haldedir. Şimdiki saha duş yapmak, soyunma için ve seyirciler için üstü açık yerler vardır. Yani yapılmış olan şehir planına göre spor sahası şimdikinden başka bir mahalde spor sahası gösterilmiştir. Şimdiki saha egzersiz sahası olarak kalacaktır.

Aydın da yalnız Aydın isminde bir gazete parti tarafından çıkarılmaktadır. Bu gazeteden parti prensiplerinin yayılması için istifade edilmesi zaman zaman düşünülmüş, bu şekilde yazılar çıkarılmıştır. Gazeteni şekline ve benim gördüğüme göre gazete de parti prensiplerini yayacak yazılar yazılmamaktadır. Fazla olarak bu güne kadar gazeteye çok masraflar yapılmıştır, intişara devam ederse bundan sonra gazeteye parti prensiplerini yaymak için iki sütun ayrılmasına temin edilmesi tarafımdan rica edilmiştir. Birkaç nüshası leffet tadım olunur. Aydın'da Hava Kurumu, Kızılay, Çocuk Esirgeme, Tasarruf ve İktisat Cemiyeti, Maarif Cemiyeti gibi teşekküller vardır. Bunları parti himaye etmektedir, bunlar da vilayet parti idare heyeti azarlı çalışmaktadır. Bilhassa Hava Kurumu çok iyi faaliyet göstermiştir. Bu kurumun reisi parti idare heyeti azasından Bay Ahmet Emin'dir. Bu zat aynı zaman da umumi vilayet encümen azasıdır. Uhdesinde üç vazife vardır; 162. maddeye uymamaktadır. Parti nizamnamesine uymak için birisinden istifa etmesi lazımdır. Partiye bağlılığı genel başkanlık divanınca kabul edilmiş olan hükmü şahsiyetlerin bu bölgedeki durumları çok iyidir. Kurumların ve cemiyetlerin faaliyetleri vardır. Halk bunları sempati ve sevgi ile karşılamaktadır. Her şubenin durumu iyidir ve çalışmaktadır.

Aydın Vilayetinde halen gizli veya aşikâr olarak sınıfçı, zümreci, mıntıkacı veya beynelmilelci cereyanlarına kapılanlar ve partimize karşı menfi fikir, duygu taşıyan fert veya zümreler yoktur. Esasen bu fikirde olan bulunsa dahi halkın partimize ve hükümete bağlılıkları tam ve şüphesiz olduğundan bu gibi fikirlerin zemin bulmasına imkân yoktur. Bu fikirde kimse olursa halk onları dinlemeyecek derecede kanaat sahibi olmuş, olduğuna kanaatim vardır. Husus ile

münevver zümre ve gençlik yetişmiştir. Aydınlıların, Aydınlı diye bir davaları da olmadığı kayda şayandır.¹⁰³

Aydın Merkezi Kaza Parti Teşkilatı

Aydın merkezi kaza teşkilatı 1 kaza, 2 nahiye, 4 semt, 8 mahalle ve 156 köy ocağından teşekkül etmiştir. Merkezi kazanın Umum nüfusu 92288 kişi olup bunlardan partiye yazılı olanların adedi; 14384 kişidir. Merkezde belli başlı eşhasın hepsi partiye yazılıdır. Yazılmamış olan bir iki kişi avukat ve doktor varsa da bunların partiye yazılmış olmaları bizim için de arzu olunur kimseler değildir. Kaza parti idare heyetini teşkil eden zevat halk nazarında sevgi ve sempatileri vardır. Ahlaki içtimai vaziyetleri çok iyidir. İdare heyeti azarlı arasında ihtilaf ve yakın akraba olan yoktur. Birbirine karşılıklı hürmet ve muhabbetleri vardır. Aralarında itimat vardır. Parti nüfusunu istismar edenler ve 162. maddeye mugayir olarak fazla iş alanları yoktur. Mahalli vilayet parti idare heyeti, mahalli hükümet, hükümet amir ve memurları ile arada hiçbir anlaşmazlık yoktur. Hükümeti üstün ve mukaddes bir teşekkül ad ederler. Vilayet merkezinden olduklarından parti prensiplerini yaymak için, sair teşebbüsleri vilayet idare heyeti ile beraber yaparlar, beraber çalışırlar.

1) Kongreler

Kongreler nizamnamenin tayin ettiği müddet içinde ve vilayet idare heyetinin tebligat ve malumatı altında yapılmıştır. Kongrelerde bu kazada, hatta Umum Vilayet dâhilinde 4 seneden beri umum köy, mahalle ocaklarında bütçe tanzim edilmekte idi. Kongrelerde bütçe tanzimi nizamname ahkâmı bu hususta yapılmıştır. Vilayet bu kaza içinde yalnız Germencik Nahiyesi köylerinde bütçeler tanzim edilmiştir. Köy ocak kongrelerinde bütçe tanzim etmemek için Umumi İdare Heyetinin karar ve tasvibi lazımdır. Nizamnamenin bu hükmü de yapılmamıştır. Kaza idare heyetin kongrelerin kendilerine bırakmış olduğu dilekleri laiki ile takip ve intacına çalışmamışlardı. Dilekleri yalnız vilayet idare heyetine yazıp vermekle iktifa etmişlerdir. Kongrelerde dilekler serbestçe ifade edilmiştir. Seçimler serbest yapılmıştır. Kaza kongresinde idare heyeti gizli rey ile seçilmiş, geçen sene kaza kongresi nizamnameye uygun olarak yapılmıştır.

---

¹⁰³ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 10.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

Kaza idare heyeti haftada bir içtima yapmıştır. Kararlar ittifakla verilmiştir. Devam etmeyen yoktur. Kararlar karar defterine vaktinde geçirilmiştir. Kararlarda istinkâf eden ve ihtirazı kayıt dermeyer eden yoktur. Üye aidatı ancak %50 kadar toplanabilmiştir. Bu paralardan köylüler ocaklarına bütçe tanzim etmediklerinden dolayı onlardan para tahsil edildiği halde köy ocaklarına hiçbir hisse ayrılmamıştır. Nizamnamenin 91, 89 ve 90. maddeler hükümleri yapılmıştır. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir almamıştır. Altı aylık raporlar muntazaman verilmiştir.

Hesap işleri, bütçe tanzim ve tasdik edilmiştir. Kasa defteri muntazamdır. Henüz murakabe edilmemiştir. Aza aidat müfredatını gösterir, defter tutulmuştur. Tahsilât makbuzlarının dip koçanlarında çift imzalı olmayanlar vardır. Masraflar bütçe dâhilinde yapılmıştır. Sarf evrakı müsbitesi vardır. Kazada partiye ait binaların kayıtları yoktur. Vilayet idare heyeti tutmaktadır. Aza kayıt muameleleri iyidir, muntazamdır. Aza kaydında 11 ve 12. maddeler göz önüne tutulmuştur.¹⁰⁴

Aydın Vilayeti Bozdoğan Kazası Parti Teşkilatı

Bu kazada parti teşkilatı 1 kaza, 5 nahiye, 7 mahalle, 49 köy ocağından teşekkül etmiştir. Yalnız Yellice köyünde teşkilat yapılmamıştır. Yapılması için vilayete bildirilmiştir. Kazanın umum nüfusu 32000 olup bunlardan 3539 kişi partiye yazılıdır.

1) Parti İdare Heyeti

Şimdiki parti idare heyeti vilayetçe tasdik edilmemiş, keyfiyet Genel Sekreterliğe arz edilmiştir. Geçen sene yapılmış olan kaza kongresinde o zaman parti reisi olan vali huzur ile yapılmış ve kongre zabıtlarında kongrenin cereyanı hakkında hiçbir itiraz eden veya itirazı olan olmadığı kongre zabıtlarında kayıt edilmiştir. Bir ara vilayet idare heyetine itirazlar ve kongrenin nizamnameye uygun olarak yapılmadığı ihbar edilmiş olmakla vilayet bu kaza idare heyetini tasdik etmiştir. Kongre zabıtlarının tetkikinden kongrenin yolunda yapılmış olduğu anlaşılmakta ise de kongrede seçilenler arasında ahenk olmadığından seçilmiş olanların birkaç kişisi hemen idare heyetinden istifa sureti ile çekilmişlerdir. İdare

---

¹⁰⁴ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 11.

heyeti yedeklerden tamamlanmış ise de bu kazada ahenk tesisi için vilayet yine bunların tasdikini yapmamıştır. Bu hal bu seneki kongreler kadar devam etmiştir. Yeni kongrelerde vilayet tarafından nizamnamenin tamamının tatbiki için bu kazanın bütün kongrelerinde vilayetten müşahit bulundurulmaktadır.

İdare heyetine muarız olan bir zümre vardır. Bunlar kısmen haklıdırlar. İdare heyeti içinde Halkevi reisliğın yapabilecek kimse yoktur, hepsinin tahsilleri azdır. Diğer muarızları da aynı seviyededir. Şayanı dikkattir ki bu kaza da hükümet memurları da bunların dedikodularına karışmışlardır. Kaymakam hasta ve aciz bir memurdur. Hasta olduğundan ekseriyetle makam işlerini yine aciz bir tahrirat kâtibine terk etmektedir. Hatta şu anda da kaymakam hasta olduğundan mezundur, birkaç aylık raporla kazadan ayrılmıştır. Hâkim ve Müddei Umumi de birbirine düşmüştür ve adliye vekâleti uzun tahkiklerden sonra burada başka yerlere birkaç gün evvel ayırmıştır. Buraya kaymakamın tekaüt etmesini beklemeden çalışkan otoriter bir kaymakamın gönderilmesi çok lazımdır, burada ancak iyi bir kaymakam ahenksizliğin önünü alabilir. Şimdiki idare heyeti azaları arasında ihtilaf yoktur. Birbirlerine bu işte buldukları müddetçe sevişirler. İçlerinde feragatle çalışacak kimselerde vardır ararında, yakın akraba olan yoktur, parti nüfusundan istifade umanlar vardır.

İdare heyeti tasdik edilmemiş, olduklarından hakkı ile parti işlerinde çalışmadıkları görülmektedir. Partiye yeniden hiçbir aza kayıt edilmemiştir. Aza aidatı toplanmamış, ocaklarla meşgul olunmamıştır. Kayıt defteri tutulmamıştır, gelen giden evrak deftere geçirilmemiştir. Eşyaları olduğu halde demirbaş eşya defteri tutmamışlardır. Ücretli kâtip yeni alınmış ve bu işlerde acemidir. Aza sicil defterleri iyi değildir. Bu defterlerde 931'den sonra partiye hiç kimsenin yazılmamış olduğu görülmektedir. Sicil defterleri suretleri partide yoktur. Mevcut defterler köylerde bulunması icap eden asıl defterlerdir.

Hesap işleri, tasdik edilmiş bütçeleri vardır. Masraflar bütçede yazılı olan miktarlardan yapılmıştır. Reis ve muhasip aza tarafından kasa defteri işlenmiştir. Tahsilât makbuzları işi iyi değildir, kayıt yoktur. Kaza merkezinde partinin tapulu malı yoktur, parti binası da yoktur. Belediye binasının alt katında kendilerine bir oda tahsis edilmiştir. İdare heyeti burada çalışmaktadır. Belediye binasının alt katı

büyük bir salon ile iki küçük odadan ibarettir. Buraları parti ve Halkevine tahsis edilmiştir, salon temsil vermeye çok elverişlidir.¹⁰⁵

2) Bozdoğan Kazası Halkevi

Bu Halkevi 939 Şubatında 4 şubeli olarak açılmıştır. Spor, gösteri, kitap sarayı ve köycülük şubeleridir. Bu Halkevi gerek vilayet ve gerek kaza parti idare heyetlerinden muzaheret ve nakdi muavenet görmektedir. Binası ve bütçesi parti tarafından temin edilmiştir. Hükümet amir ve memurları tarafından muzaheret görmektedir. Son zamanlara kadar bu Halkevinde hükümet memurlarından bir kısım fiilen çalışmakta iken istifa sureti ile birer bahane ile çekildikleri görülmüştür. Bu günkü Halkevi başkanı vazifesinin ehli olmadığı gibi Halkevi şube reisleri de vazifelerinin ehli değildir. Bu kasabada memurlar dâhil olduğu halde yüksek tahsil şöyle dursun, lise tahsili görmemiştir. Şube reislerinde çalışan memurlar Halkevi reisliğine geçirilen Macit Özkan'ın kâfi derecede kültür sahibi olmaması sebep olduğu ve memurların bu zat ile teşkili mesai edemeyecekleri söylemektedir. Hakikaten parti idare heyeti arasında Halkevi reisliği yapabilecek derecede tahsilli kimse yoktur.

Burada Halkevini yegâne yürütecek ilk mektep muallimleridir. Fakat bunlar da fiili olarak iş başına geçirildikleri halde yine hiçbir faaliyette bulduklarına dair çalışma defterlerinde hiçbir kayıt görülmemiştir. Muhit geri olduğundan burada kültürel ve sosyal sahada çalışacak bir teşekkül lazımdır. Halkevinin çalışmalarına ihtiyaç pek çoktur, fakat burada şimdiki gibi birkaç şubeyi idare edecek eleman yoktur. Birkaç şubeyi ihdas ve idare etmek için lazım gelen enerjiyi taksim edecek kadar eşhasın bulunması lazımdır. Eşhasın kifayetsizliği olan yerlerde yapılacak işi teksif etmek zarureti vardır. Her yerde olduğu gibi bu kaza merkezinde de halkın Halkevine rağbeti vardır. Halkevi şubeleri çalışırlarsa halk emen rağbet etmektedir. Halkevi salonunda yapılan bir müsamere veya temsile halk tehâlûkle ve bir an evvel salonda yer tutmak için koşmaktadır. Esasen burada oturacak başka müsait yer yoktur. Halkevi salonu olmasa içtima edecek, oturacak, birleşecek bir yer yoktur.

Halkevinde bu sene Cumhuriyetin 16. yıl dönümünde çok güzel bir kutlama merasimi yapılmış, temsil verilmiş ve aile toplantısı yapılmıştır. Halkevi salonuna bir de akümülatörlü radyo konulmuş ve halk bundan çok istifade

---

¹⁰⁵ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 12.

ettirilmiştir. Mimar Sinan gecesinde yapılmış ve halk her zaman vaki olduğu gibi salonu doldurmuştur. Halkevinin bütçesi tanzim ve tasdik edilmiştir. Bu sene 1050 liralık bütçe yapmıştır. Vilayet parti idare heyetinden 450 liralık yardım görmektedir. Paralar Ziraat Bankasında bulunmaktadır, cüzdan vardır, kasa defteri vardır. Sarfiyat bütçe dâhilinde yapılmıştır. Sarf evrakı müsbiteleri vardır, reis ve muhasip tarafından imza edilmiştir. Halkevinin eşyası yoktur. Oturulacak sandalyesi dahi partiye ve Belediyeye aittir. Kütüphane defteri varsa da, defter boştur, kitapla deftere geçirilmemiş ve yazılmamıştır. Halkevinin ücretli kâtibi ve reisi bu iş ile yeni meşgul olmaya başlamışlardır. Halkevinin binası yoktur. Belediye binasının alt katında bir oda ve büyük bir salon halk evine tahsis edilmiştir. Halkevi şubelerinin ihtiyaçlarına kâfi değildir.

Netice

Bu Halkevinden eşhas az olduğundan bunların mesaieleri teksif edilmelidir. Eleman yoktur, bina yoktur, bütçe meşkûttür. Şimdi çalıştıkları bina tam halk odası tipindedir. Mesai teksif edilmekle halk odası şeklinde çalışırlarsa Halkevinin 9 şube mesaisini bir idare heyeti ile yapmak imkânı hâsıl olacaktır. Zaten küçük yerlerde Halkevleri için yapılan şikâyetlerin en mühimi her şube için ayrı ayrı şahıs aramak zaruretidir. Halk odası idare heyeti 9 şube işlerini bir idare heyeti ile yapabilir.¹⁰⁶

Bozdoğan Kazası Yenipazar Parti Teşkilatı

Bu nahiyenin 1 nahiye, 2 mahalle, 2 köy ocağı vardır. Nahiyenin umum nüfusu 7445 kişi olup bunlardan partiye yazılmış olanların adedi 820 kişidir. Nahiye parti idare heyeti azaları mahallin sevilmiş sayılmış eşhasıdır. Çok iyi ahlaklı olup aralarında ihtilaf, yakın akrabalık ve fazla iş alanlar yoktur. Mahalli hükümet ile iyi geçinirler, birbirlerine itimatları vardır. Nahiye ocak heyeti reisi sıhhi ahvali bozuk olduğundan parti işlerinde çalışmamışlardır. Kongreler vaktinde yapılmıştır. Dilekler serbest söylenmiş ve seçimler serbest yapılmıştır. İdare heyeti hafta da bir içtima yapmışlardır. Kongrelerin kendilerine bırakmış olduğu dilekleri kazaya yazmışlar ve bu kadarla kalarak dilekleri takip etmemişlerdir. Aza adedinin artırılmasına ve aza aidatlarının toplanmasına çalışılmamıştır. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir almamıştır.

---

¹⁰⁶ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 13.

Hesap işleri, bütçe tanzim ve tasdik ettirmişlerdir. Kasa defterleri tutulmaktadır, bu defterler sene nihayetinde idare heyeti tarafından tasdik edilmiştir. Masraflar bütçe dâhili yapılmıştır. Sarf evrakı müsbitesi var ve pullar tamamdır. Reis ve muhasip tarafından imza edilmiştir. Tahsilât makbuzları için kayıt tutulmamıştır. Makbuzların dip koçanlarına çift imza konmamıştır. Evrak kayıt defteri iyidir, kayıtlara dikkat edilmiştir. Dosyalar muntazamdır, partiye yazılı olanların Sicil defterleri varsa da kayıtlar iyi değildir. Azarın partiye girmiş oldukları tarihler hiç yazılmamıştır. Demirbaş eşya defteri vardır, eşyaya numara konmamış, defterler ve kitaplara da numara konulmamıştır. Parti binası çok haraptır, yıkılmak üzeredir. Bir oda ve bir salondan ibaret olup, salon küçük ve oturulacak halde değildir. Oda da hem parti idare heyeti hem de halkevi idare heyeti çalışmaktadır. Salon Halkevi şubelerine tahsis edilmiştir. Parti ve Halkevi için yeni bir bina inşasına başlanmıştır. Bu binanın inşası bir metre kadar yükselmiştir, binanın planı tasdik edilmiş değildir. Parasızlık yüzünden inşaat şimdilik durmuştur. İnşaatın ikmali için daha 4-5 bin liraya ihtiyaçları vardır. Bu binada iki oda ve büyük bir salondan ibaret olacaktır. Halk odası tipinde inşa edilmektedir.

Yenipazar Halkevi

Bu nahiye Halkevi 939 Şubatında 4 şubeli olarak tesis edilmiştir. Bu Halkevi açıldığından beri vilayet idare heyetinden yardım görmemiştir. Nahiye parti idare heyetinden 117 lira verilmiştir. Halkevi açıldığından beri hiçbir faaliyet göstermemiştir. Esasen Halkevi binası yıkılacak bir vaziyette olduğundan vazife dar olanlar dahi buraya uğramamaktadır. Kasada halk için kahvehanelerden başka toplanacak bir mahal yoktur. Halkevinin eşyası pek azdır, demirbaş eşya defteri tutmamışlardır. Kütüphane defterleri iyidir, bu defterlerin bir sureti partiye verilmemiştir. Halkevinin binası yoktur, bütçe tanzim edilmemektedir. Yalnız bu sene vilayet idare heyetinden 450 liralık yardım yapılacaktır. Hulasa: Yenipazar nahiyesindeki bu halkevi için mahallen eleman, bina ve kâfi bir bütçe yoktur, evi hak odası şekline çevirmek gerekir.

Vilayet Merkezine Bağlı Kara Nahiyesi Parti Teşkilatı

1 nahiye ve 13 köy ocağından ibarettir. Partiye yazılı olanların adedi 1400 kişidir. Nahiye idare heyeti çok iyi ve herkes tarafından sevilmiş arkadaşlardır, aralarında akraba, ihtilaf, itimatsızlık yoktur, halk sever sayar. Kongreleri

zamanında yapmışlardır, dilekleri kazaya vermişlerdir. Haftada bir içtima yapmışlardır. Azanın artırılmasına ve aza aidatını toplamak için çalışmışlardır, köy bütçeleri yapılmamıştır. Eşyaları azdır, kayıtları yoktur, ocak binası eski medrese odasıdır, iyi değildir, parti işlerinde çalışılmamıştır. İdare heyeti çalışmaya müsait gençlerdendir, çalışkandırılar.¹⁰⁷

Aydın Merkezine Bağlı İncirliova Parti Teşkilatı

Bu nahiyede 1 nahiye, 1 mahalle ve 22 köy ve ocak vardır. Nahiyenin umum nüfusu 11000 olup bunlardan 1820 kişi partiye yazılıdır. Nahiye parti idare heyeti buranın çok sevilmiş, sayılmış, sempati kazanmış arkadaşlardır. Aralarında ihtilaf, geçimsizlik, akraba, partiye istismar eden ve fazla iş alan yoktur, iyi, birbirlerine itimat ve emniyet eden kimselerdir. Hükümeti severler ve hükümet işlerine zair olurlar. Yalnız buradaki nahiye müdüründen fazla ve yersiz müdahaleden dolayı haklı olarak müştekidirler. Yeni yaptıkları parti binasına biraz eşya almak için yine partili arkadaşlardan olmak üzere aralarında toplanmış oldukları bir miktar paradan dolayı, toplanmış gibi bir süs vererek müdahale etmiştir. Buna mümasil bir müdahaleleri vardır ki herkes müdürden müştekidir. Müdür hakkındaki şikâyetler hakkında vilayetin nazarı dikkati celp edilmiş ise de netice alınmamıştır.

Nahiye köylerinde parti kongreleri nizamname veçhile yapılmıştır. İdare heyeti dilekleri tespit ederek kazaya göndermiş ve arkasını takip etmemiştir. Haftada bir içtima yaparak kararlar verilmiş ve deftere geçirilmiştir. Kararın birisinde istinkâf eden vardır. Fakat istinkâfın sebebini yukarı teşkilata bildirmemiştir. Çünkü bu istinkâfı esaslı bir maddeye taalluk etmiyordu. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir almamıştır. Partililer arsında geçimsizlik yoktur. Heyet geçimsizliği izaleye çalışmıştır. Evrak kayıt defterleri tutulmuş ve gelen giden evrak gününde deftere geçirilmiştir. Varide ve Sedire dosyaları muntazamdır. Demirbaş eşya defteri tutulmuş ve yazılmıştır. Fakat eşyalara numara konulmamıştır. Defterlere ve kitaplara numara konulmamıştır. Partinin tapulu malı şimdi parti ve Halkevi binası olan ve yeni ikmal edilmiş bulunan binadır. Partide bu binanın tapu kaydı yoktur. Bina 4 oda, 1 salondan ibarettir. Bir odasında parti, diğer odalar ve salonda Halkevi çalışmaktadır. Hesap işleri; bütçe tanzim ve tasdik edilmiştir. Kasa defteri tutulmuştur. Her ay nihayetinde reis ve

---

¹⁰⁷ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 14.

muhasip tarafından imza yapılmıştır. Sarfiyat evrakı müsbitesi var, pulları tamamdır. Tahsilât makbuzları için kayıt yoktur. Müfredat defteri de tutulmuştur. Köylere makbuz cildi verilmemiştir. Köylerde bütçe tanzim edilmiştir. Nahiye'nin hesapları murakib heyet tarafından kontrol edilmiştir.

İncirliova Halkevi

Bu ev 19 Şubat 939'da tesis edilmiştir. 3 şubelidir. Bu halkevinin binası yeni ikmal edilmiş olduğu cihetle şubeler bu güne kadar bariz bir faaliyet göstermemişlerdir. Çalışma defterlerinde çalıştıklarına dair kayıt yoktur. Vilayet ve nahiye parti idare heyetleri iyice yardım yapmışlardır. Bu sene vilayet idare heyetinden 450 lira yardım yapılmaktadır. Halkevi şube reisleri vazifelerini çalışırlarsa yapabilecek evsafı ve iktidarı hazırdirler. Halkın halkevine rağbeti vardır, bilhassa gençler Halkevini benimsemişlerdir. Yalnız her şube için ayrı ayrı idare heyeti lüzumu bulunması nahiyede eleman noksanlığı yüzünden müşkülata karşılanmaktadır. Karar, kayıt, dosya defterleri tutulmaktadır. Eşyaları yoktur. Parti eşyalarını kullanmaktadır. Kütüphane defteri iyidir. Halkevi 1000 liralı bütçe tanzim etmiş ve tasdik edilmiştir. Bu parayı 500 lirası vilayet idare heyetinden verilmektedir. Sarf senetleri reis ve muhasip aza tarafından imza edilmiştir. Bina, parti binasında Halkevine tahsis edilen 3 oda 1 salondan ibarettir. Halkevinin üç şubesinin ihtiyacına kâfidir. Hülâsa: Bu Halkevinin kendine ait binası yoktur, parti ile beraberdirler. Nahiye elemanı azdır, her şube için heyet bulmak güçtür. Bir idare heyeti olursa kolay çalışırlar, bütçelerini de ayırmamış olurlar, bu Halkevi de halkodası şekline çevirmek lazımdır.¹⁰⁸

Aydın Merkez Kazasına Merbut Germencik Parti Teşkilatı

Bu nahiye, 1 nahiye, 2 mahalle, 16 köy ocağı vardır. Nahiye'nin umum nüfusu 12000 kişi olup bunlardan 1831 kişi partiye yazılıdır. Nahiye parti idare heyeti sevilmiş ve herkesin sempatisini kazanmış eşhastır. Aralarında yakın akraba olan, fazla iş alan, partiyi istismar eden sevilmemiş kişiler yoktur. Aralarında ihtilaf, geçimsizlik, dedikodu, itimatsızlık yoktur. Hükümet memurları ile çok iyi ahenkleri vardır. Kongreleri nizamnamenin tarif ettiği şekilde yapmışlardır. Herkes serbest görüşmüş ve fikrini serbest ifade etmiştir. Seçimler de serbest yapılmıştır. İdare heyeti dilekleri lazım olan yerlere gönderilmiştir. Fakat daha fazla takip etmemiştir. Haftada bir defa içtima yapmışlar ve kararları deftere

---

¹⁰⁸ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 15.

geçirmişlerdir. Aza kaydına az çalışmıştır. Aza aidatı %50 toplanmıştır. Evrak kayıt defteri, dosyaları sicil defterleri çok iyidir. Sicil defterleri daha fazla dikkat edilmelidir. Eşyaları vardır, iyi bakılmıştır, numara konmamıştır, eşyalar için matbu defterleri yoktur.

Hesap işleri muntazamdır, bütçeleri tasdik edilmiştir. Sarfiyat bütçe dâhili yapılmıştır. Sarf evrakı müsbitesi vardır, pullar tamamdır. Kasa defterleri iyi işlenmiştir. Fazla paraları belediye kasasında emaneten bulundurulmaktadır. Banka yoktur, tahsilât makbuzları için kayıt yoktur. Partini binası yoktur, kira ile tutmuş oldukları küçük bir evde çalışırlar. Bu ev bir oda ile küçük bir salondan ibarettir. Yeni bir bina yapmak için hazırlıkları vardır. Bunun için para da biriktirmektedir, malzeme de hazırlamıştır. Plan ve arsa henüz tespit edilmiş değildir. Parti idare heyeti çok iyi çalışmaktadır. Köylerde ocakların pek çoğuna ocak binası temin etmişlerdir.

Germencik Nahiye Halkevi

Halkevi 4 şubeli olarak, Şubat 1939'da açılmıştır. Spor, gösteri, köycülük ve kitap saraydan ibarettir. Vilayet parti idare heyeti ve nahiye idare heyeti tarafından yardım görmektedir. Parti bina, saha temin etmiştir. Hükümet memurları da manevi yardımda bulunmaktadır. Şube reislerini vazifelerinin ehli değildir. Fakat çalışırlarsa iş yapabilirler. Nahiyede Halkevi için ayrı ayrı komite teşkili için eleman bulmak güçtür. Fazla şubeler fazla masrafları icap ettiği ifade edilmektedir. 4 şube buranın takatinden fazladır, bütün şubeleri bir idare heyeti ile çevirmek daha kolay olduğunu söylüyorlar. Bu ev açıldığından beri yalnız Spor Şubesi faaliyet göstermiştir, diğer şubeler çalışmamışlardır. Halkın eve rağbeti vardır, fakat ev faaliyet göstermediğinden halk istifade edememiştir. Bina da müsait değildir.

Bu seneki bütçe 1000 lira olarak yapılmış ve tasdik edilmiştir. 450 lirası vilayet parti idare heyetinden yardımdır. Nahiye idare heyeti de 210 lira yardım yapmıştır. Masraflar idare heyeti kararı ile ve bütçe dâhilinde yapılmış, reis ve muhasip tarafından muamele yapılmıştır. Evin binası yoktur, partinin binasında iki oda bir ufak salon vermiştir. Künhe bir binadır, parti kira ile tutmuştur. Yeni bina yapılması için hazırlık vardır. 1100 lira para ve ayrıca inşa malzemesi hazırlanmıştır, 4-5 bin liralık bir bina yapacaklardır. İnşaat için yardıma ihtiyaçları vardır. Hülasa: Nahiyede eleman azdır, bütçe için vilayetin yardımına ihtiyaçları

vardır. Yapıtacakları yeni binada ufak ve halkodası tipinde olacaktır. Bir idare heyeti ile daha kolay ve az masrafla çalışabileceklerdir. Bu Halkevinin, halkodasına tahvil etmek lazımdır, bunu talep etmektedirler.¹⁰⁹

Aydın Merkez Kazasına Bağlı Köşk Nahiye Parti Teşkilatı

Bu nahiyede, 1 nahiye, 25 köy ocağı vardır. Nüfusu 11000 kişi olup 2200 kişi partiye yazılıdır. İdare heyetini teşkil eden zevat sevilmiş, sayılmış arkadaşlardır. Aralarında ihtilaf, akraba, fazla iş alan ve parti nüfusunu istismar eden yoktur. Aralarında itimat, emniyet ve fikir beraberliği vardır. Kongreler nizamnameye uygun olarak yapılmış, idare heyetleri seçilmiş ve tasdik edilmiştir. Dilekler ve seçimler serbest yapılmış, yalnız ocaklar kongrelerinde köy ocak bütçeleri tanzim etmemek hatası yapılmıştır. İdare heyeti dilekleri kazaya göndermiş ve takip etmiştir. Haftada bir defa içtima yapmışlar. İttifakla kararlar vererek deftere geçirilmişlerdir. Aza âdetinin çoğaltılmasına ve aza aidatını toplamaya az çalışmışlardır. Aza aidatının %50 kadarını toplayabilmişler. Nahiye idare heyeti oldukça çalışmıştır. Nahiyede geçler birliği kurmuş, himayelerine almışlardır. Gençler birliğine parti binasında geniş bir salon tahsis edilmiştir. Para muaveneti de yapılmıştır. Hesap işleri muntazam ve düzgündür. Bütçeleri tasdik edilmiş, masraflar bütçeye göre yapılmış, evrak reisi tarafından imzalıdır. Tahsilât makbuzları için kayıt yoktur. Parti binası iyidir, iki oda ve büyük bir salondan ibaret olup burada halkodası tahsis edilebilir.

Aydın Merkez Kazasına Bağlı Umurlu Nahiye Parti Teşkilatı

Bu nahiyede, 1 nahiye, 1 mahalle ve 8 köy ocağı vardır. Nüfusu 5700 kişi olup, 680 kişi partiye yazılıdır. İdare heyetini teşkil eden arkadaşlar çok iyi ve halkın hürmetini kazanmış kimselerdir. Aralarında geçimsizlik, âdemi itimat, akraba, partiyi istismar eden, fazla iş alan yoktur. Sevilmiş, sempati kazanmış, birbirini sever sayarlar. İdare heyeti haftada bir içtima yapmış, kararları verip, deftere geçirilmiştir. Aza adedinin artırılmasına ve aza aidatının toplanmasına çalışmış, kuyudat defterler, dosyalar, aza sicil defterleri, demirbaş eşya defteri muntazam ve kâtip şayanı takdir bir şekilde çalışmıştır. Dilekler tespit edilerek, kazaya verilmiştir. Kongreler nizamnameye göre yapılmış, dilekler ve seçim serbest icra edilmiştir. Aza aidatı %80 toplanmıştır. Köylerde bütçe yapmamaları yegâne noksan işleridir. Bütçe tanzim ve tasdik edilmiştir. Kasa defterleri çok

---

¹⁰⁹ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 16.

muntazamdır. Bütün hesap işleri talimatnameye tevfikan yapılmıştır. Belediyeye ait olan ve bir oda ile uzun bir salondan ibaret bulunan bir binada hem parti hem de Halkevi için yaptırılmıştır. Partiye tapu vermek sureti ile devir edilmesi mukarrerdir.

Umurlu Nahiye Halkevi

Şubat 939'da 3 şubeli olarak açılmıştır. Bu ev gerek vilayet ve gerek nahiye parti idare heyetlerinden maddi, manevi, müzaheret görmektedir. Halkevine yazılı planların âdeti 125 kişidir. Şayanı arzıdır ki bu nahiye parti nahiye ocağıdır. Burası hükümet mülkü teşkilatında nahiyede değil, köydür. Bu köy de 5 dersaneli bir ilk mektep vardır ki Halkevini asıl elemanı bu mektep muallimleridir ve çalışmaktadırlar. Şubelerin çalışıklarına dair çalışma defterlerinde kaydı yoktur. Hususi ve resmi günlerde, Halkevinin yapmış olduğu çalışmalarda halk çok alaka göstermiştir. Bilhassa gençlerin Halkevine devamları görülmektedir. Ev kitap, Seray, köycülük ve spor şubelerinden ibaret olduğundan bu ev buranın takatinden fazla değildir. Hesap işleri diğer muamelatta olduğu gibi çok düzgündür. Bu sene 1181 liralık bütçe tanzim ve tasdik ettirilmiştir. Bu paranın 600 lirası vilayet partisinden yapılan yardımdır. Vilayetten yardım yapılmazsa yaşayamaz. Hülasa: Evin binası tek bir salondur. Eleman azdır, bütçe için vilayetten yardım lazımdır. Bu evin halkodası şekline koymakla daha kolaylıkla çalışmaları imkânı olacaktır.¹¹⁰

Nazilli Kazası Parti Teşkilatı

Bu kazanın 1 kaza, 6 nahiye, 14 mahalle, 1 semt ve 87 köy ocağından ibaret olup nüfusu 60000 kişidir. Partiye yazılı olanların adedi 6046 kişidir. Kaza parti idare heyeti herkes tarafından sevilmiş, sayılmış, iyi ve sempatisi ile ahlakı iyi olan arkadaşlardır. Aralarında yakın akraba, fazla iş alan ve parti nüfusunu istismar eden yoktur. Birbirlerine emniyet ve itimatları vardır. Halen bunlara muhalif zümre yoktur. Hükümet amir ve memurları ile aralarında ihtilaf yoktur. Kongreler nizamnamesinin tayin ettiği müddet içinde yapılmış ve herkes fikrini serbest olarak söylemiş, seçimler serbest yapılmıştır. Kaza köy kongrelerinde bütçeler tanzim edilmiştir. Kongrelerin idare heyetine bırakmış oldukları dilekleri tespit ve tasnif etmiş vilayete göndermiştir. İdare heyeti dilekleri için esaslı takibat yapmamıştır. İdare heyeti haftada bir içtima yapmış, verdiği kararları

---

¹¹⁰ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 17.

gününde deftere geçirmiştir. Kararlar ittifakla verilmiş ve kararlarda itiraz eden yoktur. Mazeretle devam etmeyen idare azası yoktur. Aza adedinin artırılması ve aza aidatının toplanmasına az çalışmıştır. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir almamıştır. Seçimlerde vuku bulan işler üzerine seçim yoklamaları yapmışlardır. Altı aylı hesap raporunu muntazam vermişlerdir.

Hesap işleri düzgündür, bütçe yapılmış ve masraflar bütçe dâhilinde yapılmıştır. Sarf evrak müsbitesi vardır ve pulları tamamdır. Kas defterleri iyi tutulmuş, paraları Ziraat Bankasıdadır, cüzdan vardır. Tahsilât makbuzları için kayıt tutulmuştur. Muamelat reis ve muhasip azanın müşterek imzaları ile yapılmıştır. Ücretli kâtipleri çok iyi çalışmıştır, kuyudat, defterler, dosyalar, muntazam ve intizam göze çarpmaktadır. As sicil defterleri tashih ve ikmale ihtiyaçları vardır. Defterler de kayıtlara nazaran 930-931'den sonra bazı köylerde partiye yazılan kimse yoktur. Parti de parti binalarına ait kayıtlar vardır. Fakat muntazam ve esaslı değildir. Demirbaş eşya defteri vardır ve eşyalar yazılıdır, eşyalara, defterlere numara konulmamıştır. Partiye aza kaydında nizamnamenin 11 ve 12. maddeleri göz önünde tutulmuştur. Yeni aza kayıt muameleleri tekemmül edenler hakkında partiye alınmak için çok elverişli ise de halen Halkevi ile beraber çalıştıklarından her iki için dar gelmektedir. Nazilli günden güne inkişaf eden ve nüfusu artan bir yerdir. Hususi ile Nazilli Basma Fabrikasının burada kurulmuş olması ayrıca parti çalışmasının ehemini yetini artırmaktadır.

Nazilli Halkevi

Nazilli Halkevi 5 şubeli olarak 1933'te açılmıştır. Halkevine karşı vilayet ve kaza parti idare heyetleri alakaları çok iyidir. Parti eve senede kaza partisi tarafından 700 lira yardım gördüğü gibi ayrıca vilayet parti heyetinden de sene de 1000 liradan fazla yardım görmektedir. Hükümet amir ve memurları tarafından da muzaheret görmektedir. Fakat bu muzaheret müşkülât çıkarmamaktan ibarettir. Memurlar ve muallimler Halkevinde fiilen gelip vazife aldıkları pek azdır. Nazilli de 50'ye yakın orta ve ilk mektep muallimi bulunduğu halde fiilen çalışan 4-5 muallimdir. Muallimler kahvehaneler de oturmayı tercih ettirmektedirler. Evin ve partinin idare heyetleri muallimleri çalıştırmaya gayret etmişlerse de yanaşmamışlardır. Halkevi şube reisleri vazifelerinin ehli olup çok çalıştıkları, çalışma defterlerindeki kayıtlardan ve yapmış oldukları işlerden anlaşılmaktadır. Şubeler çok iyi çalışmış, temsiller konferanslar, müsamereler, tertip etmiş ve halk çok laka göstermiştir. Halkın alakası çoktur. Nazilli'de oldukça münevver bir

zümre vardır. Ev muhitin takatinden fazla değildir. Eleman vardır. Muallimler de alakadar olursa çok iyi bir Halkevi olur. Halkevi benimsenmiştir, bazı zamanlarda oturulacak yer bulunmaz. Evin hesapları düzgün ve talimata uygundur. 2900 liralık bütçe tanzim edebilmektedir. Kasa, demirbaş, karar, kayıt, dosyalar, kütüphane defterleri çok muntazamdır. Kâtip takdire layıktır, şimdilik bina kâfi değildir, yeni ve büyük bina inşası lazımdır, merkez yardım etmelidir.¹¹¹

Nazilli Basma Fabrikasında Sümer Semt Ocağı

Bu semt ocağı Nazilli merkezi kaza semt ocağına bağlı olmak üzere tesis edilmiştir. Bu semtte bulunan umum nüfus 2500 kişi olup 540 kişi partiye yazılıdır. Semt idare heyeti reis ve azaları Basma Fabrikasının amir ve memurlarından teşkil edilmiş olup fabrika müdürün semt ocağının revidir. Bu zat aynı zamanda Sümer Halkevi revidir. İdare heyeti birbirlerine karşı sevgi saygısı ve itimadı vardır. Fabrika amirleri olduklarından mevcut amele ve müstahdemın kendilerine karşı çok hürmetkâr bulunurlar. Aralarında yakın akraba ve fazla iş alan yoktur. Hükümet amir ve memurlar ile çok iyi geçinirler. Fabrikanın hususiyeti dolayısıyla bu semt ocağı başlı başına parti için bir varlıktır. Parti reisi ve semt ocağının başkanı evvelden beri memleket işlerinde çalışmayı seven bir arkadaşdır. Bu semt ocağı da kongrelerini nizamnamenin tayin ettiği müddet içinde yapmış ve dilekleri herkes serbest olarak söylemiş. Seçimler serbest yapılmış, kongre için nahiyeden müşahit bulunmuştur.

İdare heyeti aza âdetini çoğaltmaya çalışmıştır. Zaten azaların hepsi fabrika müstahdemini oldukları için aza yazılmaları adet adet olmuştur. Aza aidatı %100 toplanmıştır. Zaten maaş veya yevmiye verilirken aidat tevkif edilmektedir. Hepsine birden bir makbuz kesilmektedir. İdare heyeti dilekleri takip etmiştir. Bunların dilekleri aşağı Nazilli ile yukarı Nazilli arasında belediye tarafından bir şose yapılmasıdır. Şayanı dikkattir ki fabrika amelesi başka hiçbir dilekte bulunmamıştır. Amele iş bulmaktan mütevellit memnuniyeti vardır. Başka fikirler besleyen amele yoktur. Amelemiz çok iyidir. Bu karakterde muhafazaya dikkat etmemiz gerekir. Bunun için hali hazırdaki müdür çok iyi ve partimize imanla sadıktır. Hesap işleri çok iyidir, bütçeleri var ve sarfiyat bütçe dâhili yapılmıştır. Kas defterleri iyidir. Tahsilât makbuzları işi tanzim edilmelidir. İdare heyeti hafta da bir içtima yapmış, kararları karar defterine geçirmiştir. Kayıt defterleri de

---

¹¹¹ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 18.

iyidir, dosyalar muntazamdır. Parti ve Halkevi binası yoktur. Fabrikada ki kantin de bulunan odanın birisini idare heyeti mesai odası olarak kullanılmaktadır. Partinin eşyası da yoktur, bütün eşyalar fabrikaya aittir.

Sümer Halkevi

Bu Halkevi, Sümer Semt Ocağının himayesindedir. Parti idare heyeti evi layık olduğu veçhile himaye etmektedir. Evin yaşaması için lazım olan parayı temin etmektedir. Başka hiçbir taraftan yardım görmemektedir. Zaten yardıma da ihtiyacı yoktur. Halkevi 5 şubeli olarak teessüs etmiştir. Şube reisleri vazifelerinin ehlidir, çok iyi çalışmışlardır. Ameleler Halkevi mesaisi ile çok yakından alakadar olurlar. Halkevine rağbetleri çoktur. Zaten gidecekleri başka yerde yoktur. Açılmış olan şubeler muhitin takas ve ihtiyacından fazla değildir. Para ve eleman vardır. Bu halkevinin mesaisi ile fabrika haricindeki halk da alakalanmaktadır ve istifade etmektedir. Evin hesap işleri düzgün olup nizamnamenin tarif ettikleri şekilde hareket etmiştir. Yalnız bunlardan nahiye hissesi alınmaktadır bu hisseyi Semt Ocağı nahiyyeye vermesi lazım ise de Halkevi açılır iken ev için yardım istenmek şartı ile açılmasına müsaade edildiği için ocaktan nahiye için hisse aranmaktadır. Halkevi hesapları henüz bir muharip heyet tarafından tetkik edilmemiştir. Halkevini binası yoktur. Fabrikanın kantinin de çalışırlar. Kendilerine bu bina kâfi ise de fabrika idaresi tarafından Halkevi ihtiyaçlarına kâfi gelecek bir binanın yapılması şayanı arzudur.

Şikâyetleri: Genel Sekreterlik tarafından bütün Halkevlerine gönderilmekte olan parasız kitaplardan bu eve gönderilmemesidir. Sümer Halkevine de müstahdemine, ameleye yarayacak ve parti prensiplerini yayacak eserlerin gönderilmesi lazımdır. Ehemmiyetle nazarı dikkate alınmalıdır.¹¹²

Nazilli Kazasına Bağlı Kuyucak Nahiye Ocağı

Bu nahiye, 1 nahiye, 3 mahalle ve 27 köy ocağından ibarettir. Nahiyenin umum nüfusu 18000 olup bunlardan partiye yazılı olanların âdeti 1085 kişidir. İdare heyeti azaları buranın çok saydığı, sevdiği eşhastır. Aralarında fazla iş alan ve yakın akraba olan yoktur. Birbirlerini severler, sayarlar, emniyetleri vardır ve ihtilafları yoktur. Kongreler nizamnamesinin tarif ettiği şekilde yapılmış idare heyetleri serbest seçilmiştir. İdare heyeti dilekleri laiki ile takip etmiştir. Dilekleri

---

¹¹² BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 19.

yazıp kazaya göndermekle iktifa etmiştir. Aza sayısını ve aza aidatını artırmak için çalışmamıştır. Nahiye ve bilhassa köylerde parti teşkilatı zayıftır. Köylerde bütçe yapılmamaktadır. Ücretli kâtipleri yenidir ve iş acemisidir. Dilekleri yerinde ve mühimdir. En başlı dilekleri inşasına başlamış olup birkaç seneden beri inşası kalan mekteplerin ikmalî inşası için vilayetten yardım istemektedirler, vilayet yardım yapmamıştır. Birde köylerini tehdit eden Çay mezrasının tazimidir. Bu dilekleri için vilayetin nazarı dikkati celp edilmiştir. Fakat vilayet mütereddüt vaziyet almaktadır.

İdare heyeti haftada değil, hatta birkaç ay içtima yapmamıştır. Tarlada çalıştıklarından içtima edemediklerini mazeret olarak ileri sürmekte iseler de bu mazeret kabule şayan değildir. Aza aidatı hiç toplanmamıştır, toplanmak için çalışılmamıştır. Kayıt defterleri, s,c,l defterleri, dosyalar iyi değildir. Bazı köyler sicil defterleri hiç yoktur. Partinin eşyası vardır, fakat hiçbir deftere yazmamışlardır. Demirbaş eşya defteri tutulmamıştır. Hesap işlerinde kuyudat yanlış yazılmıştır. Tahsilât makbuzları, kasa defteri iyi değildir. Kâtip yeni ve genç bir efendi, kendisine birkaç gün usul gösterilmesi için vilayet idare heyeti reisine rica edilmiştir. Partinin binası vardır, Halkevi de aynı binada çalışmaktadır. Binanın partide mazbut kaydı yoktur. Bina iki oda bir salondan ibarettir, sigorta edilmiştir.

Kuyucak Halkevi

Bu Halkevi 939 Şubatında 5 şubeli olarak tesis edilmiştir. Ev gerek vilayet ve gerek nahiye parti idare heyetleri bir sene içinde bariz bir yardım yapmamışlardır. Bu sene vilayetten 1450 lira yardım yapılacaktır. Nahiyede bulunmakta olan 5 dersaneli mektep muallimleri evin mesaisi ile yakından alakadar olmaktadır ve bilfiil çalışmaktadırlar. Şube reisleri işlerinin ehlidir, çoğu muallimdir. Çalışmak isterler fakat bariz bir mesai yoktur paraları sahaları yoktur. Ara sıra bazı mesailerini halk görmüş olmakla çok alaka göstermiştir. Çalışma defterlerinde hiçbir kayıt yoktur. Muallimlerden başak nahiyede Halkevinin idare edecek kimse yoktur. Halkevinin bu seneki bütçesi 650 lira olarak tanzim ve tasdik edilmiştir. 450 lirası vilayetten yapılan yardımdır. Nahiye idare heyeti 100 liralık bir yardım yapabilmektedir. Eşyası azdır deftere yazılmamıştır. Halkevinin binası yoktur. Parti binasında çalışabilmektedir, bina iki oda bir salondur, ihtiyaca kâfi değildir. Hülâsa bu Halkevinin yaşatmak için nahiye de

eleman, bina ve para yoktur. Binaları tam halkodası için müsaittir. Bir idare heyeti ile çalışırlar ise de daha iyi çalışabileceklerine kanaatim vardır.¹¹³

Nazilli Kazasına Merbut Atça Nahiye Parti Teşkilatı

Bu nahiye, 1 nahiye, 2 mahalle, 6 köy ocağı vardır. Nahiyenin umum nüfusu 7300 kişi olup bunlardan partiye yazılı olanların adedi 320 kişidir. Vilayet içinde partiye en az yazılı olanlar bu nahiyededir. Bunu sebebi idare heyetinin çok sevilmiş ise de son seneler de parti küçük kademe işleri tamamen ihmal edilmiş olmak ve soran dahi bulunmuş olmakla parti işleri ihmal edildiği burada tamamı ile tebarüz etmektedir. Nahiye ahenksizlik, ihtilaf yoktur. İdare heyeti teşvik ve takip edilirse çalışacağı muhakkak gibidir. Nahiye işlerinde bariz bir inkişaf ve çalışma vardır. Yalnız parti işlerini hiç bakan olmamıştır. Partinin binasında, çalışacak yeri de yoktur. Belediye binası çok güzel ve müsait bir bina olduğu halde parti idare heyeti için olsun bir yer tefrik edilmemiştir. Defterler de ihmal edilmiş, kuytu pek azdır ve muntazam değildir. Sicil defterleri, demirbaş eşya defterleri iyi değildir. Yalnız hesap defterleri iyi tutulmuştur. Parti reisi aynı zamanda belediye reisidir. Yeni bir Halkevi ve parti binası yaptırmak için 1000 liradan fazla paralar vardır. Fakat bu paralar bankaya yatırmamışlardır. Atça da banka yok ise de 5 kilometre yakınlarında Nazilli Ziraat Bankası vardır. Nizamname icabı mevcut paraların bu bankaya yatırılması icap ettiğini vilayet parti reisi Bay Ethem Menderes'e tarafımdan söylenmiştir, takip edeceğim. Nahiyede parti işleri ihmal edilmiş olmakla beraber buradaki parti arkadaşlarının ikinci teftişi çok güzel vereceklerine kanaatim vardır, çalışacakları çok memuldur.

Atça Halkevi

Bu ev Şubat 939'da 4 şubeli olarak açılmıştır. Şube reisleri hapsi muallimdir. Çalışırlarsa vazifelerini yapabilirler, fakat çok az çalışmışlardır. Mesai defterlerinde kayıt yoktur. Vilayet parti idare heyeti bu sene 450 lira yardım parası temin etmiştir. Nahiye idare heyeti bina temin etmiş ve az nakdi yardıma bulunmuştur. Evin binası yalnız bir salondan ibarettir. İhtiyaca tekabül etmemektedir. Bu sene bu eve 925 liralık bütçe tanzim edilmiştir. Mahallin temin edilen gelir 500 liradır, bu parti yolu ile belediye tarafından temin edilen gelirdir. Halkevi reisi tahsil itibari ile çok geri bir şahıstır. Şubelerin adlarını doğru olarak ifade edememektedir. Zaten nahiyede muallimlerden başak tahsilli eşhas yoktur.

---

¹¹³ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 20.

Parti binası ile beraber olmak üzere yeni bir Halkevi binası yapılmak için yukarıda arz edildiği veçhile 1000 lira kadar paraları vardır. Arsa davardır, plan yapılmak için hazırlıklar vardır. Hülasa: Ev açıldığından beri faaliyet gösterememiş, bina, eleman, para yoktur. Yeni yapılacak bina da tam halkodası olacaktır.¹¹⁴

Nazilli Kazasına Bağlı Sultanhisar Nahiye Parti Teşkilatı

Bu nahiye de, 1 nahiye 8 köy ocağı vardır. Nahiyenin umum nüfusu 6000 kişi olup bunlardan 642 kişi partiye yazılıdır. İdare heyetini teşkil eden bu köy gençleri köylülerin sevdiği ve saydığı köy gençleridir. Bunların şehirli gençlerden farkı yoktur. Nahiye merkezi olan Sultanhisar, köy halinde idare edilmektedir. Belediye yoktur, idare heyeti azaları arasında yakın akraba, fazla iş alan yoktur. Birbirlerini sever, sayarlar. Nahiye müdürü Bay Faiz de burada güzel idaresi ile köylüler ve partililer arasında çok iyi ahenk tesis etmiştir. Köy muhtarı da kendi küçük kardeşinin parti ve Halkevi reisi bulunmasından dolayı çok halka göstermektedir.

Kongreler zamanında ve nizamnameye muvafık olarak yapılmıştır. Dilek ve seçimler serbest yapılmış ve idare heyetleri tasdik edilmiştir. Kaza reisi kongrede müşahit olarak bulunmuştur. İdare heyeti dilekleri kazaya bildirmiş fakat geçen seneki dilekleri takip etmemiştir. İdare heyeti bir içtima yapmış ve kararları ittifakla vermiştir. Devam etmeyen yoktur, aza adedinin artırılmasına ve aza aidatının toplanmasına çalışılmamıştır. Altı aylık rapor da verilmemiştir. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir alınmamıştır. Karar defteri, kayıt defteri, dosyalar muntazamdır. Aza sicil defterleri bozuktur, sicil defterlerinin hepsini yenilemek lazımdır. Hesap işleri muntazamdır, bütçe tasdik edilmiş ve masrafları bütçe dâhilinde yapılmıştır. Hesaplar nizamnameye uygun olarak yapılmıştır. Eşyaları iyi bakılmaktadır. Demirbaş eşya defteri tutulmamış ve eşyalara numara konmamıştır. Partini bura da tapulu malı yoktur, şimdi iki oda ve bir salondan ibaret olan ve parti tarafından çok güzel tamir edilmiş olan ve kime ait olduğu belli olmayan bir bina da Halkevi ile beraber oturmaktadırlar. Bu sahibi malum olmayan binanın partiye mal edilmesi teşebbüsündedirler.

---

¹¹⁴ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 21.

Sultanhisar Halkevi

Bu ev Şubat 393'da 4 şubeli olarak açılmıştır. Halkevi bu sene parti vilayet heyeti ve nahiye ocağı tarafından muavenet görmektedir. Parti reisi aynı zamanda Halkevinin reisidir. Nahiye müdürü ve muallimler tarafından fiilen yardım yapılmaktadır. Halkevi şube reisleri vazifelerine çalışırlarsa yapabilirler, fakat şubelerin çalışma defterlerin de çalıştıklarına dair kayıt tutmamışlardır. Evin açıldığından beri ara sıra bazı çalışma teşebbüsleri görülüyorsa da bariz bir çalışma yapılmamıştır. Halkevi şubeleri muhitin ihtiyacından fazla değildir. Fakat muhitin takatinden fazladır. Her şube için köyde eleman bulma imkânı yoktur. Umum şubelerin işlerini bir idare heyeti ile yapılmasını kendileri de arzu etmektedirler. Burası oldukça ferah ve fahur yaşayan portakal memleketidir. Halkta kalkınma vardır, Halkevi mesaisi ile çok alakadar olur ve evin çalışmalarına ihtiyaçları vardır. Halkevinin bu seneki bütçesi 1050 lira olarak tanzim ve tasdik edilmiştir. Bunun 450 lirası vilayet parti idare heyeti tarafından yapılan yardımdır. Mahallen ancak köy parti idare heyeti tarafından 400-500 lira temin edilmesi imkânı vardır. Hesap işleri muntazam ve talimatnameye göre yapılmıştır. Eşyalara iyi bakılmakta ve demirbaş eşya defteri tutulmaktadır. Halkevini binası yoktur, partinin oturmakta olduğu binada büyük bir salon Halkevine tahsis edilmiştir. Bina kime ait olduğu belli değildir. Hülasa: Eleman yoktur, para temini de güçtür, halkodası olmalıdır.¹¹⁵

Karacasu Kazası Parti Teşkilatı

Bu kaza da, 7 nahiye, 5 mahalle, 20 köy ocağı vardır. Kazanın umum nüfusu 16000 kişi olup bunlardan 2132 kişi partiye yazılıdır. Parti idare heyeti bu kaza da zayıftır. İçlerinde halk tarafından sevilmeyenler vardır. Halk tarafından sevilmiş olanların azlığı teşkildir. İdare heyetinin çalışması azdır, aralarında yakın akraba yoktur. Parti reisi parti işlerini çoktan beri yüz üstü bırakmış ve dava vekili Bay Mustafa tarafından vekâleten parti reisliği yapılmaktadır. İdare heyeti azaları arasında ihtilaf yoktur; ama çalıştıkları da yoktur. Bütün kaza da parti işleri ihmal edilmiştir. İdare heyeti dilekleri tespit etmiş ve vilayete göndermekle iktifa etmiştir. İdare heyeti hafta da bir içtima edememiş, bittabi kararlar da karar defterine yazılmamıştır. Bu kaza da parti idare heyeti vazifeyi bir unvan olmakla partiyi adeta istismar ederler. Aza sayısının arttırılmasına çalışmamışlardır, aza

---

¹¹⁵ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 22.

aidatı da toplanmamıştır. Bunun için de çalışılmamıştır. Kongreler zamanında yapılmış, dilekler serbest olarak söylenmiş ve seçimler serbest yapılmıştır. Bu sene kaza kongresinde reisliği ve Halkevi reisliğini hakkı ile yapabilecek, parti işlerini vazife bilecek eşhastan idare heyeti seçilmesi için vilayet idare heyetinden müşahit olarak birkaç arkadaşın bulundurulması teemmül edilmiştir.

Evrak kayıt defteri, demirbaş eşya defteri vardır. Eşya, defter ve kitaplara numara konmamıştır. Eşya azdır ve iyi bakılmamaktadır. Hesap işleri iyidir, kasa defteri, banka cüzdanı vardır. Tasdik edilmiş bütçeleri dâhilinde sarfiyat yapılmakta ve sarf evrakı toplanmaktadır. Tahsilât makbuzları için hiçbir kayıt tutulmamıştır. Banka da parti binası inşa için paraları vardır. Bankadaki para miktarı 1200 liradır. Partinin 4 adet tapulu arsası vardır, tapuları Genel Sekreterliğe gönderilmiştir. Parti de mazbut kayıtları yoktur. 4 arsa esas itibari ile tek bir arsadır ve şimdi bu arsa üzerine yeni parti binası yapılmaktadır. Parti ve Halkevi birlikte hususi muhasebeye ait olan ve inhidam etmek üzere olan bir bina da çalışmaktadırlar. Bu bina tek bir salondan ibarettir, eski ve künhe bir yerdir, oturulacak gibi değildir.

Karacasu Halkevi

Şubat 939 da 5 şubeli olarak açılmıştır. Açıldığından beri pek az faaliyet göstermiştir. Başlıca elemanları ilk mektep muallimleridir. Vilayet idare heyeti tarafından bu sene ilk defa 450 liralık bir yardım yapılmaktadır. Kaza parti heyeti bu sene yalnız 200 liralık bir yardım yapacaktır. Kaza Kaymakamı tekaütlüğünü bekleyen, ne parti ne de Halkevi işleri ile alakadar olan bir zattır. Kaza jandarma komutanı ise yardım şöyle dursun bilakis gerek parti ve gerek Halkevi idare heyetleri ile diama zıt giden müşkülât çıkaran bir zattır. Hatta kaymakamı dahi dinlemez bir şahıs olup halka ümit edilmeyen teklifler dahi yaptığı söylenmektedir. Şube reisleri vazifelerinin ehlidir, fakat çalışacak yerleri yoktur. Çalışma defterleri dahi tutulmamıştır. Halkevi reisi arzu halcidir, ilmi meziyetti yoktur.

Halkevini bütçesi bu sene 735 lira olarak tanzim ve tasdik edilmiş olup bunu 450 lirası vilayetten yapılan yardımdır. Bankada 1200 lira da var, bu para yeni yapılacak bina içindir. Halkın Halkevine rağbeti olacaktır kazada oturulacak bir yer yoktur. Şimdiki evin binası yıkılmak üzeredir. Şehirde tahsil görmüş kimseler çok azdır, yalnız muallimler vardır. Muallimler çok hevesle çalışmak

arzusunda olup Halkevi binası çalışmaya müsait değildir. Parti ve Halkevi için yeni bir bina yapılmaktadır. İnşaat durmuştur, duvar aksamının birinci katı çıkmıştır. Plana göre binanın ikmal için 10000 liraya ihtiyaçları vardır. Vilayetten ve Genel Sekreterlikten yardım istemektedirler. Hülasa: Halkevinin binası, elemanı, parası yoktur, halkodasına çevirmelidir.¹¹⁶

Aydın Vilayeti Söke Kazası Parti Teşkilatı

Bu kazada, 4 nahiye, 6 mahalle, 30 köy ocağı vardır. Kazanın umum nüfusu 30000 kişi olup 3352 kişi partiye yazılıdır. Şayanı kayıttır ki bu kazada bir seneden beri partiye yazılmış kimse yoktur. İdare heyeti buranın en çok sevilmiş sayılmış cidden değerli ve parti işlerini benimsemiş kimselerdir. Aralarında ihtilaf, dedikodu, geçimsizlik ve yakın akraba olan fazla iş alan yoktur. Birbirlerin emniyet ve itimatları vardır. Kazada birkaç kişiden başka beli başlı eşhas partiye yazılıdır. Partiye kabul edilmeyen Kuşçu Baş Eşref'in adamlarıdır, bunların halen burada bir tesirleri yoktur. Kazada kongreler nizamnamenin tarif ettiği şekilde yapılmış, dilekler serbest söylenmiş ve seçimler serbest yapılmıştır. Kongrelerin idare heyetine bırakmış oldukları dilekleri vilayete bildirmişlerdir. İdare heyetleri dilekleri üzerinde fazla çalışmamıştır.

Parti ile hükümet amir ve memurları arasında ahenk vardır. Kaza kaymakamı çok iyi ve çalışkan bir şahıstır, halk ve idare heyeti memnundur. İdare heyeti haftada bir içtima yapmış, kararlar vermiş ve deftere geçirilmiştir. Devam etmeyen yoktur. Aza âdetinin çoğaltılmasına çalışılmamış ve aza aidatı köylerde %80, kasaba da %30 toplayabilmiştir. Altı aylık rapor muntazaman verilmiştir. Tebligata göre seçim yoklamaları yapılmış ve partililer kazandırılmıştır. Hesap işleri iyidir, bütçe tanzim ve tasdik edilmiş, masraflar buna göre yapılmış ve tahsilât makbuzları için kayıt yoktur. Kayıt defterleri, dosyalar, demirbaş, eşya defteri muntazamdır, eşyaya ve kitaplara numara konmamıştır. Eşya defteri matbu değildir. Sicil defterleri çok bozuktur, bu defterlerin yeniden tanzimi lazımdır. Partiye ait gayrimenkul mallar için partide kayıt yoktur, malların tapuları Genel Sekreterliğe gönderilmiştir. Yeni parti binası plan mucibince yapılmaktadır, binanın duvarları kalkmıştır. Yeni bina hem parti hem Halkevi için yapılmaktadır. Halen parasızlık yüzünden inşaat durmuştur. Bina Söke'ye göre çok iyi bir eser

---

¹¹⁶ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 23.

olacaktır. İkmali inşaat için gerek vilayetten gerek Genel Sekreterlikte yardıma ihtiyaçları vardır.

Söke Halkevi

Bu ev gerek vilayet ve gerek kaza parti idare heyetlerinden yardım görmektedir. Vilayet her sene 1000 lira yardım yapılmaktadır. Hükümet amir ve memurları da bilhassa muallimlerden çok yardım görmektedir. Halkevini şube reisleri çok kıymetli arkadaşlardır evin çalışmaları alakaları vardır, çalışanlar fakat yeni bina ikmal edilinceye kadar çalışacak müsait yerleri yoktur. Şimdiki bina ihtiyaca kifayet etmemektedir. Bu Halkevi 5 şubeli olarak açılmıştır. Şubeler muhitin fakat ihtiyacından fazla değildir. Halk eve karşı alaka göstermektedir, devam edenleri çoktur. Bu halkevi bu sene 1350 liralık bütçe tanzim etmiş ve tasdik edilmiş olup masraflar bunu içinde yapılmaktadır. Kasa defteri, sarf evrakı muntazamdır, eşyası vardır ve iyi bakılmıştır. Eşyalara numara konmamış kütüphane defteri tanzim edilmiş ve bir sureti partiye henüz verilmemiştir. Şimdiki Halkevi binası yıkılmak üzerededir. Yeni bina için şimdiye kadar 6735 lira sarf edilmiştir. Evin tasdik edilmiş planına nazaran inşasının ikmal için daha 18844 lira lazımdır. Bina iki kısımdan ibaret olup bir kısım esas binadır. Diğer kısım sahne ve salon kısmıdır. Bina ikmalinden sonra parti ve Halkevi ikisi de geçecektir. Binanın ikmal inşası için Söke Belediyesinden, vilayetten ve Genel Sekreterlikten her birisinden 6000 lira muavenet rica edilmektedir.¹¹⁷

Aydın Vilayeti Çine Kazası Parti Teşkilatı

Bu kazada, 2 nahiye, 4 mahalle ve 902 köy ocağı vardır. Kazanın umum nüfusu 28000 kişi olup bunlardan 5223 kişi partiye yazılıdır. Bir sene içinde 41 kişi partiye yazılmıştır ki bu miktar çok azdır. Kaza idare heyeti azaları halk tarafından sevilmiş, sayılmış eşhas olup aralarında yakın akraba, fazla iş alan, partiyi istismar eden yoktur, birbirlerini severler, sayarlar, itimat ederler. İdare heyeti ile kaymakam arasında ahenksizlik vardır ve idare heyeti haklıdır. Kaymakam her gün dairesine ancak saat 11'de gelir, geceleri geç vakitlere kadar oyun oynamakla meşgul olduğu bu zat gündüzleri geç çıkmayı adet edinmiştir. Hükümet ve halk işleri ile alakadar olmaz, yeni mektepten çıkmış genç jandarma kumandanını kanunsuz yollara sevk eder jandarmaya Belediye zabıtasının göreceği işleri gördürür ve halk bundan dolayı çok müştekidir. Adabı muaşeret

---

¹¹⁷ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 24.

bilmez tekaüt ligin bekleyen parti ve Halkevi ne olduğunu bilmez köylü işlerine de bakmadığı bana vaki olan şikâyetlerden anladım. Parti heyetimiz ve halk hükümeti en mukaddes bir teşekkül ad eder halk hükümet çok merbuttur.

Kaza da kongreler müddeti içinde yapılmış, herkes dileğini serbest yapmış ve seçimler serbest yapılmıştır. Dilekler vilayete göndermekle iktifa edilmiş ve başka bir takip yapılmamıştır. İdare heyeti hafta da bir içtima yapmış, kararlar vermiş ve deftere geçirilmiştir. Aza adedini çoğaltılmasına çalışılmamış, yardım paralarını %30 kadar toplanmıştır. Altı aylık rapor vermişlerdir. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir almamıştır. Evrak kayıt defteri, dosyalar, demirbaş eşya defterleri iyidir. Aza sicil defterleri bozuk olduklarından yeniden tanzim edilmektedir. Eşyalara iyi bakılmakta olup deftere yazmışlar fakat eşyalara, defterlere numara konmamıştır. Hesap işleri iyidir, bütçeleri tasdik edilmiştir. Sarfiyatı bütçe için de yapılmakta olup sarf evrakı vardır. Tahsilât makbuzları için kayıt yoktur. Kasa defteri iyi olup henüz bir murakabe heyeti tarafından tasdik edilmemiştir. Paraları Ziraat Bankasının da olup cüzdan almışlardır. Partinin bir binası vardır, tapusu alınmak üzere dedir. İki oda bir salonu ihtiva edip birisinden parti diğer oda da Halkevi çalışmaktadır.

Çine Halkevi

Şubat 393'da 4 şube olarak tesis edilmiştir, vilayet ve kaza parti idare heyetleri maddi manevi müzaherette bulunmaktadır. Kaymakam alaka göstermemektedir, bir defa dahi Halkevine uğradığı yoktur. Şube reisleri vazifelerinin ehlidir, dört şube buranın takat ve ihtiyacından fazla değildir. Şube reisleri çalışma raporlarına pek aza şey yazmışlardır, çalışma varsa da pek azdır. Halkın eve karşı alakası çoktur, kasabada oturulacak başka yer yoktur, gençler eve devam etmektedir. Şubelerin çokluğundan şikâyetleri vardır, her şube için komitenin toplanması icap etmekle komite azalarını toplamak çok güç olmaktadır. Komiteler toplantısında herhangi bir karar verseler dahi yine ayrıca Halkevi idare heyetinin toplanması icap etmekle Halkevlerini idaresinin bu suretle olmasından tek bir idare heyeti ile görmeleri daha kolaydır. Kasaba da eleman bulunsa dahi ayrı ayrı komite idarelerini toplamak cidden güçtür. Halkevi bu sene 800 liralık bit bütçe tanzim etmiştir. Bunun 600 lirası vilayet idare heyetinin vermiş olduğu yardım parasıdır. Mahallin ancak 200 lira yardım yapabilmektedir. Hesaplar talimata uygundur. Halkevinin binası yoktur, yeni bina yapmak için de hiçbir teşebbüsleri yoktur. Mevcut bina partiye kifayet etmektedir. Hülâsa: Eleman pek

az, bütçe zayıf ancak kâtip maaşını temin etmekte bina bir salon ve bir odadır, kifayet etmektedir. Bu evi de halkodasına tahvil etmek en muvafık şekildir.¹¹⁸

Aydın Vilayeti Parti İşlerinin Teftiş Neticeleri

- 1) Vilayet içindeki parti idare heyetleri iyidir. Yalnız Bozdoğan kazası ve Karacasu kazaları heyetleri iyi değildir. Köylerde parti teşkilatı çok sönüktür. Parti işleri valiler verildikten sonra köylerde sönüştür.
- 2) Parti nüfusunu istismar eden yoktur. Yalnız merkezde vilayet azasından Bay Ahmet Emin 3 vazife almıştır.
- 3) Bütün vilayette hükümet idaresi layıkıyla çalışmamaktadır. Bilhassa Bozdoğan, Çine, Karacasu kaymakamları tekaütlüklerini beklemektedir. Halkın ve hükümetin işlerini benimsememişlerdir. Vali Bay Sabri Çıtak iyidir, partici ruhu yoktur, tam enerjik değildir.
- 4) Parti prensiplerini halka yaymak için yalnız merkez çalışmıştır.
- 5) Kongrelerde köylerde bütçe yapılmamaktadır. Dilekler ve seçimler serbest yapılmıştır. Bozdoğan idare heyeti kendilerini seçtirmek için vazifeleri olmadan köy kongrelerine müşahit göndermişlerdir.
- 6) Vilayetin başlıca dileklerinden yapılmış olanlar:
  - A) Köylünün topraklandırılması
  - B) Menderes Köprüsünün yaptırılması
  - C) İncir istasyonunun halka nafia olacak şekilde ifrağı
  - D) Evrak işlerinin tavsiyesi
  - E) Köylerde mektep tesisi
- 7) İdare heyetleri hafta da bir içtima yapmıştır. Aylarca yapmayanlar vardır.
- 8) Söke ve Karacasu kazalarında bir seneden beri partiye yazılan yoktur.

---

¹¹⁸ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 25.

- 9) Aza aidatı bazı yerlerde %80 tahsil edildiği halde bazı yerlerde hiç toplanmamıştır. Toplanan yerlerde köylüye hisse bırakılmamıştır.
- 10) Seçimlerde yoklama yapılmış ve partililer kazandırılmıştır. Yalnız Bozdoğan kazasında parti namzetleri dışına rey verenler olmuştur.
- 11) Yeni idare heyetleri eskilerden devir almamıştır.
- 12) Altı aylık raporları nahiyeler vermemektedir.
- 13) Hesap işlerinde talimatnameye uymayan işler görülmüştür şöyle ki:
- A) Vilayette bu sene merkez Halkevinin inşasına ait olan birkaç bin lira Genel sekreterliğin izni olmadan Halkevlerine tevzi edilmiştir. Bu giden vali tarafından yapılmıştır.
- B) İki seneden beri matbaaya verilmekte olan avansları mahsubu yapılmadan avans üstüne avans verilmektedir.
- C) Tahsilât makbuzları için bütün vilayet mülhakatında kayıt yoktur.
- D) Kaza bütçe ve hesapları vilayet murakabe etmemiştir.
- E) Söke kazasında ki deponun hibe harcı maliyeye yatırılmamıştır.
- 14) Aza sicil defterleri bozuktur, köylerde defter yoktur.
- 15) Partiye ait tapulu malların merkezi vilayetten baş yerde kaydı yoktur.
- 16) Yoklama ve denemeler iyi tesir bırakmıştır. Denemelerin sureti tatbikinde tenkitler vardır.
- 17) Ücretli kâtipler alınırken bazı yerlerde evsaf aranmamıştır.
- 18) Vilayetin hemen umum köylerinde ocak binası yoktur.
- 19) Vilayet merkezindeki binanın tevsii lazımdır.

- 20) Banka bulunmayan yerlerde paraların Belediye ve eşhasa ait kasalara konulmayıp eb yakın bankalara konulması tebliğ edilmelidir.
- 21) Makbuzsuz tahsilât yapıldığı görülmüştür.
- 22) Tapusu alınmamış malların bir an evvel alınması lazımdır.
- 23) Partiye ait menkul, gayrı menkul bütün mallarının başkasına muza yine yapılmadan pazarlık sureti ile devir edildiği görülmüştür. Gerçi bu hususta bir emir varsa da kıymeti büyük olan işlerde müzayede usulü esas ittihaz edilmesi ve bu hattın tahdidi lazımdır.

Bu hülasanın tafsilatı raporda yazılmıştır.¹¹⁹

Aydın Vilayetindeki Halkevlerinin Teftiş Neticeleri

- 1) Halkevlerine parti idare heyeti çok iyi alaka göstermektedir. Hükümet ve memurların alakası azdır. Muallimler esas teşkil ederler.
- 2) Temin edilen gelirler bazılarının iyi ve bazılarının ancak odacı ve kâtibin maaşlarını temi edecek kadardır.
- 3) Vilayet idare heyeti temin edilen gelirleri nispet dâhilinde tevzi etmektedir.
- 4) Vilayet merkezin de Söke, Nazilli ve Sümer'den şube reisleri işlerinin ehlidir. Diğer Halkevlerinde vazife ehli olan azdır.
- 5) Aydın, Söke, Nazilli ve Sümer Halkevleri muhitin takat ve ihtiyacından fazla değildir. Diğer evlerin takati yoktur.
- 6) Halkın evlerle alakası çoktur, evler ve odalar ihtiyaç halindedir.
- 7) Evlerin hesap işleri umumiyetle iyidir, yanlışlıklarda vardır.
- 8) Kaza Halkevlerinin hiç eşyası yoktur, eşyalar partinindir.

---

¹¹⁹ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 26.

- 9) Kütüphane defterleri umumiyetle iyidir, bir suretini partiye vermemiş evler çoktur.
- 10) Aydın merkez Halkevi binası ikmal edilmek üzereedir.
- A) Söke kazası binası inşaatı parasızlıktan durmuştur.
- B) Karacasu kaza binası inşaatı parasızlıktan durmuştur.
- C) Yenipazar nahiye binası inşaatı parasızlıktan durmuştur.
- 11) Çine, Bozdoğan kazaları evleri ile Umurlu, Kuyucak, İncirliova, Sultanhisar Halkevleri binaları vardır, küçüktür.
- 12) Nazilli Halkevi binası bir salondur. Şehir çok büyümeştir, büyük bir ev yapılmalıdır ve bunu da ancak merkez yapabilir.
- 13) Atça, Germencik bina yapmak için hazırlık yapmaktadır.
- 14) Sümer Halkevine diğerleri gibi parasız kitap ve saire gönderilmelidir.

Aydın vilayetindeki Halkevlerinden Aydın, Söke, Nazilli, Sümer evleri Halkevi olarak kalmalı ve Çine, Bozdoğan, Karacasu, kaza Halkevleri ile Umurlu, Kuyucak, Atça, Sultanhisar, Germencik, İncirliova, Yenipazar nahiye Halkevleri eleman, bina, bütçe, idareden kolaylık, birlik, ahenk nokta nazarında halkodasına tahvil edilmelidir. Şunu da arz ederim ki nahiyelerde ki Halkevlerinin ya hepsini halkodasına tahvil etmeli veya hiç birisini yapmamalıdır, hepsinin varlığı birbirinden geri değildir.¹²⁰

Sayın Faik Öztrak

Dâhiliye Vekili

ÖZELDİR

Partimizin Aydın Bölgesi Müfettişi Mardin Mebusu Dr. Rıza Levent'ten bir yazıda:

---

¹²⁰ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 27.

- 1- Söke Kaymakamı Yahya'nın köy sandıklarında toplanmış olduğu para ile müstamel bir otomobil satın alarak emrinde bulundurduğu ve ehliyeti olmadığı halde bizzat kullanıldığı,
- 2- A) Nazilli Kaymakamı, orta mektep muallim vekâleti yaptırdığından günün birkaç satını mektepte geçirmekte olmasında esas vazifesini ihmal ettiği,
B) Nazilli Belediyesinin elektrik ve su işlerinde bata at ve ihmal görüldüğü, belediye reisinin belediye meclisince ittihaz olunan kararları tatbik etmeyerek keyfi hareket eylediği, başkalarını kayırmak için memuriyet sıfatını haiz bazı belediye memurlarını kanunsuz olarak işten çıkardığı,
- 3- Bozdoğan Kaymakamı, belediye muamelatını ve bilhassa muhasebe işlerini tetkik için muhasebe dairesinin bütün evrakını kendi evine naklederek tahrife müsait olan bu evrakı uzun zamandan beri tuttuğundan şikâyet edildi.
- 4- Karacasu Mülki ve Adli memurları arasında anlaşmazlık olduğundan, mülki memurların yaptığını adli memurlar ve adli memurların yaptığını da mülki memurların bozmak istediği söylendi. Kaymakamın güya kahvede Almanlar aleyhine beyanatta bulunduğundan dolayı aleyhinde takibat yapmak için ihbarda bulunmasını müddei umuminin kaza parti reisine umumi arasında bariz geçimsizlik bulunduğu,

Bildirmekte ve kazaların teftişleri istenmektedir. Müfettiş arkadaşımız mahallerinde edindiği kanaat sonunda böyle bir talepte bulundu cihetle yüksek tasviplerine iktiran ettiği takdirde buraların mülki muamelatının teftiş ettirilmesine müsaadelerini rica ederim.

Karacasu kazası Adli muamelatının teftişi Adliye Vekâletinde de yazılmıştır.

Neticeden malumat lütfedilmesini diler, derin saygılarımı sunarım.¹²¹

---

¹²¹ 04.11.1940, Erzurum mebusu Dr. A.F. Tuzer tarafından CHP Genel Sekreterliğe yazılmış rapor, 490.01/621.39.1, s. 1-2.

C.H.P. Genel Sekreterliği Yüksek Makamına

ANKARA

4/28402 No ve 9/10/940 tarihli emirlerine karşılıktır. Aydın Vilayet kazalarına çoktan beri mülkiye müfettişleri tarafından teftiş edilmediğini ve Söke, Nazilli, Bozdoğan ve Karacasu kazalarında teftiş ve tamike değer birçok hükümet ve Belediye işleri mevcut olduğundan ve halkın bu işlerden şikâyetçi bulunduğunu bendenize şifahen vaki olan müracaatlardan istidlal eyledi. İhtilatımı medde halinde arz eğliyorum:

- 1) Söke kazası kaymakamı Bay Yahya köy sandıklarından toplanmış olduğu paralarla müstamel bir tenezzüh otomobili satın almış ve şoförlük vesikasını haiz olmadığı halde otomobili bizzat kendisi kullanmaya başlanmış ve daima kendi emrinde bulundurmuştur. Bu otomobili bizzat sevk ve idare ederken bir uçurumdan yuvarlanmış otomobilde kendisiyle beraber bulunan bir nahiye müdürünün ölümüne sebebiyet vermiştir. Vakıa bu ölüm ve kaza hadisesi dolayısı ile adliye bu işe el koymuş ve tahkikata başlanmışsa da otomobilin satın alınması keyfiyeti idari cepheden tetkik ve tamik edilmiştir. Kanunu tatbikine memur olan ve kazada hükümet otoritesini temsil eyleyen kaymakamın mevzuata aykırı olarak vesikasız otomobil kullanması yüzünden nahiye müdürün ölümünü sebebiyet verdiği halde hala kazada ifayı vazife eylediği ve bu iş hakkında bendenizle birlikte Vali Sabri Çıtağın nazarı dikkatine şifahen celp etmişlerdir. Ayrıca bendeniz da Aydın mebusu Bay Adnan Menderes ve Aydın parti reisi Ethem Menderes ile birlikte valinin dikkat nazarını celp eyledik. Vali meseleyi tetkik edeceğini bize vat eylemiştir. Bu mesele adli cepheden olduğu kadar idare cepheden de tetkik edilmeye değer biri iştir. Bu vaziyet tetkik edilmez ve kati karar alınmasa süsü misal teşkil edeceği, her kaymakam ve nahiye müdürün köy sandıkları paraları ile iş otomobili veya sıhhi otomobili namı altında birer tenezzüh otomobili satın almaya kalkışacakları hissini vermektedir.
- 2) Nazilli kazası kaymakamı Nazilli'deki orta mektepte muallim vekâleti yapmak sureti ile geçen senden beri günün birkaç saatini mektepte ders vermekle geçirmekte olmasında hükümet işlerini mühmel bırakıldığı ve

köylerden gelen ashabı masalihin işleri gününe görülmediğinden şehirde kalmak ve gecelemeğe zaruretinde kaldıkları şikâyet edilmektedir.¹²²

- 3) Nazilli Belediyesinin elektrik ve su işlerinde beta et ve ihmal görüldüğünü ve belediye reisinin, belediye meclisince ittihaz olunan kararları tatbik etmeyerek keyfi hareket eylediği ve başkalarını kayırmak için memuriyet sıfatını haiz bazı belediye memurlarını kanunsuz olarak işten çıkarmıştır. Halk tarafından vuku bulan şikâyetlerin tetkikine hususi muhasebe memuru, memur edilmişse de bu memurun da kaymakamın tesiri altında bulunmasından hakkıyla ifayı vazife edemediği teşkilatımızla belediye meclisinin bazı azaları tarafından şikâyet edilmektedir.
- 4) Bozdoğan kazasında, geçen sene gelen kaza kaymakamı belediye muamelatını ve bilhassa muhasebe işlerini tetkik için muhasebe dairesinin bütün evrakını kendi evine naklederek uzum zamandan beri bu evrakın orada kaldığı ve tahrife müsait olan bir evrakın kendi evinde alıkonmasının maksadı mahsusa müstenit bir hareket olduğu şikâyet edilmektedir.
- 5) Umumi teftiş raporunda arz ve izah eylediğim veçhile Karacasu kazasında öteden beri Mülki ve Adli memurları arasında anlaşamamazlık ve geçimsizlik olduğu mülkiye memurlarının yaptığı herhangi bir işi adliye memurları yaptığı herhangi bir işi mülkiye memurları tarafından bozulmak istenildiği ve yüzden halkın bazı müşkülata maruz kaldığı söylenilmektedir. Mülkiye ve Adliye memurları arasındaki bu ihtilafa Vali Bay Sabri Çıtağın da vakıf bulunduğunu vilayet parti reisi Ethem Menderesin de bulunduğu bir müşavirimiz de izhar etmişlerdir. Geçen ay sonuna Karacasu kazasına uğradım, zaman Karacasu müddei umumisinin güya kaymakamın kahvehanede herkesin huzurunda Almanyalılar lehine beyanatta buluğundan dolayı kanuni tatbikat yapmak istediğini ve kaza parti reisi Mustafa'yı da ihbarda bulunmasını teklif eylediğini parti reisi bendenize söylemiştir. Adliye ile Mülkiye memurları arasındaki bu geçimsizliği bildiğim için haricen yapmış olduğum incelemede kaymakamın bu husustaki beyanatının bir süsü niyeti olmayıp görüşme esnasında bir sürücü lisan vaki olduğuna kani bulunduğumdan parti idare

---

¹²² 15.10.1940, Mardin mebusu Dr. Rıza Levent tarafından CHP Genel Sekreterlik Yüksek Makamına yazılmış rapor, sayı 133, 490.01/621.39.1, s. 1.

heyetinin bu meselede kaymakam hakkında kara alması ve şikâyetle bulunması muvafık olmadığı ve müddei umumi hakikaten mugayiri kanun böyle bir meseleye muttali olmuşsa bu işe el koymayı ve harekete helmesi vazifesi cümlesinden olduğunu ve parti teşkilatının bu gibi hislere alet olmasını kaza parti reisine şifahen söyledim. Bu maruzatımdan da anlaşılacağı üzer kaymakam ile müddei umum arasında bariz bir geçimsizlik vardır.

- 6) Bu kaza kaymakamının miadında vazifesi başına gelmediğini gören diğer kaza memurlarının da kaymakamın bu hareketini taklit eylemekte ve bu yüzden ashabı masalına ait işlerin yüz üstü kaldığı kaza parti reisi Mustafa tarafından bendenize ifade olunmuştur.

Yukarıda madde halinde arz ve izah eylediğim vakayı ve hadisat Aydın Vilayetine bağlı kazalardaki hükümet ve belediye işlerinin mülkiye müfettişlerini tarafından tetkik ve tamikine kâfi bir vesile teşkil eylediği takdirde delalet ve tavassutu âlilerinin lütuf buyrulmasını rica eder, sonsuz saygılarımı arz eylerim.¹²³

---

¹²³ BCA CHF, sayı 133, 490.01/621.39.1, s. 2-3.

C.H.P. Genel Sekreterliği Yüksek Makamına

ANKARA

Aydın Vilayeti kazalarına hükümet ve belediye işleri uzun zamandan beri mülkiye müfettişleri tarafından teftiş edilmemiştir. Teşkilatımızdan muttali olduğum bazı mühim şikâyetlerin mülkiye müfettişleri tarafından tetkik edilmesi zaruri görülmektedir. Makamı âlileri de muvafık gördüğü takdirde Nazilli, Söke, Bozdoğan, Karacasu kazalarındaki hükümet ve belediye işlerini teftiş etmek üzere bu mahallere mülkiye müfettişleri gönderilmesi içim Dâhiliye Vekâleti nezdinde Karacasu kazasında öteden beri Adliye ve Mülkiye memurları arasında bir geçimsizlik mevcut olduğu ve bu sebepten dolayı da şikâyetler bulunduğunu umumi teftiş raporunda arz etmiştim. Muvafık ise bu kaza işlerini teftiş etmek üzere Adliye ve Mülkiye müfettişlerinin müştereken teftiş etmeleri hususunda Dâhiliye ve Adliye Vekâletleri nezdinde tavassut ve delaletinizi rica eder sonsuz saygılarımı arz ederim.¹²⁴

C.H.P. Genel Sekreterliğe

Ankara: 16/8/940 tarihli ve 12/2644 sayılı yazımızın 4. maddesine ektir.

Vilayet hususi idaresinden para almakta zorluk çektiğimiz hakkındaki bu yazımızdan sonra vali ile yaptığım tahriri ve şifahi temaslara tatminkâr netice aldım.

Vaziyeti idare edeceğimize kani gibiyim. Hakkında şikâyet yapıldığı hissini vermemek için, bu münasebetle yüksek makamınızdan kendisine şimdilik bir işaret yapılmamasını rica ederim.

Sonsuz saygılarımı sunarım.¹²⁵

---

¹²⁴ 03.10.1940, Mardin mebusu Dr. Rıza Levent tarafından CHP Genel Sekreterlik Yüksek Makamına yazılmış rapor, sayı 130, 490.01/621.39.1, s. 1.

¹²⁵ 23.18.1940, CHP Aydın Vilayet İdare Heyeti Reisi Ethem Menderes tarafından CHP Genel Sekreterliğine yazılmış rapor, sayı 12/3256, 490.01/621.39.1, s. 1.

C.H.P. Genel Sekreterliğine

Ankara

29/6/940 tarihli ve 12/25298 numaralı yazıya ilişkin olarak gönderilen, bölge müfettişliği raporu karşılığıdır:

Vilayet:

- 1) Kiraya verilen matbaanın icar parasından 15/9/939 tarihinden 31/5/940 tarihine kadar 8,5 aylık tutarı olan 1062,5 lira, 939 bütçemize eklenmiştir. 18/4/940 tarihli ve 10/23182 numaralı emrinizle tasdik olduğu bildirilmiştir. 1/6/940 tarihinden mukavele sonu olan 15/9/940 tarihine kadar olan 3,5 aylık icar parası da 940 muntazam bütçemize alınmıştır. 16/8/940 tarihli ve 12/2644 numaralı yazımızda da arz olduğu gibi matbaadaki 5000 lira avanstan 4300 lirası 939 senesinde istirdat ve mahsup olunmuştur.
- 2) Vilayetten vaktinde ve lüzumu kadar para alınmadığından Halkevlerinin paraları gönderilmesi biz zaruri gecikmiştir.
- 3) Tapusu alınmayan iki gayrı menkul kalmıştır. Bunların gecikmesi, belediye ve köy kanunları formalitelerinin tamamlanması lüzumundan ileri geliyor.
- 4) Demirbaş eşya defterindeki numaralar eşya üzerine alsak olunuyor.

Mülhakat:

- 1) İncirliova parti binasının evvelce tapusu vardı. İnşaattı bitince yeni tapu alınmış ve gönderilmiştir.
- 2) İncirliova parti binasının inşaatı bitince sigortası yaptırılmıştır.
- 3) Bütün parti teşkilatına ve Halkevlerine demirbaş eşya defteri tutturulmuştur.
- 4) Parti ve Halkevleri binalarında umumiyetle yangın söndürme aleti vardır.

- 5) Teşkilatımızdaki, nizamname ve talimatnamelere aykırı vaziyetler ıslah olunmaktadır.
- 6) Sultanhisar Parti ve Halkevi binasının, partiye mal edilmesi mümkün değildir. Esasen bu bina ihtiyacı da karşılanamamaktadır. Sırası gelince burada da bir Parti ve Halkevi binası yaptırmak kararındayız.
- 7) Karacasu kazasının devir muamelesini takip ediyoruz. Yeni heyet mevcudu mazbata ile tespit ederek teslim alınmıştır. Eski reisimize devir vermesi tekrar tekit ve tebliğ olunmuştur.
- 8) Çine parti binasının tapusu alınmış ve gönderilmiştir. İdare heyetimizin 15/8/940 tarihli 76. toplantısında konuşularak tespit olunduğunu derin hürmetlerimle arz eylerim.¹²⁶

C.H.P. Genel Sekreterliğine

Ankara

30/ 4/940 tarihli ve 12/23507 numaralı yazı ile tebliğ olunan bölge müfettişliği bildirilen noksan ve usulsüz muamelelerden:

Merkez:

- 1) Hesap ve para muamelesi olan ocaklarımızın bütçeleri ocak kongrelerinde yapılmaktadır. Diğer ocaklarımızın; hesap ve para işlerinin bir derece yukarı heyetler tarafından idare olunmasının, umumi idare heyetince 28/2/940 tarihli toplantısında kabul olduğu, 2/3/940 tarihli ve 12/21689 numaralı emrinizle bildirilmiştir.
- 2) Aza aidat tahsilâtına ehemmiyet verilmesi hususu, vilayet idare heyetimizce ehemmiyetle takip olunmaktadır. Fakat bu hususta matlup semere tam elde edilmemektedir.
- 3) Vilayet idare heyetinde, gerçek makbuz, çekler ve gerekse sarf evrakı umumiyetle reis ve muhasip azanın çift imzalarını muhtevlidir. Bazı kaza ve nahiye heyetleri ile Halkevlerinde tek imza ile muamele yapıldığı

---

¹²⁶ 13.8.1940, CHP Aydın Vilayet İdare Heyeti Reisi Ethem Menderes tarafından CHP Genel Sekreterliğine yazılmış rapor, sayı 2978, 490.01/621.39.1, s. 1-2.

görülmüşse de talimata tevfikân hareket olunması ehemmiyetle tebliğ ve takip olunmaktadır.

- 4) Vilayet bütçesine tahsis olan paraların başlıcası hususi idare ve belediye bütçelerinden alınan yardım paralarıdır. Belediye yardım paraları muntazaman tahsil olunuyorsa da, hususi idareden geçen seneden beri muntazaman ve zamanında para almak imkânını bulamıyoruz. Nitekim bu sene mali senenin üçüncü ayında bulunduğumuz halde 31,500 liraya karşı henüz 1,000 lira alınabilmiştir. Vilayet heyetimiz bu işi çok sıkı ve alaka ile takip etmekte ise de muvaffak olunamamaktadır.
- 5) İnşaat parasının yarısı başka yere sarf olunmuştur. 938 mali yılında 939 mali yılına inşaat tahsisatı olarak 9102 lira 20 kuruş devrolunmuştur. Bu paradan 5673 lirası 17 kuruşu banka da ve 3429 lira 3 kuruşu da avans hesabında devrolunmuştur.¹²⁷ Haziran ve Temmuz 939 aylarında hususi muhasebenden para alınmadığından, bankadaki bu paradan Halkevlerine gönderilmiş ve hususi muhasebeden para alındıkça bu para da inşaata ödenmiştir. Sene nihayetine kadar inşaat için sarf olunan para 8252 lira 15 kuruş olup 850 lira 5 kuruş tasarruf olunmuştur. Bu da, 939 mali yılı gelir bütçemizin 1079 lira 29 kuruş eksik tahakkuk, tahsil olunmasından ve 938 yılında matbaaya mütedavil sermaye olarak verilen paradan 762 lirasının mahsup edilmeyerek 940 senesine devrolunmasından ileri gelmiştir.

Şu noktayı da kaydetmek isteriz ki; park karşısındaki binanın inşaatının tamamlanmaması, inşaat tahsisatının başka yere sarf olunmasından değildir. Yukarıda da arz olunduğu gibi bu binaya ait tahsisat tamamen inşaata sarf olunmuştur. Yalnız bu bina evvelce parti ve spor teşkilatı için yaptırılmıştır. Fakat beden terbiye teşkilatı için spor sahasında inşaat ve tesisat yaptırıldığından bilahare bazı kısımları tadil ettirildi. Bu tadil ve esas keşfin bazı kısımlarının noksan hesap edilmesinden, inşaat geçen sene tamamlandı. Tamamlanması için lüzum olan 4,000 lira tahsisat bu seneki bütçemizden ayrılmıştır.

- 6) Parti matbaasına verilen avansa gelince: Parti matbaasına bir biri üstüne ve defaten 5,000 lira avans verilmiş vaziyeti yoktur. Dördüncü maddede zikrolunduğu gibi bunun 3429 lira 3 kuruşu 938 senesinde mütedavil

---

¹²⁷ 16.8.1940, CHP Aydın Vilayet İdare Heyeti Reisi Ethem Menderes tarafından CHP Genel Sekreterliğine yazılmış rapor, sayı 12/2644, 490.01/621.39.1, s. 1.

sermaye olarak verilmiş ve o vakitten beri devren gelmiştir. 939 mali yılında 15000 kûsur lira verilmiş olup bu da senesi içinde istirdat olunmuştur. Yine 939 senesinde eski avanslar da mahsup edilerek 762 liraya indirilmiştir.

- 7) Matbaaya 939 mali yılında parti bütçesinden para sarf olunmamıştır. Matbaayı kurmak için 937 yılında 4500 ve 938 yılında da 1500 lira verilmiştir. Yukarıda zikri geçen 3429 lira mütedavil sermaye olarak verilmiştir. Matbaanın vaziyetinin gittikçe bozulmasından, idare heyetimizce Eylül 939 ayında tasfiyesine karar verilmiş ve o tarihte icara verilerek eski hesapların tasfiyesine başlanmıştır.¹²⁸ Yalnız Aydın Gazetesine bütçede tasrihin mevcut tahsisattan, Parti ve Halkevleri teşkilatı abone paraları ödenmiştir.
- 8) Vilayetimiz dâhilindeki bütün gayrı menkullerin muntazam kayıtları vardır. Bu kayıtlar her sene yüksek makamınıza gönderilen durum cetvelleri ile birlikte tecdit edilmektedir. Tapusu alınmayan beş taşısız mala gelince bunlardan üçünün tapusu alınmış ve gönderilmiştir. Koçarlı ve Atça nahiyelerindeki tapu işleri de takip edilmektedir. Tapu işlerinin uzaması, ek serisi belediye ve köy heyetlerinden alınan ferağ işlerinin mevzuata uydurulmak üzere, tamamlanması lazım gelen kanuni formalitelerden tevellüt etmektedir.
- 9) Demirbaş eşya defterimizde her eşya için sıra numarası vardır. Eşyalara da mezkûr numaralar konulacaktır.
- 10) Yeni idare heyetlerimizin, eski heyetlerden devir almaları kongreleri müteakip teşkilatımıza tamim edilmiştir. Keyfiyet ehemmiyetle takip edilmektedir. Devir mazbatalarının birer sureti de vilayete celp olunmaktadır.
- 11) Menkul ve gayrı menkullerin satışında müzayede işi: İncirlioğa da (Karapınar) satılan parti malı arsa müzayede sureti ile satılmıştır. Yalnız parti matbaasının icar işi, Genel Sekreterliğin 11/11/931 tarih ve 2874 numaralı emri hükmüne uyularak, Aydın Gazetesinin intişarını temin

---

¹²⁸ BCA CHF, sayı 12/2644, 490.01/621.39.1, s. 2.

etmek ve matbaa elet, edevatının hasar ve ziyanına meydan vermemek için, idare heyeti kararı ile yapılmıştır.

Mülhakat:

- 1) Parti ve Halkevi Teşkilatının (50) liradan fazla paraları bankada saklanır. Banka bulunmayan nahiye merkezlerinin bazılarında emanet makbuzu ile belediye veznelerine yatırıldığı anlaşılmışsa da halen bu vaziyet tamamen önlenmiştir.¹²⁹
- 2) Vilayet idare heyetinin tahsilât makbuzları, 931 yılından hususi defterine kayıt ve tespit edilmiştir. Bütün parti ve Halkevleri için de matbaadan makbuz defterleri yaptırarak dağıttık. Bu defterlere parti teşkilatımız 9312 yılında, Halkevlerimiz de açıldıkları günden itibaren aldıkları makbuzları kayıt etmişlerdir. Keyfiyet ikinci teftişlerinde bölge müfettişimiz tarafından da görülmüştür.
- 3) Para işi olan parti teşkilatı öteden beri bütçelerini kongrelerden yaparlar. Bütçe yapmayan ocaklar, para işleri bir derece yukarı heyetler tarafından idare olunanlardır.
- 4) Üye aidatı tahsilâtı için, teşkilatımız mütemadiyen takip ve teşvik olmakta ise de beklediğimiz semere elde edilememektedir.
- 5) Vilayet idare heyetimiz numunesine göre demirbaş eşya defteri bastırarak parti teşkilatı ve Halkevlerine dağıtmıştır. Bu gün bu defterler her yerde tamamen tutulmuştur.
- 6) Teşkilatımızın hesap kuyudatı, mütemadi takiple ıslah ettirilmektedir.
- 7) Atça ve Germencik nahiyelerinin inşaat paraları, Genel Sekreterlik emrine bankaya koydurulmuştur.

İş bu karşılığın vilayet idare heyetimizin 15/7/940 tarihli 76. toplantısında tespit olduğunu sonsuz saygılarımla arz eylerim.¹³⁰

---

¹²⁹ BCA CHF, sayı 12/2644, 490.01/621.39.1, s. 3.

¹³⁰ BCA CHF, sayı 12/2644, 490.01/621.39.1, s. 4.

Aydın Vilayeti C.H.P. Teşkilatı Teftiş Raporudur

Aydın vilayeti parti teşkilatı 6 kaza, 35 nahiye Ocağı, 6 semt 50 mahalle 431 köy ocağından ibarettir. Teşkilat yapılmamış yalnız bir köy vardır. Vilayetin umum nüfusu 259282 kişi olup partiye yazılmış olanların adedi, 34529 kişidir.

Vilayet parti idare heyetini teşkil eden zevatın içtimai, siyaset ve ahlaki vaziyetleri bakımından halk nazarında sevgi ve sempatileri çok iyidir. Bu zevat partinin ilk teessüsünden beri partiye intisap etmiş ve zaman zaman partinin vilayet idare heyeti reisi ve azalılıklarında bulunmuş ve çalışmış arkadaşlardır. Halkın kendilerini sevdiğini, saydığını ve bütün vilayet halkının tanıdığına ve hürmet ettiğine kaniim.

Vilayet parti idare heyeti arasında birbirine yakın akraba olan ve parti nüfusunu istismar eden yoktur. Buldukları vazifelerinde muvaffakiyet göstermişlerdir. Kabiliyet ve iktidarları ile temayüz etmişlerdir. Bu heyet arasında nizamnamenin 162. maddesine mugayir olarak parti idare heyeti azalığından başka bir de fazla iş alanlar vardır. Bu fazla vazifeyi ya valinin ısrarı ya da halkın talebi ile vuku bulunmuştur. Vilayet parti idare heyeti reisi aynı zamanda hem belediye reisi hem de beden terbiyesi ikinci reisidir. Bu üç vazifeden birisi ücretli, ikisi fahri ve parasızdır. Kaza vilayet parti idare heyetinden Bay Ahmet Emin Arkay hem encümeni daimi vilayet, hem de tayyare cemiyeti reisidir. Diğer azaların fazla vazifeleri yoktur.

İdare heyeti azaları arasında karşılıklı muhabbet, itimat ve samimiyet vardır. Birbirine bağlılıkları vardır. Her yaptıkları işi ehli yerine danışarak görüşerek yaparlar, anlaşamadıkları cihet yoktur. Evvelce bu vilayet merkezinde de eşhas arasında bir takım cereyanlar geçimsizlikler vuku bulmuş, dedikodular olmuş ve Genel Sekreterlik işgal edilmiş ise de bu gün bunlardan eser kalmamıştır. Parti işlerini bahane yaparak partide çalışanlar aleyhinde cereyanlar yaratmak arzu eden olsa dahi halk artık bu gibilerine alet olmaktan kaçınmaktadır. Şahsi menfaatlerini gizlemek sureti ile faaliyet göstermek isteyen ve parti nüfusundan istifade etmek yolunu arayanlar kalmamıştır.

Parti teşkilatımız ile hükümet amir ve memurları arasında iş ve fikir birliği vardır. Teşkilatımız hükümet otoritesini takviye etmektedir. Halk ve parti teşkilatı hükümeti en üstün bir teşekkül ad eder, şu kadar var ki hükümet memurlarından

pek cüzi bir kısmı partimizin lüzum ve ehemmiyetini hala takdir etmediği görülmekte ve parti ile Halkevlerini zait bir teşekkül ad etmektedir. Gerçi hükümet amir ve memurlarının parti işlerimize karşı müşkülât çıkardıkları yok ise de göstermekte oldukları alakasızlık parti ruhu ile melfuf bulunmadıklarına delildir. Bilhassa kaymakamlar ve nahiye müdürlerinin ek serisi tamamı ile alakasız vaziyettedir.¹³¹ Bunlardan bazıları nahiye ve kazalarda inşa edilmek için belediye bütçelerine konulan parti ve Halkevleri yardım paralarını tenzil etmeden bütçeleri tasdik etmedikleri görülmüştür. Bütün belediyeler buldukları yerlerin parti ve Halkevlerine kudretleri kadar yardımda buldukları görülmüştür. Merkezi vilayette dahi olduğu halde Jandarma Komutanları tarafından parti ve Halkevleri telefonlarını haber vermeye dahi lüzum his etmeden kestirildiği görülmüştür. Diğer çoğu yerlere telefon verildiği halde parti ve Halkevlerinden kesilmiştir. Bu gibi haller herhangi bir Jandarma Komutanının veya herhangi bir kaymakamın parti idare heyeti reisine muğber olmasından ileri gelmektedir. Bu hadiseler Aydın Vilayetinde vuku bulunmuştur ve vilayet parti idare heyetinde tespit edilmiş kayıtlar vardır ve vali ala kandırılmıştır. Fakat musibet bir netice alınmamıştır. İki ay evvel Nazilli ve Karacasu kazalarının bazı köylerinde vuku bulan Tolu afet ve tahribatını halkın ihtiyar heyetlerinin ve köy ocak idare heyetlerinin ihbarlarına rağmen alakadar hükümet memurları hala harekete geçip kanuni vazifelerini yapamadıklarından halkın partimize vaki olan şikâyet ve müracaatlarını memurlar hoş görmemişlerdir. Halk duyurmak için partiye müracaat ediyor, Vilayet parti reisi valinin nazarındaki katını celp ediyor fakat hala bir netice yok. Mahalline giden de yok, sonra parti bir daha söylerse vazifelerine müdahale telakki ediliyor. İşte parti ile memurlar arasında ihtilaf böyle başlıyor. Bu vilayette partiyi ve partilileri alakalandıran işlerde hükümet ile teması yalnız vilayet idare heyeti reisi yapar. Hükümet reisi ile temas etmektedir, bu vazifeyi yalnız reis yapar.

İdare heyeti tarafından parti prensiplerinin halka yayılması hususunda çalışmalar yapılmaktadır. Reis ve azalar ocaklara giderek görüşmeler temaslara yapmışlardır. Konferanslar verilmiş, müsamereler tertip edilmiş ve halk hatipleri seçilmiştir. Halk hatiplerinden istifade edilmiş olanlar kürsülerde ve muhtelif yerlerde, bilhassa merasim günlerinde muhtelif konferanslar verilmiş, müsamereler, içtimalar tertip edilmiştir. Halkevlerinde ki radyo ile buna merbut hoparlörler ile halka Ankara Radyosunun konferansları ve şair neşriyatı

---

¹³¹ Aydın Bölgesi Teftişi Raporu, 4.12.1939, Tarihli Rapor, 4. Büro, BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 1.

dinlettirmek sureti ile parti prensiplerinin yayılmasına çalışılmıştır. Bütün teftiş ettiğim yerlerde, hatta köylerde halkın radyo başında Ankara Radyo neşriyatını çok alaka ile dinlediğini gördüm. Ankara Radyosunda verilecek konferansların açık ve halkın anlayabileceği bir ifadeyle olmasını temin edilmesi icap ettiğini ve böyleliğine zan ederim Ankara Radyosunda verilmekte olan konferansların bir kısmının tertibinde parti programının esas tutulması için Genel Sekreterlik yüksek makamına nazarı dikkatini celp ederim.¹³²

Vilayette parti kongreleri nizamnamenin tayin ettiği müddet içinde yapılmıştır. Bu vilayette nizamnameye muvafık olmayan ve dört seneden beri devam eden mühim bir noksan göze çarpmış ve hemen tashihi cihetine gidilmiştir. Bu vilayette mahalle ve köy kongrelerinde bütçe tanzim edilmemektedir. Ocakların yalnız nahiyelerinde bütçe tanzim edilmiştir. Kongreler nizamname mucibince bütçe tanzim ve tasdik ile vazife dar olduklarından hatalı görüş ve anlayış dolayısı ile dört seneden beri bütçe tanzim edilmemiştir. Hâlbuki ocak azalarından aza aidatı toplanmıştır ve bu toplanan paraların %50'si ocaklara aittir ve az çok ocaklarda da bütçe tanzimi imkânı vardır. Bütçe tanzim etmek için nizamnamenin 25. maddesini son fıkrası mucibince umumi idare heyetinden bir köy için ayrı ayrı karar almak lazımdır ki Aydın Vilayet İdare Heyeti, umumi idare heyetinden bu yolda bir karar almamıştır.

Kongreler nizamnameye tevfikeye yapılmış dilekler serbest söylenmiş ve seçimler serbest yapılmıştır. Alelumum bütçeler kongreler tarafından tanzim ve kademe kademe yine kongreler tarafından tasdik edilmeleri icap ederken bu vilayette bu işi idare heyetleri yapmışlardır. Bütçelerin tanzim ve tasdikleri kongreler tarafından yapılması için vilayet idare heyetinin nazarı dikkati celp edilmiştir. Geçen vilayet kongresi çok iyi idare edilmiş, hükümet amirleri, umumi meclis azaları ile belediye reisi ve azaları davet edilmişlerdir.

Kongrelerden sonra teşekkül eden idare heyeti azaları tasdik edilmiştir. Bu vilayette yalnız Bozdoğan Kaza İdare Heyetinin tasdi ki yapılmamıştır ve Genel Sekreterliğe bildirilmiştir. Kongrelerin idare heyetlerine bırakmış oldukları dilekleri tasnif ve tasdik edilmiştir. Vilayet idare heyeti umum vilayetin 51 adet dileğini Genel Sekreterliğe yazılmış ve pek çoğuna umumi memleket mevzuları olmakla menfi cevaplar gelmiş. Diğer bazı dileklere de müspet cevap alınmıştır.

---

¹³² BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 2.

Vilayet makamına ait olan 42 dilekten 28 adedine cevap verilmiştir. Vilayet umumi meclisini alakadar eden dilekler 93 adet olup 67 adedine cevap alınmıştır. Aydın Belediyesini ilgilendiren dilekler 21 adet olup hepsine cevap alınmıştır. Bu vilayetin en mühim dileği Menderes Nehrinden sulama işidir ki bu dilek yapılmaktadır. Halk bunun için partiye ve hükümete müteşekkîr ve minnettardır. Diğer mühim dilek Menderes Nehri üzerinde bir köprü kurulmasıdır ki bu dilek henüz yapılmamıştır. Bu dilek iktisadi ve askeri nokta nazarından çok mühimdir, nazarı dikkati celp ederim. Diğer mühim dilekte köylülerin topraklandırılmasıdır. Bu dilekte umumi memleket mevzusudur. Aydın'a mahsus dileklerden birisi de incir ağaçlarına arız olan hastalıklar ile mücadele yapılmasıdır. Ziraat Vekâleti tarafından burada tesis edilen incir istasyonundan istifade edilmediğinden şikâyet edilmektedir.¹³³

Vilayet idare heyeti azaları kendi aralarında iş bölümü yapmışlardır. İş bölümünde 8 idare azasının 14 büronun işi taksim edilmiştir. Muhasip ve kâtip ayrılmış, ayrıca ücretli kâtip de vardır. İdare heyeti haftada bir defa içtima yapmış, kararlar ittifakla verilmiş ve kararlar vaktinde deftere geçirilmiştir. Mazeret devam etmeyen ve kararlarda istinkâf eden yoktur. Uzun müddet devam etmeyen aza yoktur.

- A) İdare heyeti aza sayısının artırılmasına az çalışılmıştır. Bir sene zarfında partiye yeniden 748 kişi kayıt etmiştir. Bu rakam istikrar edilecek, bir miktar değil ise de bazı kazalarda ve mesela Söke ve Karacasu kazalarında bir sene içinde hiçbir kimse partiye yazılmadığı vilayet heyetinin nazarından kaçmıştır.
- B) Aza aidatının toplanmasında vilayet idare heyeti bu işe hiçbir teşebbüs ve teşvik yapmamış kendisini vazifedir görmemiştir. Gerçi nizamnamede aza taahhüt aidatının toplamak vazifesini ocak idare heyetlerine vermiş ise de vilayetinde bu hususta ocakları teşvik ve alakadar kılması icap ettiğini ve bazı ocakların %80 tahsilat yapıldığı halde bazı ocaklarda hiç tahsilat yapılmadığının vilayet tarafından sebebi sorulması ve ikaz edilmesi icap ederdi vilayetin bu işi de alaka ile takip etmesi gerekir.
- C) Vilayet idare hayati talimatına göre seçim yoklamaları yapmışlardır. Yoklama yapılması mecburi olan seçimlerde yoklama ver seçim

---

¹³³ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 3.

yapılmıştır. Yoklamalarda namzediler tespit edilmiş ve seçimlerde parti namzetleri ittifakla seçtirilmiştir. Yalnız geçen sene Bozdoğan kazasında bazı partililer partice namzet gösterilmemiş olan kimselere rey vermiş oldukları görülmüş olmakla bu suretle rey vermiş olanlar hakkında kaza idare heyeti cezalanmak istenmiş ise de vilayet idare heyeti geçimsizliğe meydan vermemek için bu usulsüz hareketi yapanları af etmiştir.

- D) Bölgede partinin durumunu, çalışmalarını ve aza mevcudunu bildiren altı aylık mesai raporunu vermişlerdir. Bu raporlar ayrı bir dosya halinde hıfz edilmiştir.
- E) Vilayet parti idare heyeti partililer arasındaki geçimsizlikleri bertaraf etmeye çalışmışlar ve muvaffak olmuşlardı. Yalnız Bozdoğan kazasında partililer arasında halen geçimsizlik vardır. Bunlar arasındaki geçimsizliği izale için vilayet idare heyeti birçok teşebbüsler yapılmış ise de önlenememiştir. Geçimsizliği yapanlar birkaç muhteris şahıstır. Halkın bunlardan zararları vardır. Son teşebbüs tarafımdan yapılmıştır. Barışacakları ve birbiri ile uğraşmaktan vazgeçecekleri için söz alınmıştır. Geçimsizliğin izale edeceği umut edilmektedir. Zaten karıştıranlar tarafımızdan tespit edilmiştir.¹³⁴

Hesap İşleri

Vilayet idare heyetinin bütçesi tanzim edilmiş ve tasdik için genel sekreterliğe gönderilmiş ise de bütçe henüz tasdikten gelmemiştir. Kasa defteri ve 8 numaralı defterler tutulmaktadır. Defterler temiz ve muntazam tutulmuş, silinti yoktur. Kasa defteri her ay nihayetinde reis ve muhasip tarafından imza edilmiştir. Her altı ayda bir defada vilayet idare heyetinin teklif ve merkezin tasdik ettiği murakıp bir heyet tarafından hesaplar murakabe edilmiş ve bu heyetten hesapların sağlam ve salim olduğuna dair rapor alınmıştır. 934 senesinden beri murakıba heyetleri tarafından verilmiş olan raporlar ayrı bir dosya halinde saklanmaktadır. Masraf senetleri vardır ve bu senetleri reis ve muhasip imzalamışlardır. Pullar muhasebe talimatnamesine göre konulmuştur. Bazı tahsilât makbuzlarının dip koçanlarına çift imza konulmamıştır. Vilayet idare heyeti bütçelerinde yazılı olan gelirleri vakit ve zamanında tahsil edememişlerdir. Sene ortasını geçtikleri halde muhasebeci hususiyetin bütçesine parti ve halk evlerine koymuş olduğu yardım

---

¹³⁴ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 4.

parasını Vali Bay Sabri Çitak vermemiştir. Vilayet parti reisimiz partiye ait olan ve bütçelere konmuş olan paraları almak için hemen her gün valiye yalvarırcasına şifahi ve tahriri müracaatlar yaptığı halde, para mevcut olduğu bilindiği halde bay vali tarafından güçlkle ve pek az miktarda bir para verilmiştir. Gerek hususi muhasebe ve gerek parti bütçesinde yazılı olan paraların verilmemesi ve alınmaması yüzünden bu gün bu vilayet içindeki halkevleri çalışmayacak hale gelmişlerdir. Vali parti ve halkevlerini benimsememektedir.

938 senesinden devir eden ve nizamname mucibince anal sekreterliğin izin ve müsaadesi olmadan sarf edilmemesi lazım gelen Aydın merkez Halkevinin inşasına ait bütçede yazılı para valinin riyaset ettiği zamanda yarısından fazlasını inşaattan gayri yerlere sarf edilmiş olmakla bu sene inşasına devam edilmekte olan bu Halkevinin inşaatında beraat arız olmuştur. Yeni Vali Bay Sabri Çitak'da parti ve Halkevlerin adeta zait bir teşekkül ad ettiğinden partiye para verirken çok imsakli davranmaktadır. Vilayet parti idare heyetinin bütçesinde nazarı celp eden bir para daha vardır ki bunun da usulsüz ve muhasebe talimatına uygunsuz olarak yapılmakta olduğu zan ediyorum. Bu para avans olarak sarf edilen veya kullanılmakta olan parti paralarıdır. Muhasebe talimatnamesinin 8. maddesi mucibince avans olarak verilen paraların bir ay içinde mahsubu yapılması icap ederken iki seneye yakın bir zamandan beri aynı yere mütemadiyen aynı yere eski avanslar mahsup edilmeden yine avans olarak para verilmektedir. Verilmekte olan para miktarı 5000 liraya yakındır.¹³⁵ Bu avanslar buradaki partiye ait olup bir iki aydan beri bir şahsa işletilmek için idare heyeti kararı ile ve antlaşma sureti ile yine idare heyeti azasından ve müzayede yapılmadan verilen matbaaya ait işlere yapışmaktadır. En son olarak evvelce verilmiş olan 4000 lira avanstan başka bunu mahsubu yapılmadan yeniden matbaa işleri tavsiye komisyonuna 750 lira verilmiştir. 8-10 bin lira kıymetinde olan ve partiye ait bulunan bu matbaa partiye birçok masraflara badi olduğunun ve partiye yaptığı masraflar mukabilinde fayda temin etmediğini kanaat ediyorum bu matbaanın masrafları ve idare işi hal edilmelidir. Parti hesabına çıkarılmakta olan Aydın adındaki gazetenin parti prensiplerini yaymak için çıkarıldığına dair yazılar bölge müfettişliğim zamanından beri görmedim daha evvel bu şekilde hizmet etmiş ise malumatım yoktur. Parti paralarından birçoğu matbaa işine sarf edilmiş olduğundan matbaa işinin Genel Sekreterlik yüksek makamınca tetkik ve hal edilmesi zarureti olduğuna kailim. Vilayet idare heyetinin hepsinin hüsnü niyet ve çok iyi

---

¹³⁵ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 5.

çalıştıklarına fiilen şahidim. Hiçbir süit idareden şüphem yoktur. Ancak avans üstüne avans vermek ve bunu böylece devam ettirmek talimatnameye uymamakta olduğuna ve geçen seneden inşaata tahsis edilen paranın Genel Sekreterlikten izin almadan sarf edilmesinin nizamnamemize uygun olmadığına zan ediyorum. Hesap işlerinin mutahasısı olmadığımında varisteki izahtı vilayet parti idare heyeti kâtip ve mucibi nizamnamenin 88. maddesi mucibince ifayı vazife etmişlerdir. Defterler, dosyalar, kuyudat her şey eksiksiz olarak tutulmuştur. Toplantı zamanları ve muhabereleler muntazamdır. Evrak kayıt defterleri iyidir. Gelen giden evrak gününde deftere geçirmiştir. Eski evrak, defterler ve dosyalar mahfuzdur.

Aza sicil defterleri suretleri vardır, bu vilayette köylerin ekserisinde sicil defterleri yoktur. Sicil defterlerin asılları ekseriyetle nahiyelerde tutulduğu görülmüştür. Vilayet idare heyetinde dosyalar 14 büro üzerine tutulmuştur. Kazalarda nahiye ve köylerde muayyen miktarda dosya yoktur. Bazılarında fazla bazılarında eksiktir. Merkezi vilayette partiye ait gayrimenkullerin kayıtları vardır ve muntazamdır. Bu gayrimenkullerden tapulu olanların tapu senetlerinin asılları Genel Sekreterliğe gönderilmiştir. Bazı kaza ve nahiyelerde bu hususta hiçbir kayıt tutulmamıştır. Bu vilayet içinde partiye ait 32 parça gayrimenkul vardır. 27'sinin tapusu vardır. 5 adedinin tapusu alınmamıştır. Bunlar hakkında muamele cereyan etmektedir. Tapular alınmak üzeredir, yalnız Söke'deki deponun tapusu alınabilmek için hibe harcı olarak 600 lira bir parçanın maliyeye verilmesi lazımdır. Bu deponun kıymeti takriben 5 bin liradır. Depodan senede 400-500 lira kira alınmaktadır. Hibe harcı bütçeye bu sene konulmamıştır.¹³⁶

Vilayet idare heyetinin demirbaş eşyası vardır, eşya kayda tevafuk etmektedir, eşyaya iyi bakılmaktadır. Demirbaş eşya defteri tutulmuştur. Eşyalara ve defterlere numara konmamıştır. Bazı eşyaların ve defterlerin demirbaş eşya defterine yazılmadığı görülmüştür. Umumiyet itibari ile bu iş iyidir. Matbaanın demirbaş eşyası da ayrı olarak tespit edilmiştir. Matbaa parti tasarruf atından alınmıştır, matbaanın bir de murakıp heyeti vardır. Murakıp heyetini parti idare heyeti seçmiştir. Murakıp heyet, vilayet idare heyeti reisi Bay Ethem Menderes, parti muhasibi Bay Halim ile Halkevi reisi Bay Neşet'ten ibarettir. Ayrıca Aydın Belediye hesap işleri müdürü Bay Osman matbaanın hesap işlerine bakmaktadır. Partiye aza kayıt muameleleri nizamnamenin 12. maddesine uygun yapılmaktadır. Nizamnameye uygun olarak kayıt yapılmış olduğu haber alınan olursa hakkında

---

¹³⁶ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 6.

icap eden muamele yapılmak üzere Genel Sekreterliğe malumat verilmektedir. Yeniden kabul edilen azalar için kabul töreni yapılmaktadır. Muhitin sevdiği ve içtimai ahlakı bakımından kıymetli eşhasın hemen hepsi partiye alınmış olanlar varsa esasen bunların partiye alınması arzu edilmeyen kimselerdir.

Yoklama talimatnamesi ve Genel Başkanlık divan kararlarına göre parti teşkilatımız tarafından yapılmakta olan yoklama ve denemeler neticelerinin isabet derecesi hakkındaki düşünceler müspet ve iyi talakı edilmektedir. Yoklama yapılması çok iyi tesir etmiştir. Bilhassa denemeler yapılmasından her kes memnundur. Yalnız denemelerin tatbik şekilleri üzerinde münakaşa ve tenkit yapılmaktadır. Geçen denemelerde gösterilen isimler üzerinde durulmaktadır. İsimler üzerinde iyice tetkikat yapılmadığı ve müracaatlar içinde partide senelerce çalışmış, muhitçe tanınmış ve sevilmiş ilmi kıymetleri yüksek birçok eşhas var iken bunların gösterilmeyip ne memleketçe ne de mahallince tanımlamış ve hiçbir teşekkül veya parti işlerinde çalışmamış olan kimselerin yoklamalarında isimleri partice gösterilmesi eşhas üzerinde iyi bir tetkik yapılmadığı ve partide senlerce hizmet edenlerin hizmetlerin nazarı dikkate alınmadığı kanaati hâsıl olmuştur. Denemelere gösterilecek isimler ya umum memlekette hizmet etmiş ve tanınmış eşhastan olmalı veya mahallen tanılan ve teşekküllerde uzun seneler çalışmış olanlardan olmalıdır. Partiye yazılı olduğu halde parti işleri ile hiç meşgul olmamış ve hatta partinin hiç semtine uğramamış olanların isimlerini yoklamaya parti namına konmamalıdır. Diğer hususta hakkında her şey iyi intiba bırakmıştır. Parti namzedi olarak mahallin resmi ve hususi teşekküllerine seçilmiş olanların içtimai ahlakı milli ideal ve çalışma bakımından muhitlerce çok iyi sevilmiş kimselerdir. Bilhassa bu vilayette teşekküllerde iş almış olanlar herkesin sevdiği, saydığı kimselerdir ve kendilerinde şahsı meziyetleri vardır.¹³⁷

4.5. 1941 Yılı Parti Müfettişlik Raporuna Göre Aydın

Aydın Vilayeti Parti Teşkilatı

Bu sene akdedilen vilayet kongresinden sonra teşekkülden idare heyeti aynen ipka edilmiş olan eski idare heyetini teşkil eden zevattır. İdare Heyeti Reisi olan Ethem Menderes aynı zamanda Aydın Belediye Reisidir, hukuk mezunudur. Halkevi Riyasetinde bulunan Neşet Akkor da Aydın Baro Reisi olup bu iki zat halı

---

¹³⁷ BCA CHP (490.01/621.39.1), s. 7.

hazır idare heyeti azaları arasında parti ve mahalli işlerde başta gelen daha faal rol oynayan şahıslardır.

İdare Heyetinde bulunan tüccardan Halim Aysin İdare Heyeti azaları arasında halk tarafından en çok sevilen ve sayılan bir zat olup tahsil derecesi orta olmakla beraber karakter ve zekâsı ile dürüstlüğü, ciddiyeti dolayısı ile muhitçe çok tutulmuştur. Heyette bulunan Raif Kôn Aydın ile Raif Aydoğdu parti işlerinde alaka ile çalışan kimseler olup şahsi nüfusları ve halk tarafından tutulmaları dolayısı ile her zaman nazarı dikkate alınmış ve alınacak birer şahsiyettir.

Heyette bulunan Bayan Ruhiye Tellioglu Aydın orta mektep müdürünün eşi olup gayet ciddi ve parti işlerinde seve seve çalışmaktadır. Yine idare heyetin de bulunan sıtma mücadele hekimi Dr. Ziya İşeri, Eczacı Şevket Levent ve hukuk mezunlarından Yusuf Selahattin Eğriboz halk tarafından sevilen kimseler olmakla beraber İdare Heyeti aza âdetini tamamlamak ve mütesanit bir heyet teşkil etmek için diğer dört arkadaşlarının müzaheret ve tensipleri ile heyete girmiş bulunmaktadırlar. Eczacı Şevket Levent ile Yusuf Selahattin'in vilayet parti işlerindeki çalışmaları ile idare heyeti içtimalarına iştirak etmeye münhasır kalmaktadır.

1) Vilayet İdare Heyeti

Heyeti umumiyesi ile parti işlerinde çok iyi derecede çalışmış ve muvaffak olmuş bir heyettir. Halk tarafından şahıslarına karşı sevgi ve saygı gösterilmektedir. Hepsisi muhitin tanıdığı ve hürmet ettiği kimseler olup senelerden beri parti işlerinde çalışmak sureti ile şahsi meşguliyetleri dolayısı ile vilayetin her tarafında iyi tanınmış eşhastandırlar.¹³⁸ Aydın Vilayet ve merkez mülhakatında bu heyete muarız olanlar ve heyet içinde başta gelen Ethem Menderes ile Neşet Akkor'u sevmeyenler, İdare Heyetinde bulunmamalarını arzu edenler vardır. Muarızlardan müfrit olup heyeti devirmek için çalışanlar mevcut olduğu gibi her iki taraf cereyana kapılmamış ve kendisini ortaya atmamış gayri memnun münevver eşhas da vardır. Müfrit olan muarızlar halk tarafından esasen sevilmeyen ve idare heyetine geçmeleri arzu edilmeyen birkaç şahıstır ki bunların ehemmiyeti yoktur. Asıl mühim olan cihet muhitçe sevilmiş, sayılmış ve parti hizmetlerinde bulunmuş olup da şimdi hariçte bırakılan kimselerle bazı mebuslar

---

¹³⁸ CHP Aydın Bölgesi müfettişi Mardin Mebusu Dr. Rıza Levent'in Teftişi Raporu, 02.01.1941, Tarihli Rapor, 1. Büro, BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 1.

ve doktorların günden güne memnuniyetsizlikleri artığı hissedilmektedir. Geçimsizlik, sevgisizlik parti işlerine ve parti prensiplerine karşı olmayıp şahısların yetkilerini çekememezlikten ve her iki taraf toleransının az olduğundan ileri geldiğine kaniim. Eski ve yeni idare heyeti kongre seçimlerinden tavsiye ettiğim şekilde mutedil tanılan ve mahallince sevilen, muarızların da emniyetini temin etmenin bulunan 2-3 şahsi yeni idare heyetine almak imkânı bulunmuş olsaydı tezayüt eylemek istidadında bulunan âdemi memnun eşhas tahdit edilmiş olacaktı. Maalesef idare heyeti bu cihete temayül etmedi, aralarında hiçbir kimseyi almak cesaretini gösteremediler. Aralarına başka bir kimseyi alırlarsa mütesanit bir heyet olmaktan mahrum olacaklarını zannettiler.

Vilayet İdare Heyetinde seçilen arkadaşların vaziyetlerinde nizamnamemizin 162. maddesine uygun olmayan ve fazla iş alan kimse yoktur. Parti nüfusunu istismar gayesi güdüldüğüne hükmedecek açık bir vaziyet yoktur. Husus ile bu kelimenin manevi mana şumulü derecesi varesteyi izah bulduğundan kati hüküm vermek imkânı yok ise de arkadaşların hemen hepsi parti işlerini mefkûre gayesi edindiklerini ve hakikaten feragatli kimseler olduğuna bu arkadaşlar parti işlerinde cidden feragatli memleket sevgisi ile çalıştıklarına kaniim.

Vilayet İdare Heyetleri azları arasında karşılıklı emniyet, itimat, sevgi duyguları vardır. Birbirlerini severler, hürmet ederler. Aralarında parti disiplinin icap ettirdiği rabitalardan başka şahsi sevgi ve arkadaşlıkları vardır. Müttehit, mütesanit ve birbirleri ile tamamıyla anlaşılmış kimselerdir.¹³⁹ Parti teşkilatımız ile mahalli hükümet amir ve memurları arasında iş, fikir beraberliği vardır. Vali vilayet Bay Sabri Çıtak parti işlerinde teşkilatımıza müzaheret ve muavenette bulunmaktadır. Teşkilatımızda hükümetin her türlü icraatını seve seve yapmaktadır. Halk hükümetin büyüklerimizin ve hükümet ricalinin takip ettikleri dâhili, harici ve iktisadi, ticaret siyasetteki muvaffakiyetin tamamı ile takdirkârı bulunmaktadır. Herkes memnun ve emindir. Şimdiye kadar görülmemiş muvaffakiyetli işlerin başarılmakta olduğunu herkes müdrük bulunmakta olup hükümetin icraatından şikâyet eden duyulmamakta ve işitilmemektedir. Evvelce mütereddit olanlar ve tevehhüm edenler dahi artık kanaat etmemişlerdir ki hükümet en doğru, en isabetli yolda yürümektedir. Hiç kimsenin hiçbir diyeceği ve tenkit edeceği cihet kalmamıştır. Her şey yolundadır.

---

¹³⁹ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 2.

Nahiye Müdürlerinden ve Kaymakamlardan bazıları köyler ihtiyar heyeti bütçelerine ve Belediye bütçelerine parti ve halkevlerine yardım olarak konulan tahsisatın bütçeden kaldırılmadıkça bütçeleri tasdik etmedikleri görülmekte teşkilatımız tarafından şikâyet edilmektedir. Bu mesele hakkında geçen sene raporlarımda tebarüz ettirilmiş olduğundan makamı âlilerinden bu gibi nahiye müdürleri ve kaymakamların isimlerini bildirmeliğim talep edilmişti. O zaman takdim etmiş olduğum V-940 tarih ve 107 numaralı tahriratımla bu işin vali tarafından köy ve belediye bütçelerine parti için para konulması hakkındaki tamimden ileri geldiğini cevaben bildirmiştım. Bu sene de valinin geçen seneki tamimi üzerine köy ve belediye bütçelerine parti ve halkevleri için yardım parası konuşmakta tereddüt edilmektedir. Önümüzdeki aylarda köy bütçeleri belediyeler bütçeleri ve vilayet bütçesi tanzim edileceğinden bu bütçelere parti ve halkevleri için makamı âlilerinden vilayete tebligat yapılması muvafık olur zannındayım. Bu suretle müşkül vaziyette kalan teşkilatımıza da müzaheret edilmiş olacağı gibi manevi şerefleri de yükseltilmiş olacaktır.¹⁴⁰

Şu ciheti de arz etmeliyim ki halk dilek ve şikâyetlerinin, maruz kalacağı ve kaldığı haksızlıkları, gördüğü yolsuzlukları parti teşkilatımıza müracaat etmek sureti ile haber vermekte, şikâyette bulunduğundan ve parti teşkilatları da muttali olduğu dilek, şikâyetler hakkında hükümet nezdinde teşebbüsatta bulunduğum tenkit veya şikâyet olunmaktan mütevellit memurlar arasında parti teşkilatımızda çalışan arkadaşlara karşı âdemi memnuniyet, şahsi iğbirar göstermektedirler. Birçok memur partiye karşı ve teşkilatımıza karşı ellerinden gelen müşkülâtı çıkarmaktadırlar. Teşkilatımız halkın gözü, kulağı ve dili mesafesinde bir vazife gördüğünden bazı hükümet memurlarının bu vaziyetten memnun kalmayacakları ve kalmadıkları tabidir. Parti teşkilatı ve kademeleri tarafından vuku bulacak müracaatların hüsnü telakki edilmesi için umum vekâletler memurlarına emir verilmesi münasip olur zenindeyim.

Parti prensiplerini yaymak için vilayet idare heyeti çok iyi çalışmalar yapmıştır. Genel sekreterliğin paraşütçülük, hava taarruzlarına karşı korunma ve ahvali hazıra, dolayısı ile memleketimizin vaziyeti hakkındaki temimler merkez vilayette bastırılarak umum vilayetin kaza, nahiye ve köy ocaklarına kadar tamim ve tebliğ edilmiş. Yarıca halk hatipleri, memurlar ve muallimler, parti idare heyetlerinde çalışan arkadaşlar tarafından da bu mevzular etrafında görüşmeler,

---

¹⁴⁰ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 3.

konferanslar verilmiştir. Sayın mebus Hikmet Bayur'un ve mebus Mümtaz Ökmen'in Aydın'da ve Nazilli'de vermiş oldukları konferanslarda bastırılarak bütün ocaklara tevzi edilmiş ve mülhakatında halka tekrar ettirilmiştir. Vilayet parti reisi Ethem Menderes, Halkevi Reisi Neşet Akkor ve idare heyeti azasından Raif Aydoğdu da bu mevzular etrafında halkı tenvir etmişlerdir. Merasim günlerinde halk hatiplerinden istifade edilmiş ve halkevinde halkın seviyesine uygun konferanslar verilmiştir.¹⁴¹ Vilayet merkezinde halkevine ait radyodan ve bu radyoya bağlı hoparlörlerle şehrin muhtelif semtlerindeki halk radyo neşriyatından istifade ettirilmiştir. Aynı zamanda parti idare heyeti reisi Ethem Menderes tarafından çıkarılan ve partiye ait olan, yevmi havadislersen başka parti prensiplerini yaymak için yazılmış yazılar neşredilmektedir. Köycülük ve kooperatifçilik mevzuları ile buna mümasil mevzular üzerinde birçok yazılar yazılmıştır ve yazılmaktadır. Ayrıca Aydın münevver bir zümre tarafından Akın adında ayda bir neşredilen Kültür Mecmuası da muhitçe faydalı olmaktadır. Bu mecmuada siyasi mevzulardan başka her türlü yazılar yazılmaktadır.

2) Kongreler

- A) Vilayetin bütün kaza kongrelerinde ve vilayet kongresinde hazır bulundum. Vilayet kongresi mukarrer olduğu 27.12.1940 tarihinden Aydın Parti binasında muayyen saatte Aydın Mebuslarından Dr. Mazhar Germen, Nazmi Topçuoğlu, Vali Sabri Çıtak rüesayı mumirini mülkiye hazır olduğu halde açılmıştır. Kongre nizamname hükümlerinde uygun olarak cereyan etmiştir.
- B) Geçen sene kongrelerin idare heyetlerine bırakmış oldukları dilekler idare heyeti tarafından takip ve intaç edilerek aldığı cevapları ait oldukları mahallere tebliğ etmiştir. Aydın vilayetine ve belediyesine ait olan dileklerin hepsinin cevabı alınmıştır. Tatminkâr görülmeyen bazı dileklerin cevapları bu defaki kongrelerde yine aynı dilekler müzakere edilmiş. Bu dilekler tekrar yeni sene dilekleri meyanına alınmıştır. Dileklerin takip ve intacında daha fazla alaka ve ciddiyet görülmekle partililer ve parti teşkilatı bu cihetten büyük bir memnuniyet hissetmektedir.¹⁴²

---

¹⁴¹ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 4.

¹⁴² BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 5.

- C) Aydın vilayet kongresinde dilekler Dilek Encümeni tarafından tetkik edilmiş ve dilek Encümeninin reddettiği dilekler tekrar olarak bu dilekler kongre umum heyeti tarafından serbestçe münakaşa ve müzakere edilmiştir. Dileklerin münakaşa edilmeden yeni teşekkül edecek idare heyetinin tetkik etmesini talep eden bazı takrirler ve şifahi teklifle vuku bulmuş ise de tarafımdan vuku bulan ısrar ve ciddi bir münakaşa üzerine dilekler heyeti umumiye de müzakere ve münakaşa edilmiş ve Vali ile rüesayı memurun icap eden izahatı vermişlerdir.¹⁴³

3) İdare Heyetlerinin İç Çalışmaları

Vilayet İdare Heyeti haftada bir muntazaman içtima etmiş ve ittifakla verdiği kararları kara defterine geçirmiştir. Devam etmeyen aza yoktur. İçtimalar çok muntazam olmaktadır. Vilayet İdare Heyeti, vilayet dâhilinde aza adedinin artırılması için parti teşkilatı nezdinde icap ed en teşvik ve takibi yapmıştır. Aza taahhüt satınının toplanması için lazım gelen ehemmiyetin verilmesi için bütün teşkilatı bu yolda da murakabe etmektedir.

Vilayet İdare Heyeti, partini durumunu bildiren altı aylık raporu muntazaman vermiştir. İdare Heyeti altı ay zarfında kazaların ve nahiyelerin bir kısmını teftiş etmiş ve gördüğü noktaları tespit ederek ikmal etmeleri için icap eden teşebbüsü yapmıştır. İdare heyeti kongrelerin zamanın yakın ve tespit etmiş ve kongreleri zamanında yapmıştır. Vilayet kongresi için de icap eden istihbaratı zamanında yapmış ve kongre için ruzname, mesai, hesap hulasası ve yeni sene bütçe taslağını tanzim ederek kongreye tevdi etmiştir. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir almıştır ve devir mazbatasını tanzim etmişlerdir.

Hesap İşleri: Vilayetin bütçesi henüz tasdik edilmemiştir. Tasdik edilmemesinin sebebi, bazı usul hatalarından ileri gelmiş ve bu noksanların ikmal edilmesi için bütçe, Genel Sekreterlikten iade edilmiştir. Bütçe talep edilen şekilde noksanları ikmal edildikten sonra şimdi bereyi tasdik, Genel Sekreterliğe gönderilmiş bulunmaktadır. Kasa defterleri muntazam tutulmuş, sarf senetleri mevcut sarfiyat usule tevfiKAN yapılmaktadır. Sarf senetlerinin pulları tamamdır. Tahsilât makbuzları için kayıt tutmuşlar, banka cüzdanını almışlardır. Hesap işleri, altı ay nihayetinde hesap murakabe komisyonu tarafından tetkik edilerek, tasdik edilmiştir. Hesap ve sarfiyat nizamnameye ve muhasebe usullerine uygun olarak

---

¹⁴³ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 6.

yapılmaktadır. Bütçenin masraf kısmında tenkide şayan olan, ciheti vilayet hususi idaresinden temin edilmekte olan gelirden kaza parti idare heyetlerine yapılan ve gönderilen yardımın pek az olmasıdır. Hususi muhasebeden temin edilen gelirin vilayet içindeki tevzi şekli iyi ve Halkevlerinin yaşama ve gelişmesi için oldukça iyi bir yardımı ise de kaza parti idare heyetlerinin arasında nispet göz edilmediği ve mesele merkez kazasına 800 liradan fazla para yardımı yapıldığı halde Bozdoğan, Karacasu ve Çine kazalarına 100'er lira gibi pek az bit miktar para yardımı yapıldığı görülmektedir.¹⁴⁴

Vilayette kayıt işleri, dosyaları ve defterler çok muntazamdır. Gelen giden evrak defterleri tutulmuş, evrak günün de defterlere ve dosyalara geçirilmiş olduğu görülmektedir. Dosyalarda muntazam olup genel sekreterliğin bürolarına muvazi olarak dosya tutulmaktadır. Aza sicil defterleri, vilayette tutulmamaktadır. Bu defterler kazalarda ve ocaklarda bulunmaktadır. Vilayet merkezinde de bütün vilayetin aza sicillerine bildiri bir defterin bulunması şayanı arzu olunduğunu not ettirdim. Vilayet de partiye ait binaların tapu kayıtları mazbut ve muntazamdır. Vilayet idare heyetinin şimdi oturduğu ve çalıştığı bina, eski Türk Ocağından müdevver olup ihtiyaca kâfi görülmediğinden yeniden bir bina inşa edilmiştir. Binanın inşası yeni ikmal edilmiş, bu yeni binanın eşyası mevcut olmadığından küşadı yapılmamıştır. Yeni bina için 4-5 bin liralık mobilyaya ihtiyaç vardır. Bu para hususi idareden yapılacak yardım ile temin edilecektir. Bu suretle gerek eski bina ve gerek yeni bina partinin ve Halkevinin bina ihtiyacını temin etmiş olacaktır. Şimdilik bu iki binalara Halkevinin ve partinin ihtiyacına kâfi gelecektir. Binalar sigortaya konmuş olup karşı tertibatları vardır. Vilayet idare heyetinin demirbaş eşyası deftere kayıt edilmiş olup, kayıt mevcuda tetabuk etmektedir. Eşyaya, kitaplara ve defterlere numara konuşmuştur, eşyaya iyi bakılmaktadır.

Vilayette aza kayıt muameleleri, nizamnamenin 12. maddesine uygun olarak yapılmaktadır. Umum vilayette yeni aza kayıt işlerine gayret gösterilmektedir. Her aza için bir teklif ve bir taahhüt varakası tanzim edilmekte ve tekâmül ettirililmektedir. Umum vilayette aza sicil defterleri yeniden mazbut bir şekilde tanzim edilmekte olduğu görülmüştür. Muhitçe içtimai, ahlaki ve milli ideal bakımından sevilmiş ve sayılmış olan kimselerin hemen hepsi partiye yazılmış bulunmaktadır. Parti namzedi olarak mahallin resmi ve hususi

---

¹⁴⁴ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 7.

teşekküllerine seçilmiş olanlar da içtimai, ahlaki, milli ideal ve çalışma bakımlarından muhitlerince sevilmiş ve sayılmış kimselerdir.

Bu teşekküllerin idare heyetlerinde çalışan arkadaşların hepsi partimize yazılı olup Kızılay, çocuk esirgeme ve hava kurumlarının çok iyi ve memnuniyetli mucip faaliyeti vardır. Hava kurum faaliyeti diğer senelere nazaran çok fazla olduğu ve geçen senelere nazaran hava kurumuna fazla aza kayıt etmeye muvaffak olduğu gibi, varidatını çok artırmıştır. Kızılay faaliyetini de çok iyi derecededir. Askerimize kışlık çamaşır ve saire temininde muvaffak olmaktadır. Aza adedini artırmış bulunmaktadır¹⁴⁵. Hava kurumu reisi olan Ahmet Emin Arkayın ve Kızılay reisi olan Dr. Nafiz Yazgan, partimizin azaları olup çalıştıkları bu işlerde çok disiplinli mesaide bulduklarını herkes muteriftir.

4) Aydın Vilayet Halkevi

a) Halkevinin durumu

Halkevi idare heyetini teşkil eden arkadaşlar, mahallin sevdiği ve saydığı kimseler olup, gerek bunlar ve gerek komite reisleri deruhte etmiş oldukları vazifenin ehlidirler. Hükümet amir ve memurları, vilayet parti idare heyeti, muallimler ile Halkevi idare heyeti arasında iş ve fikir birliği vardır. Hükümet memurları, muallimler ve partini idare heyeti arkadaşları, Halkevinde fiilen vazife almışlardır. İcap eden müzaheret ve muaveneti yapmaktadırlar. Muallimler bu Halkevinin her şubesinde vazife almış bulunmakta olup alakaları derecesi çok iyidir. 9şubedeb ibaret olan bu Halkevi, mahallin ihtiyacına ve takatine uygun olarak kurulmuş olup para, eleman ve bina cihetinden Halkevinin ihtiyacı temin edilmiş bulunmaktadır. Aydın şehri küçük bir kasaba olmakla beraber münevver ve kitle mevcuttur. Halkevinin her şubesi için eşhas bulmak imkânı vardır. Kadın ve erkek muallimler, Halkevinde teklif edilen her vazifeyi benimsemişlerdir. Halkevinin kadın ve erkek azası talimatnameye göre kâfi miktarda olup lüzum hâsıl oldukça yeni aza kaydına devam edilmektedir. Halkevi idare heyeti ve şube komiteleri içtimalarını çok muntazam yapmaktadır. Çalışmaların mucibi memnuniyet derecededir. Halkevinin çalışma programındaki bütün işler yapılmakta olduğu müşahede edilmektedir. Aydın Halkevinin yaşam, gelişme ve çalışması için vilayet idare heyetinden ve belediye ile hususi muhasebeden elde edilen gelir kâfi derecededir. Bu Halkevine hususi muhasebeden temin edilen

---

¹⁴⁵ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 8.

gelir, vilayet içinde diğerk Halkevlerine temin edilen gelirlerin derecesine göredir. Halkevinin bütçesi tanzim edilmiş, tasdik edilmiştir ve kasa defteri tutulmuştur. Alelumum hesap işleri nizamname ve talimatnameye uygun olarak tutulmaktadır. Bütçe tanziminde her komiteye asgari yüzer lira çalışma parası tahsil edilmiştir. Halkevinin demirbaş eşyası deftere geçirilmiş olup, mevcut eşya defter kuyudatına muvafık etmekte olup eşyaya, kitaplara ve defterlere numara konulmuş, eşyalara iyi bakılmaktadır.¹⁴⁶

Halkevine hususi idare eden ve belediyeden temi edilen gelir, parti vilayet idare heyeti vasıtası ile alınmakta olup Halkevine tahsis edilen paralar kolaylıkla alınmaktadır. Halkevinde tutulması mecburi olan defterlerin hepsi düzgün tutulmaktadır. Evrak kayıt defterleri, çalışma defterleri mazbut ve muntazamdır. Dosyalarda iyidir. Kütüphane defteri talimata uygun olarak tutulmuştur. Halkevinin teşekkülü ve çalışma bakımından muhit üzerindeki tesiri ve bıraktığı intiba, halk tarafından gösterilen rağbet derecesi çok iyidir. Temsillerde, konferanslarda ve sair toplantılarda halkın rağbeti vardır. Halkevinin şimdiki binası ihtiyaca kâfi değil ise de gerek eski bina, gerek yeni yapılan ve inşası hitam bulan parti binasında Halkevinin her türlü ihtiyacına kifayet edecek yerler tahsis edilmeye, binalar müsaittir. Komiteler, Halkevi idare heyeti, umumi içtimalar, temsiller, sergiler, sinema için müsait odalar, salonlar ve sahne mevcuttur. Kütüphane ve mütalaa salonu içinde de binada tahsis edilecek yerler vardır. Bina ve eşyaları sigortalı olup yangına karşı tertibatı vardır. Bu iki bina şimdilik partinin ve Halkevinin ihtiyacına kâfi ise de ilerde yeniden bir Halkevi binası yapılması lüzumu vardır. Vilayet hususi idaresi Aydın vilayet halkevinin inşası için müsait bir zamanda bütçesinden 50 bin lira tahsisat konulacağı, vali ve meclis umumi azaları ile encümen azaları ifade etmişlerdir.

b) Halkevinin Çalışmaları

Bu Halkevinde konferans faaliyeti yerindedir. Bu konferansların muhitin seviye ve ihtiyacına göre uygun olarak yapılmaktadır. Halkevi Dil ve Edebiyat şubesi tarafından merkezde 17 ve köylerde, nahiyelerde 30 konferans vermiştir. Halkevinin dergisi yoktur. Diğerk Halkevlerinden gönderilen dergiler, mecmualar, gazeteler ve kitaplar Halkevinin okuma salonunda herkesin istifade arz edilmektedir. Son vilayet parti kongresinde Aydın vilayet için Halkevlerinin

---

¹⁴⁶ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 9.

hepsine şamil olmak üzere Aydın Halkevi tarafından yeni bir dergi çıkarılması karar altına alınmıştır. Bu devrede ayrıca broşürde bastırılarak, halka ve ocaklara diğer Halkevlerine tevzi edilmiştir. Güzel sanatların yayılması için be sene resmi ve fotoğraf sergisi açmışlardır. Yeni sene için de yine bu sergileri açmak için teşebbüs vardır. Halkevini muntazaman bir müzik dersi verilmektedir. Piyano dersi alanlarda vardır.¹⁴⁷ Ayrıca Halkevinin bando ve cazı da vardır. Fakat bunlar profesyoneldir, amatörlerin iştiraki vuku bulmaktadır.

Geçen sene milli oyunlar ve türküler teşvik edilmiştir. Bu senede yeniden bu iş üzerinde çalışılacaktır. Halkevi bu husus için kendi bandosunu ve cazını çalıştırmaktadır. Parti repertuarı dışında piyes oynanmamıştır. Temsil kolu iki defa (Çoban) piyesini temsil etmiştir. Bundan başka Sadi Tek Aydın'a gelerek repertuara dâhil olan 7 piyesi Halkevi salonunda temsil etmiştir, rağbet görmüştür. Bundan başka Halkevi sinemasında da, merkezden gönderilen filimler parasız olarak halka gösterilmiştir. Aydın Halkevi, hastalar için bir muayene mahalli açmış ve her gün öğleden sonra mevcut doktorlar tarafından hastalar meccanen muayene edilmekte ve lüzum görenlere meccanen muarece verilmektedir. Muayenehane muntazam ve faydalı şekilde işlemektedir. Halkevi tarafından cuma parti ocağında bir okuma odası açılmıştır. Orada gazete ve kitaplar okunmaktadır. Halkevi kütüphanesinde mevcut okuma salonuna rağbet eden çoktur. Okuma salonu ve odası çok iyi şekilde işlemektedir. Köycülük komitesi tarafından üç köye gezi tertip edilmiştir. Geziye iştirak edenlerin âdeti çoktur. Bu gezilerde tanışma ve sevişme gayesi istihdam edilerek muvaffak olmuştur. Müzelik eşya hususi dolaplarda muhafaza edilmektedir. Sıhhi müze mevcuttur. Kıyafet müzesi içinde malzeme toplanmaktadır. Müzelik eşyalar için muntazam defterler tutmuşlardır. Mevcut eşya kuyudata tevafuk etmektedir. Türkçe öğretim kursları açılmıştır. Bu kurslara ehemmiyet verilmektedir. Gönderilen altı aylık rapor mesaiye tevafuk etmektedir. Sıhhatli olarak tanzim edilmiştir.

5) Parti Dışındaki Muhtelif Teşekküller

Parti idare heyetinin Gençlik ve Spor teşekkülleri ile alaka ve münasebetleri: Bu münasebet Halkevlerinin Spor şubeleri vasıtası ile yapılmaktadır. Merkez vilayette Spor komitesi be sene Atıcılık kursu ile Boks dersi açmıştır. Bu dersteki muallimlere Spor komitesi tarafından ücret verilmiştir.

---

¹⁴⁷ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 10.

Mevcut olan Spor sahası beden terbiyesi teşekkülü emrine verilmiştir. Saha bu teşekkül tarafından tanzim ve idare edilmektedir.¹⁴⁸ Halkevi spor komitesi, beden terbiyesi ile müşterek çalışmaktadır. Parti idare heyeti bu sen gençlere 50 lira nakdi yardım yapmıştır. Bu para Aydın Spor Kulübünde çalışan gençlerin spor ihtiyaçları için verilmiştir. Aydın'da yevmi olarak neşir edilen Aydın adındaki gazete, parti idare heyeti tarafından çıkarılmaktadır. Bu gazete de parti prensiplerini yaymak için yazılar yazılmaktadır. Ayrıca Aydın'da muallim ve münevverler tarafından Akış adında bir de mecmua çıkarmaya başlamıştır. Siyasi yazılardan yana her türlü yazılar yazılmaktadır. Bu mecmua da dâhil parti prensiplerini yaymak için istifade edilmesi memuldur, dikkatle tetkik edilmektedir. Aydın'da muhtelif maksatlarla teşekkül etmiş Kızılay, Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu, Milli iktisat, tasarruf cemiyeti ve Türk maarif cemiyeti teşekkülleri vardır. Bu teşekküllere karşı partini sevgi ve alakası vardır. İcap ettikçe bu teşekküllerin faaliyetlerine parti idare heyetleri iştirak etmektedir. Bunların arasında Hava Kurumunun ve Kızılay'ın faaliyetleri çok iyidir. Bu teşekküllerin idare heyetlerinde çalışan arkadaşlar, mahallin sevdiği ve hürmet ettiği kimseler olup hepsi partiye yazılı parti azalarıdır. Vilayet dâhilinde gizli veya aşikâr olarak zümreci, mıntıkacı veya beynelmilelci fikir cereyanlarına kapılanlar ve partimize karşı müstakil fikir ve duygu taşıyan fert veya zümre yoktur. Böyle bir vaziyet partice işitilmemiş ve tespit edilmemiştir.¹⁴⁹

Aydın Merkez Kazası Parti Teşkilatı

Bu kere yeni kongreden sonra seçilen idare heyeti arkadaşları, bundan evvelki idare heyetinden 3 kişi tekrar, 2 kişi yeniden seçilmek sureti ile 5 kişiden tereküp etmiş mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Ahlaki içtimai ve siyasi vaziyetleri de halk nazarında sevgi ve sempatileri derecesi iyidir. Bu arkadaşlar arsında parti nüfusunu istismar eden birden fazla iş alan ve vaziyeti nizamnameye uygun olmayan kimse olmadığına gibi aralarında yakın akraba yoktur. Merkez kazasının idare heyeti azaları, birbirine karşı itimat ve sevgileri vardır. Aralarında fikir beraberliği, samimiyet ve müteakabil hürmet görülmektedir. Kaza idare heyetiyle hükümetin amir ve memurları arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Hükümet memurlarından ve hükümet icraatından şikâyet eden yoktur. Halkımız ve partililer hükümetin her türlü icraatını seve seve yapmakta ve hükümete müzahir olmaktadır.

---

¹⁴⁸ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 11.

¹⁴⁹ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 12.

Kaza idare heyeti parti prensiplerini yaymak için belli başlı bir teşebbüs yapmamışsa da vilayet merkezinde olması dolayısıyla bu husustaki işler, vilayet idare heyeti tarafından teşebbüs edilmekte ve yayılmakta olduğundan kaza heyeti, vilayet idare heyetinin mesaisine iştirak etmek suretiyle çalışmıştır. Genel Sekreterlikten gönderilen paraşütçülük, muzır propagandalar ve ahvali hazıra hakkındaki tamimler taksir edilerek kazaya merbut olan bütün nahiy ve köy ocaklarına kadar iblağ edilmiş ve kongreler münasebeti ile köy ocak kongrelerinde müşahit olarak bulunmuş ve gitmiş olan kaza idare heyeti azaları tarafından bu mevzular etrafında kongrede bulunanlarla görüşmeler yapmışlardır. Merkez kazasına ait olan halk kürsülerinde kendi halk hatipleri ile de halka konferanslar, görüşmelere ve hitabeler yapılmış ve milli merasim günlerinde halk hatiplerinden istifade edilmiştir.

1) Kongreler

Merkez kazası ile bu kazaya merbut olan nahiy ve köy ocaklarında kongreler zamanında, tayin edilen müddet içinde nizamnameye tevfikan yapılmış yapımlı ve teşekkül eden idare heyetleriyle kongrelerin cereyanı hakkı da hiçbir itiraz vaki olmamıştır. Merkez kaza kongresinde bizzat müşahit sıfatı ile bulundum ve kongrenin nizamnameye uygun olarak cereyan ettiğini müşahede ettim.¹⁵⁰ Ocak kongrelerinde mesai raporu ve hesap hülusalaları okunmamış ise de geçen sene dilekleri hakkında izahat verilmiştir. Ocakların bütçeleri bir dereceye yukarı teşekküllü olan nahiyeler tarafından tedvir edilmektedir. Kaza kongresinde nahiy bütçelerinde birer fasıl açılmak sureti ile gösterilmiştir. Ocaklarda bütçe tanzim edilememesi ve mesai raporu okunmaması ocaklar teşkilatının zayıf olmasından, ocakların mesaisi bulunmamasından ileri gelmektedir. Vilayetin her tarafında olduğu gibi merkez kazasına bağlı nahiyeler teşkilatı muamelat ve kuyudatı mükemmel iyi olduğu halde köy ve mahalle ocaklarını kayıt ve mesailerini yoktur. Köy ve mahalle ocaklarının ismi var cismi yok bir haldedir.

Kazada seçimler serbest ve hafi reyle yapılmış, seçimlerde halkın alakası ve heyecanı görülmüştür. Bilhassa seçimlerde vilayet kongresine gidilecek mümessillerle kaza parti idare heyetinin intihabında murahhaslar arasında ehemmiyet fazla alaka görülmüş ve bazı propagandalar cereyan ettiği

---

¹⁵⁰ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 13.

hissedilmişse de serbest olarak, hiçbir kimsenin müdahalesi vuku bulmadan nizamnameye uygun olarak yapılmıştır.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

Kaza idare heyeti haftada bir muntazam içtima yapmış ve ittifakla verdiği kararları kadar defterine geçirilmişlerdir. Azaların hepsi içtimalara devam etmiş, yalnız ben Merzuka gözen birkaç ay hususi işleri dolayısı ile İzmir'e gitmiş olduğundan bu müddet zarfında mezun addedilmiştir. Şimdiki halde Aydın'a avdet etmiş olduğundan partideki vazifesine ve içtimalarına devam etmeye başladığı görülmüştür.

Kaza idare heyeti aza adedinin artırılmasına gayret etmiş ve yeniden 300 kişi partiye kaydetmiş ve kabul törenleri yapılmıştır. Aza taahhüdatının toplanmasına az çalışılmıştır. Nahiyelerde vasati olarak %23 tahsilât yapabildiği halde, merkez kazasına doğrudan doğruya bağlı olan mahalle ve köy ocaklarında aza taahhüdatı az toplamıştır.¹⁵¹

Kaza idare heyeti, partinin durumunu bildiren 6 aylık mesai raporunu muntazaman vermiştir.

Kaza kongresi için bir senelik mesai raporu, bir senelik hesap hülasesini ve kongre ruznamesini hazırlamıştır. Geçen sene kongrenin bıraktığı dilekleri takip etmiş ve aldığı cevapları ait olduğu nahiye ve ocaklara bildirmiştir.

3) Hesap İşleri

Merkez kazasının tasdik edilmiş bütçesi vardır, kasa defteri tutmuşlardır. Bütçenin tanziminde ve kasa defterinin tutulmasında muhasebe talimatnamesine uygun olmayarak görülen usul hataları tashih ettirilmiştir. Sarf senetleri muntazam olup, pullar tamamdır. Tahsilât makbuzları için hususi kayıt defteri tutmuşlardır ve muntazamdır. Sicil defterleri yeniden tanzim edilmekte olup henüz ikmal edilmemiştir. Bu işin tesiri için not verilmiştir. Partiye ait binaların tapu kayıtları, vilayet idare heyetinde mazbut ve muntazamdır. Kaza idare heyeti dosyaları arsında merkez kazasına merbut binalarında kayıtlarının bulunması icap ettiği ve bir suretlerinin alınması not ettirilmiştir. Demirbaş eşya için kayıt tutmuşlardır.

---

¹⁵¹ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 14.

Eşya, kitaplara ve defterlere numara konulmuştur. Eşyaya iyi bakılmaktadır. Yeni aza muameleleri, nizamnamenin 12. maddesine dikkat ederek yapılmaktadır. Kazak mıntıkası içinde ileri gelen belli başlı eşhasın hemen hepsi partiye yazılıdır. Yazılmayan bulunsa dahi namuslu ve kıymetli olanlarının partiye alınması gayreti yapılmaktadır.

Netice

- 1) Kaza idare heyeti iyi zevattan teşekkül etmiştir.
- 2) Kazaya merbut nahiyeler teşkilatı çok iyidir. Mahalle ve köy ocakları teşkilatı zaittir. Mahalle ve köy ocakları üzerine çalışılması lazımdır.¹⁵²

Aydın Merkez Kazasına Bağlı İncirlioğa Nahiyesi Parti Teşkilatı

İncirlioğa nahiyesi parti idare heyetini teşkil eden arkadaşlar mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Aralarında yakın akraba yoktur. Birbirlerini severler, sayarlar ve itimat ederler. Aralarında iş ve fikir beraberliği vardır. Bu nahiyede parti idare heyetiyle Nahiye Müdürü ve Belediye Reisi arasında ahenk yoktur. Nahiye Müdürü ve Belediye Reisi bir tarafta olmak üzere birkaç kişi ile birlikte parti idare heyetindeki azalarla geçimsizlik vardır. Nahiye Müdürü, Belediye Reisi ile birleşerek parti heyetine bazı müşkülât çıkarmaktadır. Bunların arasındaki ihtilaf şahsidir ve Nahiye Müdürünün idaredeki tedbirsizliğinden ileri gelmektedir. Geçimsizliklerin önün almak için bu Nahiye Müdürünün İncirlioğa'dan başka tarafa nakledilmesi için geçen sene Aydın Vilayetinden rica edilmiş ve her rica edilışinde vahit alınmış ise de, bu güne kadar başka tarafa nakledilmemiştir. Nahiye Müdürü bu nahiyede kaldıkça kasabadaki halk arasında ki ihtilaf da büyümeğe istidat göstermektedir.

Nahiye parti prensiplerini yaymak için çalışmalar yapmıştır. Paraşütçülük, muzır propagandalarla, dünya durumu karşısında memleketimizin vaziyeti hakkında görüşmeler, konferanslar yapılmıştır. Bu husustaki Genel Sekreterliğin tamimleri, köy ocaklarına kadar tamim edilmiş ve görüşmeler köylere kadar teşmil edilmiştir. Muallimlerden, halk hatiplerinden istifade edilmiş ve vilayet idare heyeti azaları gelip konferans vermişlerdir. Radyolardan istifade edilmektedir.

---

¹⁵² BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 15.

Umum nahiyede 22 köyün 8 adet radyo makinesi vardır. Muzır propaganda neşriyatı umumi mahallerden men edilmiştir.

Nahiyede kongreler zamanında başlamış ve bütün ocaklarda nizamnameye uygun olarak cereyan etmiştir. Yalnız ocaklarda bir senelik mesai raporu ve hesap hülasası okunmamıştır. Yalnız şifahi izahat verilmiştir. Kongrelerde aynı zamanda konferanslarda verilmiştir. Kongrelerin esasını dilekler teşkil etmektedir. Herkes fikrini, dileğini ve şikâyetini serbest olarak ifade etmiş ve seçimlerde aleni olarak serbest yapılmıştır. Teşekkül eden idare heyetleri hakkında ve kongrelerin cereyanı hakkında hiçbir itiraz vaki olmamıştır.¹⁵³ İdare heyeti hafta da bir içtima yapmış ve kararları ittifakla vererek karar defterine geçirilmiştir. Aza adedinin artırılmasına gayret edilmiş ve muvaffak olunmuştur. Aza aidatı %76 tahsil edilmiştir. Partini durumunu bildiren altı aylık raporları vermişlerdir. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir almıştır.

Hesap işleri, nizamnameye ve muhasebe talimatnamesine uygun olarak cereyan ettiği görülmüş ise de bazı usul hataları ve sarf senetleri pul noksanları görülmekte tashih ve ikmal edilmiştir. Kasa defteri iyidir, bütçeleri tasdik edilmiştir. Tahsilât makbuzları için kayıt tutmuşlardır. Gelen giden evrak kayıt defterleri ve dosyaları muntazamdır. Sicil defterleri de intizama konulmuştur. Partini çalışmakta olduğu bina partiye ait olup, tapusu alınmış ve Genel Sekreterliğe gönderilmiştir. Binanın sigortası vardır. Yangına karşı için de, su dolu tenekeler hazır bulundurulmaktadır. Demirbaş eşya defteri muntazamdır ve mevcuda tevafuk etmektedir. Parti aza kayıt işleri nizamnameye uygun olarak yapılmaktadır. Nahiye de mevcut belli başlı ileri gelen eşhasın hemen hepsi partiye yazılı bulunmaktadır. Partiye yazılı olan eşhasın teklif ve taahhüt varakaları da ikmal edilmiştir. Muntazam muhafaza edilmektedir.

İncirlioğlu Nahiyesi Halkevi

a) Halkevinin Durumu

3 şubenden ibaret olan bu Halkevi idare heyeti mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdendir. Mahalli hükümet amir ve memurları ile bu heyet arasında iş ve fikir beraberliği azdır. Nahiye müdürü Halkevine lazım geldiği kadar müzaheret ve alaka göstermemektedir. Bununda sebebi nahiye müdürü ile Halkevi heyetini

---

¹⁵³ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 16.

teşkil eden arkadaşların aralarının iyi olmasından ileri gelmektedir. Vilayet parti heyeti ve nahiye idare heyeti Halkevine icap eden nakdi muaveneti yapmaktadır. Aynı zamanda güzel bir bina da inşa edilerek partiye ait olan bu binada Halkevine bir salon ve iki oda tahsis edilmiştir. Vilayet idare heyetinden bu sene 300 lira be nahiye heyeti de 150 lira nakdi yardım yapmaktadır.¹⁵⁴ Halkevini 3 şubesi, mahallin takat ve ihtiyacına göre uygun olarak açılmıştır. Daha fazla şube açmak için mahallin gerek bütçe, gerek bina ve gerek eleman cihetinden takati haricindedir. Geçen senden beri yeni aza kaydedilmemiştir. Eski azaların kaydını gösterir defter vardır. Halkevi idare heyeti muntazam toplanmış ise de komitelerin içtimai az olmaktadır. Yalnız spor şubesi toplantılarını ve faaliyetlerini muntazam yapmıştır. Köycülük ve Kitap saray komiteleri az çalışmışlardır.

Halkevi hesap işleri muntazam olup, talimatnameye uygun olarak cereyan etmektedir. Kasa defterleri vardır, bütçeleri tasdik edilmiştir, sarf senetleri muntazamdır. Demirbaş eşya defterleri muntazamdır, eşyaya iyi bakılmıştır. Bu Halkevine temin edilen gelir, vilayet içindeki diğer Halkevlerine temin edilen gelir derecesindedir. Temin edilen gelir az ise de çalışma ve yaşamasına oldukça kâfidir. Vilayetten ve nahiyeden kendilerine tahsis edilen paralar peyderpey alınabilmektedir. Halkevinde tutulması mecburi olan defterler tutulmaktadır. Yalnız Halkevi kütüphane defteri bu hususta tamim mucibince tutulmamıştır. Halkevinin açılması bulunması, halk üzerinde iyi tesir yapmaktadır, Halkevine rağbet vardır. Halkevi binası ihtiyaca kâfidir, bina küçük ise de yenidir. Halkevi ile parti binası olarak vilayetin yardımı ile halkın muavenetiyle inşa edilmiştir.

b) Halkevinin Çalışmaları

Halkevinin kış mevsiminde konferansları haftada bir defa olmak üzere verilmiştir. Zirai, hissi konferanslar, istiklal mücadelesi hakkında bir seri konferanslar, vilayeti hazıra hakkında görüşmeler ve konferanslar verilmiş ve bu konferanslar muhitin ihtiyacına uygun olduğu görülmüştür, halkı alakalandırılmıştır. Halkevini dergisi yoktur. Diğer Halkevlerinin çıkarmış oldukları dergiler, yevmi gazeteler, mecmualar Halkevine gelmekte ve bunlar Halkevi salonunda halkın istifadesine arz edilmektedir. Güzel sanatları yaymak için teşebbüs yapılmamıştır. Zaten bu iş buranın takati haricindedir. Milli oyunlar ve türküler teşvik edilmektedir. Merasim günlerinde Halkevinin teşebbüsü ile milli

---

¹⁵⁴ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 17.

oyunlar oynatılmaktadır. Geçen sene Almanca, Fransızca kursları açılmış ve 6 ay devam etmiştir. Talebeler bu kurslardan istifade etmişlerdir. Bu sene de Türkçe okuma kursları açılmak için teşebbüse girişilmiş olduğu görülmüştür. Köy gezileri bilhassa Spor kolu tarafından birçok defalar tekrar edilmiş ve edilmektedir.

Netice

- 1) Nahiye parti idare heyeti iyi çalışmıştır. Yalnız köy ocak teşkilatı zayıftır. Köylerde ocakların binaları yoktur. Köy ocaklarının kuyudatı da nahiyeden idare edilmektedir. Ocakları faaliyete getirmek lazımdır.
- 2) Halkevinin köycülük ve kitap saray komitelerinin faaliyetleri durgundur. Kitaplar için dolaplar yaptırılması ve kitapların ciltlettirilmesi lazımdır.¹⁵⁵

Aydın Merkez Kazasına Bağlı Köşk Nahiyesi Parti Teşkilatı

Nahiye idare heyetinde çalışan arkadaşlar, mahallin saydığı ve sevdiği kimselerdir. Nahiyede bunlara muarız zümre ve şahıs yoktur. Nahiyede öteden beri ahenk vardır, ikililik yoktur. Parti nahiye idare heyeti reisi tahsil itibarisi ile zayıf ise de, parti hizmetlerinde çok istifade edilmiş ve edilmekte olan bir arkadaşdır. Mesai arkadaşları da iyidir. İdare heyeti azaları arasında parti nüfusunu istismar eden ve fazla iş alanı yoktur. Birbirlerine itimat ve emniyetleri vardır. Yakın akraba olan yoktur.

İdare heyeti ile mahalli hükümet amir ve memurları arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Halk hükümetin her türlü icraatından memnundur. Hiçbir memurdan şikâyet yoktur. Parti prensiplerini yaymak için çalışma azdır. Köylerde paraşütçülük muzır propagandalar ve dünya vaziyeti karşısında memleketimizin vaziyeti hakkında konferanslar ve görüşmeler yapılmıştır. Genel Sekreterlikten gönderilen bu husustaki tamimler ocaklara kadar tamim yapılmıştır. Nahiye merkezi ile köylerde 7 radyo makinesi vardır. 25 köyde radyo yoktur. Muzır propagandalar yapan radyolar neşriyatı dinlenmemektedir. Umumi mahallerde bu gibi radyoların dinlenilmesi menedilmiştir. Nahiye kongreler müddeti muayenesi içinde nizamnameye uygun olarak yapılmıştır. Kongreler hakkında ve kongrelerden sonra teşekkül eden ocak idare heyetleri hakkından itiraz vaki olmamıştır. Köy ocak kongrelerinde bütçe tanzim edilmiştir. Nahiyeye merbut 25

---

¹⁵⁵ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 18-19.

Ocaktan yalnız 4 tanesinin ocak binası vardır. Diğer yerlerde ocak binaları yoktur. Esasen nahiyedeki köylerde köy konakları da henüz ikmal edilmiş değildir. Köy konakları inşa edildikçe bu konakların binasında parti için de bir oda ayrılmaktadır. Köy ocakları ismi var cismi yok vaziyettedir. Ocakların muamelatı ve bütçeleri nahiyeye ocağından idare edilmektedir. Köy ocaklarının sicil defterlerinde nahiyeye merkezindedir. Köy ocak kongrelerinin esasını dilekeler teşkil etmektedir. Herkes dileğini ve şikâyetini serbest olarak ifade etmiş ve seçimler aleni rey ile serbest olarak yapılmıştır. Bazı köylere mektep açılması ve topraksız köylere toprak tevzii başlıca dilekeleridir.¹⁵⁶

İdare heyeti haftada bir içtima yapmış ve vermiş olduğu kararları kadar defterine geçirmişlerdir. Bir azanın devam etmediği görülmüş olduğundan hakkında nizamname mucibince muamele yapılması veya devamının temini not ettirilmiştir. Aza adedinin artırılması teşebbüsüne girişilmiştir. Aza taahhüdatı şimdilik %25 ise de sene nihayetinde evle bu miktarın iki üç misline iblağ edileceğini ifade etmişlerdir. Esasen parti nahiyeye heyetine, merkez vilayetten veya Kazadan yardım yapılmamaktadır. Partinin masraflarını aza taahhüdatı ile kendileri temin ettikleri görülmüştür. Gelen giden evrak defteri ve dosyaları, sair kuyudat ve muhaberat muntazamdır. Ücretli kâtipleri bu gibi işleri iyi tedvir etmektedir. Köy ocaklarının aza sicil defterleri iyidir. Nahiyeyi sicil defteri henüz tanzim edilmiş değildir. Bunun da tanzimi için not verilmiştir. Aza kayıt muamelelerinde nizamname hükümlerine dikkat edilmektedir. Her azanın taahhüt ve teklif varakası vardır. Nahiyede teşekküllerde bulunan arkadaşlar da, mahallin sevgi ve sempatisini kazanmış kimselerdir.

Köşk Nahiyesindeki Halkodası

a) Halkodasının durumu:

6 kişiden ibaret olan oda idare heyetini teşkil eden arkadaşların ahlakı ve içtimai vaziyetleri iyidir. Mahalli hükümet amir ve memurları ile vilayet, nahiyeye ve parti idare heyetlerinden müzaheret görmektedirler. Halkodası nizamnameye uygun olarak açılmıştır.¹⁵⁷ Halkodasına yeni aza kaydına dikkat edilmemiştir. Halkodası idare heyeti üç ay evveline gelinceye kadar muntazam toplantılar yapmış ve çalışma defterlerinde çalıştıkları işler tespit edilmiştir.

¹⁵⁶ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 20.

¹⁵⁷ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 21.

Halkodasının vilayetten 200 lira para yardımı yapılmaktadır. Nahiyyeden de ayrıca 100 lira yardım yapılmaktadır. Bu paralardan henüz bir şey verilmemişse de ihmalden ileri gelmiştir. Teftiş üzerine bu miktar paraları alıp faaliyete geçeceklerdi. Şimdiye kadar hesap işleri için kayıt tutmamışlar ise de nahiye parti ocak heyeti, her işleri için lazım olan ihtiyaçlarını temin etmekte bulunmuştur. Halkodasında tutulması mecburi olan defterler tutulmaktadır, salon ile iki odadan ibarettir. Odalardan birisi parti idare heyetine, birisi Halkodası idare heyetine tahsis edilmiştir. Kitaplar büyük salonda yerleştirilen dolaplardır. Salonda mütalaa için yerler tahsis edilmiştir.

b) Halkodası Çalışmaları

Halkodası konferans faaliyeti az olmuştur. Halkodası dergi çıkarmıyorsa da diğer yerlerdeki dergiler gelmekte ve herkesin istifadesine arz edilmektedir. Yevmi gazetelerle mecmuaların okunması temin edilmiştir. Milli oyunlar ve türkülerin teşviki için tertibat alınmaktadır. Şimdiye kadar bu hususta çalışılmamış ise de çalışılacağı kanaati hası olmuştur. Odada temsil verilmemiştir. Hastalar için muayenehane açmak imkânı yoktur. Okuma salonu açmışlardır, herkesin istifade ettiği görülmüştür. Köy ziyaretleri yapılmamıştır. Atatürk ölümünün ihtifali yapılmıştır. 17. Cumhuriyet Bayramı, Kurtuluş Bayramı iyi bir şekilde tesis edilmiştir.

Netice

- 1) Nahiye ocak heyeti, bazı noksanları ihmalden sonra iyi çalışmış addedilebilirler.
- 2) Nahiyyenin köy ocaklarında faaliyet yoktur. Ocakların bütün işleri nahiyyeden idare edilmektedir. Köy ocakları tesis edilmelidir.
- 3) Halkodası faaliyeti pek az olmuştur, faaliyete geçmesi için icap eden müzaheret temin edilmiş ve tertibat alınmıştır. Odanın faaliyette bulunması için sık sık murakabeye tabi tutulması lazımdır.¹⁵⁸

---

¹⁵⁸ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 22.

Umurlu Nahiyesi Parti Teşkilatı

Nahiye idare heyetini teşkil eden arkadaşlar, mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Ahlaki ve içtimai vaziyetleri iyidir. Birbirlerine yakın akrabalıkları, 162. maddeye uygun olmayarak fazla iş alanı yoktur. İdare heyeti parti prensiplerini yaymak için genel sekreterlikten gönderilen tamimler mucibince paraşütçülük, muzır propagandalar ve vaziyeti hazıra hakkında muallimlerden ve halk hatiplerden istifade edilerek idare heyetinde çalışan arkadaşlar tarafından köy ocaklarında ve nahiye merkezinde ki Halkevi salonunda halka konferanslar verilmiş. Manisa mebusu Sayın Hikmet beyle, Ankara mebusu Sayın Mümtaz Ökmen'in Aydın da vermiş oldukları konferanslar tekrar edilmiştir. Vilayet heyetinden de parti reisi Ethem Menderes ve Halkevi reisi Neşet Akkor, nahiye merkezinde birer konferans vermişlerdir. Halkevindeki radyodan halk istifade ettirilmektedir. Merasim günlerinde, ihtilaf günlerinde, dil bayramında konferanslar verilmiştir.

Nahiye kongreler zamanında başlamış ve müddeti içinde talimatnameye uygun olarak intaç edilmiştir. Nahiye kongresinde mesai raporu, hesap hülasası okunmuş, dilekler serbest münakaşa edilmiş ve seçimler de serbest yapılmıştır. Bu nahiyenin vilayetten dileği, senelerden beri dilek mekânına giren Emirdoğan Köprüsünün araba geçebilecek bir hale ifrağı için hususi muhasebe tarafından tamir ettirilmesidir. Vilayet verdiği cevapta, bu köprüyü Umurlu Belediyesi yaptırsın diyor. Hâlbuki bu köprünün tamiri, belediye hududu içinde olmadığından belediye ait değildir. Bu köprü Aydın-Nazilli şosesi üzerinde bulunduğundan vilayetin 500-600 lira serfiyle tamir ettirmesi lazımdır. Diğer bir dilekte yine vilayete aittir. Bu da şark vilayetlerinden muhacir olarak gelen şark vilayetleri muhacirlerinden bu kasabaya yalnız iki aile yerleştirildiği halde, civar köyler de yerleştirilmiş olan bu gibi muhacirler, oraları terk ederek Umurluya yerleşmeleri ve gittikçe kesafet payda etmiş olmalarıdır. Vilayet de her nedense buna lazım gelen ehemmiyeti vermemektedir.

İdare heyetinin iç çalışmaları iyidir. Heyet hafta bir içtima etmiş ve ittifakla verdiği kararları karar defterine geçirilmiştir. Devam etmeyen aza yoktur. 6 ay raporu muntazaman vermişlerdir. Köy ocaklarını teftiş etmişlerdir. Aza aidatını artırmamışlardır. Aza taahhüdatı köylerde %90 toplanmıştır.¹⁵⁹ Köy

---

¹⁵⁹ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 23.

ocaklarının mühürleri, levhaları yoktur, köylerde bütçe tanzim edilmemektedir. Nahiye bütçesinde köyler için fasıl açtırılmıştır. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir almıştır. Hesap işlerinde görülen usul hataları tashih ettirilmiştir. Ücretli kâtibin aldığı maaşından kesilen vergi tevkifat paraları maliyeye yatırılmadığı görülerek bu iş ikmal ettirilmiştir. Tasdik edilmiş bütçeleri vardır. Noksanların tashihi için not verilmiştir. Sarf senetleri iyidir. Tahsilât makbuzları için kayıt vardır. Gelen giden evrak defteri ve dosyalar muntazamdır. Sicil defterleri iyidir. Partinin ve Halkevinin tapulu malı yoktur. Çalıştıkları bina belediyeye ait olup şimdilik ihtiyaca kâfidir. İlerse Parti ve Halkevi binası inşasına lüzum vardır. Şimdiki binada kira ile oturmaktadırlar. Sigortası yoktur, yangına karşı tertibatı vardır.

Aza kayıt muamelelerinde nizamname ahkâmına dikkat edilmiş olup her aza için taahhüt ve teklif varakaları tanzim edilmiştir. Nahiyeye merbut ocakların bulunduğu köylerde, nizamname evsafını haiz olan bir şahıs partiye yazılıdır. Yalnız merkez nahiyede partiye yazılacak daha pek çok kişi vardır. Nahiyede hava kurumu ve Kızılay teşekkülleri vardır. Parti idare heyeti arkadaşları bu teşekküllere müzaheret etmektedir. Faaliyetleri her yerden iyi denilecek derecededir. Askerlere yapılacak kış yardımında Kızılay ile beraber Parti ve Halkevi teşekkülleri beraber çalışmaktadır. Hava kurumuna da yazılan aza miktarı matlup derecededir ve arkadaşlar iyi çalışmışlardır.

Umurlu Halkevi

a) Halkevinin Durumu:

3 şubeden ibaret olan bu Halkevinin idare heyeti mahallin sevdiği kimselerdir ve ekserisi muallimdir. Eleman, bina ve bütçe zaruretinden dolayı üç şubeden fazla açmak muvafık değildir. Üç şube ihtiyaca uygundur. Yeni aza kaydına devam edilmektedir. İdare heyeti içtimalarını muntazam yapmaktadır. Komite içtimaları da muntazamdır. Karar ve çalışma defterleri vardır. Halkevinde tutulması mecburi olan defterleri tutmuşlardır. Halkevinin geliri 550 liradır. Bunu 400 lirası vilayet idare heyetinden ve 100 lirası da nahiye parti idare heyetinden verilmektedir. Ayrıca belediye tarafından da Halkevinin evvelce yapılmış olan birçok borçları bu sene tasfiye edilmiştir.¹⁶⁰ Bütçe her komite için 100 liradan aşağı yardım parası konulmuş olduğundan, önümüzdeki sene bütçelerini ona göre

---

¹⁶⁰ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 24.

tanzim edeceklerdir. Vilayetten ve nahiyeden Halkevine yapılan yardım paraları vaktinde tahsil edilmiştir ve edilmektedir.

Halkevinin bütçesi tasdik edilmiştir. Hesap ve kasa defteri talimatına uygun olarak tutulmuştur. Görülen usul hataları tashihi ettirilmiştir. Demirbaş eşya defterleri ile sair tutulması mecburi olan defterler tutulmuştur. Kütüphane defteri de muntazamdır, kitaplar ciltsizdir. Halkevinin binası şimdilik ihtiyaca kâfidir. Halkevi inşasına lüzum vardır. Şimdiki bina belediyeye ait olup büyük bir salon ile bir odadan ibarettir, yangına karşı su tertibatı vardır.

b) Halkevinin Çalışmaları

Halkevinde konferans faaliyetleri oldukça iyi olmuştur. Paraşütçülük, vaziyeti hazıra, muzır propagandalar hakkında, sıhhi ve zirai konferanslar verilmiştir. Halkı alakadar etmiştir. Halkevinin dergisi yoktur. Diğer Halkevlerinin gönderdiği dergiler, mecmualar ve yevmi gazetelerden bir kaç Halkevi salonunda halkın ve müdavimlerinin istifadesine arz edilmektedir. Mütalaa için devam edenler çoktur. Radyoyu dinlemek için her gün ajans zamanında Halkevi salonu halk ile dolmaktadır. Bu evin hususiyeti, spor komitesinin avcılar kolunun çok faal olmasıdır. Halkevinin teşebbüsüyle avcılar kamp kurmuşlardır, sürekle avı yapmışlardır. Halkevi köycülük şubesi, müteaddit defalarca köy gezileri yapmışlardır. Bu gezilerin, köylüler arasında tanışmış ve sevişme noktasında çok iyi tesiri olmuştur. Be sene Türkçe okuma kursları açılmak için Halkevi idare heyeti hazırlıklar yapmaktadır.

Netice

- 1) Umurlu nahiye idare heyeti iyi çalışmıştır.
- 2) Köy ocaklarının faaliyeti yoktur. Köy ocaklarının mühürleri, levhaları, bayrakları ve binaları ikmal edilmektedir.
- 3) Umurlu merkez nahiyesinde partiye yeni aza kaydedilmelidir. Merkez nahiyesinde aza taahhüdatı toplanmalıdır.
- 4) Dilek meyanında her sene zikredilen Emirdoğan Köprüsü, hususi idare tarafından tamiri yapılmalıdır.

- 5) Halkevi bütçesinin tanziminde Halkevinin masrafları çıktıktan sonra her komiteye asgari 100 lira tahsisat konulmalıdır.
- 6) Halkevi kütüphanesindeki kitapların ciltlenmesi lazımdır.¹⁶¹

Aydın Merkez Kazasına Bağlı Germencik Nahiyesi Parti Teşkilatı

Germencik nahiye idare heyetini teşkil eden arkadaşlar, mahallin sevdiği ve saydığı kimseler olup bunlara muarız olan zümre yoktur. Aralarında yakın akraba olan olmadığı gibi vaziyetleri nizamnamenin 162. maddesine mugayir olarak fazla iş alan yoksa da, nahiye parti idare heyeti reisi Dr. Sabri Akın'ın, nizamnamenin bu maddesine mugayir vaziyeti olmamakla beraber kooperatiflerde ve sair yerlerde birçok vazifeleri bulunması dolayısı ile deruhte ettiği bu işleri layığı ile tedvir edebilmek için kendisinin muvafık göreceği bazı işlerden çekilmesi için tarafımdan teklif edilecektir. Parti teşkilatımız ile hükümet memurları arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Teşkilatımız, hükümetin her türlü icraatına zahir olmakla ve seve seve yapmaktadır. Nahiye parti prensiplerini yaymak için konferanslar ve görüşmeler yapılmıştır. Muallimlerden ve halk hatiplerinden istifade edilerek Genel Sekreterliğin paraşütçülük, muzır propagandalar ve ahvali hazıra hakkındaki tamimleri köy ocaklarına kadar gönderilmiş ve görüşmeler yapılmıştır. Halkevinin radyosundan ve buna merbut hoparlörden halk istifade ettirililmektedir. Nahiyede kongreler zamanında başlamış, nizamname hükümlerine uygun olarak yapılmıştır. Kongrelerde geçen sene dileklerine cevabı gelenlerin hepsi ocaklara bildirmiştir ve kongrelerde yeni dilekler serbest olarak münakaşa ve tespit edilmiştir. Seçimler de serbest yapılmıştır. Kongrelerden sonra teşekkül eden idare heyetleri ve kongreler hakkında hiçbir şikâyet ve itiraz vaki olmamıştır.

Nahiye parti idare heyeti, haftada bir muntazaman toplanmış ve kararları ittifakla vermiştir. Karalar, kara defterine geçirilmiştir. Aza âdetinin artırılmasına ve aza taahhüdatının toplanmasına az gayret edilmiştir. Altı ay zarfında nahiye heyeti köy ocaklarının bir kısmını teftiş etmiştir. Ocakların bir kısmının bayrağı ve levhaları vardır. Ocakların mühürleri yoktur, binası yoktur. Ocakların bir kısmının yeni idare heyeti, eski idare heyetinden devir almış ve devir mazbatasını tanzim edilmiştir.

---

¹⁶¹ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 25.

1) Hesap işleri:

Tasdik edilmiş bütçesi vardır, kasa defteri tutmuşlardır. Hesap talimatnameye uygun tutulmuştur. Evrakı sayfiyede görülen pul noksanları itmam edilmiştir. Tahsilât makbuzları için olan kayıtlar tashih ettirilmiştir.¹⁶² Belediye bütçesinden alınmak üzere belediyede bulunan 1100 lira Halkevi inşaat parası Genel Sekreterlik namına bankaya yatırılmadığı görülmüştür. Gelen giden evrak kayıt defterleri ve dosyalar muntazam olup aza sicil defterlerinin tanzimine devam edilmektedir. Bazı Ocaklarda 935'den beri yeni aza kaydı görülmemektedir. En ziyade dağ köylerine ait olan bu noksanın bu köylerde de ikmalî için not verilmiştir.

Germencik'te partiye ait bina yoktur. Şimdiki bina kira ile tutulmuş olup partinin ihtiyacına kâfidir. Binanın sigortası yoktur, yangına karşı tertibatı yoktur. Yeni parti ve Halkevi binası inşası için partinin belediye de 1100 lira parası var olduğunu ifade etmektedirler. Bu paranın Genel Sekreterlik namına bankaya yatırılması not ettirilmiştir. Demirbaş eşya defteri muntazam olup eşyaya, kitaplara ve defterlere numaralar konulmuştur. Mevcut eşya kuyudata muvafık olup iyi bakılmaktadır. Aza kayıt muamelelerinde nizamnamenin 12. maddesi nazarı dikkate alınmaktadır. Her aza için taahhüt ve teklif varakası tekemmül ettirilmektedir. Nahiyyede mevcut belli başlı eşhas partiye yazılı ise de bazı köylerde 935'den beri hiç yeni kayıt olmadığı görülmüştür. Nahiye, Kızılay, hava kurumu ve çocuk esirgeme kurumları mevcut olup bunların idare heyetlerinde çalışan arkadaşların mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Parti idare heyeti, bunların faaliyetine layıkıyla müzahir olmaktadır. Bu teşekküllerin faaliyeti çok iyidir.

2) Germencik Nahiyesi Halkevi

a) Halkevinin Durumu:

Dört şubeden ibaret olan bu Halkevinin gösteri ve sosyal yardım komiteleri, mahallin takat ve ihtiyacından fazladır. Bu iki komite yerine kitap saray komitesi açılması, buranın takat ve ihtiyacına daha uygun olacaktır. Esasen bu iki komitenin aza mevcudu da azdır. Sosyal yardım komitesinin azası 12 ve gösteri komitesinin yazılı azası 16 kişidir. Bu Halkevinde bu iki komitenin

---

¹⁶² BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 26.

faaliyeti görülmemiştir. Spor komitesi ile köycülük komitelerinin faaliyetleri vardır. Halkevi idare heyetinin içtimaları muntazam olup komitelerden yalnız spor ve köycülük komiteleri içtimaları muntazamdır, diğer iki komite azası içtima etmemektedir. Halkevine parti idare heyetinin ve vilayet idare heyetinin müzaheret ve nakdi muavenetleri vardır. Vilayetten temin edilen gelir, vilayet içindeki diğer Halkevlerine temin edilen gelir derecesindedir¹⁶³. Bu Halkevine temin edilen gelir, Halkevinin idari masrafları çıktıktan sonra yalnız spor şubesine 100 lira tahsisat verilebilmekte, diğer komiteler ise 30'şar lira para yardımı yapılmaktadır ki pek azdır. Her komiteye asgari 100'er lira para yardımı yapılması Genel Sekreterliğin tamimleri icabıdır.

Halkevine temin edilen gelir, Halkevinin yaşaması ve gelişmesi için kâfi gelmemektedir. Vilayetten ve belediyeden parti vasıtası ile temin edilen gelirler zamanında alınmaktadır. Halkevini hesap işleri muntazam olup muhasebe talimatnamesine uygun olarak yapılmaktadır. Halkevinde tutulması mecburi olan defterlerin hepsi muntazam olarak tutulmaktadır. Yalnız komitelerin çalışma defterleri noksandır. Halkın Halkevine olan rağbeti iyidir. Hususiyle merasim günlerinde ve radyo zamanlarında halkın kalabalık bir halde Halkevi salonuna geldikleri anlaşılmıştır. Halkevi binası ihtiyaca kâfi olmayıp parti tarafından kira ile tutulmuş köhne bir evdir. İçtima salonu yoktur. Yeni bina inşasına lüzum vardır. Yeni parti ve Halkevi binası inşası için belediye 1100 lira para mevcut ise de bu para henüz Genel Sekreterlik namına bankaya yatırılmamıştır. Vilayet ile nahiye arasında bu hususta muhaberat cereyan etmektedir.

b) Halkevinin Çalışmaları

Halkevinde ve Halkevinin gösterdiği mahalde müteaddit konferanslar verilmiş ve görüşmeler yapılmıştır. Verilen konferansların mevzuları, zehirli gazlar, tayyarelerden korunma, zirai, ahvali hazıra, paraşütçülük olup halkın seviye ve ihtiyacına uygun görülmüştür. Halkevinin dergisi yok ise de diğer halkevlerinden gelen dergilerle mecmualar ve gazeteler Halkevi salonunda halkın istifadesine arz edilmektedir. Halk türküleri ve milli oyunlar teşvik edilmektedir. Sporculara, spor sahası temin edilmiştir. Halkevinin bu şubesinin faaliyeti iyidir. Sporcuların bazı ufak tefek ihtiyaçları Halkevinden temin edilmiştir. Sporculara başka taraftan hiç yardım yoktur. Spor komitesinin avcılık kısmı iyi çalışmaktadır.

---

¹⁶³ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 27.

Av gezileri vesilesiyle diğerk yakın köylere gitmişlerdir. Köyler arasında tanışma ve sevgi vesilesi ihdas etmişlerdir. Bu Halkevinin 12 defa köy gezisi yaptığı tespit edilmiştir. Ayda iki defa av gezileri yapmışlardır.

Netice

- 1) Germencik nahiye idare heyetinin faaliyeti iyidir.
- 2) Halkevinin sosyal yardım ve gösteri komiteleri mahallin takat ve ihtiyacına uygun değildir. Bu iki komite yerine kitap saray komitesi ihdas edilmesi muvafıktır.
- 3) Halkevinin inşası için belediye bulunan 1100 liranın genel sekreterlik namına bankaya yatırılması lazımdır.
- 4) Köy ocaklarının mühürleri, bayrakları, levhaları, defterleri ve binaları ikmal edilmelidir.¹⁶⁴

Nazilli Kazası Parti Teşkilatı

Bu sene Nazilli kongresinde gizli reyle yapılan seçimde eski heyetten 5 kişi tekrar intihap olunmuş ve eski heyetten 2 kişi de değiştirilerek bu iki kişinin yerine birisi serbest Dr. İsmail Hakkı ve diğeri de Nazilli Belediye Reisi Emin Bilgin idare heyetine geçirilecek 7 kişiden ibaret olarak kaza heyeti teşekkül etmiştir. Bu idare heyetini teşkil eden arkadaşlar içinde 2 Doktor, 1 Kimyager, 1 Dokuma Mütahassısı vardır. Diğerkleri ile beraber bunlar mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. İdare heyetine muarız olarak evvelce belediye reisi ve onun taraftarları ile eski parti idare heyeti arkadaşları arasında bazı geçimsizlikler ve anlaşmazlıklar mevcut iken bu defa teşkil edilen kaza idare heyetine, her iki taraf mezcedilerek halkın da arzusu veçhile her heyet teşkil edilmiş olmakla aralarındaki anlaşamamalığın izalesi cihetine gidilmiş ve iki taraftan birinin diğeri aleyhine hareket etmesine mahal kalmamıştır. Nahiyelerden kaza kongresine gelen murahhasların da esasen maksatları, kaza merkezinde Belediye Reisi ve taraftarları ile parti azasından bazılarının arındaki geçimsizlik buna muvafık olunmuş ve iyi bir heyet teşkil edilmiştir. Tabir caizse her iki taraf barıştırılmış ve araları bulunmuştur. Bundan sonra aralarında ihtilaf çıkmayacağı ve kasabada ahenk

---

¹⁶⁴ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 28-29.

teessüs edeceği ümit olunabilir. Halkın, kongreye gelen murahhasların arzuları da bu suret ile yerine gelmiş bulunmaktadır.

Parti idare heyetine seçilen arkadaşlar arasında parti nüfusunu istismar eden ve fazla iş alan, vaziyeti nizamnamesinin 162. maddesine uymayan ve yakın akraba bulunan kimse yoktur. Kaza heyetinde Piyan Fabrikası Müdürü Hikmet, Basma Fabrikasında operatör Dr. Şevki, Nazilli Basma Fabrikasında mütehasıs Halit, serbest Dr. İsmail Hakkı ve Nazilli Belediye Reisi Emin Bilgen isimlerindeki zatlar bulunup bunların hepsinin iş ve güçleri kendilerini tatmin edecek vaziyette olup parti idare heyetinde çalışmalarından bir menfaat ümit etmezler. Partide çalışmayı şeref ve hizmet addeden kimselerdir.¹⁶⁵ Kaza idare heyetinde bulunan arkadaşların birbirlerine karşı saygı ve itimatları vardır. Birbirlerini sayarlar ve itimat ederler. Şimdilik aralarında noktai nazar farkı yoktur. İş ve fikir beraberliği yapacaklarını da ifade etmektedirler. Kaza idare heyetiyle hükümet amir ve memurları arsına iş ve fikir beraberliği görülmektedir. Evvelce parti idare heyeti azalarından bir kısmı ile belediye reisi ve azaları arasında bazı ihtilaflar çıkmış ise de yeni seçimden sonra bunların zail olduğu müşahede edilmektedir. Esasen zaman ve ahval, milletin ve eşhasın hükümet etrafında bir kitle ve birlik teşkil etmeleri, ufak tefek geçimsizlikleri bir tarafa bırakmak icap ettiğini her şahıs ve fert müdriktir. Halk hükümetin her türlü icraatına zahir olmakla seve seve yapmaktadır. Memurlar hakkında bariz hiçbir şikâyet yoktur. Memurların vazifelerinden mütevellî bazı ihmaller kongre de mevzu bahis olmuş ise de bu şikâyetlerin mahallin önüne geçilmesinin imkânı vardır.

Kaza kaymakamı Bay Celal, Nazilli'deki orta mektepte muallim vekili olarak ders almak sureti ile orta mektebe devam ettiğinden hükümet işlerini ihmal ettiği söylendi ise de mumaileyh buradan Karaman kazasına naklen tayin edilmiş olduğu cihetle bu şikâyetin önü alınmıştır. Parti idare heyeti, parti prensiplerini yamak için Genel Sekreterliğin tamimleri ve emirleri veçhile hareket edilmiş, muzır propagandalar, paraşütçülük, ahvali hazırta hakkında köylere varıncaya kadar muallimlerden ve halk hatiplerinden istifade edilerek görüşmeler ve konferanslar verilmiş. Ayrıca merkezden gönderilen Manisa mebusu Sayın Hikmet Bayur'un konferansı büyük bir kalabalık huzuru ile dinlenmiş ve bu konferans tabedilerek köylere ve ocaklara kadar tevzi edilmiş ve köylerde okutturulmuştur.

---

¹⁶⁵ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 30.

Ayrıca Halkevi salonunda konferanslarda verilmiş, merasim ve ihtilaf günlerinde de halk hatiplerinden istifade edilerek halk kürsülerinden konferanslar verdirilmiştir. Kaza köylerinde ve merkezinde pek çok bulunan radyolardan istifade edilmiş ve muzır propaganda neşriyatı yapan radyoların dinlenmesi men edilmiştir.

1) Kongreler

Kaza dâhilindeki kongreler tayin edilen müddet dâhilinde ve nizamnameye uygun olarak yapılmıştır. Yalnız ocak kongrelerinden birisi usulsüz yapılmış olmakla yenilenmiştir. Ocak kongrelerinde bir senelik mesai raporu okunmamış ve hesap hülasası da gözden geçirilmemiştir.¹⁶⁶ Bu keyfiyet ocaklar muamelat ve kuyudatının muntazam olmadığından ileri gelmiştir. Esasen ocakların hesap işleri, umumi idare heyetimizin müsaadesiyle nahiyeler tarafından tedvir edilmektedir.

Geçen sene kongrelerin bırakmış oldukları dileklerin hemen hepsine cevap alınmıştır. Kongre dilekleri takip ve intaç edilmiş, alınan cevaplarda köy ocaklarına kadar tamim ve tebliğ edilmiştir. Birçok dileklerin yapılmamasına ahvali hazıra sebep olmuştur.

Nazilli kasabasının aşağı mahallesinde bir ilk mektep binası yaptırılması veya mevcut binanın tamir ve tevsii dileğine henüz müspet veya menfi bir cevap alınmamıştır. Bu mahallede Sümerbank Nazilli Basma Fabrikasının da bulunmasından dolayı tahsil çağında 1000 kadar mektep çocuğu mevcut olup bunlardan ancak 300 kadarı köhne olan bir mektepte okutulabilmektedir. Bu mahalde 1500 çocuk istiap edecek kadar yeni bir ilk mektep binasının acilen inşasına lüzum vardır.

Kongre, dilek ve şikâyetler serbest olarak ifade edildiğini ve seçimler hafi reyle serbest yapıldığını müşahede ettim. Hükümet reisi, belediye reisi ve diğer memurlar hazır olduğu halde kongre dilekleri görüşülmüş, icap eden muini, tatminkâr izahat ve dairesi iadeleri tarafından verilmiştir. Kongre müzakerelerine, kararlarına ve seçimlerine itiraz eden olmamıştır. Bütün işler ittifakla görülmüştür.

---

¹⁶⁶ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 31.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

Kaza idare heyeti, haftada bir içtima yapmış ve ittifakla verdiği kararları karar defterine geçirilmiştir. İdare heyetinin aza âdetinin artırılmasına çalışılmış ve yeniden 500 aza kaydına muvaffak olmuştur. Aza taahüdatı pek az tahsil edilebilmiştir. Bu iş üzerinde çalışması yeniden not ettirilmiştir. İdare heyeti 6 aylık mesai raporunu muntazaman vermiştir. Bazı nahiye ve köy ocaklarını teftiş etmişlerdir. Kongre için mesai raporu, hesap hülasası, ruznameyi hazırlamıştır. Partililer arasında geçimsizliği izale için kendisine terettüp eden vazifeyi yapmıştır.

Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir aldığına dair mazbata tanzim edilmiştir.¹⁶⁷

Hesap işleri, nizamname ve hesap talimatnamesine uygun olarak yapılmıştır. Bütçeleri tasdik edilmiş olup kasa defterleri muntazam tutulmaktadır. Tahsilât makbuzları için kayıt tutulmuştur. Sarfiyat bütçe fasılları dâhilinde yapılmıştır. Bazı usul hataları tashih ettirilmiştir. Gelen giden evrak defterleri ve dosyaları muntazamdır. Evrak gününde deftere geçirilmiştir. Kitabet işlerinde intizam vardır. Aza sicil defterleri tekemmül ettirilmeye başlanmıştır. Fakat henüz itmam edilmemiştir. Bu işin ikmal edilmesine ehemmiyet verilmesi not ettirilmiştir.

Partiye ait binaların tapu kayıtları muntazamdır ve mazbuttur. Binalar sigortalıdır ve yangına karşı tertibat alınmıştır. Binalardaki demirbaş eşya deftere geçirilmiş olup eşyaya, defterlere, kitaplara numara konulmuştur. Kuyudat mevcuda tevafuk etmektedir. Mevcut bina parti ve Halkevinin ihtiyacına kâfi değildir. Yeni Halkevi binası inşası teşebbüsüne girişilmiştir. Bu sene Halkevi binasının inşası için belediyeden ve partiden alınan paralar Genel Sekreterlik namına bankaya yatırılmıştır. Atça nahiyesindeki partiye ait arsaların tapusu henüz alınmamıştır. Alınması için not ettirilmiştir.

Parti namzedi olarak mahallin resmi ve hususi ideal, çalışma bakımından muhitlerince sevilmiş ve sayılmış kimselerdir. Kızılay, hav kurumu, çocuk esirgeme kurumu faaliyetleri çok iyidir. Parti idare heyeti, bu teşekküllere icap eden azami müzaheretini göstermektedir.

---

¹⁶⁷ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 32.

3) Nazilli Kazası Halkevi

a) Halkevinin Durumu:

Halkevi idare heyetini teşkil eden arkadaşlar vazifelerinin ehli olup içtimai, siyasi ve ahlaki vaziyetleri bakımından halk nazarında sevgi ve sempatileri vardır. Vilayet, kaza parti idare heyetleri, hükümet amir ve memurları tarafından müzaheret ve muavenet görmektedirler. Muallimlerin Halkevine devamları ve iş almaları evvelce pek az iken son zamanlarda Halkevine devam etmeye başladıkları ve faal vazife aldıkları görülmüştür.¹⁶⁸ Beş şubeden ibaret olan bu Halkevi, mahallin ihtiyacına, talimatnameye göre kurulmuş olup eleman, para ve bina cihetinde beş şube için kâfidir. Köycülük şubesi de açılması muvafık olur ve bunun için de çalışma imkânları hazır bulunmaktadır. Bu Halkevinin beş şubesi için komitelere yardım parası olmak üzere her komiteye asgari yüzer lira yardım parası olarak Halkevinin bütçesine tahsisat konulmuştur. Halkevinin 400'den fazla azası mevcut olup spor şubesinde bu sene yeniden fazla olarak yeni aza kaydı mevcuttur. Diğer şubelere yeni aza kaydı azdır. Halkevi idare heyeti muntazaman içtimai ettiği karar defterindeki verilen kararlardan anlaşmıştır. Komitelerin içtimai seyrek yapılmaktadır. Spor komitesinin içtimaları muntazam ve faaliyeti çok iyidir. Halkevinin geliri iyidir. Vilayetten 850 ve kaza idare heyetinden 700 liralık yardım yapılmak sureti ile bütçe tanzim etmiştir, bütçe tasdik edilmiştir. Hesap işleri talimatnameye uygun olarak tutulmaktadır. Demirbaş eşya deftere geçirilmiştir. Eşyaya numara konularak hüsnü muhafaza edilmektedir.

Halkevine temin edilen gelir, evin yaşama, çalışma ve gelişmesi için kâfidir. Vilayetten edilen gelir, vilayet içindeki diğer Halkevlerine temin edilen gelir derecesindedir. Halkevi için vilayetten ve belediyeden parti idare heyetleri vasıtası ile temin edilen gelir zamanında ve müşkülât görmeden alınmış ve alınmaktadır. Halkevinde tutulması mecburi olan defterler düzgün olarak tutulmuştur. Halkevinin ücretli kâtibinin mesaisi şayanı takdirdir. Kütüphane defterleri de muntazam ve tamime göre tutulmuştur. Halkevini çalışmaları bakımından muhit üzerinde iyi tesir yapmaktadır. Halkın rağbeti çoktur ve şayanı memnuniyettir. Halkevi binası ihtiyaca kâfi değildir. Mukarrer olan 30 000 liralık bir Halkevi binasının inşasına teehhürüne ahvali sebep olmuştur.

---

¹⁶⁸ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 33.

b) Halkevinin Çalışmaları

Halkevinde konferans faaliyeti yerindedir. Konferanslar muhitin seviye ve ihtiyacına uygun düşmüştür. Bu kış devresinde konferans faaliyetine daha fazla ehemmiyet verilecektir.¹⁶⁹ Halkevinin dergisi yoktur, diğer Halkevlerinin çıkardığı dergilere yevmi gazeteler ve mecmualar, Halkevinin okuma salonuna gelmekte ve okutturulmaktadır. Güzel sanatları yaymak için teşebbüsler yapılmıştır. Halkevinin cazı vardır, bir konser vermişlerdir. Halkevinin teşebbüsü ile bir musiki muallimi tutulmuş ve 22 talebeye piyano, mandolin dersleri verilmiştir. Resim sergisi de açılmıştır. Milli oyunlar teşvik edilmektedir ve türküler öğretilmektedir. Merasim günlerinde masrafı Halkevi tarafından yapılarak mili oyunlar oynatılmıştır. Gençlere istiklal marşı öğretilmiştir. Parti tiyatro repertuarına dâhil akın ve kanun adamı temsilleri verilmiştir. Halkevinin teşebbüsü ile Raşit Rıza ve Ertuğrul Sadettin tiyatro heyetleri Nazilli'ye celp edilerek Halkevi salonunda parti repertuarına dâhil olmayan 4 piyes temsil edilmiştir.

Hastalar için geçen sene muayenehane kurulmuş ve 6 ay devam etmiştir. Bu faaliyet iki aydan beri durmuştur. Hasta müracaatı olursa kasabada mevcut doktorlara meccanen Halkevi tarafından baktırılmakta ve ilaç masrafları temin edilmektedir. Okuma odaları açılmıştır. Halkevini okuma salonu mevcut olup işlenmektedir, bilhassa orta mektep talebeleri, Halkevinin kütüphanesinden çok istifade etmektedir. Halkevini köycülük komitesi yoksa da açılmasına teşebbüs edilmiştir. Halkevi idare heyetinin teşebbüsü ile bir defa 240 kişilik bir kafiye ile köy gezisi yapılmış, köylülerle şehirleri arasında sevgi ve tanışma vesilesi hazırlanmıştır. Türkçe öğretme kursları açmamışlardır. Bu kurslar halen muallimler tarafından mekteplerde yapılmaktadır. Halkevini verdiği altı aylık mesai raporu sıhhatli olarak tanzim edilmiştir.

4) Parti Dışındaki Teşekküller

Kaza parti idare heyetinin gençlik ve spor teşekkülleri ile alakası iyidir. Spor ve gençlik teşekküllerinin çalışmaları ve partimize alan sevgileri görülmektedir. Spor sahası temin edilmiştir. Halkevi spor komitesi ile gençlik kulübü birlikte çalışmaktadır. Gençlerin birçok ihtiyaçları Halkevi spor komitesinden temin edilmiştir. Nazilli belediye spor tahsisatı olarak 939 senesinde konulan 2880 ve 940 senesinde konuşlan 4440 liranın hepsini vilayet almakta ve

---

¹⁶⁹ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 34.

sporculara bu paradan hiçbir yardım yapılmamaktadır.¹⁷⁰ Parti idare heyetinin muhtelif maksatlarla kurulmuş olan Kızılay Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumları teşekküllerine karşı sevgi, alakaları ve bu teşekküllerde çalışan arkadaşların faaliyetleri memnuniyeti mucip derecededir.

Netice

- 1) Nazilli kazası ile nahiyeler parti teşkilatı faaliyeti iyi derecededir. İdare heyetlerini teşkil arkadaşlar da iyi zevattan seçilmişlerdir.
- 2) Kaza ve nahiyelere bağlı olan mahalle ve köy ocakları teşkilatı zayıftır. Ocakların çalışması çok azdır.
- 3) Nazilli Halkevini faaliyeti memnuniyet muciptir. Yeniden köycülük şubesi açılması muvafık olur.
- 4) Basma fabrikasının bulunduğu aşağı Nazilli mahallesinde bir ilk mektep binasının inşası zarureti vardır.
- 5) Nazilli Belediyesinden inşaat parası olarak bütçede gösterilen 5000 lira, henüz sekreterlik namına bankaya yatırılmamıştır.
- 6) Nazilli Belediye bütçesine konulup vilayete gönderilen 2880 ve 4440 liranın %20'si olan paranın Nazilli sporcularına verilmesi lazımdır.¹⁷¹

Nazilli Kazasına Bağlı Sultanhisar Parti Teşkilatı

Sultanhisar nahiye idare heyetinde bulunan arkadaşlar, o mahallin en çok sevilmiş ve sayılmış eşhasıdır. Aralarında ihtilaf, yakın akraba, fazla iş alanı yoktur. Nahiyede parti heyetimize muarız olan zümre yoktur. Evvelce bu arkadaşların şahsi muarız olan birkaç şahıs mevcut iken halen bu zatlarla aralarında ahenk teessüs etmiştir. İdare heyeti arkadaşları birbirlerinin severler, itimat ederler. Hükümet memurları ile teşkilatımız arasında ad iç ve fikir beraberliği vardır. Nahiye müdürü faiz teşkilatımıza azami müzaheretini göstermektedir. Halk ve teşkilatımız da hükümetin her türlü icraatını memnuniyetle ifade eder. Nahiye idare heyeti, parti prensiplerini yaymak için görüşmeler ve konuşmalar

---

¹⁷⁰ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 35.

¹⁷¹ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 36.

yapmışlardır. Genel Sekreterlikten paraşütçülük, muzır propagandalar, vaziyeti hazıra hakkındaki tamimler, halk hatipleri ve muallimler vasıtası ile köy ocaklarına varıncaya kadar teşmil edilmiş ve aralarda halka anlatılmıştır. Sayın mebus Hikmet Bayur ve sayın mebus Mümtaz Ökmen'in Aydın'a gelerek vermiş oldukları konferanslarda halka ayrıca muallimler ve halk hatipleri tarafından anlatılmıştır. Kongreler zamanında da ocak kongrelerine giden müşahit parti idare heyeti azaları bu vesileden istifade ederek yine bu mevzular etrafında görüşmeler yapılmıştır. Halkevi radyosunda da Halkevi salonunda toplanan halk kitlesi de istifade etmektedir.

Sultanhisar nahiyesinde kongreler zamanında başlamış ve nizamname hükümlerine uygun olarak yapılmıştır. Yalnız bu nahiyede halk, incir bahçelerinde çalıştığı için kongrelerin kendi nahiyelerinde eylülde başlayıp teşrini evvel ortalarında başlaması rica edilmektedir ki, bu arzularının nazarı dikkate alınması için vilayet idare heyetinin nazarı dikkati celp edilmiştir. Kongrelerde görüşülen dilekler meyanında bilhassa evkaf işleri vardır. Bu nahiyenin içinde ufak ufak parçalar halinde evkafa ait emval mevcut olup bunların, mevcut mevzuat dâhinde köylüye satılması veya köy şahsiyeti manevicesine devri istenilmektedir. Sultanhisar nahiyesinde bulunan evkafa ait emvalin alakadar memurlar tarafından iyice tetkik ve tespit edilmesi lüzumu vardır. Bu hususta vilayet idare heyetinin esbabı mucizeli bir raporla makamı âlilerine arz edilecektir.

Bu nahiyenin ikinci dileği de, köyde inşa edilmekte olan mektep binasının bir katlı olarak inşasına müsaade edilmesidir. Maarif vekâleti, kabul ettiği plan mucibince mektebin ikin katlı olarak inşa edilmesi lazım gelmektedir. Mektebin iki katlı olarak inşa edilmesi için yalnız ikinci¹⁷² kat betonlarını atmak için 7-8 bin lira sarfı lazım gelmektedir ki bu miktar parayı köylüden toplamak güçtür. Hâlbuki bir katlı olursa köylü kendi arabası ile taş ve kumun taşıyacağı, temel işlerini kendileri kara zağı ve bedenen çalışacağından fazla para zarfına lüzum görülmeyecektir. Köylerde arsalar vasidir. Köylülerin dilekleri çok yerindedir. Köylüler için mektep inşaatı düşünülürken bedeni ve çalışmanın kolaylığı ve para toplanmanın zorluğu nazarı dikkate alınmalıdır. Fazla olarak memleketimiz de zelzele mıntıkası içimde olduğundan bir katlı binaların mukavemeti de fazla olacağını ifade ediyorlar. Tek katlı binaların idare ve tamir işlerini de kolay olduğu nazarı dikkate alınırsa maarif vekâleti, köylerde inşa edilecek mekteplerin tek katlı

---

¹⁷² BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 37.

binalar olması esasını kabul etmesi, köylülerimiz için çok uygun bir şekil olur. Binaen aleyh Sultanhisar mektebinin de tek katlı olarak inşasına müsaade edilmesi rica edilmektedir. Kongrelerde seçimler serbest yapılmış, herkes dilek ve şikâyetlerini serbest olarak ifade edebilmiştir. Nahiye kongreleri hakkında şikâyet yoktur. İdare heyetlerine iyi arkadaşlar seçilmişlerdir. Teşekkül eden idare heyetleri tasdik edilmiştir. Sultanhisar nahiyesi parti idare heyeti, haftalık içtimalarını muntazam yapmış ve ittifakla verdiği kararları karar defterine geçirmiştir. Vilayet içinde en çok intizamlı çalışan idare heyetidir. Bütün muamelatı temiz ve talimatına uygundur. Köy ocaklarını teftiş etmekte ve ocakların mühürleri, bayrakları, levhaları, binaları ve defterleri temin edilmiş bulunmaktadır. Aza adedinin artırılmasına ve aza taahhüdünün toplanmasına çalışılmış ve muvaffak olunmuştur. Sicil defterleri tamamı ile yeniden tanzim edilmektedir. Kuyudat ve yazı işleri çok muntazamdır.

Hesap işleri, nizamnameye ve muhasebe talimatnamesine uygun olarak yapılmaktadır. Görülen bazı usul hataları tashih ettirilmiş ve sarf senetlerindeki noksan pullar itmam ettirilmiştir. Tahsilât makbuzları için kayıt tutmuşlardır.

Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir almıştır. Demirbaş eşya defterleri muntazam olup eşyaya iyi bakılmaktadır. Eşyaya, defterlere ve kitaplara numara konuşmuştur. Parti binası ihtiyaca kâfidir ve Halkevi ile beraberdir. Tevsi edilmektedir. Bu bina henüz kime ait olduğu malum değilse de parti idare heyeti tarafından vaziyet edilmiş ve tamir edilmiştir. Daha fazlada tevsi imkân vardır. Parti namına tapusu alınması için not verilmiştir. Fakat bu iş bazı esbap dolayısı ile gecikecektir. Binanın sigortası yoktur. Yangına karşı basit su tertibatı vardır.¹⁷³ Aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun olarak yapılmaktadır. Kıymetli vatandaşların hemen hepsi partiye yazılı bulunmaktadır. Nahiyyede Hava Kurumu ile çocuk esirgeme kurumları vardır. Buralarda çalışan arkadaşlar iyi ve mahallin sevgisini kazanmış kimselerdir. Partinin müzaheretini görmektedirler. Faaliyetleri çok iyi görülmüştür.

---

¹⁷³ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 38.

Sultanhisar Nahiyesi Halkevi

a) Halkevinin Durumu:

4 şubeden teşekkül eden Sultanhisar Halkevi mahallin ihtiyacına ve takatine uygundur. Halkevi idare heyetinde bulunan arkadaşlar mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Mahalli hükümet amir ve memurları ile parti idare heyetlerinin asında iş ve fikir beraberliği vardır. Memurlar ve muallimler Halkevinde vazife almışlardır ve devam etmektedirler. Bilhassa muallimlerden çok istifade edilmektedir. Halkevi idare heyeti ile şube komisyonlarının içtimaları muntazamdır ve çalışma işleri iyidir. Halkevine vilayetten 300 lira ve mahalli parti idare heyetinden 100 lira nakdi yardım yapılmaktadır. Nahiye idare heyetinden yapılan 100 liralık yardım azdır. Vilayetten yapılan yardım, diğer Halkevlerine yapılan yardım derecesindedir. Paralar vaktinde tahsil edebilmektedir. Demirbaş eşya ve alelumum hesap işleri düzgün ve talimatnameye uygundur. Yalnız Halkevi komitelerine bütçe de tahsis edilen para miktarı 100'er liradan azdır. Halkevinde tutulması mecburi olan defterler itinalı bir intizam ile tutulmuştur. Kütüphane defterleri iyidir. Kitaplar ciltlenmiş ve kitaplar için dolap yaptırılmıştır. Halkevi binası şimdilik ihtiyaca kafidir, tevsi edilmektedir ve ileride daha fazla tevsi edilecektir. Tevsi edileceği zaman 1-2 bin liralık bir yardım yapılması çok yerinde bir yardım ve teşvik olacaktır.

b) Halkevinin Çalışmaları

Muhitin seviye ve ihtiyacına uygun olarak bazı konferanslar verilmiştir. Önümüzdeki sene daha fazla konferans faaliyeti yapılması not ettirilmiştir. Halkevinin dergisi yoktur. diğer Halkevlerinden gelen dergilerle gazeteler ve mecmualar, Halkevi salonunda halkın istifadesine konulmaktadır. Halkevi milli oyunları ve türküllere teşvik etmektedir. Hususi işe merasim ve milli günlerde bu işe daha fazla ehemmiyet verilmektedir.¹⁷⁴ Halkevi bir sene zarfında repertuara dâhil en ulu piyesini temsil etmiştir ve halk tarafından çok rağbet görmüştür. Köy gezileri spor komitesi tarafından tertip edilmiştir. 25-30 kişilik kafieler halinde diğer köylere gidilmiş, köylüler arasında tanışma ve sevgi vesileleri iyi şekilde hazırlanmıştır. Ayrıca iki defa av gezileri yapılmıştır. Bu gezilerin her defasında 35 kişi iştirak etmiştir. Halkevi ayrıca gençlere 2 aylık Fransızca kursu açmış ve bunu için 40 masraf yapmıştır. Halkevinde bir de Salon Tenisi için masa temin

---

¹⁷⁴ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 39.

edilmiştir. Bu oyna bilhassa genç kızlar tarafından çok rağbet görülmüştür. Halkın Halkevine olan rağbeti iyidir. Her gece bütün gençler Halkevi salonunda toplanmaktadır.

Netice

- 1) Sultanhisar parti ve Halkevi idare Heyetleri şayanı takdir bir derecede çalışmışlardır.
- 2) Maarif vekâleti tarafından Sultanhisar'da inşa edilecek olan köy mektebinin bir katlı olarak inşasına müsaade edilmesi ve ona göre mektep planı da tadilat yapması lazımdır.
- 3) Sultanhisar'daki evkaf işleri yeniden tetkik edilip mevzuatı kanuniye dahilinde bazı vakıfları köye ve köylüye bırakmalıdır.
- 4) 12 000 lira bütçesi olan Sultanhisar, köy bütçesinden Halkevine yapılan yardım 100 lira para yardımı azdır. Bu yardım 500 liraya iblağ edilmelidir.
- 5) Halkevi bütçesinin komiteleri 100 liradan aşağı para yardımı yapılmaktadır. Her komiteye asgari 100 lira yardım parası konulması, önümüzdeki sene bütçesinin tanziminde nazarı dikkate alınmalıdır.¹⁷⁵

Nazilli Kazasına Bağlı Atça Nahiyesi Parti Teşkilatı

Parti idare heyetine seçilen arkadaşların ekserisi kongreden sonra eskilere halef olarak seçilmişlerdir. Mahallin sevdiği ve saydığı arkadaşlar iseler de nahiyeye merkezinde bunlara muarız olan eşhas vardır. Nahiyeye merkezinde esasen ikililik mevcut olup, bu vaziyet şahsi ihbarlardan ileri gelmektedir. Geçimsizliğin zamanla izale edilmek imkânı görülmektedir. Nahiyeye parti idare heyetinde çalışan arkadaşların vaziyetinde nizamnamenin 162. maddesine uygun olmayan haller yoktur. Aralarında yakın akraba olan ve birden fazla iş alarak parti nüfusunu istismar eden yoktur. Nahiyeye parti idare heyetini teşkil eden arkadaşlar arasında da az geçimsizlik görülmektedir. Bu vaziyetin de ıslahına gayret edilmektedir. Nahiyeye geçen seneki idare heyetinde bulunan arkadaşların, parti prensiplerini yaymak için yapılan çalışmalar pek azdır. Yalnız Genel Sekreterliğin paraşütçülük, muzır propagandalar ve vaziyeti hazıra hakkındaki tamimleri ile Sayın Hikmet

---

¹⁷⁵ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 40.

Buyur'un Nazilli'de ve Aydın'da verdiği konferans köylere kadar teşmil edilmiş ve bunu için muallimlerden, memurlardan ve halk hatiplerinden istifade edilmiştir. Halkevi radyosundan da halk istifade ettirilmektedir. Nahiye ocak kongreleri zamanında, tayin edilen günlerde yapılmıştır. Ocak kongrelerinde, köy ocaklarında bütçe tanzim edilmemiştir. Köy bütçelerini nahiye idare etmektedir. Köylerde parti işleri sönük bir vaziyettedir. Köy kongrelerinde geçen seneki dileklerin gelen cevapları okunmuştur. Bu seneki dilekler serbestçe münakaşa edilmiş ve seçimler serbest yapılmıştır. Teşekkül eden idare heyetleri tasdik edilmiştir. Kongreler hakkında itiraz vaki olmamıştır.

Nahiye idare heyeti haftada bir içtima etmiş, verdiği kararlar vaktinde deftere geçirilmiştir. İçlerinde bir azanın devam etmediği ifade edilmekte ise de tarafımdan varit görülmemiştir. Muallim olan bu idare heyeti azasının da devam edeceği kanaati hâsıl olunmuştur. Aza adedinin artırılması teşebbüsüne girişilmiş ve yeni aza kaydına başlanmıştır. Aza taahüdatı pek az toplanabilmiştir. 6 ay zarfında ocaklar teftiş edilmemiştir. Yeni idare heyeti, eski idare heyetinden henüz devir almamıştır.¹⁷⁶

Hesap işleri: Tasdik edilmiş bütçeleri vardır. Kasa defteri tutmuşlardır. Hesap talimatnameye uygun olarak tutulmuştur. Bu nahiyede şayanı dikkat olan belediye 17800 liralık bütçesi olduğu halde parti ve Halkevine yalnız 200 lira bir para yardımı yapmaktadır, çok azdır. Bunun içinde Halkevi ve parti işleri durgundur. Belediyeden 500 lira yardım yapmak imkânı varken, belediye reisinin parti idare heyeti ile arasının iyi olması, Halkevine ve partiye yardım yapılmamasına sebep olmaktadır. Nahiye müdürü de belediye reisi ile hemfikir olarak muaveneti esirgemektedir. Nahiye gelen giden evrak defterleri ve dosyalar muntazam olup aza sicil defterlerinin yeni olarak tanzimine devam olunmaktadır. Partinin şimdiki binası, hava kurumu ile birlikte bir salondan ibarettir. Parti tarafından kira verilmemektedir. Belediye evvelce gazino olan ve büyük salondan ibaret bulunan bir binası da halkevine tahsis edilmiştir. Partinin Genel Sekreterlik emrinde İş Bankasına yatırılmış 1200 lira, Halkevi binası inşası için bir parası vardır. İş Bankası bu paraya faiz vermediğinden dolayı mezkûr paranın İş Bankasından alınıp faiz verecek olan Ziraat Bankasına yatırılması arzusu muvafık görülmektedir. Genel Sekreterliğin müsaadesi alınacaktır. Partinin tapulu malı olarak Halkevi inşası için bir arsası vardır, arsanın tapusu Genel Sekreterliğe

---

¹⁷⁶ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 41.

gönderilmiştir. Aza kayıt muamelelerinde nizamnamenin 11 ve 12. maddelerine uyarak yeni aza kaydına devam edilmektedir. Her azanın bir teklif ve taahhüt varakası itmam ettirilmektedir. Kıymetli vatandaşların partiye alınması gayreti gösterilmeye başlanmıştır. Nahiyyede yalnız hava kurumu teşekkülü vardır, faaliyeti iyidir. Bu teşekkülde çalışan arkadaşlar da mahallen sevilmiş kimselerdir. Askerlerimize yapılacak eşya yardımı işinde, parti idare heyeti ile Halkevi idare heyeti müştereken çalışmakta ve muvaffak olmaktadır.

Atça Nahiyesi Halkevi

a) Halkevinin Durumu:

Dört şubeden teşekkül eden bu Halkevi idare heyetinden çalışan arkadaşlar mahallin iyi sevilmiş kimseleri ise de idare heyeti zayıftır.¹⁷⁷ Şubeler muhitin ihtiyacınca uygun olarak teşekkül etmişse de faaliyetleri az olmuştur. Halkevinin bütçesi 550 liralık olup evin yaşama ve gelişmesi için bu miktar para pek azdır. Halkevine 940 senesinde, vilayet idare heyetinden 300 lira ve nahiye parti idare heyetinden 100 lira yardım yapılmaktadır. Vilayetten yapılan yardım, vilayet içindeki diğer nahiye Halkevlerine yapılan yardım derecesindedir. Halkevi bu paranın tamamını tahsil etmiştir. Nahiye belediye bütçesinden yapılan 100 lira para yardımı pek azdır. Beldeye bütçesi Halkevine 500 lira para yardımı yapmaya müsaittir. Halkevinin 940 bütçesinde her komiteye 35'er lira yardım ve çalışma tahsisatı konmuştur. Hâlbuki dört şubeden ibaret olan bu Halkevinin her şubesinin çalışabilmesi için her şubeye 100 lira tahsisat kabul edilmelidir. Şimdiki şekli ile Halkevinin yaşama ve çalışması için tahsis edilen para miktarı az olduğundan komiteler faaliyet gösterememektedirler.

Halkevi idare heyeti muntazam içtimalar yapmaktadır. Komite içtimaları yapılmaya başlanmıştır. Halkevinde tutulması mecburi olan defterlerin hepsi tutulmaktadır. Demirbaş eşya defteri, kütüphane defterleri vardır. Hesap işleri talimatnameye uygun olarak tutulmaktadır. Bütçeleri tasdik edilmiştir. Kas defteri tutmuşlardır, sarf senetleri ve pulları usule uygundur. Halkın Halkevine rağbeti vardır. Bilhassa Halkevindeki radyo neşriyatını dinlemek için ve temsil zamanlarında halkın rağbeti çoktur. Halkevini şimdiki binası belediyeye ait olup büyük bir salondan ibarettir, şimdilik ihtiyaca kâfidir. İlerde bir Halkevi binası yapılmak üzere İş Bankasına yatırılmış 1100 lira para mevcuttur, arsa da

---

¹⁷⁷ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 42.

alınmıştır. Yalnız inşa edilecek Halkevinin henüz planı yapılmamıştır. Arsanın tapusu Genel Sekreterliğe gönderilmiştir. İnşaata başlandığı zaman vilayetten ve Genel Sekreterlikten para yardımı istenecektir.

b) Halkevinin Çalışmaları

Halkevinde, halkı alakadar eden konferanslar verilmiştir, konferanslar muhitin seviyesi ve ihtiyacına uygun olarak verilmiştir. Konferanslar, paraşütçülük, hava taarruzlarına karşı koruma, Türkçülük, muzır propagandalar, Yunan Tarihi mevzularında verilmiştir. Halkevini dergisi yoktur, diğer Halkevlerinden gelen dergilerle yevmi gazete ve mecmuaları Halkevinin salonunda herkesin istifadesine arz edilmektedir. Halkevinde bir sene zarfında En Ulu adlı eser ile Kanun Adamı temsil edilmiştir. Her ikisi de repertuara dâhildir.¹⁷⁸ Halkevinde mili şarkılar ve oyunlar teşvik edilmektedir. Bilhassa Halkevinin spor kulübü fazla faaliyette olup buraya merbut gençlere milli şarkılar ve türkülerle oyunlar öğretilmektedir. Halkevini spor okulu şimdi hafta da bir 30'ar kişilik süreklilikle gezileri yapmakta ve köylere de gidilerek tanışma vesilesi vermektedir. Spor şubesinde jimnastik ve askeri talimler de yapılmaktadır. Sporcu gençlere ihtiyaçları için, Halkevi spor komitesi biraz nakdi yardım yapmaktadır. Başka bir taraftan nakdi yardım görmemektedir.

Netice

- 1) İdare heyeti yeniden faaliyete başlamıştır. Aza adedinin artırılması ve aza taahhüdünün toplanmasına fazla gayret edilmelidir.
- 2) Atça Belediyesinin parti ve Halkevine yaptığı 200 lira para yardımı çok azdır. Belediye 500 lira para yardımı yapması imkânı vardır.
- 3) Halkevinin idare heyeti zayıftır.
- 4) Halkevi bütçesi tanzim edilirken her komiteye asgari 100'er lira tahsisat kabul edilmelidir.
- 5) Nahiye de yeni yapılacak olan Halkevinin planı bir an evvel yapılmalıdır.

---

¹⁷⁸ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 43.

- 6) Faiz vermediğinden İş Bankasında bulunan 1100 liranın bu bankadan alınarak faiz veren Ziraat Bankasına yatırılmalıdır.
- 7) Belediye reisi ve azaları, parti ve Halkevine müzaheret ve muavenetlerini esirgememelidir.
- 8) Nahiyye merbut 8 köy ve mahalle ocakları işleri tanzim edilmelidir. Ocakların mühürleri, levhaları, bayrakları, sicil defterleri, dosyaları ve ocak idare heyetlerinin çalışacakları yerler temin edilmelidir.¹⁷⁹

Söke Kazası Parti Teşkilatı

Kaza parti idare heyetini teşkil eden arkadaşların ahlaki, siyasi ve içtimai vaziyetleri bakımından mahallin en çok sevdiği ve saydığı kimselerdir. Kaza merkez ve mülhakatında bunlara muarız şahıs ve zümre yoktur. Kazada halen ahenk ve birlik vardır. Gerçi, bir iki şahsın kaza idare heyetindeki arkadaşlara karşı iğbirarı varsa da bu hal şahısdır. Partiye ve parti idare heyetinin heyeti umumiyetine karşı hoşnutsuzluk yoktur, şikâyet eden yoktur. Kaza idare heyeti arkadaşları arsında parti nüfusunu istismar eden ve vaziyetleri nizamnamenin 162. maddesine uygun olmayarak fazla iş alan ve birbirlerine yakın akraba bulunan yoktur. Parti idare heyetine seçilen bu arkadaşlar, partide çalışmayı şeref ederler. Menfaat hissiyle hareket eden yoktur. Kaza idare heyetini teşkil eden arkadaşların birbirlerine karşı sevgi ve saygısı vardır. Yekdiğerlerine itimat ederler aralarında iş ve fikir birliği vardır.

Kaza idare heyeti ile hükümet amir ve memurları arsında iş, fikir beraberliği vardır. Memurlardan hiçbir şikâyet yoktur. Halk ve parti arkadaşları hükümetin her türlü icraatına müzaheret ve muavenet etmektedirler. Kaza da hükümet memurları ile halk arsında tam ahenk vardır. Kaz Kaymakamı Yahya Özyetkin, çok çalışkan, halk tarafından sevilmiş bir zat ise de son zamanlarda salahiyet ve mezuniyeti olmadan vesikasız olarak köy birliklerine ait müstamel bir otomobili sevk esnasında bir kaza geçirmek sureti ile uçurumdan yuvarlanmış ve nahiye müdürünün ölümüne sebebiyet vermiş olduğundan adli takibata maruz bulunmaktadır. Kendisi çalışkan ve iyi bir idare adamı olduğu gibi parti teşkilatımıza ve halkevine her türlü müzaheret, muaveneti yapmakta olduğu görülmüş ve tespit edilmiştir. Söke kazası dâhilinde sebebiyet verdiği kaza

---

¹⁷⁹ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 44.

dolayısı ile daha fazla bırakılmasına başka bir kazaya nakli idare cepheden muvafık olacağı kanısındayım.

Parti prensiplerini yaymak için kaza idare heyeti, Genel Sekreterliğin tamimleri veçhile gereken çalışmaları yapmıştır. Paraşütçülük, muzır propagandalar ahvali hazıra hakkındaki tamimleri köy ve mahalle ocaklarına tamim etmiş ve muallimler, memurlar ve halk hatipleri vasıtası ile bu mevzular etrafında köylerde, kahvehanelerde ve Halkevinde görüşmeler yapılmış ve konferanslar verdirilmiştir.¹⁸⁰ Parti kongreleri dolayısı ile ocak kongrelerine, merkez kazadan gönderilen müşahitler tarafından aynı mevzular etrafında görüşmeler ve hitabeler yapılmıştır. Merasim günlerinde halk hatiplerinden, halk hürsüleri talimatnamesine uygun olarak istifade edilmiştir. Yarıca Halkevinde de müteaddit konferanslar verdirilmiştir.

1) Kongreler

- A) Kazada, mahalle, köy ve nahiye kongreleriyle merkez kaza kongresi vakit ve zamanında tayin edilen müddet içinde yapılmıştır. Merkez kaza kongresinde bizzat müşahit olarak bulundum. Kongreler, nizamname ahkâmına tevfikan yapılmıştır. Teşekkül eden idare heyetleri tasdik edilmiştir. Kongreler hakkında hiçbir taraftan itiraz vaki olmamıştır. Mahalle ve köy ocakları teşkilatı bu kazada zayıf olduğundan, ocaklarda mesai raporu ve hesap hülusalaları okunmamıştır, ocak bütçeleri tanzim edilmemiştir. Nahiye ile kaza idare heyetleri bütçeleri tanzim ve tasdik edilmiştir.
- B) Kongrelerin geçen sene bırakmış oldukları dileklerin hemen hepsine cevap gelmiştir. Yalnız vilayet ait olan dileklere cevap gelmediği anlaşıldığından, vilayetten bu dileklerin cevapları alınması için parti vilayet idare heyetinin nazarı dikkati celp edilmiştir. Vilayet idare heyeti Aydın Valiliğinden bu dileklerin cevabını alarak mahalline ve kendilerine tebliğ edecektir.
- C) Kongrelerde halk dilek ve şikâyetlerini çok serbest olarak görüşmüştür. Dileklerin müzakeresi anında mahallin kaymakamı ve memurları da hazır bulunarak birçok dileklere muini cevaplar verilmiştir.

---

¹⁸⁰ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 45.

Kongrede seçimler de serbest yapılmış ve hiçbir taraftan müdahale vaki olmamıştır.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir içtima yapmış ve ittifakla verdiği kararları karar defterine geçirmiştir. Devam etmeyen aza yoktur, kararlarda ittifak vardır. İdare heyeti, aza sayısının artırılmasına çalışılmıştır. 300 aza yeniden partiye alınmıştır. Aza taahhüdatı ocaklarda iyi vaziyettedir, merkez kazadan daha azdır. Vasati olarak tahsilât %50'dir. Partinin durumunu bildiren altı aylık raporu muntazaman vermişlerdir. 6 ay zarfında yalnız 7 köy ocağı teftiş etmişlerdir. Bütçelerini ve hesap hülasaları ile mesai raporunu ve ruznamenı hazırlayıp kongreye vermişlerdir. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir almışlardır. Devir mazbatasını tanzim etmişlerdir.¹⁸¹

Hesap işleri: Bütçeleri henüz tasdik edilmemiştir, kasa defteri tutmuşlardır. Bu defterin tutulmasında usul hataları görülmüştür. Belediye bütçesinden 4000 lira yardım parası yapılacağı bütçede yazılı olduğu halde bu paranın inşaat miktarı 3000 lirası henüz Genel Sekreterlik namına bankaya yatırılmamıştır. Vilayet idare heyetinden yardım parası olarak bütçede yalnız 100 lira gösterilmiştir. Vilayetin hususi muhasebeden aldığı yardım parasına nazaran bu miktar az görülmekte ise de Halkevine bu sene yapılan yardım parası 700 lira olup bu miktar 100 liradan başkadır. 100 liradan gayrı Söke partisine 280 lira yardım yapıldığı vilayet hasa batının tetkikinden anlaşılmış ise de kazanın bütçesi henüz tasdik edilmemiş olduğundan kaza bütçesinde vilayetten yardım parası 380 lira gösterilecek iken yalnız 100 lira gösterilmiştir. Bütçenin bu şekilde tashihi not ettirilmiştir. Sarf evrakında görülen pul noksanları ikmal ettirilmiştir. Tahsilât makbuzları için kayıt vardır. Kazanın bütçesinde Genel Sekreterlik namına inşaat parası olarak bankaya yatırılması iktiza eden para miktarı; 4500 lira vilayetten, 3000 lira Söke Belediyesinden, 1200 lira da evvelce partinin inşaat için olan parası ki toplam 8700 liradır. Bu para bu sene nihayetine kadar Genel Sekreterlik namına Söke Halkevi inşaat parası olarak bankaya yatırılmış bulunmalıdır.

Söke de evrak kayıt işleri muntazamdır. Gelen giden evrak kayıt defteri ve dosyaları iyi tutulmuştur. Aza kaydına mahsus köy sicil defterleri gösterilen lüzum üzerine yeniden tanzim edilmektedir. Sicil defterlerinin bir an evvel ikmal

---

¹⁸¹ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 46.

edilmesi işi tesri edilecektir. Söke Kazasında partiye ait binaların tapu kayıtları, vilayet mazbut ve muntazamdır. Tapu kayıtları Genel Sekreterliğe gönderilmiştir. Parti ve Halkevi binası ihtiyaca kâfi değildir. Yeni Halkevi inşasına başlanmıştır. Mevcut binaların sigortaları ve yangına karşı basit tertibatları vardır. Demirbaş eşya defterleri tutulmuş olup mevcut eşya kuyuda tevafuk etmektedir. Kitaplara, defterlere numara konulması için yeniden not ettirilmiştir. Aza kayıt muameleleri işlerine ehemmiyet verilmeye başlanmıştır. Kayıtlar nizamnameye uygun olarak yapılmaktadır. Teklif ve taahhüt varakaları tekemmül ettirilmektedir. Yeni aza kaydı için gayret gösterilmektedir. Mahallin sevilmiş ve sayılmış kimseleri hepsi partiye alınmaktadır.¹⁸²

3) Söke Kazası Halkevi

a) Halkevinin Durumu:

Söke kazası Halkevi 5 şubeden ibarettir. İdare heyetini teşkil eden arkadaşlar memurlar ve muallimlerdir. Bunlar işlerin ehlidir. Halkevi idare heyeti ile hükümet amir ve memurları arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Memurlar ve parti vilayet, kaza idare heyetleri ve muallimler Halkevinin çalışmalarına, gelişmesine muavenet ve müzaheret etmektedir. Halkevinin şubeleri mahallin ihtiyacına uygundur. Eleman ve bina noksanlığından dolayı fazla şube açmak muvafık değildir. Halkevi aza kaydı şubelere kifayet edecek miktarda olup, aza kayıt defterleri mevcuttur. Yeni aza kaydı lüzum görüldükçe yapılmaktadır. Halkevi idare heyeti, yaz tatili müstesna olmak üzere içtimaları muntazam yapmışlardır. Halkevinin idare heyetini teşkil eden arkadaşlar muallim olduklarından yaz tatilinde başka yerlere gittiklerinden yaz mevsiminde içtimalar muntazam yapılmamıştır. Diğer aylarda içtimalar muntazam yapılmıştır. Komite içtimaları muntazam değildir. Komitelerin işlerin ek serisini Halkevi idare heyeti görmektedir.

Söke Halkevi, vilayet idare heyetinden bu sene 700 lira ve kaza idare heyetinden 300 lira yardım görmektedir. Evin bütçesi bu sene 1600 lira varidat ve masraf olarak tanzim edilmiştir. Halkevinin her komiteye asgari 100 lira yardım parası verilecek şekilde bütçesi tanzim edilmiştir. Hesap işleri talimatnameye uygun olarak tutulmaktadır. Müşahede edilen usul hataları tashih ettirilmiştir. Vilayetten Halkevine yapılan para yardımı, vilayet içindeki diğer Halkevlerine

---

¹⁸² BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 47.

yapılan para yardımı nispet ve derecesindedir. Bu miktar para Halkevinin çalışma ve gelişmesi için oldukça kâfidir. Halkevinin demirbaş eşya defteri vardır, eşyaya iyi bakılmaktadır. Mevcut eşya ve kitaplara numara konulmuştur. Halkevi için vilayetten ve belediyeden tahsisi edilen paralar vaktinde alınmakta ise de Halkevinin ikmal inşaatı için bu sene vilayetten konulan 4500 lira ile belediyeden tahsis edilen 3000 lira inşaat paraları henüz Genel Sekreterlik namına bankaya yatırılmamıştır. Bu paralar belediyede ve hususi muhasebede bulunmaktadır. Halkevinde tutulması mecburi olan defterlerin hepsi düzgündür, kütüphane defteri de muntazamdır. Halkevi teşekkül ve çalışma bakımından, binasızlık yüzünden arzu edildiği derecede müfit olmamaktadır. Halkevinin halk üzerindeki intibayı iyidir, halkın rağbeti çoktur.¹⁸³ Şimdiki Halkevi binası ihtiyaca kâfi değildir. Yeni binanın inşasına başlanmıştır. Fakat vaziyeti hazırda dolayısı ile inşaatın devamına imkân bulunamamıştır.

b) Halkevinin Çalışmaları

Halkevinde muhitin ihtiyaç ve seviyesine uygun olarak bazı konferanslar verilmiş ise de konferans faaliyeti az olmuştur. Halkevinin dergisi yoktur, diğer Halkevlerinden gönderilen dergilerler, yevmi gazeteler ve mecmualardan, Halkevinin okuma salonunda halk istifade etmektedir. Bu halkevinin mesaisinden olmak üzere Söke'nin Tarih ve Coğrafyası adında bir eser muallim tarafından hazırlanmıştır. Halkevi tarafından bastırılması mukarrer olduğunu ifade etmişlerdir. Evvelce de Selçuk Kültür Hayatı ve Osmanlı Devrinde Söke'de ki Edebiyat Hareketleri diye iki eser hazırlamışlardır. Halkevinin altı kişilik cazı vardır. Merasim günlerinde halk istifade ettirilmektedir. Halkevinin temsil kolu da bu sene 4 temsil vermiştir. Bu temsiller repertuar dâhildir. Halkevinin okuma salonuna rağbet vardır. Halkevinin getirmiş olduğu dergiler, mecmualar, gazeteler ve kitaplardan istifade edenler çoktur. Halkevi köy gezileri yapamamış ise de 35 kişilik bir kabile civarındaki harabeler ve asarı ati kayı görmek için bir gezi yapmışlardır. Halkevi bu sene Türkçe kursları açmak için bir program hazırlamıştır. Bu kursların masrafları Halkevi tarafından yapılacaktır. Dikiş ve nakış kursları için de Halkevi salonu tahsis edilmiştir.

---

¹⁸³ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 48.

4) Parti Dışındaki Muhtelif Teşekküller

Kaza parti idare heyetinin gençlik ve spor teşekkülleri ile alaka ve münasebetleri Söke'de gençler kulübü açılmıştır. 500 kadar genç kulübü kayıt edilmiştir. Kulüp Söke Halkevinde açılmış ve Halkevinin bir kısmı gençlere tahsis edilmiştir. Halkevinin spor komitesi ile beden terbiyesi teşkilatı birlikte çalışmaktadırlar. Spor kulübünün başkanı, Halkevi spor komitesi reisidir. Parti bu sene kendi bütçesinden sporculara 50 lira para yardımı ve Halkevi bütçesinde spor komitesine ayrıca 100 lira tahsisat koymuştur. Bu miktar para ile gençlerin spor ihtiyaçları temin edilmektedir.¹⁸⁴ Spor sahası eskiden beri mevcut olan sahadır, bu saha fenni değildir. Sahanın planı henüz tanzim edilmemiştir. Evvelce beden terbiyesi kanunu çıkmadan evvel belediye bütçesinden her sene 500 lira kadar spor işleri için yardım olarak sporcu gençlere vermekte iken, kanun çıktıktan sonra belediyeden gençlere para ve saire yardımı yapılmamaktadır. Geçen sene belediye bütçesine konulan 1800 lira spor tahsisatını vilayet almış ve Söke'ye hiçbir para vermemiştir. Bu sene de yine belediye bütçesine konulan 2000 lira parayı Aydın vilayeti almış ve bu paradan Söke'ye yine hiçbir para yardımı ayrılmamıştır. Söke Belediyesinden Aydın vilayetine gönderilen bu paradan hiç olmazsa %20'si Söke gençlerine ve sporcularına bırakılması lazımdır. Parti heyeti, muhtelif maksatlarla kurulmuş olan Kızılay, hava kurumu, çocuk esirgeme kurumları gibi faydalı teşekküllere karşı alakası iyidir. Kızılay, parti teşkilatı ve ocak heyetleri ile birlikte askerlerimize kışlık yardımı için faaliyete geçmiştir. Hava Kurumunun reisi Hilmi Postacı, parti idare heyeti arkadaşlarımızdan olup hava kurumundan çok iyi neticeler almaktadır. Çocuk esirgeme kurumu da faaliyete olup bu sene 100 kadar çocuk giydirmiştir.

Netice

- 1) Söke parti idare heyetinin merkez çalışmaları iyidir. Köy, mahalle ve ocak teşkilatları ile fazla meşgul olmaları lazımdır.
- 2) Söke Halkevinin inşaatı için 4500 lira vilayetten, 3000 lira Söke Belediyesinden ve 1200 lira Söke parti heyetinden ki ceman 8700 lira inşaat parası Genel Sekreterlik namına bankaya yatırılmalıdır.

---

¹⁸⁴ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 49.

- 3) Söke mahalle ve ocak teşkilatı zayıf olduğundan faaliyete getirilmesi ve ocakların mühürleri, bayrakları, levhaları, binaları ile defterleri ikmal edilmelidir.
- 4) Ocakların ve kazanın aza sicil defterlerinin ikmal işi tesri edilmelidir.
- 5) Söke Belediyesinin spor tahsisatı olarak bütçesine koymuş olduğu ve vilayete gönderdiği 2000 lira paranın %20'si Söke sporcularına verilmelidir.¹⁸⁵

Aydın Vilayetine Bağlı Karacasu Kazası Parti Teşkilatı

Parti idare heyetini teşkil eden arkadaşlar, mahallin sevilmiş ve sayılmış kimseleridir. Kazada bunlara muarız olan şahıs veya zümre yok ise de parti idare heyeti ile Belediye Reisi Ali Vehbi arasında son zamanlarda geçimsizlik belirlemeye başlamıştır. Bu geçimsizlik, Belediye Reisi Ali Vehbi'nin halka tevzi edilmek üzere Nazilli Basma Fabrikasından almış olduğu iplikleri güya fazla fiyatla satmasından ileri gelmiştir. Esasen öteden beri Belediye Reisi, ora halkınca pek tutulmayan bir şahıs telakki edilmekte ve taraftarları mahdud bulunmakta ise de geçen belediye intihabında, sabık vali Özdemir âlim tarafından vilayet parti idare heyetinin de arzusu ile Belediye Reisliğine geçmesi temin edilmiş bir şahsiyettir. Bu defa ki kaza kongresinde bizzat hazır bulundum. Kongre seçimlerinde Ali Vehbi'de seçilmesini ve idare heyetine girmesini arzu ettiği halde seçimler serbest yapıldığından Ali Vehbi'nin parti idare heyetine geçmediği görülmüştür. Parti idare heyetine bu defa geçen arkadaşlardan yalnız ikisi yeni den seçilmişlerdir. Diğer beş arkadaş eski idare heyetinde bulunan arkadaşlardır. Şahsi kıymetleri ve nüfusları vardır. Parti idare heyetinde bulunan arkadaşların vaziyetinde nizamnamenin 162. maddesine mugayir olan bir hal yoktur. Fazla iş alan ve yakın akraba bulunan kimse de yoktur. Parti nüfusunu istismar gayesi güden eşhastan değildirler. Parti idare heyeti arkadaşları arasında karşılıklı samimiyet ve muhabbet vardır. Birbirlerini severler, sayarlar ve itimat ederler. Teşkilatımız ile hükümet amir ve memurları arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Halk ve partili arkadaşlar hükümetin icraatından memnun bulunmaktadır. Hükümetin her türlü emirlerini seve seve yaparlar. Kaza kaymakamı eskiden beri bu kazada bulunmakta olup zaman zaman parti teşkilatımıza müzaheret ve muavenet etmektedir. Mamafih bu kaza kaymakamı, kaza da memurlar arasında

---

¹⁸⁵ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 50.

ahenk temin edememiştir. Memurlar arasında geçimsizlik olduğu söylenmektedir. Hatta halk da memurlar arasında ki geçimsizliklerden müşteki bulunmaktadır.

Parti prensiplerini yaymak için, kaza idare heyeti Halkevinde birçok konferanslar vermiştir. Genel Sekreterliğin paraşütçülük, muzır propagandalar ve ahvali hazıra hakkındaki tamimleri ocaklara kadar gönderilmiş. Bu mevzular etrafında Halkevinde, köy ocaklarında konferanslar ve görüşmeler yapılmıştır.¹⁸⁶ Halkevi radyosundan halk istifade ettirilmiş ve her gün radyo neşriyatı zamanında Halkevi salonunda büyük bir halk kitlesinin ajans ve konferansları dinlemek üzere topladığı görülmüştür. Merasim günlerinde hak hatiplerinden istifade edilmiştir. Kazada kongreler zamanında ve tayin edilen müddet içinde nizamnameye uygun olarak yapıldığı görülmüştür. Kaza kongresinde bizzat müşahit olarak bulundum. Kaza kongresinde nizamnameye uygun olarak yapıldığını ve dileklerin serbest görüşüldüğünü müşahade ettim. Kaza kongresinde geçen sene teklif edilen dileklerin, alınan müspet veya menfi neticeleri cevapları okunmuştur. Yeni dilekler tespit edilmiştir. Kaza kongresinde kaymakam ve diğer mahalli hükümet rüesası hazır bulunduğunu ve dilekler üzerinde her daire amiri icap ettiği zaman cevaplar verdiklerini gördüm. Dilekler serbest olarak münakaşa edilmiş ve tespit edilmiştir. Kongrelerde seçimler serbest yapılmış, intihaptan sonra gerek kongreler hakkında gerek yeni seçilen idare heyeti hakkında itiraz eden olmamıştır.

1) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir içtima yapmış ve ittifakla verdiği kararları karar defterine geçirmiştir. İçtimalara devam etmeyen aza yoktur. Aza âdetinin artırılmasında az çalışılmıştır. Aza aidatının toplanması için çok noksan yapılmıştır. Esasen idare heyetinin yazı işlerini tedvir edecek ücretli kâtipleri yok iken yeni tayin etmişlerdir. Partinin durumunu bildiren altı aylık raporu muntazaman vermişlerse de parti idare heyeti ocakların teftiş işlerini yapamamıştır. Yalnız parti idare heyeti azalarından bir kısmı parti kongrelerine müşahit olarak gitmişler ve kongrelerde bulunmuşlardır. Ocakların mühürleri, bayrakları, levhaları, kuyudatı ve binaları hemen hiçbir yerde yoktur. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir almış ve devir mazbatasını tazim etmişlerdir.

Hesap İşleri: Tasdik edilmiş kasa defterleri vardır, bütçeleri vardır ve sarf evrakı muntazamdır. Müşahade edilen usul hataları tashih ettirilmiştir. Tahsilât

---

¹⁸⁶ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 51.

makbuzları için kayıt vardır. Eski teftişlere nazaran bu defa bütün kuyudat üzerinde bariz bir tekâmül nazara çarpmaktadır, intizam ve terakki vardır. Gelen giden evrak defterleri, dosyalar intizama girmiştir. Yazı işleri, parti reisi tarafından tedvir edilmektedir. Hatta kendi daktilo makinesini de görülerek teşekkür edilmiştir. Aza kaydı için sicil defterleri yeniden tanzim edilmeye başlanmış ve bu iş intizama girmeye başlamıştır. Henüz noksanları itmam edilmiş¹⁸⁷ değildir. İkmal edilmesi için çalışılmaktadır. Parti binası hususi idareye ait bir odadan ibaret bir binadır. Yangına karşı sigortası ve tertibatı yoktur, ihtiyaca kâfi değildir. Yeni bina inşasına lüzum olup yeni bina inşasına başlanmış ise de ahvali hazıra dolayısı ile ikmal edilememiştir. Kazada yeni aza kayıt muameleleri nizamnameye tevfiikan yapılmaktadır. Merkez kasabada mevcut ileri gelen eşhasın hepsi partiye yazılıdır. Köylerde de yeni aza kayıt işlerine ehemmiyet verilmeye başlanmıştır. Her aza için tahlif ve taahhüt varakası imla ve tekâmül ettirilmektedir. Kaza merkezinde Kızılay, hava kurumu teşekkülleri vardır. Parti idare heyeti bu kurumlara icap eden müzaheretini yapmaktadır. Bu kurumlarda çalışan arkadaşlar mahallin sevgi ve sempatisini kazanmış kimselerdir. Kurumların faaliyeti memnuniyeti muciptir.

2) Karacasu Kazası Halkevi

Parti idare heyetleri ile hükümet amir ve memurlarının Halkevi ile alaka, nezaret ve muavenet dereceleri iyidir. Memurlar bilhassa muallimler Halkevinde fiilen vazife almış bulunmaktadırlar. Vilayet idare heyeti ve kaza heyeti ile Belediye Halkevinin çalışma, yaşama ve gelişmesi için icap eden gelir oldukça temin edilmektedir. Bu Halkevine temin edilen gelir, vilayet içindeki diğer Halkevine temin edilen derecededir. Vilayetten ve kazadan Halkevine tahsis edilen paralar zamanında tahsis edilebilmektedir. Halkevi idare heyeti ve komite reisleri deruhte etmiş oldukları işin ehli olup ekseriyeti memurlar ve muallimler teşkil etmektedir. İdare heyetinin içtimaları aynı zamanda komiteleri içtimaları muntazam olmaktadır. Halkevi şubeleri kasabanın ve muhitin takat, ihtiyacına uygun olarak tesis edilmiştir. Yalnız Halkevi kendi umumi masrafından sonra komitelerin her birisine 100'er lira tahsis edilmemiştir. Halkevini bütçesi buna göre tanzim edilmemiştir.

Bu Halkevinde konferans ve spor faaliyetleri çok iyidir. Halkı alakalandırarak şekilde, halkın seviye ve ihtiyacına göre konferanslar verilmiştir.

---

¹⁸⁷ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 52.

Halkevinin muhit üzerindeki tesiri çok iyidir. Halkın rağbeti çoktur. Bilhassa msamerelerde, merasim ve radyo zamanlarında rağbet çoktur.¹⁸⁸

Halkevinin hesap işleri nizamname ve talimatnameye uygun olarak yapılmaktadır. Bu Halkevinin hesap işleri kazanın Mal Müdürü olan zat tarafından çok salim bir Şekilde tutulmaktadır. Demirbaş eşya defteri ve kütüphane defteri muntazamdır. Eşyaya iyi bakılmış, eşya numaraları konulmuştur. Mevcut kuyuda tevafuk etmektedir.

Halkevi binası belediyeye ait bir salondan ibaret köhne bir binadan ibaret olup ihtiyaca kâfi değildir. Yeni bir bina inşasına mübaşeret edilmiş, evin depo aksamının birinci katı ikmal edilmiş ise de vaziyeti hazıra dolayısı ile inşaata devam edilememiştir. Esasen bu binanın da planı tadil edilmesi lazım. Eskiden yapılmış plan üzerine inşaata başlanmış ise de, plan kabul edilen Halkevi tiplerine uygun değildir. Bu Halkevinin inşaatı için banka da 1000 lira para vardır. Inşaat başladığı zaman vilayetten ve Genel Sekreterlikten yardım parası isteyeceklerdir. Bu işin ikmali için para yardımına ihtiyaçları vardır.

Netice

- 1) Karacasu parti idare heyeti, geçen defalara nazaran bariz bir faaliyet göstererek parti işlerini intizama koymak, için çalışmaya başlamışlardır.
- 2) Parti idare heyeti, köy ocaklarının mühürlerini, levhalarını, bayraklarını, defterlerini ve ocak binalarını ikmal ettirmelidir. Ocaklarda aza âdetinin artırılmasına ve aza taahhüdatının toplanmasına gayrete etmelidir.
- 3) Halkevi faaliyeti iyidir.
- 4) Inşasına başlanılan ve henüz birinci kat duvarları yapılan Halkevi planının değiştirilmesi lazımdır.
- 5) Yeni Halkevinin ikmalli inşası için vilayet hususi idaresinden ve Genel Sekreterlikten para yardımı yapılmalıdır.¹⁸⁹

---

¹⁸⁸ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 53.

¹⁸⁹ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 54.

Çine Kazası Parti Teşkilatı

Çine kaza parti idare heyetinde çalışan arkadaşlar, mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Bu defa kongreden sonra teşekkül eden idare heyetinde yeniden seçilmiş olan iki aza olup diğer beş kişi eski idare heyetinden olan arkadaşlardır. Bu idare heyetinin reisi olan Ziraat Banka memuru Hüseyin Tan, parti işlerini çok güzel tedvir etmektedir. İşlerinde intizam vardır. Kazada bu parti idare heyetine muarız olan birkaç şahız varsa da bu tearuz şahsi iğbirarlardan ileri gelmektedir. Pek mahduttur. Halen kazada ahenk mevcut olup geçimsizlik hissedilmemektedir. Mamafih birkaç kişi şahsi düşüncelerle idare heyetinin bazı eşhasından memnun değildir. Parti idare heyetinde bulunan arkadaşların vaziyetleri nizamnamenin 162. maddesine uygun olup fazla iş alan ve aralarında yakın akraba bulunan, parti nüfusunu istismar eden kimse yoktur. Parti işlerinde çalışmayı şeref addeden arkadaşlardır.

Parti idare heyeti arkadaşları arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Birbirlerini severler, sayarlar ve itimat ederler. Mamafih idare heyetinde bulunan iki arkadaş ile diğerleri arasında az bir soğukluk mevcut ise de bunu zamanla izale edilmesi memuldur. Hükümet amir ve memurları ile teşkilatımız arasındaki iş ve fikir beraberliği vardır. Halk ve teşkilatımız hükümetin her türlü icraatını seve seve yapmakta ve müzahir olmaktadır. Bir sene evvel kaymakam ile teşkilatımız arasında geçimsizlik mevcut iken makamı âlilerinden Aydın Vilayetine vuku bulan işaret ve Aydın Valisinin teşebbüsü neticesi olarak kaza da tam ahenk teessüs etmiş ve memurlar ile parti teşkilatı arasında şimdi hiçbir nokta'ı nazar farkı kalmamıştır. Kaymakam de vazifesine devama başlamış, parti ve halkevi işlerine müzahir olmaya başlamıştır.

Kaza idare heyeti parti prensiplerini yaymak için birçok vesilelerden istifade etmiş, Genel Sekreterliğin paraşütçülük, muzır propagandalar ve vaziyeti hazıra hakkındaki tamimlerini köy ocaklarına varıncaya kadar tamim etmiş. Ayrıca halk hatiplerinden ve memurlara muallimlerden istifade edilerek bu mevzular etrafında görüşmeler ve konferanslar verilmiştir. Halkevine ayrıca zirai, sıhhi konferanslarda verilmiş, Halkevi radyosundan halk ajansları ve radyo, konferansları dinlettirmek sureti ile istifade ettirilmiştir.¹⁹⁰ Merasim ve ihtilaf günlerinde halk kürsülerinde halk hatipleri çalıştırmış, kongreler münasebeti ile

---

¹⁹⁰ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 55.

köy ocak kongrelerine müşahit olarak giden arkadaşlara parti gayeleri etrafında görüşmeler yapmışlardır.

1) Kongreler

Kazada kongreler zamanında başlamış ve tayin edilen müddet içinde hitama ermiştir. Kaza kongresinde bizzat müşahit olarak bulundum. Kongrenin nizamnameye uygun olarak cereyan ettiğini gördüm.

Kongrede geçen sene dileklerinden müspet veya menfi cevabı gelen dileklerin hepsi kongre murahhaslarına tebliğ edilmiş, ayrıca gelen cevaplar ocaklara da gönderilmiştir.

Kongrelerde dilek ve şikâyetler çok serbest bir şekilde münakaşa edilerek tespit edilmiştir. Dileklerin müzakeresinde rüesayı memurun mahalliye bulunarak icap eden cevaplar ve mütalaalar alınmıştır. Kongre seçimleri de çok serbest, kapalı reyle yapılmış ve teşekkül eden idare heyetleri tasdik edilmiştir. Kongreler hakkında itiraz ve şikâyet vaki olmamıştır. Kongrelerde bütçeler tanzim ve tasdik edilmiştir. Yalnız köy ocak kongrelerinde, köy ocak bütçeleri tanzim edilmemiştir.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir defa muntazaman içtima etmiş ve ittifakla vermiş oldukları kararları defter geçirmişlerdir. Devam etmeyen aza yoktur. İdare heyeti altı ya zarfında aza adedini az artırmıştır. Aza aidatı taahüdatı %25 toplanmıştır. Sene nihayetine kadar daha fazla toplamları mukarrerdir. Kaza idare heyeti, partinin durumunu bildiren 6 aylık mesai raporunu muntazam olarak vermişlerdir. 6 ay zarfında nahiye ocakları ile bazı köy ocaklarını teftiş etmişlerdir. Vilayet idare heyetinde kazanın muamelatını teftiş etmiştir. Kaza idare heyeti, kongreler için icap eden hazırlıkları vaktinde almış ve kaza kongresi için bir senelik mesai raporu, hesap hülasası ve ruzname hazırlamıştır. Kongreden sonra teşekkül eden yeni idare heyeti, eski idare heyetinden devir almış ve devir mazbatasını tanzim etmiştir.¹⁹¹

Hesap işleri: Kaza parti reisi, Ziraat Banka Müdürü olduğundan hesap işleri, talimatnameye ve nizamnameye uygun olarak hatasız cereyan ettirilmiştir.

---

¹⁹¹ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 56.

Tasdik edilmiş bütçesi vardır. Sarfiyat bütçe fasılları dâhilinde yapılmaktadır. Banka cüzdanı vardır, kasa defteri usule tevfikân tutulmuştur. Tahsilât makbuzları için kayıt tutulmuştur. Sarf senetlerinin pulları tamamdır ve sarfiyat usulüne tevfikân yapılmıştır. Gelen giden evraka kayıt defterleri, dosyalar ve sair kuyudat, muamelat muntazam cereyan etmektedir. Sicil defterleri tanzimine devam edilmektedir. Partiye ait olan binanın tapusu Genel Sekreterliğe gönderilmiş olup burada tapunun bir sureti alıkonulmuştur. Bina sigortalı olup yangına karşı tertibat alınmıştır. Bina partinin ihtiyacına kâfi ise de Halkevi de bu binaya sığınmış olmakla bu noktadan ihtiyaca kâfi değildir. Halkevi için yeni bir bina inşasına lüzum vardır. Kazanın nüfusuna ve ehemmiyetine göre burada yapılması icap eden Halkevi binası 10-15 bin liralık tiplerden olması lazımdır. Kazada aza kayıt muameleleri nizamnameye tevfikân yapılmaktadır. Her azada ayrı ayrı teklif, taahhüt varakaları alınmak hazırladığı yapılmakta ve tasdik edilmektedir. Kazada belli başlı eşhas partiye yazılmış bulunmaktadır. Yeni aza kaydına ehemmiyet verilmesi not ettirilmiştir. Parti namzedi olarak mahallin resmi ve hususi teşekküllerinde çalışan arkadaşlar mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Bu teşekküllerin çalışmaları memnuniyeti mucip derecededir.

3) Çine Kazası Halkevi

a) Halkevinin Durumu:

Çine Halkevi beş şubeden teşekkül etmiş olup, idare heyetini teşkil eden arkadaşların ekseriyeti muallim ve memurdur. Bu zevat mahallin sevgi ve sempatisini kazanmış kimseler olup deruhte etmiş oldukları vazifenin ehli kimselerdir. Hükümet amir ve memurları ile vilayet ve kaza parti idare heyetlerinin Halkevine karşı müzaheret ve muavenetleri vardır. Halkevi idare heyeti ile hükümet amir, memurları ve parti idare heyetleri arasında iş ve fikir birliği vardır.¹⁹² Çine Halkevinin beş şubesi tasavvur edilen lüzum üzerine açılmış ise de az çok eleman mevcut olduğu halde para ve bina cihetinden beş şube mahallin takat ve ihtiyacından fazladır. Bütçede her şubeye ancak 50 lira tahsisat verilmektedir ki Genel Sekreterliğin tamimi veçhile her şube, asgari 100'er lira tahsisat vermek lazımdır. Temsil şubesi ise sosyal yardım şubeleri buranın takati haricindedir. Zaten bütün şubelerin işlerini Halkevi idare heyeti görmektedir. Köycülük, spor ve kitap saray şubeleri buranın takatine göre kâfidir. Beş şubenin

---

¹⁹² BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 57.

ikisi fazladır. Halkevinin erkek azası her şube için nizamnamenin gösterdiği miktarda şahıs mevcut olup, yalnız kitap saray şubesi 18 kişiden ibaret olduğu görülmüş ve bu şubenin de azasının 25 kişiye iblağı not ettirilmiştir. Halkevinin idare heyeti lüzum gördükçe içtimalar yapmıştır. İçtimalar ekseriyetle fasılalı yapılmıştır. Şube komiteleri toplanmamışlardır. Halkevi idare heyetinin bundan sonra muntazam içtima yapmaları temine alınmıştır.

Halkevinin yaşam, çalışma ve gelişmesi için vilayet idare heyetinden 940 senesinde bütçesinden 400, kaza parti idare heyetinden 100 lira ki toplam 500 lira yardımı yapılmaktadır. Halkevinin muntazam ve tasdik edilmiş olan bütçesine nazaran, Halkevinin umumi masrafları yapıldıktan sonra beş komitenin her birisine 50'şer lira çalışma tahsilâtı konulabilmektedir ki bu para tamim mucibince en aşağı 100'er lira olması lazımdır.

Halkevinin hesap işleri, nizamnameye ve talimatnameye tevfiқан yapılmaktadır. Demirbaş eşya mevcut olup eşyaya, defterlere, kitaplara numara konulmuş ve demirbaş eşya defterine geçirilmiştir. Eşyaya iyi bakılmaktadır. Çine Halkevine vilayet hususi idaresinden, vilayet idare heyeti vasıtası ile temin edilen gelir, vilayet içindeki diğer kaza Halkevlerine temin edilen gelir derecesindedir. Çine Halkevine vilayet gerek vilayetten, gerek kaza idare heyetinden temin edilen gelir vaktinde ve müşkülatsız olarak verilmiş ve alınmıştır. Halkevinde tutulması mecbur olan defterlerin hepsi tutulmaktadır. Yalnız komitelerin çalışma defterleri tutulmamış ve kütüphane defteri de henüz tanzim edilmemiştir. Kütüphane defterinde fihirs esası üzerine olan defter tanzim edilmiş ise de esas giriş defteri tanzim edilmemiştir. Halkevinin teşekkül ve çalışması bakımından muhit üzerinde tesir ve rağbeti çok iyidir. Fakat bina müsait değildir, rağbet çoktur.¹⁹³ Halkevinin şimdiki binası, bir oda ve bir salondan ibaret köhne bir bina olup ihtiyaca kâfi değildir. 10-15 bin liralık tiplerden yeni bir Halkevi binasının inşasına lüzum vardır.

b) Halkevinin Çalışmaları

Halkevinin konferans faaliyeti iyidir. Halkın seviye ve ihtiyacına göre uygun konferanslar verilmiştir. Halkevinin dergisi yoktur. Diğer Halkevlerinin göndermiş oldukları dergiler, gazeteler, mecmualar ve kitaplar Halkevinin okuma salonunda umumun istifadesine arz edilmektedir. Mütalaaya gelenler çokçadır.

---

¹⁹³ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 58.

Halkevi repertuara dâhil olan iki temsil yapmıştır. Halkı milli oyunlara ve halk türkülerine teşvik edilmektedir. Gençlere İstiklal Marşı ve Cumhuriyet Marşı öğretilmiştir.

Halkevinde haftada bir defa hastalar meccanen muayene ettirilmekte ve muhtaç kimselere ilaçlar parasız olarak temin edilmektedir. Üç defa köy gezileri yapılmış, bu gezide 50'şer kişi iştirak ederek köylerde konferanslar verilmiş, görüşmeler yapılmış ve hastalar muayene edilmiştir. Bu geziler tanışma ve sevgi vesilesi olmuştur. Halkevini kitapları için mükemmel, büyük oranda iki dolap yaptırılmış ve kitapların bir kısmı ciltlenmiştir. Ciltlenmemiş kitaplar içinde tertibat alınmıştır. Halkevi tarafından bu sene hapisler için bir okuma kursu açılmıştır.

Halkevinin spor şubesi iyi çalışmaktadır. Halkevinin spor şubesi, sporculara spor malzemesi temin etmiştir. Belediye tarafından da 600 lira kadar bir meblağ sarf edilen miktarı kâfi büyüklükte bir spor sahası temin edilmiştir.

Netice

- 1) Çine parti idare heyetinin çalışmaları memnuniyeti mucip derecededir.
- 2) Çine kazasında partiye yeniden aza kaydı ve ocakların mühürleri, bayrakları, levhaları, binaları ve kuyudatı temin ve ikmal edilmelidir.
- 3) Çine de Halkevi beş şubesinden ikisi binasızlık ve parasızlık yüzünden buranın takat ve ihtiyacından fazladır. Şimdilik üç şubesi ile çalışması daha muvafık olur.
- 4) Çine Halkevi şube komiteleri içtimalarını yapmamaktadırlar.
- 5) Çine Halkevinin kütüphane esas giriş defterinin tanzimi lazımdır.
- 6) Çine Halkevi binası ihtiyaca kâfi değildir. 10-15 bin liralık tipte yeni bir Halkevi binasının inşasına ihtiyaç vardır.¹⁹⁴

---

¹⁹⁴ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 59-60.

Bozdoğan Kazası Parti Teşkilatı

Parti idare heyetini teşkil eden eşhasın ekserisi geçen sene şahsiyet ile uğraşmak ve seçimlere müdahale etmek suçundan, nizamnamemiz mucibince 2. cezası ile tecdide edilmiş kimselerdir. Bu kaza merkezinde evvelden beri ikililik olup bu ikililiğin başlıca amili Hilmi Karamenderes ile İsmail Tarhan adındaki iki şahıstır. Bunların birbirlerine karşı kurdukları zümreler, senelerden beri vilayet idare heyetini, Umumi İdare Heyetimizi, makamı ailelerini fuzuli veya diğerlerinin vuku bulan bir takım ihbar ve isnatlar hep bunların hakkında tahkikat ile meşgul bulunuyorum. Son kaza kongresinde de bizzat bulundum. İmkân dâhilinde iyi zevattan bir heyet seçmeye teşebbüs etmiş isem de, kasaba mümessillerinin aldıkları vaziyet dolayısı ile seçim neticesinde tavsiye ettiğim iki şâhısı idare heyetine almamışlardır.

Hilmi Karamenderes taraftarlarından teşekkül eden idare heyetine hiç olmazsa oranın Ziraat Bankası memuru İlyas ve muallim Mustafa'yı heyete sokmak fikrinde bulunuyorum. Israrlarıma rağmen bu iki şahsı heyete almadılar. Hilmi Karamenderes taraftarları olan 7 kişilik bir idare heyeti teşkil ettiler. Kongre mümessillerinin bu vaziyeti alması ve heyete giren Hakkı Siber ile Macit Özkan'ın seçimler üzerinde müessir olması dolayısı ile Aydın Vilayet idare heyetinden bunların nizamname mucibince tecziyelerini talep ettim. Vilayet heyeti 7 mümessil ile Hakkı Siber ve Macit Özkan'a ikinci ihtar cezası vermiş ve bu ceza makamı ailelerine bekayı tasdik gönderilmiştir. Bu cezalardan maksat, heyet ithal edilmiş bulunan Hakkı Siber ile Macit Özkan'ın, heyetten bu sene için uzaklaştırmak gayesi güdülmüştür. Kaza idare heyetine seçilen diğer beş şahıs oldukça iyi zatlardır. Kazada esasen herhangi bir idare heyeti seçilse, bunlara muarız bir zümre belirlemekte olduğunu geçen seneki raporlarımda arz etmiş idim. Mamafih iki defadır kendilerin tatbik nizamnamenin cezai maddelerinden dolayı kongrede takındıkları vaziyetten dolayı müteessir ve mütenebbih oldukları, bundan sonra şahsiyet ile uğraşmayacaklarını verilecek amirleri harfiyen icra edeceklerini, müracaatla özür dilemişler. İyi geçineceklerini, doğru hareket edeceklerine söz vermişlerdir.

Kaza idare heyetine girenlerin vaziyetlerinde 162. maddeye uygun olmayan vaziyetleri yoktur. Birden fazla iş alan ve yakın akraba olan da yoktur.

Bunların gayeleri, belediye ve diğer teşekkülleri rakiplerin eline geçmemesidir.¹⁹⁵ Parti prensiplerine karşı vaziyet alan yoktur. Şahsi rekabetler ve ihtiraslar vardır. Şimdiki halde Hilmi Karamenderes tarafı daha kuvvetli ve esaslı bulunmaktadır. Kaza idare heyetindeki eşhas arasında karşılıklı itimat vardır. Şimdi ki halde hepsi Hilmi Karamenderes'in gösterdiği yolda yürümektedirler. Hiç birisinin diğerinden ayırmanın imkânı yoktur. Menfaat hisleri, hepsini bir kitle haline getirmiştir. Hatta birbirlerinden ayrılmaması da aralarında sözleşmişlerdir.

Kaza idare heyeti ile mahalli hükümet amir ve memurları arasında da iş ve fikir beraberliği yoktur. Kaza kaymakamı iler bu heyet arasında ihtilaf vardır. Makamı âlilerinden bir mülkiye müfettişinin izamı için tavassut buyrulmasını rica etmiş idim. Mülkiye müfettişi bu güne kadar gelmemiştir. Kaza kaymakamı, belediye ve tayyare işlerinde karşılıklı ve hatta suiistimal mevcut olduğuna kanidir. Hatta kaza kaymakamı evvelce belediye muhasibi olan Hilmi Karamenderes'in zamanına ait belediye evrakını tetkik etmekte olduğu da anlaşılmıştır. Kaza kaymakamının bunlar üzerindeki sıkı murakabesi, arzularına tevafuk etmemektedir. Bu sebepten kaymakam ile heyet azasından bazılarının arası çok açılmış bir vaziyettedir. Bu heyetin bazı azaları ile de hükümet tabibi ve muallimlerin bir kısmının araları iyi değildir. Aralarında geçimsizlik vardır. Şikâyetlerin hepsinin izalesi, mülkiye müfettişlerinin yapmaları icap eden tahkikata bağlıdır. Mamafih parti işlerinde ve parti prensiplerinde hükümet memurları ile teşkilatımız arasında fikir ihtilafı yoktur. Halk hükümetin her türlü icraatını seve seve yapmaktadır. Kaza idare heyeti parti prensiplerini yaymak için her kazada olduğu gibi Genel Sekreterliğin paraşütçülük, muzır propagandalar ve ahvali hazıra hakkındaki tamimlerini ocaklara kadar göndermiş ve halk hatiplerinden artı muallimlerden istifade edilmiştir. Halkevinde ki radyodan da istifade görülmüştür. Halkevi salonunda bu mevzular etrafında birkaç konferans verilmiştir. Kongreler münasebeti ile vilayetten, ocaklara kadar gönderilen müşahitler yine bu mevzular içinde halkı tenvir etmişlerdir.

a) Kongreler

- 1) Kaza kongresinde hazır bulundum. Kazanın ocak kongrelerine de vilayetten müşahit gönderilerek kongrelerin nizamname ahkâmına tevfikan yapılması için çalışılmıştır. Köy ve nahiye kongrelerinde bulunan

---

¹⁹⁵ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 61.

müşahitler hakkında eski kaza idare heyeti, bazı şikâyetlerde bulunmuş ise de yapılan tahkikat neticelerinde, şikâyet edilen ocak kongrelerinin yenilenmesi lüzumu hâsıl olmamış ve bu şikâyet edilen kongrelerin nizamname ahkâmına tevfikân yapıldığı anlaşılmıştır¹⁹⁶. Kaza kongresinde, vilayet idare heyetinden parti reisi Ethem Menderes ile Raif Günaydın'da müşahit olarak bulunmuştur.

- 2) Kaza kongresinde dilekler münakaşa edilmeden okunmuş ve ocaklardan gelen dilekler ile kaza dilekleri aynen kabul edilmiş ve vilayete gönderilmiştir. Geçen seneki kongrenin kabul ettiği dilekler, kaza idare heyeti tarafından takip ve intaç edilmiştir. Yapılamayan mühim dilekler, ahvali hazıra dolayısı ile yapılamayanlardır.
- 3) Kaza kongresinde seçimler serbest yapılmış ise de kedilerine bilgi ve karakter itibarı ile matlup evsafi haiz olan iki şahsı idare heyetine almaları tarafından tavsiye edilmiş ise de, nahiyelerden gelen 6 mümessil bu teklifi kabul etmiş, 7 kasaba mümessili bildiklerinden ayrılmamışlar ve 7 kişilik bir blok ile idare heyetini seçmişlerdir.

b) İdare Heyeti İç Çalışmaları

İdare heyeti haftalık içtimalarını muntazam yapmışlar ve ittifakla verdiği kararları karar defterine geçirmişlerdir. Devam etmeyen aza yoktur. Kaza idare heyeti, aza adedinin artırılmasına çalışmamıştır. Aza taahhüdatının toplanması da çalışmaları da azdır. Nahiye ve köy ocaklarını teftiş etmemişlerdir. Altı aylık raporlarını muntazaman vermişlerdir. Nahiyelerden kendileri rapor alamamışlardır. Yeni idare heyeti, eski idare heyetinden devir almıştır ve devir mazbatasını tanzim edilmiştir.

Hesap işleri: Nizamnameye uygun olarak tutulmuştur. Bütçeleri tasdik edilmiştir. Nahiye defterleri vardır. Hesapta usul hataları ve sarf senetlerinde pul noksanları görülmüştür. Bu noksanların ikmalî için not ettirilmiştir. Evrak kayıt defterleri, dosyalar muntazamdır. Sicil defterleri tecdit edilmektedir. Partiye ait bina yoktur. Şimdiki bina belediyeye ait bir bina olup partinin ihtiyacına kâfidir. Demirbaş eşya defteri tutmuşlardır. Eşyalara, defterlere ve kitaplara numara konulmuştur. Parti namzedi olarak mahallin resmi ve hususi teşekküllerine

---

¹⁹⁶ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 62.

seçilmiş olanların içtimai, ahlaki seviyeleri, yine yukarıda arz edilen ikililik hisleri içinde cereyanlara kapılmışlardır.

c) Bozdoğan Halkevi

Dört şubeden ibaret olan bu Halkevinin idare heyeti ve komiteler toplanmamaktadır. Karar defterlerini ve diğer defterleri işlemişlerdir. Vilayet idare heyetinden bu Halkevine, vilayet içindeki diğer Halkevlerine yapılan yardı derecesinde para yardımı yapılmıştır.¹⁹⁷ Halkevi şube reisleri muallim ve memur olduklarından vazifelerinin ehli ise de çalışmamışlardır. Şubelerden temsil şubesi buranın takat ve ihtiyacından fazladır. Şubelerde aza adedi noksandır. Temsil şubesinde 12, kitap saray şubesinde 12 aza vardır. Bunların nizamname mucibince 25'er kişiye iblağı lazımdır. Şube komitelerine yapılan yardım miktarı iyi derecededir. Her şubeye 125 lira yardım yapılmaktadır. Halkevi binası bir salon ve bir odadan ibaret olup ihtiyaca kâfi değildir. 10-15 bin liralık tiplerden bir Halkevi binası yapılması lazımdır.

Halkevi Çalışmaları

Konferans faaliyeti mahdut olmuştur. 7 konferans vermişlerdir. Mevzuları halkın seviye ve ihtiyacına uygundur. İki temsil vermişlerdir. Dört defa köy gezileri yaptıklarını ifade ediyorlar.

Netice

- 1) Bozdoğan parti heyeti zayıftır. Bozdoğanda partililer arasında geçimsizlik vardır.
- 2) Bozdoğan idare heyeti, 91. madde de yazılı vazifelerin ekserisini yapmamıştır.
- 3) Bozdoğan Halkevinin faaliyeti yoktur. Birkaç aydan beri idare heyeti içtima etmemişlerdir. Halkevi reisi de memuriyeti dolayısı ile 3 ay evvel ayrıldığı halde hala Halkevi reisini seçmemişlerdir.
- 4) Bozdoğan Halkevinin temsil komitesi buranın takatinden fazladır.

---

¹⁹⁷ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 63.

- 5) Bozdoğan da 10-15 bin liralık bir Halkevi binasına ihtiyaç vardır.
- 6) Bozdoğan'daki Belediye ve tayyare işlerinin mülkiye mufettişleri tarafından teftiş lazımdır.
- 7) Bozdoğan Halkevinin ve parti işlerinin faaliyete getirilmesi için, vilayet idare heyeti alakadar olmaktadır.¹⁹⁸

Aydın Vilayeti Parti İşleri Hakkında

Netice

- 1) Aydın vilayet idare heyeti mütenasip ve alışkan bir heyet olmakla beraber Mebuslar ve münevverler arasında bu heyete muarız olan bir zümre vardır.
- 2) Parti idare heyetine muarız olan zümre arasında müfrit olanlarını halk da münevverler de sevmemektedir. Birleşmeleri imkânı da yoktur.
- 3) Parti işlerine gittikçe intizam ve hız verilmektedir. Tekâmül vardır.
- 4) Vali ile teşkilatımız arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Vali Bay Sabri parti ıtak ve halkevi işlerinde teşkilatımıza müzaheret, muavenet yapmaktadır.
- 5) Aydın Vilayetinde vilayet, kaza ve nahiye parti teşkilatı çok iyi kurulmuş ve iyi çalışmaktadır. Köy ocak teşkilatı çok zayıftır. Ocakların binaları, mühürleri, levhaları, kuyudat ve faaliyetleri yok denilecek derecededir.
- 6) Aydın vilayet idare heyetinin tavassut ile hususi muhaseben partiye tenin edilmekte olan yardım paralarından kazalar parti işlerine pek az yardım parası tefrik edilmektedir.
- 7) Vilayetten kazalara yapılan yardım paraları hiç olmazsa her kazaya bir parti kâtibi istihdam edecek derecede olmalıdır.

---

¹⁹⁸ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 64.

- 8) Parti kâtipleri Hava Kurumu teşkilatında olduğu gibi vilayet idare heyeti tarafından tayin edilmeli ve bunlar da memurun kanunundaki evsaf aranmalıdır. Ücreti de vilayetten verilmelidir.
- 9) Yeni inşa edilmiş olan Aydın merkez parti binası tefrişatı için bu sene vilayet hususi muhasebe bütçesinden asgari 5000 liralık yardım yapılmalıdır.¹⁹⁹
- 10) Karacasu ve Yenipazar Halkevleri bina planlarının tadil edilmesi ve inşasına başlanılan bu iki Halkevinin ikmalî inşası için makamı âlilerden ve vilayet hususi muhasebe bütçesinden yardım yapılmalıdır.
- 11) Halk hükümetin icraatından ve takip ettiği dâhili ve harici siyasetten çok memnundur. İktisadi, ticari, sıhhi vaziyetler hususundaki hükümetin aldığı tedbirlerden dolayı minnettar ve Milli Şefimiz ile hükümete ve partimize karşı sarsılmaz bağlılıkları vardır.
- 12) Partimiz memlekette öyle kök salmıştır ki milli ideal, ahlak ve içtimai vaziyetleri bakımından mahallin bütün sevilmiş ve sayılmış eşhas partimize yazılmış bulunmakta veya yazılmaktadır. Partimize girmeyenler veya girememiş olanlar vatanperverliklerinden veya içtimai ve ahlaki vaziyetlerinden şüphe edilen kimselerdir ki bunlar da bu muhitte enderdir.²⁰⁰

4.6. 1942 Yılı Parti Müfettişlik Raporuna Göre Aydın

Aydın Vilayet Parti Teşkilatı

Vilayet idare heyeti azaları yine eski arkadaşlardır. İçtimai ve ahlaki vaziyetleri bakımında halk nazarında sevgi ve sempatileri derecesi iyidir. Bunlara muarız olanlar mevcut olup kendileri parti ve belediye teşkilatının başına geçmek sureti ile intihaplarda çalışanlar bulunmaktadır. Şimdiki heyeti devirmek isteyenlerin başına eski mebus Fuat Şahin, hastane dâhiliye mütehassısı Muhsin ve bunların etrafıdır. Geçen defaki kongrelerde belirttiği veçhile Aydın mebuslarından Dr. Mazhar Germen ve Nazmi Topçuoğlu da şimdiki parti idare heyetinden pek memnun değillerdir. Son kongreden sonra vilayet idare heyeti

---

¹⁹⁹ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 65.

²⁰⁰ BCA CHP (490.01/621.39.2), s. 66.

azalıklarına giren Dr. Nacib Aydın ile Dr. Hulusi Eralp ve Mustafa Adalı, her iki tarafı tatmin edecek durumdadırlar. Vilayet parti reisi Ethem Menderes askerlik vazifesini yapmaktadır. Şimdiki parti reisi vekili avukat Neşet Akkor, uzun zamandan beri parti ve Halkevi işlerinde çalışmaktadır. Halk nazarında, vilayet dâhilinde sevgi ve sempatisi vardır. Parti işlerinde alaka ile çalışmaktadır. Vilayet idare heyeti azaları içinde parti nüfusunu istismar eden ve nizamnameye aykırı olarak fazla iş alan ve aralarında yakın akraba bulunan kimse yoktur. Heyeti idare azası arasında parti işlerinde vazife görmekle hizmet ettiği ve şeref kazandığı telakkisinden olan arkadaşlar ekseriyeti teşkil etmektedir. Bunlar hizmetlerine karşılı beklememektedirler. Bittabi parti de uzun seneler çalışmakla makamı âlilerinin takdirlerini ümit edenlerde vardır. Bunların bu şekildeki arzuları hissedilmektedir.

İdare heyeti azaları arasında karşılıklı itimat ve emniyet duyguları vardır. Aralarında parti işlerinde iş ve fikir beraberliği vardır. Mamafih şahsi sebeplerden Dr. Hulusi Eralp ile Dr. Nacib Aydın'ın araları iyi değildir. İdare heyeti ile hükümet amir ve memurları arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Vali vilayet Bay Sabri Çıtak her sene vilayetin hususi bütçesinden meclis azalarının da muvafakat ve ısrarları ile oldukça iyi miktarda partiye ve Halkevlerine para yardımı tahsis etmekte ve kolaylıkla vermektedir.²⁰¹ Vali Bay Sabri Çıtak, parti işlerine para yardımı yapmakla beraber parti idare heyeti tarafından ve hatta tarafımdan vuku bulan resmi ve hususi teşebbüslerimiz pek hüsnü telakki edilmemektedir. Bizim ricamız ve müracaatımız adeta hükümet işlerine müdahale eder gibi bir his ile karşılanmaktadır. Esasen bütün idare amirlerinde bu tarzı telakki umumidir. Ahvali hazırının doğurduğu bir takım müşküatlardan dolayı partimize de müracaat zaruretinde kalan, dilek ve şikâyette bulunan halkın müracaatlarına delalet ve tavassut etmek vazifesinde kalan idare heyetlerimiz, idare amirleri tarafından soğuk karşılanmaktadır. Herhangi bir kaymakam veya nahiye müdürü veya memur hakkında şikâyet temek için iyi tahkikat yapmadan ve kanaat getirmeden teşebbüse girişilmemekte ve yazılmamaktadır. Herhangi bir kaymakam veya nahiye müdürlerinin veya herhangi bir memurun değiştirilmesi için gerek makamı âlileri nezdinde ve gerek vilayet nezdinde yapılan teşebbüslerin zamanla muhik oldukları, o memurun ait olduğu vekâlet tarafından kanaat getirdiği görülmektedir. İki seneden beri halkın ve teşkilatımızın şikâyetlerini

---

²⁰¹ CHP Aydın Bölgesi müfettişi Mardin Mebusu Dr. Rıza Levent'in Teftişi Raporu, 29.05.1942, Tarihli Rapor, 1. Büro, BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1.

nazarı dikkate alarak Aydın merkez kazasına bağı İncirlioiva nahiye müdürü Rıdvan Evin'in başka tarafa tebdili için vali Sabri Çıtak'tan şifahen rica edildiği ve söz alındığı halde hala yerinde ipka edilmektedir. Kaza Yenipazar nahiyesi müdürü Süleyman Şevki, gerek ahvali sıhhiyesinin bozuk olmasından tedavi edilmek ve halkın şikâyetlerini önlemek için nahiye müdürünün de değiştirilmesi vilayetten rica edilmiş ve iki seneden beri birkaç defa alındığı halde bu hususta da bir teşebbüs yapılmamıştır. Bu iki nahiye müdürü, halk ve partililer arasında geçimsizlik ve ikilik belirttiklerini iki seneden beri müşahede etmekteyim. Bunların buldukları yerden değiştirilmesi sureti ile uzun zamandan beri hâsıl olan geçimsizliğin izalesi mümkündür. Hem de bu nahiye müdürleri de buldukları müşkül vaziyetten kurtarılmış olacaklar ve himaye edilmiş olacaklardır.

Ahvali hazırımın doğurduğu bir takım müşkülâtın sebebi, vali vilayet Bay Sabri Çıtak'ın tedbirsizliği yüzünden ileri geldiği kanaati halk arasında umumidir. Hakikate vakıf olanlar bu hususta valinin bir sunu taksiri bulunmadığını bilmekle beraber dolaştığım bütün vilayet dâhilindeki halktan resmi ve gayri resmi teşekküller de çalışanlardan valiye karşı sempati mevcut olmadığı ve icap eden tedbirleri alamadığı, halkın dilek ve şikâyetleri ile alakadar bulunmadığı hakkında umumi kanaat vardır.²⁰² Kendisine çok hürmet ettiğim, saydığım ve vilayet birçok işler dahi başardığını gördüm. Vali Bay Sabri Çıtak hakkındaki vilayet halkının telakkilerini bereyi malumat makamı âlilerine yazmak zaruretini hissetmekle affımı rica ederim. Yalnız bu suretle vilayet hakkının vali hakkındaki telakkilerinin bildirmiş oluyorum.

Vaziyet daha fazla tavzih için halkın şikâyetlerini mucip olan bazı işleri arz ederim. Şöyle ki: İki üç aydan beri vilayetin merkez ve bütün mülhakatında un ve ekmeklik buğday ile tohumluk buğday hakkında umumi bir şikâyet mevzuu vardır. Halkın iaşesi için lüzum bulunana un ve buğday vakti zamanı ile celp edilmekte ve bundan dolayı vilayet içindeki şehir ve kasabalarda zaman zaman ekmek buhranı olmaktadır. Gönderilen buğday ve unlar yeymün credit rızkın credit şeklindedir. Denizli'den veya başka yerden buğday ve un gelmediği günler sıkıntı başlamaktadır. Bu hal iki aydan beri tevali edip gitmekte ve bu iş kati olarak tanzim edilmemiş bulunmaktadır. Bu sen bütün ocak ve kaza kongrelerinde mevzu bahis olan tohumluk buğday işi içinde kati bir tedbir alınmamıştır. Tohumluk için vilayetin ihtiyacı 1000 tona yakın olduğu ve bu şekilde talep vuku bulduğu halde

---

²⁰² BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 2.

neden sonra 250 ton tohumluk verileceği bildirilmiştir. Bir buçuk aydan beri verileceği bildiren 250 ton buğdayın hala hepsi gönderilmemiş ve ekin mevsimi de geçmiştir. Gönderilmiş olan tohumluk buğdayların tevzii işleri de bir takım formaliteler ve kırtasiyecilik yüzünden haftalarca zürraa tevzi edilmemiştir. Şöyle ki: Tohumluk buğdayın fiyatı bildirilmediğinden yalnız fiyat meselesi, tohumluk buğdayın bir hafta tevziini geciktirmesine sebebiyet vermiştir.

Aydın vilayetinde halen dahi ekmek ve tohumluk işleri halledilmemiş ve bu işleri iyi organize edilmiş değildir. Günü gününe tedbir alınmaktadır. Her taraftan telgraflar ve feryatlar başladıktan sonra muvakkat tedbirler alınmaktadır. Halkın gerek vilayetten gerekse kongrelerde, kongreler haricinde ki zamanlarda bize yapılan şikâyetlerin mahiyeti şudur: Memlekette kâfi miktarda buğday var. Hükümetin aldığı tedbirlerle halen ve ati yen memleketimizde açlık mevzubahis değil. Şu halde, bu işlerde, tali ellerde ve alakadar makamlarda tedbirsizlik var. Memlekette mevcut olmasa hepimiz, bütün halk açlığa ve mahrumiyete katlanacaktır. Nasıl ki bütün dünya bir ateş içinde ise memleketleri harp sahası dışında²⁰³ olanların halkı ne gibi mahrumiyetlere katlanıyorsa bizde katlanalım, diyorlar. Halk, hükümetin ile büyüklerin her emirlerini, her türlü tedbirlerini seve seve yapar ve kabul eder. Her türlü fedakârlığa katlanmaya hazırdır. Hükümetimizin arzu ettiği şekilde her şeye katlanalım. İşi diyoruz ki, söyleyemiyorsunuz ki, memleketimizde böyle yoksulluk yoktur. o hal tali eller bu mahrumiyetlere sebebiyet veriyorlar. Bizim başımızda valimiz, Parti Müfettişimiz, hükümet amirleri, belediye reisleri ve parti teşkilatımız var. Niçin vaziyeti izah etmiyorsunuz? Niçin tedbir almıyorsunuz. Görüyorsunuz ki ekmek ve buğday işleri bozuk gidiyor, bir türlü düzeltemediniz. Bütün gezdiğim yerlerde ve bulunduğum kongrelerde görüşülen, mevzubahis olan ve şikâyet edilerek dilek olarak kabul edilen buğday işidir. Ahvali hazırımın doğurduğu diğer mevzular da dilekler mekânında tespit edilmiştir.

Kongrelerde dilekler müzakere ve tespit edilirken lazım gelen izahat gerek tarafımdan ve gerek hükümet amirleri tarafından verilmiştir. Bu izahatlar da, halkı tatmin etmeyen cihetler, yapılması kabul olup da yapılmayan ve yapılamayan işlerdir. Hususi idare tarafından tamir ve tecdit edilmesi icap eden köprülerin ve yolların kış mevsimi bastıktan sonra tamir ve tedvide başlanması tamirleri icap eden ilk mekteplerin, tedrisat başladıktan sonra tamir işlerine girişilmesi işleri de

---

²⁰³ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 3.

herkes tarafından tenkit edilmektedir. Bu işlerin daha evvel ve yaz mevsiminde niçin yapılmadığı söylenmektedir.

Vilayet dâhilindeki ekim vaziyeti oldukça iyidir. Fakat bu iyi vaziyet, halk tarafından idrak edilen ihtiyaç dolayısı ile vuku bulmuştur. Vilayet daha yaz aylarında 1000 ton tohum ihtiyacı olduğu vilayet tarafında vekâleti iadesine bildirilmiş ise de ancak teşrin evvel 941 ortalarında 250 ton tohumluk buğday verilmiş olduğu bildirmiş ve buğdayın İzmir'den, Aydın'a sevkine başlanmış ise de gelen buğdaylar haftalarca tevzi edilememiş ve bu güne kadar da sevkiyatın arkası alınmamıştır. Hükümet tarafından tohumluk diye gönderilen buğdayların tohumluk buğday olmadıkları da ayrıca kaydedilmek lazımdır. Bu vaziyet karşısında tohumluk bırakılan halk, Denizli'nin Sarayköy Kazasında yüksek fiyatlarla tohumluk buğday tedarik etmek mecburiyetinde kalmış ve kaçak olarak buğday tedarik ederek ekmişlerdir. Bu suretle vilayette bu sene ki ekim vaziyeti oldukça iyi bir hal almıştır.²⁰⁴ Sarayköy'den kaçak olarak getirilen buğdaylar, develerle karar halinde getirilmiş ve hatta bazı istasyon memurları Sarayköy'den saman yüklüyoruz diye vagonlara buğday yükleyerek Aydın istasyonlarından bazısına saman diye sevk edildiği söylenmektedir.

Bozdoğan kazası ile Karacasu kazası şehir ve köylüleri, Nazilli'nin birçok köyleri ve nahiyeleri, Denizlinin Tavas ve Sarayköy kazalarından sevk edilen kaçak buğdaylar ile işlerini ve tohumluklarını temin etmişlerdir ve etmektedirler. Halın ihtiyaç ve zaruretini gözleri ile yakından gören, hisseden alakadar idare memurları, halkın ihtiyaçlarını kanuni ve resmi yollardan temin etmek imkânı göremediklerinden buğday kaçakçılığına göz yummak vaziyetinde bulunmaktadırlar. Umumi kanaate göre; Karacasu kazasının bir köyünde bulunan ve Nazilli'de ikamet eden Amasyalı Ali Bey adına bir zatın deposunda bulunan 55 ton buğdayı, emri verildiği halde bir buçuk aydan beri bir türlü mahalline giderek bu buğdayları satın almak fırsatı ve vaktini bulamamışlardır. Bittabi tohumluğa yarayan bu buğdaylar tevzi edilmemiştir. Herhalde bugün için de bu buğdayın fiyatı artmıştır. Bu suretle Aydın vilayetindeki durumun mühim kısmını arz etmiş bulunuyorum. Mamafih ilave etmeliyim ki: Bütün bu işler üzerinde yüksek makamların ve büyük şahsiyetlerimizin ehemmiyetli, geceli gündüzlü çalışıldığına herkes şahittir. Halk ve teşkilatımız, hükümetin emirlerinin seve seve yapmaktadır. Memleketin iyi bir şekilde idare edildiği ve milletin harici badirelerden ne suretle

---

²⁰⁴ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 4.

korunduğunu herkes müdriktir. Halkın hükümet ve parti şeflerine sadakat, bağlılık ve emniyetleri tamdır. Her yerde devlet reisimizin sıhhat ve afiyetleri için daima başımızda görmek için dua ve niyaz edilmekte olduğunu iftihar ile gurur ile bizzat her tarafta müşahede etmekteyim.

Vilayet idare heyeti, parti prensiplerini yaymak için sureti mahsusa da bir karar almamış ise de makamı âlilerden gönderilen tamimleri kazalara, nahiyelere ve köy ocaklarına kadar tamim etmiş, Halkevlerinde konferanslar verdirmiş ve Halkevinde radyonun hoparlörleri ile radyo neşriyatından²⁰⁵ halk istifade ettirilmiştir. Kongreler zamanında da kongrelere giden müşahitler tarafından muhtelif mevzular üzerinde görüşmeler yapılmıştır.

1) Kongreler

Vilayette kongreler tayin edilen müddet içinde nizamname hükümlerine uygun olarak yapılmıştır. Kongrelere müşahitler gönderilmiştir. Kaza kongrelerinin hepsinde bizzat bulundum. Bası kongrelere reislik yaptım ve diğerlerinde müşahit olarak bulundum. Birçok mevzular üzerinde partimiz prensiplerini ve idare işlerimiz hakkında lüzum olan izahatta bulunduğum gibi hükümet amirleri de iâşe işleri ve sair mevzular üzerinde delegelere izahatta bulunmuşlardır.

Geçen seneki kongre dileklerin hepsinin cevabı alınmıştır ve ocaklara tebliğ edilmiştir. Bu defaki kongrelerde yeni dilekler tespit edilmiş, dileklerin tefrik ve tasnifi ile ait oldukları makama bildirmek, takip etmek hususunda kongreler; yeni teşekkül edecek idare heyetlerine salahiyet vermişlerdir. Bu seneki kongre dileklerin başlıcasına; emeklik, tohumluk buğday ve yerli dokuma fabrikaların mallarını ihtikâra meydan vermeden satışlarını temin işleri teşkil etmiştir. Bu mevzular üzerine de oldukça mühim tartışmalar ve müzakereler cereyan etmiştir.

Kongreler de dilekler serbestçe münakaşa edilmiş ve seçimler de serbest yapılmıştır. Bu seneki seçimlerde kazalarda bazı değişiklikler yapılmıştır. Eski idare heyetlerinden bulunan birçok arkadaşların askere alınması, eski arkadaşlardan bazılarının işlerinin çokluğundan parti işleri ile tam alakadar

---

²⁰⁵ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 5.

olamadıklarından dolayı parti işlerinde daha fazla çalışabilecek arkadaşların iş başına geçirilmesine sebep olmuştur.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

Vilayet idare heyeti haftada bir muntazam içtimalarını yapmış ve ittifakla verdiği kararları karar defterine geçirmiştir. Devam etmeyen aza yoktur. Vilayette aza adedinin artırılması ve aza taahhüdünün toplanmasına gayret edilmiştir. Vilayet bu husustaki çalışmalara teşvik etmiştir. Altı aylık mesai raporunu sıhhatli olarak tanzim edip göndermiştir. Kazalardan bazılarının parti işleri vilayet tarafından teftiş edilmiştir.

Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir ve teslim almıştır, ayrıca devir mazbatasını tanzim etmişlerdir.²⁰⁶ (Halkın Dili) gazetesinin masrafı şahsi olarak yapılmaktadır. Gazeteler köylere gönderilmektedir. Köylerde abone teminine çalışılmaktadır. Aydın'da aylık olarak intişar eden iki mecmuanın birisi "Akış" diğeri "Kültür" isimlerindedir. İkisi de edebi mecmuadır. Siyaset ile iştiğal etmezler. Her iki mecmua da sahiplerinin teşebbüs ve masrafları ile çıkmaktadır. Muhit gençlik istifade etmektedir. Mecmualar Maarif Vekâletinin muavenetine mazhar olmuşlardır. Parti idare heyeti de her birisinden 30'ar nüsha abone yazılmıştır. Bu abone mukabili alınan mecmualar Halkevlerine ve odalarına tevzi edilmektedir.

Parti idare heyetinin, muhtelif maksatlarla kurulmuş olan hayırlı ve faydalı teşekküllere karşı sevgi ve alakadarı vardır. Bu teşekküllerde çalışan arkadaşların hepsi partili olup, teşekküller mesailerinde muvaffak olmaktadır. Bu meyanda Türk Hava Kurumu faaliyeti daha fazladır. Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumlarının da çalışmaları memnuniyeti mucip derecededir.

Aydın vilayetinde halen gizli ve aşikâr olarak zümreci, mıntıkacı veya beynelmilelci fikir cereyanlarına kapılan ve partimize karşı menfi fikir ve duygu taşıyan zümre tespit edilmemiştir. Yerlilik yabancılik cereyanları da yoktur.

---

²⁰⁶ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 6.

Netice

- 1) Aydın'da parti işlerinde inkişaf vardır. İdare heyetleri iyidir.
- 2) Aydın'da buğday ve iâşe işleri ile giyim işlerini daha iyi teşkilatlandırmak ve intizama sokmak işi müstaceldir.
- 3) Parti hesap işlerinde avans, borç ve icraların tahsili işlerini daha ehemmiyetle takip etmek lüzumu vardır.
- 4) Hususi idareden vilayet içindeki Halkevlerine ve odalarına tahsis edilen paraların taşra Halkevlerine pek az verildiği ve bu miktarlarında teehhürle verildiği görülmektedir.
- 5) Vilayet idare heyetinde parti azalarını gösterir sicil defterleri bulunması şayanı temennidir.
- 6) Partiye ait olup şimdiye kadar tapusu alınmamış emvali gayrimenkullerin tapularının bir an evvel alınması lazımdır.²⁰⁷

Hesap işleri: Vilayetin bütçesi tasdik edilmiştir. Kasa defterleri ve sarf senetleri muntazamdır. Alelumun hesap işleri düzgün ise de fazla avans verildiği ve verilen avansların bir ay zarfında mahsupları icra edilmesi lazım gelirken 6 aydan beri muhtelif yerlere verilen 4000 lirayı müteceviz avans paraların mahsupları yapılmadığı görülmüştür. Kaza icra parası olarak bir seneden 1660 lira bütçeni varidatı kısmına alınmış ve bu paradan bu güne kadar yalnız 60 lira tahsil edilmiştir. Bu icra paraların bir an evvel tahsili lazım gelmektedir. Kaza bütçenin varidatı kısmında matbaanın geçen seneki 980 lira icar bedeli alınması icap ettiği halde bu paraların tahsili cihetine gidilmemiştir. Kaza varidatı mevcut olduğu ve bu güne kadar 12000 liraya yakın para tahsil edildiği halde bütçede yazılı ufak tefek borçların hala tesviye edilmediği müşahede edilmiştir. Kaza, hususi idareden kaza Halkevlerine tahsis edilmiş olan paralardan taşra Halkevlerine pek az tahsisat konduğu ve zamanında verilmediği görülmüştür. Binaenaleyh: Hesap işlerinde verilen avanslarının mahsuplarının yapılması, partiye ait malların icar bedellerin tahsil edilmesi ve bütçede yazılı borçların bir an evvel tesviye edilmesi ve hususi muhasebeden Halkevlerine temin edilen paraların Halkevlerine verilmesi

---

²⁰⁷ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 7.

tarafından idare heyetine tahriren bildirilmiştir. Vilayet idare heyetinde evrak kayıt defterleri, dosyalar muntazamdır. Aza kaydına mahsus sicil defterleri sureleri, geçen seneki tebligata rağmen hala tutulmamıştır.

Vilayette partiye ait olan binaların tapu kayıtları mevcut ve muntazamdır. Vilayet içindeki partiye ait olup henüz tapu muameleleri ikmal edilmemiş gayri menkuller de vardır. Bunlarında bir an evvel tapu muamelelerinin ikmal hatırlatılmıştır. Aydın'da parti binası olarak yeni inşa edilen bina, partinin her türlü ihtiyacına kifayet edecek derecedir. Bu binanın alt katı “Şehir Kulübü” olarak tefrik edilmiş ve vilayetten parti namına ayrılan tahsisattan ayrılan para ile tefriş edilmiş cihetine gidilmiştir. Tefrişat devam etmektedir. Bu yeni binanın üst katı da parti çalışmalarına tahsis edilecektir. Parti bölge müfettişliği için de bu binada iki oda ayrılmış ve tefrişine başlanmıştır.²⁰⁸ Parti binasındaki eşyaya iyi bakılmaktadır. Mevcut eşya, demirbaş eşya defterine kayıt edilmiştir. Eşyalara, defterlere ve kitaplara numara konulmuş ve demirbaş kaydedilmiştir. Vilayette aza kayıt muameleleri nizamname hükümlerine uygun olarak yapılmaktadır. İçtimai, ahlaki ve siyasi vaziyetleri bakımından halk tarafından sevilmiş ve sayılmış kimseleri partiye almak gayreti gösterilmektedir. Parti namzedi olarak mahallin resmi ve hususi teşekküllerine seçilmiş olanların içtimai, ahlaki ve milli ideali ile çalışmaları bakımından muhitlerince sevilmiş ve sayılmış yurttaşlardır. Aydın vilayeti Halkevi teftişi neticesi, Halkevinin son altı aylık mesai cetvelinde izahatı ile yazılacaktır. Parti idare heyeti, gençlik ve spor teşekkülleri ile bu sene fiilen alakadar olmamıştır. Gençlik ve spor teşekkülleri ile beden terbiyesi mükellefiyeti kanunu mucibince diğer teşekküller tarafından alakalanmıştır.

Spor ve gençlik teşekküllerinin Aydın merkez kazasında faaliyeti, çalışmaları çok iyidir. Partimizin salonları ve bandosu lüzumundan gençlerin amirlerine tahsis edilmektedir. Kitap, mecmua ve gazetelerden, kütüphanelerden her an gençler istifade ettirilmektedir. Gençlerin partimize olan sevgi ve meyilleri derecesi çok iyidir. Aydın'da gençlere spor sahası temin edilmiştir. Bölge başkanı, gençlerin sair spor ihtiyaçlarını temin etmektedir. Aydın'da iki yevmi gazete, iki de aylık mecmua çıkmaktadır. Yevmi çıkan gazetelerden birisinin ismi (Aydın) olup parti idare heyetinin nezaret ve masrafları çıkmaktadır. İdare heyetinin kendi gazetesidir. Diğer yevmi gazete (Halkın Dili) adında olup bu gazeteyi eski Aydın mebusu Fuat Şahin çıkarmaktadır. Fuat Şahin, idare heyetimizin rakip ve

---

²⁰⁸ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 8.

muarızdır. Şimdiye kadar intişar eden yazılarında parti heyetine bariz bir cephe aldığı görülmüyorsa da atiden Aydın gazetesine tesahup eden parti idare heyetine ve belediyeye karşı vaziyet alması muhtemeldir. Esasen söylendiğine göre bu gazete sırf bu maksat için çıkarılmaya başlanmıştır. Aydın gibi ufak bir yerde iki gazetenin yaşamasına imkânı madde yoktur. Her iki gazete de şimdilik günde birer yaprak ve ender olarak ikişer yaprak çıkmaktadır. Aydın gazetesinin masrafı için evvelce de arz edildiği veçhile partiden senevî 600 lira para verilmektedir. Vilayet bütçesi de bu suret ile makamı âlilerinden tasdik edilmiştir.²⁰⁹

Aydın Merkez Kazası Parti Teşkilatı

Kaza idare heyetini teşkil eden arkadaşlar mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir ve uzun senelerden beri partinin idari teşkilatında çalışmaktadırlar. Bunlara muarız zümre yoktur. Kaza idare heyeti arasında parti nüfusunu istismar eden, fazla iş alan ve aralarında yakın akraba bulunan yoktur. İdare heyeti azalarının birbirlerine karşı itimat ve saygı duyguları vardır. İdare heyeti ile hükümet amir ve memurları arasında işve fikir beraberliği vardır. Kaza halkı hükümetin her türlü icraatını seve seve yapmakta, teşkilatımız hükümetin icraatına müzaheret etmektedir. Kaza idare heyeti parti prensiplerini yaymak için sureti mahsusa da çalışma yapmamışsa da Genel Sekreterlikten gönderilen tamimleri nahiyelere ve ocaklara göndermiştir. Merasim günlerinde vilayet idare heyeti ile müştereken çalışmıştır. Esasen merkezde bulduklarından dolayı bu hususta taalluk eden çalışmalar vilayet idare heyeti tarafından yapılmaktadır. Kongre zamanlarından idare heyetinden ocaklara ve nahiyelere gönderilen müşahitler vasıtası ile oralarda görüşmeler yapmıştır.

1) Kongreler

Kaza dâhilindeki bütün ocak ve nahiyelerin kongreleri zamanında ve tayin edilen müddet içinde yapılmıştır. Kongreler hakkında hiçbir yerden hiç bir suret ile itiraz vaki olamamıştır. Kongreler nizamname hükümlerine uygun olarak cereyan etmiştir. Geçen seneki kongre dileklerinin hepsinin cevabı alınmış ve bu cevaplara ait oldukları ocaklara tebliğ edildiği gibi ocak ve nahiyeye kongrelerinde bu dilekler hakkında müşahitler tarafından izahat lazım verilmiş ve tekrarlanmıştır.²¹⁰ Bu seneki dileklerde yeniden tespit edilmiş ve ait oldukları

---

²⁰⁹ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 9.

²¹⁰ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1.

makamlara gönderilmek üzere yeni teşekkül edecek idare heyetine salâhiyet verilmiştir. Kongrelerde dilekler serbestçe münakaşa edilmiş ve her kes fikrini serbestçe söylemiştir. Kaza kongresinde bizzat müşahit olarak bulundum ve kongrelerinin nizamnameye ahkâmına uygun olarak cereyan ettiği müşahede ettim.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

Kaza idare heyeti haftalık içtimalarını muntazam yapmış ve ittifakla verdiği kararları karar defterine geçirmiştir. Devam etmeyen aza yoktur. İdare heyeti altı ay zarfında aza adedinin artırılmasına gayret ve teşvik etmiştir. Aza taahhüdatı bazı nahiyelerde %80 'ne kadar toplanmasına muvafık olmuşsa da merkez kazasına bağlı mahalle ve köy ocaklarında bu iş yapılmamıştır. İdare heyeti partini durumunu bildiren altı aylık çalışma raporunu muntazam ve ehemmiyetli olarak tanzim etmiştir. Altı ay zarfında bilhassa kongreler münasebeti ile ocaklara ve nahiyelere gidilmiştir. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir ve teslim almış, devir mazbatasını tanzim etmiştir.

Hesap işleri: Bütçeleri tasdik edilmiş ve kasa defteri muntazam tutulmuştur. Alelumum hesap işleri talimata uygun olarak yapılmakta olduğu görülmüş ise de borçların bu güne kadar tediye edilmediği müşahede edilmiştir. Kazada kuyudat işleri muntazamdır. Dosyalar, defterler ve aza kaydına mahsus sicil defterleri suretlerinin ikmal edilmesi lüzumlu görülmüştür. Kazanın mahsus çalışma binası yoksa da vilayete ait binada yalnız kâtibin çalışmasına bir oda tahsis edilmiştir. Yeni binada idare heyeti içinde bir oda tahsisi lüzumlu görülmektedir. Bina dâhilindeki kazaya ait olan eşyaya iyi bakıldığı ve eşyanın demirbaş eşya defterine kayıt edildiği ve mevcut kuyudata tevakkuf ettiği görülmüştür. Kaza da partiye yeni aza kayıt etmek gayreti gösterilmektedir. Memleketçe, muhitçe sevilmiş ve sayılmış kimselerin hemen hepsi partiye yazılmış bulunmaktadır.

Netice

- 1) Kaza idare heyetinin parti çalışmalarında, işlerinde çalışan ve tekâmül vardır. Hususi ile kazaya merbut nahiyelerin çalışmaları takdire şayandır.

2) Aza aidatının toplanmasında fazla gayret gösterilmesi lüzumu vardır.²¹¹

Aydın Merkez Kazasına Bağlı Köşk Nahiyesi Parti Teşkilatı

Nahiye idare heyeti son yapılan kongreden sonra yine aynen seçilmiştir. Bunlar mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Muarız olan kimse yoktur, nahiyede tesanüt vardır. İdare heyeti arsında parti nüfusunu istismar eden, fazla iş alan ve aralarında yakın akraba kimse yoktur. İdare heyeti azaları arasında karşılıklı emniyet ve itimat duyguları vardır. Birbirlerini sever ve sayarlar. Teşkilatımız ile hükümet memurları, nahiye müdürü arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Teşkilatımız hükümetin icraatına müzaheret ve muavenet etmektedir. Halk hükümetin her türlü icraatından memnun ve minnettardır. Yalnız her yerde olduğu gibi burada da ekmeklik ve tohumluk buğdaylar için vaktinde tedbirler alınması ve halkın giyim husussundaki ihtiyacı için de tedbir alınması hükümetten rica ettikleri yegâne dilektir. Parti prensiplerini yaymak için idare heyeti kendilerine gönderilen bütün tamimleri ocaklara kadar tamim edilmektedir. Kongreler münasebeti ile ocaklarda da görüşmelere yapılmış ve Halkodasına yerleştirilen radyo ile da halkın bu husustaki ihtiyacı temin edilmektedir. Merasim günlerinde halk kürsüsünden ve halk hatiplerinden talimatnameleri istifade ettiği görülmüştür.

1) Kongreler

Nahiyede bütün ocaklarda tayin edilen müddet içinde müşahit gönderilmek ve nahiye idare heyeti azalarının da müşahit olarak bulunmak sureti ile yapılmıştır. Geçen seneki kongre dileklerin cevapları gelmiş ve kongrelerde bu cevaplar okunmuştur. Yeni sene dilekleri tespit edilmiş ve kazaya gönderilmiştir. Bu seneki dileklerin en mühimleri yukarıda arz edildiği veçhile buğday ve giyim işlerini temini esasına dayanmaktadır ki, hakikaten kongrelerdeki bu dileğin varit bulunduğu kanaat edilmiştir. Kongrelerde herkes dilek ve şikâyetini istediği gibi serbest olarak ifade etmiş ve dilekler bu şekilde tespit edilmiştir. Seçimler de serbest yapılmıştır. Nahiyenin bu seneki kongreleri hakkında da hiçbir yerden, hiçbir suretle itiraz vaki olmamıştır.²¹²

---

²¹¹ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 2-3.

²¹² BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

Nahiye, idare heyeti haftada bir muntazaman içtima etmiş ve ittifakla verdiği kararları karar defterine geçirmiştir. Devam etmeyen aza yoktur. Altı ay zarfında yeni aza kaydı yoksa da idare heyeti yeni aza kaydına gayret göstermektedir. İdare heyeti aza taahhüdünün toplanmasına gayret etmiş ve geçen sene %70 tahsilât yaptığı gibi bu sene bu miktarı bulmak için gayret gösterilmekte ve tahsilât yapılmaktadır. Kongreler münasebeti ile idare heyeti ocaklara gitmişlerdir ve teftiş etmişlerdir. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir ve teslim mazbatasını yapmak sureti ile teslim almıştır.

Hesap işleri: Tasdik edilmiş bütçeleri vardır. Kasa defteri mevcuttur. Ufak tefek usul hataları görülmüş ve tashih ettirilmiştir. Hesap talimatnameye uygun olarak tutulmaktadır. Gelen giden evrak defterleri ve dosyalar iyidir ve sicil defterleri muntazamdır. Nahiyenin parti binası ihtiyaca kâfidir. Eşyanın hepsine numara konulmuş ve demirbaş eşya defterine yazılmıştır. Aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun olarak yapılmaktadır. Muhitin sevilmiş ve sayılmış kimselerini partiye alınması gayret gösterilmektedir. Nahiye, Türk Hava Kurumu, Kızılay ve Çocuk Esirgeme kurumları vardır. Bu idare heyetlerinde çalışan arkadaşlar parti idare heyetinden müzaheret görmektedir. Faaliyetleri çok iyidir.

3) Merkez Kazasına Bağlı Köşk Nahiyesi Halkodası

Halkodası idare heyetini teşkil eden arkadaşlar 7 kişiden ibaret olup ahlaki ve içtimai vaziyetleri bakımından mahallin hürmet ettiği ve saydığı kimselerdir. Bu arkadaşlar deruhte ettikleri işin ehlidirler. Çoğu makam ve memurdur. Halkodası idare heyeti ile nahiye parti idare heyeti ve memurlarla aralarında işi ve fikir beraberliği vardır. Parti ve memurlar Halkodasına müzaheret göstermektedir. Halkodasının aza kayıt defteri mevcut olup kayıt edilmiş olan 66 kişiden başka yeni aza kaydına da devam edilmektedir.²¹³ İdare heyeti içtimalarını kış günlerinde muntazam yapmaktadır. Yaz gününde ise memurların ekserisini tatil yapması ve halkın bağ, bahçelere göç etmesi dolayısı ile içtimalar yapılmamaktadır. Halkodasının bütçesi tasdik edilmiştir. Bu sene 592 lira 68 kuruşluk bütçe tanzim edilmiştir. Masraf da aynı suretle gösterilmiştir. Vilayetten bu güne kadar 137,50 lira para yardımı yapılmıştır. Mahallen köy ihtiyar heyetinden yapılacak yardımdan şimdiye kadar hiçbir para alınmamıştır. Kas defteri muntazam

---

²¹³ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 2.

tutulmuştur. Masraf senetleri de usule uygundur. Mahallen yapılması icap eden para yardımı bu güne kadar verilmemiş olmakla bir an evvel bu yardımında yapılması, odanın gelişme ve çalışması için zaruridir.

Halkodasında tutulması mecburi olan defterlerin hepsi tutulmaktadır ve muntazamdır. Kütüphane defteri yeniden tanzim edilmesi için not verilmiştir. Halkodası binası partiye ait binadır, bir salon ve bir odadan ibarettir. Şimdilik ihtiyaca kâfidir. Eşyaya iyi bakılmaktadır, demirbaş eşya defterine kayıt edilerek numara konulmuştur. Gençler için spor sahası temin edilmişse de henüz tanzim edilememiştir. Beden terbiyesi mükellefleri çalıştırılmadığı görülmüştür. Halkodası salonu gençlerin oturma ve çalışmaları için tahsis edilmiştir. Bazı spor levazımı da temin edilmiştir.

Netice

- 1) Parti idare heyeti ile Halkodası idare heyeti iyidir.
- 2) Parti aza kayıt adedinin artırılmasına gayret edilmelidir.
- 3) Parti kasa defterinde görülen usul hataları tashih edilecektir.
- 4) Halkodasına mahallen temin edilen gelir vaktinde verilmelidir.
- 5) Gençler spor faaliyetleri durgundur. Faaliyete geçirmek lazımdır ve spor sahası tanzim edilmelidir.²¹⁴

Aydın Kazasına Bağlı Umurlu Nahiyesi Parti Teşkilatı

Parti idare heyetinde çalışanlar mahallin sevilmiş ve sayılmış kimseleridir. Halk nazarındaki sempati dereceleri çok iyidir. İdare heyeti azaları arasında parti nüfusunu istismar eden fazla iş alan ve aralarında yakın akraba kimse yoktur. İdare heyeti azarlı arasında karşılıklı emniyet ve itimat duyguları vardır birbirlerini sever ve sayarlar. Parti teşkilatını ile hükümet amir, memurları arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Halk hükümetin icraatından memnundur. Parti prensiplerini yaymak için halk hatiplerinden istifade edilmekte ve ocaklarda görüşmeler yapılmaktadır. Tamimler ocaklara gönderilmekte ve lüzum gösterilenleri izah etmektedir.

---

²¹⁴ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 3.

1) Kongreler

Nahiye kongre zamanında ve nizamname hükümleri dâhilinde yapılmıştır. Kongreler hakkında hiçbir taraftan hiçbir suretle itiraz vaki olmamıştır. Geçen seneki kongre dileklerinin hepsinin cevabı alınmıştır. Yeni kongre dilekleri de tespit edilmiştir. Dileklerin çoğu müspet netice vermiştir. Kongrelerde görüşmeler serbestçe yapılmış ve herkes fikrini serbest ifade etmiştir, seçimler de serbest yapılmıştır.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir içtima yapmış ve ittifakla verdiği kararları deftere geçirmiştir. Devam etmeyen aza yoktur. Aza adedinin artırılması ve aza aidatının toplanmasına gayret edilmiştir. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir ve teslim almış, eski heyetin ilişkisi kalmamıştır.

Hesap işleri: Nizamname ve talimatname ahkâmına göre yapılmaktadır. Yalnız bütçenin varidat ve masraf hanelerinde borçlar hanesi muhammen miktarlarla tanzim edilmiştir. Hâlbuki borç muayyen olduğundan bütçe tanzim edildiği zaman borç müfredatı gösterilerek bütçenin tanzim ve tasdik edilmesi lazımdır. Bu cihet idare heyetine izah edilmiştir. Evrak kayıt defterleri, doyalara, demirbaş eşya defteri ve sicil defterleri muntazamdır. Parti binası belediyeye ait olup şimdilik ihtiyaca kâfi gelmektedir. Halkevi ile birlikte bir bina inşasına lüzum görülmektedir. Binadaki eşyaya iyi bakılmaktadır. Aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun olarak yapılmaktadır. Belli başlı eşhasın hepsi partiye yazılmış bulunmaktadır. Taahüdalarını da ödemek oldukları görülmüştür. Nahiye de Kızılay, Türk Hava Kurumu ve Çocuk Esirgeme Kurumları vardır. Bu kurumlarda çalışan arkadaşların hepsi partiye yazılı bulunmaktadır. Teşekkürlerin faaliyeti iyidir.

Netice

Parti idare heyeti iyidir ve iyi çalışmaktadırlar. Tenkit edilecek bir cihet görülemediği.²¹⁵

---

²¹⁵ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1-2.

Aydın Merkez Kazasına Bağlı Germencik Nahiyesi Parti Teşkilatı

Nahiye idare heyetini teşkil eden, mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Bunlara muarız şahıs bulunabilirse de zümre ve ikililik yoktur. İdare heyetinde parti nüfusunu istismar eden, yakın akraba bulunan yoktur. Fazla iş alan olsa dahi zaruret icabıdır. İdare heyeti azaları arasında karşılıklı samimi ve itimat duyguları vardır. Teşkilatımız ile nahiye müdür ve belediye memurları arasında iş, fikir birliği ve beraberliği vardır. Halk hükümetin icraatını seve seve yapmaktadır. Parti prensiplerini yaymak için gönderilen tamimler köylere gönderilmiş ve hatipler tarafından halka da izah edilmiştir. Halkevinde de birkaç konferans verilmiştir. Kongrelerde de görüşmeler yapılmaktadır.

1) Kongreler

Kongreler tayin edilen müddet içinde bütün ocaklara de ve nahiyelerde müşahitler buldurmak sureti ile nizamnameye uygun bir tarzda yapılmıştır. Bu kongreler hakkında hiçbir taraftan hiçbir şekilde itiraz ve şikâyet vaki olmamıştır. Geçen seneki kongrelerin tespit ettiği dileklerin hepsine cevap gelmiştir. Bu seneki kongrelerde herkes dilek ve şikâyetlerini serbestçe ifade etmiş, bilhassa yemeklik ve tohumluk buğday işleri ile gaz yağı gibi işler üzerinde durulmuş ve dilekler ona göre tespit edilmiştir. Seçimler serbest yapılmış ve seçilen idare heyeti tasdik edilmiştir.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir muntazam içtima etmiş ve ittifakla verdiği kararları deftere geçirmiştir, devam etmeyen aza yoktur. Aza adedinin artırılmasına ve aza taahüdatının toplanmasına gayret edilmiştir. Yeni seçilen idare heyeti eski idare heyetinden devir almış ve devir mazbatasını tanzim etmiştir.

Hesap işleri bütçe ve alelumum hesap işleri nizamname hükümlerine uygun olarak tutulmuştur. Yalnız kasa defterinde emanete alınan paraların vaktinde sarfi yapılmadığı görülmüş ve bu hanede de varidat ve masrafın günü gününe yapılması not ettirilmiştir. Evrak kayıt defterleri, aza sicil defterleri ve dosyaları da muntazamdır. Parti binası kira ile tutulmuş bir evdir. Partinin ihtiyacına kâfi ise de aynı binada Halkevi de çalışmakta olduğundan Halkevi çalışmaları için bina ihtiyaca kâfi gelmemektedir. Binada ki eşyaya iyi bakılmaktadır. Mevcut eşya kuyudatı tevafuk etmektedir. Demirbaş eşya defteri

tutulmuştur. Aza kayıt muameleleri nizamnamemiz hükümlerine göre yapılmaktadır. Muhitte bulunan belli başlı eşhas partiye yazılı bulunmaktadır. Partiye yeni aza kayıt etmek gayreti de gösterilmektedir. Nahiyyede Kızılay ve Türk Hava teşekkülleri vardır. Bu teşekküllerde çalışan arkadaşların hepsi partiye yazılı bulunmaktadır. Teşekküller parti teşkilatımızdan müzaheret görmektedirler. Türk Hava Kurumunun faaliyeti çok iyi ve şayanı takdir derecededir.

Nahiyyede beden terbiyesi teşekkülü varsa da halen mükellefleri çalıştıran yoktur. Bu mükelleflerle beden terbiyesi hareketlerini yaptıran muallim askere alınmış olmakla bu teşekkülün faaliyeti durmuştur. Nahiyyede spor ve gençlik teşekküllerinin çalışmaları ve partimize karşı sevgileri ve meyilleri çok iyidir. Gençler; Halkevlerinde ve teşekküllerde çalışmaktadırlar. Avcılar teşkilatlandırılmıştır ve faaliyetleri iyidir. Avcıların birçok ihtiyaçları parti ve Halkevi tarafından temin edilmiştir.

Netice

Germencik nahiye parti idare heyeti ile bunların çalışmaları ve parti vaziyeti çok iyi derecededir.²¹⁶

Aydın Vilayet Teşkilatına Bağlı Yenipazar Nahiyesi Parti Teşkilatı

Nahiye idare heyetinde çalışan arkadaşların hepsi gençtir. Mahallin sevilmiş ve sayılmış kimseleridir. Nahiye idare heyetinde parti nüfusunu istismar eden, fazla iş alan ve aralarında yakın akraba bulunan kimse yoktur. Nahiye idare heyeti azaları birbirini sever, sayar ve itimat ederler. Nahiye müdürü ile teşkilatımız arasında iş ve fikir beraberliği vardır. İki üç seneden beri nahiye müdürü şeker hastalığından mustarip bulunmakla bu nahiyeden alınarak Aydın'a daha yakın ve tren güzergâhındaki beş nahiyeden birine tahvilini talep etmiş, bu suretle tedavi olma çarelerini aramış ve benimde vali nezdinde tavassutu istemiş ise de validen alınan söze ve vaatlere rağmen değiştirilmemiştir. Esasen Aydın'a yakın olan tren güzergâhında bulunan İncirliova nahiyesindeki, nahiye müdürünün değiştirilmesi çok yerinde bir tedbir olacaktır. İki buçuk seneden beri Vali Bay Sabri Çıtak bu tebdili yapacağını vaat ettiği halde hala yapamadığından makam âlilerinin tavassut ve teşebbüsünü rica ve arz ederim. Nahiye parti prensiplerini

---

²¹⁶ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1-2.

yaymak için gerek parti idare hayati ve gerek Halkevinde çalışmalar yapılmaktadır.

1) Kongreler

Yenipazar nahiye kongresinde bizzat bulundum. Bu nahiyede kongreler nizamname ahkâmına uygun olarak müddeti içinde yapılmıştır. Geçen seneki kongre dileklerinin hepsinin cevabı alınmıştır. Bu nahiyenin vilayetten en mühim dileği:²¹⁷ Menderes nehri üzerinde yıkılmış olan tahta köprü için birkaç bin lira sarfı ile köprünü yeniden yapılmasıdır. 15-20 bin halkın alakadar olduğu bu köprünün yapılması zarureti aşikâr olmakla bu dilek bu senede dilekler mayalında alınmıştır. Vilayet bazı sebepler göstererek yapmadığından, yapılması için makam âlileri tarafından da tavassut ve delalet buyrulması rica edilmektedir. Kongrelerde herkes dilek ve şikâyetlerini serbest ifade etmiş ve seçimler gizli reyle serbest yapılmıştır. Kongreler hakkında hiçbir taraftan şikâyet ve itiraz vuku bulmamıştır.

2) İdare Heyeti İç Çalışmaları

Nahiye idare heyeti haftada bir içtima yapmış ve ittifakla verdiği kararlar karar defterine geçirilmiştir. Devam etmeyen aza yoktur. İdare heyeti aza âdetinin çoğalttırılmasına ve aza taahüdatının toplanmasına gayret göstermiş ve muvaffak olmuştur.

Hesap işleri: Nizamname ve talimatname ahkâmına uygun olarak tutmuş, bütçeleri tasdik edilmiş ve kasa defteri tutulmuştur. Sarf senetler ve tahsilât makbuzların kaydı iyidir. Gelen giden evrak kayıt defterleri ve dosyaları aza kaydına mahsus sicil defterleri iyidir. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir ve teslim almıştır. İlişik yoktur.

Parti binası: Evvelce mektep olan ve şimdi aidiyeti kime ait bulunduğu malum olmayan köhne bir binada Halkevi ile beraber çalışan bir binadır. İhtiyaca kâfi değildir. Yeni bina inşasına başlanmış ve yeni binanın temelleri atılarak bir metre kadar zemin katı inşa edilmiş ise de para bulunmadığından inşaat iki senden beri durmuştur. İnşasına başlanmış binanın planı değiştirilmesi ve ihtiyaca göre planının yapılması lüzumu vardır. Bina dâhilinde eşyaya iyi bakılmaktadır. Demirbaş eşya defteri tutulmuştur. Nahiyede partiye aza kayıt muameleleri

---

²¹⁷ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1.

nizamname hükümlerine uygun olarak yapılmaktadır. İleri gelen her kes partiye yazılmış bulunmaktadır. Yeni aza kaydı için gayretler gösterilmektedir.

Netice

- 1) Yenipazar nahiye idare heyeti iyi ve gençlerden müteşekkil bir heyettir. Çalışmaları da iyidir.
- 2) Kime ait olduğu bilinmeyen parti ve Halkevi binasının tapusu parti namına alınması not ettirilmiştir.
- 3) İnşasına başlanılan ve zemin katı ikmal edilip parasızlık yüzünden inşasına devam edilmeyen binanın planı ihtiyaç göz önüne alınarak şimdiden tashih ve ikmal edilmesi zarureti vardır.²¹⁸

Aydın Merkez Kazasına Bağlı Dalaman Nahiyesi Parti Teşkilatı

Nahiye ocak idare heyetini teşkil eden arkadaşlar mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Ahlaki ve içtimai vaziyetleri iyidir. Nahiye heyetinde parti nüfusunu istismar eden, fazla iş alan ve aralarında yakın akraba bulunan yoktur. Nahiye heyeti azaları arasında karşılıklı itimat ve sevgi duyguları vardır. Nahiye merkezinde halk arasında tesanüt vardır ve ikililik yoktur. Nahiye müdürü ile teşkilatımız arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Halkın hükümete karşı olan sevgisi ve büyüklerine bağlılığı pek büyüktür. Nahiye parti prensiplerini yaymak için kongre zamanında köy ocak kongrelerine giden müşahitler halk ile görüşmeler yapmış ve merkezden gönderilen tamimleri ocaklara göndermiş ve izah etmişlerdir.

1) Kongreler

Nahiyede kongreler evvelden tespit edilen müddet içinde nizamname hükümlerine uygun olarak yapılmıştır. Kongrelerde geçen sene tespit edilen dileklerin hepsine cevap gelmiştir. Bu seneki dileklerde münakaşa edilerek tespit edilmiştir. Bu seneki dileklerin başlıca mevzu vaktinde tohumluk buğday verilmemesi işidir. Kongrelerde herkes dilek ve şikâyetlerini serbestçe ifade etmiş ve seçimler serbest yapılmıştır. Kongreler hakkında hiçbir şikâyet ve itiraz vaki olmamıştır.

---

²¹⁸ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 2-3.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir içtimai yapmış ve verdiği kararları karar defterine geçirmiştir. Devam etmeyen aza yoktur. Aza adedini artırılmasına ve aza taahhüdünün toplanmasına çalışılmış ve muvaffak olmuştur. Bu nahiyede parti faaliyeti çok sönük iken, yeni heyetin parti işlerini canlandırmış ve parti için mahallin iyi denilebilecek binasını nahiye parti binası²¹⁹ yaparak tanzim etmiştir. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir ve teslim almıştır.

Hesap işleri: Nizamname ve talimatname ahkâmına uygun olarak tutulmuştur. Bütçeleri tasdik edilmiştir. Kasa defterlerini muntazam tutmuşlardır. Gelen giden evrak defterleri ve dosyaları çok iyi tutulmaya başlamıştır. Büro işleri intizama sokulmuştur. Aza kaydına mahsus sicil defterleri de tanzim edilmiştir. Nahiyede partiye ait tapulu mal yoktur. Mevcut parti binası kira ile tutulmuş bir odadan ibaret bir yerdir. Partinin şimdilik ihtiyacını tatmin etmektedir. Bina dâhilinde demirbaş eşyaya iyi bakılmaktadır. Demirbaş eşya defteri tutmuşlardır. Nahiyede aza kayıt muameleleri nizamname ahkâmına göre yapılmaktadır. Nahiyede belli başlı eşhas partiye yazılmıştır. Diğer birçok hariçte kalmış olanları da partiye almak gayreti gösterilmektedir.

Netice

- 1) Yeni nahiye idare heyeti iyidir, çalışmaktadır. Parti işlerini intizama koymuş, parti binasını ve büro işlerini tanzim etmiştir.
- 2) Nahiyede müsait bir bina bulunarak bu sene Halkodası açılmasını muvafık gördüğünden mahallen yaptığı görüşmelerde nahiye ve vilayet heyeti de mutabık kalmıştır.²²⁰

Aydın Merkez Kazasına Bağlı İncirlioğa nahiyesi Parti Teşkilatı

Parti idare heyeti mahallin sevdiği ve saydığı kimsedir. Parti reisi Mehmet Aluş, parti işlerinde çok güzel çalışması ile halkın emniyet ve teveccühünü kazanmıştır. İdare heyetinde parti nüfusunu istismar eden, yakın akraba olan ve

---

²¹⁹ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1.

²²⁰ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 2.

fazla iş alan yoktur. İdare heyeti arkadaşlarının birbirlerine karşı itimat, sevdi duyguları vardır ve çok iyidir. Parti idare heyetimiz ile nahiye müdürü ve belediye reisi arasında iş ve fikir beraberliği görünmekte ise de nahiye müdürü ile parti heyeti arasında soğukluk vardır. Teşkilatımız nahiye müdüründen müzaheret görmediği ve nahiye müdürünün tesiri ile parti heyetimiz ile belediyenin arasında tam ahenk ile yürümediği sezilmekte ve söylenmektedir. Bilhassa nahiye müdürünün köy birlikleri teşkilatını arzu ve keyfine göre kurduğu, köylere köy birliklerini lağvı istenilmektedir. Ocak kongrelerinde lağvı istenilen köy birliklerinin lağvı veya idare usullerinin değiştirilmesi için ancak nahiye müdürünün başka tarafa kaldırılması ile kabul olabilecektir. 2-3 seneden beri teftiş raporlarında bu ciheti rica etmekte ve validen nahiye müdürünün kaldırılması için söz almakta isem de bu güne kadar bir netice alınmamıştır. Nahiyede parti prensiplerini yaymak için merasim ve ihtilaf günlerinde halk hatiplerinden istifade edilmektedir. Genel Sekreterliğin tamimleri köylere kadar gönderilmekte ve izahat verilmektedir. Reisi cumhur hazretlerinin son nutukları da köylerde halk hatipleri vasıtası ile tekrar edilmiş ve okunmuştur.

1) Kongreler

Nahiyede kongre tayin edilen müddet içinde nizamname ahkâmına uygun olarak yapılmıştır. Ocak kongrelerine müşahit bulundurulmuştur. Kongre dileklerinin hepsinin cevabı alınmıştır. Yalnız vilayete ait olan dileklerin bazılarına cevap gelmemiştir. Vilayetten cevap alınmayan dilekler şunlardır:²²¹

- a) İkizdere Köprüsünün yapılması.
- b) İncir bahçeleri içinde bulunan incirden gayrı ağaçlardan vergi alınmaması.

Kongrelerde herkes dilek şikâyetleri serbestçe ifade etmiştir. Hatta tohumluk ve yemeklik buğday ve arpanın zamanında nazarı dikkate alınmadığı, kahve ile gaz yağı tevziatında köylülerin şehirlerinden fazla gözetildiği şikâyetleri ileri sürülmüştür. Dilekler bu suretle tespit edilmiştir. Kongreler hakkında hiçbir tarafa şikâyet vuku bulmamıştır.

---

²²¹ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1.

2) İdare Heyeti İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir içtima yapmış, verdiği kararları deftere geçirmiştir. Devam etmeyen aza yoktur. Aza âdetinin artırılmasına gayret edilmiş ve aza taahhüdün %80'ni toplanmıştır. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir almıştır. Hesap işleri nizamnameye uygun olarak tutulmuştur. Demirbaş eşya defteri tanzim edilmiştir. Eşyaya iyi bakılmaktadır. Mevcut eşya kuyuda tevafuk etmektedir. Kayıt defterleri, dosyalar ve sicil defterleri çok iyidir. Parti binası Halkevi ile beraber yenidir, güzel tanzim edilmiş, inşa edilmiştir ve ihtiyaca kâfidir. Aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun olarak yapılmaktadır. Nahiye Kızılay, Hava Kurumu ve Çocuk Esirgeme Kurumları vardır. Faaliyetleri iyidir, teşekküller partiden müzaheret görmektedir. Nahiye beden terbiyesi teşekkülünün çalışmaları durmuştur. Beden terbiyesi mükelleflerini toplayan ve çalıştıran yoktur.²²²

Nazilli Kazası Parti Teşkilatı

Parti idare heyeti son kaza kongresinden sonra 4 kişi eski ve 3 kişi yeni azadan olmak üzere 7 kişi seçilmişlerdir. Seçilen bu arkadaşlar mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Bunlara muarız zümre yoktur. Eski idare heyetinden olup bu defa seçilmeyen üç arkadaştan ikisi askere çağrılmış, birisi de haftalık parti içtimalarına işlerinin çokluğu dolayısı ile devam edemediğinden yeniden seçilememişlerdir. İdare heyeti azaları arasında parti nüfusunu istismar eden, fazla iş alan ve yakın akraba bulunan yoktur. Yeni idare heyeti azaları arasında karşılıklı samimiyet ve itimat duyguları vardır, birbirlerini sever ve sayarlar. Evvelce bu kaza merkezinde eşhas arasında iş ve fikir beraberliği yok iken, son zamanlarda ikililik tamamı ile izale olmuş görünmektedir, geçimsizlik kalmamıştır. Parti teşkilatımız ile hükümet amir ve memurları arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Kaza kaymakamı Fevzi Akkor iyi idare adamıdır. Nazilli'nin büyük bir kaza merkezi olması ve Sümer Bankası Basma Fabrikasının burada bulunması ile zirai ve ticari hareket çoktur. Nüfus adedi günden güne çoğalmaktadır. Günün mevzu olan iâşe ve elbaş işlerinde kaymakamın aldığı tedbirler ile halkın teveccühü ile itimadını kazanmıştır. Halkın ihtiyaçlarını göz önüne alarak tedbirler almak olduğu, çok çalıştığı ve teşebbüslerde bulunduğu görülmekte ise de memuriyet salahiyeti kâfi gelememektedir. Daha salahiyetli bir makama terfi ettirildiği

---

²²² BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 2.

takdirde çok istifade edileceği ve idari kabiliyeti tamamı ile göstereceği kanaatimi arz etmeyi kendime vazife ederim.

Halk hükümetin icraatından ve aldığı tedbirlerden çok memnun ve müsterihtir. Halkın da refah seviyesi kazada yükselmektedir. Vaziyet hazıra dolayısı ile sıkıntı çeken yalnız memurlardır. Diğer halk işsiz kalmamaktadır. Müstahsillerin malları para etmekte amelenin yevmi ücretleri yükselmektedir. Halkın refah seviyesi yükselmiştir. Kongrelere de şikâyet mevzuları hemen birkaç şeye münhasır kalmaktadır. Bunlarda ekmeklik ve tohumluk buğdayların vaktinde verilmemesi, işlerin intizam ve süratle yapılamayıp bir takım formalitelere ve kırt asiciliğe dökülmesidir. Hükümetimizin almış olduğu tedbirlerle halk ekmeksiz bırakılmayacağı kanaati umumi ise de sevkıyat ve tevziat işlerinde intizamsızlık ile giyecek, yiyecek ve içecek malların tüccarlar tarafından yüksek fiyatla satılması ve ihtikâr ile karışık suiistimallerin mevcudiyetinde şikâyet edilmektedir.²²³ Hükümetin aldığı tedbirlerden herkes mutmain ise de kontrol ve idare işlerinin halk ile temas eden memurlar ve alakadarlarının hakkı ile ifayı vazife etmemeleri bu işlerin karışık ve yolsuzluğuna sebebiyet verdiği kanaati vardır.

Nazilli Halkevi bu sene de orman idaresinin alakasızlık ve yanlış muamele yüzünden idaresizlikten odun kömür tedariki hususunda çok müşkülât çektiklerini ve yakacak kömür bulamadıklarından şikâyet etmektedirler. Nazilli orman memurluğunun dâhiliye bağlı olması, Nazilli orman memurunun salâhiyetli olmaması ve Nazilli'de kömürcülük ile geçinen birçok köylü ve halk, mevcut olduğu halde bunlara kömür ruhsatı verilmemesi kömür buhranına sebebiyet vermiştir. Mahallin de yapılacak küçük bir tetkikat ile kömür işinin ne kadar kolaylıkla halledileceği görmek imkânı vardır. Esasen halkın ve hükümet memurlarının isteği mevzuat kanuni dâhilinde ruhsattır. Lütuf veya fevkalade bir şey istiyorlar. Denizli orman çevre müdüriyetinin mahallin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak kanuni çerçeve içinde müşkülatsız iş görmesini istiyorlar.

Kaz parti idare heyetince parti prensiplerini yaymak için çalışmalar yapmıştır. Makam âlilerden gelen tamimleri ocaklara kadar tamim etmiş ve birçok yerlere de bilhassa kongrelerde bu mevzular etrafında görüşmeler yapılmıştır.

---

²²³ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1.

Merasim günlerinde halk kürsülerinde ve halk hatiplerinden istifade etmiş ve radyolarda halkı istifade ettirmiştir.

1) Kongreler

Nazilli kaza kongreleri tayin edilen müddet içinde nizamname hükümlerine uygun olarak yapılmıştır. Kaza kongresinde bizzat müşahit olarak bulundum. Geçen seneki Nazilli parti dileklerinin hepsine cevap alınmıştır. Bu seneki dileklerde tespit edilmiştir. Bu seneki dileklerin esas ekmeklik, tohumluk buğday, kömür ve basma işleri üzerinde tekâsüf etmektedir. Bu işlerin intizama sokulmasını istenebilmektedir, hakikaten müşahedelerime istinaden arz ederim ki bütün bu dilekler yerindedir. Her şey mevcut olduğu halde küçük alakadar memurlar da intizamsızlık, idaresizlik ve bütün bu işlerde pek çok formalite, kırtasiyecilik ve teşkilat noksanlığı göze çarpmaktadır. Kongrelerde herkes dilek ve şikâyetlerini serbestçe ifade etmiş ve dilekler tespit edilmiştir. Seçimlerde serbest yapılmıştır. Kongrelerde alakadarlar tarafından ve tarafımdan birçok dilekler üzerinde izahat verilmiştir.²²⁴

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir içtima yapmış ve ittifakla verdiği kararları karar defterine geçirmiştir. İdare heyetinden iki kişi asker olduğundan ve basma fabrikası müdürü Hikmet Sağun vazifesinin çokluğundan dolayı devam edemeyeceklerinden son kongre bu üç arkadaşın yerine yeni olarak üç kişi seçilmiştir. İdare heyeti aza adedini artırmasına ve aza taahhüdünün toplanmasına gayret göstermişlerdir. Partinin durumunu bildiren altı aylık mesai raporu muntazam vermişlerdir. İdare heyeti kongreler münasebeti ile nahiye ocaklarına ve köy ocaklarına müşahit olarak gitmişlerdir. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir ve teslim almıştır.

Hesap işleri: Bütçe tasdik edilmiş, kasa defteri alelumum hesap işleri nizamname ve talimatnameye uygun olarak tutmuştur. Aza kayıt, sicil defterleri, gelen giden evrak defterleri ve dosyaları muntazam tutmaktadır. Parti binası şimdilik ihtiyaca kâfidir, bina içindeki eşyaya, kitap ve defterlere iyi bakılmaktadır. Demirbaş eşya defteri tutmuşlardır. Kazada yeni aza kayıt muameleleri nizamname hükümlerine uygun olarak yapılmaktadır. Yeni aza

---

²²⁴ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 2.

kaydına devam edilmektedir. Kazda Kızılay, Türk Hava Kurumu ve Çocuk Esirgeme Kurumları vardır. Bu teşekküllerde çalışan arkadaşlar mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Bu teşekküller partinin müzaheret ve muavenetine mazhar olmaktadır. Kazada gençlik ve spor teşekkülleri iyidir. Gençlerin partimize karşı sevgileri çoktur. Parti gençlere çok iyi yardım yapmaktadır, spor sahası ve sair ihtiyaçları temin edilmektedir. Tahsil çağında olup civar köylerden ve nahiyelerden Nazilli orta mektebine devam eden taleplerin tren bekleme zamanları için parti salonu kendilerine tahsis edilmiştir. Salon daima ısıtılmaktadır.

Netice

Yeni parti idare heyeti iyidir, çalışmaları da inkişaf vardır. Parti heyeti bu raporda yazılı halkın dilek ve şikâyetleri ile alakadar olmaktadır.²²⁵

Atça Nahiyesi Parti Teşkilatı

Nahiye idare heyetini teşkil eden arkadaşlar mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. İhtimai, siyasi ve ahlaki vaziyetleri bakımından sempati dereceleri çok iyidir. İdare heyeti azaları arasında parti nüfusunu istismar eden ve nizamnameye mugayir olarak fazla iş alan ve aralarında akraba bulunan kimse yoktur. İdare heyeti azaları arasında karşılıklı emniyet ve itimat duyguları vardır. Birbirlerini severler ve sayarlar. Teşkilatımızla hükümet memurları ve nahiye müdürü ile aralarında iş ve fikir beraberliği vardır. Halkımız ve teşkilatımız hükümetin her türlü icatlarından takip ettiği gaye, emelden aldığı tedbirlerden memnun ve müsterihtir. İdare heyeti parti prensiplerini yaymak için gerek Halkevinde yaptığı toplantılarda ve verdiği konferanslarda bu emelle çalıştığı gibi Halkevindeki radyo neşriyatından da istifade ettirilmektedir. Merasim günlerinde halk hatiplerinden istifade edilmiş ve kongrelerde ocak kongrelerine müşahit gönderilmek sureti ile orada görüşmeler yapılmıştır.

1) Kongreler

Nahiyede ve nahiyeye merbut ocaklarda parti kongreleri tayin edilen müddet içinde ve zamanında yapılmıştır. Kongreler bakımından hiçbir yerden hiçbir suretle itiraz vaki olmamıştır. Geçen seneki kongre dileklerinin cevabı alınmış ve ocaklara da tebliğ edilmiştir. Bu seneki dilekleri de tespit ederek kaza

---

²²⁵ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 3.

kongresine giden delegeler ile gönderilmiş ve orada da tespit edilmiştir. Kongrelerde herkes dilek ve şikâyetini serbest olarak ifade etmiş ve seçimlerde serbest yapılmıştır. Seçimler hakkında da itiraz vaki olmamıştır.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir içtima yapmış ve ittifakla verdiği kararları karar defterine yazdığı görülmüştür. Yalnız bir aza silâh altına alınmış olduğundan devam edememektedir. İdare heyeti partiye altı ya zarfında yeniden 138 kişi kayıt etmek sureti ile parti azasını çoğaltmaya gayret etmişlerdir. İdare heyeti aza taahhüdünü sene içinde %80'e kadar toplamaya gayret gösterdiği görülmektedir. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir ve teslim almıştır.

Hesap işleri: Tasdik edilmiş bütçeleri vardır. Kasa defteri tutmuşlardır. Alelumum hesaba nizamname ve talimatnameye uygun olarak yapılmıştır, pulları da tamamdır. Nahiyede partinin kendi mali bir arsası vardır. Fakat henüz tapusu alınmamıştır. Şimdiki Halkevi ile beraber olan parti binası belediyeye ait olup senevî 40 lira kira verilmektedir. Bina dâhilinde eşyaya iyi bakılmaktadır. Demirbaş eşya defterine kayıt edilmiş olup numara konulmuştur. Partinin evrak kayıt defterleri, dosyaları ve aza kaydına mahsus sicil defterleri muntazam olup büro işlerinde temizlik ve intizam görülmektedir. Nahiyede parti iyi aza kayıt muameleleri nizamname hükümlerine uygun yapılmakta olup nahiyede mevcut belli başlı eşhas hepsi partiye kayıtlıdır. Nahiyede Türk Hava Kurumu teşekkülü vardır. Bu teşekkülde çalışan arkadaşlar iyi kimselerdir. İşlerinde muvaffak olmaktadır. Partide bunlara müzaheret ve yardım etmektedir.

Netice

1) Atça parti teşkilatımız günden güne tekemmül etmektedir. Yalnız köy ocaklarının tekemmülü kalmıştır. Bunda idare heyeti ilk fırsatta ikmal edecektir.

2) Geçen senelere nazaran mesailerı tekdire şayandır.²²⁶

---

²²⁶ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1-2.

Nazilli Kazasına Bağlı Sümer Fabrikasında Parti Ocağı

Ocak idare heyeti üç kişiden ibaret olup iyi, sevilmiş ve sayılmış arkadaşlardır. Aralarında peti nüfusunu istismar eden, fazla iş alan ve yakın akraba olan yoktur. Birbirini severler ve sayarlar. Bu ocağın bütün azası Sümer Banka Basma Fabrikasının memur ile müstahdeminden ibarettir. Aralarında tesanüt, disiplin vardır. Ocak heyeti ile fabrika müdürleri ve memurları arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Esasen ocak heyetini teşkil eden azalarda fabrikanın rüesasındadır. Fabrikada parti prensiplerini yaymak için her türlü vasıtalardan istifade edilmektedir. Konferanslar, görüşmeler yapılmaktadır. Ocak kongresi tayin edilen müddet içinde yapılmış ve dilekler tespit edilmiştir. Seçim serbest yapılmıştır. Ocak idare heyeti içtimalarını muntazam yapmamıştır. On beş-yirmi günde yaptığı içtimalarda verdiği kararları deftere geçirmiş, aza adedinin artırılması, aza taahüdünün toplanmasına gayret göstermiştir. Azaların hemen hepsi fabrika müstahdem ve memurlarından bulduklarından aza taahüdatı maaş ve ücretlerin hini tevziinde azaların partiye ait olan taahhüt paralı ücretten azar miktarda kesilerek toplanmaktadır.

Ocağın hesap işleri nizamname ve talimatnameye uygun olarak tutmaktadır. Ocağın kazaya olan hissesi verilmektedir. Ocağın varidatı iyidir. Ocak varidatının hemen hepsine yakın kısmını Sümer Halkevine yardım olarak vermektedir. Sarf senetleri iyidir, kasa defteri de muntazamdır. Ocağın kuyudatı ve defterleri de muntazamdır. Sicil defterleri de varsa da ıslah edilmelidir. Yeni sicil defteri tanzim edilmesi not ettirilmiştir. Aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun olarak yapılmaktadır.

Netice

Sümer parti ocağı idare heyeti iyidir. Çalışmaları da iyidir. Ocağın sicil defterleri matlup intizamda değildir. Demirbaş eşya ile defterlere ve kitaplara numara konması ve hepsinin demirbaşaya yazılması not ettirilmiştir.²²⁷

---

²²⁷ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1.

Aydın Vilayetine Bağlı Söke Kazası Parti Teşkilatı

Son kaza kongresinde teşekkül eden kaza idare heyeti azaları içtimai ve ahlaki vaziyetleri bakımından halk nazarında sevgi ve sempatileri vardır. Yeni heyetin reisi Halil Tokel, Söke'de eczanesi vardır ve diplomalıdır. İdare heyetinde Şahap Şener diğ tabibidir. Diğer beş arkadaş orta derecede tahsil görmüş çiftçi ve varlıklı kimselerdir. Necip Ersoy ticaret mektebinden mezundur. Bu yeni idare heyeti arasında parti nüfusunu istismar eden nizamnameye mugayir olarak fazla iş alan ve aralarında yakın akraba olan yoktur. Yeni idare heyeti azaları arasında şimdilik karşılıklı samimiyet ve itimat duyguları görülmektedir. Heyetin bütün azası yeni seçilmiş olmakla aralarında noktai nazar ihtilafı olup olmayacağı zamanla tecrübe edilmiş olacaktırlar. Halen mütenaset bir heyet görülmektedir. İdare heyetimiz ile hükümet amir ve memurları arasında iş ve fikir birliği vardır. Halk hükümetin icraatına müzaheret ve muavenet etmektedir. Söke kaymakamı yeni gelmiş bir zat olup hüsnü idaresi görüleceği mamuldür. Esasen Söke'de memurlar aleyhinde şikâyet ve dedikodu yoktur. Parti prensiplerini yaymak için sureti mahsusa da çalışmalar yapılmamış ise de Genel Sekreterlikten gönderilen umum tamimler ocaklara gönderilmiştir. Kongrelerde görüşmeler yapılmıştır. Merasim ve ihtilaf günlerinde halk hatiplerinden istifade edilmiştir. Halkevinde bu hususta yapılan çalışmalarda verilen konferanslar bir tesir bırakmaktadır.

1) Kongreler

Kazada kongreler tayin edilen müddet içinde yapılmıştır. Kaza kongresinde bizzat müşahit olarak bulundum. Kongre nizamname hükümlerine tamamen uygun olarak yapılmıştır. Geçen sene kongrelerde tespit edilen dileklerin hepsinin cevapları alınmıştır. Vilayet ait olan olup her sene tespit edilen ve yapılması imkânı olmayan bir dilek vardır ki o da Söke ile Bağarası nahiyesini birbirlerine birleştiren vilayetçe ikinci derecede bunlar mayanın da ad edilen şose yolunun²²⁸ bir an evvel inşa edilmesidir. Söylendiğine göre bu yolun inşası için 160 000 lira masraf yapılmasına tahammüllü yoktur. Hâlbuki yol çok mühim bir yoldur. İktisadi ehemmiyeti büyüktür. Be seneki dilekte Nafia Vekâletinin yardımı ile yapılması rica edilmiş ve tekrar dilekler mey anına alınmıştır. Bu sene ocak, nahiye ve kaza kongrelerinde en ziyade üzerinde icra ettikleri dilek, tohumluk ve ekmeklik buğday tevzii meselesidir. Halka bu mevzular etrafında sarıh ve izahat

---

²²⁸ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1.

verilmiş ve memleketimizde açlık mevzubahis ise de bazı formaliteler ve kırtasiyecilik yüzünden kongrelerde halkın dilek ve şikâyetlerine haklı oldukları görülmüştür. Hükümetin ahvali hazırda dolayısı ile şiddetli tedbir alınmasını ve bu gibi işleri kırtasiyecilikten kurtarılması ile iaşe teşkilatı ile buğday ofisi teşkilatının daha iyi tanzim etmesi icap ettiği ileri sürülen fikirlerdeki hakikaten nazar dikkate almaya değer. Kongrelerde herkes dilek ve şikâyetlerini serbestçe ifade etmiş ve dilekler ona göre tespit edilmiştir. Seçimler de serbest yapılmıştır. Hiçbir müdahale vuku bulmamıştır. Kongreler hakkında hiçbir taraftan hiçbir şekilde itiraz vaki olmamıştır.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

Kongrede evvelki idare heyeti haftada bir içtima etmiş ve verdiği kararları deftere geçirmiştir. Yalnız bu heyet azaları arasında şahsi işlerinin çokluğu ve ücretli kâtibin iki aydan beri hastalanmış olması dolayısı ile aza adedinin artırılmasında ve aidatın toplanmasında fazla çalışmamışlardır. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir ve teslim alması için çalışmaktadırlar. Aylık hesap işleri nizamname ve muhasebe talimatnamesine uygun olarak tutmuştur. Bütçeleri tasdik edilmiştir. Kasa defterleri, tahsilât makbuzları kaydı ve sarf senetleri muntazamdır. Aza sicil defterleri, evrak kayıt defterleri ve dosyaları da iyidir. Kazada partiye ait binaların tapu kayıtları mazbut ve muntazam olup yalnız Bağarası nahiyesinde partiye ait olup halen mektep olarak kullanılan binanın son taksitleri verilmediğinden henüz tapusu alınmamıştır.

Söke'de parti binası ihtiyaca kâfi değildir. Halkevi ile beraber yeni bina inşasına başlamıştır. Partiye ait olan demirbaş eşya, kitap ve defterler için demirbaş eşya defteri tutmuştur. Kazada aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun olarak yapılmakta olup yeni aza kaydına devam etmektedir. Kazada belli başlı eşhas partiye yazılı bulunmaktadır. Parti namzedi olarak mahallin teşekküllerine seçilmiş olanların içtimai, ahlaki, milli ideal ve çalışmaları bakımından muhitlerince sevilmiş ve sayılmış yurttaşlardır. Hava kurumunun faaliyeti iyidir. Kızılay ile Çocuk Esirgeme Kurumların çalışacak yerleri yoktur. Kaza gençlik ve spor teşkilatı, hatta beden terbiyesi mükelleflerinin faaliyeti sönüktür. Beden terbiyesi mükellefleri çalıştırmak için kanunda müeyyide bulunmadığı alakadarları tarafından ileri sürülmektedir. Gençler Halkevi salonunda toplanmaktadır ve Halkevine rağbetleri görülmüştür.

Netice

Kaza idare heyetinin hepsi yeni seçilmiştir. Çalışacakları çok memuldur. Aza adedinin artırılmasına ve aza taahhüdünün toplanmasına gayret gösterilmeleri ve Bağarası'ndaki partiye ait binanın bir an evvel tapusunun alınıp makam âlilerden gönderilmesi not ettirilmiştir.²²⁹

Karacasu Kazası Parti Teşkilatı

Parti idare heyetinde bulunan arkadaşlar mahallin en çok sevdiği ve saydığı kimselerdir. Ahlaki ve içtimai vaziyetleri, halkın kendilerine karşı sevgi ve sempati derecesi çok iyidir. Varlıklı ve sözleri dinlenir arkadaşlardır. Partide uzun zamandan beri bulunmakta ve idare heyetlerinde çalışmışlardır. Kaza parti reisi Ali Rıza Fıtil parti işlerine vukufu olan, parti işlerinde çok çalışan ve muvaffak olan bir şahsiyettir. Parti idare heyeti azaları arasında parti nüfusunu istismar eden ve vaziyetleri nizamname hükümlerine uygun olmayan ve fazla iş alan yoktur. Aralarında yakın akraba yoktur. Parti idare heyeti azaları arasında karşılıklı sempati ve itimat duyguları vardır. Birbirlerine karşı çok iyi ve şahsi arkadaşlardır. Teşkilatımız ile hükümet amir ve memurları arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Yalnız on seneye yakın bir zamandan beri Karacasu'da kaymakam bulunan Şafak Işık ile parti idare heyetimiz arasında iş ve fikir birliği yoktur. Kaza halkı dahi kaymakamın kanunsuz hareketlerinden ve bir kaymakam laubali hareketlerinden dolayı bu kaymakamı sevmemekte ve saymamakta idiler. Kaymakam Şefik Işık makam âlilerine de evvelce arz edildiği gibi keyfi muamelelerinden dolayı birçok defa mahkûm olmuş ve hülâsaten kendisini saydıramamış idi. Kimse sevmez ve hürmet etmez olmuştu. Ahiren gerek âlilerin teşebbüsü ile gerek vilayetten Dâhiliye Vekâletine yapılan şikâyetlerden dolayı kaymakam kazadan kaldırılmış ve yerine başkası tayin edilmiştir.

Halk ve parti teşkilatımızda çalışanlar kaymakam Şefik Işık'ın bu kazadan kaldırılması dolayısı ile köylülerde dâhil olduğu halde büyük bir sevinç duymuşlar ve büyük bir yükten kurtulmuşlardır. Kaymakamın buradan kaldırılmasında partimizin de delalet ve tavassutu olduğundan dolayı halkın partimize karşı olan bağlılıkları bir kat daha artmış ve hatta Karacasu'da evvelce başlanılan parti binasının ikmali inşası için birkaç gün içinde aralarında teberru sureti ile bazı partililerin 500-7000'er lira vermek sureti ile 4100 lira para toplanmıştır. Bu

---

²²⁹ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 2-3.

teberru miktarının yakında 10 000 liraya çıkarılacağı tahmin edilmektedir. Kazada halen hiçbir memur hakkında dedikodu ve şikâyet yoktur. Halk hükümetin icraatından memnundur. Vilayet parti idare heyetinin delalet ve teşvikine Karacasu kazasında tesis edilen dokumacılık şirketi çok inkişaf etmektedir. Bu kaza merkezinde hemen her ev dokumacılıkla iştigal etmektedir. Hükümet tarafından temin edilen iplikler dokumacılar çok iyi yaşamakta ve yaşayış seviyesi yükselmektedir. Kazançları şimdiye kadar hiçbir devirde nail olmadıkları²³⁰ dereceye çıkmıştır. Bundan dolayı halk memnun ve minnettardır. Hükümet tarafından temin edilen ipliklerle halk bir hafta kendi tezgâhlarında çalışabilmektedir. Daha fazla çalışabilmek için iplik yoktur. Eğer iplik temin edilir her ay halk dört hafta çalışabilecek vaziyete getirilirse zengin denilecek hale gelecekler ve kooperatife atfen fabrika tesis edecek vaziyete geleceği şüphesiz görünmektedir. Kazada parti prensiplerini yaymak için idare heyeti makamı âlileri tarafından gönderilen tamimlerini ocaklarına göndermiş ve kongreler münasebeti ile kongrelere müşahit olarak giden arkadaşlar tarafından görüşmeler yapılmıştır. Milli şefimizin son nutukları da tamim âlileri veçhile ocaklara göndermiş ve umum mahallerde okunması ve tekrar edilmesi teşebbüsüne girişilmiştir. Merasim günlerinde halk kürsülerinde ve halk hatiplerinden istifade edilmiştir.

1) Kongreler

Kaza kongreleri tayin edilen müddet içinde nizamname ahkâmına uygun olarak yapılmıştır. Yalnız köy ocaklarında bütçeler tanzim edilmiştir. Kaza kongresinde bizzat müşahit olarak bulundum. Geçen sene kaza kongresinde tespit edilen dileklerin hepsine cevap alınmıştır. Cevaplar tanzim tamim etmiştir, yeni dilekler de tespit edilmiştir. Kongrelerde herkes dilek ve şikâyetlerini serbestçe ifade etmiş ve seçimler serbest yapılmıştır. Kongreler hakkında hiçbir şekilde şikâyet vaki olmamıştır.

2) İdare Heyeti İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir içtima etmiş ve ittifakla verdiği kararları karar defterine geçirmiştir. Devam etmeyen aza yoktur. Aza âdetinin artırılmasına ve aza taahüdünün toplanmasına gayret edilmiştir. Partinin durumunu bildiren 6 aylık mesai raporu tanzim olarak verilmiştir. Yeni teşekkül eden idare heyeti eski idare heyetinden devir ve teldim almıştır.

---

²³⁰ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1.

Hesap işleri: Tasdik edilmiş bütçeleri vardır ve kasa defteri tutmuşlardır. Hesaplar nizamname ve talimatname ahkâmına uygun olarak tutulmuştur. Halkın para teberru miktarları artığından bütçede yazılı olan miktardan fazla varidat temin etmiş olduklarından bu fazla paranın bütçeye ilavesi ile bütçenin yeniden tanzim ve tasdiki, teberrua alınmış olan 4000 lirayı müteceviz paranın bilahare inşaatta kullanılmak üzere en yakın bankaya yatırılması ve cüzdan alınması not ettirilmiştir. Bütçeye yazılı olan 150 000 lira bütçede müfredatının neden ibaret olduğunu müleyyin musattak bir liste ilhak etmeleri lüzumu da tarif edilmiştir. Evrak kayıt defterleri, doylar ve aza sicil defterleri çok iyi ve muntazamdır.²³¹

Karacasu parti binası ihtiyaca kâfi değildir. Bir salondan ibaret bir yerdir ve kira ile tutulmuştur. Bu bina içindeki eşyalara, defterlere ve kitaplara iyi bakılmaktadır. Demirbaş eşya defterine kayıt etmişlerdir. Yeni parti binası inşa için evvelce inşasına başlanılan binanın birinci kat duvarlarına kadar ikmal edilmiştir. Bu binanın ikmal inşaatı için teberru sureti ile toplanan 4100 lira para ile evvelce inşaat için ayrılmış olan ve bankaya yatırılan 1000 lira ceman 5100 lira paraları vardır. Bu para miktarı teberru sureti ile 10 000 liraya iblağ çalışılmaktadır. Yalnız mevcut binanın planını ıslahı lazımdır. Kendilerine bu cihet tahriren tarafımdan bildirilmiştir. Kazada partiye yeniden aza kayıt işlerine devam edilmekte ise de bazı köy ocaklarında 934 senesinden beri yeni aza kayıt görülmemektedir. Bu gibi köy ocaklarına da yeni aza kaydına devam edilmesi tebliğ edilmiştir. Kazada Kızılay, Türk Hava Kurumu ve Çocuk Esirgeme kurumları vardır. Bu teşekküllerde çalışan arkadaşlar mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Parti heyetimiz bu teşekküllerin çalışmalarında müzaheret ve muavenet yapmaktadır. Kazada spor işleri sönüktür. Spor sahası ve spor malzemesi temin edilmemiştir. Hatta beden terbiyesi mükellefleri gençleri dahi ihmal edilmiş vaziyettedir. Bunları toplayan ve çalıştıran halen yoktur.

Netice

- 1) Parti idare heyeti çok iyidir. Parti işlerinde intizam ve inkişaf görünmektedir.
- 2) Yeni bir parti inşası için yeniden teberru sureti ile 4100 lira para toplatmışlardır. Bu paranın bütçeye ilave sureti ile gösterilmesi ve inşaata sarf edilmek üzere en yakın binaya yatırılması lazımdır.

---

²³¹ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 2.

- 3) Evvelce inşasına başlanılan parti binasının planını tatil etmek ve planı ihtiyaca uygun bir hale getirmek lüzumu vardır.
- 4) Köy ocaklarında yeni aza kaydına devam edilmesi lüzumu görülmüştür. 934'ten beri yeni aza kayıt edilmemiş köyler vardır.²³²

Bozdoğan Kazası Parti Teşkilatı

Parti idare heyetinin 3'ü yeni olarak bu defaki kongrede seçilmişlerdir. Geçen seneki idare heyetinden de 4 kişi tekrar seçilmiş kimselerdir. Bozdoğan'da öteden beri ahenksizlik, geçimsizlik vardır. Tam ahenk temini imkânı olmamışsa da oldukça salah vardır. Parti idare heyeti azalarından bir kısmına rakip olanlar ve sevmeyenler vardır. Her iki taraf zaman zaman birbiri aleyhine şikâyetler bulunmakta ve hükümet dairelerini, makamı âlileri meşgul etmektedir. Bu kazada vuku bulan şikâyetleri taktik etmekle beraber şikâyetlerin tezvirattan ibaret olan kısımlarına ehemmiyet ve cevap vermemek müreccaktır. Muhik şikâyetler ise zaten kanuni ve nizami safhalarını takip etmekte ve intaç edilmektedir. İdare heyeti azaları arasın da parti nüfusunu istismar eden, fazla iş alan ve aralarında yakın akraba bulunan yok ise de, idare heyetinde bulunanların gayesi parti nüfusunda istifade etmek ve bütün teşekküllerdeki vazifeleri ellerinde bulundurmaktadır. Mevcut idare heyetini devirmek ve bunların yerlerine geçmek isteyenler dahi aynı gayeyi gütmektedirler. Parti teşkilatı ile hükümet amir ve memurları arasında da tam iş ve fikir beraberliği yoktur. Kaymakam Vasfi Özdemir ile parti heyeti ve belediye heyeti arasında daimi bir mücadele vardır. Şimdiki kaymakam vaziyeti idare edememektedir. Hükümet tabibi ile kaymakam arasında gerginlik vardır. Birbirleri aleyhine yürümektedirler.

Belediyede yolsuzluk masrafları vardır diye harekete geçen kaymakam, kendisine birçok aleyhtarlar toplanmasını intaç etmiştir. Kaza Türk Hava Kurumu şubesinde suiistimaller vardır diye harekete geçen ve bu harekette az çok isabet ettiği görülen kaymakamın buradan da aleyhtarları artırmışlardır. Kaymakamın bütün giriştiği işleri bir an evvel intaç etmediğinden ve muamelatında yavaşlık görüldüğünden git gide aleyhtarları çoğalmış ve birçok tezvirata maruz bırakılmıştır. Vilayet valisi Bay Sabri Çıtak'ta kaymakamın, kazada idare makinesi iyi işlemediğine ve otorite tesis edemediğine kani olduğunu ifade

---

²³² BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 3.

etmiştir.²³³ Kaza hükümet tabibi Şadi Gökoğan oğlu ile belediye ve parti teşkilatı arasında da daimi bir gerginlik ve anlaşmazlık vardır. Kaymakam, belediye reisi ve parti teşkilatında çalışan, hükümet tabibinin hastalardan fazla para alması, aramasından ve usulsüz hareketlerden dolayı resmi makamlara şikâyetlerde bulunmuşlardır. Hükümet tabibi de bunların aksine olarak teşkilatta çalışanların değersiz ve karaktersiz kimseler olduğunu ifadesinde bulunmaktadır. Bittabi diğer memurlarda bu cereyanlara ve dedikodulara karışmaktadırlar. Bu vaziyete göre, araları açık olan ve telif etmek imkânı kalmamış olan kaymakam ile hükümet tabibinin değiştirilmesi ve buranın dedikodularından kendilerini sakınabilecek ve otorite tesis edecek çok muktedir bir kaymakamın gönderilmesi zarureti vardır. Kaza idare heyeti parti prensiplerini yaymak için muayyen olarak çalışmalar yapmış ise de merasim günlerinde halk hatiplerinden istifade edilmiş ve ocak kongrelerine müşahit gitmek sureti ile görüşmeler yapmıştır. Halkevinde de bu hususta bazı çalışmalar yapılmış ver halkevin de radyodan halk istifade ettirilmiştir.

1) Kongreler

Kazada tayin edilen müddet içinde ocakların ve kaza merkezinin kongresi yapılmıştır. Kaza kongresinde bizzat bulundum ve kongreye riyaset yaptım. Kaza kongresi, nizamname hükümlerine uygun olarak yapılmışsa da ocak ve nahiye bütçelerini tasdik etmek salahiyeti kaza idare heyetine bırakılmıştır. Geçen seneki kongre dileklerinin hepsine cevap gelmiştir. Bu defaki dilekler ve kongrede tespit edilmiştir. Yeni kaza idare heyeti dilekleri tasnif ederek vilayete göndermesi için kongreden salahiyet almıştır. Kongrelerde her kes dilek ve şikâyetlerini serbestçe ifade etmiş ve seçimlerde serbest yapılmıştır. Kongre hakkında itiraz vuku bulmamıştır.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir içtima yapmış ve ittifakla verdiği kararları deftere geçirmiştir. Devam etmeyen aza yoktur. İdare heyeti, aza adedinin çoğaltılmasına ve aza taahüdatı %10'dur.²³⁴ Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir almak için not ettirilmiştir. Senelik devir mazbatasını tanzim edeceklerdir. Geçen seneki

---

²³³ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1.

²³⁴ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 2.

devir muamelesi yapılmıştır. Kongre, idare heyetini yeni seçmiş olduğundan idare heyeti aralarında iş bölümü yaptıktan sonra devir mazbatasını tanzim edeceklerdir.

Hesap işleri: Tasdik edilmiş bütçeleri ve kasa defterleri vardır. Hesap işleri nizamname ahkâmına uygun olarak tutulmuştur. Sarf senetleri ve tahsilât makbuzları işi muntazamdır. Gelen giden evrak defterleri ile dosyalar ve aza kaydına mahsus sicil defterleri ve alelumum kuyudat ve muhabere işleri muntazamdır. Kazanın tapulu malı yoktur. Partinin çalıştığı bina belediyeye aittir. Eşyaya iyi bakılmaktadır. Eşyaya, defterlere ve kitaplara numara konulmuştur ve demirbaş eşya defterine talimatnameye uygun olarak kaydedilmiştir. Kazada partiye aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun olarak yapılmaktadır. Hemen belli başlı eşhasın hepsi partiye yazılı bulunmaktadır. Kazada Kızılay, Türk Hava Kurumu ve Çocuk Esirgeme kurumları vardır. Bu teşekküllerde çalışan eşhasın hepsi partiye yazılı bulunmaktadır. Kazada spor ve gençlik faaliyeti durgundur, hatta beden terbiyesi mükellefleri dahi çalıştırılmamaktadır.

Netice

- 1) Bozdoğan kaza idare heyeti, eskisine nazaran iyidir. Kaza merkezinde ikililik ve birbirleri aleyhinde manasız ve şahsi dedikodular, şikâyetler devam etmektedir. Yeni heyetin bu ahenksizliği izale etmesi memuldur.
- 2) Kaymakam ile hükümet tabibinin bir arada çalışmaları imkânı kalmıştır. Müfrit hareketleri ile her ikisi de mahallen de iyi tesir bırakamadıklarından, memurlarla halk arasında ahengi bozduklarından, idareten başka mahallere tayinleri için ait oldukları vekâletlerin nazarı dikkatlerinin celp edilmesi lüzumu görmektedir.²³⁵

Çine Kazası Parti Teşkilatı

Son kongrede yeni teşekkül eden kaza idare heyeti azalarında üç kişi yenidir. Diğer dört kişi de eski idare heyetindedir. İdare heyetini teşkil eden bu yeni ve eski arkadaşlar mahallin sevdiği ve saydığı kimseler olup ahlaki ve içtimai vaziyetleri iyidir. Bunlara muarız olanlar varsa da zümre halinde değildir, münferit eşhastır. Çine’de öteden beri halk arasında ahenk tesanüt yoktur. Şahsi menfaat rekabetleri vardır. Bununla beraber memleket ve millet işlerinde birlik tesis etmek

---

²³⁵BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 3.

her zaman mümkündür. Rakipler arasında milli işlerinde feragat nefsi vardır. İdare heyeti azaları arasında parti nüfusunu istismar eden ve nizamnameye mugayir olarak fazla iş alan ve birbirlerine yakın akraba bulunan yoktur. Parti nüfusundan istifade arayanda yoktur. İdare heyeti azaları arasında karşılıklı samimiyet ve itimat duyguları vardır. Parti nüfusu idare heyeti azarlı arasındaki bağılılığı temin etmektedir. Azalar arasında birbirleri ile geçimsizlik yapanlar vardırısa da telif imkânları her zaman buluna gelmektedir. Geçimsizlikte ısrar eden yoktur.

Teşkilatımız ile hükümet ve memurlar arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Kaza kaymakamına evvelce vilayet vasıtası ile yapılan ikaz dolayısı ile vazifesini vakit ve zamanında yapmakta ve memleket ahengi tesis etmeyi çalışmaktadır. Kaymakamın o zamandan beri çalışması, durumu çok iyidir. Teşkilatımız esasen hükümetin her türlü icraatına müzaheret etmekte ve hükümet emirlerini seve seve yapmaktadır. Halk hükümetin icraatından, takip ettiği dâhili, harici idare ve siyasetinden memnun ve müsterihtir. Kongreler münasebeti ile büyüklerimize olan bağılılık ve sadakatlerini tebarüz ettirmişlerdir. Parti prensiplerini yaymak için halkın seviye ve ihtiyacına uygun olan görüşmeler yapımlı ve konferanslar verilmiştir. Gönderilen tamimler veçhile hareket edilmiştir. Tamimler ocaklara gönderilip izah edilmiştir. Merasim günlerinde halk hatiplerinden istifade edilmektedir. Halkevinde radyodan istifade ettirilmektedir.

1) Kongreler

Kazada kongreler tayin edilen müddet içinde nizamnameye uygun olarak yapılmıştır. Kaza kongresinde bizzat bulundum ve kongre reisliğini yaptım.²³⁶ Geçen seneki kongre dileklerinin cevapları alınmıştır. Bu seneki dileklerde kongrede tespit edilmiş ve bunların ait oldukları makamlara gönderilmek üzere tefriki için ve göndermesi için kongre kararı ile yeni teşekkül edecek idare heyetine salahiyet verilmiştir. Kongrede herkes dilek ve şikâyetlerini serbestçe ifade etmiş ve seçimler gizli rey ile yapılmıştır. Kongreler hakkında hiçbir yerden, hiçbir suretle itiraz vaki olamamıştır.

2) İdare Heyeti İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir içtima yapmış ve ittifakla verdiği kararları karar defterine geçirmiştir. Bir sene zarfında aza adedinin artırmasına gayret gösterilmiş

---

²³⁶ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 1.

ise de son altı ay zarfında partiye yeni aza kaydı görülmemiştir. Aza taahhüdünün toplanmasına gayret gösterilmiş ve şimdiye kadar %30 tahsilât yapmıştır. Sene nihayetine kadar %50 tahsilât yapılması mümkün görünmektedir. İdare heyeti partinin durumunu bildiren son altı aylık mesai raporunu kuyudata uygun görülmemiştir. Raporda yeniden kayıt edildiğini bildiren aza miktarı ile toplanmış olan aza taahhüt paralarının miktarları defterlerindeki kuyudata uygun değildir. Mamafih bu hata rapor tanzimindeki dikkatsizlikten ileri gelmiştir. Yeni idare heyeti eski idare heyetinden devir ve teslim almıştır. Devir mazbatasını tanzim etmiştir.

Hesap işleri: Bütçe tasdik edilmiş ve kas defterine yekûn hataları, kayıt hataları görülmüş ve tashihi için not ettirilmiştir. Sarf senetlerinde görülen ehemmiyetsiz pul noksanları ikmal ettirilmiştir. Tahsilât makbuzları, hesap işleri talimat ve nizamnameye uygun olarak tutulduğu görülmüştür. Gelen giden evrak kaydına mahsus defterler ile dosyalar ve aza sicil defterleri iyi tutulmuştur, muntazamdır. Parti binası şimdilik ihtiyaca kâfidir. Fakat Halkevi binası da olduğu için Halkevine müsait değildir. İhtiyaca tekabül etmemektedir. Bina dâhilindeki eşyaya iyi bakılmaktadır. Eşyaya, kitaplara ve defterlere numara konulmuştur. Demirbaş eşya defteri talimata uygun olarak tutulmaktadır. Kazada partiye yeni kayıt muameleleri nizamnameye uygun olarak yapılmaktadır. Belli başlı eşhas partimize yazılı bulunmaktadır. Kaza merkezinde Kızılay, Türk Hava Kurumu ve Çocuk Esirgeme kurumları vardır. Bu teşekküllerde çalışan arkadaşların hepsi partilidir veya hürdür. Teşekküller partimiz tarafından müzaheret ve yardım görmektedir. Teşekküllerin faaliyetleri çok iyidir. Spor ve gençlik faaliyeti iyidir. Spor sahası temin edilmiştir. Gençler Halkevi salonlarında ve binasından istifade etmektedir. Birçok spor levazımı da temin edilmiştir.

Netice

- 1) Kaza parti idare heyeti iyi bir heyettir. Parti işlerinde inkişaf ve intizam vardır.
- 2) Altı aylık mesai raporunun daha sıhhatli olarak tanzimi ve hesap işlerinde daha fazla dikkat etmeleri ve arkadaşlar arasında ahenk ve tesanüttün temini kendilerine ve lazım gelen de tarafımdan izah edilmiştir.²³⁷

---

²³⁷ BCA CHP (490.01/622.41.1), s. 2-3.

4.7. 1943 Yılı Parti Müfettişlik Raporuna Göre Aydın

C.H.P Sayın Genel Sekreterliğine

1.8.43'de Aydın'a vararak vazifeme başladım. Vali, parti ve belediye reisini ziyaret ettim. Halen Umumi Müfettişlik başmüdürlüğüne tayin edilerek Aydın'dan ayrılan vali Süheyl Karafakoğlu'nun vilayette bir senelik memuriyeti esnasında gerek partili arkadaşlar, gerek idare amirleri ve halk arasında bıraktığı intiba çok iyi ve herkes ayrılmasından acı duymaktadır. Bilhassa parti ile sıkı bir iş birliği yapmış bulunması dikkat ve takdiri çekmektedir. Kendisi ile birkaç defa görüşmem de iyi karakterli, halkçı ve idareci bir vali tesirini bıraktı.

Parti reisi ertesi günü, vilayet idare heyetini, kazak idare heyetini ve Halkevi reisini, şube komite reislerini bana tanıttırdı. Bundan sonra Aydın'da bulunan mebus General Refet Alpman ile birlikte bütün hükümet dairelerini gezdik, müdür veya vekillerden vilayet işleri hakkında notlar aldık. Doktorlar, mühendisler, bazı tüccar ve çiftçilerle görüştük, hayır müesseselerini, bazı fabrikaları ziyaret ettik. Halkın toplu bulunduğu yerlere giderek onlarla temas ettik, dileklerini dinledik. İntibalarımı sırası ile arz ediyorum.

1) Parti Teşkilatı

Vilayet idare heyetini teşkil eden dokuz azanın, beşi yüksek tahsillidir, ikisi idadi, ikisi de orta tahsili bitirmişlerdir. Aralarında geçimsizlik olmayıp düzenle çalışmaktadırlar. Yalnız vilayet idare heyetinden sıtma mücadele reisi Dr. Rüştü Erinçer, parti reisinin parti nüfusunu şahsi menfaatleri lehinde kullandığı ve aynı zamanda üzerine aldığı belediye reisliği vazifelerini ihmal ettiğini, akaryakıt dağıtımında sıra gözetmeyerek dostluklarla hareket ettiğini, fazla olarak da ahlak karakterinin zayıf bir (Homoseksuel) olduğunu söyledi. Bu saydıklarının müeyyidelerini sayma üzerine meslektaşlarından birkaç isim saydı. Fakat henüz bu hususta, sırasız bulduğum için, incelemeler yapmadım ve şahsi bir fikir edinemedim. Ethem Menderes, görünüşte zarif, kibar tavırlı, malumatlı ve bilhassa parti işlerinde çok gayretlidir. Zamanla kendisini ve intiham eden arkadaşı ile hariçteki inanılır kimseleri etüt ederek kanaatim arz edeceğim tabiidir. Şunu da ilave edeyim ki muamelatı tetkik ederken, Dr. Rüştü Erinçer'in partide kayıtlı bulunmadığı dikkatimi çekti. Yaptığım tahkikatta Bandırma'da kayıtlı olduğunu söylediği ve Bandırma partisine yazılan teskereye, kaydı bulunmadığı ve hangi

ocakta yazılı ise kendisinden sorulması cevabı geldiği anlaşılmıştır. Bu hususu takip etmekteyim.

Partinin çalışmaları ve verimi iyidir. Vilayetin umum aza âdeti 1941 de (36575) iken, 1942 de (344), 1943 de (866) artması ile (37788)'e çıkmıştır. Yüzde nispet 13,35'dir. 1943 başından beri (7774.91), masrafı (6309,77), kasa mevcudu (1465,14) liradır.²³⁸ Hesap ve bütçe, demirbaş eşya, yardım paralarında uygunsuzluk ve noksanlık yoktur. Yalnız aza aidatı tahsilâtına, kazanın mevsim hususiyeti sebebi ile henüz başlanmıştır. Vilayet idare ve kaza heyetleri toplantılarını muntazam yapmakta, halk dilekleri ile meşgul olmaktadırlar. Aydın merkez kazasının aza âdeti 1941 de (14491), iken 1942 de (230), 1943 içinde (108) artması ile (14829)'a çıkmıştır. Yüzde nispeti 14,5'tir. Geliri 1943 başından beri (693,34), masrafı (511,06), kasa mevcudu (182,88) liradır.

2) Halkevi

Halkevi reisi Avukat Neşet Akkor'dur. Halkevi reisi 1932 teşrini evvelinden beri bu vazifenin başındadır. Bu kadar uzun bir zaman zarfında değişmeden reislik yapan Neşet Akkor hakkındaki intibaim müsaittir, hiçbir şikâyet duymadım. Halkevinin şube teşkilatı tamdır. Fakat şubelerin başında bulunan arkadaşlardan hepsi mesleklerinde ihtisas sahibi değildir. Mesela Güzel Sanatlar Şubesinin başında inhisarlar satış amiri, Sosyal Yardımda noter, köycülükte vilayet daimi encümen azasından hava kurumu müdürü, müze ve tarihte belediye hesap işleri müdürü vardır. Bu arkadaşlar çalışmakta iseler de, şubelere göre mütehasıs olanlar bulunduğu takdirde iş başına geçirilmeleri daha uygun olacaktır.

Halkevi aza sayısı 1941 de (401) iken, 1942 de (50), 1943 de (35) artması ile (486) olmuştur. Gelir: 1943 mali yılının başından beri geliri (2389,22), masraf (1220,94), kasa mevcudu (1168,28) liradır. Kitap sayısı (3212)'si ciltli, (813)'ü ciltsiz olmak üzere (4025)'dir. Altı ay içinde (432) kitap, (4614) kişi de gazete ve mecmua okumuştur. Hesapları düzgün, defterleri tamamdır. Yalnız mefruşatı tamam değildir. Belki yine mevsim sebebi ile olacak, Halkevinde umduğum kadar bir canlılık görmedim.

---

²³⁸ CHP Aydın Bölgesi müfettişi Kocaeli Mebusu Dr. Fazıl Şerafettin Bürge Teftişi Raporu, 21.08.1943, Tarihli Rapor, BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 1.

3) Hükümet Daireleri İle Temasım

a) Maarif İşleri

Aydını en mühim eksiği, liseden mahrum oluşudur. Büyük kurultayda dileklerin en önemlilerinden birini bu teşkil etmiştir. Merkez kazada 33 ilkokul, 38 eğitilmiş okul, 1 erkek sanat enstitüsü, 1 ortaokul, iki hususi dikiş yurdu vardır. Aydın kız sanat okulu ve orta ticaret okulu için arsa ve bina aranmaktadır. Orta ticaret okuluna kira ile bir bina bulunmuş ve yakında açılacaktır. Mecburi okuma çağındaki çocuk adedi merkez kazada (12055)'i erkek, (10535)'i kız olmak üzere (22590)'dır. Buna mukabil (3819) erkek ve (1765) kız olmak üzere (5584) çocuk okumaktadır. Okuma nispeti %27,4'dır. Bu istatistiğe göre mecburi okuma kanunu iyi tatbik edilmemektedir. Halk dersaneleri üç seneden beri faal değildir. Yalnız Halkevi cezaevinde okuma yazma bilmeyen mahpuslara mahsus olmak üzere her yıl iki kurs açmaktadır.²³⁹

b) Nafia İşleri

Çok ihmale uğramıştır. Vilayetin 450 kilometrelik şoseslerinden yalnız Aydın-Çine şosesi ufak bir kısım müstesna muntazamdır. Birde Nazilli-Bozdoğan, Söke-Ortaklar şosesi iyidir. Menderes köprülerinde, bir tanesi müstesna, diğerleri ya geçilmez bir halde yahut da geçilmesi tehlikeli bir vaziyettedir. Acele olarak beş köprünün yapılması lazımdır. Bu işe partimizin de önem vermesi faydalı olur.

c) Su İşleri

Vilayetin en mühim derdi menderestir. Birçok yerlere, kışın su baskınından gidilmemekte ve hatta Söke'nin Bağarası ve Akköy nahiyelerine, şehirden beş kilometreden itibaren ancak sandalla gidilebilmektedir. Su işleri hakkında birçok etütler ve projeler yapılmakta ise de henüz bazı müstesnalara ile tatbikat sahasına geçilememiştir. Sulama işlerinden de, dolaştığımız yerlerde birçok haklı ve acı şikâyetler işittim. Kanallar yüzünden köylülerle hükümet memurları arasında daimi bir niza mevcuttur.

---

²³⁹ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 2.

d) Ziraat İşleri

1943'te buğday, arpa, yulaf, mahlût, çavdar olmaz üzere 276840 dekar arazi ekilmiştir. Güzlülerde tarlada tahmin yapılmadığı için kaçakçılık olduğu zan ediliyor. Kombina teşkilatı yoktur.

İslah istasyonları: Nazilli'de pamuk üretme istasyonu, Aydın'da hususi muhasebenin deneme fidanlığı, Erbeyli'de incir ıslah istasyonu vardır. Ziraat mektebi olmamsı vilayetin mühim bir noksanıdır. Ofis işlerini Ziraat Bankası yapmaktadır. Vilayetin bir ziraat programı yoktur. Aydın'ın üç mühim mahsulü pamuk, incir ve zeytindir. Ayrıca Aydın, Çine ve Söke kazalarında tütünde önemli mahsuller arasındadır. Merkez kazada 3, bütün vilayette 10 pamuk fabrikası vardır. Vilayetin bir senelik pamuk istihsali vasatı 6 milyon kilodur. Pamuk ekilen birçok yerlerde çiftçilerle görüştük, mühim bir dilekleri pamuğun istihsal masrafının çokluğu ve buna mukabil hükümetin koyduğu fiyatın azlığıdır. Aydın'da büyük pamuk işi yapan bir fabrikacıdan aldığım hesaba göre, çekirdekli pamuğun sigorta, yıpranma payı ve nakliye ücretleri hariç olmak üzere maliyet fiyatı 55, buna %12 hükümet hissesi ilave ve Nazilli pamuk üretme istasyonunda bize verdiği fiyatla mukayese edilecek olursa bir kilo çekirdekli pamuğun maliyeti fiyat 82,75 kuruş olması lazım gelmektedir. Pamukçuların bu mühim dileğini, pamuk ziraatının istikbali bakımından partimizce de takibi çok ehemmiyetlidir.

Zeytinyağı ise; Aydın'ın zeytinyağı istihsali senede vasatı 4.300.000 kilodur. Vilayette altısı merkezde olmak üzere 16 zeytinyağı fabrikası vardır. Temas ettiğim müstahsillerin dilekleri, muamele vergisinin tatbik şeklidir ki buda, hükümet hissesinin yağ çıktığı gün değil istenildiği zaman alınmakta olmasındandır. Zeytinyağı durdukça fire verdiğinden vergi memurları ise bu fireyi kabul etmediklerinden fabrikacılar %2-5 fazla yağ ödemek zorunda kalmaktadırlar. Müstahsiller, vergi memurlarının yerleri bulunmamak itirazlarına karşı kazan veya depo da vermek kolaylığını göstermekte iseler de buna rağmen uzun zaman bekledikten sonra vergi almaları, tortu yüzünden kendilerini büyük zararlara sokmakta olduğunu ve bu hususta partinin yardımını dilemektedirler.²⁴⁰

İncir; 5.829.000 kilo kuru incir çıkaran vilayetin muhtelif incir mıntıklarındaki etütlerim esnasında, satış kooperatifleri müstahsillerin işlerini yoluna koyduğunu bir şikâyetleri olmadığını anladım.

²⁴⁰ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 3.

Tütün; istihsal 1.008.000 kilodur. Söke tütüncüleri, Söke'ye nakliyatın zorluğundan yol olmayışı, Akköy mıntıkası tütünlerinin Kuvala Limanından ihracını istiyorlar. Çine tütüncüleri de, inhisarlar idaresinden her yerde olduğun gibi bir depo yaptırmasına partinin tavassutunu diliyorlar.

e) İktisadi İşler

İktisadi işler; Aydın, Denizli, Isparta, Burdur, Antalya ve Muğla'yı havi Aydın mıntıkası idaresindedir. Vilayet içinde Nazilli'de Basma Fabrikası, İki Sabun, Bir Prina, Bir Pulluk fabrikaları iki de dalyan vardır. 99'u Aydın, 1070'i Karacasu, 64'ü Nazilli ve 21'i Bozdoğan da olmak üzere 1254 dokuma tezgâhı, fakat bütün bu kooperatif ortaklarının üzerinde hâkim iki şahıs vardır. Bunlar işçilerden istedikleri gibi istifade temektedirler.

Madenler; vilayette biri işler, ikisi işlemez halde 3 limit, işlemez 3 zımpara, işlemez bir demir madeni vardır. Demirden başka işlenmeyen madenler 1939'dan beri faaliyetlerini tatil etmişlerdir. Bilhassa Linyitin işletmesi için partimizin teşebbüsleri yerinde olacaktır.

f) Ticari İşler

Ticaret ve Sanayi Odaları vilayet merkezi ile Nazilli ve Söke'de vardır. Diğer kazalarda mümessiller idare eder. Hatta bunlarında bulunmadığı yerlerde jandarmalar bakmakta imişler. Burada en önemli mesele çimentodur. Aydın Vilayetin ayda normal olarak 300 ton çimentoya ihtiyacı vardır. Bunu hiç değilse üçte birinin muntazaman tamimine tavassut partiden rica edilmektedir.

g) Maliye

Vilayette toprak mahsulleri ofisi yoktur. Bu işe maliye bakmaktadır. Bilhassa toprak mahsulleri vergisinin alınması tarzı, bu yüzden güçleşmektedir. Şimdiye kadar vasatı olarak %50 ödenmiştir. Ölçünün harmanda dolu ile yapılması, devlet hissesinin yığma usulü ile alınması, müstahsilin hissesinin silme olarak ölçülmesi, ölçü kolunun tespit ettiği yabancı madde miktarının teslim ambarlarında ve ofiste yeniden tahlili ve tespiti şikâyeti mucip olmaktadır. Bu suretle muhtelif ölçülerle alınan bu verdinin standart edilmesi çok muvafık olacaktır.

h) Adliye Ve Asayiş

Memnuniyet vericidir. Son bir yol içinde Aydın merkez kazasında 9, Nazilli'de 8, Çine'de 7, öldürme vakası olmuştur. 1942 de Aydın şehrinde yalnız bir öldürme vakası olmuş, diğerleri ait cürümlerdir. 1943 yılın başından beri hiç öldürme vakası olmamıştır. Adi cürümler arasında hırsızlık en fazla gelir ki bu da 1942 de 66, 1943'ün altı ayında 86'dır. Diğer cürümler kız kaçırma, silah çekme, dolandırıcılık ve diğer müteferrik suçlardır. Kız kaçırma, dolaştığım bazı nahiyelerde ihtiyaç halinde görülmüştür. Fakat bunların hemen hepsi meşru evlenme ile neticelenmiştir. Bu sebeple köylerde askının bir haftaya indirilmesi çok muvafık olacağı ve kasabalarla köyler arasında asgari ve azami müddet tayininin muvafık olacağı fikrindeyim.

i) Sıhhat Ve Sosyal Yardım

Aydın'da tam teşekküllü bir hastane, bir doğum ve çocuk bakımı, bir de belediyenin bir muayene evi vardır. Hastanenin yatak adedi 120'dir. Doğum evi 20 yataklıdır.²⁴¹ Mebusumuz General Refet Alpman ile hastaneyi ziyaret ettik. Fakat fena bir intiba ile ayrıldık, pis ve intizamsız bulduk. Buna mukabil doğum evi çok temiz, iyi işler bir halde idi. Sosyal yardıma ait bir eser göremedim.

Sıtma mücadelesi; Aydın sıtma mücadelesi, Denizli, Sarayköy, Buldan'ın Acıpayam ve Çal'ın bazı köyleri, Torbalı, Karahayıt, Nazilli, Bağarası ve Çivril şubelerini muhtevindir. Sıtma vakalarının %79'u tropikadır. Mücadele, ilkbaharda sıtmalı ve dalaklıların muayenesi ile başlar, sıtma mevsiminde müracaat eden ve sıtma olduğu laboratuvar muayenesi ile tespit edilen hastalara beş günlük kinin veya ata berin verir. Mıntıkada Nazilli fabrikasında yapılmış 20.000 metre cibinlik 1100 kişiye dağıtılmıştır. Menderes ıslah edilmedikçe sıtmanın ortadan kalkmasına imkân yoktur. Bilhassa bir milyon liralık keşfi yapılmış olan Nazilli fabrikasının hemen yanındaki bataklıkların kurutulması en önemli bir meseledir. Teşkilat, bilhassa mücadele sıhhat memurları bakımından zayıftır. Hazırlanmakta olan ücretlerin maaşa tahvili kanunda sıtma mücadelesi sıhhat memurlarının da nazarı dikkate alınması bu memurların mücadeleye alakalarını artıracaktır. Partimizin bu son dilekle alakalanması çok faydalı olacaktır.

---

²⁴¹ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 4.

j) Nüfus

Vilayetin nüfus işleri son zamanlarda iyi gitmektedir. Umum vilayette 138203 erkek, 142533 kadın olmak üzere 280736 nüfus vardır. Merkez kaza nüfusu 93263'ür. Vilayette neşepsiz çocuklar vardır. Fakat bu daha ziyade iş kabiliyeti noktai nazarındadır. Yani karısı ihtiyarlayan ve tarlada çalışmayan erkek kendisine bir iş arkadaşı aramakta bu yüzden neşepsiz çocuklar doğmaktadır. Nüfus işlerinin daha esaslı bir surette takibi için seyyar nüfus memurluklarının ihdası çok muvafık olacağı kanaatindeyim.

k) Hayır Müesseseleri

Aydın'da Kızılay, Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu, Yardım Sevenler Cemiyeti ve Türk Maarif Cemiyeti mümessilliği vardır. Kızılay, 10.000 üyeli olup çalışması iyidir. Hava Kurumu 1200 yardımcı, 20 asil aza sayısı vardır. 1942 tahmini bütçesi 61.000 lira olduğu halde 70535 liralık tahsilât yapılmıştır. 1943 yılı için 78.000 lira gelir tahmin edilmiş, ilk altı ayda bunun 23379 lirası tahsil edilmiştir. Çocuk Esirgeme Kurumu, şimdiye kadar ihmal edilmiş bir halde olup yeni seçilen idare heyeti, kurumu faaliyete sevk edeceklerini temin etmişlerdir. Bu münasebetle her üç hayır cemiyetin pul işlerine dokunmak istemiyor. Bilhassa Hava Kurumu, pul sarf eden memurlara %20 gibi fazla bir kar verdiğiinden bu memurlar fazla para kazanmak için halkı tazyik ettiklerinde şikâyet olunmaktadır. Bu karın, daha makul bir hale indirilmesi muvafık olacağı kanaatindeyim. Yardım Sevenler Cemiyeti, işlerine dair istediğim malumatı edinmeye muvafık olmadım, mamafih normal çalışmakta olduğunu tahmin etmekteyim.²⁴²

Nazilli

Nazilli'nin merkez parti ve Halkevi çalışmaları memnuniyet vericidir. Aza mevcudunun mukayeseli sayısında muntazam bir artma vardır. 1941 de 5435, 1942 de 581, 1943'de de481 yeni aza girmiştir, toplam 6497, yüzde nispeti 2'dir. Bütçesi 20783 lira olup bunun 16543,88 lirası yeni parti binası yapılmak üzere Genel Sekreterlik emrindedir. Merkezce seçilen 30.000 liralık bina tipinin şehrin ehemmiyet ve kesafetine nazaran tatmin etmeyeceğini 50.000 liralık tiplerden yapılmasına, Genel Sekreterlikten müsaade almak için tavassutumu dilediler. Parti

---

²⁴² BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 5.

reisi, idare heyeti gerek kendisi ve gerek hükümetle düzenle çalışılmaktadırlar. Aralarında geçimsizlik yoktur. Parti reisi Emin Bilgen, belediyenin de başında olmasına rağmen faaldir. Halkevi, 41 de 411, 42 de 37, 43 başından beri kaydettiği 38 yeni aza ile 486'yı bulmuştur. Bütçesi, 42 de gelir 2890, sarfiyatı 2842,44, 43 de geliri 3600, sarfiyatı 1084 kasa mevcudu 516 liradır. Gerek partini ve gerek Halkevinin hesap ve bütçe işleri defterleri düzgündür. Kütüphane, Güzel Sanatlar, temsil, spor ve sosyal yardım kolları faaldir. Bu sene içinde bir resim sergisi açılmış, muntazam temsiller verilmiş, caz ve bandosu vardır. Sosyal yardım şubesi diğer hayır cemiyetleri ile iş birliği yaparak çalışmaktadır. Spor faaliyeti iyidir. Futbolda vilayet birincisi olmuştur.

Sümer Halk Partisi

Hemen hemen basma fabrikasına ait olan bu partinin 585 azası vardır. Yüzde nispeti 23,4'tür. Parti reisinin memuriyeti başka bir tarafa nakil edildiğinden halen reisi yoktur. Defterlerinin de kilitli olduğu için tetkik edemedim, acele bir reis seçmelerini tavsiye ettim.

1) Halkevi

Faaliyeti iyidir. Güzel Sanatlar, spor, soysal yardım, kütüphane ve köycülük kolları vardır. Kütüphanede muntazam tasnif edilmiş ve çoğu ciltlenmiş olmak üzere 852 kitabı vardır. 1942 senesi zarfında 802 kitap okunmuştur. Halkevinin Güzel Sanatları kısmı çok faaldir. Birçok tablolar yapılmış, bunların birçoğu Halkevlerin resim sergisinde iyi dereceler almıştır. Yalnız Nazilli parti, Halkevi reisleri ve kaymakam, Sümer'de bir Halkevinin bulunmasının ve bilhassa temsil ve musiki elemanlarının ikiye bölünmesine sebep olduğu cihetle faydasız ve hatta merkez Halkevi çalışmaları zarar verdiğini iddia ediyorlar. Sümer'in nahiye dahi olması itibarı ile bir kazada iki Halkevi olamaz diyorlar. Eğer talimatnameye aykırı gelmiyorsa ben bu kanaatte değilim. Çünkü Sümer Halkevi fabrikanın memur ve işçi 3309 kişinin mühim bir ihtiyacını tatmin etmekte ve faaliyeti de memnuniyet verici bir şekildedir. Nazilli'de bulunduğum esnada kaza kaymakamı ile fabrika müdürü arasında mühim bir geçimsizliğe vakıf ve şahit oldum memleket içinde, her iki tarafına haysiyet kırıcı dedikodularına sebebiyet veren bu vaziyeti tetkik ettim. Vardığım neticeyi belirtiyorum:²⁴³

---

²⁴³ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 6.

- a) Hadise, kaymakamın üç top basmayı değiştirmek için müdüre müracaatından çıkmıştır. Müdür, bunu fabrika nizamnamesine uygun olmadığını mamafih bir defalık değiştirmeyeceğini ve elindeki basmaların gönderilmesini söylemiş, kaymakam ise evvela basmaları yollamasını, kendisinin kendisinin sonra göndereceğini söylemiş, müdür buna razı olmamış ve basmaları göndermekten kaymakamda vazgeçmiştir. Bu hadiseden sonra aralarına soğukluk girmiş ve her iki tarafta zaruri münasebetlerinde bir birlerine güçlük çıkarmaya başlamıştır.
- b) Kaymakam, fabrikanın un ve diğer gıda maddelerini, akaryakıt gibi zaruri ihtiyaçlarını daima zorlukla ve belediye reisinin müdahaleleri ile temin ediyormuş. (Belediye reisinden tahkikatım bunu doğruluğunu göstermiştir.)
- c) Kaymakamın iddiasına göre müdürün gündelik kesmek, işçilere hakaret etmek, lüzumsuz yere işlerinden çıkarmak gibi uygunsuz hareketleri varmış ve mütemadiyen kendi aleyhine tahrikât yapıyormuş.
- d) Müdürün iddiasına göre kaymakam, bir cürüm ortak ile birlikte köylünün nüfus teskerelerini toplayarak mukabilinde aldığı basmaları sahiplerine tamamen dağıtmamış ve suiistimal etmiştir. Mili bayramlarından birbirine iştirak için bir gün evvel o da saat 18:30 da fabrika müdürünü haberdar etmiş, o da hazırlık yapmamış, kutlamaya bu yüzden iştirak edememiştir. Bunu vesile yapan kaymakam, müdüre tehditkâr bir ihtar göndermiştir.
- e) Müdür fabrikada bir komünist marangoz bulunduğunu, bu adamı yakından takip ve tarassut için çırak sıfatı ile iki sivil memur göndermelerini emniyet amirine bildirmiş, kaymakam bu işe lazım gelen ehemmiyeti vermemiş, baştan savma ve sert bir lisanla yazılmış bir cevap göndermiştir. Bu marangoz hala fabrikada çalışmakta idi.

Bunların aralarını bulmak ümidi ile her ikisini de davet etmesini belediye ve Halkevi reislerine söyledim, geldiler, fakat yemekte bir telefon kurmak meselesi yüzünden, önümde ileri derecede münakaşa ettiler. Kaymakam burada soğukkanlı davrandı ve daha bir vaziyete meydan vermedi. Fakat bende, bu hadiseden sonra bunların aralarını bulmanın imkânsız olduğunu hükmettim. Nazilli fabrikası gibi çok mühim bir müessesenin başında bulunan adamla bir idari

amirin arasındaki bu geçimsizliği çok tehlikeli buluyorum. Partimizin bu husustaki müdahalenin ehemmiyetli telakki etmekteyim.

2) Maarif İşler

Kazada bir ortaokul, 24 ilkokul, 2 hususi dikiş yurdu vardır. Mecburi tahsilât çağındaki çocukların adedi, köylerde 6260 erkek, 5488 kız, merkezde 1789 erkek, 1613 kız olmak üzere 3402'dir. Okuyan çocukların sayısı toplam 4248 olduğuna göre yüzde nispeti 28'dir. Kaza merkezinde ortaokul kurma cemiyeti kurulmuştur. Bunu gayesi, fakir çocukları okutmak ve yüksek tahsili takip ettirmektedir. Şimdiye kadar 22.000 lira para toplanmıştır.

Pamuk meselesinde burada da şikâyet vardır. Hatta sulama işi Nazilli'de, Aydın'dan daha aşağı olduğunu, motorla yapılmakta ve kilo başına Aydın'a nispetle daha pahalıya mal olmaktadır. Kazanın mühim ihtiyaçlardan biride dispanseridir. 18882 nüfuslu Nazilli'de ne bir hastane ve ne bir dispanser vardır. Yalnız Basma²⁴⁴ Fabrikasının 20 yataklı bir hastanesi varsa da bu, sırf işçilere mahsus olduğundan kazaya faydası yoktur. Hiç olmasa on yataklı bir dispanserin acele açılmasını çok lüzumlu görmekteyim. Nazilli Basma Fabrikası çok iyi randıman vermektedir. Müdür vekili Adnan Özdemiroğlu çalışkan ve disiplinli bir adamdır. Yalnız bende şarlatan ve postur intihabını hâsıl ettiği yukarıda arz ettiğim kaymakamla arasında sürmekte olan şiddetli ihtilaf, belki de çok yakında fabrikanın çalışmasını bozacaktır. Hayır müesseseleri Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Hava Kurumu ve Yardım Sevenler teşekküllerin çalışmalarını iyi buldum. Pamuk ıslah istasyonu çok güzel ve mütevazı çalışan bir müessesedir. Muhitin pamukçularına büyük hizmetler etmiş istasyonun her tarafını gezdim, bende düzenli, temiz ve faydalı bir müessese görüşünü bıraktı.

Sultanhisar

2150 nüfuslu, 536 evli, 7 köylü bir nahiye, halk arasında bir ev Kürt, birkaç ev de Dimitoka mültecisi vardır. Parti işleri düzenli değil, defterler muntazam tutulmamış, aza âdeti 670, nispet %10'dur. 1943 senesi geliri 43.82 lira, masraf 20.07, mevcut 23.73 liradır. Halkevi defterleri düzenli değil, temsil, spor, sosyal yardım ve kütüphane şubeleri var. Spora fazla ehemmiyet verilmiş, binicilik, avcılık, atletsizim ve beden terbiyesi kolları var. Kitaba rağbet fazla,

---

²⁴⁴ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 7.

yalnız kütüphanede çocuk eserleri noksan senede birkaç temsil veriyorlar. Sosyal yardım şubesi 51 çocuğu sünnet ettirmiş, iki anasız çocuğa sütana temin etmişler. Halkevine kayıtlı aza adedi 117'dir. Parti ve Halkevi işlerine biraz daha alakalanmaların tavsiye ettim. 5 sınıflı bir ilkokul var, fakat bina küçük, 3 sınıflı bir arada 2 sınıflı eski ve harap medrese odalarında, yeni bir binaya başlamışlar, ikmal edememişler. Elllerinde 5.000 liraları var, geriye kalan 10.000 lirayı da temin edeceklerini, yalnız vekâletin tek katlı binaya müsaade etmesini istiyorlar. Dilekleri arasında portakal bahçelerine su temini işi var, Aydın su işleri müdürü ile görüşecek, halletmeye çalışacağım. Bir de vakıf bahçeler işi dilekleri var. Nahiye mevcut 1500 incir bahçesinin 800'ü evkafın mazbut vakıflarına dâhil, üç seneden beri icara veriliyor. Fakat kira müddeti kısa olduğu için fazla uğraşmıyorlar ve verim gittikçe azalıyor. Köylüler ya bu bahçelerin kendilerine satılmasını yahut kira müddetin uzatılmasını diliyorlar. Sıhhi durum ise; sıtma fazla, mücadele mıntıkası dâhil fakat Köşk Nahiyesi yerine Nazilli'ye bağlanmasını istiyorlar. Bunu için sıtma mücadelesi reisi ile görüşeceğimi ve dileklerini yapmaya çalışacağımı vaat ettim.

Atça

Merkez nahiye nüfusu 4286, 6 köy ile beraber 5500 nüfusu vardır. Parti ve Halkevi işleri düzenlidir. Spor teşkilatı iyidir. Parti de yazılı aza sayısı 410, yüzde nispeti 9,1'dir. Aza adedini biraz daha artırmaya çalışmalarımı tavsiye ettim. Defterleri muntazam tutulmuş, aidaat iyi tahsil edilmiştir.²⁴⁵ 274 cilt kitapları var, okumaya gelenler muntazaman kaydedilmiş ve imza ettirilmiştir. Parti ve Halkevi kâtibi Emin Karasu ismindeki genç, çok düzenli çalışıyor. Yalnız radyo istiyorlar. Parti ve Halkevi için bir arsa almışlar, bir kısmı malzemeleri ile 1500 liraları vardır. Partiden yardım diliyorlar. Dilekleri mayalında bir de, Menderes mecrasını değiştirdiği için 11,2 kilometrelik bir kanala şiddetle ihtiyaçları olduğunu söylediler. Bunu da Aydın su işleri müdürlüğünde hal etmeye çalışacağımı söyledim.

Karacasu

20 köylü, 16000 nüfuslu bir kaza. Merkezin nüfusu 400, fakat halk yakın kâmilten yaylada oturuyor. Parti binası bir tek odadan ibaret, 2219 üyesi var. Bütçeleri; gelir 5867,38, masraf 244,68, liradır. Genel Sekreterlikte bina için

---

²⁴⁵ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 8.

ayrılan 4939,39 liraları vardır. Kütüphanede 786 cilt kitap vardır. Defterleri düzenli tutulmuş, iyi çalışıyorlar. Toprak mahsulleri vergisinin toplandığı ambarı gördüm, verginin tahsili muntazam, halk istekle veriyor, vergini %90'ı toplanmış. 5 sınıflı okulları vardır. Bina küçük ve köhne, ikiye aksim edilmiş, bu yüzden mecburi okuma çağındaki çocukların ancak yarısı okuyabiliyor. Kazanın sıhhi durumu iyi, bir hükümet doktoru, bir dispanseri var, Doktor Halkevi işleri ile ilgilidir. Asayiş çok iyi, yalnız münakale sıkıntısı var. Kazanın en mühim ve yegâne sanatı, geçim vasıtası dokumacılıktır. 1070 tezgâh var, 20.000 lirayı geçen sermayeli bir kooperatif var. Dilekleri ise bir parti ve bir Halkevi binasına sahip olmaktır.

Kuyucak

15757 nüfuslu ve 20 köylü bir nahiyeye, merkezde 3038 nüfus var. Parti ve Halkevi çalışmaları iyi değil. Parti de 1600 üye var, 1941'den sonra hiçbir yeni aza girmemiş, nispet ise %10'dur. Geliri 485,90, masrafı 182,58, kasa mevcudu 303,32 liradır. Halkevini başkan ve kâtabi bulunamadığı için göremedim ve çalışma raporlarını acele tanzim edip Aydın'a göndermelerini tembih ettim. Nahiyenin dilekleri; nahiyenin mesahası geniş Ödemiş, Karacasu, Sarayköy ve Buldan ile hudutlu olduğu için bir sulh hâkimi, bir nüfus ve tapu memurlarını istiyorlar. Kuyucaklılarda kanalsızlıktan müşteki, hatta bu yüzden pamuk ekimi azalmış. Sıhhi durumda sıtmadan başka hastalık yok. İçme suyu pis, açıktan geliyor. 400 metrelik demir boru, 300 torba çimento temin edilirse bu fenalık ortadan kalkacak. Evvela Aydın nafia ve su işlerinde bunu temimi için teşebbüslerde bulunacağımı, başaramazsam partinin yardımını rica edeceğimi söyledim.

Bozdoğan

5000 nüfuslu, bir nahiyeye ve 51 köylü bir kaza, merkez nüfusu 5000'dir.²⁴⁶ Parti ve Halkevi, partinin 2764 nispet %14, Halkevinin 136 üyesi vardır. Parti ve Halkevi bir arada, Halkevinin temsil, spor, kütüphane ve köycülük şubeleri vardır. Partinin geliri 744,49, masrafı 119,78, mevcudu 285,27 lira, tahsilât çok iyi yapılıyor. Halkevi geliri 324,0, masrafı 119,78, kasa mevcudu 214,25 lira defterleri düzgündür. Beş sınıflı ve 400 talebeli bir okulları var, mecburi tahsil çağındaki çocuklardan %20,4 okuyor. İktisadi durum iyidir. İncir 4 milyon kilo,

---

²⁴⁶ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 9.

zeytin bir milyon kilo, pamuk 2 milyon kilo başta gelmektedir. Bundan başka Sisam ve Amerika fıstığı da yetişmektedir. Toprak mahsulleri vergisi şimdiye kadar %70'i ödenmiştir. Yalnız köylerin uzaklığından ve ambarın kaza merkezinde oluşundan, bu yüzden borçların kazada günlerce beklemek zorunda kaldıklarından şikâyet edilmektedir. Sıhhi durumda, sıtmadan başka hastalık yoktur. Bir hükümet doktoru var, yeni bir dispanser yapılmaktadır. Dilekleri, hükümet konağı dört ay evvel yanmış, daireler oraya buraya sığınmış vaziyettedir. Bir an evvel hükümet konağının yapılmasını diliyorlar. Geçen, dere kasabayı daima tehdit ediyor. Setler yapılması ve geçen kış sellerin getirdiği taşların temizlenmesi için 20.000 lira istiyorlar. İkinci dilekleri, Bozdoğan-Muğla yolu için teşkil ettikleri birliği evvelki kaymakam tanımamış ve bu yüzden 4-5 kilometre kalan yol ikmal edilememiş. Eğer bu birlik tasdik edilirse hükümete yük olmadan kendileri bitirecekler. Vilayet nafia müdürlüğünden bu tasdik neticelendirilmesi için tavassutumu dilediler. Diğer dilekleri arasında kasabanın imar planı, yanlışlıkla kadrodan çıkarılan belediye ve muhasebe kâtipliği için vilayetten karar tashihi var. Bütün bu dileklerini kaydederek, Aydın'da takip edeceğimi söyledim.

Yenipazar

Merkezi 3000 nahiyenin 9000 nüfusu var. Parti ve Halkevi, partinin 975 nispet %11, Halkevinin 200 azası vardır. Partinin geliri 335,94, masrafı 79,42, mevcudu 228,28 liradır. Halkevinin geliri 308,91, masrafı 79,42, mevcudu 229,43 liradır. Kitap mevcudu 713, son altı ayda kitap okuyanların sayısı 352'dir. Halkevinin temsil, spor, kütüphane ve köycülük şubeleri faaldir. Beş sınıflı bir okul var, 500 talebe devam ediyor. Mecburi tahsil çağındaki çocukların devamı bu nahiyede çok iyidir. Nahiyenin köylerinde ikisi beş, üçü üç sınıflı beş mektep var. İktisadi durum iyidir, vasatı bir milyon kilodan fazla pamuk ve 70.000 kilo kendir ihraç ediyor. Sebze mebzul, 4005 bahçe var. Nahiyenin bütün dilekleri: Bozdoğan'a bağlı olmalarından dolayı ihtiyaçlarının güçlkle temini ve nakliye masrafından dolayı bazı gıda maddelerinin bu yüzden pahalılığıdır. Binaenaleyh nahiyenin merkez kazaya veya Nazilli'ye bağlanmasını istiyorlar. Çünkü bu suretle ancak 8 kilometre uzakta olan Sultanhisar vasıtası ile Aydın veya Nazilli'ye bağlanırsa 120²⁴⁷ kilometre yol tasarruf etmiş olacaklardır. Bundan başka yine Bozdoğan'a bağlı olmalarından akaryakıt sıkıntısı çekiliyor ve değirmenler işlemiyor. Toprak mahsulleri vergisinin toplanması da yine aynı

---

²⁴⁷ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 10.

sebepten dolayı yeni kaza merkezinin uzaklığından, gidiş gelişin dört gün olmasından güçlüklerle uğruyor. Tapu ve nüfus işleri de yine bu yüzden halkı çok sıkıntıya sokmaktadır. Partimizin, bu nahiyenin çok haklı gördüğüm dileklerinin yerine getirilmesi için bu nahiyenin Bozdoğan'dan ayrılması hususunda dâhiliye vekilliği nezdinde teşebbüslerini gerekli bulmaktayım.

Dalama

1300 nüfuslu 16 köylü bir nahiyedir. Bir milyon kilo pamuk çıkarır kimseyi bulamadığımız için faaliyetlerine dair bir fikir edinemedim. Yalnız, Aydın'dan yaptığım tahkikata göre partinin 1570 üyesi nispet %12 ve 1943 Temmuz nihayetine kadar 582,27 gelir, 572,25 masraf, 20,02 lira kasa mevcutları olduğunu öğrendim.

Umurlu

8 köy parti ocağı, merkezi 3000 nüfuslu ve belediye teşkilatı olan parti itibari nahiye merkezi, bu köyde resmi nahiye kurulması dâhiliye vekillince kabul edildiğinden hududu tespit edilmektedir. Parti ve Halkevi çalışmalarını iyi buldum, parti aza adedi 802 nispeti %16'dır. 943 mali yılı geliri 738,91, masrafı 464,74, mevcut 172,17 liradır. Halkevinin 167 üyesi, spor, kütüphane ve köycülük şubeleri vardır. Mevcut şubeler iyi çalışıyorlar. Bunu içinde temsil ve sosyal yardım şubelerini de açmalarını söyledim. Kitap adedi 592, altı ya da okuyanların sayısı 375'dir. Halkevi geliri 352,23, masrafı 244, mevcut 108,26 liradır. Parti Aydın ortaokulunda üç seneden beri üç çocuk okutmaktadır. Fakat bina küçük olduğu için mecburi tahsil çağındaki çocuğun ancak %50'si okuyabilmektedir. İktisadi durum çok iyidir. 2 milyona yakın pamuk ve yine bu miktar incir, bir milyon kilo zeytinyağı istihsal edilir. Evkafın bu köyde tesisatı ikmal edilmek üzere olan bir pamuk ve zeytinyağı fabrikası kurulmuştur. Tarım ve satış kooperatifleri vardır. Toprak mahsulleri vergisinin %75'i teslim edilmiştir. Şikâyetleri mazot kıtlığı, dilekleri hububat fiyatlarının maliyet fiyatından aşağı olmasıdır.

Köşk

Merkezi 1100, köyleri ile beraber 12350 nüfuslu bir nahiyedir. Parti ve Halkodası çalışmaları gevşektir. Parti aza adedi 1941 de 2158 olup ondan sonra hiç üye yazılmamıştır, nispet %17'dir. Geliri 948,53, sarfiyat 893,93, devri 48,60 liradır. Halkodasının 92 azası vardır. Geliri 211,09, masrafı 97,94, devri 113,05

liradır. Halkodası işlerinde öğretmenlerin alakasızlığı dikkatimi çekti, kendilerine icap eden tembihlerde bulundum.²⁴⁸ Beş sınıflı ilkokulu var, köylerde ayrıca iki okul ile sekiz eğitimli okul vardır. İktisadi durumu iyidir. 3 milyon kilo incir ve 4,1/2 milyon kilo zeytin çıkarır, üç yağhanesi vardır. Toprak mahsullerinden devlet hissesinin ancak %50'si alınmıştır. Muhamminlerin iyi seçilmemesinden, ihtisas sahibi olmamalarından şikâyet ediyor. Burada beni mütehasıs eden küçük bir hediye şeyi de kaydedeceğim: Hozat'ta askerliğini yapan Abdullah Küçükçakır ismindeki bir partili dört seneden beri parti aidatını posta ile muntazaman göndermekte olduğunu sevinçle öğrendim.

Söke

Kaza merkezi 13165, nahiye ve köyler ile beraber 34712 nüfusu ve 3 nahiye, 40 köyü vardır. Parti ve Halkevi üye sayısı 1941'de 3750, 1942'de yalnız iki, 1943'te bir tek artma ile 3753'tür. Nispeti %10,6'dır. Geliri 1942'de 10345,70, masraf 2256,95, bu seneye devir 8113,95 liradır. Bunun 8100 lirası parti ve Halkevi binası inşası için Genel Sekreterlik emrindedir. 1943'de ne gelir ve ne de masraf vardır. Halkevi 1941'de 120, 1942'de 25, 1943'te hiçbir aza kaydı yoktur. Toplam 154'dir. Halkevinin Dil ve Edebiyat, güzel sanatlar, temsil, spor ve kütüphane şubeleri vardır. Kitap mevcudu 1979, son altı ayda okuyanların sayısı 1975'dir. Halkevinin yegâne gösterdiği çalışma, Söke Tarihinin basılmakta olmasıdır. Bu malumattan anlaşılacağı üzere Söke'nin ne partisinde ne de Halkevinde çalışma vardır. Bunun sebebini partiye Halkevi heyetlerinin alakasızlığından, ancak kendi menfaatleri ile meşgul olmalarında görüyorum. Her iki heyetinde kısa bir zamanda değişmesi parti ve Halkevi haricinde kalmış imamı, şuurlu, dürüst arkadaşları meydana çıkarmak için Söke'de çok çalışmak lazım geldiği kanaatindeyim.

Söke'de iki beş sınıflı, bir dört sınıflı, üç ilkokul ile Cavit Tüzer ismindeki zatın iki sınıflı hususi bir ortada okulu vardır. Mecburi tahsil çağındaki çocuk sayısı 2326, okula devam edenlerin sayısı 1672 olup nispet %24,6'dır. İktisadi durum iyidir. Kazanın en önemli mahsulleri akdarı, susam, incir, pamuk ve zeytinyağıdır. İncir ve pamuk satış kooperatifi ile kredi kooperatifi vardır. Toprak mahsulleri vergisinin %50'si teslim edilmiştir. Güçlüklerden dolayı orta ambar kaldırılmış, şimdi teslim daha kolay ve çabuk olmaktadır. Üç büyük çiftlik vardır.

---

²⁴⁸ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 11.

Bunların sahipleri mütegalibe ruhlu kimselerdir. Halkı diledikleri gibi kullanırlar ve derebeyi ruhu taşırlar, bütün bu teşekküllerin başından ayrılmazlar. Bu çiftlikler Hacı Halil Paşa veresesinin elinde Kemer, Batnaz, Hacı Ziya Bey veresesinin elindeki Hacı Ziya Bey adlarını taşır. Bafa gölünde büyük bir dalyan mevcut olup, buradan İtalya'ya ve Yunanistan'a çok miktarda balık ve balık yumurtası ihraç edilir. Bu hususta da köylülerin pek çok şikâyetleri vardır. Sıhhi durumunda sıtma fazladır.²⁴⁹ Nafia işler, Söke'nin en mühim dersi yolsuzluktur. Akköy, Doğanbey, Bağarası nahiyelerinde yağmur mevsiminde ve kış devamınca Söke'nin beş kilometre ilerisinden itibaren ancak kayıkla gidilebilir. Menderes en büyük tahribatı Söke vadisinde yapar. Bu yolların, köprülerin, setlerin sureti ile yapılması çok önemlidir.

Bağarası

Merkezi 2120, 18 köyü ile beraber 7906 nüfuslu bir nahiyedir. Parti burada da zayıftır. 1940'ta 623 aza kaydedilmiş, o zamandan beri bir tek aza bile yazılmamıştır. Nispeti %8,5'tir. Partinin geliri 1942'de 1064,52, masrafı 971,10, 1943 yılına devri 93,42 lira olup bu yıl tahsilât ve masrafı yoktur. Beş sınıflı bir ilkokulu vardır. Mecburi okuma çağındaki çocuk adedi 300, devam eden 220'dir. Yarıca Burun köyünde de 5 sınıflı bir ilkokul vardır. Toprak mahsulleri vergisinden şikâyet yoktur. 55 ton devlet hissesi merkeze ofise teldi edilmiş, 35 ton da teslim edilmek üzeredir. Dilekleri ise, köyden beş kilometre ötede Akçayaka bataklığının kurutulmasıdır. Arazi sahibi bunu yapmazsa, köylü toprağın kendilerine terki şartı ile kurutmaya razı olduklarını söylemektedirler. Yol meselesinden Söke'ye ait kısmında bahsettim, halkın en mühim bir dileğidir.

Ortaklar

2075 nüfuslu bir köydür. Parti itibari nahiye teşkilatı vardır. Nüfusu nahiye teşkiline müsaittir. Parti zayıftır, 1941'de 925 aza kaydedilmiş, o zamandan beri hiçbir yeni üye yazılmamıştır. Aza nispeti %10'dur. Geliri 176,29, masrafı 274,94, kasa mevcudu 1,35 liradır. 5 sınıflı bir ilkokulu vardır, devam nispeti %50'dir. İncir ve zeytin mühim ihraç mahsulleridir. Kooperatif vardır. Ortakların iki kilometre yakınında granit vardır, parke taşı yapılmaktadır. Toprak mahsulleri vergisini evvela silme dolu ile tespit, sonra yığınla alınması, üç defa çalkatılması evvela muvakkat ambara kooperatif ambarına teslim ettirilmesi ve bu yüzden hâsıl

---

²⁴⁹ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 12.

olan güçlüklerden şikâyet etmektedirler. 3 tren, 7 kara yolu kavşak noktalarında bu köyün nahiye tahvilidir.

İncirliova

22 parça köyü ile beraber 13500 nüfuslu bir nahiyedir. Merkezin nüfusu 3200'dir. Parti ve Halkevi faldır, bina çok güzeldir. 1941'de 1961 iken 1942'de 42 ve 1943'te 46 fazla ile 2000'dir, nispeti %15'tir. Geliri 367,53, masrafı 211,83, mevcudu 55,70 liradır. Halkevi 1941 de 163, 1942 de 21, 1943'te 31 aza araması ile 215 sayısına ulaşmıştır. Geliri 490,52, masrafı 184,93, mevcudu 305,53 liradır. Spor, kitap saray ve köycülük şubeleri vardır. Kitap adedi 693, altı ayda okuyanların sayısı 627'dir. Okuma hevesi çocuklarda fazladır. Üç çocuğu okurken buldum. Spor çalışmaları çok iyidir. Futbol, voleybol, atletsizim ve av sahne hazırlığı için yakında temsil şubesi de açılacaktır.²⁵⁰ Merkezde 5 sınıflı bir okul vardır. Lakin bina küçük ve fenadır. Mecburi okuma çağındaki çocuk sayısı 500'den fazla olduğu halde binanın kifayetsizliğinden ancak 204 çocuk okula devam edebilmektedir. İki eğitilmiş olmak üzere üç okul vardır. 3000 lira sarfı ile yeni bir okula başlanmış, çimento bulunduğu takdirde Nazmi Topçuoğlu bunu ikmal edeceğini vaat etti.

İktisadi durum iyidir. Mahsul; incir, zeytin, pamuk, üzüm ve tütündür. Toprak mahsulleri vergisinden şikâyet yoktur. Dilekleri: Osman Bükü köyünde yapılan üç sınıflı okula bir öğretmen gönderilmesi, 20 sene evvel yapılmış ve 3000 lirası ödenmiş bir istimlâk işleri var. Buraya muhacir yerleştirilmiş, şimdi nahiye bu parayı istiyor. Fakat maliye bunu iskâna devir ettiği diye vermiyor. İskâna müracaat etmişler, bir netice almamışlar. Üçüncü dilekleri, Karabağ köyündeki mektebin keşfinin tasdik edilmesidir. Dördüncü dilekleri, güzergâhında hiç köy olmayan Aydın-İkizdere-Tire yolunu tenkile Aydın-Karabağ-Yalkidere yolunun ikamesine. Bu takdirde on köy bu yoldan faydalanacaktır. Beşinci dilekleri, Söke-Nazilli şimendifer yolunun banliyö adilde, ücreti ucuzlatılmamak şartı ile gidip-gelme bilet ihdası. Altıncı dilekleri ise, köyün yegâne camisi yıkılmaz üzerededir. Bütün kongrelerde tamir için dilekler yapıldığı halde elan müspet bir netice çıkmamıştır. Bu dileklerin vilayet merkezinde intacı kabil olacakları takip edeceğim. Sıhhi durum iyidir. Sıtma mücadelesi, nahiyenin Pazar günü buraya bir hekim göndererek poliklinik yaptırması halkı çok sevindirmektedir.

---

²⁵⁰ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 13.

Koçarlı

37 köylü, merkezin 1831, umurunun 14.000 nüfusu olan bir nahiyedir. Parti ve Halkevinde 2605 partili vardır. Her sene bu miktar muntazaman artmaktadır. Nispet %18'dir. Geliri 1943 de 102,50, masrafı 6,75, mevcut 95,75 liradır. Halkodasının 159 üyesi vardır. Fakat kayıtlar ve hesaplar düzgün değildir. Bu yıl 111,5 lira geliri vardır, masrafı hiç olmamıştır. Eğitimli okulu vardır, yalnız bunlardan birisinin öğretmeni olmadığından kapalıdır. Ayrıca okuma çağındaki okuyan çocukların adedi 701'dir. Okumayanların okutulması için bu sene tertibat alınmaktadır. 2,5 milyon kilo pamuk, 1,5 milyon kilo zeytinyağı çıkarır, fabrika ve yağhaneleri vardır. Buğday, arpa, çavdar da az miktarda olmak üzere yetişir.

Toprak mahsulleri vergisinden şikâyet yoktur, verginin şimdiye kadar %50'si ödenmiştir. Sıhhi durum iyidir. Sıtma bu sene daha azdır.

Şikâyetleri: Pamuk fiyatının düşüklüğü, zeytinyağı vergilerin ağırlığı, menderesin taşmasından münakalatın güçlüğüdür. Hükümet borçlarında 40 kuruştan itibaren muhtarlar tahsilâtı üzerlerinde jandarmaya atmaları, jandarma küçük bir borç yüzünden yurttaşlıkları tevkif zaruretinde kalmasıdır. Hâlbuki muhtarlar bu işle biraz uğraşsalar, bu cüzü paraların birçoğu tahsil edilecek ve vatandaşlar güç duruma düşmeyecektir. Bu şikâyeti yapan jandarma gediklisi altı ay zarfında 450 tevkif müzekkeresi çıkarmak zorunda kaldığını ilave etti. Bu şikâyeti nazarı dikkate alarak vilayette icap eden teşebbüslerde bulunacağımı vaat ettim. Dilekleri, kombine teşkili, nahiyelerinin kazaya tahvilidir.²⁵¹

Germencik

Nahiye merkezi 3600, 28 köy ile beraber 20000 nüfusludur. Parti ve Halkevi çalışmaları iyidir. Partililerin adedi 2014 olup muntazaman artmaktadır, nispet %14'tür. Geliri 881,50, masrafı 186,50, mevcudu 695 liradır. Bu paranın 555 lirası Genel Sekreterlik emrindedir. Halkevi 216 üyeli geliri 1248,81, masrafı 143,09, mevcudu 1075,78 liradır. 1000 lirası parti ve Halkevi binası yapılması için belediyede saklanmıştır. Halkevinin temsil, spor ve kütüphane şubeleri faldır. 788 kitapları var, altı ay zarfında 674 kişi okumuştur. Merkezde 5 sınıflı ve 450 mevcutlu bir ilkokul vardır. Okuma nispeti çok iyi, nahiye merkezinde %85'tir. İktisadi durum çok iyidir, 7000 ton incir, bir milyon kilo zeytinyağı çıkarır. 4

²⁵¹ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 14.

fabrika, 7 yağhane, incir ve pamuk satış ve kredi kooperatifleri vardır. Toprak mahsulleri vergisinin %75'i toplanmıştır. Şikâyetleri; yine ecnebi madde hesabı ile tahminlerin harmanda ve ofis de uymaması dolu ve kilo hesabı ile ayrı ayrı alınmasıdır. Dilekleri; nahiye ve jandarma binalarının yapılması, nahiyenin tam teşkilatı olması, nüfus ve tapu memurları ile kâtip verilmesi, kükürt ve çelikli Alangüllü kaplıcasının mahalli belediyeye terkidir. Sıhhi durum iyidir, sıtma geçen seneye nispetle azdır.

Çine

Aydın-Muğla yolu üzerinde ve Aydın'dan 45 kilometre uzakta 39340 nüfuslu bir kazadır. Merkezde nüfusu 3936'dır. 2 nahiye ve 96 köyü vardır. Parti ve Halkevi durumu, parti reisi Cafer Ergün kasabada olduğu ve müteaddit defalar haber verildiği halde gelmemiştir. Kendisinin birçok işleri var, parti ile hiç alakadar değildir. Güçlülük defterleri buldurarak tetkik edebildim. Partililerin sayısı 6681, nispeti %16,5'tir. Son altı aylık geliri 139,58, masrafı 90,94, mevcudu 49,09 liradır. Halkevinin hesapları düzensiz ve karma karışıktır. Temsil, spor ve kütüphane şubeleri vardır. 2164 kitabı mevcut, okuyanların sayısı 1679'dur. Kaza merkezinde beş sınıflı bir tane, nahiyelerde üç sınıflı 12 ilkokul vardır. Mecburi okum yaşındaki çocukların sayısı 8998, okuyanların sayısı ancak 991 olup, nispet %10,4'tür. Halk mütecanis, yalnız birkaç Kürt ve bir miktar Girebine muhaciri vardır.

Çine'yi güzelleştirme cemiyeti adlı bir teşekkül var, yeni bir cami yaptırıyor. Fakat bu teşebbüslerine evkafın hiç yardım etmediğinden şikâyet ediyorlar ve partinin yardımını diliyorlar. Sıhhi durum, şehrin suyu pis, açıktan geliyor. Sudan elektrik çıkarmak için 120,000 liralık bir keşif yaptırmışlar, bu parayı da aynı cemiyet temin edecekmiş. Bir dispenseri var, sıtmadan başka bir hastalık yoktur. İktisadi durum iyidir. Tütün, zeytinyağı en verimli mahsulüdür. Bundan başka buğday, arpa, yulaf da yetiştirilir. Toprak mahsulleri vergisinin %50'si toplanmıştır. Vergiden şikâyetler, yine ecnebi madde tahminlerinin bir birini tutmamasındandır.²⁵² Adliye ve asayiş, halk asabi, atılğan, alingan ve efe ruhludur. Ufak bir hadiseden derhal feveran edip silaha sarıldıklarını ceza hâkimi söyledi 1942 de 8 öldürme hadisesi olmuştur. İçkiye inhimak da bu kazada

---

²⁵² BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 15.

fazladır. Kız kaçırma vakaları da çoktur. Fakat hemen hepsi evlenme ile nihayetlenmektedir. Doğum ve evlenme artmaktadır.

Hülasa:

Aydın vilayetinin Söke'ye bağlı Akköy ve Doğanbey, Çine'ye bağlı Akçaova ve Karpuzlu nahiyeleri müstesna olmak üzere bütün kaza, nahiye ve bazı köyleri dolaşım. Buralardaki parti ve Halkevi arkadaşları ile tanıştım. Parti işlerini hükümet mekanizmasını ve halkın dileklerini mümkün olduğu kadar inceledim. Vardığım netice şudur:

Vilayet halkı sakin, kanun ve nizamlara itaatkâr, rejime bağlı iş ve güçleri ile meşguldür. Azlıklar yok denecek kadar az ve bunlarda Türkler arasında serpilmiş ve kaynaşmış bir haldedir. Aşiretlerin hepsi iskân edilmiştir. Parti işleri ve Halkevleri bazı küçük müstesnalar ile düzenli olarak çalışmaktadırlar. Partililer arasında geçimsizlik yoktur. Parti ile hükümet arasında hiç bir ayrılık görmedim, bilakis hükümet adamlarını partiye daima müzahir ve sıkı bir iş birliği yapmış halde buldum. Toprak mahsulleri vergisi muntazaman toplanmaktadır. Yalnız tatbikat sahasında ufak tefek düzeltilmesi mümkün uygunsuzluk ve hoşnutsuzluktan başka bir şey yoktur. Asayiş mükemmeldir. Vilayet halkının sosyal, iktisadi durumları iyidir, fakrı zaruret göze çarpmamaktadır. Maarif işlerine ve bilhassa mecburi okuma kanununa layık olduğu ehemmiyet verilmemiştir. Sıhhi durum iyi, nüfus artmakta, çocuk ölümü az, sıtmadan başka sarfı bir hastalık yoktur. Bu da geçen seneye nispetle daha azdır. Vilayetinin en mühim eksikliği yol, en büyük derdi Menderesin taşkınidir.

Bu suretle Aydın vilayet teftişimi tamamladığımı çok derin saygılarımla arz eylerim.²⁵³

---

²⁵³ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 16.

Aydın Vilayeti Parti Teşkilatı

Bu sen yapılan vilayet kongresinden sonra 9 kişiden ibaret olan teşekkül eden yeni idare heyeti azaların altısı eski idare heyetinden olup, bunlardan üç kişi yeniden seçilmek sureti ile idare heyetine girmişlerdir. İdare heyetine yeni giren Ekrem Çiftçi Aydın'ın en eski ailesine mensup olup vasi miktarda ziraatla meşgul olduğu gibi ayrıca birde kendi tarafından işletilen ve kendi malı olan bir fabrikası da vardır. Tahsili orta olmakla beraber zeki çalışkan ve dürüst munis bir şahıs olmakla halk tarafından çok sevilmektedir. Ahlaki, siyasi ve içtimai bakımlarından vaziyeti çok iyidir. Vilayet idare heyetine yeni giren Dr. Operatör Nuri Erkan, evvelce memleket hastanesi operatörü iken başka tarafa tahvili dolayısı ile resmi vazifesinden istifade etmek sureti ile çekilmiş ve o zamandan beri Aydın'da serbest tababet yapmak sureti ile çalışmaya başlamış ve halkın teveccüh, itimat ve sevgisini kazanmıştır. Munis, uysal ve ahlakı temiz bir arkadaştır. Memleket ve parti işlerinde çalışmayı sever. İdare heyetine yeni seçilen Aydın mıntıkası sıtma mücadele reisi da faaliyeti, çalışkanlığı ve sempatisi ile halkın sevgisini ve saygısını kazanmış bir arkadaştır.

İdare heyetimiz eski azaları da mahallin en çok hürmet ettiği kimselere olup eskiden beri parti idare heyetlerinde çalışmaktadırlar. Ahlaki, siyasi ve içtimai vaziyetleri bakımından halk arasında çok iyi derecede emniyet kazanmışlardır. Aydın'da vilayet idare heyeti evvelden beri parti işlerinde çok faal bir çalışma yapmaktadır. Vilayetin içindeki bütün teşekküllerle yakın alaka göstermektedir. Vilayet parti reisi Ethem Menderes, parti işlerinde bilgi ve çalışkanlığı ile alakasıyla umumum teveccüh ve itimadını kazanmışsa da, geçen sene asker olup da terhis edildikten sonra uhdesinde bulundurduğu parti riyaseti ile belediye riyaseti vazifelerine tekrar başlamıştır. Son seçimlerde de kendisine belediye riyaseti ve vilayet parti reisliği uhdesi verilmişse de son zamanlarda bazı psikolojik ve ailevi sebeplerden dolayı eski enerjisini göstermemeye başlamıştır. Kendisine icap eden teşvik ve telkinleri yapılarak²⁵⁴ nazarı dikkati celp edilmiştir.

Parti vilayet idare heyeti azasından avukat Neşet Akkor, uzun senelerden beri parti ve Halkevi işlerinde alaka göstermekte ve icap ettiği zaman vilayetin mülhakatına da sık sık giderek halkın dilek ve temennileri ile ilgilenmekte ise de

---

²⁵⁴ CHP Aydın Bölgesi Müfettişi Mardin Mebusu Dr. Rıza Levent'in Teftişi Raporu, 30.12.1942, Tarihli Rapor, (Aydın, sayı: 116, 1942-1943 Birinci Teftiş Raporu.) BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 1.

son zamanlarda reisi bulunduğu Aydın Halkevi işleri biraz durgun gitmeye başladığından Halkevi işleri ile eskiden olduğu gibi veya daha ziyade faaliyette bulunması tavsiye lüzum hâsıl olmuştur. Vilayet idare heyetinin diğer azaları: Halim Aysin, Raif Günaydın, Dr. Necip Aydın ve Mustafa Adalı mesailerden memnun olduğumuz arkadaşlardır. Vilayet idare heyetimize muarız olan eşhas pek enderdir. Bu muarızlar münferit kalmaktadırlar. Aydın'a mahalli dedikodular ve geçimsizlikler son zamanlarda tamamı ile sönmüş vaziyettedir. Parti heyetimize muarız olanlar daha ziyade muğber olan birkaç kişiye inhisar etmektedir. Vilayet idare heyeti azaları arasında parti nüfusunu istismar eden ve nizamnamenin 162. maddesine mugayir olarak birden fazla iş alan kimse yoktur. Aralarında yakın akrabada yoktur. İdare heyeti azaları arasında karşılıklı emniyet ve itimat duyguları vardır. Mütesanit bir heyettir, aralarında iş ve fikir birliği vardır.

Parti idare heyeti ile hükümet amir ve memurları arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Aydın valisi Bay Süheyp Karafakıoğlu parti işlerinde alaka göstermektedir. Bu sene yapılan vilayet ve kaza kongrelerine hazır bulunmak ve kongrelerde icap eden izahatı vermek, verdirmek sureti ile dileklerin görüşülmesinde kolaylıklar göstermiş, kongre ve delegelerini tenvir etmiştir. Aydın valisi geldiğinden beri halkın her türlü işleri ile yakından alakadar olduğundan bütün vilayet halkın emniyet, itimat ve sevgilerini kazanmış bulunmaktadır. Esasen vilayet halkı, hükümetin aldığı bütün kararları seve seve yapmaktadır. Hükümetin diğer kararları ile beraber Varlık Vergisi de umumiyet ve esas itibari ile memnuniyetle karşılanmış ve tarih içinde bazı ufak tefek nispetsizlikler yüzünden şikâyetler işitilmişse de bunlarında ciddiyeti meşkûktür. Hatta bu gibi bir verginin hükümet tarafından bulunuşu başlı başına hükümetin muvaffakiyeti olduğuna buradaki halk kanidir. Yalnız birkaç kişi emsaline nispetle kendilerine daha fazla veya daha az vergi tarh edildiği konuşmalar esasında söylemekte iseler de bunlar dahi kendilerine tarh edilen vergiyi vaktinde tediye etmekte gecikmemişlerdir. Varlık Vergisi hakkında vilayette memnuniyet ve sevinç vardır, şikâyet yoktur.²⁵⁵ Parti idare heyeti parti prensiplerini yaymak için çalışmalar yapmaktadır. Merasim günlerinde halk kürsülerinde, halk hatiplerinden istifade edilmiştir. Kongreler esasında faydalı konuşmalar yapılmıştır. Halkevi mesaisinden halk istifade ettirilmiştir. Ankara radyo neşriyatından hoparlörler vasıtası ile Aydın şehir halkı istifade ettirilmektedir. Aydın'da intişar eden günlük

---

²⁵⁵ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 2.

Aydın gazetesinde parti prensiplerini yaymak hususunda istifadelî yazılar yazılmıştır.

1) Kongreler

Vilayet içindeki kongreler tayin edilen müddet içinde nizamnameye uygun olarak yapılmıştır. Yalnız Germencik nahiyesi, Bozdoğan ve Çine kazalarında bazı ocaklara münhasır olmak üzere bazı bozukluklar görülmüş olmakla bu bozukluklar vilayet kongresinde tetkik edilmiş ve buralarda seçimlerin yenilenmesine karar verilmiştir. Vilayet kongresinde bizzat bulunarak kongre riyazetini yaptım. Geçen seneki kongre dileklerinin hepsinin cevabı alınmış, ocaklara tebliğ edilmiştir. Bu dileklerinin ekserisinin cevabı müspet olarak verilmiştir. Bu seneki vilayet kongresinde tespit edilen dileklere daha fazla ehemmiyet verilmiştir. Bilhassa bu dilekler üzerinde fazla durulmuştur. Dilekler arasında Aydın'da bir alkol soma fabrikası, zeytinyağı tasirhanesi, Aydın'da bir lisenin açılması ve evkaf işleri mevzuları hararetle görüşmelere vesile teşkil etmiş ve bu mevzuların önümüzdeki büyük kurultaya, görüşülmek üzere tertibat alınmasında ısrar edilmiştir. Kongrede herkes dilek, temenni ve şikâyetini serbestçe ifade etmiş, seçimler aleni ve serbest olarak yapılmıştır.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

İdare heyeti haftalık içtimalarını muntazam yapmış ve yapmaktadır. İttifakla verdiği kararları karar defterine geçirmiştir. Vilayette partiye yeni aza kaydına devam edilmekte olduğunu ve aza aidatının da geçen seneye nazaran daha fazla tahsil edilmiş olduğu memnuniyetle görüşülmüştür. Vilayet idare heyeti kazaların hemen hepsini, birçok nahiye, ocakları yakından ve mahallinde teftiş etmiştir. Vilayetin altı aylık mesai raporu sıhhatli olarak tanzim edilmiştir. İdare heyeti vilayet içindeki partililer arasında bulunan ihtilafları ve geçimsizlikleri izale etmek çarelerini aramıştır.²⁵⁶ Vilayet dâhilinde partiye yeni aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun olarak yapılmakta, mahallin sevdiği ve saydığı kimseler partiye alınmaktadır.

Bu sene Aydın vilayetinde yapılan belediye meclisleri ve umumi meclis azalıklarına seçilenler de hemen her yerde mahallin sevdiği, saydığı ve hürmet ettiği parti namzetleri seçilmişlerdir. Yalnız Çine kazasının yoklama neticesinde

---

²⁵⁶ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 3.

taayyün eden parti namzetleri haricinde reyler istimal edildiği görülmüşse de bu vaziyet Çine parti reisinin, parti işlerine tamamı ile kesbi vukuf etmediğinden yaptığı hata neticesi olmuştur. Müntahibi sanılara resmi seçim esnasında parti namzetleri bildirilmemiş olduğundan reylerin parti namzetleri haricindeki kimselere de verilmesine sebep olmuştur. Vaziyetin düzeltilmesi için vilayet idare heyeti ve ben lazım gelen teşebbüsü yapmaktayız. Aydın'da Türk Hava Kurumu ve Çocuk Esirgeme kurumlarının faaliyetleri memnuniyet verecek bir derecede ayrıca yardım sevenler kolu ile ulusal ekonomi ve artırma kurumu teşekkülü de vazifelerini iyi yapmaktadır. Parti idare heyetimiz bütün bu teşekküllerin mesailerinde kendilerine lazım gelen her türlü yardım ve müzaheretini yapmakta ve fiilen çalışmaktadırlar.

Netice

- 1) Parti idare heyeti reis ve azalarının parti işlerinde çalışma ve ahlakları çok iyidir.
- 2) İdare heyetimizle hükümet amir ve memurları arasında tam bir iş ve fikir birliği vardır.
- 3) Parti işlerinde görülen bazı usul hataları ve noksanların itmamı için gereken muhtıra tarafımdan verilmiştir.
- 4) Aydın vilayetinde parti işleri şayanı takdir bir derecede cereyan etmektedir. Yalnız son günlerde parti reisi Ethem Menderes'e karşı halk tarafından gösteren teveccüh ve itimadın devamı için, kendisine tarafımdan bazı tavsiye ve nasihatler yapılmıştır.

Aydın Merkez Kazası Parti Teşkilatı

Son kaza kongresinden sonra beş kişiden ibaret olarak teşekkül eden idare heyeti Aydın'ın sevilmiş, sayılmış kimselerdir. Bu heyetin üç kişisi yeni seçilen arkadaşlar olup eski idare heyetinden üç kişi hariçte kalmıştır. Kaza reisi Dr. Nafiz Yazgan, öteden beri parti işlerinde ciddiyetle ve muntazam çalışan bir şahsiyettir. Diğer arkadaşlarda parti işlerinde alaka ile iyi çalışmaktadırlar. İdare heyeti azaları arasında parti nüfusunu istismar eden ve nizamnameye mugayir olarak fazla iş alan kimse yoktur. Parti işlerinde hiçbir menfaat beklemeden çalışmaktadırlar,

aralarında yakın akraba da yoktur.²⁵⁷ İdare heyeti azalarının birbirlerine karşı itimat ve sevgi duyguları vardır. İdare heyeti ile amir ve memurları arasında hiçbir noktai nazar farkı yok, iş birliği vardır. Kaza idare heyeti, parti prensiplerinin yayılması hususun da vilayet idare heyeti ile birlikte çalışmaktadır. Merkezdeki Halkevi radyosunun hoparlörleri ile halk Ankara radyosunun neşriyatından istifade ettirilmektedir. Genel Sekreterlikten tamimler, ocaklara kadar yayılmıştır.

1) Kongreler

Merkez kaza kongreleri vilayetin tayin ettiği müddet içinde nizamname hükümlerine uygun yapılmıştır. Kongrelere idare heyeti arkadaşlarından ve parti kâtiplerinden müşahitler gönderilmiştir. Kongreler hakkında yalnız Germencik nahiyesine merbut ocaklardan kongreler hakkında şikâyetler vaki olmuş ve bu ocak kongrelerinin vaziyeti vilayet kongresinde tetkik edilerek ocak ve nahiyeye kongrelerinin seçimlerinin yenilenmesine karar verilmiştir. Başka yerlerde yapılan kongrelere hiçbir suretle hiçbir taraftan itiraz ve şikâyet vaki olmamıştır.

Kongreler eylül ayı içerisinde başlamış, halkı toplamak noktai nazarından biraz güçlükler çekilmiştir. Buradaki halk eylül ayı zarfında incir bahçelerinde ve pamuk tarlarında buldukları için vilayette ocak kongrelerinin teşrini evvel ayında başlanmasının esas ittihaz edilmesi yerinde olur. Geçen seneki kongre dileklerinin hepsinin cevabı alınmıştır. Bu seneki kaza kongre dilekleri idare heyeti tarafından tasnif edilerek vilayet kongresine arz edilmek üzere vilayete tevdi edilmiştir. Ocak kongre dileklerinin esası; tohumluk, melbusat gibi işlere müteallik olup bu işler hakkında hükümetin kararları almakta olduğu görülmektedir. Kongrelerde herkes dilek, temenni ve şikâyetlerini serbestçe ifade etmiş ve münakaşalar gayet samimi olmuştur. Kongrelerden sonra teşekkür eden idare heyetlerinin hepsi kaza heyeti tarafından tasdik edilmiştir.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

İdare heyeti haftalık içtimalarını muntazaman yapmıştır. Aza adedinin artırılmasına ve aza taahhüdünün toplanmasına iyi bir derecede gayret gösterilmektedir. Partinin durumunu bildiren altı aylık mesai raporunu muntazaman ve sıhhatli olarak vermişlerdir. Kongrelere dolayısı ile idare heyeti azaları ocaklara ve nahiyelere giderek bu fırsattan istifade ile ocak muamelelerini

---

²⁵⁷ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 4.

teftiş etmişlerdir. Kongrelerin tanzimine de idare heyeti çok iyi çalışmıştır.²⁵⁸ Kazada partiye yeni aza almak gayreti gösterilmektedir. Yeni gelen bankacıların ve sair müstahdeminin partiye yazdırılması hatırlattırılmıştır. Kaza idare heyeti, vilayet idare heyeti ile birlikte çalışarak be sene belediye meclisi ile umumi meclis için ayrılacak olan azaların parti namzetlerini tespit etmişlerdir. Bu meclislere parti namzedi olarak seçilen arkadaşlar mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Esasen bu işle bizzat kendimde meşgul olarak namzetlerin tespitlerinde vilayet ve kaza idare heyetleri ile birlikte mutabık kalmıştım.

Netice

Merkez kaza parti idare heyeti çok iyidir. Çalışmaları da memnuniyeti mucip derecededir. Görülen noksanların ikmalî için kendilerine not verilmiştir.

Aydın Merkez Kazasına Bağlı İncirliova Nahiyesi Parti Teşkilatı

Parti idare heyetine bu sene kongreden sonra seçilen bu mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Nahiye bunlara muarız zümre yoktur, nahiye birlik vardır. İdare heyeti azaları arasında parti nüfusunu istismar eden, fazla iş alan, yakın akraba olan kimse yoktur. Parti işlerinde şeref ve sevgi ile çalışmaktadır. İdare heyeti azalarının arasında karşılıklı samimiyet ve sevgi duyguları vardır. Nahiye müdürü ve diğer hükümet memurları ile aralarında halen iş ve fikir beraberliği vardır. Nahiye merasim günleri, milli bayramlar ve ihtilaf günleri iyi tespit edilmiştir. Halkevindeki radyo ile Ankara neşriyatından halk istifade ettirilmektedir. Nahiye kongreler zamanında ve tayin edilen müddet içinde ocaklara müşahit gönderilmek sureti ile nizamname hükümlerine tevfiқан yapılmıştır. Ocak ve nahiye kongreleri hakkında hiçbir yerden hiçbir suretle itiraz vaki olmamıştır. Nahiye dilekleri kongrelerde serbestçe ifade ve tespit edilmiştir. Geçen seneki dileklerin hepsinin cevabı alındığı görülmüştür. Nahiye seçimler serbest yapılmış ve diğer teşekküllerle idare heyetlerinin hepsi tasdik edilmiştir. Nahiye belediye seçimi nizasız ve samimi bir hava içerisinde cereyan etmiş ve mahallin çok sevdiği kimseler nahiye belediye meclisine seçilmişlerdir. Nahiye gençlik, spor teşekkülleri Kızılay Çocuk Esirgeme ve Türk Hava kurumları faaliyeti iyidir. Bu teşekküllerde çalışan arkadaşlar mahallin saydığı kimselerdir.

---

²⁵⁸ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 5.

Bu teşekküllerin çalışmalarında idare heyeti muavenet ve müzaheret yapmaktadır.²⁵⁹

Netice

Yeni nahiye idare heyetimiz çok arkadaşlardan teşekkül etmiş ve çalışmaları memnuniyeti mucip derecededir.

Karacasu Kazası Parti Teşkilatı

Bu sene kaza kongresinden sonra teşekkül eden yeni heyet hemen eski heyetin aynısıdır. Değişen yalnız bir kişidir. Bunların ahlak ve içtimai vaziyetleri burada bulunanların en iyisi denilecek derecededir. Kaza parti reisi Ali Rıza Fitol, kazada parti işlerinde ve diğer teşekküllerde başta yer alan ve vaziyete hâkim olan bir şahıs ise de son zamanlarda dokumacılık kooperatifi müdürü vazifesini üzerine almış olduğundan bu vazifesinde iken hakkında vuku bulan bir takım ihbarlar üzerine mevkufen tahtı mahkemeye alınmış ve mahkeme neticesinde isnat edilen işlerden beraat etmiş ise de efkârı umumiye kendi hakkında bir takım suç zanlarda bulunmaktadır. Bununla beraber mahkeme mahkûmiyetini icap ettirecek bir sebep bulunmadığından ve Karacasu'da vaziyete hâkim olduğundan tekrar parti riyasetine seçilmesinin önünü almak muvafık görülmemiştir. Ali Rıza Fitol, belediye seçiminde kendisini belediye reisi seçtirmiş ve sonrada umumi meclis azalıkları seçiminde de parti namzedi olarak umumi meclis azalığına seçilmiş olmakla üç vazifenin uhdesinde kalmayacağından kendi arzusu ile belediye reisliğinden istifa etmiştir.

Mumaileyhi parti riyasetinde tutmak zarureti vardır. Parti riyasetinden çektiğimiz takdirde Karacasu'da ihtilaflar başlaması muhtemel görülmektedir. Vilayet idare heyeti de bu mütalaaya kanidir. İdare heyeti azaları arasında birden fazla vazife alan ve aralarında yakın akraba bulunan yoktur. Ali Rıza Fitol parti riyasetinde bulunmakla bittabi nüfusu artmaktadır. Şimdiki parti idare heyeti azalarının birbirlerine karşı samimiyet duyguları vardır. Bu samimiyet ve itimat müteakabil menfaatlere istinat etmektedir. Parti idare heyeti, hükümet amir ve memurları arasında halen bir ihtilaf mevcut değildir. Aralarında iş ve fikir beraberliği vardır. İdare heyeti parti prensiplerini yaymak için çalışma yapmıştır. Yalnız geçen sen zarfında dokumacılık kooperatifinin kurulmasına ön ayak

---

²⁵⁹ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 6.

olmuştur. Merasim günleri ve Cumhuriyet Bayramının iyi tespit edildiği anlaşılmıştır.

1) Kongreler

Kongreler vilayetin tayin ettiği müddet içinde ve nizamname hükümlerine uygun olarak yapılmıştır. Köy ocaklarına kaza idare heyetinden müşahitler gitmişlerdir. Kongreler hakkında hiçbir yerden²⁶⁰ bir itiraz vaki olmamıştır. Geçen yılki kongre dileklerinin müspet olarak alınmıştır. Yeni kongre dilekleri idare heyeti tarafından tasnif edilerek vilayet kongresine gönderilmiştir. Bu dileklerin esasını iplik, tohumluk ve yiyecek zahire bir de orman işleri teşkil etmektedir. İplik, yiyecek ve giyecek üzerine esasen kararlar alındığı görülmektedir. Kongrelerde herkes dilek ve şikâyetlerini serbestçe ifade etmiş ve kongreler hakkında hiçbir şikâyet vaki olmamıştır.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir muntazam içtima etmiş ve ittifakla verdiği kararları karar defterine geçirilmiştir. Devam etmeyen aza yoktur. Partide yeni aza kaydına çalışılmaktadır ve aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun olarak yapılmaktadır. Bu sene Karacasu'da yapılan belediye ve umumi meclis aza seçimlerinde parti namzedi olarak tespit edilenler kazandırılmışlardır. Parti namzetleri haricinde rey alan yoktur. Bu meclislere seçilen arkadaşlar o mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Kazada Kızılay, Türk Hava ve Çocuk Esirgeme kurumları teşekkülleri mevcut olup bunların çalışmalarında parti idare heyeti müzaheret ve muavenet etmekte ve birlikte çalışmaktadır. Kızılay ile Türk Hava Kurumu şubelerinin çalışmaları azdır. Daha fazla mesai göstermeleri lazımdır. Çocuk Esirgeme Kurumunun çalışması diğerlerine nazaran daha iyi olduğu görülmüştür.

Netice

Karacasu parti idare heyetinin çalışmaları iyidir. Yalnız reisin durumunu bir müddet daha denemek ve beklemek lazımdır. Çünkü kooperatif işinde temyize giden henüz intaç edilememiştir.

---

²⁶⁰ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 7.

Nazilli Kazası Parti Teşkilatı

Bu seneki kongrede teşekkül eden parti kaza idare heyeti yeniden bir kişi almak sureti ile yedi kişi olarak teşekkül etmiştir. Bu arkadaşlar mahallin sevdiği ve saydığı kimselerdir. Siyasi, ahlaki ve içtimai vaziyetleri derecesi iyidir. Zaten bunlar eskiden beri parti idare heyetinde çalışan arkadaşlardır. Bunlara muarız zümre ve teşekkül yoktur. Halen Nazilli’de partililer ve halk arasında tesanüt ve birlik vardır. İdare heyeti arkadaşları arasında parti nüfusunu istismar eden, fazla iş alan ve aralarında yakın akraba bulunan kimse yoktur. Bu arkadaşlar hiçbir menfaat beklemeden parti işlerinde çalışmaktadır. İdare heyeti azaları arasında karşılıklı itimat ve emniyet duyguları vardır, birbirlerini sever ve sayarlar.²⁶¹

Kaza idare heyeti, hükümet amir ve mamurları arasında iş ve fikir beraberliği vardır. Yalnız idare heyeti azasından belediye reisi olan Emin Bilgen ile mahalli kaza cumhuriyet müddei umumi muavini arasında çoktan beri devam eden geçimsizlik adeta gazez denecek bir dereceye vardırılmış ve müddei umumilik olur olmaz bahaneleri ile belediye reisi Emin Bilgen aleyhine takibatta bulunmaya başlamıştır. Son defa olarak Nazilli’ye getirilen bir un meselesinden dolayı müddei umumisi tarafından belediye reisi maznun sıfatı ile mahkemeye sevk edilmiş ve vazifesinde görülen güya müsamahadan dolayı belediye reisi altı ay hapis cezasına mahkûm edilmiştir. Bu mahkûmiyet evrak halen temyiz mahkemesine bereyi tetkik itirazen gönderilmiştir. Belediye reisi cezaevinde mevkuf tutulmaktadır. Bundan başka Nazilli’de partimizi alakalandıran geçimsizlik hadisesi mevcut değildir. Gerek vilayet idare heyetinin ve gerek kaza idare heyetinin kanaati ve benimde kanaatim müddei umumi muavinin hissiyatına mağlup olarak olur olmaz sebeplerden dolayı memuriyet vazifesinin kendisine verdiği salahiyetle lüzumsuz takibat yapmış olduğu merkezindedir. Parti idare heyeti parti prensiplerini yaymak hususunda bilhassa kongre zamanlarında çalışmalar yapmış ve kongrelerde, kongre azaları ile görüşmeler, konuşmalar yapılmış ve vaziyeti hazıra hakkında halkı irşatta bulunmuştur.

1) Kongreler

Kazada kongreler vilayetin tayin ettiği müddet içinde nizamname hükümlerine uygun olarak yapılmıştır. Kongreler hakkında hiçbir yerden hiçbir suretle itiraz ve şikâyet vaki olmamıştır. Ocak kongrelerine kazadan müşahitler

---

²⁶¹ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 8.

gönderildiği gibi kaza kongresinde de vilayet idare heyetinden müşahitler bulundurulmuştur. Geçen sene kongre dileklerinin hepsinin cevabı alınmıştır. Yeni sene dilekleri tespit edilerek vilayet kongresine gönderilmiştir.

2) İdare Heyeti İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir muntazam içtima ederek ittifakla verdiği kararları karar defterine geçirmektedir. Devam etmeyen aza yoktur. Kazada aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun olarak yapılmakta olup belli başlı eşhasın hemen hepsinin partiye alınmasına²⁶² gayet gösterilmektedir. Bu sen içinde yeni aza kaydı az görülmekle daha fazla aza kaydı için çalışmaları not ettirilmiştir. Bu sen gerek belediye meclisi ve gerek umumi meclis azalığı için yapılan seçim yoklamalarında hiçbir müşkülata maruz kalınmamış ve partimizce arzu edilen mahallin en çok sevilen, sayılan kimseleri bu meclislere aza olarak seçilmişlerdir. Parti idare heyeti Kızılay, Türk Hava ve Çocuk Esirgeme kurumlarında çalışan arkadaşların mesailerine azami müzaheret ve muavenet yapmaktır. Bu teşekküllerin faaliyeti iyidir.

Netice

Kaza idare heyeti ve azaları iyi kimselerdir. Çalışmaları da iyidir.

Bozdoğan Kazası Parti Teşkilatı

Bu yıl kaza kongresinden sonra teşekkül eden idare heyeti azaları Bozdoğan'ın her zaman parti işlerinde çalışan kimselerdir. Bozdoğan'da öteden beri şahsi itilaflar mevcut olup parti idare heyetinde bulunan arkadaşlara muarız olanlar bulunmakta ise de halen bunlar aleyhinde bariz bir cephe alan kimse yoktur. Kaza parti reisi ve idare heyeti azaları evvelce ihtar cezaları ile cezalandırılmış iseler de şimdiki durumları iyidir, mütenasip bir heyettir. İdare heyeti azaları arasında fazla iş alan ve aralarında yakın akrabalık olan kimse yoktur. İdare heyeti azalarının birbirlerine karşı sevgi ve itimatları vardır. Bunların parti işlerinde ve mahalli işlerde birlikte çalıştıkları ve aralarında hiçbir ihtilaf çıkamadığı üç senelik tecrübe ile sabittir. İdare heyeti ile hükümet amir ve memurları arasında iş ve fikir beraberliği görülmektedir. Evvelden beri bu kazada

---

²⁶² BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 9.

memurlar aleyhinde şikâyetlerde bulunmak itiyat halini almışken, şimdi hiçbir memur aleyhinde hiçbir şekilde şikâyet yoktur.

İdare heyetinin parti prensiplerini yaymak için bariz ve sureti hususiye de bir çalışma yaptığı görülmemiş ise de Genel Sekreterlikten gelen emirler ve tamimleri ocaklara kadar gönderdikleri ve kongre zamanında idare heyeti azalarından bir kısmı ocak kongrelerine giderek oralarda görüşmeler ve konuşmalar yaptıkları anlaşılmıştır. Cumhuriyet Bayramı ile diğer milli bayram ve günlerin kazada iyi tesit edildiği tespit edilmiştir.²⁶³ Yalnız Halkevine ait olan radyonun akimilatörü olamaması yüzünden faaliyete bulunmadığı görülmüş olmakla radyonun işlettilerilerek Ankara neşriyatından halkın istifade ettirilmesi not ettirilmiştir.

1) Kongreler

Kongreler vilayet idare heyetince tayin edilen günlerde yapılmış ve kaza heyeti müşahitleri bulundurmuştur. Köylerde kongrelerin eylül ayında yapılması, halın bağ, bahçelerde ve pamuk tarlalarında çalışmaları dolayısı ile halkı toplamak hususunda müşkülâtı mucip olmuştur. Muhitin iş vaziyetine göre köy ve ocak kongrelerinin ilk teşrin ayında başlatılmasının esas ittihaz edilmesi daha muvafık olur. Geçen senenin kongre dileklerini cevapları alınmıştır. Bu cevapların çoğu müspet olarak intaç edilmiştir. Bu yılki kongre dilekleri de kaza kongresine de görüşülerek tespit edilmiş ve idare hayati tarafından vilayet kongresinde görüşülmek üzere vilayet idare heyetine gönderilmiştir. Dileklerin esasını iaşe tohumluk, akaryakıt ve giyim eşyası teşkil etmekte olup bunlar üzerinde hükümetin peyden pey tabirleri almakta olduğunu kendileri de görmekte idirler. Kongrelerde herkes dilek ve şikâyetlerini, temennilerini serbestçe ifade etmiş ve kongreler hakkında yalnız merkez nahiyeye bağlı iki ocakla merkez nahiyeye toplantısı için itiraz vaki olmuşsa da vuku bulduğu iddia olunan usulsüzlük tetkik ettirilmiştir. Mesele vilayet kongresinde konuşularak iki ocak idare heyetinin yenilenmesi karar verilerek merkez nahiyeye toplantısının usulüne ve nizamnameye uygun olarak yapıldığı anlaşılmıştır.

---

²⁶³ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 10.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

İdare heyeti haftada bir içtimalarını yapmış ve verdiği kararları karar defterine geçirmiştir. Devam etmeyen aza yoktur. İdare heyeti yeni aza kaydına bu yıl içinde az faaliyet göstermiştir. Nüfusu umumiyeye nazaran partiye yazılı olanların nispeti %12,5'dir. Yeni aza kaydına devam olunması not ettirilmiştir. Altı aylık çalışma raporu muntazam verilmekte ve sıhhatli olarak tanzim edilmektedir. İdare heyeti azalarından bazıları köy ocaklarına gitmişlerdir. Kongreden sonra teşekkül eden yeni idare heyeti henüz tasdik edilmemiş ise de aralarında iş bölümü yapılmıştır. Kaza dâhilinde partiye yeni aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun olarak yapılmaktadır. Her aza için bir teklif ve taahhüt varakası alınmıştır.²⁶⁴ Bu sene gerek belediye meclisi ve gerekse vilayet umumi meclis azalıklarına seçilen arkadaşlar hep partinin namzedi kimseler olup bunların seçiminden idare heyeti lazım gelen hassasiyeti göstermiş ve sayılmış kimselerini seçirmiştir. Parti namzetleri haricinde rey alan yoktur.

Netice

Yeni teşekkül eden idare heyeti reis ve azaları işe başladıktan sonra peti işlerinde bariz bir intizam ve çalışma görülmeye başlamıştır.

Çine Kazası Parti Teşkilatı

Son kaza kongresinden sonra yeni teşekkül eden idare heyeti azaları burada bulunan eşhasın ilerilerindedir. Bunlara muarız pek çoktur. Esasen öteden beri Çine'de ahenk yoktur. Her kimi parti riyasetine veya belediye riyasetine geçirse bunlara muarız eşhas zuhur etmektedir. Şimdiki parti reisi olan Cafer Ergün mal müdürlüğünden mütekait bir şahıs olup parti işlerinde yeni vazife almış olmakla muvaffakiyet gösterip göstermeyeceği zamanla belli olacaktır. Mamafih muhitte halen kendisine karşı sempati gösterilmektedir. Mesai arkadaşları da şimdilik mahallin ekseriyetinin teveccühünü kazanmış kimselerdir. İdare heyeti azaları arasında parti nüfusunu halen istismar eden yoktur. Fazla vazife olan ve aralarında yakın akraba bulunan kimse de yoktur.

İdare heyeti azaları arasında karşılıklı itimat vardır. Zamanla aralarında daha fazla itimat teessüs etmesi malumdur. Parti idare heyeti ile hükümet amir ve

---

²⁶⁴ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 11.

memurları arasında ihtilaf yoktur. Halen aralarında iş ve fikir beraberliği vardır. Parti prensiplerini yaymak için eski idare heyeti hiçbir teşebbüs yapmamıştır. Yalnız Genel Sekreterlikten gelen tamimleri ocaklara göndermiştir. Gelen emirlerin tatbikinde faaliyet göstermediği gibi kongreler hakkında ki emirlere de yapmadıktan başka bu emirlere mugayir hareket ettikleri tespit edilmiştir.

1) Kongreler

Kazada kongreler vilayetin verdiği emirlere rağmen merkez kazaya bağlı köy ocaklarının hiç birisinde bu sene kongre yapılmadığı ve kongre yapılmış gibi evrak tanzim ettikleri teftiş ve tetkik neticesinde anlaşılmış olmakla vilayet idare heyetinin nazarı dikkati celp edilmiş, vilayet idare heyeti bu kazanın kongresinin sureti cereyanı hakkında tetkikat yapmak ve bir karar vermek üzer vilayet kongresine vermiştir. Vilayet kongresinde Çine kazasının kongreleri mevzu bahis edilmiş ve Çine merkez kazasına merbut ocakların kongreleri yapılmadığı kanaatine varılarak bu ocakların kongrelerinin yeni²⁶⁵den yaptırılması kararına varılmıştır. Şu hale göre Çine merkez kazasına bağlı 43 köy ocağında yeniden kongre yapılacaktır. Bu iş gerek tarafımdan ve gerekse vilayet idare heyeti tarafından yakinen takip edilmektedir. Kazanın iki nahiyesi ile bu nahiyelere bağlı köylerde kongreler nizamnameye uygun olarak yapılmıştır.

Kaza kongresine gelince, kaza kongresi yapılırken vilayet idare heyetinden vilayet reisi Ethem Menderes ile vali vilayet Süheyp Karafakıoğlu ve Aydın mebusu Adnan Menderes bulunmuşlar ise de merkez nahiyede delegeleri usulsüz seçildikleri ve salahiyeti haiz olmadıkları ciheti nazarlarından kaçmış olmakla kaza kongresi usulüne tevfikan yapılmış dilekler tespit edilmiş ve seçimde yapılmışsa da vilayet kongresinin kararı veçhile Çine Kazası kongresi de nizamnameye tevfik ettirilecektir. Kaza kongresinde geçen sene tespit edilen dileklerin hepsinin cevapları alınmıştır. Bu seneki dilekler tespit edilmiş ve tasnifi edilerek vilayet kongresine gönderilmiş ve bu dileklerin çoğu vilayet kongresinde kabul edilmiştir. Kongrede herkes dilek, temenni ve şikâyetlerini serbestçe ifade etmiş ve seçimler serbest yapılmışsa da yukarıda arz edildiği gibi murahhasların çoğu salahiyetsiz olarak kongreye iştirak ettirilmiştir. Bu cihetinde tashih edilmesi için vilayet idare heyeti ile müştereken çalışmaktadır.

---

²⁶⁵ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 12.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

Kongreden evvelki idare heyeti haftalık içtimalarını muntazaman yaptığı karar defterindeki kayıtlarından anlaşılmakta ise de nizamnamenin kendilerine tahmil ettiği vazifeleri yapmadığı ve kongreler ile yakından alakadar olmadıkları gibi sair işleri de ihmal etikleri tespit edilmiştir. Kazada partiye yeni aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun yapılmakta olup yeni aza kaydına devam edilmektedir. Her aza için teklif ve taahhüt varakası alınarak muameleleri tekemmül ettirilmektedir. Bu sene kazda yapılan belediye ve umumi meclis seçimlerinin işleri müşkülata cereyan etmiş, talimatname ve nizamnameye uygun olmayan hareketler görülmekle vilayet idare heyeti ile müştereken uygunsuz hallerin önüne geçilmesine sarfı mesai ve gayret edilmiştir. Vilayet umumi meclis aza seçiminde yapılan yoklama neticesinde taayyün eden parti namzetleri haricinde rey istimal edenler görülmüş ve umumi meclis azalığı seçiminde parti nizamnamesine aykırı hareket edildiğinden seçimin nizamnameye aykırı hareket edildiğinden seçimin nizamnameye uygun yapılması için umumi meclis azalığına seçilenlerin hepsinin istifade etmeleri münasip görülmüş ve vilayet idare heyetince karar verilmiş²⁶⁶ olduğundan istifaya davet edilmişlerdir. Bu daveti hepsi kabul ederek istifa etmişlerdir.

Kazada umumi meclis azalıkları için yeniden seçim yaptırmak üzere kanuni muamelesi vilayetçe tekemmül ettirilmektedir ve mesele halledilmiştir. Bu seçimde parti namzetlerinden başkalarının seçilmeleri ve rey almaları, kaza idare heyeti reisinin yeni olması dolayısı ile parti işlerini iyi kavramamasından ve seçime iştirak eden inci müntahip ve belediye azalarına parti yoklamasında tespit edilen parti namzetlerini bildirmemesinden ileri geldiği yerinde yapılan tahkikat ve tetkikattan anlaşılmıştır. Çine'de Kızılay, Türk Hava Kurumu ve Çocuk Esirgeme Kurumu mevcut olup bunların çalışmalarına parti idare heyeti müzaheret göstermektedir. Bunlar arasında Türk Hava Kurumunun faaliyeti oldukça iyidir.

Netice

- 1) Vilayet kongresinin kararı veçhile Çine merkez kazasına bağlı ocakların kongresinin yenilenmesi.

---

²⁶⁶ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 13.

- 2) Kazada idare heyeti zayıf olduğundan ve Çine de ihtilaflar temadi ettiğinden vilayet idare heyeti idare heyetinin bu kaza ile daha yakından alakadar olması icap eder.

Söke Kazası Parti Teşkilatı

Parti idare heyeti son kongrede serbest olarak ve gizli rey ile yapılan seçimde ekseriyetle rey alarak idare heyetine geçmiş arkadaşlardır. Söke'de eskiden beri Özbaş namıyla maruf ve Söke'nin içinde 70-80 hane tutan bir aile efradı evvelden beri bütün teşekküllerde yer almaktadırlar. Partimiz idare heyetlerinde de bu ailenin efradı partinin ilk teşekkülünden beri çalışmaktadırlar. Herhangi bir seçimde daima muvaffakiyet kazanırlar. Bu aile etrafı Söke'nin en ileri gelen eşhasını teşkil etmektedirler. Halk tarafından hürmet ve saygı görürler. İşte idare heyetimizin azalarını teşkil eden eşhas bu aileden veya bu aileye yakın olan kimselerdendir. Bunların seçim kabiliyetleri her zaman diğerlerinden fazladır. Halk tarafından sevilmekte ve tutulmaktadırlar. Söke'de bunlara muarız olan eşhas yekûnu oldukça çoktur. Bununla beraber muarızların kuvveti ve seçilme kabiliyetleri azdır. Halk daha ziyade parti idare heyeti azalarını tutmaktadır. Muarızlarının Söke'de kabiliyet ve muvaffakiyet göstermeleri meşkûttür. Geçen seneki heyet bütün parti işlerinde ve Halkevi çalışmalarında hiçbir faaliyet gösterememişlerdir.

Kaza parti reisi Hulusi Özbaşatak, evvelce parti idare heyetinde reislik yapmış ve o zaman vilayet idare heyeti ile arası iyi²⁶⁷ gitmemiş olmakla hali hazırda Hulusi Özbaşatak, daha olgunlaşmış bir hal iktisap ettiği ve parti işlerinde faal hareket edeceği görülmektedir. Bundan evvelki idare heyeti parti işlerini ihmal ettiği görülmele Hulusi Özbaşatak'ın kaza parti riyasetine geçmesi parti işlerinin ve Halkevi faaliyetinin daha iyi cereyanına vâsile olacağı ümit edilmektedir. Bu şahsın vilayet idare heyeti reisi tarafından kaza reisliğine geçirilmesi hususunda gayret ve teşviki de müşahede edilmiştir. Kaza parti idare heyeti azaları arasında parti nüfusunu istismar eden ve azla iş alan kimse yoktur. Üzerinde fazla vazifeler bulunanların fazla vazifelerden çekilmeleri teklif edilmiştir. Vilayet idare heyeti bu iş bittikten sonra tasdiklerini yapacaktır. İdare heyeti azaları arasında birbirine itimat ve saygı duygusu vardır. İdare heyeti ile hükümet amir ve memurları arasında halen ihtilaf yoktur. Evvelce hususi tahriratla

---

²⁶⁷ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 14.

bildirildiği veçhile kaymakam, mal müdürü ve polis komiseri hakkında şikâyetler vaki olmuş ve şikâyetler ait oldukları makam tarafından tetkik edilmektedir. Eski idare heyeti parti prensiplerini yaymak için çalışma yapmamıştır.

1) Kongreler

Kazada kongreler tayin edilen müddet içerisinde nizamnameye tevfikan yapılmıştır. Kaza kongresine vilayet idare heyeti reisi Ethem Menderes ile vali vilayet ile umumi meclis azaları hazır bulunmuşlardır. Kongre riyasetini bizzat vilayet idare heyeti reisi yapmıştır. Geçen seneki kongre dileklerinin hepsinin cevabı alınmıştır. Cevapların ekserisi müspettir. Bu sene kongrelerinde tespit edilen dilekler vilayet kongresine gönderilmiştir. Kongrelerde herkes dilek şikâyetini serbestçe ifade etmiş ve seçimler gizli olarak yaptırılmıştır.

2) İdare Heyetinin İç Çalışmaları

İdare heyeti haftalık içtimalarını muntazaman yapmıştır. İttifakla verdiği kararları karar defterine geçirmiştir. Aza edeninin artırılmasına ve taahhüdâtın toplanmasına hemen hiçbir gayret gösterilmemiştir. Aza kayıt muameleleri nizamnameye uygun yapılmakta olup yalnız geçen seneki idare heyeti yeni aza kaydına çalışmamıştır. Belediye meclisi ile umumi meclis azalığı seçimleri münakaşalı olmuştur. Belediye meclisine seçilen azalarına ekseriyeti Özbaş ailesine mensup ve taraftar kimselerdir. Umumi meclis azaları parti namzedi olarak tespit edilen kimseler olup halkın umumiyeti ile emniyet teveccühünü kazanmışlardır. Söke'deki, Türk Hava Kurumu, Kızılay teşekkülü ve Çocuk Esirgeme Kurumu faaliyetleri memnuniyet verici bir derecededir. Bu teşekküller de çalışan arkadaşlar parti idare heyetinden müzaheret ve muavenet görmektedirler.

Netice

Şimdiki parti idare heyeti parti işlerinde faaliyette bulunacağı kanaatini vermektedir.²⁶⁸

---

²⁶⁸ BCA CHP (490.01/622.42.1), s. 15-16.

4.8. 1944 Yılı Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Aydın

C.H.P. Sayın Genel Sekreterliğine

Aydın kaza kongrelerinde bulunmak üzere 29/11/1944 de Muğla'dan Çine'ye geldim. Aynı gün saat 14:00 da Aydın Valisi, Vilayet İdare Heyeti Reisi, Müşahit Ekrem Çiftçi ve Kaymakam bulunduğu. 30 delegeden 26'sı hazır olduğu halde Çine kaza kongresi ilkokul salonunda Reisliğin altında yapılmıştır.

İdare Heyetinin çalışma raporunda halkevi yapmak teşebbüsüne girişmiştir. Kaymakamın da büyük yardımı ile uygun görülen arsanın istimlâk muamelesine başladıkları, malzeme hazırlığı yaptıklarını be ayrıca bin lira topladıklarını, yakın zamanda bu paranın daha yüksek rakama çıkacağını, Vilayet içinde yeni plana göre yapılmakta olan Akçaova Halk odasının 19 Şubat da açılacağını, Partinin bütün hükümet memurları ile gıpta edilecek derecede bağlılık ve işbirliği yaptığını, partili yardım paralarının %80'ni Halkevi çalışmalarına verilmişlerdir.

Hesap ve bütçe tetkiklerinden sonra idare heyeti ibra olunarak dileklere geçilmiştir. Bunlardan mahalli olanlarına vali, kaymakam, mal müdürü, tapu memuru, orman revir amiri taraflarından cevaplar verilerek takip ve intacı lazım gelenlerinin nazarı dikkate alınacağı vaatlerinde bulunmuşlardır.

Dileklerden Genel Sekreterliğe arzını uygun gördüklerimi kaydediyorum:

- 1) Tütün satışlarında İnhisar idaresince satış fiyatlarından tevkif edilerek alınan %10 devlet hissesinin, o yılın maliyet fiyatından yani çiftçiye kaç mal oldu ise onun üzerinden hesap edilerek alınması.
- 2) Orman işletmesinin imal ettirdiği kerestenin kesme nakliye ve yıpranma payı masraflarından başka bir de müzayedeye çıkarılarak satılmasının fiyatı çok yükselttiği, binaenaleyh artırma ve eksiltmeye çıkarılmadan yahut da bu mümkün olmazsa büyük tüccarların müdahalesine maruz bırakmayacak surette küçük partiler halinde müzayedeye çıkarılması.²⁶⁹

---

²⁶⁹ CHP Aydın Bölgesi müfettişi Kocaeli Mebusu Dr. Fazıl Şerafettin Bürge Teftişi Raporu, 27.12.1944, Tarihli Rapor, BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 1

- 3) Okul ve öğretmen evleri yapısında kullanılan kerestenin orman vergisinden istisnası,
- 4) Çok işi olan ve bu yüzden müracaatları lazım geldiği kadar çabuklukla karşılamayan tapu memurluğu kadrosunun bir kâtip ilavesi,

Seçim: Yapılan teklif üzerine idare heyeti asil azalığı gizli, yedek azalar ve delege seçimleri açık rey ile yapılarak eski idare heyeti (Nuri Güngör, Osman Balaban, Hidayet Yavaşoğlu, Sadık Karacaoğlu, İsmail Tarhan, Lütfi Türksay, Kazım Akın) bütünlüğü ile ve ittifakla seçilmişlerdir. Valinin parti ve Hükümet arasında sıkı iş birliğinin lüzum ve faydalarına dair bir konuşmasından sonra kongreye nihayet verilmiştir.

Bozdoğan

Kaza kongresi 30/11/1994 de 15 delegenin hepsinin hazır bulunması ile Etem Menderes'in reisliğinde yapılmıştır. İdare heyetinin çalışma raporunda 1865 lira partili yardım parası toplandığı belirtilmiş ve memnuniyetle karşılanmıştır. Raporun münakaşası sırası delegelerden biri Halkevinin yetiştir derecede çalışmalar göstermediğinin söylemesi üzerine Halkevi Reisi üyelerin ilgisizliğini ileriye sürmüştür.

Merkez ve İnebolu nahiye ocak kongrelerinin nizamnameye aykırı olduğu iddiasına karşı tahrir için vilayet idare heyeti tarafından gönderilen müşahidin raporu böyle bir iddianın varit olmadığı hakkındaki raporu okunmuş ve kongrenin tasvibine arz edilerek ittifakla kabul olunmuştur.

Bütçe ve hesap işleri tetkik edildikten sonra evvela geçen yıl dileklerine verilen cevaplar okunmuştur. Yeni dileklerin çoğu mahalli olup kongrede bulunan vali ve kaymakam taraflarından cevaplandırılmış, takip ve intacı vaat edilmiştir.²⁷⁰

Genel Sekreterliğe arzına uygun gördüğüm dilekler şunlardır:

- 1) Donatım kurumu tarafından satılan çift aletlerinin pahallılığı (Ankara tipindeki pulluklar evvelce 35 liraya satılmakta iken kurumun kuruluşundan sonra fiyatı artırmıştır.)

---

²⁷⁰ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 2.

- 2) Evkafa ait akarların bir kısmının tamir edilmeyerek gittikçe harap olmaya yüz tutmaları, bir kısmının da parasının başka yerlere sarf edilmesine karşı bu akarların kendi iratları ile onarılması ve satıldığı takdirde memleket içinde binalar veya çeşmeler yaptırılması.
- 3) Toprak mahsulleri devlet hissesi tahminlerinin komisyonca geçen yıl miktarına tutmaması bahanesi ile % (20-100) artırılması,
- 4) Altıntaş köyündeki hazineye ait cevizliğin köy manevi şahsiyetine terki,
- 5) Askerlik vazifesini bitirerek terhis edilen erlerin yurtlarına kadar naklinin temini,
- 6) Köy muhtarlarının de devlet memurları gibi dar gelirlere yapılan yardımdan faydalanmaları,

Seçim: İttifakla yapılan teklif üzerine açık rey ile olmuş ve (Şemi Duyar, Ahmet Pirim –tüccar –Cevdet Korkmaz –demirci –Tevfik Şener -terzi –Hakkı Davas-Manifaturacı Nurettin Karakaş -rençper_Namık Atalay- Ziraat Bankası muakkibi) ittifakla seçilmişlerdir.

Karacasu

Kaza kongresi 1/12/1944 de 104 delegeden 103'ü hazır bulunduğu halde Ekrem Çifçi'nin reisliğinde yapılmıştır. İdare heyetinin çalışma raporunda belirtilen 1260 yeni aza kaydı ile partili aza yardım parasının bütünlüğü ile 1368 lira olarak toplanmasını çok iyi karşıladım.²⁷¹

Hesap ve bütçe incelendikten sonra eski dileklere verilen cevaplar okunmuş yeni dilekler üzerinde konuşmalar yapılarak mahalli olanlarına vali ve kaymakam cevap vermişler, takip ve neticelendirilmesini üzerlerine almışlardır.

---

²⁷¹ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 3.

Genel Sekreterliği ilgilendiren dileklerini arz ediyorum:

- 1) Ziraat aletlerinin pahallılığı ve tiplerinin mahalli ziraata uygun gelmediği (Ziraat Vekâletinin bu hususta incelemeler yaptırması, mevcut pulluk tipleri hakikaten her yere uygun değilse nazarı dikkate alması yerinde olur)
- 2) Odun ve kömür pahallılığı ve tedarikindeki zorluklar tapulu, sahipli arazide dahi kömür ve odun hazırlanmasına Orman idaresi tarafından izin verilmediği gibi, izin almak üzere yapılan mükerrer müracaatlara rağmen görüŖülemediđinden Ŗikâyet edilmiŖtir.
- 3) Hudut olan Tavas yolunun Nafia Vekâleti tarafından yaptırılmasının temini,
- 4) Okul ve öğretmen evi için lüzum olan kerestenin orman resminden muaf tutulması.

Seçim: Azanın hepsinin isteği üzerine açık reyle yapılarak idare heyeti azalıklarına (Salih Alpbaz, Rıza Uğur, Zühtü Özsoy, Mustafa Öğüt, Süleyman Portakal, Aptullah Yener, Ali oğlu Mehmet OnbeŖ) İttifakla seçilmiŖlerdir. Bunlardan Aptullah Yener (Manifaturacı) Mehmet OnbeŖ (Tuhafiyeci) yeni olup Mustafa Konuk ve Mustafa Nurgün'ün yerlerine seçilmiŖlerdir.

Kongre valinin mutat nutku ile sona ermiŖtir.

Nazilli:

Kaza kongresinde evvel merkez ocak kongrelerinin nizamnameye aykırı olarak yapıldığına dair Ali Nihat Amasyalı imzası ile Muğla'ya bir Ŗikâyet telgrafi gelmesi üzerine derhal vilayet idare heyeti reisine telle nahiye ocak seçimlerinin nizamnameye uygun olarak yapılıp yapılmadığım incelemek için idare heyeti azasında bir arkadaŖın Nazilli'ye gönderilmesini istedim.²⁷²

Muğla'dan Aydın'a dönüşümde de ayrıca Ali Nihat Amasyalı ile Nazilli İş Bankası Müdürü HurŖit ziyaretime gelerek Ŗikâyetlerini tekrar ettiler. Kendilerine müracaatlarını nazarı dikkate aldığımı ve bu mesele hakkında tahkikat yapmak

---

²⁷² BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 4.

üzere Vilayet idare heyeti azasında Halim Aydın'ın Nazilliye gönderildiğini söyledim. Fakat bu iki adam bende iyi bir intiba bırakmadılar: Ali Nihat Amasyalı kendini bana şu sözlerle takdim etti. (Egenin en zengin ve namuslu adamı...) uzun uzun servetinden partiye hizmetlerinden Nazilli Parti İdare heyetinin teşkil eden arkadaşların birer birer fenalıklarından bahsetti. Bu adamın bir manyak ve İş Bankası Müdürü Hurşit'inde onun menajeri olduğunu hükmettim.

Nazilli'den tahkikatını yapan arkadaşımız bilakis Nahiye ocak kongrelerinin nizamnameye uygun olarak yapıldığına, delegelerin seçilmesinde hiçbir yolsuzluk bulunmadığına dair rapor ve şifalı izahat verdi.

Ali Amasyalı ile Nazilli'de de görüştüm. Bu defa yanımda avukat Şakir isminde bir zatta vardı. Kendilerine ihbarlarının varit olmadığını, seçimin serbest bulunduğunu yalnız kaza idare heyetine girmek üzere isimlerini ileriye sürdüklerini arkadaşlardan Bankacı Hurşid'in Partide kaydı bile bulunmadığını, Avukat Şakir'in ise daha üç ay evvel Partiye yazıldığını binaenaleyh intihap kabiliyetlerini haiz bulunmadıklarını söyledim ve kongrede bir hadise çıkarmaktan çekinmelerini tavsiye ettim. Sözlerimi iyi karşılayarak çekildiler. Ve hakikaten Nazilli kaza kongresi 1/12/1994 de 42 delegeden 40'ı hazır olduğu halde hadisesiz ve münakaşasız olarak reisliğim altında yapıldı.

İdare heyetinin çalışma raporu okunarak kabul, bütçe hesap ve dilek encümenleri işlerini bitirdikten ve raporları tasvip edildikten sonra geçen yıl dileklerine verilen cevaplar okundu ve yeni dilekler üzerinde müzakere yapıldı.

Genel Sekreterliğe arzını uygun bulduğum dilekleri sırası ile ve aynen yazıyorum:

- 1) Halen tatbik edilmekte olan ve tatbikatında büyük faydalar görülen 2081 sayı çiftçi mallarına koruma kanununa bir iki madde ilavesi ile aşağıdaki hususatin temini:
  - a) Servet ve saman sahibi orta ve yüksek müstahsilli bu istihsalatta kullanılan ve hizmetine muhtaç olduğumuz her nevi amelenin hukukunun bir çerçeve dâhilinde muhafazası,²⁷³

---

²⁷³ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 5.

(Yüksek ve orta derecede derece de servet sahibi müstahsilin hizmetlerinde kullandıkları amelenin haklarının korunması demek isteniyor.)

- b) Hava içi zaruriye fiyatlarının amelenin günlük, bir aylık ve nihayet bir senelik mesaisi mukabilinde verilecek ücretlerin sınıflarına göre tayini, (İşçi gündeliğinin çalışmalarına ve zaruri ihtiyaçların fiyatlarına göre ayarlanması demek isteniyor.)
  - c) İstihkakı olan memalığın iş sahiplerinden derhal tahsili, işçinin müstahsilden alacağı tahsili için kanuni müeyyideler kastediliyor.
- 2) Mahsulâtı araziye hırsızlığı pek çoktur. Buna mukabil kanuni müeyyideler hafiftir şiddetlendirilmesi.
  - 3) Çevirme kredisi ile tarım kredisi kooperatifinden altı ay ve nihayet bir sene için yapılmakta olan ikrazatın daha uzun vadelerle yapılması,
  - 4) Azami üç sene için kiraya verilen Sultanhisar'da vakıflara ait incir bahçelerinin imarı ve azami randıman alınabilmesi için icar müddetlerinin asgari beş seneye kadar uzatılması,

Çoğu sulama işlerine, kanal açmayı, yol yapılmasına, okul tamirlerine ait bulunan mahalli dileklere Vali, Kaymakam ve diğer Hükümet Memurları lazım gelen cevapları vererek takip vadinde bulundular.

Seçim: İdare heyeti asli azaları gizli, yedekler ve delegeler açık rey ile seçilmiş ve eski idare heyeti (Emin Bilgen, Fuat Topucu, Rıfat Tuncer, Hulusi Çoğullu, Alim Şemin, Ragıp Tapucu, Nuri Sarıkahya) girmişlerdir.

Yıllardan beri Belediye ve parti reisliğinin üzerinde toplayan Emin Bilgen hakkında pek çok şikâyetler olmuş. Belediye işleri için mükerrer takibata maruz kalmıştır. Bu yüzden Parti Reisliğinde istenen derecede çalışmayacağına artık

kanaat getirdiğim için kendisine iki vazifesinden birini tercih etmesi teklifinde bulunmak kararına vardığımı arz ederim.²⁷⁴

Söke

Kaza kongresi 3/12/1944 de 26 delegeden 23'ü bulunduğu halde Ethem Menderes'in Reisliğinde yapılmıştır.

Çalışma raporu okunarak kabul edilmiş, bütçe ve hesap encümeni raporları partili aza yardım parası için konulan 600 liranın 1000 liraya çıkarılması sureti ile yapılan küçük bir tadil ile tasvip edilmiştir. Geçen yıl dileklerine verilen cevaplar okunduktan sonra yeni dileklere geçilmiştir. Bu dileklerin mahalli olanlarına Vali ve Kaymakam taraflarından lazım gelen cevaplarla takip ve neticelendirilmesi vaatleri verilmiştir.

Genel Sekreterliğe arzımı uygun bulduğum dilekleri kaydediyorum:

- 1) Tütün piyasası açıldığı ve satış devam ettiği müddetçe İstanbul-İskenderun hattı postalarının Kuvala Limanına uğratılmasının temini ve tütün teslimi için bu limana bir inhisar memurunun gönderilmesi,
- 2) Akköy nahiye merkezinde bir posta-telgraf bürosunun açılması, bir sıhhat memurunun tayini,
- 3) Nazilli-İzmir otorayı ile telaki etmek üzere Söke'den sabah ve akşam bir trenin tahriki ve istasyon meydanının tanzimi, (Devlet demir yolları İzmir İşletme Müdürü ile temasında bu meselenin mahalli olarak halli mümkün olmayacağını, Devlet Demir Yolları Umum Müdürlüğüne müracaat lazım geldiğini öğrendim.)
- 4) Zeytinden alınan çeşitli vergilerin birleştirilerek daha kolay bir şekle konulması,
- 5) Birinci kat duvarları tamamlanmış vaziyette olan Halkevi binasının istenilen yeni tip planlara uydurulması imkânlarının araştırılması sureti ile yarıda kalan inşaattan gerekli faydanın sağlanması.

---

²⁷⁴ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 6.

Seçim: Gizli reyle yapılmıştır. Yoklama ile verilen reylerden iki fazla çıkması üzerine tarafımdan müdahale olunarak reyler kâmilten iptal edilmiş ve yine yoklama ile yeniden dağıtılarak neticede: (Adil Azbazlar, Osman Diçle, Eyüp Özdaş, Şevket Akbaş, Hüseyin Kocaöner, Fadıl Ersoy) ekseriyetle seçilmişlerdir.²⁷⁵

Yedinci, ancak on rey aldığından yalnız bunun üzerinde yeniden seçim yapılmış ve Rıfki Ulusoy seçilmiştir. Yeni idare heyetinde Nazım Özbaş'ın yerine Rıfki Ulusoy yeni olarak girmiştir.

Seçimin bu suretle oluşundan tek amil Belediye Reisi Hulusi Özbaşak'tır. Vaki olan şikâyetler ve tarafımdan yapılan incelemeler üzerine kaza idare heyeti Reisliğinden çekilmek zorunda kalan bu adam yeniden idare heyetine seçilmek için delegeler üzerinde tesir yapmaya kalkışmış ve kongre Reisi tarafından iki defa ihtara maruz kalmıştır. Bu suretle idare heyetine giremeyerek yedekte kalan Hulusi Özbaşatağın, tahminim veçhile idare heyeti azalarından birine istifa teklif etmek sureti ile girmekte hala ısrar ettiğini sonradan öğrendim.

Aynı zamanda Belediye Reisi olan ve Sökeliler tarafından sevilmeyen bu adam Belediyeye ait dilekler okunurken kötü bir jest ile dışarıya çıkmış ve bittikten sonra tekrar kongre salonuna girmiştir. Herkesin dikkatini çeken bu hali çok fena bir tesir yapmıştır.

Aydın Merkez Kaza

Kongre 4/12/1944 de 72 delegenin 62'si hazır olduğu halde Ahmet Emin Arkany'ın Reisliğinde yapılmıştır. Okunan çalışma raporunda 14931 kayıtlı azası bulunan kazanın ancak 229 lira partili yardım parası toplayabilmiş olması bu sahada başarı göstermediği kanaatim bana verdi. Hesap, bütçe ve dilek encümenlerinin mazbataları okunduktan ve kabul edildikten sonra geçen yıl dileklerinin gelen cevapları okunmuş ve yeni dileklerin müzakeresine geçilmiştir.

Bunlardan Genel Sekreterliğe arzını uygun bulduklarını sırası ile kaydediyorum:

---

²⁷⁵ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 7.

- 1) Zeytin mahsulünden devlet hissesi, mubayaa hissesi, muamele vergisi adları ile yekûnu %40'ı bulunan üç ayrı vergi alınmaktadır. Bu vergilerin tarih ve tesliminde çekilen²⁷⁶ zorlukların önlenmesi için birleştirilerek tek vergi halinde ve münasip miktarda alınması,
- 2) Muamele vergisi tarihinde yemeklik olarak müstahsile bırakılan 60 kilo zeytinyağı bilhassa nüfusu kalabalık olanlara yetişmemektedir. Bu miktarın nüfusa göre artırılması,
- 3) Toprak mahsulleri vergisinden devlet hissesi almak için tayin edilen muhamminlerin ekseriyetle mütehasıs olmaları yüzünden tarladaki mahsulün henüz ot halinde iken tahmini ve köy ihtiyat heyetleri tarafından yapılan tahmin cedvellerine itirazları neticesi vergi nispetinin fazla artırılması ve bu yüzden çiftçinin zarar görmeleri,
- 4) Hurda incirlerin uzak mesafelere nakli için yapılan masrafları önlemek üzere Aydın Vilayeti incir bölgesinde inhisarlar idaresinin bir alkol fabrikası kurması,
- 5) Çiftçi mallarını koruma kanunu kifayetsizdir. Bu yüzden kanunun tekrar gözden geçirilmesi ve cezaların şiddetlendirilmesi,
- 6) Zeytinlikleri ıslah kanunu, delicelerin aşılmasını emrettiği halde orman muhafaza erlerinin, hatta tapulu arazideki ağaçlara bile, müdahaleleri ve imarlarına mani olmaları, devlet ormanlarının bir ana evvel tespiti ile mülkiyet hakkının tanınması ve müdahaleden men edilmeleri,
- 7) Köy camilerin tamiri vakıflar idaresince yapılmaktadır. Bunların harap olmasının önlemek üzere köy şahsiyeti manevicesine devirleri,
- 8) Bu yıl mahsullerini düşük fiyatla satmak zorunda kalan müstahsilin tarım kredi kooperatiflerine olan bakiye borçlarının tecile tabi tutulması,
- 9) Aydın'ın Kurtuluş günü olan 7 Eylül bir hayvan panayırı ile cinsini ıslah için teşvik maksadı ile hayvan sergisinin açılması,

---

²⁷⁶ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 8.

10) Odun ve kömür darlığının ve pahalılığının önüne geçilmesi için revirlerin evvelden hazırlık yapmaları ve halka kolaylık göstermeleri,

Mahalli olan dilekler yol, köprü, kanal onarmalarına Belediye işlerine ait olup Vali ve daire amirleri tarafından cevaplar verilmiş, takipler üzerlerine alınmıştır.²⁷⁷ Verilen 33 imzalı bir tahrir üzerine açık reyle yapılarak: (Eczacı Ziya Evren, Hamit Altıparmak, Orhan Çiftçi, Ekrem Dorumlu, Enver Posacı, Hüsnü Cihan, Vahit Tekmen) Kaza idare heyetine seçilmiştir.

Bunlardan Hüsnü Cihan (Çiftçi, Belediye encümeni azası) Vahit Tekmen (Zücaciyecisi, eski öğretmen) yeni olarak Havva Tanlay ve Nail Ergun'un yerlerine girmişlerdir. Her kaza kongresinde hazır bulunan Valinin mutlak kapanış nutku ile kongreye son verilmiştir.

Hülasa:

- 1) Aydın kaza kongrelerinin nizamnameye uygun olarak yapıldığını,
- 2) Nazilli'de merkez nahiye ocak delegelerinin nizamnameye aykırı olarak seçildiği hakkındaki ihbarın doğru olmadığını,
- 3) Söke'den seçime hile karıştırmak teşebbüsünün akamete uğradığını,

Üstün saygılarımla arz eylerim.²⁷⁸

C.H.P. Genel Sekreterliğine

Yüksek Meclisin tatilinden bilistifade dairesi intihai biyen olan Aydın vilayetinde kaza ve nahiye merkezlerinde ve bir kısım köylerde tetkiklerde bulundum. Meşhuda ve mesmuatımı berveçhi ati arz ediyorum:

A) Buğday Ve Arpanın Toprak Mahsulleri Vergi Muamelesi

Bu vergilerin tatbikatına dair her merkezde ve her köyde hemen aynı tarzda bir takım şikâyetler işitilmiştir. Bu şikâyetler merkez kazasında daha çok ve daha umumidir. Mezku şikâyetler aşağıda sıra ile izah olunduğu üzere sırf kanunun tarzı tatbikinden neşet etmiştir.

²⁷⁷ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 9.

²⁷⁸ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 10.

1) Tahmin İşleri

- A) 4553 sayılı Toprak Mahsulleri kanununun 6. maddesindeki tarifata dairesinde mahsul miktarının tespiti için ihtiyar heyetleri tarafından yapılması lazım gelen vazifelerin ifasında ekseri mahallerde ihmâl edilmiş ve tarlalar gezilmeyerek yalnız muhtarların veya ihtiyar heyetinden birinin malumatına istinat edilmekle iktifa olunduğundan şikâyetleri mucip muhtelif yanlışlıklar vukua gelmiştir.
- B) Vukuf heyetlerinde müessir olacak eşhas ihtisas erbabında intihap edilmemiştir. Bunlar Mal memurlarının fardı gayretle verdikleri direktifler dairesinde hareket ederek kanunun dairesi şumulü haricine çıkmışlardır.
- C) İhtiyar heyetlerinin tespit ettikleri miktarlar kanunun yedinci maddesi mucibince cetvel halinde asılıp ilan edilmeyerek kanunun 15. maddesinde derpiş edildiği üzere mükelleflere itiraz haklarından istifade etmek için fırsat verilmemiş olduğu gibi mükelleflerin kısmı azamı da kanunu okuyup bunun muhtevasına vukuf peyda etmemişler. İhtiyar heyetleri tarafından kendilerine ne miktar vergi yazıldığı hakkında malumat almaya ehemmiyet vermemişlerdir. Mükellefler arasında itiraza kalkışanlar olmuşsa da bunların bazıları dertlerini dinletmemişlerdir.
- D) Tahmin heyetleri bilhassa merkez kazası dairesinde Maliye Memurlarının tesirleri altında ifrata varmışlardır. Haber alındığına nazaran tahmin işlerinde karar verilirken kanunun 17. maddesinde tadat edilen mevaddı sairiden başka 18. madde de zikrolunan (Karineler) kelimesinden bil'istifadde bir ve daha evvelki senelerin veriminin dahi nazarı dikkate alınması ve mahsulün geçen sene mahsulünün altına düşürülmemesi hakkında vazifedar memurlara talimat verilmiştir. Vergiye sadece tarlaların satırları esas tutularak bunların hal ve vaziyetlerine ve bu senenin verimine ehemmiyet verilmemiştir.
- E) Vukuf heyetlerinin tahmin heyetine gösterdiği yüksek mahsul miktarı ile ihtiyar heyetinin gösterdiği miktar arasındaki fark mükelleflere aynı nispet

dairesinde tevzi olunduğu zaman zaten ihtiyar heyetlerinin ta²⁷⁹yin ettiği miktarla zarar dide olanlar büsbütün vaziyette kalmışlardır.

- F) Çok yerlerde kanunun tarifattı dairesinde kat iyyete kesbetmiş olan vergi miktarını gösteren cetveller asıldığı zaman mükellefler vermeye mecbur kaldıkları vergi miktarını ancak o vakit öğrenmişlerdir. Bundan sonra da yapmaya teşebbüs ettikleri itirazlar bittabi kanun nazarında mecmu olmamıştır. Kanunun 22. maddesinde mükelleflere bahsedilmiş olan ikinci bir itiraz hakkının da bu suretle istimaline meydan verilmemiştir.
- G) Şurası da şayanı dikkattir ki, kanuna müsteniden yapılmış olan bazı itirazlar üzerine gelen hakem heyetleri hemen daim mükellefler aleyhine kararlar vermişlerdir.
- H) Tahmin işlerinde ki şikâyetler merkez kaza umumiyetle ve Nazilli kazasında bir dereceye kadar mevcuttur. Diğer kazalar tahminim işimi nispeten daha iyileştirmişlerdir.
- İ) Diğer taraftan vilayet defterdarlığında bana ibraz edilen vergi tahakkuk defterleri şeklen kanun dairesinde tekemmül ettirilmiş bulunmaktadır. İsimler hizasında imza edilmek veya parmak basılmak sureti ile vergilerin mükellefler tarafından kabul edilmiş olduğu görülmektedir. Mezkûr defterlerde bazı mükelleflerin itiraz etmiş olduğu anlaşılmakta ise de bu itirazların ya hakem heyetleri tarafından reddedilmiş olduğu veyahut kanuni müddeti geçtikten sonra vaki olduğundan şayanı kabul görülmediği defterdar tarafından şifahan izah olmuştur. Mumaileyh kanunun 22. maddesinin A fıkrasına istinaden hiç kimsenin şikâyet maksadı ile kendisine müracaat etmediğini de ilaveten ifade etmiştir.

Yani evrak ve muamelat öyle tanzim olmuştur ki yapılan işler mesela bir mahkemece tetkik edilse şikâyetçilerin müfteri vaziyetine düşeceklerine şüphe edilmez.

- J) Akdarı, Mısırdarı ve sısam tahminleri hakkındaki muamelatın da buğday ve arpa tahminleri gibi olduğu söylenebilir.

---

²⁷⁹ C.H.P. Genel Sekreterliğine, 22.11.1944 Tarihli, Aydın Mebusu Refet Alpman'ın Raporu, BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 1.

2) Tesellüm İşleri

- A) Aydın vilayetinde toprak mahsulleri vergisinin devlet namına ahz ve tesellümü vazifesi hükümetçe Ziraat Bankası şubelerine ve Tarım Satış Kooperatiflerine tevdi olunmuştur.

Tesellüm ambarlarında bir şef, bir Eksper, iki muhasip, bir kantarcı ve bir bekçiden mürekkep altı kişilik birer heyet görüşlmüştür.

- B) Hububat içinde bulunması kabul edilecek olan mevaddı ecnebiyenin nispeti tahmin heyetlerince merkez kazasında %6 ve diğer kazalarda %10 ile 12 olarak tespit olunmuştur. Hâlbuki bu sene Aydın vilayetinde buğday ve arpanın harmandan vasati olarak %20 mevaddı ecnebiye ile mahlût olarak geldiği görülmüştür. Tespit edilen miktarla malın hakiki vasfi arasındaki farkın yine aynı hububatla ikmalî yerine bunların Tathir makinelerinden geçirilmek sureti ile mevaddı ecnebiye nispetinin düşürülmesi tercih olunmuştur. Bu ameliye kanununun 31. maddesinin son fıkrasına mugayir olarak bir masrafı mucip olmakla beraber verginin teslimindeki müşkülattan ve ambar kapılarında intizardan kurtulmak için mükellefler tarafından kabul edilmiştir. Mesela:²⁸⁰ Harmandan %20 mevaddı ecnebiyeli 1000 kilo mahsul olan bir mükellefin 100 kilo vergi vermesi icap ederek merkez kazasında tahmin heyetinin tespit ve ilan ettiği %6 mevaddı ecnebiyeli mal teslim eylemek mecburiyetinden dolayı bu 100 kilo tathir makinesinden geçtikten sonra 86 kilo kalıyor. Buna %6 mevaddı ecnebiyeli daha 14 kilo ilave etmek için de %20 mevaddı ecnebiyeli maldan daha 15,960 kilo vermek lazım geliyor. O halde 100 kilo vergi verecek olan mükellefin elinde 115,960 kilo mal çıkmış bulunuyor. Müstahsilin hesabına göre Toprak Mahsulleri Vergisi %11,596 ve tathir masrafı ile beraber takribi %12 oluyor.

Verginin içinde bulunacak mevaddı ecnebiye nispetinin tayininin tahmin heyetlerine bırakılmış olması mıntıkada yetişen mahsulün halitabiisinin nazarı dikkate alınmasının sağlanması maksadına müptedi olacağı yoksa vergi nispetinin tezyidinin teminine matuf olmayacağı şüphesizdir.

---

²⁸⁰ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 2.

- C) Çine kazası merkezindeki tesellüm ambarı muamelelerinin tetkik ettiğim sırada mevcut tesellüm heyetinden mağda orada iki de hamal çalıştığını gördüm. Bunlar ambarın kapusuna mükellefler tarafından çuvallarla getirilen hububatı basküle koyuyorlar ve tartıldıktan sonra ambarın içine döküyorlardı. Bu hamalların parça başına 10 kuruş almakta olduklarından dolayı köylüler bana şikayet ettiler. Filhakika hamalların yaptığı iş bizzat mükellefler tarafından yapılabildiği gibi teslim yerlerinde mükelleflerden para alınması kanununun 31. maddesine mugayir olduğundan bahisle Ziraat Bankası şubesi müdürü nezdinde yaptığım teşebbüs üzerine hamalların işine nihayet verildi. Mükelleflerden bu suretle para alınması çok fena bir hareket olarak vasıflandırılabilir.
- D) Maliye Memurlarının fardı gayreti ile tahminlerde tahaddüs eden haksızlıklardan ve tahminlere fuzulen yapılan ilavelerden ve nihayet mevaddı ecnebiye farklarından dolayı pazardan hububat mubayaa ederek mahsulüne ilave etmek sureti ile vergisini tamamlamış bulunan mükelleflere bile tesadüf ettim.
- E) Tathir makinesinden geçirildikten sonra ambara getirilmiş olan hububat baskül başında duran eksperin nazarı tetkikine arz olunuyor. Bir çok yerlerde eksper diye gördüğüm memurlar erbabı ihtisastan olmadığı gibi hububatın tahlilini yapmasını ve mevaddı ecnebiye nispetini tayin etmesini de bilmiyorlardı. Yalnız Aydın merkezindeki ambarda eksper olarak vilayet Ziraat Dairesi memurlarından biri bulunmakta idiye de, buna yaptırdığım bir tahlilden meydana çıkarılan ve hiç kullanılmamakta olduğu anlaşılan tozlu topraklı bir terazinin en lüzumlu gramları mevcut değildi. Yani bu memurunda verdiği kararlar tahminden ibaretti. Eksper denilen memurlar hiçbir şeye istinat etmeyen hükümler verip duruyorlardı. Bu halin suiistimallere yol açmak tehlikelerini artırmış olacağı şüphesizdir.²⁸¹
- F) Bu sene arpa ve buğday orta verimde olduğundan geçen seneki mebzul mahsul derecesini aramak hiçbir veçhile doğru olmamıştır.
- G) Ankara'ya avdetimde bu mesele hakkındaki mütalaasını almak üzere maliye vekaleti Varidat Umum Müdürü ile görüştüğüm sırada mumaileyh

---

²⁸¹ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 3.

bana geçen seneki hububat vergisine ait cetvellerin hülasasını gösterdi. Bundan takriba iki buçuk milyon ton matrah üzerinden vergi alınmış olduğu görülüyordu. Halbuki bunun altı milyon olması lazım geldiğini ifade ederek geçen sene yapılmış olan suiistimallere karşı ahalinin bu seneki muamelelere şikayete hakkı olmadığını ifade etmek istedi.

Öteberiden müstahsillerden işittiğime göre:

Geçen sene ahali suiistimallerle hükümeti aldatmış olmasına karşı güya bu sene hükümet dahi ahalinde intikam alıyor kanaati hasıl olmuştur. Bu mütalaalardan Toprak Mahsulleri Vergisi işlerinden birinin takip eden iki sene zarfında hükümetle millet birbirinin aleyhine hareket etmiş gibi bir mağına çıkarıyor. Teessüfe şayan olan bu hali yüksek takdire bırakıyorum.

H) Gezdiğim kasaba ve köylerde ahali devlet ve millet için %10 yerine %12 veya %15 değil tekmal mal ve canlarını vermeye hazır olduklarını teyiden ifade etmekle beraber Maliye Memurlarının menfaati hazine düşüncesi ile sarf ettikleri fartı gayrete karşı dilgir olduklarını ihzar etmekten geri durmamışlardır.

B) Malum Olacağı Üzerine Aydın Vilayeti Ehemmiyet İtibarı ile İncir, Zeytin ve Pamuk Mıntıkası

Bu vilayette tekmal hareket ve faaliyet bu üç mahsul etrafında toplanır, hatta bu toprak mahsullerine karşı merkezi İzmir'de olan Tarım Satış Kooperatifi müdahalesi ile kredi müesseselerinden verilmekte olan avanslar ticari gayelerle beraber bir takım müstahsilleri intihabat gibi siyasi maksatlara hadim tesirler altında bırakacak mahiyettedir. Mezkur kooperatifin Meclisi İdaresinde vukua gelecek tebeddülât daima bu noktayı nazarlardan da tetkike değer. Bu münasebetle bu seneki mahsulâtın vaziyetlerinin ve kredi muamelatının berveihi ati hülasaten arzı lüzumlu görülmüştür.

1) İncir

Bu sene İncir mahsulü erbabı ihtisasın tahminlerine göre:

TON

11200	A serisi yemeklik incir
8400	B serisi yemeklik incir
8400	Hurda incir
28000	Yekun

Bunun takribi 23000 tonu Aydın Vilayeti mahsulüdür.

A serisi en çok Manipüle olarak satılan mallar olup başlıca müşterileri İngilizler, Amerikalılar ve İskandinavyalılardır. B serisi Natürel olarak satılan incirler olup bunların müşterileri Almanya vesair merkezi Avrupa²⁸² memleketleridir. Hurda incirin müşterisi Orta Avrupa'dır. Yemeklik incirlerden 2000 ila 3000 ton dâhili piyasalarda, sarfı mümkün ise de, 16000 ile 17000 ton inciri ancak İngiltere ve Amerika ihraç etmek zorundayız. Yegâne alıcı olan Anglo Amerikalıların verdikleri fiyat hata maliyet fiyatından çok aşağı olduğundan müstahsiller büyük zararlara giriftar olacaklardır. Eğer satış hiç yapılmazsa bunca emek ve milyonlarca lirayı aşan sermaye mahvolacak ve müstahsiller kredi müesseselerine yapmış oldukları borçları tesviye edemeyerek büyük bir yük altında kalacaklardır. Velhasıl Türk İncirliği mühim bir krize düşer olacak ve bunun ava kabinden olarak bahçelerin bakımsızlığı yüzünden önümüzdeki senelerin verimi de zayıf olacaktır.

İhracat meselesi hükümetimiz tarafından üç ayı mütecaviz zamandan beri hal ve intaç edilememiştir. Hâlbuki incir istihsalini müteakip hemen elden çıkarılmak lazımdır. Aksi takdirde her gün nefasetinden bir miktar kaybeder kıymetten düşer bahsi olunan 3,5 aylık teehhür de büyük zararları mucip olmuştur. Dâhili satışlara gelince: İzmir Borsası Ticaret Vekâletinden emir gelmediğinden bahisle uzun zaman dâhilli memleket sevk onulacak incirlerin faturalarını tasdikten imtina etmiştir. Yani Ticaret Vekâleti tam vaktinde dâhili memlekete

²⁸² BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 4.

sevkiyat yapılmasına da engel olmuştur. İdrak olmuş olan malın satışını geri bırakmak zarardan başka bir netice vermez. Mahsul borsaya bağlı değil borsa mahsule tabi olmak lazımdır. İncir toplanır toplanmaz hemen işlenmek icap eder. Aksi takdirde kelebek ve sinek tehacümüne uğrayarak kurtlanır harpten evvel ihracat işleri tüccarın elinde iken mahsul kemale gelmeden önce satışlar yapılır ve pek az bir zamanda mesela bahçeden toplandığı günden itibaren makine gibi harekete geçilir ve dört günde geceli gündüzlü çalışmak sureti ile vapurlara yükselenmiş bulunurdu. Bu esası muhafaza etmeden bizim incirimizi layık olduğu merteye kıymetlendirmek imkânı yoktur.

Bu tafsilatı vermekten maksadım ambar masrafları nakliye ücretleri ambalaj, komisyon, nefaset farkı ve sermayenin bağlanıp kalması vesaire ile beraber vukua gelmiş olan 3,5 aylık teehhürün mucip olduğu zararların mukayeseni kolaylaştırmaktan ibarettir. Gerek müstahsil elinden kalmış ve gerek tarım satış kooperatifleri ambarlarında teraküm etmiş olan malların ihracatının bir an evvel teminini ahali hükümetimizin muvaffakiyetlerinden beklemektedir. Bu günkü intizar vaziyeti incir fiyatını günden güne düşürmüş ve her geçen gün müstahsile bir yük daha ilave etmiştir. Gerek dâhili ve gerek harici satışlar teehhüründen fidelenerek bir takım tacirler ucuz fiyatla müstahsillerden incir toplamış ve İzmir Borsası açılır açılmaz alım kabiliyetlerine göre, dâhili memleket piyasalarına istifadeli bir surette sevk etmiş oldukları gibi İzmir'de tüccardan Hakkı isminde²⁸³ biri ahiren Milli Müdafaa Vekâletine bir istida ile müracaatla inciri 30 kuruştan ve dokuz numaralı üzümü 48 kuruştan külliyetli miktarda satmaya hazır olduğumu bildirmiştir. Pazarlığa girilmiş olsaydı bu fiyatları daha düşüreceğine şüphe edilemezdi. Hâlbuki Milli Müdafaa Vekâleti İzmir Tarım Satış Kooperatifinden, Ticaret Vekâleti kanalı ile inciri 35 kuruştan ve üzümü de 52 kuruştan mubayaa etmiş bulunmaktadır. Bu da ispat eder ki, buhrandan istifade eden ve belki de bunun bir derece daha şiddetlenmesine sebep olan tacirler müstahsillerin zararına ucuz fiyatla mal toplamak fırsatını bulmuşlardır.

Harici satışlara muvaffakiyet hâsıl olduğu takdirde bunun vüsati mahdut olmak ihtimaline binaen primden istifadenin bahsi geçen tacirlere inhisar etmemesi için evvel emirde müstahsillerin ellerindeki malaların satılması sureti ile mezkûr istifadenin müstahsillere temini esbabının istikmali Ticaret Vekâletinden beklenir. İncir hurdalarının yukarıda derce olduğu veçhile bütün Egeye ait

---

²⁸³ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 5.

miktarı tahminen 8400 tondur. Bunun takribi olarak 5 veya 6 ton Aydın Vilayetininindir. İnhisarlar Vekâleti İspirto yapmak için 5000 ton kadar hurda mubayaasına başlamıştır. İnhisarlar geçen sene Aydın Vilayetinde hurdayı 22 kuruşa aldığı halde bu sene piyasa düşüklüğüne bakarak 10 kuruş vermektedir. İnhisarların alacağı hurdalardan artan miktar tamam ile heder olmaya mahkûmdur. Velhasıl Aydın Vilayetine incirden gelen zarar çok büyüktür.

2) Zeytin

- A) Bu sene zeytinin verim senesi olduğu halde Aydın Vilayetinde havaların gayri müsait gitmesinden dolayı mahsul geçen kısır sene mahsulü kadar yani 20 veya 25 milyon kilo kadar zuhur edeceği tahmin olunmaktadır. Bu vaziyet Aydın Vilayeti için çok fenadır.
- B) Bundan başka zeytinin maruz kaldığı vergi ve masrafı saire ehemmiyetle nazarı dikkate alınacak mahiyettedir. %10 zeytin tanesinden mahsulâtı ardiye vergisi %10 taksir masrafı, %15 zeytinyağından muamele vergisi ve %15 hükümetin mubayaası.

Zeytin tanesinin dağlardan fabrikalara indirmek masrafları bundan hariçtir. Memleketimizde hiçbir mahsul bu derece ağır şeraite tabi tutulmamıştır. İşte zeytinyağı fiyatı sıkıntısının mühim sebeplerinden birisi de budur. Hükümetin mubayaaları bu sene bir dereceye kadar piyasaya uydurulmuş ise de, bir kere mahsulâtı ardiye vergisi alındıktan sonra tekrar zeytinyağından muamele vergi alınması cidden fazladır. Bu verginin kaldırılması muvafıklıdır.

- C) Gerek vergi, gerek devlet mubayaası zeytinyağlarının uzun müddet fabrikalar depolarında bırakılması Aydın fabrikalarında %10 kadar zayıata sebep olduğu halde bir zaman sonra devlet malının fabrikalardan kaldırılmasında işbu zayıatın tamamının nazarı dikkate alınmaması şikâyeti mucip olmaktadır. Zayıata karşı her tarafa şamil olmak üzere Maliye Vekâletince kabul edilen nispet Aydın fabrikalarına uymadığından bunlar ya zararı sineye çekmekte²⁸⁴ ve yahut hile yollarına sapmak zaruretinde kalmaktadırlar. Maliye Vekâletinin bu işi tetkik etmesi temenni olunur.

---

²⁸⁴ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 6.

- D) Fabrikalarla yağhaneler arasındaki vergi farkı fabrikalar aleyhine rol oynamaktadır. Bundan başka yağhanelerde pirina içine de %12 veya %15, köylerde ayakla zeytin sıkılan yerlerde %20 kadar yağ kalıyor. Bu suretle milli servet ziyan oluyor.
- E) Yukarıdan beri dercolunan sebeplere binaen zeytine ait vergilerin yeniden nazarı tetkikten geçirilmesi icap ettiğini arz eylerim.

3) Pamuk

- A) Aydın Vilayetinde asıl ehemmiyetli pamuk merkezi olan Nazilli'de ve Atça'da havaların gayri müsait gitmesinden dolayı verim çok azdır.
- B) Teşrinisanin haftası olduğu ve yağmurlar başladığı halde pamuğun bir miktarı henüz tarlalardan toplanmamıştır. Bu halden bir kısım çiftçi zarar görmüştür.
- C) Bu sene tarla fareleri pamuğa büyük zararlar vermiştir. Çiftçi bu felakete karşı tamamen aciz kalmıştır. Ziraat vekâletince müessir tedbirler alınması ehem ve elzemdir.
- D) Bu sene hükümetçe birinci akalaya verilen 130 kuruş fiyat kar şöyle dursun Aydın Vilayetinde yapılan masrafı ya korur ya korumaz. Her halde müstahsili memnun etmemiştir. Bununla beraber pamuğun vaziyetinin incirle zeytine nispetle iyi olduğunu kabul etmek lazımdır.
- E) Müstahsilin lüzumu kadar kar getirmek şöyle dursun zarar veren işlerle iştigal etmesine intizar olunamaz. Şurası şayanı dikkattir ki pamuk mahsulünün %20'si küçük çiftçi elinde ve %80'ni büyük çiftçi elindedir.

Küçük çiftçi tarlada çoluk çocuğu ile çalışır, bu kol sayesinde nemalandırmayı düşünmediği gibi hesabı kitabı da yoktur. Bunlar gelecek sene yine aynı suretle çalışacaklardır. Asıl ehemmiyeti haiz olan hesapla çalışan büyük çiftçinin dâhili ve harici iktisat ve ticaret vaziyeti gözü önünde dururken büyük sermayesini tehlikeye koyarak tam kuvveti ile istihsale girişeceği kabul olunamaz. Dünya pamuk piyasası bu günkü halini muhafaza ettikçe ve bizim istihsal

masraflarımız da böyle yüksek kaldıkça gelecek sene memleketimizde fazla pamuk istihsal edileceği beklenemez. Hâlbuki bizim daima istihsalı artırmak zorunda bulunduğumuz her fırsat düştükçe hükümetimiz tarafından tavsiye edilmekte olduğu gibi Cumhuriyetimizin nutuklarında da irade buyurdıkları veçhile çok önemli bir davadır.

- F) Aydın Vilayetinde akla tohumun bozulmuş olduğu hakkında her yerde şikâyetler işitilmiş ve meseleye hükümetçe el konulması intizar olunduğu anlaşılmıştır.

Nazilli'de Ege Mıntıkasına ait pamuk tohumu ıslah istasyonunda aldığım malumata göre, bu istasyon kendi tarlalarında mahsusu adamlar gezdirerek zaif ve cılız sakları kopartıp attırmak sureti ile tohumlar daima mükemmel bir²⁸⁵ halde tutuyor. Yani bozulmaktan vikaye ediyor. Ahali ise masraftan kaçınmak ve mahsulden gaip etmemek için bu ameliyeyi tatbik etmiyor, fennin sair icaplarını yerine getirmiyor. Ekeceği tohumları itinalı bir surette ayıramıyor.

İstasyon tek mil Ege mıntıkasına yeniden tohum verecek kabiliyette olmadığını kati bir surette ifade etmektedir. Böylelikle Aydın Vilayeti akala pamukları seneden seneye nefasetinin gaip ediyor. Bu husus randıman ve hâsılâtın azalması ve evsafın düşmesi ile tezahür ediyor. Bu meselenin Ziraat Vekâletince vakit ve zamanı ile ele alınmasına lüzum ve zaruret vardır.

4) Krediler

Aydın Vilayetinde gelecek mahsule karşı müstahsile Ziraat Bankasından ve Milli Aydın Bankasından mebzulün kredi verilmiş ve hatta İş Bankası da bir miktar bu muameleye girişmiştir. Gerçi bu kredilerin verilmesinden merkezi İzmir'de olan Tarım Satış Kooperatifleri nazım bir rol oynamakta iseler de Aydın Vilayeti ahali kredi iptizaline uğramış denilebilir. Vilayetin muhtelif yerlerinde mevcut 14 kredi kooperatifinden ve mezkûr bankalardan aldığım malumata göre harp başladığından beri her sene verilmekte olan krediler adeta bir evvelki sene verilmiş olan kredilerin hemen iki misline kadar çıkmak sureti ile artmıştır. Buna mukabil yukarıda bahsi mahsuslarında izah ettiğim veçhile incir satılmamış ve hurdaların ancak bir kısmı İnhisar İdaresi tarafından geçen seneye nazaran

---

²⁸⁵ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 7.

nısfından aşığı bir fiyatla mubayaa olunmakta bulunmuş ve en nihayet incirlerin Angilosansanlara ne vakit, ne miktar ve kaçta satılabileceğı de henüz anlaşılmamış olmakla beraber bunların vereceğı fiyat maliyet fiyatından çok aşığı olacağı tahakkuk etmiş gibidir.

Zeytinin verim senesi olduğı halde beklenen mahsul miktarının yarsını bulamadığı anlaşılmıştır. Pamuk ise ahvali havadan dolayı tahminlerden noksan zuhuru etmiştir. Bu hal ile müstahsil kredi müesseselerine olan borçların ödeyemeyecek bir vaziyete düşmüştür. İstihsalatımızı artırmak ve paramızın kıymetini yükseltmek için müstahsillerimizin kuvvetli bulundurulması ve vikaye edilmesi memleketimiz menfaati icabındadır. Binaenaleyh altı sene evvel vuku bulan bir buhranı müteakip yapıldığı gibi toprak mahsullerine karşı yapılan ikrazattan tahsil edilemeyecek kısımların tecili meselesinin şimdiden hükümetçe derpiş edilmesi lazımdır.²⁸⁶

5) Adli İşler

Aydın Asliye Hukuk Mahkemesinde günde 30 ila 35 dava rüyet ediliyordu. Kadronun müsaadesizliğı yüzünden davaların iki buçuk ay sonraya talikine başlanmıştır. Bu hal Nazilli'de de aynen vakidir. Bu zaruret bilhassa kâtip kadronun müsaadesizliğinden neşet ettiği ifade olunmuştur. Adliye vekâletinde yaptığım takibata karşı maruz vaziyetin normal olduğı yani her tarafta aynı hal mevcut bulunduğı ve vekâletin 1200 kâtip ihtiyacına karşı bir şey yaptırılmadıktan başka bütçenin L cetvelinde hâlihazır kâtip kadrosundan mühimce bir tenzilât bile yapılmış olduğı maalesef anlaşılmıştır. Cumhuriyet Adliyesi için çok açıklı olan bu ıslah esbabının istikbali temenni olunur.

6) Sıhhat İşleri

Bu sene Aydın Vilayetinde sıtma hafif olmuştur. Bu hal evvela havaların nispeten kurak gitmesi gibi tabii müessireta ve sonra da ahalinin yavaş yavaş kendilerini korumaya alışmış olmalarına atfedilmektedir.

Diğer hastalıklar normaldir. Doğrudan doğruya Sıhhiye Vekâletine merbut olan Aydın Doğum Evi ihtiyaçla mütenasip değıldir. İdare hususiyetin hastanesinde bir doğum kısmı varsa da bunların ikisi de kifayet etmemektedir.

---

²⁸⁶ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 8.

Bilhassa doğum evinin müsaadesizliğinden dolayı (4459) sayılı kanun mucibince köy ebeleri yetiştirilmesine henüz başlamamıştır. Doğum evinin tevsii hakkındaki iktizanın bir an evvel Sıhhiye vekâletince tetkik ve teemmül buyrulması temenni olunur.

7) Nafia İşleri

Menderes mecrasının tanzimi işine henüz başlamamıştır. 30/Mart/1994 tarihli mufassal raporunda arz ettiğim veçhile su işleri meyanında Menderes işinin belki ilk önce ele alınması bundan 15 ila 18 sene evvel yüce şefimiz İsmet İnönü tarafından Aydın'da irade buyrulmuş bulunmasına rağmen Aydın Vilayeti dâhilinde Menderes mecrasının ıslahı için henüz bir kazma bile vurulmamıştır. Yalnız vadinin cüzi bir kısmı sulama kanalı inşası ile uğraşmakta ve bu küçük ameliye dahi henüz bir türlü ikmal edilememiş bulunmaktadır.

Büyük su işleri için evvelce verilmiş olan 81.000.000 lira memleketin her tarafına dağıtılmış ve hemen hiçbir yerde tam bir iş vücuda getirilmemiştir. Su işleri için Nafia Vekâleti emrinde evvelce verilmiş olan mezkûr tahsisatın bakiyesi ile beraber son defa verilen 40.000.000 lira mevcuttur. Memleketimizde fevkalade mühim mıntıkların başına gelen Büyük Menderes vadisinde nehrin mecrasının tanzimi ve başlanmış olan sulama işlerinin temdit²⁸⁷ ve ikmali yüksek makamınızın hükümet nezdinde müessir olmasını arz ve rica ederim.

8) Ziraat Vekâleti İşleri

- A) Aydın vilayetinde 1573 sayılı zeytincilik kanununun mevkiî meriyete vaazından evvel zürra tarafından delicelikten ıslah edilmiş ve aşılınmış zeytinlikler mevcut olup sahipleri bunların Zilyedi buldukları halde uzun zamandan beri kanuni malikleri değildirler. Yani tapu istihsal edememişlerdir. Bunun sebebi ıslah edilmiş zeytinliklerin orman mıntıkası ile hem hudut bulunmasıdır. Köylünün bir an evvel tapu sahibi edilmesi.
- B) Bu raporun ikinci maddesinde pamuk bahsinin F fıkrasında arz ve izah olunduğu veçhile Aydın Vilayetinde, Akala evsafının bozulmaktan

---

²⁸⁷ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 9.

vikayesi meselesinin vekâletçe tetkik edilerek muktezi tedbirlerin alınması.

C) Halk mahrukat tedarikinde sıkıntı içinde olduklarından mevcut müşkülâtın tetkiki ile refi ve suhuletle mahrukat tedarikinin temin olunması.

D) Bu sene tarla fareleri sısam ve pamuk üzerine ağır hasarlar yapmıştır. Vilayet Ziraat Mütahassısları tarafından farelere karşı zehirli buğday ve arpa kullanılması tavsiye edilmiş ise de, fareler bunları yiyeceğine taze mahsulleri tercih ettiklerinden bundan bir fayda hâsıl olmadığı gibi tabanca ile mücadele de maksadı temin edemediğinden halk tamamen aciz kalmıştır. Buna karşı müessir tedbirler ittihaz buyrulması.

Ziraat Vekâletinden rica olunur.²⁸⁸

9) Nafia Vekâletini İlgilendiren İşler

1. 3132 sayılı ve 12/Teşrinisani/1937 tarihli kanunla yeniden yapılacak su işlerine 31.000.000 lira tahsis edilmiş ve gelecek senelere sâri teahhüt icrasına mezuniyet verilmiştir. Bu kanunun birinci maddesine göre, Orta ve Garbi Anadolu sularından istifade edilmesi ve bataklıkların kurutulması ve sulardan mütevellit hasarların meni icap etmektedir.

4383 sayılı 22/Haziran/1938 tarihli kanuna ek olarak çıkan 4100 sayılı ve 8/Ağustos /1941 tarihli kanunla da bu işe 50.000.000 lira ilave olunmuştur. Bu kanunlarla verilen tahsisata müsteniden Ziraat Bankası su işlerine 9.000.000 lira amade bulundurulmaktadır. Ceman 81.000.000 liralık tahsisat Nafia Vekâletince memleketin her tarafına serpiştirilmiş olduğu gibi sular U.Md teşkilatında bulunan memur ve müstahdemlerin yevmiye, harcırah ve zaruri masrafları ile bu işlerde kullanılacak teşkilat harici sair yerli ve ecnebi mütehassıs, müşavir, mühendis, Feb memuru ve diğer müstahdemin ile amelenin maaş, ücret, yevmiye ve harcamaları, alınacak alet ve edevatın bedeli vesaire masrafı umumiye bu tahsisattan tefsiye

---

²⁸⁸ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 10.

edilmesi kanun icabında bulunduğu nazarı dikkate alınırsa ehemmiyeti haiz bir mahalde tam ve müttekâmil bir iş vücuda gelmemiş olacağı kolaylıkla anlaşılır.

Büyük su işleri hizmeti yüce şefimiz İnönü'nün on beş sene evvel Aydın'a teşriflerinde bilhassa Menderes meselesi üzerine nazarı dikkati celp buyurması ile ele alınmıştır. Bundan aşılması üzerine tahsisatsından ziyade Aydın Vilayeti gibi en mühim yerlerde teksif edilerek oralarda memleket nefire nispeten müttekâmil işler vücuda getirilmesinin temini maksada daha muvafık olur fikrindeyim.

2. Mevcut kanunların hükümlerine göre, Aydın Vilayetinde yapılması lazım gelen su işleri şunlardır:

- a) Menderes Nehri mecrasının tanzimi ile arazinin zarardan vikayesi,
- b) Bataklıkların ve su birikintilerinin kurutulması ile sıtma menbalarının refi,
- c) Menderese gelen yan derelerin zararsız bir hale konulması,
- d) Sulama tesisatı vücuda getirilerek arazi veriminin artırılması,

3. Bu işe teşebbüs edildiğinden beri on beş sene geçtiği halde Nafia Vekâletince bu işlerin hiç birisi için umumi ve esaslı plan ve proje hazırlanmamış olduğu gibi mıntıkanın bu işlere yarayacak tafsilatlı bir haritası da aldırılmamıştır. Hayli zaman evvel mukavele ile Avrupa'dan getirilmiş olan bir mütehassısa iktidarsız diye yol verilmiş başka biri de celp olunmamıştır.

Mesele yalnız su işleri Mum Müdürlüğünü veya Nafia Vekâletinin sair dairelerini ilgilendirmekle kalmayıp aynı zamanda Ziraat, Sıhhiye ve Münakalat vekâletleri hizmetlerinin daire şumulüne gideceği cihetle nafile yere para sarfı vakit ziyanına mahal kalmamak üzere Menderes Havzasında²⁸⁹ yapılacak su işlerinin heyeti umumiyesi için ihmal ve fenni mükemmel daima bir proje yaptırılması ve bu suretle iş başında bulunan alakalı memurların tebdilleri ihtimali göz önünde tutularak hatadan arî sabit bir plan elde edilmesi behemehâl lazımdır.

---

²⁸⁹ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 1.

4. Yukarıda sayılan A ve B hizalarındaki hizmetlerden şimdiye kadar faydalı ve tam bir şey yapılmamıştır. Mesela menderesin taşmasına karşı tahliye kanalı namı ile ve büyük masraflarla vücuda getirilen bir tesis nehrin mecra değiştirmesi üzerine bir işe yaramamıştır.

Menderese musap olan bazı yan derecelerın vücuda getirdiği tehlikelere karşı alınan bir iki muvakkat tedbir maksadı temin edecek mahiyette değildir. Bu yaz Söke önünde Menderese karşı yapılmış olan setler bir ay önce suların artması ile kısmen yıkıldığından ekin tarlalarını su basarak hayli zarar olmuştur.

Sulama işlerine gelince (bağlı haritaya müracaat)

Aydın Vilayetinde sulama ait yapılan işler şundandır: Menderesin sağ sahilinde yayılmakta olan bir kanal Feslek Regülâtöründen itibaren 36 kilometreye kadar görülmüştür. Mezkûr kanal Felsekten itibaren demir yolunun altını takip etmek üzere saniyede on metre mikâbı su verecek kabiliyette olmak maksadı ile başlamıştır. 7,5 kilometre böylece gittikten sonra Horsunlu ve Kerens köyleri halkının teşebbüsleri üzerine dar bir maktayla demir yolunun üstüne alınmış ve mezkûr köylerin arazisi sulanmıştır. Muharrem bu dar kanal Kuyucak ve Nazilli ahalsinin müracaatları üzerine de oralara kadar götürülmüştür.

İşte bu kanalın bugünkü vaziyeti şöyledir: Feslekten itibaren 7,5 kilometreye kadar saniyede 10 metre mikâbı ve 7,5'dan 15. kilometreye kadar saniyede bir buçuk metre mikâbı 15'den 36. kilometreye kadar yani son noktası olan Nazilli'ye kadar saniyede 3 metre mikâba su verilecek miktar bulunduğu ifade olunmaktadır.

Bu kanalın şimdi Nazilli'ye kadar tahminen 6000 hektar araziye sulanması lazım gelirken ancak 3000 hektar kadar yeri kifayetsiz bir surette sulamaktadır. Su noksanlığından dolayı ahali arasında bir takım ihtilaflar vuku bulmaktadır.

Nafia Vekâletinden alakalı dairelerin düşündüğü gibi mezkûr kanal (Atça) ya kadar temdit olunursa tahminen 9000 hektar araziye sulaması lazım gelecektir. Bu halin ıslahı için 7,5 kilometreden 36. kilometreye kadar 28,5 kilometrelik kısmın ya saniyede 10 metre mikaya su verecek kadar tevsii veya mevcut kanala muvazi ikinci bir kanal inşası zaruridir. Bununla beraber saniyede 10 metre mikâbı su hacminin Atça'ya kadar sulanması tasavvur olunan araziye kifayet edip etmeyeceği ve Feslikten vücuda getirilmiş olan 900 metre tuluundaki galeri

hakikaten 10 metre su verecek kabiliyette olup²⁹⁰ olmadığı muhtacı tetkiktir. Çünkü yukarıda arz olduğu gibi laiki ile hesaplanmış şayanı itimat bir plan ve projesi yoktur. Şimdi Feslikten Nazilli'ye kadar olan 36 kilometre istidadındaki arazide suyun tarlalara tevziine yarayacak şebekenin planının tanzimi için lüzumlu olan mufassal harita ile beraber Feslek-Kuyucak arasının ve Kuyucak-Nazilli arsında da yalnız demiryolu ile kanal arası kısmının yani ceman cüzi bir arazinin kadaströ planı da yapılmakta imiş.

Sol sahil kanalı: Bu kanal Feslikten itibaren Akçay vadisinde kâin Arpas noktasına kadar 52 kilometre istidadında olacaktır. Saniyede 5 metre mikâba su vermek maksadı ile yapılmaktadır. Bunun 22,7 kilometre kadarı ikmal edilmiştir. Mezkûr kanal vasıtası ile sulanması lazım gelen arazi takribi 6000 hektardır. Hâlihazırda sulanabilen arazi 1700 hektar kadardır.

Feslek Regülâtörlüğünde itibaren 2,7 kilometre 3,06 kilometreye kadar olan kısım Menderese yakın olarak yapılmış ve yahut Menderes kanala yaklaşmış olduğundan suların tesiri ile kendiliğinden yıkılması ihtimal dâhilinde görülmektedir. Vandalas Çayının altındaki 100 metrelik galerinin yarısı şubat nihayeti kadar ikmal edileceği ifade olunmaktadır.

Feslek Regülâtörü bitmek üzere: Bu yaz sağ ve sol sahil kanallarının işlemeye hazır olacak kısımlarına su verebilmek için yağmurlardan ve sellerden bozulmuş veya dolmuş olan kanal kısımlarının tathiri ve aynı zamanda bir kısım yan derelerin takviyesi için takribi 190.000 liraya ihtiyaç olduğu tespit edilerek Aydın su işleri şubesi müdürlüğünce su işleri Umum Müdürlüğünden istenilmiştir. Bu paranın nasıl hesaplandığı hakkında bir malumatım yoktur. Ancak kanallar temizlenmezse yukarıda izah olunduğu veçhile esasen nakıs ve kusurlu olarak inşa edilmiş bulunan kısımlarında hizmete amade bulundurulması mümkün olmayacaktır. İlkyaza girilmiş olduğundan kanalların tathirine kifayet edecek miktarda tediye emrinin mahallinde bulundurulması lazımdır.

Şurası izaha muhtaçtır ki, Matlup olan tathir işi yapılsa bile kanalların kifayetliğinden dolayı Menderese yakın olan pamuk tarlaları geçen senlerde olduğu gibi mazotla işleyen pompalara muhtaç olacak ve kanalların uzandığı yerlerde dahi su sıkıntısı devam edecek ve menderesten yüksekçe mahallerdeki bir kısım tarlalar verimsiz olan kuru ekime mahkûm kalacaktır.

---

²⁹⁰ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 2.

5. Yalnız sulama işlerinde yapılması halen tasavvurda olan işlere gelince:

Feslek Regülâtörüne bağlı sağ sahil kanalının yukarıda arz olunduğu veçhile tevsil:

Bu kanalın Sultanhisar'a kadar Temdidi;²⁹¹ Mezkûr kanalın sulayacağı arazinin haritasının itmamı, bu arazinin sulama şebekesinin inşası sol sahil kanalının sulayacağı arazinin haritasının ahzı,

Bu arazinin şebekesinin inşası: Atça hizasında Menderes üzerinde ikinci bir Regülâtör inşası; Bu Regülâtör vasıtası ile alınacak sular için sağ sahile Moralı Çayına kadar ve sol sahile Çine Çayı mansabı hizasına kadar iki kanal inşası,

Bu iki kanalın da sulayacağı arazinin haritasının ahzı:

Ve sulama şebekesinin inşası; Söke'nin şarkında kâin geçit denilen mahalde üçüncü bir düzenleyici inşası, bu Regülâtörden alınacak sular için yalnız sağ sahile bir kanal inşası,

Buna ait arazinin haritasının ahzı;

Sulama şebekesinin inşası;

Yazın Menderes sularının kifayetsizliği ihtimaline karşı Denizli Vilayetinin, Şimali şarkisinde kâin Işıklar Gölünde 350.000.000 metre mikâbı su istiâp etmek üzere vücuda getirilecek büyük deponun ikmalî inşası,

6. Aydın Vilayetinde, Menderes vadisinden mevcut bataklıklar ve su birikintileri ve toprak suları için Ziraat Vekâletinden gönderilmiş olan bir mütehassısın şayanı nazar raporu bir fikir vermek üzere bağlı olarak tekelim edilmiştir.

Netice olarak denilebilir ki, yukarıdan beri arz olduğu veçhile yapılmış olan işler Menderes meselesinin heyeti umumiyesine nazaran laşeyi mesabesinde. Maalesef bu işe daha başlangıcında layık olduğu kadar önem verilmemiştir.

---

²⁹¹ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 3.

Bundan sonrası için Nafia Vekâletince, Cumhuriyetin diğler sahalarda meşhut olan tekâmül ve terekkiyat ile mütenasip sürat ve faaliyet gösterilecek emsalsiz olan Aydın havalisinin layık olduğı mertebesi itinaya alınması memleketimiz için büyük faydalar temin edecektir.

Yüce milli şef İnönü'nün başvekâletleri zamanında yüksek iradeleri ile başlamış olan Menderes işinin ve bilhassa sulama tesisatının bir an evvel ikmaline devamlı bir surette mesai sarf edilmesinin temini için yüksek makamınızca hükümet nezdinde teşebbüsat icrasına müsaade buyrulması arz ve rica olunur.²⁹²

10) Köprüler

Aydın vilayetinde Menderesin Şimal ve Cenup sahilleri arasında münakalatı temin eden ahşap köprüler her sene muhtacı tamir bir halde bulunur. Bu sene teşrini evvel zarfında vilayetçe ormandan ihzar edilen kerestelerin nakline bile başlanamamıştı. Bu şubat zarfındaki seyahatimde:

Söke-Bağ arası Menderes köprüsünün tamirine başlamadığı.

İncirlioiva (Karapınar)-Koçarlı arasındaki Menderes köprüsü biraz tamir gördüğü.

Kuyucak-Karacasu yolu üzerindeki Menderes köprüsünün tamir edilmiş olduğu.

Çine Çayı üzerindeki, Çaltı köprüsünün pek fena bir halde kaldığı.

Ekizdere üzerindeki köprünün tamiri için ayaklık kerestenin henüz nakline başlandığı.

Moralı Çayı üzerindeki Harap köprünün tamirine teşebbüs olunmadığı.

Aydın-Muğla Şosası üzerindeki ahşap köprünün tamir halinde iken nehrin taşması ile her ayağı uçarak münakalatın bir müddet için mümkün olduğu.

Anlaşılmıştır:

---

²⁹² BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 4.

Aydın-Muğla Şosası üzerinde Nafia vekâletince inşasına teşebbüs olunan beton Menderes köprüsünün ihalesi işi tahsisat mevcut olduğu halde iki seneden beri intaç olunmamıştır. Bu köprünün gerek iktisaden ve gerek askeri noktai nazaran ehemmiyeti mahsusası vardır. Bu husus geçen içtimaların birinde Büyük Millet Meclisi de mevzubahis olmuştur.

11) Yollar

Ege mıntıkasında yol bakımından en fakir vilayet Aydın'dır. Bir talihsizlik eseri olarak bu vilayetin yollarına himmet edilmemiştir. Vilayet dâhilinde yol denilebilecek yalnız şunlar mevcuttur.

69 kilometre Aydın-Muğla istikametinde bir şose (Aydın vilayeti dâhilindeki kısım)

22 kilometre Söke-Ortaklar yolu

20 kilometre Kuyucak-Karacasu yolu (Bu yol 33 kilometredir)

20 kilometre Nazilli-Bozdoğan yolu (Bu yol 30 kilometre kadardır)

Bunlardan başka yol yoktur denilebilir. Münakalat su mecralarına, Balastsız Ham köy yollarına ve patikalara inhisar eder.²⁹³

Aydın Vilayetinde köprü ve yol meselesi yalnız idaresi hususiyetin tefrik edebileceği paralarla hal olunacak mahiyette değildir. Bu yollar meydanında (Söke-Bağras) yolu Menderes Vadisinin burada 10 kilometreden fazla genişliği olması ve külliyetli imla ameliyatı ile müteaddit köprü ve menfezlere ihtiyaç göstermesi bakımında ehemmiyetli bir iştir.

Bundan başka Menderesin her iki tarafından nehiri takiben dâhili memlekete giden yolların ve Aydın-Selçuk arasında demiryolunu takip eden yolun idari ve iktisadi olduğu kadar askeri kıymeti de vardı. İş yalnız idari hususiye varidatına kalırsa be vilayette hiçbir zaman köprüler ve yollar tamamlanamaz. Nafia Vekâletince buna bir çare bulunması zaruridir.

---

²⁹³ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 5.

Bil vesile şunu arz edeyim ki memleketimizde umumiyetle yol meselesinin halli için Nafia Vekâletinden yeni bir kanun layihası beklendiği halde geçen sene eski kanunun esaslarına göre yol vergisinin bir misli artırılması münasebeti ile B.M.M. de cereyan eden bir müzakerede yeni kanunun tanzimine çalışıldığı az bir zamanda böyle bir kanun getirileceği hakkında Nafia vekili Sırrı Day tarafından edilen vaadin neticesi fiiliyesi görülmediği gibi mevzubahis olan yeni kanunun bu sene dahi sevk edilemeyeceği yapılan tahkikatla anlaşılmıştır. Bu vaziyet karşısında Aydın Vilayeti yolları maalesef olduğu gibi kalacak demektir.²⁹⁴

C) Ziraat, Ticaret, İktisat ve Maliye Vekâletlerini İlgilendiren İşler

Aydın Vilayeti en ehemmiyetli olarak pamuk, zeytin, incir, her türlü hububat ve yağ veren sair mevad yetiştirilir.

a) Pamuk

- 1) Aydın Vilayetinde iyi senelerde akala nevinden mahlas olarak beheri iki yüz kilodan 35000 ila 40000 balya kadar pamuk yetişir. Sulama tesisatı tamamlandığı vakit bu miktar çok artacağı gibi istihsal masrafı da azalacaktır. Çünkü bu gün pompalarla Menderesten su alınması ve bu iş için lazım olan mazot hükümet tarafından vakit ve zamanında yetiştirilemediğinden dolayı ahali tarafından kara borsaya müracaat zarureti hâsıl olması sebepleri ile bir tarlanın bir mevsiminin sulanması senelik mahsul kıymetinin onda biri kadar masrafı mucip olmaktadır. Menderesten uzak veya yüksek olan ve şimdilik kanallardan su alamayan tarlaların sahipleri kuru ekim yapmaya mahkûmdur. Bu nevi ekim sulu ekim nazaran umumiyet itibarı ile az verimli olduğu gibi bu suretle yetişen mahsulün nefaseti ve miktarı büsbütün hava şeraitine bağlı bulunmaktadır. Bundan dolayı sulama tesisatının süratle ikmali mahsulü artırarak ve fiyatı düşürerek memleket iktisadiyatı üzerine faydalı bir surette müessir olacaktır.
- 2) Bu seneki mahsul kaliteli itibarı ile geçen senekinden düşkündür. Geçen senenin ikincisi bu sene birinci yerine geçmiştir.

---

²⁹⁴ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 6.

- 3) Aydın'ın 942 pamuk mahsulü tamamen satılmıştır. Bundan elde kalan bir miktar muahharen hükümetçe mubayaa edilmiştir. 943 mahsulü ise esasen noksan olduğundan hemen kâmil denilecek derecede satılmıştır. Halen talepler devam etmektedir.
- 4) Geçen sene olduğu gibi bu sene dahi maliyet fiyatı çiftçiler nezdinde kaygı uyandırmaktan hali kalmamaktadır. Geçen sene mahsulü olan pamuğa hükümetçe takdir olunan azami 140 kuruş fiyat Aydın Vilayetinde oldukça istifade temin ettiğinden be sene ekimin fazla olacağı tahmin edilmekle beraber hükümetçe fiyat tespitinden ittihaz olunacak kararın çiftçiyi zarar içinde bırakmayacak tarzda zuhur etmesi temenni olunur.

Geçen sene mahsulüne hükümetçe eksik fiyat takdir ve tespit olunduğundan Aydın Vilayetinin bu seneki mahsulü geçen seneye nazaran yüzde elli kadar noksan olmuştur. Bu mahsul ceman 16000 veya 16500 balya kadardır. Diğer bir takım yabancı memleketlerde olduğu gibi hükümetimiz umumiyetle ikim işlerinde kanunen hâkim ve nazım bir rol almamış olduğundan tamamen serbest kalan ahalimiz çok derece de kar getirmemiş olan pamuk işi yerine başka şeyler meşgul olmuştur.²⁹⁵ Yani hükümetimizin ekim nispetine ve maliyet fiyatının teşekkülüne müessir olacak tedbirler olmadığı halde yıllık ürün fiyat takdir ve tespiti işini elinde bulundurduğundan müstahsil hali tabisi ile hükümete karşı mütalaa beyanına haklı görülür. Binaen, bu sene elde edilen mahsule verilen fiyat hakkında hükümetçe takip edilen usulün gelecek teşrinlerde yetişecek mahsul için de tatbik olunması zaruretinin nazarı dikkatten dur tutulmayacağı beklenir.

1. Memleketimizde mevcut bez fabrikaları hemen kâmil M.M. Vekâletine çalışmakta olduklarından ve ekseriya oradan vakit zaman ile para alamadıklarından dolayı pamuk müstahsillerin mallarını fabrikalara bir güne müddet şartı koymak üzere veresiye zaruretinden kalmışlardır.
2. Müstahsillerin Tarım Satış Kooperatifine vuku halen teslimatına karşı tediye tamamen ifa olunmuştur.
3. Adana mıntikasında müstahsillerin büyük arazi sahibidirler. Bunlar tarladan topladıkları pamukları çırçırılarak kaba balya haline satışa

---

²⁹⁵ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 7.

arz ederler. Adana için ırırlanmıř fiyat Őekli uygun olur. Ege mıntikasında ise műstahsil kűk arazi sahibi olduėundan pamuėun ırırlattıktan sonra satıřa arz etmez bilakis ırır fabrikalarına satar. Bu satıřa esas olan fiyat hűkűmete tespih edilmemiř olduėundan fabrikacılar, műstahsillere fiyat dikkat ederler. Yani fabrikacılar iftiyi istismar etmek fırsatını bulurlar.

řurası da nazarı dikkate alınmalıdır ki bu gűn hűkűmetin Mahla pamuėa verdiėi fiyat tutmak için ırır fabrikaları çiėitli pamuėun műstahsillerden yapacakları mubayaatın fiyatını tespit etmek zorundadırlar. Bu halden daima műstahsiller zara gűrűrler. Binaen Ege için hűkűmetin çiėitli pamuk fiyatını tayin etmesi műstahsil hakkında karlı ve emniyetli olur. Bunu yaparken de birinci ve ikinci kaliteler arasında farkların verilecek fiyata tebarűz ettirilmesi icap eder. Bu usul esasen Adana için lűzumlu olmayabilir. Aynı zamanda Ege farikacılarının da iřine gelmeyebilir. Fakat hűkűmetin daha ziyade ifti koruması memleketin menfaati iktizasında olacaėı kanaatindeyim.

4. Çırçır tesislerinin intihabında pamuğun çekirdekten ayırma keyfiyeti ehemmiyetli bir yol oynamaktadır.

Amerika menşeli pamuklarda (Savcin) tesisi daha műsaittir. Mısır pamuklarında ise (Rolcin) şayanı tercihtir. Ege mıntikası pamukları Amerika Menřeli olduğundan ırırlama tesisleri de (Savcin) olması icap eder. Aydın Vilayetinde (Savcin) tesisatı yalnız pamuk ıslahı istasyonu ile Sűmer Bankın Nazilli Basma Fabrikasında vardır. Çırçır fabrikalarına (Savcin) tesisatı kurmalarını teşvik için bunan sonra fiyat politikasını műessir yapmalıdır. Savcin pamuğu daha iyi temizlediği için randımanı dűřűktűr. Fakat Rolcinde²⁹⁶ temizlenmiş bir pamuk dokuma fabrikalarında bir tathire daha uğrar randımanı dűřer masrafı artırır. Rolcinde ırırlanmış pamuğu kurtaracak bir fiyat Savciden ırırlanmış pamuğun fiyatını kurtarmaz. Binaen Savcinde ırırlanmış bir kilo pamuğun fiyatı Rolcindekiinden yűksek bulunmalıdır.

Her ne kadar Nazilli Basma Fabrikası ile Tarım Satıř Kooperatifi bu bapta nazım bir rol oynamaya çalıřmakta iseler de bu rol fiyat tespiti kadar műessir olamamaktadır. Velhasıl hűkűmet tarafından pamuk fiyatları tayin edilirken

---

²⁹⁶ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 8.

behemehâl çiğitli pamuk ile mahlaç fiyatları ayrı ayrı tespit edilmeli ve çiğitli daha ziyade esas olmalıdır.

5. Malum olduğu üzere çiğitli çekirdekle pamuktan mürekkeptir. Pamuğun fiyatı hükümetçe sabit tutulduğu halde çekirdeğin fiyatı piyasaya tabi olarak mütehavvil kalmıştır. Eğer hükümetçe esas olarak çiğitli pamuğa fiyat tespiti kabul edilirse aynı zamanda çekirdeğin fiyatının da tespiti icap eder. Evvelce çekirdek fiyatı vasati olarak 3 kuruş iken şimdi 19 ila 20 kuruşa çıkmıştır. Yani 6,5 ila 7 misli artırmıştır. Pamuk fiyatı ise yalnız 3,5 misli yükselmiştir. Çiğitli fiyatı 15 kuruştan 60 kuruşa çıkarak 4 misli olmuştur. Yani çırçırılama ameliyatı fazla yükselmiş demektir. Bu çırçırılama evvelce kiloda 3,5 kuruş iken bu gün ambalaj ile beraber 12 ila 14 kuruş olmuştur.
6. Memleketimizde esaslı bir pamuk tasnifi yapılmamıştır. Bu tasnif işini tarlada yaptırmak lazımdır. Müstahsili buna doğru götürmek için fiyat politikasının maksadı temin edecek tarzda tanzim olunması müessir olur. Çiğitli pamukların kalite esaslarını tayin ve numunelerini tespit ettikten sonra müstahsilin pamuklarını bu tiplere uygun olarak tasnif etmesini teşvik edecek fiyatlar vermek icap eder. Bilhassa bu temizleme ve ayıklama işine müstahsilin fazla ehemmiyet vermesi için birinci kaliteye ikincisine nazaran yüksek bir fiyat farkı temin etmek faydalı olur.

Netice olarak denilebilir ki çiğitli pamukların kalitelerinin tariflerinin tespit ve bun kara ait mamureleri tayı ve kalite fiyatlarının farklarını tanzim eylemek lazımdır.

7. Nazilli'deki pamuk ıslahı istasyonu bundan 3-4 sene evvel tohumları değiştirmeye muvaffak olmuş daha iyi pamuk tohumu tevzi etmiş iken şimdi bunlar yozlaşmış olmuştur. Tohumları tekrar ıslah ederek değiştirmek zarureti vardır. İstasyon bu işe el koymuş ise de çok yavaş gitmektedir. Bu suretle Aydın pamuklarının nefaseti gaip olacağından endişe ediliyor. Ziraat vekâletince bu bapta işi süratle intaç edecek tedbir ittihazına intizar olunur.²⁹⁷

---

²⁹⁷ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 9.

8. Bil vesile şurasını da ehemmiyetle nazarı dikkate alınması icap eder ki, amele ücretleri elan yüksektir. Bu husus maliyet fiyatlarının yükselmesi kaziyesinin en mühim amellerinden biridir. Bir fabrikacı amelenin yevmiyesini kesmeye kalkarsa diğer bir fabrikacı daha yüksek bir para teklif ediyor. Bu suretle halkın emele yevmiyesi üzerinde müessir olmasına intizar etmek beyhudedir. Binaen amele yevmiyesi hakkında devletin teşebbüs almasına ihtiyaç ve zaruret vardır.
9. Aydın Vilayeti defterdarlığının kayıtlarına nazaran toprak mahsulleri vergisinin matrahı çığitli 170558 kilo ve mahlas 1777050 (takribi 4798000 çığitli eder) ki ceman 4968500 kilo kadar çığitli olarak tespit edilir. İzmir’de, Tarım Satış Kooperatifi merkezinde aldığım mamulâta göre Aydın Vilayetinin ortaklarının teslimatı 4500000 kilodur. Kooperatife dâhil iken mahsulünü kooperatife teslim etmek mecburiyetinde olmayanların ellerindeki malların da lâakal 4500000 kilo tahmin edildiğinden vilayetin istahsalatı yekûnun çığitli olarak 9000000 kilo kabul edilebilir binaen pamukta takriben yarı yarıya vergi kaçakçılığı olmuş demektir.²⁹⁸

b) Zeytin Ve Zeytinyağı

1. Evvelki sene zeytin ağaçlarının bir kısmı soğuktan zarar görmüş olduğu gibi bu sene de az mahsul sırası olduğundan elde edilen mal çok noksandır.
2. Aydın Vilayeti zeytinleri umumiyet itibarı ile bakım ve nefaset itibarı ile Ayvalık mıntikasına nazaran geri kalmıştır.
3. Aydın Vilayetinde yetişen zeytinin işlenmesine kifayet edecek kadar fabrikalar ve yağhaneler mevcut ise de bunlar iptidai bir halde olduğundan hem mahsulü ziyan etmekte ve hem de nefis yağ çıkaramamaktadır. Bundan dolayı öteden beri Aydın Zeytinyağları daha ziyade memleket dâhilinde sabun imalı gibi sanayide kullanılmaktadır. Bununla beraber Aydın Zeytinleri ve Zeytinyağları her sene tamamen satılarak elden çıkarılır.

---

²⁹⁸ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 10.

Evkaf Umum Müdürlüğü, Aydın Vilayetinde demiryolu üzerinde kâin Umurlu köyünde eski ve iptidai bir fabrika satın almıştır. Bunu ihya ederek iyi tasfiye olunmuş yağ çıkarmaya çalışıyorsa da ihtiyaca nazaran mezkûr fabrikanın kabiliyeti mahdut olacağından maksadı temin edecek mahiyette değildir. Merkezi İzmir’de olan Tarım Satış Kooperatifi Kuşadası’nda, İtalyanların tesis etmiş oldukları fabrikayı satın almıştır. Bu fabrikadan da iyi tasfiye edilmiş yağ alınacaktır.

Mezkûr Kooperatif bu sene ilk defa olarak zeytin işlerini işti galatı arasına almış ve Aydın Vilayetindeki şubeleri vasıtası ile mubayaa başlamış olduğu gibi hükümete ait zeytinlerin ahz ve tesellüm ve yağ haline ifrağı vazifesini de deruhte eylemiştir.

4. Bu seneki vergi ve devlet hissesi:

%8 zeytin tanesinden Toprak Mahsulleri vergisi,

%15 yağa tahvilinden Muamele vergisi,

%15 Zeytinyağından hükümet hissesi (sabunluk 65 kuruştan ve 5 asitli 70 kuruştan. Bu fiyatlar piyasanın sülüsü nispetindedir.)

$8+15+8=31$ bilabedel aynen hükümete verilen.

Buna 10 kilo taksir masrafı ilavesi icap eder. Çümkü $1/3$ miktarının bedelini müstahsil alıyor. $2/3$ miktarı bila bedel hükümete geçiyor. O halde, $31+10=41$ müstahsilin çıkıyor.

$8+15+15=38$ devletin eline geçen mal olup bittabi piyasada hiçbir hareket tevhit etmez.

%12 yemeklik için müstahsil alıkoyuyor. Baki takribi %50 piyasaya arz olunuyor demektir.

Bu seneki mahsul geçen senekinden %50 noksan olduğu gibi (kısır sene) bu %50’nin yarısı da hükümete aittir. Binaen bu sene piyasaya²⁹⁹ arz olunan ve

---

²⁹⁹ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 11.

muamele gören miktar geçen seneki normal mahsulün %25'ne düşmektedir. Bu itibarla talep çok, arz az olduğundan fiyat tabiat ile yükselmiştir.

Bundan istifade eden müstahsil değil tüccar ile hazinedir. Bu işin hazine menfaatine sirayeti tüccarın sattığı zeytinyağından hâsıl olan indifam bir kısmı malum olan nispet dâhilinde hükümet tarafından kazanç vergisi olarak alınmasındandır. Mesela zeytinyağından 100.000 lira kazanan bir tüccardan hükümet 75.000 lirasını kazanç vergisi olarak alır.

5. Yağ istihsal nispeti ve miktarı:

Yağ istihsal miktarı toprağın cinsine ve mntıkasının vaziyetine ve ahvali hava iyeye tabi olduğundan;

Aydın merkezi 5 kilo zeytinden bir kilo yağ çıkar.

Çine kazası 6 kilo zeytinden bir kilo yağ çıkar.

Kilis 3 : 3,5.....

Aydın Vilayetinde bu sene zeytin istihsal miktarı 25.000.000 kilo, zeytinyağı ise 4.000.000 kilo tahmin ediliyor. Bu vilayetin eski senelerde 9 ila 10 milyon kilo yağ verdiği ifade olunmaktadır. Duyunu Umumiye idaresi zamanında Aydın Vilayetinde 12.000.000 kilo yağ iltizam edildiğine nazaran vilayetin umum zeytin istihsalatı $12.000.000 \times 5 = 60.000.000$ kilo olması icap eder. İstatistik Umum Müdürün yıllık neşriyatında bu rakam görülür.

6. Zeytin ve zeytinyağlarının maliyeti:

Misal olarak 500 kilo zeytinin masrafı şöyledir;

Kuruş

5 kilo başına toplama masrafı

2 kilo başına nakliye

7

$500 \times 7 = 3500$ kuruş =35 lira

İyi bir sene de bir ağaç vasatı olarak 30 kilo zeytin verir.

500 kilo zeytin 17 ağaçtan alınabilir. Takribi bunlar bir dönüm yer işgal eder.

İmar masrafı, çiftçi sürem, budama, koruma, arazi vergisi olmak üzere ağaç başına bir lira masraf kabul olunur.

17 ağaç veya bir dönüm zeytinlik için 17 lira masraf vardır. $35+17=52$ lira.

Aydın Vilayetine vasatı olarak 5 kilo yağ çıktığına göre;³⁰⁰ 500 kilodan 100 kilo yağ alınır. Bundan 8 kilosu Toprak Mahsulleri vergisi ve 15 kilosu muamele vergisi ve 10 kilosu taksir masrafı ki ceman 33 kilosu gider geriye 67 kilo kalır. Bunun da 15 kilosu devlet hissesidir, taki 52 kilo kalır.

Devlet satış hesabı şöyledir: Vasatı $67 \times 15 = 965$ kuruş (kesirsiz olarak 10 lira) devletten alınır.

$52 - 10 = 42$ liraya mukabil elde 52 kilo yağ vardır.

$4200 / 52 = 80$ yani bir kilo yağ üzerine imal masrafı, toplama, kira, taksir masrafı, türlü vergiler ve devlete ucuz fiyatla satış farkı 80 kuruş masraf yapıyor. Bu hesaplar normal senelere göredir. Normal seneyi takip eden kısır senelerde imar masrafı ve arazi vergisi aynen verilerek mukabilinde bir şey alınmayacağından istihsal masrafı fazla gözükecek ve bu fark malın fiyatı üzerine binecektir.

7. Piyasada satış bedeli: Bu sene piyasa 170 kuruştan başlamış ve 250 kuruşa kadar çıktıktan sonra harp tehlikesi sebebi ile dâhilde büyük miktarda alıcı bulunmamasından dolayı şubat ortasında tekrar 170 kuruşa düşmüştür.

8. Yağ yapan fabrikaların bütün muamelatı deftere tabidir. Buralarda kaçakçılık olmaması icap eder. Diğer taraftan kuvveli muharriksi bulunmayan yağhaneler götürü vergiye tabi olduklarından ve defter tutmakla mükellef bulunmadıklarından muamele vergisini hemen

---

³⁰⁰ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 12.

hemen %5 veya %6 derecesine indirmek imkânlarını bulmakta serbest kalmışlardır. Mesela bir yağhaneye 3000 kilo götürü vergi tarh edilmiş ise 20 ton yağ işlediğinde %15 vergi verir. 40 ton işlerse bunun yarısını ve 80 ton işleyebilirse rubumu vergi vermiş olur. Yağhaneler devletin mubayaa edeceği miktarın bir kısmını da kolaylıkla saklayabilirler. Yağhaneler miktardan %10 ila %20 istifade ederlerse bir kilo yağda 20 ila 40 kuruş fiyat farkı olur. Bundan dolayı normal bir fabrikanın makinesiz bir yağhane ile rekabet etmesine imkân yoktur. Kurtardığı için yağhaneler nispeten yüksek fiyatla zeytin mubayaa ettiklerinden piyasanın yükselmesine de sebep oluyorlar. Fabrikacılar ise o piyasaya yüksek fiyatla mal arz etmek zaruretinde kalıyorlar. Bu gibi müessirat altında çiftçi zeytinlerini fabrikalara satmıyor, köylerde ayakla sıkıyor bittabi pek kolaylıkla vergilerden kaçıyor. Bil farz çiftçi 5 kilo zeytini 25 kuruştan satarak 125 kuruş alacağına bundan bir kilo yağ yaparak 180 kuruş alıyor ve devlete de pek az bir şey vermiş oluyor.³⁰¹ Bundan dolayı Aydın Vilayetinde berveçhi ati derç olunan fabrikalar kapanmıştır.

Aydın'da, Filibeli Rahmi Fabrikası

Aydın'da Albayrak Salh Fabrikası

Aydın'da Ekrem Çiftçi Fabrikası (Zeytinyağı kısmı)

Aydın'da Eyüp Şahin Kalpaköy Fabrikası (Yalnız devlete ait zeytinleri işlemekle meşguldür)

Koçarlı'da Eyüp Şahin Fabrikası (devlete ait zeytinleri işledikten sonra kapanacaktır)

Misal olarak şurası şayanı arz görülmüştür. Aydın Vilayetinin Koçarlı Nahiyesinde zeytin fabrikaya 26 kuruşa mal olmaktadır. 5 kilodan bir kilo yağ alındığına göre, $500 \times 23 = 130$ lira.

Bundan 100 kilo yağ almıyor. 15 kilosu 68 kuruştan devlete teslim ediliyor. Buna mukabil hazineden 10 lira almıyor. $130 - 10 = 120$

---

³⁰¹ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 13.

100 kilo yağdan devlet mubayaası 15 kilo + 15 muamele vergisi + 5 asgari tasgir masrafı =35 100-35=65 kilo kalıyor.

Verilen 120 lira, 65 kiloya taksim edilirse beher kilo 183 kuruşa fabrikada mal olur. Bu gün şubat ortası İzmir'de fiyat 175, Aydın'da 165 kuruş olduğuna göre fabrika beher kiloda 18 kuruş zara eder. Bir fabrika günde 2000 kilo tasgir ederse yevmiye 360 lira zarar görür. Bittabi bu tarzda devamı faaliyete imkân yoktur. Bu vaziyetin tesiri ile hesaba ve kontrole tabi olan fabrikalar kapanmış layıklı bir surette kontrole tabi olmayan yağhaneler adedi artmıştır. Velhasıl muhtelif vergilerin ve mubayaa edilecek olan devlet hissesinin tevhidini ile zeytinin ağaç üzerinde iken tek bir vergiye tabi tutulması ve tahmin işinin vukufu heyetlere tevdi olunması hem suiistimale karşı hem de ayniyat vergisi için hazineden yapılan muhtelif masraflara karşı faydalı olacağı tahmin olunur. Her halde gelecek sene için zeytine ait muamelenin basit bir şekle konulması lazımdır.³⁰²

c) İncir

1. İstihsalatı:

Ton

9000	İngilizlere satılan
2000	Almanlara satılan
4000	Tahminen dâhili piyasada sarf olunan
1500	%8 Toprak Mahsulleri vergisi
5500	Takriben tüccar ve müstahsil elinde kalan
22000	Yekûn.

Bu istihsalatın takriben 20000 tonu Aydın Vilayetinin olup 2000 tonu Sarayköy, Selçuk, Tepeköy, Bayındır, Tire ve Ödemiş mahsulüdür.

---

³⁰² BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 14.

2. İstihsal Masrafı:

Bir dönüm incir 16 ağaç olarak hesap edilir.

$4 \times 3 = 12$ lira asgari üç kat çift, sürgü ve tırmık dâhil. Dönüm başına:

- 3 İki kat çapa dönüm başına
- 4 Budama dolma
- 5 İlek atma (yani erkek tor bedeli ve atması)
- 20 Toplama ve kurutma (bir dönümde vasati 300 kilo)
- 2 Arazi vergisi 10/1000 hesabı ile 200 lira üzerinden
- 16 Nakliye
- 65 lira bir dönümün yahut 16 ağacın masrafı.

3. Kar:

Bir dönem vasati olarak 300 kilo incir verdiği nazarın,

$300 - 24$ (Toprak Mahsulleri Vergisi) = 276

65 lira / 276 kilo = 23,9 (kesirsiz olarak 24)

176 kilo incirin %30 miktarı hurdadır.

$276 - 73 = 203$ kilo bir dönüm müstahsile muhtelif vasıfta incir kalır.

$73 \times 6 = 438$ 24 kuruşla 18 kuruş hurda fiyatı arasındaki fark. $438 / 203 = 2,1$

$23,9 + 2,1 = 26$ iyi bir incirin maliyet fiyatı.

Bu seneki vaziyete göre; işlenmiş incir 50 kuruştan ihraç edildiğine

Kuruş 5 %10 ihracat fonu

2,5 İzmir nakli

7.5 İzmir'de işleme ve ambalaj ve sif masrafıdır.

15.

50-15=35 – 5 (ihracat komisyonu ve simsariye) =30³⁰³

Kuruş

30 Satış

- 26 Maliyet

4

300x10x4=120 lira mesela 10 dönüm bahçe sahibinden aldığı hâsılatı safiye.

Bu kadar az bir kar bunca masraf ve zahmete değmez. Küçük tarla sahipleri çoluk çocukları ile bizzat çalıştıklarından ve bunlar indinde kar ve zarar hesabı olmadığından boğaz tokluğuna uğraşırlar. Başkalarının tarlalarını sürmek gibi işlerle ellerine biraz daha para geçer.

Müstahsilin Tarım Satış Kooperatifine vuku bulan incir teslimatına karşı hıdayetten tahminlere müsteniden tespit edilen daha yüksek fiyatın ancak %80'ni kooperatif tarafından tediye olunabilmiştir. Çünkü incirin kısmı küllisinin 50 kuruş gibi aşağı bir fiyatla satılmak zarureti hâsıl olmuştur.

4. İncirin Vergi Kaçakçılığı:

Aydın Vilayeti İstihsalatı yukarıda kayıt olunduğu gibi 20.000.000 kilo kadar olduğu halde vilayet defterdarlığından alınan malumatta vergi matrahı 11.144.131 kilo olarak gösterilmektedir. Buna nazaran: 20.000.000-11.144.131=8.855.869 kilonun vergisi kaçırılmış demektir.³⁰⁴

---

³⁰³ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 15.

³⁰⁴ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 16.

d) Ziraat Vekâletini İlgilendiren İşler

1. Orman koruma teşkilatı muzır bir hal iktisap etmiştir. Nereye gidilse bu teşkilatın şikâyet duyulmuştur. Ordunun şeref ve haysiyeti ile de alakalı olan bu halin süratle refi lazımdır. Sayın vekil Hatip Oğlu 943 Ziraat vekâleti bütçesinin hem Bütçe Encümeninde hem Heyeti Umumiye de müzakeresi sırasında asker teşkilatının yerine Orman Muhafazası vazifesi ile beraber orman bakımından da anlar yeni bir teşkilat vücuda getirileceğini söylemiş olmasına ve aradan bir sene geçmesine rağmen bu ifadenin neticesi fiiliyesi görülmemiştir.
2. Aydın Vilayetinde amele sıkıntısı vardır. Buralarda mezruat sair vilayetlerin çoğunda evvel yetiştiği için kombinalardan bazı münasip görülecek makinelerin bu cihette çalıştırılmasının tertip ve tanzimi mümkün ve faydalı olur zannediyorum.
3. Ormanlardan makta almak için mevzu usullerin takibi köylülere muğlâk görüldüğünden şikâyet edilmektedir. Bu işin daha basit bir şekle konulması muvafık olur.
4. İdarei hususiye varidatın ancak %2 veya 2,5 miktarı ziraat ve veteriner hizmetlerine tahsis olunuyor. Bununla ne hayvan ıslah edilmesi, ne de ziraata ve eşcara yardım olunması mümkündür. Şurası şayanı arzdır ki spor içinde %2 tahsisat tefrik edilmektedir. Yani vilayetçe ziraat ve veteriner işleri ile spor işi ehemmiyette bir tutulmaktadır. Bunda ne dereceye kadar isabet olduğunu bilemiyorum. İdaresi hususiye tahsisatının hizmetlere tefrikinde Ziraat Vekâletinin kendiişlerine karşı daha ziyade müessir olmaya çalışması faydalı olacağı kanaatindeyim.
5. Aydın Vilayeti dâhilinde 1573 sayılı zeytincilik kanununun mevkii meriyete vaazından evvel zürra tarafından Delicelikten ıslah edilmiş ve aşılınmış zeytinlikler mevcut olup sahipleri bunların Zilyedi buldukları halde uzun zamandan beri kanuni melikleri değildirler. Yani tapu istihsal edemiyorlar. Bunun sebebi ıslah edilmiş zeytinliklerin orman mıntıkları ile hem hudut bulunması imiş. Ziraat Vekâletince bu işin bir an evvel nazarı dikkate alınarak köylünün tapu sahibi edilmesi çaresinin temimi rica olunur.

6. Muzur hayvanlara karşı ayrılan av malzemesinden kurşun ve saçma ihtiyaçla mütenasip olarak gelmiyor. Kırma kapsülü hiç yoktur. Ziraatın muzır hayvanlara karşı mücadelesi layıklı bir surette tesis edilmemiştir. Gelen malzemenin %70 Ziraata tahsis edildiği vilayeti, İnhisarlar Başmüdürlüğünden ifade edilmekte ise de esasen Ziraat için lazım olan şeyler nispetsiz ve az gelmektedir.³⁰⁵
7. Ziraat vekâletince hazırlanmakta olduğu sayın vekil tarafında bir sene evvel haber verilen Toprak Kanununa intizar olunur.

e) Dâhiliye Vekâletini İlgilendiren İşler

Aydın Vilayetinde emniyet ve asayiş iyidir, her tarafta kayıtlara göre tespit ettiğim senelik zabıta veka iyi cüziyat kabilindedir. Köylü ve kasabalı iş ve gücü ile kazancı ve bilhassa toprak işleri ile meşguldür. Diğer vilayetlerin ekserisine nispetle zengindir. Umumiyet itibarı ile bu ahali sakin çalışkan, muti devlete sadık insanlardır.

f) Nüfus ve Tapu İşleri:

Nüfusun 1935 sayımına göre, 261078 ve 940 sayımına göre 281784 olduğuna göre bu artış senede binde 16 raddesindedir. Memleketin heyeti umumiyesinin artışı ise binde 21'dir. Be nispetlerin ikisi de diğer birçok memleketlerinin nüfus artışından çok fazladır. Evvelki senelere nazaran bu sene tehhül artmıştır. Geçen sene çiftinin eline fazla para geçmiş olması buna sebep olarak gösteriliyor. Nüfus vekayii nüfus dairelerine günü gününe doğru olarak haber verilmediğinden nüfus kayıtları çok noksandır. Bundan dolayı Muhtelif cihatlardan birçok araştırmalara rağmen ne çocuk zayıatı nispetine ve ne de bazı köy ve kasabalarda doğum ve ölüm vakalarının mukayesesine kanaat baht bir surette imkân bulunamamıştır. Bilhassa köyler bu işte çok geridir. Nüfusa ait malumat ekseriya uzak olan kaza merkezlerine götürülmek iktiza etmektedir. Hâlbuki bu vazife ile muvazzaf olan muhtarlar ve nakliye masrafı ve ne de alelusul harcı verilmediği gibi bunlar köylerinde muntazam kayıt tutamadıklarından ve zaruri haller haricinde kaza merkezlerine seyrek gidebildiklerinden kaza nüfus daireleri vekaiden layıklı veçhile haberdar olmamaktadırlar.

---

³⁰⁵ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 17.

Nahiyelerin tam teşkilli olması ile beraber seyyar nüfus vekayı memurları istihdam edildiği halde bu işi daha mazbut olacağı tahmin olunur. İstatistik Umum Müdürlüğü yıllığında ölüm vakları hakkında haneler açılmış ve rakamlar konulmuş ise de bunlar pek şayanı itimat nazar ile bakılamaz, meçhulât içinde mezkûr yıllığa doğum hakkında hiçbir malumat derecelenmemiştir. Dâhiliye Vekâletinin, Nüfuz Umumi Müdürlüğü de aynı meçhulât için de bulunmaktadır. Nüfusa ait hizmetlerden başka tapu muamelatı bilhassa köylülere büyük sıkıntı vermektedir. Bu işlerin kaza merkezlerinde takibi zamana muhtaç olduğundan her yerde köylülerin ilk şikâyetleri tapu ve nüfus hizmetlerine mütealliktir. Nahiyelerin tam teşkilli hale konması herkesi çok sevindirecektir. Bu maksatla hazırlanmakta olduğu haber alınan kanun layihasının tesrii sevkine intizar olunur.³⁰⁶ Belediyeler İmar Heyeti Şefliği Dâhiliye vekâletine merbut bulunması itibarı ile içme suları hakkında bazı ihtiyaçları berveçhi ati arz ediyorum.

Germencik Nahiyesi

Yedi kilometre mesafeden gelmekte olan içme suyu yolları buzulmuş olduğundan bu yolun demir borularla yapılması lazımdır.

Dalama Nahiyesi

İçme suyu yolları takribi bir asır evvel yapılmış olduğundan bu yolun demir borularla tamir ve tecdidi icabet etmektedir. Bu suyun vakıfları olan Dalama da bir zeytinlik senede beş bin lira ve Şahin Ali köyünde, Hacı Salih Ağa Vakıfları senede 17000 lira, Küçükemirlik köyünde bir zeytinlik senede 500 ila 800 lira getirmektedir. Evkaf bu su yolu için Nahiyeye senede 10 lira teklif etmiş ise de ahali bunu kabul etmeyerek evkaf aleyhine devlet şurasından açılan dava maalesef ret olunmuştur.

Köşk Nahiyesi

1366 metreden gelmekte olan içme suyu için demir boru ve Belediyeler Bankasından istikraz sureti ile 20000 lira isteniliyor.

---

³⁰⁶ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 18.

Çine Kasabası

İçme suyu açıktan geliyor. Bu hal çok büyük tehlike arz etmektedir. Tahminen 120000 lira sarf ile temiz ve bol su getirmek mümkündür.

Kuyucak Nahiyesi

İçme suyu açıktan geliyor. Burada Tifo baş göstermiştir. 30 kilometrelik boru lazımdır. Bu büyük iş oluncaya kadar en tehlikeli olan 300 metrelik bir kısma hemen behemehâl demir boru tedarikli elzemdir.

Atça Nahiyesi

İçme suyu yolları hali inşadadır. Para ve malzeme tedarik edilmediğinden dolayı iş harp sonuna bırakılmıştır.

Nazilli Kasabası

Kasaba kenarında açılan bir kuyuda makineli bir tulumba ile su çekilerek kasabaya tevzi edilmektedir. Bu halin tehlikelerle mali olduğu izahtan varestedir. 25 kilometre mesafede 2,5 ila 3 derecelik temiz ve mebzul bir su getirmek mümkündür. Buna evvelce teşebbüs edilmiş ve Belediyeler Bankasından 170000 lira kredi istihsal olunmuş ise de ahvali hazırca sebep ile geri kalmış ve kredi iptal edilmiştir.

Akçaova Nahiyesi

İçme suyu için buraya 1500-2000 metre demir boru lazımdır.

Vilayetin daha birçok yerlerinde de içme suları tetkike muhtaç olacağı şüphesizdir. Vilayet şimdiye kadar bu işe ehemmiyet vermemiştir. İçecek sulara ait hizmetlere belediyelerin cümlei vezâifinden olduğu halde idare amirleri lazım olan malzemenin veya paranın tedariki için semere bahş takibat icra etmedikleri gibi bu zengin yerlerin ahâlisinden usul ve kanun dairesinde muavenet tedariki için de alakasız kalmışlardır.³⁰⁷

---

³⁰⁷ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 19.

g) Adliye Vekâletini İlgilendiren İşler

1. Aydın'da ve Nazilli'de cezaevi olarak yapılmış olan binalar bakımsızdır. Buralarda mevkuf ve mahpusların sıhhat, idare ve iaşe cihetinden vaziyetleri iyi değildir. Cezaevleri kadrolarına tahsis edilmiş olan maaşların kifayetsizliğinden dolayı bu vazifeler münhal kalmaktadır. İş gardiyanların elindedir. Buralarda amele yevmiye yüksek olduğu halde gardiyanların aylığı yalnız 30 liradır. Bu adamlar cezaevleri meskûnlarını istismar etmekle geçinmektedirler.

Bu yazın Çine'de hiç erkek gardiyan dahi tedarik olunmadığından bu hizmetin tek bir kadın tarafından ifa edildiği görülmüştür. Umumiyet itibarı ile bir arda yemek pişirmek sureti ile iaşenin temini çarelerine tevessül edilmemiştir. Her kes kendi parası ile yiyecek tedarik etmek veya ayrı ayrı yemek pişirmek zorundadır. Muhtaç görülenlere devlet tarafından yalnız ekmek verilmekle iktifa olunmaktadır. Mahpus ve mevkufaların çalıştırılması sureti ile tedarik olunacak paralarla asker gibi kazan kaynatarak iaşelerinin teminine himmet edilmesi yerinde bir iş olur zannediyorum.

2. Nazilli cezaevi kadrosu Adliye Vekâletine ait olduğu halde bunun memurları Sümer Bankın, Basma Fabrikasındaki cezaevinde bulunmaktadırlar. Fabrikanın bu cezaevi zaten her suretle iyi idare edilmektedir. Bilakis kazanın esas cezaevi yukarıda arz olduğu gibi bakımsızdır. Bu işin iyi yola konulması için Nazilli Cezaevi kadrosu memurlarının fabrikada değil kazanın esas cezaevinde bulundurulması faydalı olur.
3. Adliye teşkilatı üzerine şubat sonlarında aldığım malumatı berveçhi ati arz ediyorum:

Aydın Adliyesi bir reis ve iki azadan mürekkep bir müstakil ağır ceza mahkemesi ve yalnız birer hâkimden ibaret bir Asliye Ceza, bir Asliye hukuk Sulh Ceza ve Hukuk Mahkemelerinden bir de İcra Tetkik mercii ve İcra Dairesinden ibarettir. Bunların birer senelik varide ve örnekleri aşağıda gösterilmiştir:

Ağır ceza	Asliye ceza	Sulh ceza
1942 senesine müdevver		
21	105	166
1943 senesinden gelen		
204	1046	938
Yekûn:		
225	1151	1104
1943 senesinden çıkan		
201	926	901
1944 yılına devreden		
24	225	203 ³⁰⁸
Asliye hukuk Sulh Hukuk		
1942 senesinden müdevver		
531	365	911
943 senesinde gelen		
1695	844	598
Yekûn:		
2226	1209	1509
1943 senesinden çıkan		
1331	948	539
1944 senesine devreden		
895	261	916

Asliye Hukuk ve Asliye Ceza hâkimlerinin rahatsızlıkları dolayısı ile dörder ay izinli bulunmalarına binaen bu mahkemelerin işlerine bakmak üzere Söke ceza hâkimine salahiyet verilmiştir. Bir hâkimin bu iki mahkeme işlerine bakmasına imkân görülemediğinden ağır ceza aza muavinine de salahiyet verilmiştir.

Varidelerin çok olan bu iki mahkemenin birer hâkimle idaresi müşkül olduğu cihetle aynı zamanda icra tetkik merciine de bakmak üzere Aydın'da bunlara ilaveten üçüncü bir asliye mahkemesi daha teşkili ve aynı zamanda kâtip

³⁰⁸ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 20.

kadrosunun noksanlığı dolayısı ile mevcut kâtiplerin yevmi işleri yetiştiremediklerinden gerek kalemin dâhili işleri ve gerek verilen karaların yazılabilmesi aylarca tehhür etmektedir. Kâtip kadrosunun tevsii de çok lüzumludur.

4. Nazilli Kazasının icra dairesinin Aydın Vilayet merkezi kadar muamelesi vardır. İcra memurluğu kadrosunda muavin veya kâtip yoktur. Bu memur yalnızdır. Buraya muavin olarak başka bir yerden bir memur vermek veya kadrosuna ilave yapmak zaruridir.
5. Nazilli'de ceza hâkimi istifa etmiştir.

Asliye ceza mahkemesi

Hukuk hâkimi bakıyor.

Asliye hukuk mahkemesi

Sulh ceza mahkemesi

Bir muavin bakıyor.

Sulh hukuk mahkemesi

Burada halk yüzden çok sıkıntı çekiyor. İşler geri kalıyor. Müstaceller ceza hakiminin yerine birinin gönderilmesine intizar olunuyor.³⁰⁹

h) Ticaret Vekâletini İlgilendiren İşler

Vilayetin her tarafında otomobil ve kamyon lastiği ve Akaryakıt karaborsası kemal derecede faaliyette olduğu iştiliyor. Bundan dolayı nakil masrafları azami derecede artmış ve pahalılığa sebep olan anasırın en mühimlerinden birini teşkil etmiştir. Kara borsaya dökülen bu maddelerin çoğu devlet ambarlarından çıktığı şayidir.

Bir harp halinde İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük şehirlerimizin işlerinin evvelden temin edilmiş olması ehemmiyeti mahsus ayı haiz olduğu izahtan müstağnidir. Şubatın son haftasında İzmir'den ve İstanbul'dan geçerken

---

³⁰⁹ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 21.

İzmir'in birkaç günlük unu bulunduğunu ve İstanbul'da ise mevcut unun ancak bir hafta on günlük ihtiyaca tekabül ettiğini ve peksimet imaline henüz başlanmamış olduğunu öğrendim. Malum olacağı üzerine bir harp zuhurunda un fabrikalarının ve demir yollarının tahrip edileceği nazarı dikkate alınarak ahaliye mahsus olan iâşe maddelerinin ordu erkânı ile bil müşavere harekâtı harbiyenin iktisap etmesi muhtemel olan hallere göre dağınık ve emin yerlerde ihtar olunması ve bilhassa hükümet tarafından bu bapta verilmiş olan direktiflerin mahallelerince layık olduğu ehemmiyetle telakki edilmesi bir takım felaketlerin vuku ve zuhuru ihtimallerini karşılar. Bu bapta Ticaret Vekâletince alakadarların faaliyetini artıracak tedbir ittihazına lüzum ve zaruret vardır.

Ordunu iâşesi ise M.M. V'le ordu komutanları ve ordu idare heyetlerince temin edilmiş olacağı şüphesiz görüldüğünden bu husus işbu maruzatımın haricinde bırakılmıştır.³¹⁰

i) İktisat Vekâletini İlgilendiren İşler

Sümer Banka ait Nazilli Basma fabrikasının cenup cephesinde mevcut bir bataklık fabrikadan çıkan kullanılmış sularla vukuat etmiştir. Bu suların etrafa zarar vermeksizin ta Menderese kadar bir yolla götürülmesinin temini ve fabrikanın şimalinde demir yoluna kadar olan sahada mevcut toprak sularının, Menderese akıtılması için fabrika heyeti tarafından fiilen harekete geçildiği görülmüştür. Yaz gelinceye kadar bu çalışmanın neticelerine intizar olunur.

Fabrikanın, Cenup Cephesindeki geniş bir bataklığın kurutulması gerek takribi 300 mevcudunda olan fabrika amelesi için ve gerek Nazilli muhteremi Fuat Sirmen fabrikayı teftiş ettiği sırada bu meselenin derhal ehemmiyeti üzerine durulmuş ve Nafia Vekâleti ile müştereken bu işi intaç edeceğini ifade buyurmuş olduğu halde henüz böyle müşterek çalışmanın neticei fiiliyesi görülmemiştir.

Nazilli Basma Fabrikasından şimdiye kadar çıkan 30000 tonu müteceviz kömür cürufu fabrikanın cenup cephesinde kâin tarlalar üzerinde yayıldığından bir tedbir alınmazsa oraları zamanla kömür cürufu dağları haline gelecektir. Evvel emirde cüruf altında kalmış olan tarlaların satın alınması işi öteden beri sürüncemede kalmıştır. Tarla sahiplerin paralarının verilmesine intizar etmektedir. Bununla beraber tarlaların kömür cürufu ile verimsiz bir hale getirilmesi tecviz

---

³¹⁰ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 22.

edilemeyeceğinden bu kömür cürufu meselesi için; ya her gün fabrikaya kömür getiren vagonlar boş döneceğine cürufun bunlarla başka yerlere nakli (D.D.Y. bu iş için ucuz bir tarife tatbik edecektir.) veya Sümerbank tarafından bir tesis vücuda getirilerek cüruftan biriken imal ile inşaat malzemesi olarak satılması veya kullanılması. Ve yahut şimdi cürufun bulunduğu tarlalar Sümerbank tarafından mubayaa edileceği cihetle bundan sonra teraküm edecek cürufun yalnız fabrikaya ait olacak olan bu tarlalar üzerine yığılması ve başka tarlalara tecavüz edilmemesi, esbabının temini hal çareleri hatıra gelmektedir.³¹¹

j) İnhisarlar Vekâletini İlgilendiren İşler

Aydın Vilayetinin her tarafında mahsulât muzur hayvanlardan ve bilhassa domuzlardan çok zarar görmektedir. Bunlara karşı her yerde avcı teşkilatı kurulmuş ise de mühimmat fıkdanından halk büyük sıkıntı içindedir. Bu işte kara borsanın vaziyete hâkim olduğu ağızlarda dolaşmaktadır. Vilayet mıntıkasına tahsis edilen malzemenin kara borsaya uğramaksızın ve maksadı asliden başka işlere sarf olunmaksızın idare amirleri nezareti ile hizmetlere tevzii için Gümrük ve İnhisar vekâletince tedbir alınmasına lüzum vardır.

k) Sıhhiye Vekâletini İlgilendiren İşler

1. Aydın Vilayetinde sıtma Epidemin bir haldedir. Memleketin heyeti umumiyesine şamil olmak üzere geçende müstakil gurup tarafından Sıtma mücadelesi hakkında tanzim edilerek heyeti umumiye de okunan mufassal ve mükemmel rapor Aydın Vilayeti hakkında da aynen ve tamamen varit olduğundan gerçek ittihazi iktiza eden tedbirlere ve gerek ilaç karaborsasına vesaireye dair bu rapora bir şey ilavesine mahal görülmemiştir.
2. Aydın Vilayetinde sair hastalıklar normal vaziyettedir.
3. Nazilli büyük bir merkez olduğu halde bir hastaneye ve hatta bir dispansere bile malik değildir. Bu hususun Sıhhiye Vekâletince nazarı dikkate alınarak iktizayı halin ifasına müsaade buyrulması rica olunur.

---

³¹¹ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 23.

I) Evkaf Umum Müdürlüğünü İlgilendiren İşler

Aydın Vilayetinde cami, suyolları, çeşme ve kuyu gibi tesislerin idaresine az kıyafet edecek kadar vakıflar vardır. Bunların varidatı Evkaf İdaresi tarafından muntazaman toplanarak başka hizmetlere tahsis edilmektedir. Mezkûr Vakıflardan bazıları da satılarak elden çıkarılmaktadır. Bozulmuş suyolları, kurumuş çeşmeler sakafları yıkılmak üzere camiler görülmüştür. Bu haller ahalinin teessürünü mucip olmakta ve buralarda evkafa ait işlerin, vakıfların belediyelere devredilmesi lüzum hakkındaki kanaat artmaktadır. Evkaf İdaresinin her sene Aydın Vilayetinin muhtelif kazalarında hiç olmazsa mübrem ihtiyaçlara karşı alaka göstermesi çok faydalı olur.³¹²

C.H.P. Genel Sekreterliği Katına

Aydın Vilayeti; Parti, Halkevi ve Halkodalarını teftiş, yeni açılacak olan Halkodaları yerlerini tespit, ilköğretim davası için alınmakta olan tedbir ve çalışmaları, Toprak Mahsulleri Vergisinin tatbiki neticelerini yakından görmek, dünya durumunun son zamanlarda aldığı şekilleri, hükümetin son kararlarını halka anlatmak ve akislerini tetkik etmek üzere Vilayet merkezi ile Nazilli, Karacasu, Söke, Çine kaza merkezlerini, Kuyucak, Akçaova, Karpuzlu, Doğanbey, Akköy, Bağarası, Ortaklar, Germencik, İncirliova, Sultanhisar, Köşk, Umurlu nahiyelerini ve yol üzerindeki köyleri ziyaret ettim.

Müşahede, intiba ve kanaatlerini sırası ile arz ediyorum:

Aydın Parti ve Halkevi

Partinin çalışmalarını çok iyi buldum. Dosyaları, kayıtları ve toplantıları muntazamdı. Bilhassa Vilayet İdare Heyeti bunun için düzenlenen dosyalarını kayda ve takdire değer gördüm. Halkevinin kış mevsimi çalışmaları çok verimli olmuştur. Bilhassa Dil ve Edebiyat şubesinin cumartesi akşamları tertip ettikleri konferanslar Aydın'ın ilgisini çekmiş ve çok rağbet görmüştür. Yeni açılan kıyafet ve sağlık müzelerini, İngilizce kurslarını Halkevinin bu yılın verimli çalışmaları arasında sayma yerinde olur. Nihal Adsız Vakası ile alakası anlaşılacak tevkif edilen Hamza Özbek'in (Türkçülük) adını taşıyan konferansının metnini elde edemedimse de bulunmadığını, yalnız Türk milliyetçiliklerinin bir biyografisini

---

³¹² BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 24.

yaptığını öğrendim. Benim de hazır bulunduğum Hikmet Şöleni (Aydın Aşiretleri) konferansının kalabalık bir dinleyici kitlesinin alaka ile takip etti³¹³ğini ve faydalı bir mevzu olduğunu gördüm.

Yalnız Parti ve Halkevi muhasebesini incelerken iki hesap dikkatimi çekti. Bunlardan biri Köşk Nahiye kâtibine dış yaptırmak için yapılan 100 liralık yardım ile Kaza İdare Heyeti kâtibine, Aydın Gazetesinin musahhhik ücreti namı altında verilen 100 lira. Bunlardan birincisinin eski müfettiş arkadaşımın emri ile sosyal yardım faslında İdare Heyetinin kararı ile verildiğini, ikincisinin ise rakipler tarafından yıllık hesap durumunun tetkiki sırasından nazarı dikkatlerini celp etmesi ile Genel Sekreterliğe yazıldığını söylediler. Ben de usule uygun bulmadığım bu sarfiyatı olduğu gibi arz etmeyi muvafık gördüm. Parti ve Halkevi, İdare Heyetini teşkil eden arkadaşlar arasında tam bir anlaşma olduğunu, bilhassa Aydın öğretmenlerinin Halkevi çalışmalarında hemen hemen ön safı işgal etmekte bulduklarını da ayrıca kaydederim.

1) Mahsul Vaziyeti ve Vergisi

Hububat verim itibarı ile bu yıl daha az pamuk ve incir ise daha boldur. Zeytinin de san sebebi ile çiçek döktüğünü ve az olduğunu öğrendim. Toprak Mahsulleri Vergisinden merkez kazada çok şikâyetler işittim. Verimin az olmasına rağmen maliye memurları ve bilhassa Aydın Varidat Müdürü mükellefleri mutlak surette geçen seneki vergi miktarını ödemeye mecbur tutmuşlardır. Bu şikâyetler hakkında Valinin dikkatini çektim, alakadar olacağını vaat etti.

2) İlköğretim Durumu

Aydın Vilayetinin köy sayısı 455'tir. Buna mukabil ancak 104 ilk ve 49 eğitimli okul vardır. Bunlar arasında yapıya başlamış, ilk ve 49 eğitimli okul vardır. Bunlar arasında yapıya başlamış ve tamamlanmamış 27 Nazilli ve Yenipazar'da acele tamire muhtaç 2 okul³¹⁴ bulunmaktadır. Tayin edilen ve edilecek olan Enstitü mezunlarının sayısı 1943-1944 yılı için 18, 1944-1945 yılı için de 48'dir. Bu yıl içinde ne kadar okul yapılacağını vilayetin henüz kesin olarak kararlaştırılmadığını teessüfle kaydederim. Yalnız Milli Şefin ilköğretim

---

³¹³ CHP Aydın Bölgesi müfettişi Kocaeli Mebusu Dr. Fazıl Şerafettin Bürge Teftiş Raporu, BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 1

³¹⁴ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 2.

davamız yazısından sonra vilayetin telaşlandığını ve gayrete geldiğini, yeniden inşa veya ikmal sureti ile tahmini olarak 80 okulun yapılacağını öğrendim.

Halkevleri ve Halkodaları sayısının artırılması meselesine gelince: Partimiz değişmez Genel Başkanın emirlerine ve Genel Sekreterliğimizin tahminlerine rağmen Aydın bu davada da istenilen başarıyı göstererek bir durumu henüz almadığını, ancak benim devamlı ıhtarlarımdan sonra harekete geçtiklerini teessürle arz ederim. Aydın nüfusu (1000) in üstünde bulunan 12 nahiyesinden 7 sinde Halkevi, birinde Halkodası yapılması mümkün olacaktır. 3 köyden 2'sinin halkı fakir, 1'sinin de Kıpti köyü olması dolayısı ile sarfınazar edilmiştir. Köylerden 23'ünün nüfusu 800'ün üstünde, yine 800'den aşağı iki nahiyesi vardır. Bu nahiyelerle 10 köyde Halkodaları yapılması için vaat aldım. Aydın'ın önemli bir derdi zeytinyağı azami satış fiyatının ve 510 numaralı ticaretin tanzimi ve ihtikârla mücadele kararnamesindeki maliyet unsuru ve kar haddinin tespit edilmemesi ve bu yüzden çoğu köylü olan müstahsillerin mili koruma mahkemelerine verilmesi ve ceza görmeleridir. Aydın'da Borsa bulunmadığından zeytinyağı piyasası İzmir borsası fiyatlarına ve normal masraflarla kar hadlerinin tenzilinden sonra elde edilen miktar göre mallarını satan müstahsiller istihsal mevsiminde Aydın'ın zeytinyağı fiyatlarının 165-200 olduğu kabul edilerek bundan fazlaya satanları milli koruma mahkemesine vermekte ve hemen hepsi mahkûm edilmektedir.³¹⁵

Bu vaziyet karşısında İzmir Borsasına göre satış yapan müstahsiller, fiyat yükseltenler imalatçılar ve tüccarlar olduğu halde, Hükümetçe azami bir fiyat tespit edilmemesi yüzünden mahkûm olmaktadır. Bu yüzden dilekleri: 1) Zeytinyağı azami satış fiyatlarının Hükümetçe tespit ve ilanı yahut 2) Müstahsilin piyasa ve Borsa temevvüçlerine uyarak mallarını serbestçe satmalarına izin verilmesi. Haklı gördüğüm müstahsillerin bu isteklerini Genel Sekreterliğe arz etmeyi buldum.

Aydın Valisinin Genel Sekreterliğin müzaheretini istediği Maarif Vekâletine ait dileklerini de kaydediyorum:

1. 70000 kûsur liralık keşfi yaptırılan lise binasının bu yıl inşaatına başlanması ve gelecek yıl birinci sınıfın açılması için izni ve maddi yardımı.

---

³¹⁵ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 3.

2. Bu yıl Cumhuriyet Bayramında temelini atacakları 50 kız, 159 erkek çocuk için 200000 liraya çıkacak olan ve şimdye kadar 35000 lira topladıkları talebe yurdu için Maarif Cemiyetinin maddî ve manevî yardımının temini.
3. Vekâlet teknik tedrisat müsteşarının Kız Enstitüsü ve Orta Ticaret okulunun Liseye yükseltmesi hakkında vaat ettiği paranın gönderilmesi.

Vilayetin bu ricalarını tasvip buyurduğu takdirde Maarif Vekâletine Bildirilmesine Genel Sekreterlikten ben de rica ederim.

Nazilli Parti ve Halkevi

Çalışmaları iyi. Kayıtları, toplantıları düzgündür, Partili aza yardım paraları 1943 sonuna kadar toplanmış, 1944 aidatı da mevsim dikkate alınarak bir ay sonra tamamlanacaktır. Parti ve Halkevi binaları kifayetsizdir. Yeni bir bina yapmak için arsaları ve 17000 lira paraları hazırdır. Beş sene evvel 50000 liralık tipte bir bina yapmaya kalkışmışlar; fakat Genel Sekreterliğin bunu küçük görmesi yüzünden teşebbüsleri geri kalmıştır.³¹⁶ Bu işi başarmak için Partinin direktif ve kararını beklemektedirler.

1) Okul Durumu

Kazanın 87 köyünden ancak 25'inde okul vardır. Geçen ders yılında 5 köye enstitü mezunu gönderilmiş, bu sene de gelecek olan 5 öğretmen için yer hazırlanmış, ziraat aletleri ve çift hayvanları temin edilmiş ise de henüz evleri yapılmaya başlanmamıştır. Nazilli'nin yıllardan beri devam eden bir işi de ortaokul meselesidir. Bunu için şimdye kadar 28000 lira toplanmıştır. Fakat Kaymakam tarafından seçilen yeni Halk ve Maarif Vekâleti Müfettişi uygun bulunmaları yüzünden okulun yapılması geri kalmıştır. Bu ihtilafı yeri ben de gördüm ve hakikaten en kurak zamanda bile bataklık olan bu arsanın ancak büyük kurutma işlerinden sonra okul için uygun olabileceğine hükmettim. Buna karşı şehrin merkezinde daha çok muvafık yerler olduğunu da gördüm, yalnız eski ve yeni Nazilli'nin ortasında bulunmasını tercih sebebi addeden Kaymakamın bu ısrarını yerinde bulmadım. Nazilliler bu yüzden ortaokulun tamamlanması için taahhüt ettikleri yardımı da kesmişlerdir. Başarılması kolay olan bu ortaokul

---

³¹⁶ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 4.

meselesinin halinde Genel Sekterliğin müdahalesini yerinde bulduğumu arz ederim.

2) Mahsul Durumu

Bu yıl ekin geniş ama verim azdır. Verginin ilk tahminleri tamamlanmıştır. Lakin çiftçi vukuf heyetlerinin tahminlerinden şikâyetçidir. Bu mesele hakkında Kaymakamla görüştüm. Onun iddiasına göre Nazilli'nin 82 köyünden ancak 6'sı tahminlere itiraz etmiş fakat reddedilmiştir. Ayrıca Hamzalı, Bereketli, Yamalak, Pirlebey köylerinde itirazlarına karşı yeniden tahmin yapılmış ve komisyonu tahminleri kabul edilmiştir.

Sümer

Parti ve Halkevi çalışmalarını çok iyi, Parti reisi Selahattin Pak, Halkevi reisi Selahattin Dilaveroğlu ve idare heyetinden Halit Arpaç'ı güvenilir arkadaşlar buldum. Yalnız bu çalışkan arkadaşlar Parti ve Halkevi için yerin kifayetsizliğinden şikâyetçilerdirler. Evvelce fabrikaya ait kantin binası³¹⁷ Genle Sekreterliğe, Parti ve Halkevi diye gösterilmiş hâlbuki şimdi işgal ettikleri yer Semt ocağı da içinde olmak üzere 8x6 adabında bir tek odan ibarettir. Genel Sekreterlikten biraz para yardımı yapıldığı takdirde istenildiği kadar yer temin edeceklerini ve yeni bir bina yapacaklarını vaat ettiler. Parti ve Halkevine hemen bütün işçiler kayıtlı ve her ay muntazaman 10 kuruş yardım parası vermektedirler.

Halkevinin sosyal yardım, güzel sanatlar, spor, köycülük, halk dersaneleri, kitap ve temsil kolları faaldir. Okuyup yazma, İngilizce, müzik kursları muntazam çalışmaktadır. Sosyal yardım şubesinin 60 çocukluk kreşini memnunlukla kaydederim. 130000 liraya bir spor sahası yapılmaktadır. Halkevi Genel Sekreterliğinden bilhassa temsil kitapları gönderilmesini rica ettiler. Haftada iki defa olan sinema gecelerinde Halit Arpaç tarafından Milliyet ve Parti Programı üzerine konferanslar verilmektedir. Vasati 3000'i bulan fabrika işçileri arasında politika münakaşaları ve tahrikçiler olmadığını yalnız şüpheli birkaç işçinin bulunduğunu fakat bunların da sıkı bir tarassut ve takibe tabi tutulduklarını öğrendim.

---

³¹⁷ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 5.

Fabrikaya 200 İstanköy mültecisi yerleştirilmiş ve bunlar için ikişer odalı 56 ev yapılmıştır. Fakat fabrika müdürü mültecilerden iyi randıman alamadığını söyledi. Yeni müdür geldikten sonra fabrikanın randımanını da artmıştır. Kendisinin de bize gösterdiği istatistik ve grafiklere nazaran ve halen iki ekiple çalıştığı halde 1944 yılının ilk 6 ayında 7.184.135 metre dokuma, 11.109.903 metre dokuma ve 19.728.000 metre basmadır. İşçilerin bakımı, yemekleri iyidir. Sayısı 60 olan cezaevi mahkûmlarından hiç fayda görmediklerini fakat yalnız kadın mahkûm gönderilirse bunların işe yarayacağını umduğunu müdür söyledi. Fabrikanın yeni müdürü Şefkati Türkekul'un vakarlı, çalışkan ve Parti işlerine karşı ilgili buldum.

Sıhhi Durum

Gerek Nazilli'de gerek Sümer'de sıhhi durum iyidir. Sıtma bu yıl az ve vakalar münhasırdır.³¹⁸

Kuyucak

Parti ve Halkevi çalışmalarını iyi bulmadım. Partili yardım parası olarak geçen yıl 105 lira bu sene şimdiye kadar ancak 11 lira toplamışlardır. Kasa defterleri iyi tutulmuş, toplantı seyrek. Oldukça zengin ve uyanık olan bu nahiyenin Parti ve Halkevi ile ilgilerini gevşek bulduğumu söyledim. Parti reisi Halil İnci yaşlı temiz bir adam olmakla beraber enerjisi yoktur.

Halkevine kayıtlı aza sayısı 174 erkek, 17 kadındır. 3113 nüfusu olan Kuyucak için bu adedi az gördüğümü de ilave ettim. Halkevinin temsil, spor, sosyal yardım, kütüphane, köycülük şubeleri varsa da verimli çalışmalarını görmedim. Mevzuları iyi seçilmiş iki temsil, 4 kişiye para yardımı yapmaktan başka hiçbir şey yoktur.

1) Okul durumu

Kuyucak'ın 19 köyünde ancak 6'sında okul vardır. Bu yıl 6 okul yapılacağını, 4 köye gelecek olan enstitü mezunları için yalnız istimplâk muamelesinin bitirildiğini, ev ve ziraat aletleri için henüz harekete geçilmediğini öğrendim.

---

³¹⁸ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 6.

2) Mahsul durumu

Hububat ekimi az olmakla beraber verim iyidir. Pamuk geçen yıla nispeten %25 fazladır. Toprak Mahsulleri Vergisinden şikâyet ve itiraz yoktur.

3) Sıhhi Durum

Sıhhi durum iyi, sıtma azdır. Kuyucak'a iyi bir kaynak su getirmek için yetecek kadar para toplanmışsalar da demir boru bulunmamak yüzünden bu işin tamamlanması geri kalmıştır.

Çiftlik Köyü:

Karacasu şubesi üzerinde bulunan Çiftlik Köyüne uğradım. 200 evli ve 925 nüfuslu olan bu köyün halkını uyanık ve çalışkan buldum. 3 kilometre uzaktaki kaynaktan köye künkle su getirmişler. Yeni okul binası yapmışlar, öğretmen evi için istimplâk muamelesini bitirmişler, Halkodası için yer hazırlamışlardır. Çarşıda imar faaliyetlerini gördüm, bir köy meydanı açmaktadırlar. Bu yıl içinde yeni Halkodaları tı³¹⁹pine uygun bir bina yapmaya kara verdiler. Köylü, Hükümete ve Partiye çok bağlı ve uyanıktır. Daha çok pamuk ekimi ile meşguldürler, hububat ekimi azdır.

Yenice Köyü

Aynı şose üzerinde 400 evli ve 1500 nüfuslu bir köydür. Bu köy halkı da çok çalışkan ve uyanıktır. Bitirdikleri okullarını gezdim ve beğendim. Gelecek olan enstitü mezunu için arazi istimplâk etmişler ve yakında faaliyete geçeceklerdir. 4000 dönümlük köy arazisini sulamak için kanal açmaktadırlar. Okuma çağında bulunan 400 çocuktan 250'si mektebin darlığından dolayı ancak okula devam edebilmiş fakat yeni binanın tamamlanmasından sonra bu çocukların hepsi okuyabileceklerdir. Parti ocak binaları vardır. Yeni plana göre bu yıl bir Halkodası yapacaklarını söylediler ve hazırladıkları yeri gösterdiler.

Yenice köylüleri de pamuk ekimi ile meşguldür. Hububat azdır. Sapan demiri ve ebe dileklerinde bulundular. Beraber seyahat ettiğimiz Aydın Valisi bu isteklerini yerine getireceğini vaat etti.

---

³¹⁹ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 7.

Karacasu Parti ve Halkevi

Çalışmalarını iyi buldum. Geçen yıl kaza kongresi seçiminde biraz sert hareket etmekle İdare Heyetinde yapılan tam değişikliğin semeresini görmekte memnun oldum. Partinin kayıtları, hesapları ve toplantıları düzgündür. Partili aza yardım parası olarak geçen yıl 1368 lira, bu yıl henüz 45 lira toplanmışsa da tahsilât mevsimi gelmediğinden geçen yıldan daha ziyade toplayacaklarını vaat ettiler. Halkevinin mevcut 370'i erkek, 7'si kadın azasına ilave olarak bu yıl içinde 45 yeni aza kaydedilmiştir.

Parti ve halkevi için başladıkları ayrı iki bina senelerden beri bitirilmemiştir. Bunlardan Parti binasının iki, Halkevinin bir katı tamamlanmıştır. Bu iş için Genel Sekreterlik emrinde 7500 liraları vardır. Binaları gezdim, beğendim. Şimdilik Halkevinin bir kat yapmak partiyi tamamlamak istiyorlar. Denizli'deki Parti mimarının bu binaya³²⁰rın tamamlanması için lazım gelen tetkiklerini yapması ve neticeye göre kendilerinin de iştiraki şart ile merkezden yardım için rica edeceğimi söyledim.

1) Okul Durumu

Kazanın 20 köyünde ancak 6'sında okul vardır. Bu yıl 7 okul inşasının programa alındığını ve bunların hepsine enstitü mezunu verileceğini öğrendim. Karacasu'nun baş seneden beri temelleri atılmış, birinci katı çıkmış ilkokul binasının artık bu yıl tamamlanacağını umuyorum.

2) Mahsul Vaziyeti

Karacasu dağlık olduğu için mahsulü kendi ihtiyacını bile karşılayamamaktadır. Toprak Vergisi, tahminleri bitirilmiş, şikâyet ve itiraz olmamıştır.

3) Dokumacılık kooperatifi

Karacasu'nun bitip tükenmeyen kooperatif münakaşaları şimdilik yoktur. Müdür ve muhasebeye işten el çektirilmiştir.

---

³²⁰ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 8.

Genel Sekreterliğimizin devamlı takibi neticesi, Ticaret Vekâletince 513 numaralı kararname alınmış ve bu suretle kooperatif İktisat ve Ticaret Vekâletlilerinin murakabesi altında girmiş bulunmasını şükranla karşıladım. Bu işle ilgili bulunan Aydın Valisi de mütehassıs ve şayanı itimat, faal bir müdürü yakında tayin edeceğini söyledi. Bu suret ile idarecileri hakkında öteden beri şikâyetler tevali etmekte bulunan Karacasu Dokuma Kooperatifinin bundan sonra iyi bir yolda düzenli, sükûnet ve doğrulukla çalışacağını ümit etmekteyim.

Çine Parti ve Halkevi

Çalışmaları iyi, kayıtları, defterleri hesapları ve toplantıları düzenlidir. Gerek Kaza İdare Heyeti Reisi Nuri Güngör, gerek Halkevi Reisi Ragıp Tunçer’i Partiye bağlı ve vazifelerine ilgili gördüm. Halkevi Reisi, ziraat mücadele memuru olup evvelce Balıkesir Vilayet İdare Heyeti başkâtipliğinde çalışmış tecrübeli bir arkadaştır. Kaza Kaymakamı Celalettin Ünsal’ı faal, müteşebbis, imarcı ve Partiye bağlı bir gençtir. Çine’ye geleli bir seneden az bir zaman ol³²¹duğu halde çok faydalı işler görmüştür. Güzelleştirme Cemiyeti kurması için ön ayak olmuş ve 100.000 lira toplamıştır. Sudan istihsal olunmak sureti ile kasabanın elektriği için teşebbüslere girişmiş, yeni bir mezbaha yaptırmış, Parti ve Halkevi için kasabanın imar planına dâhil güzel bir yerinde arsa istimplâk etmiş ve bir teberru defteri açarak para toplamaya başlamıştır. Bu iş için şimdiye kadar 1000 liraya yakın bağış yapılmıştır. Bu arsayı bende gördüm. Uygun bir plan hazırlamak için Denizli’deki Parti mimarı gelecek ve neticeyi Genel Sekreterliğe arz edecektir.

Kaymakamın ilköğretim davasında, yeni Halkodaları yapılmasında göze çarpan çalışmalarını ve ilgisini gördüğümü de memnuniyetle kaydedirim. Çine’nin 80 köyünden 35’i ilkokul yapısı için hazırlıklarını tamamlamışlar ve işe başlamışlardır. Geriye kalan bütün köylerde bu iş için bütçelerine para koymuşlardır. Kaymakamın düşüncesine göre öğretmen evleri ile beraber 15000 liraya çıkacak olan bu okulların tamamlanması köylüye biraz ağır gelmektedir. Maarif Vekâletinin her okula 1000 lira yardımı yerinde olacaktır. 3 sen zarfında Çine’nin 80 köyünde bütün okullar tamamlanacaktı. Bu davayı Kaymakam şu suretle programlaştırmıştır. 1) Hazırlık, 2) Yapı, 3) Cam, 4) Boya, 5) Mobilya. Çine’de ilköğretim davasını halli için karşılaşılan bir zorluk da boş arazi olmaması ve yüzden istimplâkin pahalılığıdır. Buna çare olarak şu tedbiri ileri sürmektedir:

---

³²¹ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 9.

Kaza içinde evkafa ait 5942 ağaç zeytinliğin köylüye dağıtılması ve hâsılatından bir miktarının okullar için ayrılması, köylünün bu tedbiri sevinçle karşılayacağını temin etti.

1) Mahsul Vaziyeti

İyi olmakla beraber, tütün kuraklık yüzünden geçen yıla nispetle daha az, zeytinin de verimi iyi değildir. Vergi tahminleri tamamlanmış, şikâyet ve itiraz olmamıştır.

2) Sıhhi Durum

İyi olup, sıtma çok az, başka bulaşıcı hastalık yoktur.

Çine'de halkın şikâyet ettiği üç adam vardır:

1. Tapu memuru Hakkı Cirit, rüşvet almayı edinmiş olan bu³²² memur, vasıfları (Çine'den arzuhalci Refik Karacaoğlu, Halaçlardan Yalancı Hüseyin, bahçelerarasından Osman) da dâhil olduğu halde gelen müfettişin baştan savma tahkikatı ve bu adamı koruması yüzünden hiçbir ceza göremediği gibi bundan sonra da daha pervasız harekete başlamıştır.
2. Sarhoş mürtekip bir sıhhat memuru, bu adam hakkında Aydın Sıhhat Müdürünün dikkatini çektim ve derhal harekete geçtiğini öğrendim.
3. Eczanesinde en lazım ilaçları bile bulundurmayan, işi gücü kahvelerde hükümeti tenkit etmekle geçen eczacı Manastırlı Hamdi. Halk kamyon şoförlerine reçete başına bir lira vermek sureti ile ilaçlarını Aydın'dan tedarik etmek zorunda kalıyorlar.

Bu üç adamdan halk ile beraber Kaymakam da şikâyetçi olduğunu söyledi.

Akçaova

Çine'den 15 kilometre mesafede merkezi 1285, 16 köyü ile beraber 7000 nüfuslu bir nahiyedir. Arazisi dağlıktır. Halk daha ziyade destecilik, celeplik ve seyyar satıcılıkla geçinirler. Yalnız zeytin ve kısmen tütün mahsulleri vardır.

---

³²² BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 10.

Köyün ileri gelenleri ile konuştum. Kendileri uyanık ve bilhassa Partiye bağlı gördüm. Nahiyeye Müdürü Şerafettin Ünlü, Parti reisi Ali Akar, muhtar Kamil Özen ve Başöğretmen ben de iyi intibalar bıraktılar. Parti defterleri, kayıtları düzenli, Partili sayısı 1040'dır. Köy meydanında Parti ve Halkodası için bir arsa tedarik ederek temellerini meydana getirmişlerdir. Topladıkları 300 lirayı iki bine çıkaracaklarını vaat ettiler ve üst tarafı için de yardım tavassutumu dilediler. Yalnız bu yerin yeni plan ölçülerine uygun olmadığını ve müsait olduğu için genişletmelerini tavsiye ettim. Bu işi başarmayı içten istediklerini gördüğüm Akçaovalılar için Aydın Vilayet İdare Heyetinden de 500 liralık bir yardım temin ettim.

Nahiyeye bağlı 16 köyün nüfusları az ve dağınık oldukları için³²³ Halkodası açmaya kabiliyeti bulmadım. Akçaova'nın beş sınıflı güzel bir okulu vardır. Geçen yıl öğretmen askere gittiğinden ancak 83 çocuk okuyabilmiştir. Bu yıl okuma çağındaki 200 çocuğun okutulacağını başöğretmen temin etti. Nahiyeye merkezinin

Sıhhi durumu iyidir. Sıtma yoktur. Su iyi, fakat kısmen açıktan gelmektedir.

Karpuzlu

Çine'den 30 kilometre uzaklıkta merkezi 820, 27 köyü ile 10620 nüfuslu bir nahiyedir. Parti çalışmaları iyi değildir. Binaları kahvenin üstünde kira ile tutulmuş bir odadan ibarettir. Kayıtları, defterleri düzgün değildir. Nahiyeye ocak reisi Hüseyin Ersoy büyükçe bir zeytinyağı fabrikası sahibi olan bir adamdır. Kendisini pek işe yarar bulmadım. Karpuzlu, Akçaova'ya nispetle çok zengin bir nahiyeye olduğu halde halkı tembel ve ilgisizdir. Halkodası yapmak için konuşmamızda en ufak bir heves dahi göstermediler. Köyün dışındaki tepenin üstünde Alınba harabelerinin muazzam duvar ve amfiteatrını göstererek şimdiki geri ve bakımsız halleri ile ölçmelerini söyledim

Nahiyeye merkezinde yegâne uyanık adam olarak Jandarma Karakol Komutanı Erzurumlu Ulvi Ertan'ı gördüm. Karpuzlu hakkında her sorduğum suale cevap verdi ve her bakımdan bizi tenvir etti. Yanımızda bulunan Nahiyeye Müdürün buna mukabil hiçbir şeyden haberi ve bilgisi yoktu. Beraber dolaştığımız

---

³²³ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 11.

kaymakamın ve benim uzun konuşmalarımızdan sonra Halkodası yapmayı vaat edebildiler.

Söke Parti ve Halkevi

Çalışmalarını geçen yıla nispetle çok iyi, Parti Reisi Eyüp Özbaş, Halkevi Reisi Adil Azbazlar'ı vazifelerine ilgili ve Partiye bağlı buldum. Parti ve Halkevi kayıtları, dosyaları, toplantıları düzgündür.³²⁴ 1943 yılında Partili aza yardım parası olarak 1000 lira toplanmıştır. Beş sene evvel başlanmış fakat yarıda bırakılmış parti binasının tamamlanması için görüştük. Denizli'deki Parti mimarının bu binayı tetkik ederek bitirilmesi için lazım gelen keşfi yapmak üzere Genel Sekreterlikten izin istemeye karar verdik. Yeni bina için ayrılan 8499 liranın bu keşfe göre üst tarafının yarısını tamamlayacaklarını vaat ettiler. Söke'de bundan başka Partinin malı olarak üzeri depo ve altında beş dükkânı bulunan bir bina daha vardır ki kirası Partiye irat kaydedilmektedir. Halkevi tamire muhtaç olmakla beraber uygun bir bina olarak gördüm. Söke için münasip büyük bir Halkevi ve parti binası yapılmaya karar verildiği takdirde ve Genel Sekreterlik tasvip ederse bu iratların satılması ile meselenin kolayca halledilebileceği kanaatindeyim. Parti ve Halkevi reislerinin yarı kalan binanın tamamlanması için büyük bir istek gösterdiklerine inandım. Halkevinin köycülük, temsil, sosyal yardım, kitap şubeleri faaldir. Yalnız bu kalabalık kazaya göre 180 azasını az buldum Halkevi azaları arasında okuyup yazma bilmeyeni bulunmadığını da memnuniyetle kaydederim.

Geçen sene Partiyi adeta cebren yerinden çıkararak binayı şehir kulübü yapan ve sonradan benim ve valinin müdahalesi ile yine yerine iade eden Kaymakamı bu defa bu hareketinden pişman olmuş ve adeta ihtida etmiş, Parti ve Halkevi işleri ile ilgili buldum ve bu ricatından çok memnun oldum. Kendisi ile uzun uzun görüştüm. Hareketinin fena niyete dayanmadığını, etrafındakilere aldandığını evvelce bulunduğu kazalarda Parti işleri ile çok alakalı olduğunu ve hatta bu yüzden Genel Sekreterlikçe takdir edildiğini bana anlattı ve vesikalar gösterdi. Ben de bu şekilde açık ve samimi itiraf ve sözlerinden memnunluk duyduğumu, bu durumunu Genel Sekreterliğe de arz edeceğimi söylemem üzerine çok sevindi. İlk fena hareketinden büyük bir pişmanlık duyan bu kaymakamın bundan sonra Partiye faydalı işler göreceğini ummaktayım.

---

³²⁴ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 12.

1) Mahsul Vaziyeti

Bu yıl daha iyidir. Toprak Mahsulleri Vergisinin geliri geçen senden %60 fazladır. (Buğday %81) bundan başka³²⁵ vergi masrafı da çok azdır. Geçen yılın 26000 lira masrafına mukabil bu sene şimdiiye kadar 5000 lira harcanmış bundan sonra için de (zeytin ve pamuk) 5000 lira sarf edildiğine göre 10000 lira tutacaktır. Kazanın mevcut 42 birliğı içinde vergiye itiraz edenlerin sayısı 200'dür. Bunlardan 130'u itirazlarını geri almışlar ve 15'inin de vergisi indirilmiştir. Yalnız Sökeliler akdarı durumunda şikâyetçidirler. Geçen yıl 10000 ton yıllık ürün 800 ton devlet hissesi alınmıştır. Geçen seneden kalan 200000 kilo darı çürümek üzere bulunduğundan bu yıl akdarı %70 noksan ekilmiştir.

Bundan İzmirli bir Yahudi istifade etmiştir. Darı ihracı için uzun uğraşmalardan sonra Söke'ye verilen iznin yanlışlıkla İzmir'e ait olduğu sanılmış fakat işin aslını her nasılsa öğrenen bir Yahudi fırsattan istifade ederek Ticaret Vekâletinin tayin ettiği 21 kuruş ihraç fiyatına mukabil Sökelilerden 10 kuruştan darı toplanmıştır. Sonradan bu yanlışlık düzeltilmiş fakat Yahudi'nin kasası dolmuş, müstahsil de pek çok zarar etmiştir. Kazanın mahsullerinden zeytin az olmuş. Tütün de az ekilmiş ve verimi de az olmuştur.

2) İlköğretim Durumu

Söke'nin 3 Nahiye ve 35 köyünde 15 okul 30 öğretmen, okul çağında 3284 çocuk vardır. Beş senelik vasatilere göre ilkokullardan yılda 156 çocuk mezun olmakta ve bunlardan ancak 4'dü yukarı tahsile devam etmektedir. 6 köyde inşa, 4 köyde tamir halinde okullar vardır. 13 köye gelecek enstitü mezunları için 7 köyde istimlâk işi tamamlanmış, 5 köyde de bitirmek üzeredir. Geriye kalan köylerin de okulların ve öğretmen evleri iki yıl içinde tamamlanacaktır. Söke'de 118 çocuğun okuduğı bir hususi ortaokul vardır. Muadeleti Maarif Vekâletince tasdik edilen bu okul Sökelilerin yardımı ile tekemmül etmektedir. Bu yıl topladıkları 4000 lira ile bir fizik ve kimya laboratuvarıdır.³²⁶

---

³²⁵ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 13.

³²⁶ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 14.

Doğanbey

Söke'den 21, Denizli'den 8 kilometre uzakta 180 evli 800 nüfuslu 4 köylü ile beraber 5000 nüfuslu bir nahiyedir. Nahiye halkı hemen kâmilen 1340'da gelmiş, Kalkış göçmenlerinden ibarettir. Köylünün arazisi ovada olduğu için yazın Nahiyyede resmi memurlardan başka kimse yoktur. Gümrük muhafaza askerinin işgalinde bulunan 7 odalı bir Parti binası vardır. Fakat Parti çalışmaları hiç yoktur. Halkın zengin fakat tembel ve cimri olduğunu söylediler. Bir öğretmenli, 3 dersaneli 52 çocuğun okuduğu güzel bir okulları vardır.

1) Mahsul Vaziyeti

İyidir, arpa, buğday, çavdar, mısır, anason, nohut, fasulye yetişmektedir. Vergi tahminleri yapılmış, itiraz ve şikâyet olmamıştır.

2) Sıhhi Durum

Her sene sıtma salgını olduğu halde bu yıl çok az ve tek tük vakalara münhasırdır.

Nahiye merkezinde bir Halkodası yapılması için teşebbüse girişilecekleri vaadini aldım. Bundan başka nüfusu 860'ın üstünde ve halkı gelirlili olan Atburgaz, Güllübahçe köylerinde de birer Halkodası açılacaktır.

Akköy

Söke'den 40, Denizli'den 5 kilometre mesafede merkezi 550, 5 köyü ile beraber 2857 nüfuslu bir nahiyedir. Nahiye halkının çoğunluğu Selanik göçmenlerindedir. Partini bir odası vardır. Fakat çalışmaları hiç yoktur. Defterleri bomboş ve sandık içinde kapalıdır. Halkodaları yapmaları için görüşüm ve köylüyü hevesli buldum. Arsa, kum, kiremit, kireç, kereste ve bir miktarda par temin edeceklerini karalaştırdılar. Beraber seyahat eden Söke Parti Reisinden bu işle ilgilenmesini rica ettim. 5 sınıflı, 2 öğretmenli güzel bir okulları vardır. Bu yıl gelecek olan enstitü mezunu için henüz Nahiye Müdürü tarafından davet edildiği halde³²⁷ gelmediğinden ve muhtarlara mazbata gönderip imza ettirdiğinden şikâyet ettiler.

---

³²⁷ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 15.

Mahsul vaziyeti iyidir. Buğday, mısır, akdarı ve zeytin yetiştirmektedir. Vergi tahminleri tamamlanmış itiraz ve şikâyet olmamıştır.

Bağarası

Parti çalışmaların iyi, toplantıları ve kayıtları düzgündür. Partiye ait 7 odalı güzel bir oda vardır. Fakat bunun ancak bir odasını Parti işgal etmekte geri kalan kısmını ilkokul 200 lira yıllıkla kiralamaktadır. 6 sene evvel başlanan okul binası bu yıl bitirilecek olursa Parti binası boşatılacak ve Halkodası da açılacaktır. Bağarası'na tayin edilen 4 enstitü mezunu için yer hazırlanmış fakat yapıya henüz başlanmamıştır.

Mahsul vaziyeti geçen yıla nispetle ekim fazla olduğu halde verim az olmuştur. Vergi tahminlerinden şikâyet yoktur.

Sıhhi durum iyidir. Sıtma mücadelesi tabipliği merkezi olan Bağarası'nda bu yıl sıtma çok azdır.

İncirliova (Karapınar)

Parti ve Halkevi çalışmaları iyidir. Güzel bir binaları vardır. Defterleri, kayıtları ve bilhassa kütüphaneleri muntazam, tasnif edilmiş bir haldedir. Parti Reisi Hüseyin Kocabıyık, Halkevi ve belediye reisi Mahmut Oral'ı Partiye bağlı ve iyi arkadaşlar olarak tanıdım. Birinci katı çıkmış fakat yıllardan beri tamamlanmamış bir ilkokul binaları vardır. Halen okul Rumlardan metruk eski bir binadır. Her yıl Parti kongrelerinde dilek olarak tekrar edilen bu yıldırım isabet ile harap olan caminin bu okulla beraber hala yaptırılmadığından şikâyet ettiler.

Ortaklar

Parti çalışmaları hiç yoktur. Parti binasını karma karışık ve mülevves bir halde buldum. Araştırmalara rağmen ne Parti reisini ne de defterleri bulup Vilayet İdare Heyeti Reisinden Ortak³²⁸lar Nahiye Ocağının bu durumu ile ilgilemesini istedim.

---

³²⁸ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 16.

Germencik

Parti ve Halkevi çalışmaları iyi değildir. Yalnız kayıtları muntazamdır. Parti Reisi terzi Hilmi Özkan, Halkevi reisi Dr. Sabri Akın'dır. Hilmi Özkan hakkında henüz kanaat edinemedim. Dr. Sabri Akına gelince her zaman ve her işten gayri memnun, paraya düşkün ve menfi ruhlu bir adam olarak tanımaktayım.

Halkevinin temsil, spor, kütüphane, güzel sanatlar şubeleri varsa da hiç birisinden esaslı birisinden esaslı bir çalışma görmedim. Mesela güzel sanatlar çalışması olarak raporda 4 çiftin evlenmesi kaydından başka bir şey yok. Halkevi reisine Germencikte bu şubeye şimdilik lazım olmadığını, 254 azadan 39'u okuma yazma bilmediğine göre güzel sanatlar yerine halk dersaneleri şubesini açarak hiç olmazsa bunlara okuma yazma öğretilmelerinin çok daha faydalı olacağını anladım. Parti ve Halkevi binası büyük bir salondan ibarettir. Yanındaki arsayı istimlak ederek genişletme için çalışıyorlar.

1) İlköğretim Durumu

Nahiye merkezinde 5 sınıflı güzel bir okul vardır. 24 köyün yalnız 8'inde okul yoktur. Bu yıl 5 köyde yapılacak okullardan 3'üne başlanmıştır.

2) Mahsul Vaziyeti

Kısmen taşkından, kısmen de kuraklıktan mahsul zarar görmüştür. Vergi tahminleri yapılmıştır. Verimin az olmasına rağmen vukuf heyeti geçen yılın vergisini tahakkuk ettirmişler ve bu şikâyeti mucip olmuştur.

Sultanhisar

Parti ve Halkevi çalışmaları iyi, kayıtları, toplantıları muntazamdır. Vakıflara ait bitişik arsayı alarak Parti binasını genişleteceklerdir. Parti ve Halkevi Reisi Cevat Dürük'ün aynı zamanda kredi kooperatifinin de reisi bulunmasını Sultanhisar gibi uyanık arkadaşların bulunduğu bir Nahiyyede doğru bulmadığımı, verimli çalışmalarına mani olacağını Vilayet İdare Heyeti Reisine anlatarak, Nahiye kongresinde³²⁹ nazarı dikkate alınmasını tavsiye ettim. Halkevinde Sultanhisarlılarla konuşurken her kongrede senelerden beri tekrar ettikleri halde bir türlü yerine getirilemeyen dileklerinden bahsettiler.

---

³²⁹ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 17.

1. Sultanhisar'da, Vakıflar İdaresine ait çok sayıda arsa, portakallık, incir bahçeleri ve zeytinlik vardır. Fakat Umurlu'da zeytin işletmesi bulunduğu ve yakından da incir işletmesi açacağından bahseden Evkaf bunları halka satmadığı gibi portakallıkları ve arsaları da satmaması.
2. İhtiyar Heyetinin yakın bir kaynaktan su getirmek için yaptırdıkları projenin icap ettirdiği malzeme için Genel Sekreterlik vasıtası ile yardım istiyorlar.
3. Dört sene evvel başlanan ve hala tamamlanmayan okul binasının bitirilmesi için Vilayetin he yıl vadine rağmen para vermemesi, bu sene de ayrılan paranın son memur zamlarına tahsisinden dolayı bu işin yine yüz üstü kalması.

Bu dileklerini Genel Sekreterliğe tekrar arz edeceğimi kendilerine söyledim.

Umurlu

Parti ve Halkevi çalışmaları iyi, kayıtları düzgün, toplantıları muntazamdır. Bilhassa Partili aza yardım paralarının muntazam toplanmasını beğendim. 1943 de (470), 1944'ün ilk iki ayında (155) lira toplamışlardır. Parti Reisi Mehmet Yalçın ile Halkevi reisi Mehmet Posacı'yı işleri ile ilgili buldum. Umurluların vergi tahminlerinden şikâyetleri fazladır. Mahsul bu yaz az olduğu halde heyetler tahminlerin geçen senenin aynı olarak tahakkuk ettirmişler ve yapılan itirazları dinlememişlerdir. Beş sınıflı, üç öğretmenli güzel bir okulları vardır. 8 köyden ikisine tayin edilen enstitü mezunları için yer hazırlanmış, fakat henüz yapı faaliyetine geçilmemiştir.

Halkevine kayıtlı arkadaşlardan 69'unun okuyup yazma bilmemesi dikkatimi çektiğinden Halkevi ve Parti reislerine halk dersaneleri şubelerini açarak bu yurttaşlara okuyup yazma öğretilmelerini tavsiye et³³⁰tim. Arkadaşlar bunlardan bazılarını çok yaşlı, bazılarının dağ köylerinden olduklarını merkezde ve yakın köylerde okuma yazma bilmeyenlerin sayılarının az olduğunu söylemekle beraber tembihimin yerine getirileceğini vaat ettiler.

---

³³⁰ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 18.

Köşk

Parti ve Halkodası çalışmaları, kayıtları, toplantıları muntazamdır. Parti Reisi Mehmet Sezer, Vilayetin her tarafında (Köşklü Mehmet Ağa) adı ile tanınmış, muhitin sevgisini kazanmış bir arkadaştır. Nahiye Müdürü Ali Rıza Ünsal, Partili arkadaşlarla iş birliği yapmış topluluk temin etmiş, konferanslar, temsiller, köy gezileri tertibinde ön ayak olmuş seçkin bir adamdır. İstasyon yanında yeni Parti ve Halkodası için bir arsa istimlâk ettikleri gibi Başçayır ve Çiftlik köylerinde yeni Parti ve Halkodası yapmak teşebbüsüne girişmişlerdir.

Beş sınıflı güzel bir ilkokul, 2 köye gelecek olan enstitü mezunları için yer ayrılmıştır. 2 köyde yapısı yarım okullar bitirilecek, 2 köyde bu yıl yeniden okul yapılacaktır.

Mahsul Vaziyeti

Geçen yıldan verim azdır. Vergi tahminlerinde Köşklüler Aydın'ın diğer Nahiyeleri gibi şikâyet ettiler.

Aydın Vilayetini bu defaki teftişimde şimdiye kadar ziyaret etmediğim Söke'nin Akköy, Doğanbey, Çine'nin Karpuzlu, Akçaova Nahiyelerini de görmek sureti ile etraflıca arz ettiğim müşahede ve intibalarımı hulusa edecek olursam:

1. Parti ve Halkevleri çalışmalarının Vilayet merkezi ile kazalarda iyi, Nahiyelerin bir kısmında tatmin edici bulmadığımı, bilhassa Söke ve Karacasu'nun geçen yıla nazaran beni çok sevindirdiğini,
2. Halkodaları açılması meselesinde Aydın'ın bu mühim işe layık olduğu ehemmiyeti vermediğini, ancak benim devamlı takip ve tenkit³³¹lerinden sonra harekete geçtiklerini kaydetmek zaruretinde kaldığımı,
3. İlköğretim davasında da Vilayetin lazım gelen ciddiyet ve isticali göstermemiş olduğunu ve ancak Milli Şefin yazılarından sonra telaşlanarak çalışmalara başladıklarını,

---

³³¹ BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 19

4. Dünya durumu ve Devletin son kararını bütün Vilayet halkının vakar, ciddiyet, soğukkanlılıkla karşıladıklarını ve bu vesile ile Milli Şefe içten bağlılıklarını tekrar ettiklerini,
5. Toprak Mahsulleri Vergisinin tahminlerinden merkez kazada şikâyetler ve itirazlar olduğunu,

Üstün saygılarımla arz ederim.³³²

4.9.1945 Yılı Parti Müfettişlik Raporuna Göre Aydın

CHP Genel Sekreterliği Yüksek Katına

Bu yaz tatilinde seçim çevremiz olan Aydın İlinin merkeziyle ilçelerinin hepsini ve bir çok bucaklar ile bazı köylerini Eylül'ün son iki haftasında dolaşarak halk ile toplu görüşmeler yaptık. Yüksek direktifleri dahilinde halkı tenvire çalıştık. Toplu konuşmalarda halkın dilek ve şikâyetlerini dinledik.

Halkı tenvir yolundaki görüşmelerimiz ile halk dilek ve şikâyetlerini bağlı yazı ile ve derin saygılarımızla sunuyoruz.

Aydın Milletvekili

Aydın Milletvekili

Aydın Milletvekili

Dr. Hulusi Alataş

Dr. Mazhar Germen

Dr. Ali Rıza Levent

Seçim çevremizde halk ile yapılan toplantılarda halkı tenvir yolundaki görüşmelerimizin

HULASASI:

Seçim çevremizde halk ile yaptığımız toplantılarda hükümetin gütmekte olduğu iç ve dış siyaseti mümkün olduğu kadar halkın anlayabileceği bir ifade ile açıkladık şöyle ki:

- 1- Türkiye'nin ta misakı milliden başlayarak sadakatle sarıldığı ve her milletin hürlüğüne, milli sınır masunluğuna riayet politikasını tebarüz ettirdikten sonra son zamanlarda Sovyet Hükümetinin bize karşı takındığı tavır ve kullandığı dili ve buna karşı haklarına güvenen milletimizin bütün

---

³³² BCA CHP (490.01/622.43.1), s. 20.

kuvvetleriyle istiklal ve bütünlüğünü kurmasını bileceğini ve hükümet ile Büyük Millet Meclisi hem fikir olarak lazım gelen karar ve tedbirlerin alındığını müttfikimiz olan İngilizlerin bize gösterdikleri müzaheret ve samimi siyasetleriyle Amerikalıların bize karşı samimiyet ve sempatilerini bizim siyasete uygun ve mutabık bulunduğu, aynı zamanda İkinci Dünya Harbinin bütün devamı müddetince güç durumları yüce şefimiz etrafındaki milli birliğimizin kuvvetiyle yendiğimizi ve aynı güven ve emniyetle zuhur etmesi melhuz bütün güçlükleri yenebileceğimizi, yine harbin devamı müddetince harpten masun kalmaklığımızın tesadüfe atfedilemeyeceği bilakis bu harp masuniyetinin hükümet ve meclisin ittihaz ettiği isabetli karar ve tedbirler neticesi olduğunu birçok toplantılarda izah ettik.

- 2- Partimizin ve hükümetimizin demokratik vasıfları, demokrasi ile idare edilen diğer hükümetlerin hiç birisinden demokrasinin prensiplerinde geri kalmadığımızı ve anayasa kanunumuzda şüphe götürmeyen demokrasi teminatının parti program ve nizamnamesinde dahi müemmen bulunduğunu ve inkılabı vasfımızla devletçilik vasfımızın milletimiz ve memleketimize pek büyük faideler ve başarılar elde edilmesini sağladığını her fırsatta izah ettik.
- 3- Uzun yıllar partimizin üzerinde durduğu köylüyü ve çiftçiyi topraklandırma davasının halli zamanının geldiğine kani olarak en iyi bir şekilde hazırlanmış olan toprak kanununu çıkardığımızı ve bu kanunun memleket ve milletimiz için en faydalı ve hayırlı eserlerden biri olduğunu, toprağa kavuşacak ve toprağı alınacak vatandaşların yalnız ve yalnız memleket menfaatleri uğrunda içtimai adalet ve millet ekonomisi prensiplerinden ileri geldiğini ve bu kanunun bu amaç ve şekilde Büyük Millet Meclisinde incelenip çıkarıldığı ve kanunun faydalarını bir çok topluluklarda izah ettik.
- 4- Memleketimizdeki hayat pahalılığının başlangıç ve devamının sebep ve amillerini ve İkinci Dünya Harbinin devamı müddetince pahalılığa karşı koymak için hükümetin ve Büyük Millet Meclisinin sırası ile aldığı karar ve tedbirleri, idhal mallarının nedretini ve tedarik imkansızlığını, büyük bir orduyu silah altında bulundurmamak zaruret ve mecburiyeti sebepleri dolayısıyla fiyatı sabit ve ucuz tutmak imkanı kabil olmadığını, büyük

çoğunluğu teşkil eden çiftçinin korunmasının mecburi olduğunu ve son zamanlarda hayatı ucuzlatmak pahalılığın önüne geçmek için hükümet ve meclisin yeni yeni kararlar aldığı ve almakta bulunduğu ve bu meyanda müstahsili koruma işinin daima göz önünde tutulduğu ve tutulacağını ve toprak mahsulleri vergilerinin muvakkat olduğu ve il fırsatta bu verginin kaldırılacağını müteaddid toplantılarda söyledik.

- 5- Değişmez ve dar gelirlinin yaşama kabiliyetlerini temin ve bunları terfih için meclisinde, partide birçok müzakere ve münakaşalar yapılarak tedbirler alındığını, alınan tedbirlerin kifayetsiz oldukları daima göz önünde tutulduğu, yeni yeni tedbirler, çareler arandığı ve alındığı bir taraftan hayat pahalılığını ucuzlatma tedbirleri alınırken diğer taraftan da memur ve müstahdemlere, nakdi ve ayni yardım yapılmasına devam edildiği ve edileceğini izah ettik. Dar ve sabit gelirlilerin büyük kitlesi olan Türk münevverlerine tarihin zaruretlerinden ve memleketin bünyesinden gelen bu zorluklara katlanmaya, memlekete karşı yaptıkları fedakarlık ve hizmetlerin yüksek derecesini izaha bir çok yerlerde vesile bulduk.
- 6- Bir çok toplantılarda en ziyade şikayet ve dilek mevzuu olan Orman işlerimiz hakkında çıkarılan kanunların maksat ve gayelerini ve ormanların bir milletin beka, mevcudiyet ve hayatiyeti için lüzum ve ehemmiyetini ve ormanlarımızın tahribinden husule gelecek mahzur ve hüsrancı izah ettik ve bunun için uzun konuşmalar yaptık.
- 7- Köy Enstitülerinin köy mekteplerinin memlekete yapacağı faydaları, köylülerimizi kalkındırma davasındaki gaye emelleri anlattık, her ne pahasına ve ne kadar zahmete mal olursa olsun köy mekteplerinin bir an evvel inşa ve ikmal edilmeleri lüzumunu geniş izah ettik.

Aydın İli Halkının dilekleri

- 1- Aydın'da Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü Hükümet binası içinde vazife görüyor. Hastaların umumi kadınların muayeneleri, aşı tatbikatı burada yapılıyor. Sağlık Müdürlüğünün hükümet tabipliği ile birlikte ayrı bir binaya alınması çok yerinde olacaktır. Sağlık Bakanlığının dikkat nazarının çekilmesi.

- 2- Memleket hastanesinde poliklinik yapılmak için hususi yer yok. Hastane binası bu işin yapılmasına müsait değil. Küçük bir bina eklenirse hastane çok ferahlayacaktır. Sağlık Bakanlığının Aydın Valiliğinin nazarı dikkatinin celbedilmesi.
- 3- Vilayet merkezindeki doğum ve çocuk bakım evi binası çok küçüktür. Burasının tevsii Sağlık Bakanlığınca ötedenberi tasavvur edilmektedir. Bu tasavvurun bir an evvel tahakkuk ettirilmesi.
- 4- Kızılay'ın Afyonkarahisar maden suları bozuk ve kokmuş çıkıyor. Kızılay Kurumu'nun nazarı dikkatinin celbedilmesi.
- 5- Aydın Posta Telgraf ve Telefon binasının kifayetsizliği dolayısıyla Umum Müdürlükçe bir bina inşası mukarrer olduğu halde bu iş seneden seneye tehir edilmektedir. Bir an evvel binanın yapılması hususunda Ulaştırma Bakanlığı'na Aydın halkının dilek ve ricasının iblağı.
- 6- Milli Eğitim Bakanlığının da lüzumuna, ehemmiyetine kani bulunduğu Aydın'da bir lise açılma işinin bu sene teşebbüs ve ikmalî için ellerinden gelen maddî fedakarlığı yapmaya hazır bulunan Aydın halkı bu dileklerinin bir halk olduğuna ve yapılacağına inanmışlardır. Teşebbüse geçirilmesi emrinin verilmesi hususunda Milli Eğitim Bakanlığının nazarı dikkatinin celbedilmesi.
- 7- Bozdoğan'da hükümet binası yoktur. Hükümet memurları çürük evlerde vazife görmektedirler. Bir hükümet binası yapılmasını dilemektedirler. Hükümetin nazarı dikkatinin celbi.
- 8- Evvelce inşasına başlanıp birinci kat duvarları ikmal edilen ve 7-8 seneden beri inşa faaliyeti tatil edilmiş olan Söke Halkevi binasının, mahallin para yardımına ilaveten merkezden para yardımı yapılarak inşasının ikmalî emir ve müsaade dileğinin nazır dikkate alınması.
- 9- Bozdoğan kazasındaki Akçay uzun zamandan beri arazi tahribatı yapmaktadır. Bu yüzden yakın zaman içinde büyük mikyasa incir bahçeleriyle en iyi arazi mahvolmuş bulunmaktadır. Akçay'ın yaptığı arazi tahribatının önüne geçilmezse Bozdoğan halkının geri kalan

toprakları incir ve zeytin bahçeleri yok olacak, halk sefil ve perişan olacak hicrete mecbur kalacaklardır.

Akçay suyunun tahribatının önlenmesi için senelerden beri hükümeti nazarı dikkatini celp için uğraşmakta ve müracaatta bulunmaktadır. Artık mesele daha ziyade geciktirilemeyecek hale gelmiştir. Halk feryat etmekte, imdat istemektedir. Akçay tahribatına acil çare bulunmazsa iş işten geçmiş ve halk tamamıyla topraksız kalmış olacaktır. Halk hükümetin bu hususta yapacağı masrafları borçlanmak suretiyle ödemeğe ve hatta kurtarılacak olan arazilerini yeniden borçlanma suretiyle hükümetten satın almaya dahi razı olduklarını ifade etmektedir.

Geçen sene ve bu sene Aydın Milletvekilleri tarafından Bayındırlık Bakanlığının nazarı dikkati celbedilmiş ise de tedbir alınmak şöyle dursun tetkik dahi bitirilmemiştir. İşin müstaceliyeti muhakkaktır. Bozdoğan halkının feryatlarını duymak ve acele yardımlarına koşmak lazımdır. Bayındırlık Bakanlığının Aydın çevresi Sular Müdüriyetini bu işe memur etmek ve miktarı kafi tahsisat vererek Akçay sularının mümkün olduğu kadar arazi tahribatına mani olunmak gerektir. Lüzum hasıl olursa parasız çalışmaya hazır bulunan arazi sahiplerini çalıştırmak suretiyle hemen işe mübaşeret edilmesi hususunda hükümetin Bayındırlık Bakanlığının nazarı dikkatinin celbedilmesi Bozdoğan halkının baş dileğidir.

- 10- Bayındırlık Bakanlığının Sular İdaresi tarafından Aydın mıntikasında inşa edilmekte olan sulama kanallarının faydalarını halk görmeye başlamış ve bundan dolayı hükümete karşı medyunu şükran ve minnettardırlar. Yalnız kanalların inşa, ikmal temdit işleri pek yavaş ve ağır gitmektedir. Menderes nehri üzerinde inşa edilen barajdan alınmakta olan ve kanallara verilen sular ile ancak 20-30 bin dekar arazi sulanabilmektedir. Menderesin Şimalinde bulunan Horsunlu Kuyucak kanalı Nazilli'ye kadar temdid edilmiştir. Bu kanalın Atça-Sultanhisar'a kadar temdid ve tevsii, Menderes cenubundaki Arpaz Köyüne kadar olan kanalın sızıntılar yüzünden kullanılamaz ve mazarratlı halinden çıkarılarak ıslah edilmesi işlerinin bir an evvel ifası rica edilmektedir. Bayındırlık Bakanlığının bu işlere daha ziyade önem vermesi hususunda nazarı dikkatinin celbi.

11- Hava­ların yağışsız, kurak ge­çmesi yüzünden bu sene pamuk ekilen tarlalarda mahsul az alınmıştır. Aynı zamanda vesaitsizlik yüzünden mıntıkanın kabiliyetine göre pek az pamuk ziraati yapılmaktadır. Fazla pamuk ziraati yapılmak, istihsali arttırmak, ekilen tarlalardan tam randıman tam randıman alınabilmek için mıntıkanın ihtiyacı olan traktör, motor, türbin, vasıta ve parçalarının memlekete hariçten celp ve bedelleri mukabilinde muhtaç olanlara tevzii her tarafta dilek olarak ileri sürülmüştür.

Memleketimizin en esaslı ekonomi şartı çok ekim, bol ve ucuz istihsal olduğu aşikar ise de tedbiri de alınmak lazımdır. Tarım Bakanlığının nazarı dikkatinin celbedilmesi.

12- Karacasu kaza ve merkezi halkı umumiyetle dokumacıdırlar. Kooperatifleri vardır. Kooperatife yazılı olanlar Ekonomi Bakanlığının tevzi etmekte olduğu dokuma ipliklerinden istifade ederek çalışmaktadırlar. Yine Karacasu halkından geçimleri ve sanatları dokumacı olup da askerlik ve diğer meşru ve mağdur görülecek sebepler dolayısıyla zamanında ve vaktinde kooperatife yazılamayanlar iplik tevziatından mahrum olmakta ve işsiz kalmaktadır. Bunlar hakkına yeniden tetkikat ve tahkikat yapılarak mazur görülebilecek sebeplerden dolayı vaktiyle kooperatife yazdırmak suretiyle tevziattan istifade ettirilmeleri bu gibilerin işsiz kalmalarının önlenmesi hususundaki ricalarının Milli Ekonomi Bakanlığına iblağı.

13- Aydın İlinin her tarafında geniş ve bol pamuk ziraati yapılmaktadır.

Bu sene İktisat Bakanlığının pamuk kemale geldiği zaman pamuklara el koyma ve çırçır fabrikalarının mahdud çalıştırılmasına müsaade, pamuk mübayaa usulleri üzerinde alındığı karar çevremizde çeşitli tesirler uyandırmıştır.

Her şey ucuzlamaya doğru giderken pamuklara geçen seneki kadar fiyat verilmeyeceği ve kuraklık yüzünden mahsulün azlığı dolayısıyla çok mutazarrır olacakları fikri hakim iken tayin edilen 130 kuruş fiyat müstahsili memnun etmiştir. Pamukların mübayaa şekilleri ve mübayaa

işlerini idare edenler hakkında muhtelif şayia ve dedikodular devran etmektedir.

Birinci nevi akalanın beş sınıfa ayrılması ikinci nevin yeni beş sınıfa ayrılması ve fiyatça farklandırılması mutad alım satım muamelelerinde bu sınıfların tefrikine imkan olmayışı teamüle uygunsuzluğu alıcıya ucuz almaya yardımcı telekki edilmektedir.

Nazilli Fabrikasında reçberin getirdiği pamukların tesellümünün iki gün ve daha fazla gecikmesi bekletilmesi çiftçiyi az daha ucuz fiyatla başkalarına satmaya sevk etmiştir.

Pamuk alıcıları randıman meselesinde fabrika ile ne yolda anlaşacaklarını iyice kestiremediklerinden reñberden alacakları pamukları az randımanlı fiyatlar ile almaya götürmüştür.

Çırçır fabrikalarının çalışmalarının geçen senenin üçte birine indirilmesi dolayısıyla bir kısım fabrikalar çalışmamayı tercih etmiş ve bu fabrikalarda çalışanlar işsiz kalmışlardır.

Pamuğa 130 kuruş kıymet tespit edildiğine göre tespit edilen çekirdekli pamuğa 54,5 kuruş az görülmüş tüccarlar 56 kuruşa kadar alınmaya müsait olduğu iddiasında Nazilli'de devam eden iki günlük müzakerelerde ısrar etmişlerdir. Reñberlerin mutazarrır edildiği iddiası ileri sürmüşlerdir. En mühim olarak da seçme tohumluk çekirdekleri ellerine geçmeyeceğinden zürra müştekidir. Aydın çevresinde pamuk satın alımı, işletilmesi bu işi idare edenler hakkında efkarda bulanıklık vardır.

14- A: Mahdut ve dar gelirlilere yapılmakta olan hükümet yardımlarının devam ve tezyidi

B: Sümerbank

Ürünlerin daha ziyade ucuzlatılması ve ilin her tarafına gidebilecek şekilde tevzii.

C: Petrol tevziatının tezyidi.

Ç: Buğday ve un sevkiyatının trenlerle yapılmasına müsaade edilmesi.

D: İhtikar yapanlar ile daha sıkı mübadele tedbirleri alınması.

E: Zeytinyağı vergilerinin azaltılması, zeytinyağlarından devlet vergi ve hisseleri alındıktan sonra müstahsil elinde kalacak kısmının satışından serbest bırakılması.

F: Zürra tohum ihtiyaçlarının vaktinde temini.

G: Odun, kömür, kereste fiyatlarının indirilmesi.

H: Topraksız köylülere toprak tevzi işinin başlanması.

I: Zaruret olan yerlerde sürrain banka ve kooperatif borçlarının tecili.

J: Sultanhisar nahiyesinde ve diğer yerlerde Evkaf idaresine ait 3-5 dönümden ibaret olan bahçe, incirlik gibi küçük parçaların bedeli mukabilinde ihtiyacı olanlara satılmak suretiyle tevzii.

K: memlekette çok miktarda kamyon, otomobil ile parçaları ve lastikleri idhal edilmesi ve bedeli mukabilinde bu iş ile uğraşanlara tevzi edilmesi.

L: Hususi eşhasa ait ormanlar hakkındaki kanunun bir an evvel tatbiki.

M: Hükümet tarafından tevzi edilmekte olan kamyonların yalnız belediye ve hükümet teşekküllerine inhisar ettirilmeyip bu iş ile ötedenberi serbest çalışanlara da verilmesi.

O: Jandarmaların yer yer yaptıkları fena hareketlerin bir an evvel cezalandırılması ve tekerrürünün önlenmesi gibi dilekler ileri sürülmüş ve söylenmiştir.

SONUÇ

Vatandaşlarımızın bölgede karşılaşmış olduğu sorunlar bölgeye gönderilen müfettişler merkeze gönderdiği raporlar, merkezinde bölge ile ilgili yapmış olduğu çalışmalar ve yapacakları projeler bu araştırmanın konusunu oluşturmuştur. Bu raporlarda yer alan ifadelerden, il ve ilçelerde yaşayan vatandaşların istekleri genel olarak şu konularda toplanıldığını görmekteyiz.

Müfettişlerin yazmış olduğu raporlarda bölgenin siyasal, sosyal, eğitim, kültürel, sağlık, mimari ve ekonomi sorunları üzerinde durulmuştur.

Bu dönemde CHP'sinin yaptığı çalışmalarla parti-millet bütünlüğünü görmekteyiz. Genelde halk, partinin yaptığı işlerden memnun kalmıştır. Özellikle Halkevlerinin çalışmaları halkın memnun etmiş, toplumum kalkındırması yolunda oldukça önemli adımlar atılmıştır.

Raporlardan öğrendiğimiz bir diğer yön; halka Kemalist düşüncüyü benimsetme ve öğretme güdümü içinde olmasıdır. Raporların tarafsızlığı konusunda ise; her vekilin kendi bölgesinde değil de, başka bölgelere gönderilip orda ki çalışmalarını yapması bize daha güvenilir bilgiler sunmuştur. Örneğin; raporlarda da gördüğümüz gibi Mardin vekili Rıza Levent, Aydın'a gelip çalışmalarını yapıp, raporlarını Genel Sekreterliğe göndermiştir.

Aydın ilinin ilçeleri de raporlarda yer almış, bu dönemde devletin yapmış olduğu hizmetler ve halkın karşı karşıya kalmış olduğu ihtiyaçlar tek tek kaydedilmiştir. Bütün bu raporlardan anlaşıldığı üzere vatandaşların talepleri üzerinde de durulmuştur.

Sonuç olarak; uygulanan Parti Müfettiş Raporları sistemi, devletin halkın sorunlarını ve yapılan çalışmaları öğrenmiştir. Yine bu dönemim sosyal-kültürel hayatı hakkında bilgi verip, CHP'sinin nasıl çalıştığını öğrenmiş oluyoruz. Yani Tek Parti Dönemin çalışma sistemi anlatan bir araştırma olmuştur.

KAYNAKLAR

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri (dipnot ve/veya kaynak olarak metin içinde, ekler kısmında verilmiştir.)

BCA CHP (No: 490.01/5.23.1).

BCA CHP (No: 490.01/612.124.2).

BCA CHP (No: 490.1/620.36.1).

BCA CHP (490.01/621.39.1).

BCA CHP (490.01/621.39.2).

BCA CHP (490.01/622.41.1).

BCA CHP (490.01/622.42.1).

BCA CHP (490.01/622.43.1).

BCA CHP (No: 490.01/456.1877.2).

Asaf Gökbel-Hikmet Şölen (1936) *Aydın İli Tarihi*, İstanbul.

Azazi, S. (2003) *Her Yönü İle Aydın*, Erdem Ofset, Aydın.

Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, CHP Basımevi, Aydın, 1938.

Çufalı, M.(2012) *Türk Parlamento Tarihi - TBMM VIII. Dönem- 1946-1950*. III. Cilt, No: 166, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.

Demirel, A. (2013) *Tek Partinin İktidarı” Türkiye’de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)*, İletişim Yatınları, İstanbul.

Güneş, G. (2012) *Tarihsel Süreçte Aydın*, Aydın Belediyesi Kültür Yayını, Aydın.

Güneş, G.-Elmacı, M. Emin (2013), *Tek Parti Döneminde Aydın’da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları*, Zeus Kitabevi, İzmir.

- Güneş, İ.(2000).*Türk Parlamento Tarihi - TBMM V. Dönem- 1935-1939. II. Cilt*, No: 26, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.
- Uyar, H. (1998), *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Kitapları, İstanbul.
- Metinsoy, M. (2010), *Kemalizmin Taşrası: Erken Cumhuriyet Taşrasında Parti, Devlet ve Toplum*, *Toplum ve Bilim*, Sayı 10, ss.124-164.
- Metinsoy, M. (2006), *Erken Cumhuriyet Döneminde Mebusların “İntihap Bölgesi” ve “Teftiş Bölgesi” Raporları*, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı 3, ss.103-169.
- Güneş, G. (2006). *Türk Devrimi Ve Aydın Kenti”, Atatürk ve Cumhuriyet’e Armağan*, Edit: A. Adil Öztürk- Günver Güneş, ADÜ Basımevi, Aydın, s.77-97.
- Kopar, M. (2011). *CHP Teftiş Raporlarına Göre II. Dünya Savaşı Yıllarında Gaziantep*, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3): 1037-1055.

EKLER

Ek 1. Yıllara Göre Cumhuriyet Arşivi Tarama Listesi

1924 Yılı

Aydın ili için mebusluk talebinde bulunanların müracaatları.

Tarih: 7/12/1924 Sayı: Dosya: 1.BÜRO
Fon Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 290.1168..1.

1934 Yılı

CHP ve halkevleri için Aydın Belediye bütçesine konulan tahsisat.

Tarih: 24/11/1934 Sayı: Dosya:
Fon Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 12.65..5.

Aydın'da köy muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinin tekrar yapılması.

Tarih: 13/12/1934 Sayı: Dosya: 1.BÜRO
Fon Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 238.943..1.

1935 Yılı

CHP Aydın İl kongreleri.

Tarih: 19/11/1935 Sayı: Dosya:
Fon Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 43.178..6.

Aydın İl İdare Kurulu'nun iş bölümü cetveli.

Tarih: 6/4/1935 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 276.1104..3.

1936 Yılı

Aydın bölgesi çalışma ve teftiş raporlarının Genel Sekreterliğe sunulduğu.

Tarih: 31/12/1936 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 620.36..1.

1937 Yılı

CHP Aydın milletvekillerinin yaptıkları işler ile ilgili beyanları.

Tarih: 24/5/1937 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 234.921..1.

1938 Yılı

Aydın İl Kongresi dileklerinin Genel Sekreterliğe sunulduğu.

Tarih: 0/0/1938 Sayı: Dosya: 2.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 492.1982..1

1939 Yılı

Aydın bölgesi teftiş ve çalışma raporlarının Genel Sekreterliğe sunulduğu.

Tarih: 2/12/1939 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 621.37..1.

Aydın Mebusu Adnan Menderes'ten, teftişlerinde, halkevlerinin asgari çalışma planına uygun çalışıp çalışmadıklarını kontrol etmelerinin istenmesi.

Tarih: 21/12/1939 Sayı: Dosya: Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 4.21..36.

1940 Yılı

Aydın ili için mebusluk talebinde bulunanların müracaatları.

Tarih: 26/2/1940 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 290.1168..2.

Aydın bölgesi ikinci teftiş raporunun Genel Sekreterliğe sunulduğu.

Tarih: 7/5/1940 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 621.38..1.

1941 Yılı

Aydın bölgesi teftiş raporunun 4. Büro'ya gönderildiği.

Tarih: 12/12/1941 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 621.40..1.

Aydın vilayeti parti teşkilatı hesap kayıt ve muamelelerinde usulsüzlük görüldüğü.

Tarih: 2/8/1941 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 621.39..2.

Aydın bölgesi teftiş raporunun 4. Büro'ya sunulduğu.

Tarih: 30/5/1941 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 621.39..1.

1942 Yılı

CHP Aydın Vilayet Kongresi zaptının gönderildiği.

Tarih: 16/12/1942 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 201.794..2.

Aydın vilayeti 1942 yılı birinci altı aylık çalışma raporunun Genel Sekreterliğe sunulduğu.

Tarih: 31/7/1942 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 622.41..1.

1943 Yılı

CHP Aydın İl İdare Kurulu'nun seçimler ve parti yönetimi hakkındaki yazışmaları.

Tarih: 16/11/1943 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 139.559..1.

Aydın ili için mebusluk talebinde bulunanların müracaatları.

Tarih: 2/1/1943 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 290.1169..1.

Aydın bölgesi teftiş raporunun 4. Büro'ya sunulduğu.

Tarih: 12/10/1943 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 622.42..1.

1944 Yılı

Aydın bölgesi çalışma raporlarının Genel Sekreterlik tarafından alınmadığı.

Tarih: 21/7/1944 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 622.44..1.

Aydın Kaza Kongreleri raporunun Genel Sekreterliğe sunulduğu.

Tarih: 27/12/1944 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 622.43..1.

Aydın'daki cemiyetlerin listesi.

Tarih: 24/1/1944 Sayı: Dosya: 3.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 595.57..3.

1945 Yılı

Aydın ili teftiş raporları.

Tarih: 13/2/1945 Sayı: Dosya: 13.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 1573.405...

Ek 2. Cumhuriyet Arşivi Tarama Listesi

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi CHP Katoloğu,

Aydın ili teftiş raporları.

Tarih: 13/2/1945 Sayı: Dosya: 13.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 1573.405...

Aydın mebuslarının teftiş raporlarının 2. Büro'ya gönderildiği.

Tarih: 20/9/1950 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 623.45..1.

Aydın bölgesi teftiş raporunun Maliye Bakanlığı'na gönderildiği.

Tarih: 8/7/1946 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 622.44..2.

Aydın bölgesi çalışma raporlarının Genel Sekreterlik tarafından alınmadığı.

Tarih: 21/7/1944 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 622.44..1.

Aydın Kaza Kongreleri raporunun Genel Sekreterliğe sunulduğu.

Tarih: 27/12/1944 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 622.43..1.

Aydın bölgesi teftiş raporunun 4. Büro'ya sunulduğu.

Tarih: 12/10/1943 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 622.42..1.

Aydın vilayeti 1942 yılı birinci altı aylık çalışma raporunun Genel Sekreterliğe sunulduğu.

Tarih: 31/7/1942 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 622.41..1.

Aydın bölgesi teftiş raporunun 4. Büro'ya gönderildiği.

Tarih: 12/12/1941 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 621.40..1.

Aydın vilayeti parti teşkilatı hesap kayıt ve muamelelerinde usulsüzlük görüldüğü.

Tarih: 2/8/1941 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 621.39..2.

Aydın bölgesi teftiş raporunun 4. Büro'ya sunulduğu.

Tarih: 30/5/1941 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 621.39..1.

Aydın bölgesi ikinci teftiş raporunun Genel Sekreterliğe sunulduğu.

Tarih: 7/5/1940 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 621.38..1.

Aydın bölgesi teftiş ve çalışma raporlarının Genel Sekreterliğe sunulduğu.

Tarih: 2/12/1939 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 621.37..1.

Aydın bölgesi çalışma ve teftiş raporlarının Genel Sekreterliğe sunulduğu.

Tarih: 31/12/1936 Sayı: Dosya: 4.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 620.36..1.

Aydın teftiş raporlarının Genel Sekreterliğe sunulduğu.

Tarih: 12/11/1946 Sayı: Dosya: 3.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 612.129..1.

Aydın'daki cemiyetlerin listesi.

Tarih: 24/1/1944 Sayı: Dosya: 3.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 595.57..3.

Aydın Milletvekili Adnan Menderes ile Kars Milletvekili Fuad Köprülü'nün Partiden ihracı ve onların savunmaları, yazılarının çıktığı birkaç gazete nüshaları ile TBMM Tutanak Dergisi.

Tarih: 6/2/1947 Sayı: Dosya: 2.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 572.2277..3.

Aydın milletvekilleri ve bölge müfettişlerinin raporlarının Genel Sekreterliğe sunulduğu.

Tarih: 12/1/1946 Sayı: Dosya: 2.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 508.2039..2.

Aydın İl Kongresi dileklerinin Genel Sekreterliğe sunulduğu.

Tarih: 0/0/1938 Sayı: Dosya: 2.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 492.1982..1

CHP Aydın İl İdare Kurulu'nun Genel Sekreterlikten dilek ve istekleri.

Tarih: 10/7/1951 Sayı: Dosya: 2.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 464.1906..1.

CHP Aydın İl İdare Kurulu'nun Genel Sekreterlikten dilek ve istekleri.

Tarih: 25/1/1949 Sayı: Dosya: 2.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 464.1905..1.

CHP Aydın İl İdare Kurulu'na gönderilen kimlik cüzdanlarının alındığı.

Tarih: 22/4/1947 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 452.1860..1.

CHP Aydın İl Teşkilatı'ndan istifa edenlerin Genel Sekreterliğe bildirildiği.

Tarih: 21/6/1950 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 449.1850..1.

Aydın İl İdare Kurulu'nun CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği seçim raporları.

Tarih: 17/12/1948 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 361.1516..1.

Aydın İl İdare Kurulu kısmi milletvekili seçimi sarf cetvelleri.

Tarih: 1/11/1948 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 361.1515..1.

Boş bulunan Aydın milletvekilliği için toplanan yoklama kurulu raporunun CHP Genel Sekreterliği'ne sunulduğu.

Tarih: 26/9/1948 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 358.1501..1.

Aydın ili için mebusluk talebinde bulunanların listeleri.

Tarih: 9/10/1948 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 291.1170..2.

Aydın ili için mebusluk talebinde bulunanların müracaatları.

Tarih: 10/7/1946 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 291.1170..1.

Aydın ili için mebusluk talebinde bulunanların müracaatları.

Tarih: 2/1/1943 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 290.1169..1.

Aydın ili için mebusluk talebinde bulunanların müracaatları.

Tarih: 26/2/1940 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 290.1168..2.

Aydın ili için mebusluk talebinde bulunanların müracaatları.

Tarih: 7/12/1924 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 290.1168..1.

Aydın İl ve İlçe İdare kurullarına seçilenlerin listesi.

Tarih: 26/4/1949 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 281.1130..1.

Aydın İl İdare Kurulu'nun iş bölümü cetveli.

Tarih: 6/4/1935 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 276.1104..3.

32

Aydın Belediye ve İl Genel Meclisi Seçimlerinde yapılan usulsüzlükler.

Tarih: 2/6/1949 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 245.974..1.

Aydın Belediye ve İl Genel Meclisi seçimlerinin tamamlandığı.

Tarih: 3/4/1946 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 245.973..1.

Aydın'da köy muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinin tekrar yapılması.

Tarih: 13/12/1934 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 238.943..1.

370

CHP Aydın milletvekillerinin yaptıkları işler ile ilgili beyanları.

Tarih: 24/5/1937 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 234.921..1.

CHP Aydın İl Kongresi zabıtları.

Tarih: 28/12/1946 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 233.918..2.

CHP Aydın Vilayet Kongresi zaptının gönderildiği.

Tarih: 16/12/1942 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 201.794..2.

CHP Aydın İl İdare Kurulu'na tanıtma ve taahhüt kağıtlarının gönderildiği.

Tarih: 13/12/1949 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 197.783..1.

CHP Aydın il ve ilçe kongreleri.

Tarih: 29/12/1947 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 140.563..1.

CHP Aydın İl İdare Kurulu'nun seçimler ve parti yönetimi hakkındaki yazışmaları.

Tarih: 1/6/1951 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 139.562..1.

CHP Aydın İl İdare Kurulu'nun seçimler ve parti yönetimi hakkındaki yazışmaları.

Tarih: 5/9/1949 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 139.561..1.

CHP Aydın İl İdare Kurulu'nun seçimler ve parti yönetimi hakkındaki yazışmaları.

Tarih: 26/12/1946 Sayı: Dosya: 1.BÜRO Fon
Kodu: 490..1.0.0 Yer No: 139.560..1.

CHP Aydın İl İdare Kurulu'nun seçimler ve parti yönetimi hakkındaki yazışmaları.

Tarih: 16/11/1943
Kodu: 490..1.0.0

Sayı: Dosya: 1.BÜRO
Yer No: 139.559..1.

Fon

CHP Aydın İl kongreleri.

Tarih: 19/11/1935
Kodu: 490..1.0.0

Sayı: Dosya:
Yer No: 43.178..6.

Fon

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Hüseyin ÇETİN

Doğum Yeri ve Tarihi : 27.10.1988

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üni. Tarih Ana Bilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

- a) Makaleler
- b) Bildiriler
  - Uluslararası
  - Ulusal
- c) Katıldığı Projeler

İŞ DENEYİMİ

Koçarlı Belediyesi, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler

İLETİŞİM

E-posta Adresi : huseyincetin16@gmail.com

Telefon : 0534 500 75 25

Tarih : ...../...../2015